12—74.

Ը ՊՐՈՒԹԻՒՆ

Ն Ը Ա Կ Ը Ց

Ի լեզու պարսկաց և աշխարհս Հայաստան.

Յորում ասացանէին կարեւոր հրահանգք ճոխագոյն օրինակօք լուսոյն, յոսոցանէ դասակիրեսցէ արդեսպէ ամահակերսցէ.

Յօրինեալ ի Հայր Եղիա Վարդապետէ ոտ Մամմաճանեան կոստանդնուպօլսեցւոյ, յաշակերտուժէ Տն Մխիթարայ մեծի Աբբայի.

Տպագրեալ հրամանաւ Տն Տն Յովհաննոսի Գեղրատեցի Աբբայի Գիւղեր Ագռնց, և Աճառապատ Արհիեպսկ Սիւնեաց.

Ընդեամբ Պարոն Ղևոնտոսի Մուղնեան կոստանդնուպօլսեցւոյ.

1805. ռւՊՃ.

Ի Վ Ե Ն Ի Տ Ի Կ

Ի ՎԱՆՍ ՍՐԲՈՅՆ ՂԱԶԱՐՈՒ:

Printed in Turkey

Printed in Turkey

Ա Ր Ն Ա Մ Ա Կ Ա Ս Է Ր
Ա Ն Ձ Ի Ն Ս ։

ՊՐՈՒԹԻՒՆ ՆԱՄԱԿԱՑ անգամին 'ի սկզբանէ գաւառականին կանոնաւ մտաց՝ յիմանալն արհեստից բաղմաց դէմ մատուռնս՝ առաւելագունի սահմանեցաւ լինել արժանաւոր կրթանաց 'ի փոքու աշխարհիս, որ սննդակից կենացն մարմնոյ՝ զքաղաքականն յանձին բարձեալ բերիցէ կեանս 'ի մեծի աշխարհն. ոյզ ըն՝ և երբ կրօրդ լեզու՝ եթէ ոք զսա առասցէ առն քաղաքացոյ 'ի Ճշմարտուէն ոչ վրիպեսցէ ։

Ո՛չ ամենեցուն ևցէ արդեօք 'ի դաւառականն առեալ յառնել փառաբան. 'ի հոգւոյն առեանս՝ բեմբասաց քարոզ բանի. 'ի հաւատոյն Ճարտարաբանել պարու. յիմաստասիրացն՝ բնուէ լինել խուզարկու. և կիր ուսումնաւոր հասարակապետութէ՝ ոչ ամենեքեան պատշաճաւոր լինել անդամ, ոմն պատմագրութէ, ոմն աչխարհագրութէ, այլովքն հանդերձ։ Այլ նամակագրութէ արջափ անկ է ամենեցուն, այնջափ և պիտանեգոյն. այնջափ և բաղմաց՝ Թողութ տալ և բաղմագունից 'ի մարդկանէ միջս 'ի կարեւորագունից տակի ։

Ապա՝ եթէ այլ ոմ բաղձօրինակ առարեւրեալ՝ որ 'ի մարդիկ արհեստից կիր մակայութէնն մատուռնք՝ որ ոմանց 'ի նոցանէ եղան առաջի 'ի գեղեցիկ մտրութ վարժուման իբրև կարեւոր և կիր պիտանի՝ այնջափ բաղմաքանդակն բանից հանդիպեցան ներբողից, քանիօ՞ն առաւել Դասրութէն նամակաց, որոյ այնջափ են յաչխարհի արդեանցն գիմակք, արջափ և նամակք. ուսոյ և գեղեցիկ գովուեց առա 'ի սմա այնջափ մատենագրիք, արջափ և Դպիրք ։

Սա մարդկան ափաեւոց ընդ արեգակամբ՝ գեղեցիկ ջոդ ժիաբանուէ. և անդարձաւ ժիջնորդաւ՝ բացական բարբառոյն հաղորդուէ մտաց և բանից ։ Յետ բաղմածաւալն լինելոյ մարդկութէս յընհանուր սիեզերս՝ սովաւ հանդերձեցաւ և հանդերձի աչխարհի հաստատուէ. և գոնեակ գոնեակ բարեացն 'ի սմա զօրհանատոգ 'ի վերս երևին կենդանագունս արդիւնք ։ Քանզի և վաճառակատնութէն՝ որուժ անգամին 'ի սկզբանէ մեծագոյս խնամով ստակաւ կացին կենդանագունք մարդկի 'ի վայելուչ կեանս և 'ի զարդ այսր յաւիտենից, ոսվաւ պայծառացաւ 'ի խրատնութէն, և ոսվաւ հաստատեցաւ ցգաւառս մեր զդե-

ղեցիկ հաստատութեանն. որպէս զի՝ և ուր խոչեալ կու-
թացան ճանապարհք և պակասեցին երթեւեկք նամակաց,
անգամնօր և վաճառականութեանն գադարեցին մեծաչաւ
արգասիք. անդ և աշխարհ խրճնացեալ՝ ի վայրկեանէ.
վաճառականացն անհնարին սգոյ կիրք, և գաւառաց և
քաղաքաց անչքուեթն՝ ի բարեզարդութենէն և աղքատու-
թեն՝ ի գոյից. մինչև զինչ խուսափեաց մեծն Բասիլիոս
գրել առ Ամբրոսիոս ոմն, ՝ի Իղր. ճղէ. եթէ՝ նամա-
կագրութենէն է Գերագոյն պարգեւ ա՛յ. ասա և զբազմադէմ
ձեռս արդեանց նորա՝ աշխարհի ընձեռեալ՝ ըստ նմանի
կարգէ:

Անդ՝ ի նախնուանն այն վայրապատուն մարգիկն խտալիայ
զորս Կատոսս կոչէ Ենննիոս, որ զաղանաբար կեանս ընտ-
րեցին անձանց, յայսր ոմն վերջինէ վերջացան՝ ի բանա-
ւոր պետութեան. ուղղապէս ծանեան՝ եթէ մարդկան կե-
նակցութեանն պէտք են նամակագրութեանէ. ուստի և զծանու-
ցեալսն ձգիտեալ՝ ի վար արկին զեղեցիկ ջանիւ՝ ի հնարս
հայհոյաթեանաց. քանզի մինչև երեւեալ սովորութեն թղթոց
և մոգազաթից, նոքա՝ ի պնակիտս յղկեալս՝ ի փայտից
և կիր՝ ի մարթս ծառոց դրեալ՝ առեալ առաքէին միմեանց
թուղթս:

Զմեծապէս շահ օգտութեանէ առնս՝ ի բովանդակել՝ մատե-
նից ընուն թերթք. այլ սակայն և որ միանգամ միայն ու-
նելին փոքու իմն խուզողական հանճարոյ, ոչինչ նեղեա-
ցեն՝ ի յոդնագիմակ պատուճաճս բանից՝ մանանիլ զառ-
բայն ծաղկեցուցանել գովուբ արգիւնս. պարտ անձին
վարկանիցէն դուշնաքննութ սահմանել բանիւք, եթէ՝ այս
մեր առուն և խմացական բնութ տղաւորագրոյն նշան և
կարևորագրոյն գործի՝ որչափ բնաւորեցաւ լինել լեզուի
բարբառումն, այնչափ և նամակագրուն. նա առ մեր
ձառարան, առ առ բացականս: Զանկայանէն երկայնա-
բանել՝ ի գէպ է, զի զծածկեալսն մերկացուք. փոք-
րաբանեցուք զյայտնեացն, զի մի զյայտնեալսն ծած-
կեցուք:

Հանգամանք գործոյս:

Ա. Պարտուն նամակաց բովանդակ կերպիւք մատուցանե-
լոյն: Յառաջնումն կարգին ամ կարևոր հրա-
հանգք՝ ի յօրինել զբազմապատիկ տեսակս թղթոց, ՝ի կըր-
կին լեզու՝ ՝ի գրաբառ ընդարձակ և յաշխարհաբառ հա-
մառօտեալ: Կարևոր կանոնք՝ որոց թենամիս պահպանու-
թեն պէտք են ՝ի յօրինելն զթուղթս. և երեքի հանգա-
մանք՝ զորս պարտ է պահել ՝ի գրուն անդ թղթոյ՝ միայն
յաշխարհաբառ: Զայսօրինակ ընթացից մերոց ՝ի առա-
զպատճառս՝ եթէ ոչ ՝ի նախաշաւիղ բանս հատանուցանել
հրահանգաց ՝ի լեզու աշխարհաբառ:

Ը. Երկրորդումն գնին Ճախադոյն օրինակք բազմատեսակ Թղթոյն՝ ի գրաբառ և յաշխարհաբառ. ի ոտա՝ ի Թուղթս առաւելապես յաձախեալս ի մարդիկ՝ առաւել ապոյն ընծայեին օրինակք.

Գ. Երորդումն՝ ձառի յաղագս Մակադրուե, որ այն ինքն է անուն պատուոյ. որ բազմօրինակ տարբերութիւն ունի բազմագիմ տարբերեալ վիճակաց և աստիճանաց մարդկան՝ սեղի գոյանի՝ ի Մակագիրս կամ՝ ի Հաւաստիս Թղթոյ, ի Վերնագիրս, այլովքն հանդերձ: Կարգին անդ և օրինակք Մակադրուե կրկնաբերեալ՝ համառօտս և ընդձակ՝ պատշաճեալք առ ներաքանչիւր գիմս մարդոյ:

Բ. Ռատոյ երից մասանցս՝ յառաջոյ գործոյս կարգի Սահակրթուն նամակագրական, ներև նախաշաւիղ հոդոց Հանապարհն ի Դպրուե նամակաց. յորում բանք են յաղագս անուան նամակի, տահմանի նամակագրուե, հնուե նամակագրուե, օրինակի նամակագրութեանց հնոց, մասանց նամակի, և տեսակաց Թղթոց:

Է. Ու ի վերջ գործոյս յաւի Յաւելուած. յորում ծաղկաքաղ հաւաքին օրինակք Թղթոց քան բազմատոյն տեսակաց նոցա ի մասենից մերոց նախնեաց, սակաւք ի բազմաց և ընտրելագոյնք յընտրելոց. ի սոյն յորդորեալք՝ տալ գործն Հաշակս նամակաւոր անձանց և օրինակի նամակագրուե նոցն ի սմին մասենի:

Ը. Աշխարհաբառ լեզուն յընթացս բովանդակ գործոյս՝ ողջ և անաղարտ կալցուք յեկեղեցւոյ և յօտարոտի բառից այլևայլ ազգաց, որովք յայլևայլ տահմանս աշխարհի գլխովին խորհացեալ է ի հարաշատուԹենն առատիկ լեզուն մեր. խոր ուր ուրեք քօղարկեալ ծնաւցեալ ի ռամկաց խնամոտ բառին՝ գոլով ի գրոյն բարբառ, անգամօր այլազգական բառիւ ընդ երկնչաձև գծիւք բացայայտեացուք զնոյն: Այլ քանզի և ի մեզ որչափ գտաւոտ, այնչափ և լեզուս աշխարհաբառ, ուստի և մեզ անմարթ՝ բազմօրինակ տարբերելոց լեզուացն ոճոյ լինել հետեւող ի գործս յայս. վասն որոյ Թողեալ զայլս՝ որ սակաւուց է խնդալն բարբառ, զկոստանդնուպոլսի Հայոցն ընտրեացուք առաւելապես ունելզոհ ռամիկ բարբառոյ՝ յատակեալ յայլազգականացն՝ ոչ աստացաք, որպէս զի ամենեցուն լեցի հեշտընկալ:

Թ. Րահանգք և օրինակք կարգին ի մէնջ՝ միայն յաղագս այնց տեսակաց Թղթոց, որ առաւելապէս յաձախեալ են ի ԹղթակցուԹիս բացական կենակցելոցն. ոչ փոյթ ինչ կալցուք վասն այլատեսակ Թղթոցն՝ զոր ասանք ի մասենագրաց Դպրուե նամակաց յաւելուն. օրինակ նմին՝ յղեա Թղթոյ գաշանց՝ որ և Ասուրհակ. յղեա Թղթոյ աղերսանաց՝ որ և Աղերսագիր, և որ այլ ևս:

Ժ. Նմատուածոցն հնոց պէտս, զորս միանգամ գէտ լեցի մեզ ի վաղ արկանել յընթացս գործոյս՝ առա-

ւեբատիս յօրինակս անգ Թղթոց, կարգեմք ըստ հինգ
Թարգմանուեն՝ ուր ուրեք տեսանեմք զայնս հնչմանցալս
՚ի ղօրուեծ բանին. ըստ որում գտանեմք ՚ի ձեռագիրս
մատեանս Թարգմանիչ ՚ի մերոց նախնեաց:

Ք. Յաշխարհաբար Թարգմանուեն գրաբարս օրինակացն
Թղթոց՝ այնպիսի շաւղօք ընթանամք, զի ըստ կարի գրա-
բարին հետեւողուեն սպահեցի յաշխարհաբարսն ըստ բա-
նից եւ ըստ իմաստից. սակայն անվնաս եւ զվերջնոցս պա-
հելով զոմն. սակաւս եւ համեմատից վերածականաւք եւ որոց
միանգամ զվնասվին գրոց բարբառոյն զոցին անհմտաւք՝
ըստ մասին կարասխեսեմք ՚ի գրաբարին ճաշակս. Իսկ
ուր ուրեք ոճ ասողականին ոչ բաւեցէ յանձն՝ տեղի
տալ ճշգրիտ հետեւողուեծ գրաբարին, որպէս եւ բա-
զում ուրեք, յայնժամ ի՛ զի՝ ըստ իմաստին եւ եթ սա
յարմարեսցի նա. եւ ի՛ զի՝ անհնար մնալով բովանդակ՝
որպէս ՚ի բառին, նոյն եւ յիմաստին առասելուէ. իբ-
րեւ զի՝ գրոց բարբառս որչափ բազմահարուսա ՚ի բառս
եւ յիմաստս, այնչափ եւ ասողականն՝ տնանկ. եւ որչափ նա
պերճ եւ պանծալի՝ հռետորականին զարդուս տեղի տայ,
այնչափ եւ սա նուաղեալ ՚ի նորայոյն:

Ջ. ՚Ի մակագրուեն կի՛ յանուանէ պատուոյ՝ մարդկան
լերաքանչիւր, մանաւանդ՝ գրոց յհոգեկան կարգէ.
առասել ընտրեմք նախնեացն սովորուեն ըստ կարի լինել
հետեւող, քան եթէ վերջնոցս. հնուեծ առ նորուեծ՝
որչափ բազմաժամանակեալն է, այնչափ եւ առասելա-
պատիւ. զի եւ գտանեմք խակ առ նոսա պատուոյ անց
ուանս ինչ ինչ՝ դեղեցիկս եւ վայելուչս զանազանեալ ըստ
զանազան վիճակաց մարդկան: ՚Ի ձեռագիրս մատեանս
տեսանեմք եւ բազմօրինակ վերնագիրս նամակաց տողեալ
ըստ այբուբենից կարգի, որ կոչին Թուղթս. սակաւք
՚ի պիտանեաց սակի, եւ բազումք՝ յանպիտանեաց. որ-
պէս եւ օրինակս նամակաց ըստ ինչ ինչ տեսակաց՝ յօրի-
նեալ ՚ի վերջին դարս, որ առասել զձառից յինքեանս քե-
րեն զօրինակ, քան եթէ զԹղթոց:

Ժ. Նամակս առ ՚ի մերոց նախնեաց ոչ վատահաց
նամբ ՚ի միոյ և եթ օրինակի հաւատս. այլ և ընդ
այլոցն համեմատեալ՝ առնումք և դնեմք. առասելապէս
՚ի Թուղթս Մաքսիմոսի, յորս յղէս բառին խորուե և
գրչացն անհմտուե բազմ ուրեք գլխովին հետախաղաղծած-
կին բանք, եթէ ոչ և պայծոց օրինակացն ուղղագրուսն ու-
րեք ուրեք ունիցին ի՛ բերանոց Թարգմանս մատաց:

ԺԲ. Զմ տենչանաց Աերապնեալց անդամոն ՚ի բազում
առնոց հետե ձգեր տեսանել զնք՝ զսորին գալ երկասե-
րուեծ մատենի. զի Թէոդոտա ՚ի դիրս ինչ երևեալս ՚ի
մեզ՝ գտանէին և ՚ի նամակագրական արհեստի մատնն՝
նամակաց օրինակք և իմ հրահանգք, այլ սակայն յայտ
իսկ է, եթէ այն ամենայն այնպիսի ձգդիւ եղեալ և վեր-

'ի վերոյ քանիւք՝ նոցայն բազձանաց լուծին առալ ոչ ու-
նէր. այլ ինչ՝ որում առանձին մասանի պէտք էին ըն-
դարձակագոյն քանից՝ հրահանգացն կարևոր մարգիւք,
օրինակացն առաւելագոյն տուչութիւք, այլովքն հանգերձ.
Ապա՛րև իրաւացն ուենչումն, այնչափ՝ որչափ խնդիրն
պեղելիկ և բանաւոր և յաղագս կարևորագունն գործոյ.
մինչև մեծագոյս իրաւամբք քանքարտել նոցա՝ յուշացեալ,
եթէ 'ի մեջ աղբերաց ծարաւի գիտանին. այս ոչինչ զանխուռ
և 'ի մէնջ. ուստի և ոչինչ սարսամեալք զայսչափ ժա-
մանակ՝ առալ նոցա լուծմն խնդրոյ. այլ զի ժամանակին
քաջագիտութեանք և զեմն ուղղել և անօրինել և 'ի գէպ
ժամու 'ի կատար գոտարփացեալն հատուցանել գործ:
Ապա այս մեր նախընծայ և գուշնաքեայ երկասիրուն,
որով անհմտացն 'ի Դպրոցն նամակաց՝ պատճառս իմն
տամք կրթանոց. և գլխովին անբաժ եղելոցն 'ի վայել-
ջագանուէն՝ փոքու իմն մարգիւք առաջնորդեմք 'ի գրա-
ւոր քաղաքավարուն ընդ բացական կենակցացն, այլուամ
մատենի և ժամանակի թողեալ զգործնականն. որպէս
զի և այսուհետև ոչինչ ուենլոցին գոքա արդարանալ յան-
ձինս, յասել անդ իւրեանց երբև զԹզիմոյ կնքելոյ բան
անդրադէտ տուն առ մարգարէին, Եսայ. իէ. 12. եթէ՝
Ո՛ւ գիպեմ զԴպրոցն: Իսկ հմտացելոցն և արդէն վարժե-
լոցն 'ի առաջ ընծայեմք զառ՝ զորոյս Թերուն ընուլ սէ-
րազապէս. գիտելով չափ՝ եթէ անհերն չիք ինչ յարաս
բածականս անդառնին 'ի սկզբանէ իւրմէ. այլ որպէս ա-
ռենայնն 'ի փոքուէ 'ի մեծն, նոյնպէս և յանկատարէն
'ի կատարեալագոյնն փուխոյ ժամանել վիճակ: Ապա ե-
թէ ոք յանհմտացն յայնցանէ և կամ Թերուս 'ի հմտացե-
լոցն՝ առատարեացն ինչ 'ի ամանէ, այն Տ՚ն չնորհ. յորոյ 'ի
փառս՝ զամենայն զմեզ կարգեմք բազորատատուղ պրոսիճ:

՚ԵՒԱՆԿԱԹՈՒԹԻՒՆ ՍՈՒՐԲ ՄԱՏԱՆԱՒՈՐՈՅ ՄԱՐԿՈՍԻ ԱՐՁԱԿԱԳՐԱԿԱՆ։

ԳԼ. Ա. Ի սկզբանէ ՚էր Բանն, և Բանն ՚էր առ Աստուած, և Աստուած ՚էր Բանն։

ԲԱՑՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՊԱՏՃԱՌ ԱՒԵՏԱՐԱՆԻՍ ՍՈՒՐԲ ՄԱՏԱՆԱՒՈՐՈՅ ՄԱՐԿՈՍԻ։ Սկիզբն Աւետարանի Յիսուսի Քրիստոսի Որդւոյ Աստուծոյ։ Որպէս գրեալ է ի մարգարէսն, ահա ես առաքեմ զհրեշտակ իմ առաջի երեսաց քոց, որ պատրաստեսցէ զճանապարհ քո առաջի քո։ Ձայն բարբառոյ յանապատի, պատրաստեցէք զճանապարհ Տեառն, ուղիղ արարէք զշաւիղս նորա։ Եղև Յովհաննէս մկրտելով յանապատի, և քարոզելով զմկրտութիւն ապաշխարութեան ի թողութիւն մեղաց։ Եւ ելանէին առ նա ամենայն աշխարհ Հրէաստանեայց, և Երուսաղէմացիք ամենեքին, և մկրտէին ի նմանէ ի գետն Յորդանան, խոստովանելով զմեղս իւրեանց։ Եւ էր Յովհաննէս զգեցեալ ի մազոյ ուղտոյ, և գօտի կաշւոյ ի մէջս իւր, և ուտէր զմարախ և զմեղր վայրի։ Եւ քարոզէր՝ և ասէր. Գայ զօրաւորագոյն քան զիս յետ իմոյ, յորոյ ոչ եմ արժան խոնարհեալ լուծանել զկօշիկս ոտից նորա։ Ես մկրտեցի զձեզ ջրով, նա մկրտեսցէ զձեզ Հոգւովն Սրբով։ Եւ եղև յաւուրսն յայնոսիկ, եկն Յիսուս ի Նազարէթէ Գալիլեացւոց, և մկրտեցաւ ի Յովհաննու ի Յորդանան։ Եւ յանդիման ելանելոյ նորա յջրոյն, ետես զերկինսն պատառեալ, և զՀոգին իբրև զաղաւնի իջանել ի վերայ նորա։ Եւ ձայն եղև յերկնից. Դու ես Որդի իմ սիրելի, որով հաճեցայ։ Եւ յանդիման Հոգին մատոյց զնա յանապատ։ Եւ էր անդ յանապատին աւուրս քառասուն, և փորձէր զնա Սատանայ։ Եւ էր ընդ գազանս, և հրեշտակք սպասաւորէին նմա։ Եւ յետ մատնելոյ զՅովհաննէս, եկն Յիսուս յԳալիլեա, քարոզելով զաւետարան արքայութեան Աստուծոյ, և ասէր. Կատարեցաւ ժամանակ, և մերձեցաւ արքայութիւն Աստուծոյ. ապաշխարեցէք, և հաւատայք աւետարանի։ Եւ անցանէր առ ծովեզերս Գալիլեացւոյ, և ետես զՍիմոն և զԱնդրէաս եղբայր Սիմոնի, որք ձկնորսք էին, և ձգէին ի ծովն. էին զի ձկնորսք էին։ Եւ ասէ ցնոսա Յիսուս. Եկայք յետ իմ, և արասցեմ զձեզ ձկնորսս մարդկան։ Եւ յանդիման թողեալ զցանցսն՝ գնացին յետ նորա։ Եւ անցեալ անտի սակաւ մի, ետես զՅակոբոս զորդի Զեբեդեայ, և զՅովհաննէս եղբայր նորա, և նոքա ի նաւի կարկտէին զցանցսն։ Եւ յանդիման կոչեաց զնոսա, և թողեալ զհայր իւրեանց զԶեբեդէոս ի նաւի ընդ վարձկանսն՝ գնացին յետ նորա։ Եւ մտանէին յԿափառնայում, և յանդիման աւուրն շաբաթուն մտեալ ի ժողովարանն՝ ուսուցանէր։ Եւ զարհուրէին ի վարդապետութենէ նորա. զի էր ուսուցանէր զնոսա իբրև զիշխանութիւն ունելով, և ոչ իբրև զդպիրս։ Եւ էր ի ժողովարանին նոցա մարդ մի ունելով զոգի պիղծ, և գոչեաց։ Եւ ասէ. Ա՛հ, զի՞ մեզ և քեզ, Յիսուս Նազովրեցի, եկեր կորուսանել զմեզ. գիտեմ զքեզ զո՞վ իցես, Սո՛ւրբ Աստուծոյ։ Եւ սաստեաց նմա Յիսուս՝ և ասէ. Լռեա՛, և ել ի նմանէ։ Եւ ել ի նմանէ հոգին պիղծ՝ ոլորեալ զնա, և գոչեալ ձայնիւ մեծաւ։ Եւ զարհուրեցան ամենեքին, մինչ հարցանէին ընդ միմեանս՝ և ասէին. Զի՞ է այս, թէ ոչ ուսուցանէ նոր վարդապետութիւն իշխանութեամբ, և զհոգիսն պիղծս հրամայէ, և հնազանդին նմա։ Եւ ելանէր լուր նորա յանդիման ամենայն կողմանս գաւառին Գալիլեացւոյ։ Եւ յանդիման ելեալ ի ժողովարանէն՝ եկն ի տուն Սիմոնի և Անդրէասի, ընդ Յակոբոսի և Յովհաննու։ Եւ էր զկին Սիմոնի ննջեցեալ ախտիւ տենդոյ, և յանդիման ասացին նմա զնմանէ։ Եւ մատեալ՝ յարոյց զնա՝ կալեալ զձեռն նորա, և թողոյց զնա տենդն, և սկսաւ սպասաւորել նոցա։ Եւ երեկոյացեալ, յորժամ մտանէր արեգակն, ածին առ նա զամենայն հիւանդս և զդիւահարս։ Եւ էր ամենայն քաղաքն ժողովեալ առ դրունսն։ Եւ բժշկեաց բազումս հիւանդս ախտից զանազանաց, և դեւս բազումս հալածեաց, և ոչ ետ թողոյց խօսել զդեւսն, զի գիտէին զնա։ Եւ առաւօտուն կանխեալ յոյժ՝ յարուցեալ ել, և գնաց յանապատ տեղի, և անդ աղօթէր։ Եւ հալածեաց զնա Սիմոն և որ ընդ նմա էին։ Եւ գտին զնա, և ասեն ցնա. Ամենեքին քեզ փնտրեն։ Եւ ասէ ցնոսա. Երթիցուք յայլ տեղիս, ի գիւղս մերձակայս, զի և անդ քարոզեցից, զի յայդ ելի։ Եւ քարոզէր ի ժողովարանս նոցա յամենայն Գալիլեա, և զդեւսն հալածէր։ Եւ եկն առ նա մարդ մի բորոտ, և աղաչէր զնա, և ծունր եդեալ ասէ ցնա. Եթէ կամիս, կարող ես զիս սրբել։ Եւ Յիսուս գթացեալ՝ երկարեաց զձեռն իւր, և մերձեցաւ նմա, և ասէ ցնա. Կամիմ, սրբեա՛։ Եւ յանդիման բորոտութիւնն հեռացաւ ի նմանէ, և սրբեցաւ։ Եւ սաստեալ նմա՝ յանդիման հանեաց զնա, և ասէ ցնա. Տես մի՛ ումեք ասասցես, այլ երթ՝ ցուցո՛ զանձն քահանայապետին, և մատո՛ զպատարագ սրբութեան քոյ, զոր պատուիրեաց Մովսէս, ի վկայութիւն նոցա։ Եւ նա ելեալ՝ սկսաւ քարոզել բազում և հրատարակել զբանն, մինչ զի ոչ կարէր յայլ ևս քաղաք մտանել յայտնի, այլ արտաքոյ ի տեղիս անապատս կայր։ Եւ գային առ նա յամենայն կողմանց։

Եւ դարձեալ մտանէր յԿափառնայում աւուրս յետս, և լուաւ զի ի տան է։ Եւ յանդիման ժողովեցան բազումք, մինչ զի ոչ ևս տեղի էր առ դրունսն, և խօսէր ընդ նոսա զբանն։ Եւ գային առ նա ոմանք՝ բերեալ զանդամալոյծ մի, որ կրէին չորեքեան։ Եւ մերձենալ ոչ կարէին առ նա ի բազմութենէն, ապակեցին զտանիսն ուր էր, և հատեալ՝ իջուցին զմահիճն, յորում անդամալոյծն պառկէր։ Եւ տեսեալ Յիսուսի զհաւատս նոցա՝ ասէ անդամալոյծին. Որդեա՛կ, քաւեցան քեզ մեղքդ։ Եւ էին անդ ոմանք ի դպրացն նստեալ, և խորհէին ի սրտիս իւրեանց. Զի՞ այսպէս հայհոյէ այս. ո՞վ կարէ մեղս թողուլ, եթէ ոչ միայն Աստուած։ Եւ յանդիման գիտացեալ Յիսուսի ոգւովն զխորհուրդս նոցա՝ ասէ ցնոսա. Զի՞ զայդ խորհիք ի սրտիս ձերում։ Զի՞ է դիւրագոյն ասել անդամալոյծին, քաւեցան քեզ մեղքդ, կամ ասել, ա՛ռ զմահիճդ քո, և գնա՛։ Եւ զի գիտասջիք, զի իշխանութիւն ունի Որդի մարդոյ յերկրի մեղս թողուլ, ասէ անդամալոյծին. Ա՛ռ զմահիճդ քո, և գնա՛ ի տուն քո։ Եւ յանդիման յարուցեալ՝ առեալ զմահիճն՝ ել առաջի ամենեցուն, մինչ զի զարհուրեցան ամենեքին, և փառաւորէին զԱստուած, և ասէին. Զի այսպիսի ինչ ոչ երբէք տեսաք։ Եւ ել դարձեալ առ ծովեզերս, և ամենայն ժողովուրդ գայր առ նա, և ուսուցանէր նոցա։ Եւ անցանէր, և ետես զԼեւի զորդի Ղաղեայ նստեալ ի մաքսատան, և ասէ ցնա. Եկ յետ իմ։ Եւ յանդիման յարուցեալ՝ գնաց յետ նորա։ Եւ եղև նստել նորա ի տան նորա, և բազումք մաքսաւորք և մեղաւորք նստէին ընդ Յիսուսի և ընդ աշակերտս նորա, զի բազումք էին, և գային յետ նորա։ Եւ դպիրք և փարիսեցիք տեսեալ՝ զի ուտէ ընդ մաքսաւորս և ընդ մեղաւորս, ասեն ցաշակերտս նորա. Զի՞ ընդ մաքսաւորս և ընդ մեղաւորս ուտէ և ըմպէ։ Եւ լուեալ Յիսուսի՝ ասէ ցնոսա. Ոչ պիտոյ են առողջացն բժիշկք, այլ հիւանդացն չարաց։ Ոչ եկի կոչել զարդարս, այլ զմեղաւորս ի ապաշխարութիւն։ Եւ էին աշակերտք Յովհաննու և փարիսեցիք պահօղք։ Եւ գային, և ասեն ցնա. Զի՞ աշակերտք Յովհաննու և փարիսեցւոց պահեն, և աշակերտք քո ոչ պահեն։ Եւ ասէ ցնոսա Յիսուս. Միթէ կարեն որդիք հարսանեացն պահել, մինչդեռ փեսայն ընդ նոսա է։ Այլ եկեսցեն աւուրք, յորժամ վասն առնուցի ի նոցանէ փեսայն, յայնժամ պահեսցեն յաւուրսն յայնոսիկ։ Եւ ոչ ոք կարկատէ կտաւ նոր ի հանդերձ հնացեալ, զի ոչ առնու լրումն նորն ի հնոցն, և նոր ընդ հնոյն, և աւելի պատառ լինի։ Եւ ոչ ոք արկանէ գինի նոր ի տիկս հնացեալս, զի ոչ պատառեսցէ գինին զտիկսն, և գինին թափեսցի, և տիկքն կորիցեն. այլ գինի նոր ի տիկս նոր արկանել պարտ է։ Եւ եղև անցանել նորա ընդ ցորենագործս յաւուր շաբաթուն, և սկսան աշակերտք նորա հնձել զհասկս, և ուտել։ Եւ փարիսեցիք ասեն ցնա. Ահա՛ զի՞ աշակերտք քո առնեն զոր ոչ արժան է յաւուր շաբաթուն։ Եւ նա ասէ ցնոսա. Ոչ ընթերցարուք զոր արար Դաւիթ, յորժամ պիտոյ եղև նմա, և քաղցեալ էր նա և որ ընդ նմա էին։ Զիա՞րդ մտեալ ի տուն Աստուծոյ ի հարկանէ Աբիաթարայ քահանայապետի, և զհացս երեսաց կերեալ, զոր ոչ իշխան է ուտել, այլ միայն քահանայիցն, և ետ և ընկերաց իւրոց։ Եւ ասէ ցնոսա. Շաբաթ վասն մարդոյ եղև, և ոչ մարդ վասն շաբաթուն։ Ուստի տէր է Որդի մարդոյ և շաբաթուն։ Եւ մտանէր դարձեալ ի ժողովարանս նոցա, և էր անդ մարդ մի ունելով զձեռն իւր ցամաքեալ։ Եւ հսկէին նմա, եթէ զաւուրն շաբաթուն բժշկեսցէ զնա, զի մեղադրեսցեն նմա։ Եւ ասէ ցմարդն ցցեալ զձեռն. Յարո՛ւց, և կաց ի մէջ։ Եւ ասէ ցնոսա. Արդեօք զաւուրն շաբաթուն բարի է գործել, կամ չար առնել, կեանս կամ սպանանել։ Եւ նոքա լռէին։ Եւ դարձեալ նայեցաւ նոցա զայրագնութեամբ, տրտմեալ ի վերայ կարծրութեան սրտից նոցա, և ասէ ցմարդն. Ձգեա՛ զձեռն քո։ Եւ ձգեաց, և ապաքինեցաւ ձեռն նորա։ Եւ ելեալ փարիսեցիքն՝ յանդիման խորհուրդ արարին ընդ Հերովդիանոսս ի վերայ նորա, զի զիա՞րդ զնա կորուսցեն։ Եւ Յիսուս ընդ աշակերտս իւր քաշեցաւ առ ծովեզերս, և բազում ամբոխ ի Գալիլեայ և ի Հրէաստանէ գնաց զնմանէ, և յԵրուսաղէմէ, և յԻդումէացւոց, և յայն կողմանէ Յորդանանու, և որ ի շուրջ Տիւրոսի և Սիդովնի, բազում ամբոխ, լուեալ զամենայն զոր առնէր, եկն առ նա։ Եւ ասէ աշակերտացն իւրոց, զի նաւակ մի կացցէ նմա վասն ամբոխին, զի մի՛ նեղեսցեն զնա։ Զի բազումս բժշկեաց, մինչ զի անկանէին ի վերայ նորա, զի մերձեսցին նմա որ ունէին չարաչար ախտս։ Եւ հոգիք պիղծք յորժամ տեսանէին զնա, անկանէին առաջի նորա, և գոչէին ձայնիւ մեծաւ՝ և ասէին. Դո՛ւ ես Որդի Աստուծոյ։ Եւ նա բազում սաստիւ հրամայէր նոցա, զի մի՛ յայտնի արասցեն զնա։ Եւ ելանէ ի լեառն, և կոչէ առ ինքն զորս կամէր ինքն, և գնացին առ նա։ Եւ արար տասն և երկուս, զի ընդ նմա լիցին, և զի առաքեսցէ զնոսա քարոզել, և իշխանութիւն ունել հալածել զդեւսն։ Եւ արար զտասն և զերկուս, և եդ անուն Սիմոնի Պետրոս, և Յակոբոսի զորդի Զեբեդեայ, և Յովհաննու եղբաւր Յակոբոսի, և եդ անուն նոցա Բոանեռգէս, որ է որդիք որոտման։ Եւ զԱնդրէաս, և զՓիլիպպոս, և զԲարթողիմէոս, և զՄատթէոս, և զԹովմաս, և զՅակոբոս զորդի Ղաղեայ, և զԹադէոս, և զՍիմոն զԿանանացի, և զՅուդա զԻսկարիովտացի, որ և մատնեաց զնա։ Եւ գան ի տուն, և դարձեալ ժողովեցաւ ամբոխ, մինչ զի ոչ կարէին հացի իսկ ուտել։ Եւ լուեալ ազգականացն՝ ելին կալան զնա, զի ասէին. Եթէ խելագարեցաւ։ Եւ դպիրքն որ յԵրուսաղէմէ իջեալ էին, ասէին. Զի Բեեղզեբուղ ունի, և զի իշխանաւն դիւաց հանէ զդեւսն։ Եւ կոչեալ զնոսա՝ առակս ասէր նոցա. Զիա՞րդ կարէ Սատանայ զՍատանայ հանել։ Եւ եթէ տունն ընդ ինքեան բաժանեալ լինի, ոչ կարէ տունն այն կալ։ Եւ եթէ թագաւորութիւն ընդ ինքեան բաժանեալ լինի, ոչ կարէ թագաւորութիւնն այն կալ։ Եւ եթէ Սատանայ ընդ ինքեան յարուցեալ բաժանեալ լինի, ոչ կարէ կալ, այլ վախճան ունի։ Եւ ոչ կարէ ոք զկարասիս զօրաւորին մտեալ յափշտակել, եթէ ոչ նախ կապեսցէ զզօրաւորն, և յետոյ զտունն նորա յափշտակեսցէ։ Ամէն ասեմ ձեզ, թողցին ամենայն մեղք որդւոցն մարդկան, և հայհոյութիւնք զորս հայհոյեսցեն, բայց որ հայհոյեսցէ ի Հոգին Սուրբ, չունի թողութիւն յաւիտեան, այլ մեղաւոր է յաւիտենական դատաստանի։ Զի ասէին. Ոգի պիղծ ունի։ Եւ գան մայր նորա և եղբարք նորա, և կայեալ արտաքոյ՝ առաքեցին առ նա, կոչեցին զնա։ Եւ նստէր ամբոխ շուրջ զնովաւ, և ասեն ցնա. Ահա՛ մայր քո և եղբարք քո արտաքոյ կան, և զքեզ փնտրեն։ Եւ պատասխանի տուեալ նոցա՝ ասէ. Ո՞վ է մայր իմ և եղբարք իմ։ Եւ նայեցեալ շրջապատ զնոսա որ նստէին շուրջ զնովաւ՝ ասէ. Ահա՛ մայր իմ և եղբարք իմ։ Զի որ արասցէ զկամս Աստուծոյ, նա է եղբայր իմ և քոյր և մայր։

Եւ դարձեալ սկսաւ ուսուցանել առ ծովեզերս, և ժողովեցաւ առ նա ամբոխ բազում, մինչ զի նաւակ մտեալ՝ նստէր ի ծովուն, և ամենայն ամբոխ առ ծովեզերս էր ի ցամաքի։ Եւ ուսուցանէր նոցա առակս բազումս, և ասէր ցնոսա ի ուսուցանելն իւրում. Լուարո՛ւք։ Ահա՛ ել սերմանող սերմանել։ Եւ եղև սերմանելն նորա, և անկաւ մի ինչ առ ճանապարհաւ, և եկին թռչունք երկնից, և կերան զնա։ Եւ այլ անկաւ ի տեղի քարուտ, ուր ոչ էր նմա հող բազում, և յանդիման ծլեցաւ, զի ոչ էր նմա խորութիւն հողոյ։ Եւ յորժամ ծագեաց արեգակն՝ խորշեցաւ, և զի ոչ էր նմա արմատ՝ չորացաւ։ Եւ այլ անկաւ ի մէջ փշոց, և ելին փշունք, և խեղդեցին զնա, և պտուղ ոչ ետ։ Եւ այլ անկաւ ի հող բարի, և ետ պտուղ ելանելով և աճելով, և բերէր մինն երեսուն, և մինն վաթսուն, և մինն հարիւր։ Եւ ասէ. Որ ունի ականջս լսելոյ՝ լուիցէ։ Եւ յորժամ մենակեցաւ՝ հարցանէին զնմանէ որ ընդ նմա էին տասն և երկուքն զառակսն։ Եւ ասէ ցնոսա. Ձեզ տուեալ է գիտել զխորհուրդ արքայութեան Աստուծոյ, իսկ արտաքինացն ամենայնիւ առակաւք լինի, զի տեսանելով՝ տեսցեն, և ոչ իմասցեն, և լուեալ՝ լուիցեն, և ոչ հասուսցեն, զի մի՛ դարձեալ թողցին նոցա մեղք։ Եւ ասէ ցնոսա. Ոչ գիտէք զառակս զայս, և զիա՞րդ զամենայն առակս գիտասջիք։ Սերմանողն զբանն սերմանէ։ Եւ սոքա են որ առ ճանապարհաւ, ուր սերմանի բանն, և յորժամ լսիցեն, յանդիման գայ Սատանայ, և առնու զբանն որ սերմանեցաւ ի սրտիս նոցա։ Եւ սոքա նմանապէս են որ ի տեղի քարուտ սերմանին, որք յորժամ լսիցեն զբանն, յանդիման ընդունին զնա ուրախութեամբ, և ոչ ունին արմատ ի ներքս, այլ ժամանակաւոր են, ապա յորժամ եղիցի նեղութիւն կամ հալածանք վասն բանին, յանդիման գայթակղին։ Եւ սոքա են որ ի մէջ փշոց սերմանին, որք լսեն զբանն, և հոգս աշխարհի, և խաբէութիւն հարստութեան, և ցանկութիւնք զանազանք ի ներքս մտանեն, և խեղդեն զբանն, և անպտուղ լինի։ Եւ սոքա են որ ի հող բարի սերմանին, որք լսեն զբանն, և ընդունին, և պտուղ բերեն, մինն երեսուն, և մինն վաթսուն, և մինն հարիւր։ Եւ ասէ ցնոսա. Միթէ լուսաւորութիւն գայ, զի ի տակ սափորի կամ ի տակ մահճի դիցի, և ոչ զի ի վերայ աթոռոյ դնիցի։ Զի ոչ է ինչ ծածուկ, որ ոչ յայտնի լիցի, և ոչ է ինչ ի գաղտնի եղեալ, որ ոչ ելցէ ի լոյս։ Եթէ ոք ունի ականջս լսելոյ՝ լուիցէ։ Եւ ասէ ցնոսա. Տեսէ՛ք զինչ լսէք։ Որով չափով չափիցէք, չափեսցի ձեզ, և աւելի տացի ձեզ։ Զի որ ունի՝ տացի նմա, և որ ոչ ունի՝ և զոր ունի՝ առցի ի նմանէ։ Եւ ասէր. Այսպէս է արքայութիւն Աստուծոյ, որպէս եթէ մարդ մի արկանէ զսերմն ի հող, և քնանայ և յառնէ գիշեր և ցերեկ, և սերմն ծլի և աճի, մինչդեռ ինքն ոչ գիտէ։ Զի յանձինս իւրեանց պտղաբերէ հող, նախ զդալար, ապա զհասկ, յետոյ զլի ցորեան ի հասկին։ Եւ յորժամ մատուցանէ պտուղն, յանդիման արձակէ զդրեպանն, զի հասեալ է հունձն։ Եւ ասէր. Զո՞ւմ նմանեցուսցուք զարքայութիւն Աստուծոյ, կամ ո՞ւմ առակաւ նմանեսցուք զնա։ Որպէս հատ մանանխոյ, որ յորժամ սերմանեսցի ի հողն, փոքր է քան զամենայն սերմունս որ ի հողն, և յորժամ սերմանեսցի՝ ելանէ և լինի մեծ քան զամենայն ծառս պարտիզի, և ածանէ ճիւղս մեծամեծս, մինչ զի կարասցեն ի ստուերի նորա բունք երկնից։ Եւ առակս բազումս նմանեսիսն ասէր նոցա, որպէս կարէին լսել։ Եւ առանց առակի ոչ խօսէր ընդ նոսա, և զամենայն ինչ յանձինս իւրեանց ուսուցանէր աշակերտացն իւրոց։

Եւ ասէ ցնոսա յաւուր յայնմիկ, յորժամ երեկոյացեալ էր, ասէ. Անցանեմք յայն կողմանէ։ Եւ արձակեալ զամբոխն՝ առեալ զնա որպէս էր ի նաւի, և այլ նաւակունք էին ընդ նմա։ Եւ լինի մրրիկ մեծ հողմոյ, և ալեաց զարնուին ի նաւակն, մինչ զի լցաւ նաւակն։ Եւ նա էր ի կողմն նաւուն ի բարձի ննջեալ։ Եւ արթնացուցանեն զնա, և ասեն ցնա. Վարդապե՛տ, ո՞չ հոգաս զի կորնչիմք։ Եւ յանդիման յարուցեալ՝ սաստեաց հողմոյն, և ասէ ծովուն. Լռեա՛, դադարեա՛։ Եւ դադարեաց հողմն, և եղև խաղաղութիւն մեծ։ Եւ ասէ ցնոսա. Զի՞ այդպէս երկնչիք, ո՞չ ունիք հաւատս։ Եւ երկեան երկիւղ մեծ, և ասէին ցմիմեանս. Ո՞վ է այս, զի և հողմն և ծովն հնազանդին նմա։

Եւ անցին յայն կողմանէ ծովուն, ի գաւառն Գադարացւոց։ Եւ ելեալ նմա յաշխարհէն՝ յանդիման ընդ առաջ եկն նմա մարդ մի ի գերեզմանացն, որ ունէր զոգի պիղծ, և բնակութիւն ունէր ի գերեզմանսն, և ոչ ոք կարէր կապանաւք կապել զնա, զի յաճախ կապանաւք և շղթայիւք կապեալ էր, և խզեալ էր զշղթայսն, և զկապանսն ի նմանէ ջարդեալ էր, և ոչ ոք կարէր զնա հնազանդեցուցանել։ Եւ միշտ գիշեր և ցերեկ ի գերեզմանսն և ի լերինս էր, աղաղակէր և քարկոծէր զանձն իւր։ Եւ տեսեալ զՅիսուս հեռուստ՝ վազեաց, և երկրպագանէ նմա։ Եւ գոչեալ ձայնիւ մեծաւ՝ ասէ. Զի՞ ինձ և քեզ, Յիսուս Որդի Աստուծոյ Բարձրելոյ։ Երդուցանեմ զքեզ Աստուած, մի՛ զիս տանջեսցես։ Զի ասէր ցնա. Ելի՛ր, ո՛գի պիղծ, ի մարդոյդ։ Եւ հարցանէր զնմանէ. Զի՞ է անուն քո։ Եւ ասէ ցնա. Լեգէոն է անուն իմ, զի բազումք եմք։ Եւ աղաչէր զնա բազում սաստիւ, զի մի՛ զնոսա հալածեսցէ արտաքս ի գաւառէն։ Եւ էր անդ առ լերինն խոզից հօտ մեծ արածեալ։ Եւ աղաչեցին զնա դեւքն՝ և ասեն. Առաքեա՛ զմեզ յանդիման ի խոզսն, զի մտցուք ի նոսա։ Եւ յանդիման ետ նոցա Յիսուս։ Եւ ելեալ դեւքն ի մարդոյն՝ մտին ի խոզսն, և յանդիման ընթացաւ հօտն ի վիմաձորն ի ծովն, և խեղդեցան ի ծովուն։ Եւ էին հովիտք ընդ հովիտս ծովուն, և ի լերինս։ Եւ փախեան հովիտք ընդ հովիտս ծովուն, և ի լերինս։ Եւ փախեան հովիտքն որ արածէին զխոզսն, և պատմեցին յաշխարհին և ի գիւղս։ Եւ ելին տեսանել զոր եղև։ Եւ գան առ Յիսուս, և տեսանեն զդիւահարն նստեալ, և հագեալ, և խելամուտ, զնոյն որ ունէր զլեգէոն, և երկեան։ Եւ պատմեցին նոցա որ տեսին, զիա՞րդ եղև դիւահարին, և զխոզսն։ Եւ սկսան աղաչել զնա, զի մեկնեսցի ի սահմանաց նոցա։ Եւ մտանէ նաւակն, և դարձեալ անցանէ։ Եւ աղաչէր զնա մարդն յորմէ դեւքն ելին, զի ընդ նմա լիցի։ Եւ ոչ ետ թողոյց նմա Յիսուս, այլ ասէ ցնա. Երթ՝ գնա՛ ի տուն քո առ ազգս քո, և պատմեա՛ նոցա զամենայն զոր արար Տէր քեզ, և ողորմեցաւ քեզ։ Եւ գնաց, և սկսաւ քարոզել ի Դեկապոլիս զամենայն զոր արար Յիսուս նմա, և ամենեքին զարհուրեցան։ Եւ դարձեալ անցանէ Յիսուս նաւակաւ յայն կողմանէ ծովուն, և ժողովեցաւ առ նա ամբոխ բազում, և էր առ ծովեզերս։ Եւ գայ մի ի մեծամեծացն ժողովարանին, որում անուն Յայիրոս, և տեսեալ զնա՝ անկանի առ ոտս նորա, և աղաչէ զնա բազում սաստիւ՝ և ասէ. Դստեր իմ մերձ ի մահ է, եկ՝ եդ զձեռն քո ի վերայ նորա, զի կեցցէ, և կեցցէ։ Եւ գնայր ընդ նմա, և ամբոխ բազում հետևէր նմա, և նեղէին զնա։ Եւ կին մի էր որ ունէր զարիւնահոսութիւն տասն և երկու ամ, և բազում չարչարեալ էր ի բազմաց բժշկաց, և ծախեալ զամենայն զոր ունէր, և ոչ ինչ օգտեալ էր, այլ առաւել վատթարացեալ էր, և լուեալ զՅիսուսի՝ եկն ի բազմութեան ընդ նմա, և ետ ի հագուստս նորա, զի ասէր. Եթէ հագուստս նորա միայն մատիցեմ, կեցցէ։ Եւ յանդիման ցամաքեցաւ աղբիւր արեան նորա, և ետես ի մարմնի իւրում զի բժշկեցաւ ի չարէ ախտէ։ Եւ յանդիման գիտացեալ Յիսուսի ոգւովն զի զօրութիւն ինչ ելեալ էր ի նմանէ, դարձեալ ի բազմութեան՝ ասէ. Ո՞վ մատոյց ի հագուստս իմ։ Եւ ասեն ցնա աշակերտք նորա. Տեսանես զի ամբոխ նեղէ զքեզ, և ասես. Ո՞վ մատոյց ինձ։ Եւ նայէր շրջապատ տեսանել զայն որ արարեալ էր զայդ։ Եւ կինն երկեալ և դողացեալ, գիտացեալ զոր եղև նմա՝ եկն և անկաւ առաջի նորա, և ասէ նմա զճշմարտութիւն ամենայնի։ Եւ նա ասէ ցնա. Դուստր, հաւատք քո կեցուցին զքեզ, գնա՛ ի խաղաղութիւն, և եղիցի քեզ առողջ ի չարէ ախտէ քումմէ։ Եւ դեռ նմա խօսեցեալ՝ գան ի տանէ ժողովարանին, և ասեն. Դուստր քո մեռաւ, զի՞ տակաւին նեղես զվարդապետն։ Եւ Յիսուս լուեալ զբանին՝ ասէ ցժողովարանին. Մի՛ երկնչիր, միայն հաւատա՛։ Եւ ոչ ետ թողոյց նմա ընդ ինքեան երթալ, բայց միայն Պետրոսի և Յակոբոսի և Յովհաննու եղբաւր Յակոբոսի։ Եւ գան ի տուն ժողովարանին, և տեսանէ զխռովութիւն, և լալ և ողբալ բազում։ Եւ մտեալ՝ ասէ ցնոսա. Զի՞ խռովիք և լայք, մանուկն ոչ մեռաւ, այլ քնանայ։ Եւ ծիծաղէին նմա։ Եւ նա հանեալ զամենեսեան՝ առեալ զհայր մանկանն և զմայր նորա, և զորս ընդ նմա էին, մտանէ ուր էր մանուկն պառկեալ։ Եւ բռնեալ զձեռն մանկանն՝ ասէ ցնա. Թալիթա կում, որ է մեկնեալ, մանո՛ւկ, քեզ ասեմ, յարի՛։ Եւ յանդիման յարոյց մանուկն, և սկսաւ երթալ, զի տասն և երկու ամ էր մանկանն։ Եւ յանդիման զարհուրեցան յոյժ զարհուրմամբ մեծաւ։ Եւ պատուիրեաց նոցա բազում սաստիւ, զի մի՛ ոք գիտասցէ զայդ, և ասաց տալ ուտել մանկանն։

Եւ ելանէ անտի, և գայ յերկիրն իւր, և գնան ընդ նմա աշակերտք նորա։ Եւ եղև աւուրն շաբաթուն, և սկսաւ ուսուցանել ի ժողովարանին, և բազումք լուեալ՝ զարհուրէին ի վարդապետութենէ նորա, և ասէին. Զի՞ այդ ամենայն ունի այս, և զի՞ իմաստութիւն է որ տուեալ է նմա, և զի՞ զօրութիւնք այսպիսիք որ ձեռաց նորա լինին։ Ո՞չ այս է հնձան որդի, եղբայր Յակոբոսի և Յովսեայ և Յուդայ և Սիմոնի, և ո՞չ քոյրք նորա այսր առ մեզ են։ Եւ նեղէին զնա։ Եւ ասէ ցնոսա Յիսուս. Ոչ է մարգարէ անպատիւ, բայց յերկրին իւրում և յազգին իւրում, և ի տան իւրում։ Եւ ոչ կարաց անդ զօրութիւն ինչ առնել, բայց միայն զհիւանդս ոմանս ձեռամբ դնելով բժշկեաց։ Եւ զարհուրէր ի հաւատոց նոցա։ Եւ պտըտէր զգեղս շրջակայս, ուսուցանելով։ Եւ կոչեալ զտասն և զերկուս՝ սկսաւ առաքել զնոսա երկոքին երկոքին, և ետ նոցա իշխանութիւն ի վերայ հոգւոցն պիղծոց։ Եւ պատուիրեաց նոցա, զի մի՛ ինչ տարցեն ի ճանապարհ, բայց միայն գաւազան, ոչ հաց, ոչ պարկ, ոչ ի գոտի դրամ, այլ կոշիկս ի ոտս, և մի՛ երկուս հանդերձս հագցին։ Եւ ասէ ցնոսա. Յորում տեղի մտանիցէք ի տուն, անդ կացէք մինչև ելանիցէք անտի։ Եւ որ ոչ ընդունիցի զձեզ, և ոչ լուիցեն ձերոյ բանի, ելեալ անտի՝ թօթափեցէք զփոշին որ ի ներքոյ ոտից ձերոց, ի վկայութիւն նոցա։ Ամէն ասեմ ձեզ, հանդուրժելի եղիցի Սոդոմացւոց և Գոմորացւոց յաւուր դատաստանի, քան քաղաքին այնմիկ։ Եւ նոքա ելեալ՝ քարոզէին զի ապաշխարեսցեն։ Եւ դեւս բազումս հալածէին, և բազումս հիւանդս իւղով օծանէին, և բժշկէին։

Եւ լուաւ Հերովդէս թագաւոր, զի յայտնի եղև անուն նորա, և ասէին. Զի Յովհաննէս Մկրտիչ յարեաւ ի մեռելոց, և վասն այնորիկ զօրութիւնք այսպիսիք գործին ձեռաց նորա։ Եւ ոմանք ասէին. Զի Եղիա է։ Եւ ոմանք ասէին. Զի մարգարէ է, որպէս և մարգարէքն։ Եւ լուեալ Հերովդէսի՝ ասէր. Զոր ես հատի զգլուխ Յովհաննու, նա յարեաւ ի մեռելոց։ Զի Հերովդէս ինքն առաքեալ էր, և կալեալ զՅովհաննէս, և կապեալ էր զնա ի բանտի վասն Հերովդիայի կնոջ Փիլիպպոսի եղբաւր իւրոյ, զի զնա առեալ էր կին։ Զի ասէր Յովհաննէս Հերովդէսի. Ոչ իշխես առնել զկին եղբաւր քո։ Եւ Հերովդիա ունէր զնա, և կամէր սպանանել զնա, և ոչ կարէր։ Զի Հերովդէս երկնչէր ի Յովհաննէսէ, գիտացեալ զնա մարդ արդար և սուրբ, և պահէր զնա, և լուեալ զնմանէ բազում ինչ առնէր, և հաճոյ լսէր նմա։ Եւ եղև աւուր յարմարի, յորում Հերովդէս ընթրեաց զընթրիսն ծննդեան իւրոյ, և զօրագլխաց և զհարիւրապետաց և զամենայն մեծամեծաց Գալիլեացւոյ։ Եւ մտեալ դստերն Հերովդիայի՝ և պարեալ, հաճոյ եղև Հերովդէսի և ընդ հանդիսականսն։ Եւ ասէ թագաւորն աղջկանն. Խնդրեա՛ յինէն զոր կամիս, և տացեմ քեզ։ Եւ երդուաւ նմա. Զոր խնդրեսցես յինէն, տացեմ քեզ, մինչև կէս թագաւորութեանս իմոյ։ Եւ ելեալ՝ ասէ մաւրն իւրում. Զի՞ խնդրեցից։ Եւ նա ասէ. Զգլուխ Յովհաննու Մկրտչին։ Եւ մտեալ յանդիման ընդ առաջ թագաւորին՝ խնդրեաց՝ և ասէ. Կամիմ զի յանդիման տացես ինձ ի սկահի զգլուխ Յովհաննու Մկրտչին։ Եւ տրտմեցաւ թագաւորն յոյժ, և վասն երդմանն, և վասն հանդիսականացն ոչ կամեցաւ նմա հակառակել։ Եւ յանդիման դեսպան առաքեալ թագաւորն՝ հրամայեաց բերել զգլուխն նորա։ Եւ գնացեալ՝ հատին զգլուխ նորա ի բանտին, և բերին ի սկահի, և ետուն աղջկանն, և աղջիկն ետ մաւրն իւրում։ Եւ լուեալ աշակերտացն նորա՝ եկին և առին զմարմին նորա, և եդին ի յարանի։

Եւ ժողովեցան առաքեալքն առ Յիսուս, և պատմեցին նմա զամենայն զոր արարին, և զոր ուսուցին

կիր Հապուն հեռագին (1) : Ծուղթ Հայրապետական, կոչի՝ Ծուղթ Հայրապետական իշխանութեան, կոչի՝ Անդրադ. գրեալ առ Հաւորիկն վիճակի իւր, կոչի՝ Ծուղթ ընդհանրական, կիր Է էջմիածնեան: Ծուղթն զոր տան պատասխանք առ պատասխանն, կոչի՝ Պարկաւ. որ է՝ Ծնդիկ: Ծուղթն այլ և այլ գաշանոյ կամ ուխտից զոր տան առ միմեանս գաշնադիրք, կոչի գարձեալ՝ Պարկաւ. և Ծուղթ գաշանոյ: Ծուղթն գատաւորական տանելին՝ կոչի Գատաւորակնիք, և Գատաւորագրաւէան. որ է՝ Սիմէն: Ծուղթն զոր մատուցք առ մատուցս բանի՝ ասի առաքեն վասն գինոյ և այլ նրոց, կոչի Ցանակ. այն ինքն է Ծնդիկ. ևն:

Նակ գրոցն նամակին կիր Թղթոյ, կոչի՝ Նամակագրել. Գրել. Գրագիր. որպէս և գրատիրք Թագաւորաց և Հայրապետաց կոչին յատկական և բառնական անուամբ, Պատգամաւոր. Դեսպանագրիք. Գնահատագիր, այլ և Ընդհարհատ Գրել. Ծոլէր (2). որք են՝ գեղան Գնեցին: Յայլ գեղեցիկ և վայելուչ բառիս առնոյն գրոց նամակաց, որ գրէ իբրև՝ ի ապաշտամանէ, կոչի՝ ի մէջ՝ պարզապէս՝ Գրել. Յորմէ և իրաւամբք առնու զանուն Գիրս, Գրոցարուեան Նամակաց:

Ընդ

---

(1) Կոչի երբեմն և Ընդհանրական. որպէս Յովհ. կաթ. կոչէ զՀրամայարտանին Անաստասայ Կայսեր:

(2) Ի բառ լատինական. հնչեալ ըստ նոցա. Notarius. Նօթարեան. այսինքն՝ նշանագրող. իբրև զի ոչ սակաւս նշանագ և մանրագրութեամբք գրէին արագապէս. յորմէ և սեպհական իմն մանր գրոյ՝ ի մեզ ասի՝ Նօթգիր:

Ընդ՝ Պարզութիւն նամակաց, է՝ Ընտիր ըստ
կանոնի և վայելչատպես յօրինելոյ գիրուկին։
Նոյն Թուղթն՝ Նոյն գրաւորական համառօտ՝
որով գիտեմք խօսել ընդ հեռաւորս։ Երբև
ոչ ի մօտոյ՝ ուր դոյզ կարօտ գրոյ, խօսիմք
լեզուաւ. և ի հեռաւստ՝ չկարացեալ խօս
անել լեզուաւ, խօսիմք գրչաւ, սակայն պայ
մանաւոր իմն համառօտութեբ՝ որ պահանջի
առ էութիւն Թղթոյ. ունիմք ի ձեռին գրուածս
քաղմապատիկս ի Նախնեաց՝ եթէ ի մերոցն,
և եթէ յայլոց, որ կոչին՝ Ա. Թուղթք. որպէս
և Ընտրելականքն. երբև ոչ ի սկզբան և
ի կատարածն գրեալ են ըստ տարբերու
Թղթոյ, սակայն ըստ իրին են Ա. Թուղթք։

Այլ այսպիսի Նման գրաւորական՝ ոչ կրկին, ըս
կրկին վիճակի կամ հայեցուածոյ գրուելոյ. այլ՝
Սիրելագիր, և Պատասխանական, որ և երբեմն
կոչի ի մերոց Նախնեաց՝ Հնդրադարձ։
Սիրելագիր Թուղթն է այն՝ զոր գրեմք առ
ոք՝ յառաջ քան ղգրել նորա առ մեզ. իսկ
Պատասխանականն կամ Ընդդարձութիւնն
է այն՝ զոր գրեմք ի պատասխանի Թղթոյ
ուրուք։

Այնպէս արդ առեալ սակաւուք, եթէ յորմէ
ժամանակէ հետէ սկիզբն կալաւ ի մարդկ
գործածութենէ Նամակագրութենէ։

ԺԵ. Ճնոտկեան Նամակագրականն։

Ցուցակ և յաճախին գիրքն. ոչինչ կիրա
տակուն գտանի Նամակագրութենէ յայտնա
պէս յառաջ քան զԳրիգորեանն, սակայն որպէս

քանիս հարկ է ասել, սովորութիւն գրելոյ ըղ-
թուղթս վաղեմի է յոյժ։ Գիտցիս յայտ է թէ
յառաջինն անդ ժամանակս նախաստեղծին՝ի
բաղմանալ մարդկան, և՝ի սփռել ըզ երես
երկրի, և յանջատիլ հեռաւորութիւնք՝ի մի-
մեանց, ունէին ստեղծեալ զարհեստն գրա-
տարութիւն, առ՝ի կարօղ լինել այնուհիկ հա-
ղորդել միմեանց խորհուրդս՝ի հեռաստանէ։
Ա. Հաստատութիւն քանիցս յառաջ քերի՝ի
գրոց և այն. զի Յուդայ առաքեալ՝ի կաթ.
Թղթ. քանս՝ի մէջ առնու՝ի մարգարէու-
թէ Ենովքայ՝ որ եօթներորդն էր յԱդա-
մայ. զորմէ ոչինչ օտար է ասել, եթէ գրով
աւանդեալ լիցէ այն յենովքայ։ Որպէս և յար-
տաքին մատենագիրս՝ Ենուխ որդի Եթայ
յիշատակի արձանագրող նախ քան զջրհե-
ղեղն՝ի կրկին տախտակս սրընձէ և խեցի՝
ընդդէմ երկուց հանդերձելոցն. որպէս պատ-
մէ Յովսեպոս. զոր և՝ի մէջ բերէ Հատ. ա. 3։
Այլ այս ամենայն քանք են յաղագս գրա-
կանութեանն անընդմիջաբար, և յաղագս նա-
մակագրութեանն ընդմիջաբար. այլ սակս խոս-
ելոյ՝ի հնութենէ պատմութեանց, գտանեմք
յիշատակութիւն նամակի՝ ի թվ. 1180. ամօք
նախ քան զքրիստոս, առ ժամանակօք Ցրո-
յական պատերազմի. ի թուին զի՝ Ներսիսի Հո-
վհաննու. գէտ. ե. յիշատակէ. եթէ Ներ-
կէտոսին ումն երեր թուղթ ինչ գրեալ՝ի
Պրոկղեայ առ Յոբաստէս։ Ո այս յիշատա-
կութիւն թղթոյ գտանեմք հնագոյն քան
զամենայն՝ի պատմութիւնս հնոց։ Յորմէ
հետէ յանցանել ժամանակաց լատ առա-
ջելոյ մարգկան յայլ և յայլ ազգս՝ի կենցա-

զօգուտ մարդկան և յարհեստս, պայծառացուա-
և արհեստ նամակագրութեանէ և յաձախեաց
յոյժ գործածութեան նորա. որպէս տեսանի
բազմօք յայծաշունչ գիրս և՛ ի նախնի Կտա-
մուրեան ամենայն աղբաց։

Ճ. Ի կանոն Կանոնագրութեան Կանեաց։

Կարժան համարիմ խոսել սակաւուք և ըստ-
հանգամանաց և զտարաղուց նամակագրու-
թէ նախնեաց. եթէ զնարդ և որով օրինա-
կաւ ևոձով վարէին զինք՝ և գրեն զԹուղթս.
՚ի սկիզբն, ՚ի մէջն, և ՚ի կատարածն. որ-
պէս զի եթէ ոք հնասէր Կայիր և նամակա-
գիր և զհնոցն սուիզորութիւն՚ ի սմա՝ յօժարեսցի
խմանալ, առցէ զլրուծին իւրոց բազձանայ։
Կարդ՝ օրինակ Կանագրութէ Կանեաց
ըստ ոձոյն՝ ընդհանրապէս բաժանի ՚ի կրկին
տարակ, այսինքն՝ ՚ի Կանագիրն կամ ՚ի կար-
ճառօտն. որ երկու կիւերութք բառիւք տա-
տե զնմանատս Թղթոյն. զոր օրինակ՝ Կը-
քիգամոս առ Կլէայիս, որք պատրաստէին
՚ի մարտ պատերազմի, գրէր օրինակ զայս.
* Կըքիգամոս առ Կլէայիս. լաւ է հանդարտ
,, տել։ այլովքն՝ հանդերձ։ Կաս յԱՀ պա-
հանն կամ յընդարձակն. որ ըստ պատշաճի
իրացն ընդլայնէ զԹուղթն. որպիսի են ա-
մենայն օրինակք Թղթոց, զոր հանդերձեալ
եմք տալ ստորև. և Թուղթք մերոց Կանոն
եայ. ՚ի Կատն. Ե։
Կոկ ՚ի Կերնադիրս Թղթոց Կոյնք վարէին
օրինակ զայս. արձանագրութեանէին նախ զա-
նուն գլխոյն, և ապա զանուն նորա՝ առ որ էր

Թուղթն. զինի յարէնն երբեմն զբառս. Χαίρειν. ի՛ հնդաս. որ է՝ Ինդալ. երբեմն՝ Εὐπράττειν եւթափառիլ, որ է՝ Յաջողիլ կամ Յաջողուն. և երբեմն՝ Χαίρειν. ի՛ զէնէնն, որ Ողջ լինել. կամ Ողջոյն: Եւ ինքեան զԹուղթն երբեմն բառնալ. Εὐρῶσο. ետուսօ. այսինքն՝ Ողջ լեր. և երբեմն Εὐτύχει. ետուխէյ, այսինքն՝ Երջանկայիր:

Հռովմայեցիք Յունացն սովորութենէ զհետ երթեալ, ի Ա երնագրի անդ Թղթոյն սովորաբար կարդային նախ զանուն գրողին, և ապա զանուն նորա՝ առ որ գրէր Թուղթն. զինի յարէնն երբեմն՝ Salutem. որ է՝ Ողջոյն: Ոմանք ի գրելն առ Աեծապատիւ օր. յառաջ քան պատէին զանուն ընդունողին զԹուղթն, և ապա՝ զգրողին: Ի միջն անդ Թղթոյն՝ մանգագրութիւնն՝ զոր տային Կայսերաց, էր բառս՝ Տէր. այլ յաջորդք Օգոստոսի ամէն շատացեալ սոխալ, յաւելին անձանոյ մանգագրութիւնս մեծապանծս՝ այսպիսի. Աստուծոյ հետ կամ Աստուած. Աստուծոյ օգնական. Աստուծոյ էարն կամ Հովանաւորեալ. Հնդպետեալ. և Սրբազան: Ոմանք Ա երջագիր Թղթոյն առ նոսա էր բառս Vale այսինքն՝ ողջ լեր:

Մտիկ և մեր՝ Հանելիք Հաստատակ կարգաւ քան Յունացն վարեալք սովորութենէ՝ ի Ա երջագրի անդ սրձանացուցանէին զանուն գրողին, և զանուն նորա՝ առ որ էր գիրն, ապա զհետ յարէնն սովորաբար զբառս՝ Ինքալ. և երբեմն՝ Ողջոյն. կամ՝ Ողջ լեր: Ի միջն՝ տային մանգագրութիւն պատուոյ քան իւրաքանչիւր արժանաւոր անձինն՝ առ որ գրէին. զոր էպէս առեալ ատորև ի Թուղթս Հայոցն.

Ոմանք

Ասէ ՚ի նմա Պետրոս ընկերացն սուրհանդակաբար դէպ
ընէին ։ Ա՛ղջ լեր ։

Ո՛ւ այժմ յօրինակ առացեալ առնելս զսոսա
Ո՛ւզեալ թադաւոր՝ ի գրելն Թուղթ առ Ֆի-
քեր կայսր, գնել վերնագիրս օրինակ զայս ։
Խոր. Ե. 30. * Ո՛ւզեալ Ո՛ղջոյ Կայոց՝ սեաւն
,, իմում Տիբերի՝ կայսեր Հռովմայեցւոց՝
,, Խնդալ ։ ՚ի մէջն Թղթոյն տայ Ո՛ակա-
դրութիւն սիրելի։ * Կոյ Թադաւորութիւն
տերութիւն քո ։ և ՚ի վերջն գրէ ։ * Ա՛ղջ
լեր ։ Այս ՚ի միւսանգամ գրելն առ նա,
նշանին վարի Երկնագրաւ և Ո՛ակադրութ։ և
՚ի վերջն գնէ ։ * Ա՛ղջ լինել քեզ ըզձանաւ ։
Ստորեն Խահակ Պարթև գրեալ Թուղթ առ
Ա՛ւգոստոս Կայսր ։ վերնագրէ օրինակ զայս ։
Խոր. Գ. 57 ։ * Խոսրովիդուխտի Կայսեր՝ սեաւն
,, իմում Ա՛ւգոստոս Ա՛ւգոստոս։ Սահակ Կա-
,, յոց Պարթևաց՝ ՚ի տեր Խնդալ ։ ՚ի մէջն
տայ Ո՛ակադրութիւն կայսերն ։ * Ներսէհ Կա-
,, ղաքի Նոքնակալիդ ։ թարեգթածութիւն
,, թարերարութիւն քոյ ։ Ձեր թարերարութիւն։
,, Ձեր տերութիւն ։ ՚ի վերջն գնէ ։ * Ա՛ղջ լեր ։
Խոհ ՚ի գրելն առ Ա՛նատոլիս զօրավար Ֆ՚ռա-
նայ ։ այսպէս վերնագրէ ։ Խոր. ՚ի նոյն * Ա՛ղ-
,, հակ Պարթևաստան Կայոց ։ Կ՚աջի Օ՛ծ-
,, բաւարի Ա՛նատոլեայ՝ Խնդալ ։ ՚ի մէջն ։
տայ նմին Ո՛ակադրութիւն։ * Կ՚ո քաջութիւնդ
և ՚ի վերջն գնէ առ նմա, * Ա՛ղջ լեր ։
Ա՛յլ սակայն ոչ միշտ սովին կարգաւ վարեցին
նախնիքն մեր ՚ի նամակագրութիւնս իւրեանց.
տալեն առեալս ՚ի Թուղթս նոցա ։ Ա՛յժմ
շատ լինին քեզ օրինակքս ։

Ա՛ւծն Տրդատայ Ա՛ղբայ՝ միանգամ եր հաւա-

տացեալ, զբեր Հրոմարտակ ընդ ամ իջ-
խանուն իւր. վերնագիրն դնել սյսպիսի.
ՀՀ գան. * Տրդատ Աքբայ Հայոց Աեծայ.
„ Աւ մեծամեծս և առ Իշխանս և առ Աա-
„ խարարս և առ Գործակալս և առ այլ
„ Ամարդիկ՝ որ ընդ իմով իշխանութիւն եք...
„ առ Աղատս և առ շինականս. միանգամ
„ մայն իսկ առ Աենեսին. Ողջոյն ։. յետ
այսր Վերնագրի յարէ անմիջապէս և այլ
վերնագիրն բարեմաղթական այսպիսի. * Ող-
„ ջոյն հասեալ և շինութիւն Վասն օգնակա-
„ նութիւն. լսութիւն, պարարտութիւն յԱրոյն Ա-
„ րամազդայ. Ինամակալութիւն յԱնահիտ
„ Տիկնոջէ. և քաջութիւն հասցէ ձեզ, ՚ի
„ Վաչէն Ա՝ահագնէ աստեղայն Հայոց Աշ-
„ խարհիս. Ամաստութիւն Յուդայ հասցէ
„ Վաստակերտաց Այսերաց. և ՚ի մեր Վիւ-
„ ղսահան Պարթևաց, հասցէ այցելութիւն.
՚ի Վաստաց Թագաց, և ՚ի Վաչ Ա՝ախ-
„ նեայն՝ առ Աենեսին՝ Ողջոյն ։ և ՚ի
վերջն առարտե. * Ողջ լերուք ՚ի Վասն օգ-
„ նականութիւն ամենեքեան, և ՚ի Աեր Թա-
„ գաւորաց՝ որ ընդ այս հրամանս կամիմք, և
„ ՚ի շինութիւն բնակեսցիք ամենեքեան. զի և
„ Աեք ողջ եմք ։
Վատձեալ ՚ի գրեցն Հրոմարտակ այլ, վեր-
նագրե օրինակ գայս. ՀՀ գան. * Տրդատ Հայոց Աեծաց Աքբայ. առ Ա՝ղխարհս և առ
„ Վաւառս, առ Ա՝ախարարս և առ Օ օրս.
„ և առ Շ ինականս և առ Աենեսին Ողջոյն,
„ Ողջ լիջիք. և Աեք մեզն Ողջ եմք ։
Վնդ Ա երջագրուն. * Ողջ լերուք. և Աեք
մեզն ողջ եմք ։

Այս

Եւ այսպէս՝ յամենայն Թուղթս Հնոց, որպէս և տեսեր, անուն դրոշին, որ խբրև Աստուածընդունելի դնի ստորև Թղթոյն ըստ արդի սովորութեանն, ի նախնումն դնելոյ անդէն ի սկզբան Թղթոյն՝ խբրև Վերնագիրն։

Պատանեմք և յածայսին գիրս Պատճէնս Աղաչամակաց նախնեաց այլևայլ ազգաց. յորս կայ՝ գրի և Թումբական Թղթոյն. որպէս ի Գործ. Առաք. 16. 22։

Յայսց Աղամակադրութենէ Աղաչանեաց, միանգամայն և ի յետնոցս սովորութենէ, յորս հետզհետէ վայելչացաւ կարգ և արհեստ Աղամակադրութենէ, առեալ դիպուք արդ զոր ինչ արժան է և հարկ է նախադիտել վասն արդի Աղամակադրութեան։

Ը. Ա՛ստուած Աղոթից։

Որպէս ամ հիւսուածք բանի, սոյն օրինակ և ամ Աղամակ՝ ունի մասունս, յորոց խբրև ինուիթոյ և ի տեսակէ յօրինի իմանալի շինուածք նը։ Ասպա մասունք Աղամակի կրկին են. Աիւրեան և Ցեսուեան։

Աիւրեան մասունք Աղամակի են վեցեքին ասողիկ. Ա՛ակափէր, որէ՝ Հոգի. Ա էրնափէր. Ա՛աղաղատուիէ. Ա էրկափէր. Ցուժական. և Ապարափրուիէ։

Ա՛ակափէրն՝ է այն՝ որ գրի յետ կոյս Թղթոյն յետ ծալելոյ զայն. կամ՝ ի վէր Պահարանին՝ յորում ամփոփի Թուղթն. նշանակէ լուսի՝ ի նմա զանուն և զմակառնուն անձին՝ առ որ է Թուղթն, զԱզգաքն՝ յոր առաքի. և զՅաղն, այսինքն՝ զԱաղաքն։ Օ Երկանակ այսպիսի Ա՛ակափէրի՝ ի նամակագրութեան Հնոց՝ ոչ

պատ-

պատանեմք ՚ի Աստուածէրս . այլ յայտ է՝ թէ և ՚ինքն վարձին այսպիսի իմն Աստուածպրով ՚ի ինքեանն զ՚Յամակս , առ անվրէպ հաստուցանել ՚ի ձեռս անձին՝ առ որ գրեին :

Վերնագիրն՝ է այն, որ դրոշմի ՚ի ճակատի անուն թղթոյն , հանդերձ անուամբ և պատուոյ անուամբ անձին՝ առ որ է թուղթն: Օրինակ սորա ՚ի նամակագրութիւնս՝ Յամենեցուն առեալ ահա վերագոյնդ քաղմադիմի տեսութեամբ .

Պատգրութենէն է անուն պատուոյ , որ յընթացս թղթոյն ընծայի իւրաքանչիւր անձանց ըստ իւրաքանչիւր վիճակի : Օ՚ր այն առնէին և ՚ինքն ՚ի թուղթս իւրեանց , որպէս և տեսար :

Վերջագիրն է այն , որով զբուխանդակ թուղթն աւարտեմք և ինքեմք՝ քաղաքավարական իմն օրինակաւ խօսից , կարպետով ՚ի վերջն ըզքառս՝ Աղջ ՚ընդ. կիմ այլ ինչ այսպիսի. (զոր և Յամենեքին սովորէք էին առնել՝ ՚ի թուղթս իւրեանց. որպէս և տեսաք վերագոյնդ). Ընդունելով զսա արդ սովորութիւնէ և զսկզբնաւորութիւն Պատրաստութիւնէ, այն ինքն է՝ Ընդունանաւնէ վ՚ուսմ, Պատճանաւնէ վ՚ուսմ, ևն , ըստ իւրաքանչիւր արժանեաց :

Ողջոյնքան է գրութիւն թուոյ առարւոյ հաւուր ամսոյն՝ յորում գրեցաւ թուղթն , հանդերձ նշանակելով և զանուն տեղւոյն՝ յորմէ առաքի թուղթն : Օ՚ր այսր ևս օրինակ ունիմք ՚ի նամակս Յամենեցուն ուրեք ուրեք . որպէս եգաք վերագոյնդ :

Պատգրութենէն՝ է նշանակութիւն անուանն և մականուանն Յամենեցունն հանդերձ նուաստ

տա-

առևան ինչ Աակուպրութիւն։ Աոյս մասն՝ ոչ և առեալը, Աերնադիր եր առ Աախնիս. Օ հզանակ գրութեան այսր առնոյնի քան այժմեան սովորութեան, առեալս առօրեայ՝ ի Աան. ա. և գրանատան օրինակս սոցա. ի Աան. գ։

Տեսանի մատունք Աանկիւն են երեք. Անկեան Աէջ. և Ակաարդ։

Անկեան թղթոյն ոչ այլ ինչ է, քայց եթէ ձևարատ իմն հզանակ անկենսաւորելոյ ընթերցուղին՝ յարմարութիւն առ այն նիւթ, զոր մէ ի թուղթին յորմէ ինքնաբերաբար բղխեցոյց և յառաջ խաղացոյց ընթացք հոմ մէջ թղթոյն։ Աայս երևի և հաստատեալ է բովանդակ ձարտարութիւն Աապինն և առնոյն Աամակագրաց։

Աէջն թղթոյն՝ ի հարդաւոր և խոհական իմն հիւսուածք և յառաջ խաղացումն՝ ըստ այնմ նիւթոյ, զորմէ է թուղթն։ Աայլ և այլ նիւթք թղթոց պահանջեն զայլևայլ ընթացս բանից. զորս պարտ է գիտել Աամագրին, և յորս հարկ է նմա ընթանալ ի նամակագրութիւնէ։

Օ՛ր օրինակ՝ եթէ ընտրհակալութիւնէ լիցի թուղթն, պիտոյ խօսել պարտ լիցի առ երախտաւորն. եթէ ծանուցմանն, պիտոյ հարկաւորապատում պարտ լիցի առնել զպատմութիւնն. եթէ մխիթարութիւնէ, որպիսի օրինակիւ ալ ժամն լիցի խօսել առ դառապնեալն. եթէ ուրոյ խոհկութիւնէ, որում եղանակաւ պարտ լիցի ընծայել զանձն առ թերիրերն. այլոցքն հանդերձ։ Աայս միայն բովանդակ խոհականութիւն և անվրէպ շաւուղն Աողմին։

Աող

Նոյն ամսոյ ԺԲ-ին՝ ի յոմանց հինից եղանակաւ և մարգասիրացոյն և քաղաքավարական բանիւք կնքել զբանականսն ընթացս նորա, ըստ պահանջելոյ այլ և այլ տեսակաց Թղթոյ. Պարզելով՝ ի վերջոյ ամենայնի զիշխանապրութիւնն ազգականացն և ծանօթից՝ եթէ ընդհանրապէս լցել, և եթէ յափշտակել յանօնսանել. եթէ՝ ի գիմաց իւրոց, և եթէ՝ ի գիմաց սյլոց: Յայսմ պահուն քաջ Թուղթն զբէ Ագաթն. եթէ ըստ օրինի և անսասդիւտ կարօղ լինի կնքել զբանս իւր:

Ապա բոլանդակ դժուարութիւն և տագնապ հաղիւ լոյ զԹուղթս ըստ գերդեցիկ օրինի և անվթար Աստուածային Գրոցն՝ Ամակատրութիւն՝ հասատատէ յայսոսիկ յերեսին տեսականն Աստուածն Թղթոյն. սրոց և հորդեսցի Հանապարհ՝ ի Հրահանգս անդր Թղթոյ՝ ի Աստ. ա:

ԺԵ. Ցեսակք և Պատճառունք Թղթոյ:

Պատմագրատիկ են յոյժ ազգք և տեսակք Թղթոյ. մինչ զի որ ասացի՝ եթէ տեսակք Թղթոյ անթուելիք են, ոչ վերստին՝ ի Հիմարութիւն. քանզի կամքն բազում՝ եթէ նիւթք և տուիթք գրելոյ զԹուղթս անհամարք են. և մի Թուղթ ընդ միւսոյն ոչ գտանի երբեք համաձայն յամենայնի և ըստ ամենայնի: Այլ կերպս հաստատէ, եթէ կարի քաղաքացի են տեսակք Թղթոյ. այլ՝ ի գնել նորա զերկիս միայն տեսակս. այ՝ Թուղթ Ողանութեան. Թուղթ Ուրջ խոստակոտուածէ. և Թուղթ Օրհնարձանախօսութեան, զիտել խոսել վասն այնց

տե-

տեսակաց Թղթոց, որոց երթևեկք լինէին ընդ ինքն և ընդ ծանօթս իւր ընդ Կուրիոն։ Ի իսկանոս խնամատակ և հռետոր էր՝ որ՝ի հինն գարս դրեաց վասն Երկեստի Աստիկապրուելեան, թուէ քառասուն տեսակս Թղթոց։ Նա Պրոկղա՝ քառասուն և երիս։ Այր միտ երթեալ առաւել հասարակ և առաւել կանոնաւոր բաժանման Թղթոց, այսրունակիւմբ զամենայն երևելի տեսակս Թղթոց՝ ըստ երկոքունքն ընդհանրական ծեսաւորք. որք են Թուղթ Պաղատագրութեան։ և Թուղթ Պարծանութեան։

Թուղթն Պաղատագրութեան, այսրունակ կին քեան դիտեն ծեսաւոր Թղթոց, որք են այսոքիկ.

ա. Թուղթ Հնարհաւատութեան։
բ. Թուղթ Ապաւինակցութեան։
գ. Թուղթ Յաւակցութեան։
դ. Թուղթ Աղիթագրութեան։
ե. Թուղթ Հնազանդակալութեան։
զ. Թուղթ Դաւթութեան։
է. Թուղթ Ստերմութեան կամ Ընդ-
դանութեան։

Իսկ Թուղթն Պարծանութեան այսրունակ ըստ իւրև զերկուտասան ծեսաւոր Թղթոց, որք են այսոքիկ.

ա. Թուղթ Յանձնարարութեան կամ Ընդ-
ծայութեան։
բ. Թուղթ Ընդդիմադիր։
գ. Թուղթ Յորդորանաց։
դ. Թուղթ Խրատու։
ե. Թուղթ Յանդիմանութեան։
զ. Թուղթ Պատուհասից։

է.

Ե. Աստղիք Ընծայաբերութեան անձինս։
Ը. Աստղիք Աղբիւրոյ գներսեան։
Թ. Աստղիք Հրաւիրանաց։
Ժ. Աստղիք Խորհրդոյ։
ԺԱ. Աստղիք Ընծայաբերութեան։
ԺԲ. Աստղիք Ծանուցման։

Ալ ախչան տուեալ Ալամակաբրաիան Ալա-
խանրթուԹէց, մատիւնբ արդ. Ի քուն խակ
Ի կրթուԹի անգր Ընչհեասն Ալամակա-
գրուԹէ լսատ բաղմապատիկ Տեսակացն
ԹղԹոց։

ՄԱՍՆ Ա.

Հրահանգ յօրինելոյ զվարուքիս ըստ զանազան Տեսակաց։

ԹՈՒԴԹԻ ԿԱՂԱՒԱՐՈՒԹԵԱՆ։

ա։ Հրահանգ կալմելոյ զբուռքիս Շ նոր հաստատութիւն։

ՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ թուդթըն է՝ որ ընդակցուի ըստ ուրեք վասն քարեբախտութեց նր. կամ վասն ժամանելոյ խաղաղութ՝ ի գլուխ կամ յերևելի ինչ առարկա տարուցն (*). մաղթելով նմա առաւելագոյն քարիս և երկայն

ա

(*) Սովորութիւն է վաղեմի դրեթէ յամենայն ազգս՝ ի վար արկեալ՝ ընծայահատուցել միմեանց՝ ի Տարեմուտս, ոչ միայն քաղաքական, այլ և՝ ընծայիւք։ Հռովմայեցիք՝ ի հնումն՝ ի գլուխ տարուցն առաքէին միմեանց՝ ի պարգև զմեղր, զարմաւ, զպաղտասիաս, որք էին քաղցրաւենիք այնր ետ-

նա-

աւուրս, ի նշան և ի վկայութիւն հին յարդուքեանն, հին սիրոյ, և հին բարեկամութեան:

Պարտ է քեզ առնուլ ի նիւթ սյսր նահանգի զդէպսդ ժամանակին՝ ի յուցանել զպատճառս յարդուքեանն զոր առնես՝ որում գրես: Գտարձեալ զերախտիսն, զոր միանգամ սրարեալ էիր քեզ. յորոց՝ իբրև յանհրաժեշտ պարտուց ստիպիս ի պատուել զնա ընդհաւորութեանմամակաւ: Գտարձել՝ զանկեղծ սէր քո առնա, որ զքեզն շարժէ խօսել ընդ նմա ի բանս նամակաց. մանաւանդ յայնպիսի աւուրս՝ յորս տեսանես զնա վայելել ի ցնծութիւն: Գկարդելն զբանս ընդհաւորութեանդ, պարտ է յուշ ածել. հին զբարեխոհութիւն նր՝ սակաւուք ինչ ի գէմս բերել զոյն. հին զպիշատակ տօնին՝ ցուցանել զմեծափառութիւն նր, զնորհուրդն, զընդհանրական, այլովքն հանդերձ: Գայլ և զմեծասիպ խնդութիւն անձինդ ընդ լուր այնպիսի բարեբախտութեանդ նր: Գու յաւելուլ բարեմաղթութիւնս վասն նր. իբրու այն թէ՝ ցօղել ոյ ի նա և ի տուն նր զբազմապատիկ ցօղս ընդհաց և գթութեանդ իւրոյ ի հրաշափառ և ի ընդհանրական աւուրս:

և

նանին. որպէս և այլ տղեք այլ և այլ ընծայիւք պատուէին զվիմեանս ի նմին աւուր. էին և ժողովուրդք՝ որ չէին ելանէին միմեանց միայն ընծայիւք բանից: Գայս նախնի Գաղղիացիս էր ասյս տալութիւն, զի որք միանգամ ի նոսա պատուականէին՝ ամի ամի ի գլուխ տարէին ելանէին առ Գուրմս իբրեանց, առնուլ ի ձեռաց նոցա ոսկի նուիրական:

և սպանել զնա միշտ յայնմ բարեխուսութենէ վիճակի և յերկնանկատէտ բարեբաստութենէ. և յատպաց՝ և ևս յատերալ՝ ի նոյն։ ևն։ Ա՛ժան է՝ ի դէմս բերել և խոնարհական ինչ խնդրուածս. ընդունել հաձուելիք կամաց գուռ՝ ի սրտէ չնորհաւորութենի քո առ նա կիսի՝ ի նշան սիրոյ. կիսի յանդիման միութենի բարեկամութենէ. կիսի՝ ի վկայութենի յարգութենէ քո՝ զոր պարտ անձին վարկանիս յուցանել նմա. և կիսի՝ ի յայտարարութենի անմուռաց յիշատակի երախտեաց նր և յանկեղծ նշան երախտապարտութենէ քոյ. այլոլքն հանդերձ։

Հանդերձ այսու՝ որ ասացաւս, կայ ան մեռացս՝ ի մտի և ջնորհանպատ, որ վկիսի։ Այս տեսակ թղթոյ՝ համառօտասիրութենէ չքեղ պիտոյ են։ Ո՛վիրնապէսիս, առ որս երթիս դու կապանօք պարտուց, պարտ և արժան է հանդերձ պատուել ընտրհաւատրութեամբ։ Ա՛յլ խօսելոյ ջհաւասարից կամ զբարեկամաց. եթէ դրեսցես առ նոսա զայս տեսակ թղթոյ, յորդեսցես ըզաչերն. իսկ եթէ հանդերձեսցես՝ ի դրել, նախ յաւիշտակեսցես զյաղթանակ սիրոյն։ Նա զգուշ աչալրջութենէ պիտոյ են քեզ՝ ի վարիլն ընդ բարեկամս. Ին անձինք՝ որոց սիրելի է, եթէ գու հանդերձեսցես առ նա՝ ի ցոյցս մտերմութենէ. երբեմն գի առ ամօթոյ իսիք ծչիշխեսցեն նոքա հանդերձ՝ ի խօսս։ Եթէ ունիցիս բարեկամ այսպիսի. ՝ի դէմս այծ նմա, եթէ աճծանգիս յարգի հասարիս զբաղութենէնութա. ընդդրեա՝ ի նմանէ գի

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

641

զայրոյս ծառայութիւնէ քոյ առ նա. Հաւատարմագոյն նման, եթէ ոչ համարեցիս զնա քեզ բարեկամ՝ հանդերձ կարելիքեր իմն դիմահամառութիւն, եթէ զայրոյք՝ և ոչ զքեզ ինքն ի ձեռն առցէ յոյն ինչ իրս՝ յորս մնալիք իցէ քեզ ծառայութիւն ինչ առնել նմա: Օ այս օրինակ դնելոյ արժան է քեզ վարիլ և ընդայլ բարեկամս, որոց աղնուաբարոյ իմն մերձանալութիւն, կամ մանրապաղնիկն և խոհական իմն կշռութիւն ծանոթ քեզ իցէ:

Վարդապետական:

Պարտ է ընդհակ մատուցանել վասն քաղաքավարութեան նորա, վասն սիրոյն, վասն բարեկամութեանն, յորոց չարժեաւ գրկե առ քեզ զայսպիսի թուղթ: Այլ եթէ ուրնիցիւս ինչ և դու միտքդ ընդհատուցիչ նմա, ընդհատուրեա. ապա թէ ոչ՝ բարեմասնութեամբ վասն բարեբաստուճ նորա՝ և դու մնալքեամ նմա:

Եթէ առ հաւասարս իցէ պատասխանիդ, միշտ զանց արասցես ինդրել առ՝ ի նմանէ ներսումբ. Լիցի ոչ ժամանեցեր դու ինքն կամիլ՝ ի գրել առ նա: Այժմ է և զայն՝ ի դէմս քեզ ընդունել նմա, եթէ՝ ամ հաձոյութիւն սրտի ընկալար զիմիդ, ոչ լսելիքդ կանդիցէ:

Ը. Երեմիայի հաղորդեալ պատգամն Աստուածոյ Ասորեստանի։

Այս տեսակ թղթոյ, թէպէտ և յառաջինն անդ տեսուածիւ էրևի լինել նոյն ընդ ընծայհատորումիւ թղթոյն, այլ ըստ ինքեան տարբերի՛ւ նմանել։ Որ՝ զի թուղթն ընծայհատորումիւ ըստ ինքեան կայանայ՛ւ բաժանումիւ և՛ ի կամն անդ սրտի, որում կամիմք՝ զի նա, որում ընծայհատորեմք վասն բարեբախտումիւ ինչ նորա, ընդ երկայն աւուրս վայելեսցէ՛ւ նոյն. իսկ ուրախակցումիւ թուղթն ըստ ինքեան կայանայ՛ւ ի ինդալ մեր ընդ ումեք վասն բարեբախտումիւ նորա՝ իբրև բաժանորդ ինն համարելով զմեզ ինքեանս՝ նորա բաւթորումիւ. և երկրորդ՝ զի ընծայհատորումիւ թղթով ընծայհատորեմք ումեք զՅօնս. և այս թուղթ՝ ոչ ասի թուղթ ուրախակցումիւ։

Յայտնիւն թուղթս արժան է քեզ յայտ առնել զմեծասիրս խնդումիւն քո ըստ ընկալեալ բարեբախտումիւնս նորա. և զայն՝ ձկնատոմարիս և առ՛ինեղբս՝ և ոչ առ երեսս ինչ. ինքնառու այն թէ՝ ոչ այնչափ նորա իցէ ընկալեալ զբարեբաստումիւնն զայն, որչափ՝ քո. իբր զի զնորա բարիս քեզ համարիս առուգապէս. ոչպէս և զքոյդ՝ նո՛ր, վասն սիրապատար մտերմութեանդ քոյ ընդ նմա։ Ի թուղթս Ուրախակցուածէ, ոչ և յինչ ինչ թուղթս, թոյլ տուեալ ձեզն Յաւիազանցումիւ. իբր զի՝ սիրտն խօսի՛ւ ի նոսա. կամ գիտեմ երևի՝ թէ խօսի։

Պարտ է քեզ (եթէ ներեսցէ քեզ դիպուածն) դրել և զամենստս ոչ միայն վասն անձին՝ որ ըստ իւրոց արժանեացն վայելէ՛ ի քում բեռնախտուէնն, այլ և վասն նորուն իսկ քոյ բեռնախտուելոյն, ՚ի դէմս բերելով զաղնուական հանուելոյն իւրմէ. զմեծուելոյն նմա. և զօգուտսն՝ որ ունիցի վկետ գալ այնպիսի բարեյաջողուելոյ. ևն: Լուժան է քեզ առնել և բարեմասնութիւնս առ այծ վասն նորա. յայտ առնելով՝ եթէ բռնակալ իշխէ և միանգամ սպան է՝ պի սպարզևատուն ամ բարեաց՝ անցեալոցն և հատուրեալ գործեսցէ ՚ի նմա զայն բարեբաստուելն, միանգամ յերկնանկաւէտ կամ տարած կենցաղոյս. այլովքն հանդերձ:

Այլ ՚ի մանաւորն ծանիր: Այն դիտումնածք ինչ հասարակ՝ որոց վասն չէ պարտ երկարագոյնս ձգել՝ ի թուղթս ուրախակցութեան. որպիսի են՝ ՚ի ծառայ բարեկամի յաջողութեան ՚ի հայրենիս՝ ՚ի մօտաւոր աշխարհս. Ընդունդ զաւակի՝ որ չկոչէ անդրանիկ. Յաղթահարութեան վիճակի կամ գաւառի՝ որ չունիցի յինքեան գժուարութեան ինչ երևելի. ևն: Այն են և դիտումնածք՝ յորս արժան է ձգել առաւել երկարագոյնս, եթէ կամ-ացիս առնել հաճոյանան ինչ անձին երկրորդելոյ՝ առ որ գրես. մանաւանդ ՚ի դուշակութեան քո՝ եթէ նա մեծ ինչ համարի անձին զբարեբախտութիւն՝ յորում վկայել. ( )ունուկ ինքն՝ յուրախակցուէ անդ ընդ ուսուք՝ մի յայտնելոյ նորա երևելի ինքն և գժուարամիտնձինն գաւառ, յառաջ քեզ գնամ սպասագոյս՝ որ միանգամ մեծասանձ հայրս ցանկանն ինքն. գկատարելութիւն և գբարութիւն գա-

տաս

տանիացին՝ որ յաղթեցաւ. զպատիւն նորա՝ որ ընդ վայր հարաւ յանիրաւի, և վերսանին ըստացեալ եղև փառօք՝ ի հրաւարտակէ. զամօթն նոցա՝ որք կամէին կործանել զնա. զպարգեւս հաճարձակութեանն՝ զոր ստացաւ առաջի Աստուծոյ վասն արդարութեան իւրոյ. զնայատանն բարեկամաց. զվախ կարդալոյն արանց բարեաց. այլմէքն հանդերձ:

Ա՛ և այլ ինձ խոստմնակ եղանակ Աստուածդ ցուցէ. որով՝ ի խնդակից լինելն ուսմանց վասն ամբառնալոյնդ՝ ի Պաշտօն ինչ երևելի և փառաւոր, առեմք՝ եթէ չէն մեզ կամք ուրախակից լինել նմա. իբր զի առաւել նա պատիւ ընդունի՝ ի նմանէ պաշտօնն ընկալեալ, քան եթէ նա՝ ի պաշտամանէն: Կամ յորժամ՝ ի դէմս բերումք նմա, եթէ ծանօթութիւն այն՝ զոր ունիմք վասն իւրոց առաքինութեանց և վարձանձնուէն՝ ոչ ներէ մեզ առնել ցոյցս ուրախակցութեան վասն Աստուածապետութեանն՝ որ յանառարբեր ինչ իրաց սակի հաճարեալ է առաջի նորա՝ որ ընկալաւն զնոյն. և յորում առաւել տեսանէ նա պարտս՝ քան եթէ պատիւս. սակայն՝ ի վեր այսր նմա խընդամբ, իբրև զի նովքին Աստուածն ձեռս բերել առ՝ ի վար արկանել զառաքինութիւնս իւր և զնայատանն՝ զոր ի ձեռս բերել ի վերայ նորա, որով՝ ի սրտէ ուրախակից լինիմք ընդ քեզ: Այս մեծատաւոյն լսեալ կարէ խոր-

նախկին տարաղուս ջանայ հրաժեշտ ունել ի գովելեցն Նոյա. և ցուցանել անկեղծ բանիւք, եթէ և դու զնոյն խնդրելի զգե նուս ի սրտի քումմ՝ ի բարեբախտուհիա նորա. և թէ՝ զնոյն բարեմաղթուհիս և դու անկեղծ սրտիւ մաղթես նմա. այլովքն հանդերձ։

Ճ. Երահանգ Կապելոյ զԼուսինա Յաւակցեան։

Լուսինա Յաւակցութենէ և այն, զոր պրեմք առ ոք՝ յայտ առնելով զձըմարիտ ցաւս սրտի մերոյ ընդ եկեալ հաւանել ձախողակ պատահարս ի վերնէ։ Վասնիցս անգամ կենսակից լինիմք ընդ մարդկան՝ կամ քանիւ կամ թաղթով, զրեթէ միշտ դէպ լինի մեզ և մանգամայն ցաւակից լինել ընդ նոսա. եթէպէս զի համապատասխան են վիշտք կենցաղոյս. և ի սմա գրեթէ՝ ոչխարի մարդիկ, նոյնպէս և կարիք։

Ի սմա մնալ է քեզ ի դէմս բերել նմա առակաւոր, եթէ զիարդ աշխարհիկ այս աշխարհ լի է բազմապատիկ և ծանր ծանր թշուառութեամբ և ձախորդութեամբ. որ՝ մահուամբ, աղքատութեամբ, տնանկութեամբ, այլովքն հանդերձ. մինչև խրատամբք կոչել Տուն ցաւոց. Ա այր աքսորանաց. և Հոգիտ տրտմութենէ։ Ընդ որոջ՝ յառաջ բեր և զայն ձախող պատահար, որ գիպաւ նմա. ան-

ցաւ

ցանելով չափաւոր քանիւք զանազնիալ գա-
լստեամբ նորա , զմեծուքն ներ. ևս. և վե-
հայելով՝ եթէ իրաւացի ցաւոց են պատճառք
այն վշտագին անցք՝ որ անցին ընդ նա : Տրա-
մաբանին է նման Աւամաղձային խառնաճա-
ծոյ. որ սիրէ քաղմապատկել յինքեան և իւ-
րական ցաւոցն չարաչիլ :

Պարտ է քեզ քանալ նմա և զկարեկցու-
թիւն սրտի քո. հաստատեալով՝ եթէ և
դու ինքն վշտագին սիրտ ընկալար ՚ի լսելն
պայն. և ՚ի սիրոյ նորա՝ մասն առեր ՚ի ցա-
ւոյ սրտի նորա , իբր զի՝ յերկուս մարմինս
մի սիրտ իցէ քո և նորա. և եթէ՝ փափա-
քեիր՝ եթէ էր հնար՝ զբովանդակ ցաւս
նորա առնուլ ՚ի քեզ , առ ՚ի յուրախուն
վերացեալ զնա : Ի վեր այսր՝ յաւել առ
նա և քանս միսիթարականս :

Սակայն անտանելի է՝ միանդամայն և ծա-
րական վարել ՚ի սմա զոճարթագին իմն օրի-
նակ քանից և զոճարձախաօսուե ցոյցս. եթէ
պէտ և բնութիւն իցէս զոճարձախաօս. ասա
եթէ ոչ՝ ոչինչ ընդհատ եղիցի յայնժամ
թուղթդ յայնմ՝ Ընդ՝ որ իբրև առակ
նշաւակի ՚ի կատակս առեալ է ՚ի Ճանաս-
տեղծից. իբրև զի ՚ի խօսել իւրում ընդ ու-
մեք և ՚ի ցաւագին անցս նորա , ծիծաղե-
լով արտաքս ցցէր զատամունսն , առ ՚ի ցու-
ցանել զսպիտակուն նոցին. կամէր նա ցա-
ւակից լինել, այլ հանդերձ ծիծաղելով՝ որ-
պէս զի մարթասցի երևեցուցանել ցաւագ-
նելոյն զվայելչուն ատամանցն՝ որով ինքն
ցնծայր. սակայն նուիմբ ոչ այնչափ ցաւա-

կից լինելը վշտաց, որչափ ծիծաղելին տեսա-
լաց։

Ա.յլ խնամով պարտ է զգուշանալ. զի մի և այնպիսի իմն օրինակաւ խօսեսցիս առ ցաւագնեալն, եթէ զձախողդութեցն նորա, և եթէ զցաւակցութենէ քումմէ. որով վիրաւնակ սրտիդիւր մատուցանելոյ նմա, յաւելցես զայս ցաւս նորա, կիր արիցես զնովաւ լքումն և յուսահատութեն. քանզի վիրաձան ցաւակցութենէ՝ ոչ է աձեցուցանել զցաւս, այլ թեթևացուցանել։

Պատասխանի.

Ա.րժան է յայտ առնել նմա, եթէ անեղիկ քոյ մտօք ձանաչէս զձշմարիտս և զմտերիմ նմա սէր նորա. յորմէ շարժեալ զրկէ առաքել զայսպիսի թուղթ. և եթէ՝ ի սրտէ ընդհակ մատուցանես սիրոյ նորա, որով ան կեղծութենէ ցաւի ընդ ցաւս քո։ Ա.յլ խոստովանի լինել, եթէ սովին ձշմարիտ ցաւակցութենէ նորա՝ բաղմօք թեթևանայ ի քէն ցաւք քո. այլ՝ի՞նչ հանդերձ։

ՃԼ. Ընկերոջ կորստեան զրուցոյ Ա.ղէք-
սանդրայ։

Ա.խ թագաւորութենէ թուղթին տարբերի ի՝ ցաւակցութենէ թղթոյն. էզերև զի այն էր յայտարարութենի ցաւոց մերոց ընդ վիշտս այլոց. իսկ այս է բաղմապատկի բանիւք զա-
վե-

միտիանոյ դիւրութիւն ցաւագնեալ սրտից. թէպետ և ի թուղթն ցաւակցութիւնք խառնի և մխիթարութիւն. և անդրադարձեալ։

Պարտ է քեզ ի սմա յայտ առնել, եթէ զբաղմատիմի վիշտս կենցաղոյս, ոչ միայն չէ պատշաճ համարիլ իբրև նոր լինել, այլ և պարտ է գնել ի մտի հաստատութիւն՝ եթէ հարկ է նոցա լինել. քանզի եթէ սկիզբն աշխարհի և կատարած արտաստուօք է և ցաւովք, ասպա և մէջն. իբրև զի՝ վասն իւրաքանչիւր մարդոյ՝ յայնժամ ստեղծանի աշխարհ՝ յորժամ ծնանի. և յայնժամ կատարի՝ յորժամ մեռանի. և իւրաքանչիւր ոք՝ որպէս ի մտանելն ի սա՝ լալով մտանէ, նոյնպէս և ի ելինելն ի նմանէ՝ ցաւովք ելանէ. մինչև ոչ այնչափ պատրաստ իցէ վշտանալ ընդ ձախողակս, որչափ համբերել. ևս։ Պատասխանի՝ մարթիս ի դէմս բերել նմա և զօրն նահապետացն. եթէ որչափ լինէր վշտացան և կրեցին ձախորդութիւնս և ևս մեծամեծս, և տարան քաջութիւնք և համբերութիւնք, որպէս ոչ եղեն յամ ոչք, և նոյն լինքն ոչն սըրբոյ. որք ասէ հատարակ՝ որպէս տանջանօք շրջեցան յաշխարհի, նոյնպէս և տանջանօք անցին յաշխարհէ։ Պատա և դուշակութիւնս իմն աւետարարս քաջալերս բանիւք խօսել վասն ցաւագնեալ անձինն նորա. իբրու այն թէ՝ չիք լինչ ի կենցաղումս՝ որ իցէ տեւական. զի որպէս խնդութիւնք և յաջողութիւնք, նոյնպէս և տրտմութիւնք և ձախորդութիւնք են անցաւոր. և թէ՝ որպէս չէտ տխրադին և մի դապատ օդոյ՝ յաջորդէ պայծառութիւն և զով

ղոճարթուԹիւն նորա, նոյնպէս յետ ձախորդուԹեան՝ զՀետ գայ յաջողուԹիւն. և տրտմուԹիւն՝ ուրախուԹիւն. ըստ որում և հանապազ զփորձն առնումք ի մեզ և յայլս։ Ի վէր այսոցիկ՝ յաւէտ և զօրուտն՝ որ ի ձախորդուԹեաց անտի. որպիսի է՝ ձանաչել զԹշնամեաւուԹիւն աչխարհի և մի խաբիլ ի նմանէ. ապաւինիլ յաԾ ի նեղուԹեան. չարչարուԹեաց լինել քան. ընդունել աստէն լրջհաւատիս արքայուԹիւն, եԹէ տարցուք համբերուԹիւք. ևն. և միանգամայն յայտ առնել զինդրուճածս սրտի քո առ աԾ՝ վ՚ո բառնալոյ ի նմանէ զվիշտս նորա և զձախորդուԹիւնս, և փոխարկելոյ ի խնդուԹիւն և ի յաջողուԹիւն. այլովքն հանդերձ։ Ոմիք լինչ առաւել յաձախագոյն, քան զլինելն պատահական ի մխիԹարել զբարեկամն։

Ի սոսա յաւէլ և զհրահանգս ի մասնաւորն և ի հասարակն. ի ԹուղԹս Ա՝ մխիԹարուԹիւն՝ է զի պարզապէս գրեմք առ ցաւագնեալն, եԹէ՝ չէ պարտ հարն լինն ցաւիլ ընդ իրագ՝ որ դիպան. այլ զոյս պարտ է ասել միայն առ այնպիսին անձինս. որոց քաջասրտուԹիւնն ծանօԹ է մեզ, և ընկճեալ են ի ցաւոց։ Ա՚չալըջուԹիւն մեծ պարտ է քեզ ի վար արկանել առ անձինս ցաւագնեալս. և առ ի հարօղ լինել մխիԹարել զնոսա, պարտապան ես մուտ առնել մինչև ի խորհուրդս անդ նոցա, և առնել զնոսա քո. և հաւատարմացուցանել նոցա՝ եԹէ զքեզ լինքն առաւել խորհիս փրկել ի ցաւոցն, քան ԹէՀ զնոսա։ Ա՚պա տուր նոցա գիտել, եԹէ ունելով զո

պէտս

պէտս միսիթարութեան՝ երբեմն գնացաւ, ի խընդիր եկեալ ես միսիթարութեան վասն ցաւոց քոց՝ արտասուելով ընդ նոսա. և ցուցանել՝ եթէ արդար է ցաւս և յիրաւի. և եթէ պէտք էցէն, մեծացուցանել ևս զպատահարն՝ զոր կրեցին։ Ո՛վ մուսայիս յարել կինի, եթէ մնրթի լսէ, երբեմն թէ՝ բազումք մեծապէս վշտացան ընդ պատահարն՝ որ անցին ընդ նոսա. զորս և յանուանէ՛ ի դէմս բերէր նոցա։ Ո՛վ կրել ուրուք զրկանս և անիրաւութիս, մնրթի է քեզ ասել՝ եթէ որ արար զանիրաւութիդ, մեծ ևս անիրաւութի՛ն և անարգ քան արար անձինն իւրում, քան քեզ. և ասէ ամէն զբերնէ և քաջախոհութիւնդ ինձ անդոմանէն։

Ցաւօրինակ ինձն պարտ է վարել առ այնպէս ոմն անձինս, որոյ տարփանօք սիրեալ է կարի ինձն արիւնքն ոգւոյ. առ որոսա պարտ է քեզ դրել, երբեմն թէ՝ զայնչափ խոհաստութիւնն հաւատաս զոյ լինել՛ ինոսա, մինչև ոչ իշխել քեզ միսիթար մատուցանել նոցա. և թէ՝ այն ինչ՝ որ պիտաւ նոցա, կարօղ էր արդեօք ընկալեալ զոյն ուամկին. այլ զի նոքա ի վերոյ են ասէ պատահարաց, ոչ միայն ոչ գիտես դու թեթևացուցանել զցաւս նոցա, այլ հասիս խնդակից լինել ևս այնպիսի սակաւապիտաց աղնուականութե՛ն ոգւոյ։ Օ՜ այս օրինակ պատրաստեսցես դու զնոսա յընդունելութի՛ն միսիթարուե՛դ, եթէ կա՛մ ասել նոցա։

Այլ խնամով զգուշացիս դու յայսպիսի թուղթս, չգրել երբեք առ վատաբախտեանն այնպիսի ինչ կամ այնպիսի ինն օրինակաւ, ո-

տալ

զով կարի իմն յուսացուցեալ աներկբայ արուա-
ցեա զնա վ՚ն անդրկն ատենալոյ զերկնանկու-
թիւն կօրուսեալ. ապա թէ ոչ՝ չինեացես զու
չինուածած, այլ առանց հիման։

Պատասխանի։

Աշխատանք է իրաւունս տալ բանիդ և փաստիդ
մեկնաբանութիւնը նորա. իբրև զի՝ ոչ միայն ի
մաստութեէ, այլ և չէմարտութէ էի իցեն
ամ ատեաղքն։ Եւ մատուցանել ընդհա
պերոյ նորա. որով յանձն եառ աշխատութի
՚ն գրել քանս բազմագիտեմ օրինակօք՝ առ
՚ի գիրել ցաւատնեաց անձինդ։ Եւ միանգա-
մայն յայտ առնել՝ եթէ անմտաց պահես
զու ՚ինեղութիւս քո զբանս մեկնաբութէ
նորա. և անձկաս առեսանել՝ ի քեզ նորին ա-
ղօթիւք՝ զիատարուսն աւետարանըր զուշակու-
թեաց նորա. այլովքն հանդերձ։

Ե. Հրամայեաց կայսերն կընստանդ Ը նորկո-
կաղտաղեան։

Ընդհակառակ թուղթն է, որով ՀԱ-
նաչեմք զերախտիս և զծառայուն ա-
րարեալ մեզ ՚ի նմէ՝ որ չէր պարտական առ-
նել։

՚Ի սմա մեղիս ցուցանել սակաւուք, ե-
թէ ծրչալի ազնուականն ինչ էին երախտա-
ւոր լինել ուրեք. իբր զի՝ նմանութէն իմն
կայ

լայէ ամէնայն առատաձեռնութեան՝ յորմէ միշտ
երախտաւորին ընդհանուր տիեզերք . և որով
չինել աշխատի . հաստատուն մարդկային ընկե-
րութիւն , և վայելչանայ բարեզարդութիւն քա-
ղաքական կենաց . այլովքն հանդերձ :

Պարտ է քեզ և զամէն զերախտիսն զոր արար՝
նոցին հատուցանելոյ քանիւ . Ի դէմս քե-
րելոյ զմեծութիւն իւրին՝ եթէ ինչ . առա թէ
ոչ՝ զմեծութիւն սիրոյն՝ որով արար . իբր զի
սէրն՝ որով լինին երախտիք , է նոյն իսկ մե-
ծութիւն նոցին . որպէս և առանց սիրոյ ե-
կաքն՝ լինելոյ և մեծ ինչն , Ի փորձանս են
համարին : Կարգել ապա և զբանս չնորհակա-
լութեան քո . յայտ առնելով՝ եթէ Ի սրտէ չա-
նաչես զերախտիս նորա . և թէ՝ պարտական
գաանս զանձն քո սիրոյ նորա . և թէ՝ անմո-
ռաց ունելս միշտ Ի մտի զչնորհս երախտաւո-
րին : Ոչ արժան Ի չնորհակալութենէ անդ խոս-
տանալ երախտաւորին զիմսխարկնն ըստ դիպե-
լոյ առթին :

Ե՛ նորհակալութեան վա՛ր երախտեացն անհրա-
ժեշտ պարտք են երախտաւորելոյն , և պարտ
է այնմ յառաջ բերել Ի սրտէ՝ երախտագէտ
մտօք : Ոչ ինչ անդէպ՝ եթէ զչնորհակալու-
թիւնէ սրատես և Ի ցոյցս լինի սրտի բերկրե-
ցեալոյ . միայն թէ դիտելով կշռութիւն Ի հան-
դամանս երախտեացն և երախտաւորին , ի-
րքն զի՝ սովին տալ դիտել նմա , եթէ զպարտա-
երախտագիտութեն չհամարիս քեզ ծանրա-
բեռն :

ընտրհակառութիւնէ վա՛ն երախտեաց իրիք, քանզի նեա՛ւ գնա յայմ պարտաւայս նէր, որք միանգամ մարթին մեծացուցանել գնա. Զի՛դեօք նախ ք՛ զինդրիցն քո կանխեաց՝ ի քա՛ րերարել. կի՛ թէ՝ յետ լինդրելոյն հաձելոյճ առնել առանց դժուարուե՛ և առանց դանդաղայոց. եղի՛ արդեօք այն քեզ կարի լինն սիտանատու. եղի՛ արդեօք առատ՝ ի տալն՝ առաւել քան զոր համարձակեցար լինդրել. եղի՛ր դու արդեօք յանկարծակի լինն երախտաւորեալ՝ արտաքոյ ամենայն ակնկալութե՛ն: Կայ՛ արդեօք միխթարութի՛ն անձինդ լինել անձին նորա պարտաւորեալ՝ առաջել քան ամ ուրե՛ք. նախապատիւ դասեցոյ զքեզ քան զբարեկամն իւր և քան զաղդականս. յանձն էառ վա՛ն քո ժողովս կացու ցանել զանձինս կարօղս և պատկառելիս: Ո՛յայց պարագայից ցուցանեմք՝ եթէ չա՛ նաչեմք զմեծուի՛ երախտեացն. որք կ՛ զի՝ և քա՛ տ լինքեան մեծապանծ հանդիսանան, եթէ լցեն այնպիսի երախտիք՝ զորս առանց մեծի աշխատուե՛ չիցէ հնար՝ ի ձեռս բերել. որ պիսի կ՛ մեծածախս և երկարել ինչ Պարտք. Պո՛ւս տուե՛ալ այնպիսւոյ առն՝ որոյ վի՛ ճակ քաղաքական լիցէ՝ և վտանգ անանկուե՛ թէ. ևս: Կա՛ եթէ քո՛ ընդունելոյ՝ ի նմա՛ զշնորհդ զայդ, օգտին յայնմանէ և այլ մարդի՛կ, մի՛ զանց արասցես՝ ի դէմս ածել և զայս պարագայ:

Կա՛ և այլ ինն խոստովնակ եղանակ շնորհա՛ կալուե՛, իբրու զեղանակն ուրախակցուե՛ զորմէ վերագոյն. յորժամ ասե՛մք՝ եթէ այն չափ մե՛ծ են երախտիքդ, մինչ զի չի՛ հնար վա՛

մէջ այնքընօրհն մատուցանել պիտակ քառասնից
կամ յօրժամ՝ ի գիտս ածեմք ուսեալք, եթէ
անձուկ քարեկամուձեն յօդ՝ որ զմեզ կապէ ընդ
նմա, կամ՝ ընդհանրական սովորոյթին ընդու-
նելոյ մեր յաձախակի երախտիս առ ի նմանէ,
ոչ նեղեն մեզ զնորօն մատուցանել նմա։

Պատասխանի։

Այս թուղթ ոչ ունի պատասխանի. քանզի
որում է ինքն պատասխանի այլոց թղթոց.
զի՝ Ընծայաբերուեցե, ասէ. այլ եդաք զսա՛ ի
կարգս Սկզբնադիր թղթոց, իբր զի՝ համա-
րի երջանիկ այնպիսի՝ ի դիպուածս ինչ. որ
սէ՝ ի լսել անդ ուրուք ի համառաւտ կիր՛ ի
թղթոյ այլոյ, եթէ այս անուն որ երախտիս
ինչ յուցեալ լոյծ առ ազգականս կիր առ քա-
րեկամս իւր ասէ. և՝ ի գրել ընդհակառակն առ
երախտաւորն։ Արդարեւ եթէ կամիցիս առնել
պատասխանի,
Պարտիս՝ ի դէմս բերել նմա լուրջ բանիւք,
եթէ ոչ այն է՝ էէին ինչ այնպիսի երախտիքդ,
մինչև արժանի լինել այնպիսի ընդհակա-
դարձ թղթոյ։ Այլ եթէ՝ այնչափ ընդհա-
կառնուիցեն նորա՝ ոչ այնչափ մեծ ուրեք ինչ
երախտեացդ է պատճառ, որչափ՝ մարդա-
վար և քաղաքավարք քննասիրուի բարեղձեաց
ոգւոյ նորա՝ այլովքն հանդերձ։
Այժմ աչալրջուեցե պէտք են երախտաւո-
րին՝ ի խոսելն ընդ երախտաւորելոյն. իբրև
պի որպէս սմա չէ արժան՝ ի ընդհակառակ
ձեռն անդ խոստանալ զիմոխարէնն երախ-
տեացն՝ զոր ընկալաւ, նոյնպէս և առաւել

նմա

նման անվայել է՝ ի գէմս ածել երախտաւոր բերոյն զչնորհսն՝ զոր արար, թէպէտ և պատրուակաւ բանից, թէպէտ և արուեստական թէ խելայ (*). Եթէ կամիս՝ զի այլք յուշ ածցեն զերախտիսդ, քեզ արժան է մոռանալ զնոսա. Որուսեր զյարդ երախտեացդ, եթէ միանգամ բացեր զբերանդ առ երախտաւորեան՝ պարծիլ յերախտիսդ. զնոր է այդ փոյան՝ փոքրոգի՝ և մշտաբաղց անձին, միանգամայն և կնիք անասուն և ցած առհմի։ Ոչ բաղում ուչ միայն յաձախեալ է պակասուիս, այլ և՝ գարձեալ ի բնութիւն. Եթէ բազում երախտաւորք կոչեն յաշխարհի, բազմագոյնքն ի նոցանէ գլուտանին այսպիսի երախտաւորք. Ոչ արժան նի միտս առնուն անուանս Նարբերայ, եթէ բազ բերասուելիցդ խնդրես իբրև փոխարէն՝ կիս զպարծանս ընդ, կիս զամօթահարուելիս

և

(*) Արժան է՝ ի բայազայուելիս բանիցս ածել Օրինակ. Յորժամ յուսուցնականաց կարգէ ոմն պարապեր երբեմն ի յօրինել զհատափերս, այլ ոմն ձոխ երախտաւոր գտեալ առ նա՝ կապեացնեա ուսկիւ. գնաց Ուսուցնականն շնորհս ունել բարերարին. այն ինչ եռեաս ձոխն՝ զի առ ինքն ուղղեալ գայր երախտաւարեացն, յուշ արար անձին զի բախտին՝ զոր Թերևս ուչ երբեք կացեր մոռանալ. ուչ հատաց հանդուրժել վայր ին, զի երախտաւորեացն բացցե նոսա զբերանն վն շնորհին առելոյ. ապայն և ինքն խոյշ ելցուս ի գէմս ածել նոսա զինոյն մերկապարանոց բանիցս. ապա պատրուակեցուս հաձելցուցանել զանձուծուիլն սրոյն՝ վարագուրեալ ինն անձուծուիլ բերանոյ. և ցածուելիք ոգւոյն՝ որկանել քոզ զարուեստականութիւն հանճարոյ. և հանդերձ կատարուրեալ ինն զուշակաձախուելիք (ընդ որով ծածկեալ կայր ըմբռնելիք), որով ինքն միայն առնէր զուշականալ, և որով ինքն միայն կարծէր արգա-

և զգերութիւն երախտաւորելոյն, կամ զունայն նահատութիւն անձինդ. իբրև զի նոքին լինիս առաւել վարձուորդ, քան երախտաւոր։

Ի. Ճրագանգ հասկնալոյ կրօնական Պովելոնէ։

Պովելոնէ Թուղթ է, գրեալ առ ոք քաղ մադէմբանն ներքոյոց, ի լսելն կամ զսքանչելին վասն նորա, կամ զառնել նորա գործ ինչ երևելի և աչխարհաշէն։

Ի սմա մարթիս վկայել, եթէ որպէս լոյս առտուայնոյ առն արևու Հառատայութեամբ յընդհանուր տիեզերս՝ առնելոյն է յայտնի, նոյնպէս և լուր գերազանական գործոյ նորա՝ հնչեալ ընդ աշխարհս, չէ ինչ ծածուկ և ի քէն։

Պարտ է քեզ յառաջ քերել և զգործս գովաւէն, յայտ առնելով զինդուէն քո և զայլոց

ցանալ. անդէն իբրև մերձեցաւ առ նա երախտաւորն, ի բաց արձակեաց զպժգալին զայն բարբառ, ասէ. Մի մոռացցիս զոր ի Հառատիս քո ընդ բառդ Աստուծոյ. Խոտագիտացն միանգամայն և անխոր-հուրդ Աստուածականն ընդինքեանցն արար զպատասխանին, ասելով. Ո՛չ Տէր. և առաւել ևս ոչ մոռացայց դնել ի նմա զբառս երախտագիտութեան: Սա թէպէտ և այն պիսի գժգոհել քարբառոյ, եգիտ անգէն պատասխանի զարդարուած. ասկայն և ինքն պահանջեաց յիւրում մասին՝ իբրև զի ի շնորհակալութենէ անդ երևեցաւ ինն հոգ առնալ իբրև փոխարէն շնորհին առելոյ՝ զգրութեան բառին սյնորիկ: Եւ այսպէս՝ ըստ անախորժ ձայնին՝ երկա և արձագանդ իւր։

ըզոչ ընդ այն՝ խըրե՛ զի և ՚ի ժամանակին ատա
յայտին ոչ պահասին դիւցազունք և մեծա-
պարծք , կի՛սըքեաշխատին , ևս ։ Եւ ներքո
զե՛ ոչ միայն գնա, այլև գնոյն իսկ զգործան,
՚ի գեմս ածելով զպետանաւն նոցա. զգժուա-
րութիւն առնելոյ գնոսա . զհարկաւորութիւնն ,
այլոմիքն հանդերձ . և թէ՝ քանի պարծանա
և փառս ստացու նա նոքիմբք , եթէ ան-
ձին առանձին , եթէ աղգատոհմին , և եթէ
սեռականաց աղգին , ևս ։

Գ՝լուժան է և խոնարհական և անկեղծ քա-
նիւ խոստովան լինել , եթէ նուաստախոհ
գտանիցի գնա և չերգե քաւական՝ եթէ ՚ի պատ-
ուհել գնա , և եթէ ՚ի ներքոգրել արժանա-
պէս գնըզդիւցազնականն և գմեծամեծ գործս.
քանզ ուրուք՝ օրինակ լիցի և այն մարդոյ չի
քաւական յինքն առնուլ ամիսուիրել զբոլոն
դաւ չհաւատալոցն լուսոյ արևու ։

Եթէ առ չհաւատացեալս ունի Թուղթն , մար-
թիս յայտ առնել և գմեծագործս քաղաքանա
տալն՝ որով միանգամ տեսանել գնա առաւել
քան և յայլ դիւցազնական գործս , և ՚ի կեն-
դանութեան արարս . այլոմիքն հանդերձ ։

Ա՝յլգոր մեծաւ զգուշաւորութեա պարտիս գի-
տել ՚ի Թուղթս Պաւղոսի , է այն. Զխաչին խոս-
մոլ յայտ երևելութիւն և ՚ի հետոյ մարդահա-
ճութե , գոլովքին ոչ լինի հաճոյ առն իմաստնոյ
քայց եթէ ՚ի հաւատոյ իւրում՝ եթէ արժա-
նի է այնմ՝ և արդեանց իւրոց ։ Ա՝յլ՝ գԱ-
գիպէ միայն գմարդկիկ՝ ՚ի լինելոյն ախտա-

ազգ. ասա առնէ ախտաւորս։ Ընդհանուր է եւս զգուշանալ ի գործէ ոյր յումեքէ գայն ինչ, զոր նա ինքն ոչ կամի՝ եթէ գործեսցի։

Այն են եւ թուղթք գրեցուն, որք ոչ այնչափ գովութիք են, որչափ՝ քաջալերք. որպէս՝ Հօր առ որդին. եւ Յանուանն՝ առ ընտանին. եւ զի նոքիմբք ի դէմս բերի նոցա հաճուիլն եւ բարեգործեաց գնացս նոցա. յորդոր մատուցանել նոցա հանապազորդել ի նոյն միանգամայն եւ վստահութիւն ակնարկելոյ առնել ի վէր անձանց նշանս բարեհաճութեան. ազատականութիւն սրտի. այլոցքն հանդերձ։

Պատմական։

Ընդհ պարտ է մատուցանել ոչ գովեստն, այլ աննախանձ սիրոյն՝ յորմէ շարժեալ գրէ զգովեստն։ Այս ի դէմս բերել անկեղծ բան նիւ, եթէ անարժան ես այնպիսի գովեստից. եւրեւ զի՝ Թէպէտ եւ գործն ինչ գովեստ, սակայն գովել ի ձրիատուր պարգեւացն Աստ. գովեստն նմա անկ է, եւ ոչ անձինդ. ապա ցուցանել եւ զանձնդ կարօտեալ օժանդակ կուտէ աղօթից, առ ի կարօղ լինել յայսմհետեւ ոչ սկսողն առնել գործոյ բարեւաւուեն. եւրեւ այն թէ՝ զոր ցարդ ապարեալ ինչ քո, ետուս ինչ. եւ զայնն եւս։

Ի. Հրահանգ կանխելոյ վնասակար Գրեմտաների կամ Գնդապատների։

ԳՐԵՄՏԱՆ յստակութիւնք անուշամբք կոչեմք զայն թուղթ. զոր՝ (ոչ ունելով զայլ ինչ ի գրել) գրեմք առ ոք միայն վ՚ասն անմոռաց պահելոյ կամ յորդորելոյ զսէր բարեկամուն, և զմտերմուն մեր առ նա. հարցանելով զոմ՚ջունէ նորա և զայլոց իրաց. ծանուցանելով և զմեր վիճակ կենաց, հանդերձ այլ ևայլ նշանօք սիրոյ մտերմուե (*)։ Գ՚այս տեսակ թղթոյ յատկացեալ է յոյժ ի գործածուելն, որ և կարէ մուտ ունել գրելիք յամենայն տեսակս թղթոյ։

ԳՐԵՄՏԱՆ կամք եղեն քեզ անչէջ պահել զսէր մտերմուե կամ բարեկամուե քո ընդ այլս, պարտ է երբեք երբեք միով ի գրուէն այսր թղթոյ. իբրև զի որպէս ի մօտոյ խօսակցուելն մտերմաց ընդ միմեանս՝ վառ և բորբոք ծնոյ ի նոսա բարեկամուն, սոյն օրինակ և ի բաց ցուսա՝ նամակագրուելն։ Գ՚պա մարթիս յայտ առնել յայսպիսի թուղթս, եթէ վ՚ասն այսորիկ շարժիս ի գրուէն այսր թղթոյ. Թէպէտև ոչինչ յերկիւղէ լինելով զսերս բարեկամուե

նոց

(*) Զայս Տեսակ թղթոյ միայն պարտունակէ բովանդակ Տետրակն այն, որ կոչի Օբինակ ֆաթուգրաց. արարեալ ի Պաղտասարոյ Թուրէ, և տպեալ ի Կոստանդնուպոլիս ի Թուին մերում. ռՃկե։

նորա : Պարտ է քեզ հարցանել զողջոյնն նորա, հանդերձ նշանօք մտերմութեան՝ զոր խոստովանիս ունել ընդ նմա։ Աւրախարար ցոյցք քանից և զուարճախօսութիւնք օթադային յայտ առեսակ թղթոյ՝ իբրև ի սեղհակաց կայանի : Պարտ է ծանուցանել և զվիճակ կենացդ անձինդ , և զայլ ինչ՝ եթէ ունիցիս . յայտ առնելով միանգամայն և զկարօտ քո առ տէսուրն նորա , և զցանկութիւն քո ի տեսանել զնա վայելել միշտ յերջանկութենէ մասին և ի քաջողջութենէ . և թէ՝ յայմ ժամու սպասեալ ճնաս առթին՝ յորում զճառայութեն քո մարթասցիս յուցանել նմա մտերիմ սիրով . և թէ՝ որպէս միշտ անմոռաց ունիս զնա յաղաչանս աղօթս քո , նոյնպէս և յայմ ժամ կարօտ գտանես զանձն նպաստից արժանաց հայց աղօթից նորա . այլովքն հանդերձ :

Եւ վէր այսոցիկ՝ ինն և ինչ ինչ Ճրագանգք կարեւորք. զորս մեծաւ խնամով սարտ է քեզ գիտել և՛ի վար արկանել՛ի թուղթս Պատերմուեն մուտք :

Պատերմուեն թղթոյ պարտ է լինել պարզ, առանց պաճուճանաց. միով բանիւ՝ պարտ է լինել բնական : Յօսիմք սերտ լինն մտերմութ , ուր վէր այլ ինչ նրատ , քայց ի խելամտերութեանէ զհանդիսպարկացն զմտերմութէ մերմէ . արդ՝ լինիս կատարեալ յանկեղծութեն մասին , յորժամ ոչ երեսաս անկեղծութեն զէ զհետ քնութեն :

Պատրաստարուն պէտք են քեզ յուսալ զնել զհատուցարուն յայն ինչ նրա՝ յորս առաւելապէս տեղի ունի սիրտն , քանզ եթէ հանդ

Չար. վ՛ե որոյ դի՛ր՝ի մոի հասուստու՛թ՝ եթէ այն Թուղթք Ա՛տերմուԹե առաւել ունին Թերուն յինքեանս, որք առաւել ունին սե-ԹևեԹս հանձարեալ խմաստից, արտաքնա-յարդար ցոյցս մուերմուԹե՛, և արուե՛ստա-կուն քանից։ Ա՛տերմուԹինն պարզ է և անկեղծ. և որ չունն յանձին զայս դեղեցիկ հանդամանս, չ՛ նմա սիրելի։

Աբրահամ ասացեալ զմարդիկ՝ ի հաւաստ առ՝ եթէ մուերիմ սիրելի էին քեզ, եթէ՝ ի գոլորն առցես զնոսա անկեղծութ՝ վասն գուԹելի բնաւորուեց ոգւոյն՝ զոր ունին. և վկայեսցես՝ եթէ նոքին պարտաւոյն կայցո-ցին զքեզ լինել նոցին բարեկամ. և Թէ՝ որ ոչ ես պակասին քեզ բաւք առ՝ ի Հիպատել նոցա զմուերմուԹի՛դ, նոյնպէս և միշտ սա-կաւն գործք առ՝ ի ընուլ ըս բաւականին և ըս արժանեաց սիրոյն՝ զպարտս քո առ նա։ Ի կամիլն քո հաւատարմացուցանել բարե-կամիդ, եթէ չ՛ քո մուացեալ զնա, ի դէմս այծ նմա՝ եթէ այնպէս է նա առաջիկայ ա՛ր-տացդ, որպէս՝ որք հանդէպ կան աչացդ. ո-չինչ կարի աչխատեացիս դու՝ ի հաւանեցու-ցանելն անդ զնա վ՛ա այսր, եթէ քաջալայե-լուչ լիս տարակուս քանից յուչ ածցես զար-դիւնս բարեաց գործոց նորա, զոր միան-գամ ցուցեալ կայե քեզ, և վկայեսցես՝ եթէ նոքիմբք սպարտական չատիս զանձն սատ-նե՛լ զնա՝ ի սրտե, և անմուռաց յուչի կա-պել զնա։

Պատասխանի։

Հրաժան է յայտ առնել նմա, եթէ ուրա-
խութեան մեծ պէտքար յանձին յառնուլն պէտք
սիրոյ նորա. և յիմանալն զքաջութեան կե-
նաց նորա։ Ծանուցանել նմա և զվիճակ
կենաց անձինդ, և զայլ ինչ՝ զոր հարցեալ
է՛ի քէն։ Եւ ցուցանել անկեղծութիւն՝ կարօտ
և անձուկ առ տեսուչն նորա. ՚ի դէմս քե-
րելով՝ և զիղձս փափաքանաց քոց առ ծա-
ռայութեն նորա կամակատար սրտիւ և մտադիւր
ջանարկութեամբ. և զանդուլ խնդրուածս քո առ
աստ և զձգմարիտ ցանկութիւն քո վ՚ը բարեյա-
ուելոյ և երջանկութեան կենաց նորա. այլոլքն
հանդերձ։

Ա՚ վ՚ը այսր աստի՝ քանզ միտ դիր և այսց բանից,
որք հաւատարակեա հրահանգիչ են եթէ ՚ի
թուղթս Պ՚տերմուէ, և եթէ ՚ի պատա-
ստանիս նորա. ՚ի սոսա՝ ես և մինչև ՚ի խան-
դակաթ ջերմունս մտերմութեամբ սրտի, խո-
հականութեն պարտ է լինել կատարեալ գործին։
Օր պատ դէպ լինի մեզ ապաշաւել վ՚ը ա-
ռաքելազանց լինելոյ մեր ՚ի խոսս. ևայն զի՚
բան բերանոյ ՚ի նմին վայրկենի՝ յորում ե-
լանէ ՚ի օդս ցնդի. իսկ գիրն է մնացական
ևտևականս. և յորում անգամ մարթի տալ մեզ
ակնարկել վ՚ը այն ինչ բանի, զոր՝ ոչ ունելով
զնոսին հնարաւոր՝ գրեցաք առաքելա-
զանց նմա զջանգ մեր զմայրմամբ մտերմութեամբ
ընտանութեամբ և բարեկամութեամբ մերոյ։ Պ՚արտ
է ընդ ընթերցոյ նմիք դատանալ՝ ընդդէմ քեզ ինչ

քեան ամբաւնալ զէնս. նոյն ինքն սիրտ բարեկամիդ մարթի փոխել, թէպէտ և քեզ երևեսցի խանդակաթ։ Այս ինչ՝ ձշմարտաւն է անժխտելի, զի և յերևանամեայ բանիւ ճշմարտութիւն բազում անգամ գտաք զմեզ խաբեալս։

ՅՈՒԴԱՅԻ ԱՌԱՔԵԼԻՆ ՅԻՇՈՂՈՒԹԻՒՆ։

ԱՒ. Ձրահանգ կապելոյ զԼուսաղինա Ցնծանչաւ բարձաւնէք, կիւր Աստծոյոնէք։

Ամէն թղթուղ կամիմք բառնալ զկա-
տուկս այլոց, ի ձեռն այլոց. վասն որոյ
գեղեցիկս կոչեցաւ սա, ի մերոց
Անմահաւոյ Լուսոյն Աստծոյոնէք. եթէ ոք
ուսեալ քննայ զինչ յանդիման առնեմք զոք
ուսեալ՝ յանձն առնելով ի նա։

Ո՛ր սակս մարթիս ի դէմս ածել զաներ-
կիւղսդ վատահուն քո ի սէր մտերիմ բարե-
կամուն ընդ քեզ, յորժամ ապաւինեալ գրես զԹուղթդ.
եթէ զի՞նչ մարթիս բարեկամաց պարտ եղեալ
առանց քանս ինչ ընդդէմ միտ ածելոյ՝ դիմել
համարձակ առ բարեկամն։ Օ՛ այս օրինակ
մարթ է քեզ խոսել, եթէ բարեկամ է քո
մտերիմ, օրհնեալ և յայլ նուիրեալ յանձնարա-
րեալ եղեալ քո զգնացուցան անձինս։ Ո՞պա ե-
թէ առ Աստուածն եղեալ Թուղթդ, և առ
սրտի չունիցիս այնչափ ընտանութիւն, մարթիս
ի դէմս բերել նորա զվատահուն քո յաղա-
ւաղականութիւն սրտից նորա, զկարևորու-

Ջևկայ իրին. այլովքն հանդերձ։
Պարտ է քեզ յայտ առնել զյանձնարարու-
թիդ՝ հանդերձ ծանուցանելով ըստ կարդի
զպիտոյս յանձնարարեալ անձինն. միանգա-
մայն և զպատճառն՝ յորմէ շարժիս դու
յանձն առնել զնա. Օ՚ր օրինակ՝ եթէ ՚ի
բարեկամուէ. մարթիս դրել՝ իբրև թէ կա-
տանօք ձնմարիտ բարեկամուէ կատեալ զդ-
լավ քո ընդ նմա, զքեզ լինքն համարիս ըն-
կալեալ՝ յընդունելի զնա ընդ հոգանեաւ իւ-
րով. և ՚ի բարերարէն առ նա՝ զանձն քո
համարիս բարերարեալ առ ՚ի ճամէ. ևայլ։ Ն-
թէ ՚ի պարտուց. վկայեա, եթէ պարտականդ
գատիս զանձն քո՝ սուկին յանձնարարուէ դու-
ցանել զպարտս քո առ նա. ևայլ։
Ա՚ժան է յառաջ բերել և զլինչակ կենդա-
անձին՝ զոր յանձն առնես. ՚ի դէմս աճեցով
զառաքինուէն վարուց նորա. զբարեզդեաց
բարսն. զաշնուճակտանուէն տոհմին. զքաջու-
թիէ խելացն. զյաջողակուէնն ՚ի գործս. ևայլ.
յաւելուլ և խնդրատածս՝ զի զայնպիսի այր
հաճեսցի ընդունել ընդ հոգանեաւ սպաշտ-
պանուէ իւրոյ։ Նոկ եթէ անձն՝ զոր յանձն
առնես, չիցէ արժանի երևելի լինչ գործե-
ցից, յայնժամ անցեալ զնովաւ վերը ՚ի վե-
րոյ բանիւք, բնուն հայր զգուշութիէ անձին՝
որում յանձն առնես, խոստովան լինելով՝
եթէ այնչափ է մարդասիրուէն նր. աղնուա-
կանուէիւ բարուցն. վեհանձնուէն սրտին. ա-
ռաքինասէր կեանքն, ևայլ, մինչ զի՝ և զկե-
նեալս ՚ի մարդկանէ առնուս ընդ հոգանեաւ
իւրով, և վտիտ յայլ կատարեալ ըստ կա-
տարելուէ անձին. այլովքն հանդերձ։

՚ի՚

Ի մանաւանդ ծանիր. զի ոչ միայն թուղթ ընդ առաջ եկեալ են յոյժ ի պարծանս, քանզի անգամ այնպիսի դիպուածք լինին ընդ առաջ, յորս այլապէս քան զվերոյգրեալսդ արժան է գրել։ Այն դիպուածք լինէ, յորս յանձն առնուիմք զոք սահմանաւոր լինէ քանից պատրաստուելոյ. կամ թէ՝ առեմք եւս, եթէ՝ ոչ յանձն առնուիմք զդա քեզ՝ յոյսսակս գրելմք առ քեզ, այլ աղաչելմք միայն՝ զի ծանիցես զդա՝ զի առաւել ընտրելիմք գրել զայսպիսի թուղթ կալոյ ինձն ընտանեբար առանց ինչ արհեստակուեայ. յորժամ գիտեմք՝ եթէ այսոքիկ գիւրաւ եւս հասանելիք խնդրոյն. եւ կ՚զի՝ կարի ինձն աչքալրջուելոյ եւ արհեստակուելոյ՝ քան պահանջելոյ առաջնիկայ դիպուածոյն։

Ի կամիլն քո յանձն առնել թղթակից զոք, զոր արդէն միանգամ յանձն արարեալ եկեր քո, մարթիս յոյժ աճել զառաջինն յանձնառութիւնն. այլ այնպիսի ինձն օրինակաւ, զի մի երեւեսցիս կարծել, եթէ նա՝ առ որ գրես, մուացեալ եկեր զոյն։

Վասն պարտաւորի։

Եթէ յանձն առնուցուս կատարել զյանձնառութիւն նորա, ի գրելն զպատասխանին պարտաւորական,

Արժիս ցուցանել զքեզ կարի ինձն հաճեալ ընդ գրելն նորա զայն թուղթ այնպիսի ինձն նշանաւ մուերմութեան եւ անեղկեայ յուսոյ համարձակուելոյ. խոստանալով կատարել

վասն

զիտել ևս յօժարութեանդ զյանձնառութիւնն նո-
ցա։ Պարտ է առնել զնա աներկիւղայ վ՚ա-
այնորիկ. յայտ առնելով՝ եթէ և դու ինքն
սպասեալ միայնոյ առելին՝ յորում զկամակար
ծառայուն քո ցուցցես առ մեռրմուն նր. ևն։

Վասն քաջասպառնի։

Թող եթէ յանձն ոչ առցես վ՚ա պատճառաց
ինչ, ՚ի գրելն զպլճնին բացատակաւ,
Պարտ է քեզ ՚ի գէմս բերել զդժկամակու-
թիւն անձինդ ՚ի ծանուցանել անդ զհրաժա-
րումն քո ՚ի կատարմանէ խնդրոյն։ Այլ
առնել (եթէ մարթ իցէ) և զպատճառն
հրաժարման։ Վ՚ա միանգամայն ցուցանել
զքեզ անկեղծուբ՝ դիւրապատրաստ և յօ-
ժար ՚ի լինել կամակատար յայմ ծառայուն
նորա՝ ամ մեռրմուբ սիրոյ. ևն։

ԼԲ. Ընդհանուր կարգելոյ վերադրու-
թեանց։

Ընդարձակ թուղթն է, որով զպա-
տասխանս մեր կիմ զայլոյն՝ խնդրեմք յոյ-
մեբ։

Վ՚ա

Եւ՝ ի յայտ առնել զինդիրդ, այնպէս և խոշնարհական լինի տարեալդ ցուցանել զկարօտութիւն քո առ այն, խոստովանելով՝ եթէ ախտիանս իմն սրտի՝ միանգամայն և պարծանս անձին համարիս, եթէ զի աղնուականն անձին նորա գտանիս կարօտ, եւ այլումն ումեք. ևն։ Եղանակ թղթոյս պարտի լինել պարզ, ինչ անխառդախ և համեստ։ Ի վերայայլ՝ արժան է և ցուցանել զքեզ աներկբայ յառնուլ զինդիրդ. եթէ վա՛ մտերիմ քարեհամուեն նորա, եթէ վա՛ ազատականութենէն սրտին. և եթէ վա՛ այնպիսի կարօտութենէ անձինդ, այլումն հանդերձ։

Ա՛յլ սակայն ոչ երբեք մարթասցիս՝ ի ձեռս բերել զինդրելին. եթէ՝ ի խնդրելն անդ սիանանիցիս շատախօս լինել զանձնէ՝ երբեմն համեմատ լինի ցուցանել՝ ի քեզ արժանաւորութենէն վա՛ ընդհակին խնդրելոյ։ Կարի լինի դըժհամակ քննաւորեաւ է լինել քնութենէն մարդոյ՝ ի լուր այսօրինակ խնդրատածաց. վա՛ ոմոյ և ամենևին հրաժարեալ՝ ի նոցին կատարմանէ (*). Խելթայ ընդհատուն, եթէ այդու օրինակաւ արդարութենի՛ լինի նշմարեալ ցեա զու՝ ի խնդրելդ, զոր նա չիամի տալ՝ քայց եթէ երբեմն զկնայդ։

(*) Ահա քեզ՝ ի զգուշանալ օրինակ մեծի անխոհեմութենէ ողորքաւոր Իշխանին այնորիկ. որ առաւել քան զկնայն թուղթս խնդրատածաց դրեր ժառելոյ առ Լուդովիկոս ժ՛Ի Աքքայն Գաղղիոյ՝ առնել նմա ընդհակ ինչ։ Որչափ թուղթս դրեաց, նոյնչափ անարժանութենիս վա՛ ընդհակին՝ յանձն իւր ձգեաց. և որչափ ժառելոյ թախանձելով, այնչափ չկներ լսել։ Քանզի՝ ի նոսա յոչ ածեր Աքքայն զքայլն զնատոյութենիս իւր, զոր արտաքոյ էր. խոսեր

Ցաւել ՚ի սուտս և զկարևոր հրաշանգս՝ զոր պարտ է զիտել ՚ի մանաւորին և ՚ի հասարակին։ Ա՚ենձն աչալրջութենէ պէտք են քեզ և քաջ զիտողութենէ յամ պարագայս անդիին՝ յորմէ խնդրես այնպիսի ինչ, որ աշխատութիւն և զժուարութիւն մեծ մարթինն պատճառել ՚ի տուօղն. և որ նուաստուն ինչ մարթէ արկանել զքեզ. օրինակ իմն՝ խնդրելն զփոխս. ևն։՚ Հասարակին՝ արժան է խոսել զինդրելեացդ՝ երբեմն զմեծարդին ինչ երթայ, թէպէտև կիցեն միշտ այնպիսի. և յորժամ խնդիրն ինչ զրժոզմարին ինչ, ոչ միայն չի պարտ ծածկել զդժոզմարութիւն, այլ մանաւանդ տալ զիտել նմա՝ յորմէ խնդրես, եթէ չանսիցես. որպէս զի ցուցցես զանձնդ առաւելագոյնի պարտուց գոլ պարտասեան։

Եթէ խնդիրք ինչ կիցեն քո յայնպիսեացդ ոք մանոյ՝ որոց արարեալ կիցէ քո ուրբեմն շնորհս ինչ, այնպիսի իմն օրինակաւ և շուտափութեամբ թէ անցցես զկիշատակութենոյն, մինչև հաղիւ հաղ երևեսցիս դու խորհել ինչ զնոցանէ։ Իսկ եթէ ոչինչ արարեալ կիցէ քո նոցա, ՚ի սոյն իսկ պարագայի մեծացուսցես

զկայրզ

զվիճակէ անձին. պանծայր ՚ի խելս իւր. վայ որոյ և ոչինչ մարթացաւ ՚ի ձեռս բերել։ Ա՚ն թուղթ հասեալս և նուաստասիտ՝ հաճոյական լսելեաց այնպիսի պարգևատուին՝ չատ էր նմա առ ՚ի բուռն արկանել զնորսն. նա յիսուն թղթովքն որչափ չանայր առնել զԱրքայն, այն չափ խստացուցանէր. և որով օրինակաւ կարծեաց հասանել խնդրոյն, նովին իսկ վխտեցաւ յայնմանէ։

ջյատրգ լուսոյն՝ զոր հանդերձեալ է քո ընդու-
նել առ՝ ի նոցանէ։

Ի՛ վէր քան զայս անտանելի՛ է միանգամայն
և այսպանելի՛ զառաջ ինն եղանակ՝ ի թուղթս
խնդրուածոց. քանզի երևի՛ եթէ առաւել
հրամայես զու ղինդիւդ, ջ եթէ խնդրես։
Ի՛ խնդրել քո լինչ՝ զոր ինչ կարի ինն մեծալ-
պէ, ոչինչ իւիք այնպէս հեշտեաւ հասանիցես
խնդրոյդ, տրպէս յուշ ածելով ընդ հանրա-
պէս զայս ընորհն՝ զոր ընկալեալ ինչես առ
՝ի նմանէ. իբրու այն եթէ՝ նոքին տացեն քեզ հա-
մարձակուբն առնելոյ կրկին խնդրուածս։
Ո՞յր սակայն ընդ բարեկամիդ պատուս է քեզ
վարիլ առաւել ինն ազատուբ. անիրաւի՛ս
առ նա, եթէ առաւելադանց ինն տարփ-
մամբ կիր արուճեստակուբ քանից խնդրես-
ցես լինչ՝ ի նմանէ. իբրև զի այնուհիկ տատ
նամ պատճառս խիճալոյ, եթէ չկցես նորա
մսերիմ, և ոչ վստահ՝ ի բարեկամուբեն
նորա։
Ի՛ և այլ ինն տեսակ թղթոյ խնդրուածոց.
յորում ոչ եթէ խնդրուածս լինչ մանաւ-
տուս խնդրեմք յուսմեքէ, այլ ազաչեմք միայն
ընդունել զմեզ՝ ի բարեկամուն իւր։ Ո՞յս
տեսակ խնդրուածոց, զրեթէ միշտ պատրա
ե կարդալ մուքս ինն շողոմուբ և օդնբա-
նաբ. այլ սակայն մեծաւ խնամով զգուշանա-
լով յայմ երևուբեից։ Ի՛ վէր այսր՝ ամ աչա-
լուկ դիտողուբեբ պետք են քեզ զգոյշ կալ
՝ի տալոյ կասկած, եթէ յայտպիսի խնդիրս
վէտ նպատակի եդեալ ինչես զոր զսեպհական
շահ օգտի։ Ո՛չ եթէ յայտպիսի թուղթս՝
անհրաժեշտ ինն բռնադատուբեբ թերիս՝ ի
տալ

տալ անձին քոմ գովութիւն լինչ , արասցես զայն՝ ամ խորագիտացդ զգուշաւորութեաբ՝ ծրչափ և մարթ լոյնչ ։ զի մի՝ նուիրն իսկ մեղանդ սիրելի ընծայել նմա ։ լիցիս առեալ ։

Պնդել սրտագանն և բացասական ։

Ի պատասխանելն այսմ թղթոյ , կիմ սուր բասաբար և կիմ բացասաբար ։ մարթիս ուր նել զ՚բանդգս զոր եդաք ի վերոյ ի Պատասխանիս թղթոյ Յանդնաբար ։

Ա՚յլ սա տեղեաւս ի դէպ է յուշ ածել զայն։ Ա՚թէ՝ ոչ՝ ամենեքեան նոքա՝ որ տան , միշտ գիտասցեն տալ ։ Ա՚ռակ է՝ Ալ փոխոյ պայ , ընդէն պայ ։ Ալ՚ուն խիմն այնպէս , եթէ ծնունդ լոյնչ ամբարտաւան և փառասէր խիմն որոյ , (զի մի այլ ինչ ծանր ասացից) , ընդրկար յա՚ մեղսուցանել և տանջիլ զոզբաւորն ի՚ն այն ինչ լուայ , զոր մարթ էր նոյնհետայն տալ անյապաղ ։

Պարձեալ՝ և ի տալն անդ զննորհս , զոյ և՚ պանակ խիմն տալոյ , որ առաւել քան զնոյն ինքն զննորհն՝ ուրախ առնէ զննորհընկալն ։ Պատանին արդեօք առ Ա՚եծամեծս այսպիսով պոճարթամիտ և մարդասիրապոյն ցոյզք ի՚ տալն անդ զննորհս ։ այլ թատուամ այն է՝ զի հաճելն ընդ խնդիրն և տան՝ այնպիսի խիմն բարձ բայօնութեաբ , մինչև մարթ էր ասել զի՚ ի պատուոյ երախտատիւթեաբ , եթէ այլ ոյն յանցաւորութեաբ կարօղ էր անպատճառ առնել զմեզ ի՚ մերոյն ։ Պանդատեր երբեմն Ի՚շխան ոմն մեծ առաքեալ ուրեք յաքսորս ,

ինքնու այն թէ՝ ոչ ոք եկն առ նա յայցելու թէ՝ ի բնակայ անտի. և այն զի՝ ասէ՝ են աստ մարդիկ՝ որոց արարեալ է իմ ընարհս . ի վերձակայից անտի ոմն կամեցեալ՝ ի դէմն հարկանել նմա զայն , զի այնպիսի ինն բարձ լսայօն տարաշրջ տայր զընարհս նուր խնդրու զացն , մինչ զի նոքա յետ առնլոյն՝ ոչ այն չափ ցնծային ընդ ընարհն , որչափ սակաշաւ էին ընդ խնդրելն , վասնեցաւ առ նա պատրաստակամ նմանուիլ գանից . ասէ համարձակապէս . Ելիյ՛ , այլ էլիանէն այնուհետև (ընդդիմն) յայնպիսի ինն քարչրուիլ , զինչ զի ապականանէին յանկանէն :

Ը. Հրահանգ կարելոյ կրօնից ի նոր դարուն :

Պիտոյ զաւուրս՝ ի նորոգութիւն լրմանամբ առ լայնաբար զբաշխումս , զորս ձգելոյ առնուն Առաւմնականք . այսինքն՝ զժամն զուժն՝ որով հաւանեցուցանին միտք . զիմոր պօրումն՝ որով շարժին կամք . զհարհամոզզուժն՝ որով հրաժարեցուցանին միտք . և զխորհեցուցումն՝ որով՝ ի բաց դարձուցանին կամք . ապա՝ ոչ բանիս կամք են առնել , թուղթըն իմորդորոնաց է այն , որով համոզեմք զոք յիմաստ ինչ կիր՝ ի գործ . և կիր յորդորեմք ի լայ կալ՝ ի նոցանէ : Հարատասանութե արհեստ գրեթէ զբօսմանդակ ձիգն թաղմիւ առնել զիմաբանն նուր քաջարուեստ յոյս առեալ թղթոց . վ՚ւորոյ որ քաջ է՝ ի

Եվ այսպիսի Թուղթս՝ մարթիս վարել առնու՝ որում դրեն՝ բանս ինչ անկեղծ գովել. տից. եթէ ոս պատուհասականութենէ անձինն, որ ընդ քաջութենէ խեղճացն՝ ունի և խոհականութենէ մեծ. որով դիւրապատրաստ է ունկն մատուցանել և բանից այլոց. սիրօղ է՝ի լուր խօսիցդ, որ ի ծայր իմաստուցէ. որով և ըստ պատշաճի իրացն՝ ի բաց Թողեալ դիւրն գործ կամ զխօսիցդ, ձեռն արկանել՝ի կա տարուածն այնր՝ յոր այլք լինին նմա յորդոր և խօրհրդատու. յոր և վստահացեալ քո, համարձակիս գրել առ նա գիրս յորդորանաց՝ ի՞ւ այն ինչ իրաց, յընդգրկել կամ՝ի բաց Թողուլ։ Պարտ է՝ի գլխոս թերել և զպատճառսն յորդորելոյ քո զնա յայն ինչ. յերևան ածելով քան կարդի զօգուտն մեծ՝ զոր հան պերձեալ է՝ի ձեռս թերել՝ յընդգրկելն, կամ զվնասն մեծ՝ յորմէ կարէ խուսել՝ի հրաժա րելն. և Թէ՝ որպէս առաջնոցին՝ վասուս և օրհ նուիս յայ և՝ի մարդկանէ յաձախել անձինն իւրում, նոյնպէս և երկրորդացն՝ զանուճա նարկուն։ Օ՜չՓէտ թեր կրկին յորդորանաց՝ ի՞ զանց առնել զպատուիրսն անձինն իւրոյ, ո՞ րում և զքեզ ցոյց կարի նմին փափաքօղ մը տերմուքեսիրոյդ. յորմէ և շարժեալ՝ի գրու

Թէ այսր Թղթոյ։

Ի վէր այսոցիկ անմոռաց յուշի կացուցանել և զՀեռաւոցս Ճրագանգս՝ որք հայկն յայս տեսակ թղթոյ ի մանաւանդ : Ի Թուղթս ինչ Յորդանանայ (ըստ դիտելոյ քո ի հանապամանս անձին՝ առ որ գրես) , առ ի հեշտ տեսաւ և յաջողուչք տալ լրումն գրելոցն, պարտ է ի վար արկանել եղանակ ինն իշխանական . սակայն խոհական կշռողութ , զի մի դժկամակիցն ինչ նորա կիս ըմբռնատանալոյ եղելոցիս պատճառք . այլ այս եղանակ հիմնեալ հաստատի ի հաստակն . ի լինելն քաջախորհ . ի լինելն մտադիր և քաջուշեղ յինչ յինչ իրս .

այլոլքն հանգերձ :

Ոչինչ լինի և բազում անգամ , զի փոխանակ վարելոյ զայս եղանակ առ նա՝ որում գրես , պարտ է տալ նմա դիտել , եթէ մեծապէս յայդմ համարիս զնա վ՚ս առաքինի գնացիցն նորա . և թէ՝ հաստատեալ դիտես , եթէ չէն ինչ նմա պէտք խորհրդոյ այլոց . այլ ի բարեկամուէ կիս ի պարտուց ստիպես խօսել ընդ նմա զայն ինչ իրաց , յորոց՝ որպէս կարծես՝ յաձախեսցէն նմ բարեբախտութիք կիս սպառիչք :

( )դատակարն . Հաւետան և Օ ուշարձալին՝ են երկրակն աղբիւրք, յորոց թղթէ համոզուածք կիս յորդոր . այլ որ կամիցի դիտել զսոսա , ուսցի ի գրոց :

Ն՚այլասլուխիւն անձանց ծնանի զայլևայլ լուխիւն Յորդանանայ . եթէ ի վէր հասեր մտաց ուղուք, զի չանսայէ զբարին , այլ սպասխատ նմա քաջալերուչ ի սրտի , տուր նմա քաջալերս . մեծացուցանելով (եթէ մնրք

լուծէ) զարդիւնս գործոցն՝ զոր արարեալ էիցէ նորա. առ սովաւ՝ յոյժ աճեալ նմա և զիարս՝ զոր ձգեաց յանձն իւր. զօդուանն՝ զոր հանդերձեալ է ունել առ յաղագ. զչարխն՝ յոտնցունէ ինալ զերծ. զյոյսն՝ զոր այլք կալան զնմանէ. զԶշնամիսն՝ որ ակնկատուցեալ զինեն յիւմ ընթացս նորա: Օ այս ամ զինք առաջի աչաց նորա. ՚ի դէմս՝ աճեալ նմա զանձինս հասակակիցս իւր և շրջակակիցս՝ ըստ որոց է կենակից, կամ պարտի լինել կենակից. Իբրև զի՝ ընդ նոյն շաւիղ պատուոյ գնան նոքա յառաջադէմ: Ա՚ռ սորօք՝ քաղցրացոյց զյոյսդ. հաստատեալ սակաւ առ սակաւ, եթէ ՚ի գրելն քո զայս՝ չկացեն երբեք քեզ այնպիսի ինչ կարծիք, իբրև թէ՝ պէտս ինչ ունելով այնմ՝ քաւեն հարցն նա ՚ի կա-

տարածին նորին:

Ա՚յնպէս և ՚ի տարհամոզելն քո կամ՚ կայր զրելն զոք ՚ի քաց կալ կիրաց ինչ, զոր անձինք՝ ընդ որս մարթիս վարել իշխանական ինչ տարաղաւ քանից. և զոր անձինք՝ առ որս պարտիս վարել զպատրուճակս քանից, առ նոսա զոյ գնոսա իմաստուն գոլ և աչալուրջ. և միանգամայն ՚ի դէմս բերելով նոցա առաւել զցոյցս մտերիմ ընտանութե, զի եթէ ինամոտ լիցիս հետապնդութե՝ ՚ի տալ անդ նոցա զդէմս մեր, զոր ունիմ ընդ նոսա. և անդէն վկայելով առ սեղ եաւն՝ իբրև թէ ոչինչ պէտս ունիցին նոքա

այնոցիկ:

Ո՚չն էն և անձինք, որոց մարթիս ՚ի դէմս առեալ՝ զդուշաւորեալ՝ զտուգնապատճառս քաղաքացեաց մեռոյ ծնողացն, զաղգայնոցն, և ըզ-

քաղ

քանզի նորա՝ եթէ նուիրեն շահագործ՝ զոր կալեալ
է նոցա, ոչ ժամանեսցեն բարւոք կոտոր-
ծել զընծայսն։ Այլ ինչ և այլք՝ որք առա-
ջել յորդորեսցին ի քաջ կալ ի հրաժարել-
եացն՝ ազդարարութիւք՝ որոց ուզղակի ունի-
ցին պիտոյ։

Ի հաստարակի՝ պարտ և արժան է քեզ ի
սիզբան ցուցանել ցոյցս ինձ հաճութեանդ ընդ
խորհուրդս և ընդ խրատս այսոցդ, եթէ կամիս
մերժել զնոսա։ Ապա ընդ ընտրս խորհր-
դակից ի նոյն. զի ասպա ի ցրուել դիւրաս-
ւորս քո, միանգամայն ցրուեսցես
և զնոցայն։

Ցայտ է ի գրելոցս. եթէ կարի գժուարին
է՝ ոչ միայն առ խորհուրդ բարւոյ, այլ և
առ բարւոք։ Իբրև զի առ ի դատանել ելս
բարեյաջողացս յերկիւղին ի ոտս, արժան է
քեզ գիտել ոչ միայն զնրացն բնութիւն, այլ
և զհանդամանս անձինն՝ առ որ գրես։

Գլուխ տասներորդ։

Արժան է քեզ ի դէմս բերել նմա զմեծա-
պէս հաճութիւն կամացդ ընդ մտերիմ հա-
մարձակութիւն նորա, որով բարբառի ընդ
դիւղեցիկ յորդորմունս բարեաց։ Ընդէր մա-
տուցանելոյ անկեղծ սիրոյն՝ որով յամ
քանս իւր կիտ նպաստակի ունի միայն ըղ-
բարեխաւսի՝ միանգամայն և զփառս սուրբ-
ծանոյ իւրոյն բարեկամի։ Ցայլ և իրաւունս
քանակիս պատճառաւ և փառասէր յորդոր-
մանց նորա։ Խոստանալով ամ յօժարու-

կատարել ըստ կարի զգրեալս նոր. այլովքն հանդերձ։

Պետ Բազմաւոխան։

Պարտ է քեզ պահել անկեղծութիւն սմտերիմ և զհմարիտ ցանկութն նորա վն վտառաց և սպառուծոյ անուճան քոյ. յորմէ ստիպեալ յորդոր մատուցանել քեզ ձեռնարկել յայն ինչ ի վերնագաղտուտ գործ ևն. յայտ առնելով միանդամայն զանկարուեդ ի կատարել զնոյն. և ի վեր հանելով եթե մարթ իցէ՝ զպատճառան անկարուե։

Պարտ է քեզ ի դէմս թերել նիւ և զառ ի որտե յօժարուեդ ի կատարումն յորդորանաց նորա, եթե չէր ի միջի պատճառ ինչ լսել պանարար։ Ա՛ու ասեալ՝ և շնորհս մատուցանել վն զարեզգեաց խորհրդոց նր, որովք միշտ գիտե զօգուտն և զիսուս թարեկամի իւրոյ մտերիմ սիրով. այլովքն հանդերձ։

Ջ. Ներհանգ կազմելոյ պնուագնս Լրատու։

Լրատու թուղթն տարբերի ի թղթոյն Յորդորանաց, այնու՝ զի յորդորանք հասարակօրէն ե լան հաւատարի առ հաւատարն. յորում չէ մարթ վարել եղանակ հրամայական, այլ միայն յորդորական։ Ուր Լրատուն ե միշտ վերնագրուն առ ստորնագոյն.

պոյն. յորում ընդ յորդորանացն խառնի և եղանակ հրամայական:

Ձայս թուղթ մարթ է քեզ յայտ առնել՝ զ-
րուսմ գրես՝ զհնարիս իղձս փափաքանաց
սրտի՝ ի լսել միշտ զբարեհամբաւ անուա-
նէ նորա, զոր և պարծանս փառաց համա-
րիս անձինդ. ՚ի դէմս բերելով միանգամայն
և զայն՝ եթէ անտանելի սուգ զբենուս յան-
ձին և թախծութիւն ՚ի սրտի, ՚ի լսել անդ-
ադեանգամ զնմէ համբաւ ոչ բարւոյ. եթէ՝
յայսպիսի սիրոյ՝ միանգամայն և ՚ի պար-
տուց պաշտամանդ ստիպէիր՝ գրես առ նա
խրատս վասն այն ինչ իրաց ՚՚ի գործել կամ ՚ի
քաց թողուլ:

Պարտ է քեզ երբեմն ՚ի վայր արկանել և ե-
ղանակս հրամայականս՝ յաղթեցուածի խրա-
տուն. այլ բազում անգամ յորդորականս.
իբրև զի՝ վերջնոյս առաւել շարժեսցի անձն
իշխան մարդ, քան՝ առաջնոյն:

Ա՛րթիս յաւելուլ առ նա քաղցր խօս օրի-
նակաւ խրատս՝ և ՚ի լուր նորուն իսկ խրա-
տու. ՚ի դէմս բերելով զբազմապատիկ սի-
տանուն, միանգամայն և զհարկաւորուածն
խրատուս. իբր զի՝ նա է քանոն ուղղիչ ամ
պակասուածոյ ՚ի մարդուսն, որ զանձին պակա-
սուածն՝ ծրչափ և սրատես իցէ, ոչ երբեք ու-
նիցի տեսանել. և թէ՝ բազում մարդիկ
յեռանեալք յամ բարեմասնուածէն՝ միայն
անասելով խրատու այլոց, փոյլեցան յաշ-
խատին իբրև զարեգակն. որոց հանդուսանա-
տիլ և զնա ինքն ցանկալով քո տեսանել.
գրես զխրատատացանուածն. այլովքն հանդերձ:

Հանդերձ այսու՝ որ ասացաւ, կայ ՚ի մտի և վճռահանդէս ՚ի մասնաւորի : Այ՛ զի՝ ՚ի Թուղթս խրատու խառնի և յանդիմանական ինն ՚ի մէջ ազգ ազգ օրէնսդրական եղանակ՝ յորդորութի սակաւաւորեց ինչ ուրուք : Այլ զի առաւ յայտ հանգամանս անձին՝ առ որ ուղղէ զիս դրել զայսպիսի Թուղթ . ՚ի քնութէն և ՚ի պարագայս իրացն՝ զորոց դրեաս. ՚ի ժամանակին՝ յորում դրեաս . Թէպէտ և իցես վեր նագոյն և իշխան : Այլ թէ ոչ ներեսցեն քեզ պարտաւորել վարել իշխանականաւ առաքինու, քաղցրացոյց միտս զգրեաստդ ինչ ինչ դատաքեզ անձին՝ որում՝ գրեաս . ՚ի գէմս լսէր նախ նկատ գատաքուջ զգեղեցիկ հանգամանս ոգւոյ նորա , ասելով՝ եթէ անհնար է առանց դժուարանալոյ և ցաւոց տեսանել զայսչափ առաքինութի՝ աշխատասիրաւ յայնպիսիս ինչ պակասութէ . պատճառեաւ պատճառս զգեղեցիկ գոյս տիսն . զանխորձ կեսանս , այլ ոչ հանդերձ. եթէ մարթ իցէ, ցոյց եթէ ՚ի սկզբան անդ իւրում գործն կիր գործօղն ունի ինչ արժանի գովեստից . Այնդ այնպիսում չէ արժան քեզ վարել ձայն վարդապետի. Սէրն և խնամոտ ջանք լիցին կատարեալ քոյին դակ կարգի գրելոցդ :

Այն և դիպուածք ինչ՝ յորս լինի գրել յանդիմանական իմն խրատ և առ Եպիսկոպոս և առ պատկառելն անձինս . այլ այս սակաւ ասեցե անկ . առ առաւելն՝ լինի գրել զայս առ նոսա՝ գովելով և ներքոգրելով զառաքինութէն՝ որք միանգամ ներհականք իցեն այնոյ

այս

ասխատիլ , յորոց ուղղելը կամէաք տեսանել դնասաս ։ Ի վեր այսոցիկ յաւէլ և զՃրագանգս թղթոյն Յովսէփ , ոլոր միանդամ պատկանաց պլոյն յայս տեսակ թղթոյ ։

Պատասխանի ։

Մինայն ըղձմամբ և անկեղծութեք ընդունիլ զկերպ զկերպաս նորա , պարտ է շնորհս մատուցանել նմա . եթէ ոչ՝ նոքին միշտ դիտէ և կամի զյաւաջադիմութիւն յեռանեալ անձինդ ։ Եթէ ներբեսցեն քեզ պատրաստքդ, մարթիս և նրաւասցուցանել զկերպատասխանութիս նորա , վկայել եթէ լաւն են և դեղեցիկ . և դրել ամ խոհականութեք և առաքինասէր միօք։ Պարտ է տալ և խոստումն անկեղծ , եթէ լսող կարի ապիկարութեն անձինդ դուն դոլ ծեռս ոգեւոյ չասի՝ և կատարումն նոցին . ևն ։

Ընդ խրատու թղթոյ փակեաց և զայնոսիկ , որ կոչին Պաւղոսի ։ Ըստ գրոցդ և Ղեւտացոց և Թուոց կրթեցար զի նոսա խօսել զաշխատութենէ ուսանելոյ , զեծային և զմարդկայինս աւետարանութենդ , այլովքն հանդերձ ։ Այս թուղթք հաւատարիմն են հաւատարմոյ առ հաւատարս և բարեխաւսոյ առ բարեխաւս ։ Ոչ ոք հանապազորդութենէ փոփոխութեց կինն ցաղդոյս, որոց զոր ամ եմք պատձառք կամ վկայք . և այն ըղձուն աւետմաղձայինն՝ որ ա նանձաւ ընկերս և խոյացեալոցն յաւետմունս , բնաւորապէս ձգեն զմեզ ստեպ՝ ի լուրջ խորհրդածութենէս . ուստի և բնաւորա

ՊՂ-

ընտան այլոց, կամ առ ի հաձեցուցանել զունայնասիրութիւն մեր, կամ առ ի դիւրել սրտից մերոց, և կամ առ ի օգտեցուցանել զայլս։ Ո՞ է այն մարդ, որ սիրեսցէ խորհել վասն անձին միայնոյ։

Օ՜ այսպիսի խորհրդածութիւնս պատուական է քեզ պարզապէս առաջի առնել ի Թուղթս, և այնպիսի իմն օրինակաւ՝ որով ընդունելութիւն գտանեն սոքա յընտանեկան զբոյցս. այսպիսի խորհրդածութենէ չէ պատուական ոչինչ ունել ընդ մանկավարժական ջանից, և ոչ՝ ձարտասանական ոգորմունեց։

Այլ և այլ իմն աչալրջութիւն կարեւոր, որ քաշուի անգամ ոչ պահի ըստ բաւականին. իբրև զի՝ պատուական է քեզ քաջ ձանաչել զանձինս՝ առ որս կամիս ուղղել զայսպիսի Թուղթս։ Ոչնաման ածես մտացդ և քննիցդ, եթէ առաջի արկանես զայնոսիկ ի կատակս և յարհամարհութիւն՝ երկրաքարշ, հեշտասէր և հաւատակորոյս անձանց. յոյր սակս և Տէրունի պատուէրն. եթէ Ո՞չ պայծառ ջրբուէ ջանդ ու մ՚արկանէ զմարգարիտս ՀԵՐ առաջի խոզից. այլովքն հանդերձ։

Պիտի աչալրջութի՛ն լինել նախահայեաց և ի ժամանակին՝ յորում ունի ընդունել ըստ գիրդ նա՝ որում դրես. Թէպէտ և Թուղթդ իցէ քարի, սակայն եթէ չունիցի ղդիպողութի՛ն ժամանակին, լինի յոռի։

Ե. Հրահանգ հաղորդից պետական Հանդէս Համառաքեան։

Եւ ոչ անսաստից ուրուք խորհուրդն՝ որ գրեցաւ առ նա, արժանի պատանի Թղթոյ Յանդիմանուէ, որով վշտամբելոյն առ նարժան գործք նորա, զիտելով զուղղութիւն նորա։

Պատուելադոյն խոհեմութենէ սիրտք են քայց Թուղթ, քան յիմ Թուղթս. զիարկն ինձ քեզ հանել վերածել զքուրս՝ ի քարձրութիւն անդր՝ յորմէ հոսեցան՝ ի խոնարհ, ք վերըստին ստանալ զսիրտս, զորս միանգամ պատնաւեցեր անխորհուրդ, զայրագին և Թշնամանադիր յանդիմանուէ։

Վա՛մա մարթիս՝ ի դէմս ածել զդժկամակութիւն քո յընդառաջել քեզ այնպիսի ինձ առիթ՝ յորմէ սահիս գրել զայսպիսի Թուղթ, որ է ծանր և դժուարին. նախ զի՝ տանապատիս խոսել ընդ նմա կշտամբողական բանիւք. յայտ առնել միանգամայն և զայն, եթէ՝ ոչ այլուստեք սահիցէ միտս՝ ի նոյն, քայց՝ ի գործոց նորա։

Ոչ ապա զյանդիմանելն գործեմ մի առ մի համառօտ. ի դէմս հարկանելովն ձեռամբ զանարժանութիւն նոցա. զանպիտանութիւն. զվնասակարութիւն. այլովքն հանդերձ. և զայն՝ եթէ նորա աղնուականութեն, իմաստութեն, առաքինասիրութեն, հասակին, ևն. այն ոչ էր արժան։

Օ՞ այն օրինակ կալցես՝ ի յանդիմանելդ, մինչ

և

չեւ հաւատարմացուսցեսնիւ, եթէ ոչ յԱ- վայր ինչ հարկանել զնա կիւ՝ ի թշնամանել յանդէ մանեսս, այլ յօդ տեղուցանել. յօր և սահիսիս՝ ոչ միայն՝ ի սիրոյ նորա, այլև՝ ի պատուոյ քոյ։ Ի դէմն քեր նմա և զաներկիւղ յոյս քո վ՚ս ուղղուն նորա՝ սիրալիր յանդիմանու- թիւն, զոր գրես առ նա դիտելով միայն ղուղղութիւն նորա, այլ ամենեցուն հանդերձ։

Ա՚ԱՅԼ սակայն՝ ի մատնաւորն ընկալ և զբա- հանդս։ Վ՚անդի ես ինչ ինչ թուղթք ՚ՁՅանդիմանուն վ՚ս զտուընաքեայ ինչ պակասու- թեց. Ի սոսա արժան է քեզ նբրև քոյ ինն ձգել յանդիմանուեդ. կիւ ընկերոյ զնոյն ՚ի զբաղարձախոս կատակս, կիւ բամբեհասնելոյ զդաւանուին ինչ ինչ գործեքը, և արդարա- յուցանելոյ զդիտուին։ Ա՚ի ցուցաներ ընդ- քեղ յերկուսեայեէ ըն հաւատարմութիւն բարե- կամիդ, և նոսիին հաստատեսցես զնա ՚ի նոյն։ Ա՚ազորդ անդամ, յայնժամ արասցես զոք հաւատարիմ, յորժամ համարեսցիս զնա գոլ այնպիսի։ Ա՚այս է նուճազականն յանդիմա- նուեէ՝ որ կոչի յաւետ մերկապրուութիւն. զոր սակս է տեսանել յերկնաւոր Թզթոյ բարե- կամայ առ միմեանս։

Ա՚ԱՅԼ եթէ զծանուցոյ հոգի յանդիմանուեիդ, առաւելապէս կիւնուճազագոյն ակնածու- թիւնե պէտք են քեզ վ՚ս անձին՝ առ որ գրես, եթէ քան խոհական կշռուղուեդ՝ որով հնարիս չա- փել առ նա զեզանակս բանից՝ քան տանելոյ նորա, և եթէ վ՚ս պատճառի հաստատուն պահելոյ զբարեկամուեիդ, կիւ ոչ օտարա- ցուցանելոյ զնա ՚ի քէն։

Ի՚ն

Ոչ՝ն անձինք՝ զոր ոչ արժան է քեզ յաւէտ ատանձել՝ իրաւացի ինն ցաւով, ք՝ եթէ կըշտամբել. զոյլ և առաւելապէս մարթասցի՛ն ՚ի ձեռս քերել զվախճան յանդիմանութեդ. և ՚ի՛ն անձինք՝ ընդ որս մնրթ է քեզ խօսել առաւել ազատութեբ. այսպիսեաց ո՛ մանց տնօր առնանել, եթէ զիարդ գնայցէ գործ ընդ նոսա. կոչեա՛ ՚ի վկայութեի զնոսին իսկ մատանց զգիտակցութեն. և եթէ գէպք լցէն առեղծոյն, տնօր նոցա գիտել՝ եթէ մնրթ է նոցա տագնաւին հաձոյանալոնս քեզ ընծայել զանձինս, եթէ կատարելոյն։

Պապասխանի։

Եթէ չկայցէ արժանի յանդիմանութենն կամ սեղադրութեբ, գրեա պատասխանի՝ թուղթ ՀՀ հնդաբար. անձին, որ ՚ի ստորև ՚ի ՀՀ. է։ Ապա եթէ իրաւացի ինչ յանդիմանութենն կամ սեղադրութեբ, ՚ի պատասխանելն առ այս, Պարտ է և քեզ վկայել՝ եթէ արդարև ՚ի սխալոյ յաւազ եկիր Հանապազ զյանդիմանութենն. իրաւացուցանելով միանգամայն զնոյն, իբրև թէ՝ Հմարտասիրես ՚ի հիւանդմբեալ գործոց քոց տնօրհաս պատճառն։ Ոչ առնմին՝ յայտ առնելով զքէն, եթէ ոչ ատեաս զյանդիմանութի. այլ կամակատար որսնիր ընդ գրկեա զնոյն՝ ՚ի՛ր սեծատանդ օգտին՝ որ ՚ի ՚ինեմ. և գուն գործեա ցուցանել ՚ի քեզ զպատուղ յանդիմանութենն, այլոլքն Հանդերձ։ Ցեա ստորև և ՚ի թղթ.

Լնդդէմ ՚ինէրտաց. ՚ի ՀՀ. է։

Վկայե առ Նաթանայէլ զախտապանացդ։

Ո՞ւր Թուղթն Նախատանաց, եթէ չանիցէր այլ իցէն նախատինքն, և կամիցիս տալ պատասխանի, մարթիս գրել Թուղթ Հայհոյութեան։ Ի ՃԾԱ. Է. խոյակատառակերով միանդամայն զատուել նախատանացն։ Այլ սակայն մեծաւ խնամով պարտ է քեզ զգոյշ լինել ի սմա. զի մի երբեք տիրեսցէ քոյանասանձ կրից, զինեսցիս առաւել ընդդէմ նախատչին, քան եթէ՝ նախատանացն. իբրև զի՝ որպէս բանիս համբ են տալ քեզ առ այս հրահանգ կապրեսը, նախատեա միշտ զնախատինսն, և մի երբեք զնախատինն. ասա թէ ոչ՝ նովին իսկ գործով՝ որով հնարեսցիս ուղղել զԹիւրեանն, անդէն գտանիցես և զքեզ Թիւրել ընդ նմա։ Ա՛սա եթէ երաւայն իցէն նախատինքդ վ՚ի իրիք յանցանաց, մարթիս՝ եթէ համիս՝ առնել պատասխանի, խոտորելոյն լինելով զյանցաւորութեն անձինդ և խնդրելով զներումն. այլ անդէն առ առեղեան միանգամայն ՚ի գէմս հարկանելով մեղմով նախատչին (և թէ նեղեսցէ քեզ դիպուածն) զայն, եթէ՝ Թէպէտ և յանդիմանուէ նորա պատճառք ձանաչես զյանցանսդ, այլ նախատանացն՝ ոչ. զորոյ զպատճառն ՚ի նա լինքն առնես ապաստան գտանել քննութեն. և Թէ՝ նովին իսկ ԹղԹոմն՝ յորում ընդ յանդիմանութեն խառնէ զնախատինսն, ոչ այնչափ յանդիմանէ, որչափ արժանի գտանի յանդիմանել, զայսմանէ։

Այլ սակայն՝ եթէ երաւայն իցէն նախատինքն և

և եթէ յանիրաւի , որովհետև նախատինք են՝ յառաջ եկեալ ի մոլեկան կրից , և ծէծ յանդիմանուելի՝ բղխեալ յառաքինի մտաց , բաղում անգամ քաւ լիս է և խմաստուքիւն մեծ՝ լռել առ այսպիսի Թուղթ . եթէպէտ զի՝ այլինչ իւիք այնպէս կարասցես կա- ցեալդ խոցել զնախատինն , որպէս արհամարհել զթուղթ զնախատինս նորա . Որ ոք յայլս անիրաւի , նախ առաջին յանձն իւր անիրաւի . Ճ սա է նախատչին նախատ լինել յամին նոյնին իսկ նախատանօքն , որով- քա պայս կարծէ նախատել . Պեղեկիա ասէր ոմն յԱմաստնոց . եթէ՝ Ա՛ռն՝ որ անիրաւեսցի յիս զանիւք , չարարից ես երբեք սպատաս- խանի . քանզի՝ անիրաւութիւնքն՝ զորս խօսես զինէն , դարձցին անկցին ի՛ նորին վէր . ո- րովք զեզեկիա ևս Թշնամանս յարդարեսցէ անձին իւրում , քան զոր ինձ մաքթէր խօս- հիլ կիւրեանկաւ ։

Ա՛ռասցի՝ զաջուամ անգամ . քանզի են դիպ- ուածք , յորս լռելն է անմտուի , և պատաս- խանելն՝ իմաստութիւն . Զինակ իմն՝ եթէ ի նախատանաց անտի նախատչին՝ դայթակղ- ցուսցի վա՛ զո յայլս մաքթասցի լինել ։ Ո՛չ զա- քանչելի օրինակ Պատուսխանուց առ այս- պիսի Թուղթ ի Ճ նորհալի Հայրապետին Մեր- մէ՝ տեսցես ի Ճնդ. Ղևոն. Պատ. Է ։

Ը. Երանեք հալմելոյ պետաշին Սպասու Նալեայ :

Եւ ետ յանդիմանուլճե թղթոյն , յոչ հասիլ յանցաւորին դառնալ յուղղուն, արժանի գտանի թղթոյ Սպասնալեաց , ո՛ւր լուռ դիտեմք ահաբեկ առնել զնա՝ վ՛ւ ածելոյ նմա պատուհաս ըստ արժանեաց գործոցն , եթէ տակաւին ոչ փութասցի յուղղուն անդր վերադառնալ զանձն :

Ա՛ւ սմա մարթէ քեզ մի առ մի՛ւ դէմս ածել լուռ զգործսն՝ զոր գործէ , յայտ առնելնման զկամն քո . եթէ՝ ՛ւ մոխ եդեալ ե՛ք ես ամ հաստատուլք , զի՝ եթէ ոչ դադարեսցի յայն ինչ գործոյ , ածցես ՛ւ վէր զպատուհասն ըստ գործոց նորա : Ա՛արթիս և յերեսս հարկանել նորա զայն , եւբրև զի՝ յանդիմանուլճե թղթոյն՝ զորով ՛ւ սկզբան կանխեցեր առ նա , ոչինչ ուղղուլճի ջանացաւ բերել յանձն իւր : Ա՛արթ ե՛ք քեզ ՛ւ դէմս բերել նմա և զայն , եթէ՝ ևայս սպասնալիք յառաջ գան ՛ւ ժամ սկզբոյ . եւբրև զի՝ նախ քան զպատուհասն՝ ըզգուշացուցանես փրկիլ ՛ւ պատուհասէն . և թէ՝ վ՛ւ այնորիկ պարտ ե՛ նիմ և հարկ խոկ ե՛ զգալ կամաւ ՛ւ սպառնալեացն՝ որ ՛ւ սկզբոյ, զի մի ապա տուժեսցի ակամայ պատուհասիւն՝ որ յարդարուլճէ . այլուրքն հանդերձ : Ա՛ւ ասքօք՝ մարթիս յանկն ածկանել և զ՛ետ հանգս թղթ. Յանդիման . ՛ւ նախընթաց Հան. ոլք միանգամ պատկանադրին յայս Տեսակ թղթոյ :

Պատասխանէ։

Այնքէ յանիրաւի իցեն սպառնալիքդ, զրեա թուղթ ամենայնի, որ՝ ի յայնժամ ինձ։ Այսպս եթէ իրաւացի իցեն, և կամիցիս պատասխանել, տուս զայնմ թղթ. Յանդիման. ՝ի վերոյ։

Է. Հրահանգ կալմելոյ պնուաղնս ամենայնի անձին։

Սովին թղթով՝ ի դէմս բերեալ ումեք ըստ կարգի պատճառս և պիտոյս, թափեմք զանձինս՝ ի նորին ստգտանաց՝ զոր յանիրաւի ածէ՝ ի վերայ մեր։

Ի սմա մարթ է քեզ վկայել առնս հաւատացեալ քանիս, եթէ՝ որպէս քաջ գիտէ և իմաստուն անձին նորա, ՝ի պակասուիս՝ որ առաջ եւլապէս յաձախեալ են՝ ի մարդիկ՝ է և այն, զի՝ ի թիւր համբաւոյ բերեալք՝ անբաւականս և անհաւաստի քննութիւք զայլոց գործս և զբանս հեղուն՝ ի լսելիս այլոց. ՝ինչ։

Պարտ է՝ ի դէմս բերել նմա զայն, եթէ վո՞ւ սիրոյ ձշմարտութիւնէ, վո՞ւ շինուած մտաց նորա, վո՞ւ հաստատելոյ անդրկնն զբարեկամութինն, ՝ինչ. ծանուցանես անկեղծութիւք զնրացն ձշմարտութիւն. եթէ՝ եղիւ արդեօք, կամ՝ որպէս, կամ՝ երբ վո՞ւ, այլովքն հանդերձ. Ա՛ւ սովաւ մարթ է քեզ՝ ի դէմս ածել զձշմարտութիւն առաջինն բանիցդ։

Ա՛րժան է յաւելուլ և խոնարհական իմն խրատ

դրսէաձս առ նա, ընդունել համակատ սրտիւ զոր միանգամ պատուէրեր Աչմարտութ, և հա ւատալ անբիւրեայ մտօք, և՝ ի չինուԹի անդր դարձուցանել զմիտս վէրջս. այլովքն հանդերձ։

(1) Այս Թուղթ մեծաւ խնամով պարտ է քեզ կարդալ զնա՝ բանս՝ համեստ լինն և հաճոյա կան և ամօք տարաձրս խօսից. մանաւանդ՝ յորժամ առ վերնատոյնս նայէ անմեղադրուն անձինդ. Գ՝ի զայրագին ոգւով, մի՛ խրոխտաց գոյն բանիւք, մի՛ վրէժինդիր լինն քեռմամբ. քաղցրութ են՝ որ յանցանեն յայս պակասուԹի. Թէպէտ գի՛ ոչ այնչափ գանձինս կամին արդարացուցանել, որչափ զհանդիսակացն Թշնամանել վ՛ս մեղադրուԹենն. որով և՝ ոչ այնչափ արդարասցին, որչափ պարտաւորեսցին։

Բ՝ատ քանչ դիտողուԹե զո և՝ ի հանդամանս անձին հաւատարիմ կիր քարեկամիդ՝ որում գրես զԹուղթդ, առաւելապոյն լինն համեստուԹե արասցե՛ս ի նմա զանմեղադրուն անձինդ. ապա Թէ ոչ՝ արկցես Թերևս՝ ըստ առակին՝ ձէԹ՝ ի վէր հրոյ. կիր՝ զդրդռնեալ քաղցրեւսմամբ Թինն, նուաղին՝ որով կարծեսցես հատուցանել, խոպան քակեսցես։

Վ՝ասիանոսի։

(1) Թուղթն Բ՝նդեղադրուԹե անձին՝ Թէպէտ և պատասխանի է առ Թուղթս՝ յանիրաւի ՀանդիմանուԹե կիր Վ՝եղադրուԹե և Պատուհասելոց, սակայն մարԹի ընդունել և այլ պատասխանի. զոր՝ ի գրեն, պարտ է և քեզ վերկայել, եԹէ դիւրաւ գԹէ մարդ՝ ոչ միայն ըստ պատուելոյ ԹիւրաւուԹե զգործոյ այլոց, այլև

ըստ

ըստ Հաւատոյ պատմութեանն վարվեցաւկի՝ ան-
բասւականն քննութիւն: Եւ յայտ առնել նմա,
եթէ ընկալեալ ամ հաճութիւն ղբանին՝ նոյն
ատցուցեր զոյատձառս անմեղադրութեանն
նորա: Ընծայն է և պայն՝ ի դէմս բերել նմա,
եթէ ամ ուստեք հանդարտեալ են միտք ջո
վն նորա. միանգամայն և խնդրել խոնար-
հութիւն վն անքննաբար յանդիմանու-
թենն կիմաղրութիւն. այլոլքն հանդերձ:

Ը. Ճրագանոթ հաղելոյ պիտուիկա Խնդրելոյ ըներութեան:

Այս թուղթ թէ՛ պատ և տեսակ իմն է խնդրո-
ւճածոյ թղթոյն. սակայն զի բազմօք
տարբերի յինչ և էր խնդրուճածոյ՝ եթէ ըստ
ինքեան, և եթէ ըստ եղանակի խնդրելոյն.
վն որոյ երբեմն առանձին Ճրագանոթաց ընդու-
նակ, յառանձին Ճառոյ կարդեմք զսա:

Եւ սակայն պարտ և արժան է քեզ ամ անկեղ-
ծութիւն յուցանել նմա՝ առ որ յանցեարն, եթէ
Ճանաչող ես յանցանացդ. և ի դէմս բերել
լոյ նմա զնոյն, Ճշմարտութիւն դաւանել զքեզ
յանցաւոր, և խոնարհութիւն հայցել ի նմանէ
ըներութեան:

Ասրթ է (ըստ պիտելոյ քո ի հանդամանս
անձին՝ որում դրես), յաւելուլ և զայն, եթէ
Թողուլ յանցաւորին և հաշտել ընդ նմա, ոչ
միայն գործ է վեհանձն մարդոյ, այլ և գլխա-
ւին նամանութիւն է ամ. որոյ անբաւ է դԹուէ
ի ներել հանապատագ յանցուցելոցս առ նա. և

թէ՝ ներելով իւրում ծառայակցի, ոչ միայն ձեզ ներողութեն պատանի արժանաւոր, այլ և ամ մարդկան։

Պարտ է՛ի դէմս աճել առ սոքօք և զաներկբայ քայլ յոյս ակնկալութեէ քո՝ պատանել՛ի նմանել ներումն և հաշտուլ. առնելով միանգամայն և զանկեղծ խոստումն՝ զգուշանալ քեզ ըստ կարի առ յապայս՛ի նոցին յանցանացն. այլ լուիցն հանդերձ։

Ի վէր այսոցիկ՝ յաւել և զոր ինչ խօսեցաւ՛ի թղթ. Ինդր. ՛ի Հայ. է. որք միանգամ՛մաղ թէին հայել պատշաճողութեամբ յայս տեսակ խնդրոյս ածոյ։

Պապասխանի։

Պարթէ քեզ սիրելիանս իմն մատուցանել յոր զոք անկեալ յանցաւորին՝ իրաւացի բանիւք. իբրու այն թէ՝ գոլով ստեղծականք, ամքինն պակասաւոր եմք՛ի բնուէ։ Պարտ և արժան է՛ի դէմս բերել նմա անկեղծ բանիւք և զայն, եթէ յամ սրտէ չնորհես նմա ղխնդրել լին. և փոքրկացուցանելով զյանցանսն ըստ կարի, առ նմին՝ յայտ առնել, եթէ արդէն իսկ զլսուլին՛ի մուռացոնս եղեալ են քեզ իրքն. այնպէս՝ որպէս եթէ չէր ինչ անցեալ ընդ քեզ և ընդ նա. այլուիցն հանդերձ։

Թ. Հրահանգ կալմելոյ զերծուցեալսն Հրաւիրանայ։

Հրաւիրանայ Թղթով կոչելմբ զոք՛ի հե-
ռաստանէ՝ աղերսելով գալ առ մեզ։

Ի սմա մարթ է քեզ՝ ի դէմս ածել զայն, եթէ ձկնարկս բարեկամուճեն սէր առանց տեսութեան բարեկամին՝ ընդհերկար ժուժել ոչ ունի. այլ միշտ անձկայ կենակից անձին ունել զնա. և թէ՝ յայնմ մտերիմ սիրոյ բռնադատին հրաւիրել զնա առ քեզ: Պարտ է և խնդրել ոճածս լինն անկեղծս ցուցանել նմա, մի՛ զանց առնել զսիրալիր հրաւիրանաքդ: Այրթիս յաւելուլ և զայն՝ եթէ նշան մտերմութեն ընդ քեզ համարեացիս զկատարումն խնդրոճաց ծոյդ առ՛ի նմանէ. այլուվքն հանդերձ: Տես և՛ի Հրահանգս թղթ. Այ՛փերմ. ՛ի թղթ. Պաղտասար. ՛ի Նոմ. է. եթէ զիարդ օրինակ կաւ արժան լոկ մտերմայ խօսել ընդ մտերիմս, որովհետև մտերմայ առ մտերիմս են հրաւիրանայ թուղթք:

Պատասխանի:

Ի դրեն առ այսպիսի թուղթ պատասխանի ստորասական կիմ բացատական, մարթիս յակն արկանել զպատասխանի թղթ. Յորդոր. ՛ի Նոմ. գ:

Ճ. Հրահանգ հպմելոյ զպատուին Աստուծոյ:

Սովին թղթով խնդրեմք լսել զխորհուրդս կիմ զկարծիս այլոց վէ գործառնուեց ինչ մերոց, անբաւական համարեալ զսեպհական խորհուրդս: Պարտ և արժան է քերիլ յայս թուղթ փուքաջան խնամով. և մի՛ վեհերոտ

տուչք լինն կիմանձնահաձուչք լետնիլ՝ ի սմանէ։ ՆմասատուԹի՝ բաշխեալ է՝ ի մարդիկ, որպէս ասէին Հռաջինքն. և Թէ՝ ձիւրք հանձարոյ ոչ են ամէն հասարակ. զնոյն պարտ է մեզ ասել և յաղագս քաջ խորհրդոյ և խոհեմուԹե։ Հայ այսմ դրակասուԹե զնուե, որ ոմանոյ է մայր խանդակաԹ, և ոմանոյ՝ մօրու դժպիհն, լիւիք օրինակաւ դարման տանի ընկերուԹեն։ Որոյն իսկ հանձարք սիրեալք՝ ի միտս մարդկանց՝ որ շուրջ են գքեզ, են լրումն պակասուԹեան քոյոյդ։ Հայ՝ յորմէ հարցանես դու խորհուրդ, լինի յայնժամ այլ օք նբերն գքեզ. և նբան ի մաստք և խորհուրդք զուդեալք ընդ քոյոյդ՝ են նբերն ու և նոյն ձոյլ լուսոյ, յորմէ լուսաւորիա և առաջնորդիս։

Եւ սմա մարԹ է քեզ յառաջ բերել զայն, նբերու այն Թէ՝ յայծոյին նախախնամուԹէն ընկերուԹէն տուեալ մարդկան, ոչ վա այլոյ ի լինք, քայց՝ ի լինել միմեանց յօժանդակ և՝ ի Թիկունս. որով և շինի աշխարհ և զարդարի ամ բարեվայելչուԹէք, այլովքն հանդերձ. և Թէ՝ որպէս՝ ի շինուԹի հասարակաց, նոյն պէս և վա առ անկն գործառնուԹեց՝ միմեանց նպաստիլ կարօտին մարդիկ. յորս առաջին և դերագոյնն է քաջիկ խորհրդատուԹիւն։ Պարտ և արժան է՝ ի վեր հանել նման զքեզ ծառնուԹիս քո ըստ ամ հանգամանացն և ըստ պարագայից, և ցուցանել նմա՝ եԹէ անբաւական ձանաչել զխորհուրդս քո վա այնոցիկ, նբերս զի՝ առաւել տեսանիցեն աչք՝ քան ականն, խանդրես անկեղծուԹէք ըսել խորհուրդ առ՝ ի նմանէ. որում՝ և ապատեալ միտս ամ առարկաւք՝ նբերու այնպիսի լինն նշանն սիրոյ,

քան

քան զոր առաւելագոյն չիցէ հնար մարդոյ ցուցանել առ մարդ։

Ա՛ռիթ է քեզ՝ (ըստ դիտելոյ ի հանդամանս անձին՝ առ որ դրես) յաւելուլ և քաղաքավա րական ինչ զրոյցս. իբրու այն թէ՝ աշխատ առնես զնա ի գործառնութիւնս քո. այլումբն հանդերձ։

Ի վեր այսոցիկ՝ հայ ի մտի և զհրահանգս ի մանաւանդի։ Ի մեծիմ բարեկամաց առաջ ուել լինն ազատութիւք՝ առանց արուեստական ձեւոյ յառաջաշնուիլ բանից արժան է քեզ լսնդրել զնոսա։ Ա՛պա եթէ՝ առ այնպիսի ումն դրես զթուղթս, ընդ որում չգուցէ քո այն չափ ընտանութիւն, հարկ է տալ նմա դիտել և զայս. եթէ՝ քան զնա մարդիկ զնա համարիս առաւել քաջ և ուշիմ ի վերածել զերկբայութիւնս ի լոյս ստուգութիւն. և եթէ դէպք իցեն տեղւոյն, մարթիս զհետ բերել և զայն, եթէ աներկբայաբար ակնունիս՝ եթէ ոչ զբաւականի զնորհուրդս և քեզ՝ որ պատրաստեան զանձն գաւանիս՝ ի պատուհել զնա, որովհետև հաստատեալ դիտես՝ զի և ընդդէմ՝ որք միանգամ սկիզբն ունիցին խմաստուն նորա՝ բանայ զնուրն կարծիս մարդասէր և անսահմանձ կամօք։ Ա՛րժան է և խոստանալ նմա, անսալ խորհրդոյ նորա. ընդհատարար զանձն ձանձրացուցանել։ այլումբն հանդերձ։

Պատուհանդ։

Ողջախոհութիւնն ոչ միայն ոչ արգելու տալ խորհուրդ վասն այն ինչ հնարաւոր, որոյ չիցէ որ քան առաքանատիս առեղեակ, այլ և պատրաստ ևս ի

վէր դնէ, ասել զեպիսկոպոսական կարծիսն՝ երկիւղ
պածութիւն լինի. և միանգամայն խոստովան լի-
նելով անկեղծ բանիւ զանբաւականութիւն անձին
՚ի տալ նմա խորհուրդ։ Պարտ է ՚ի դէմս բերել և զայն, եթէ ՚ի սկզբան մտերմութեն նորա
շարժեալ գրեաց ինձ աստանաւոր խորհուրդս.
զոր և մեծապէս արկանես ընդ խոհական դա-
տողութիւն նորա. յայտ լինի առնելով նմա՝ եթէ
երկբայս եմ, մի դուցէ չիցէ քո բովանդակա-
պէս խորհրդածեալ վասն աւաջնակաց իրացն, կի-
թէ՝ զառածեալ ինչ իցես յուղիղ խորհրդոյ։
Պարտ է և զայն ՚ի դէմս ածել նմա, եթէ
մանրթ է դիպուածոյ խմիք սպրդիլ մուտ ու-
նել յինչ և իցէ գործողութիւնս, և լինել ոչ
միայն խափան յառաջատուէ գործոյն, այլ և
հնաւեր իսկ գործողին. որպէս զի մի ապա է
զիցիս գու պատրաստական ՚ի տալ պատասխանի
վասն եկեցին։

Այսուհետև՝ եթէ վասն երկբայականաց իցեն
բանքն, կայց գու արթուն և հսկեալ ՚ի վասն
խորհրդոյդ՝ զոր տաս. գիտելով նախահայեաց
աչալրջութիւն եթէ յաւպաշաւանս քո, և եթէ
՚ի գանգատանս կիս ՚ի գժգոհութիւն բարեկա-
միդ, վասն խորհրդոյն՝ որոյ ոչ եղիցին երբէք բաս
րեացդոզ։

Ապաքէն ամէն ամէն բանք լինին յաղագս
պիտանութեն խորհրդակցութեն, այլ սակաւ յոյժ
վասն եղանակի տալոյ զխորհուրդս. և այն զի՝
նա ոչ այնչափ հարկաւոր է, որչափ սա՝ դրժո-
ւիլն։ Վասն՝ եթէ սիրելի և հաճոյական
լինիցին խորհուրդք քո նոցա՝ որոց տաս, տնա-
նկսիկ լինիս օրինակաւ, որով ցուցցես զքեզ
եղեալ ՚ի մեծ հաւատարմութիւն, եթէ արդեն խոկ
գիտեն նոքա զայն ինչ՝ զոր միանգամ կամիցիս

’ի գնման բերել նոցա. խօսեաց ենթադրելով թէ՝ երբեմն թէև արդէն իսկ ձեռնարկեալ իցէ նոյ յայն ինչ գործ, կամ ’ի բաց կացեալ յայն ինչ անարժան գործոյ, յորմէ սակս տաս նմա խորհուրդ. որով և դեղեցիկ հնարս գտցես աղաւտաքոյլ և համարձակաձայն բերել առնոա ’ի խորհուրդս քո։ Ա՛ի երբեք եղիցի քեզ ընդհարկանիլ յանձնասխրուն նոցա. այս գաղան անձնասխրուն՝ կարի իմն հեշտեաւ քնաւորեալ է վաւիլ ’ի սրտմտութիւն։ Սակայն և պատրուակել զչմարտութիւնն՝ որ խնդրի, գործ է անարժան՝ առն իմաստնոյ. այլ աւաղ՝ եթէ զնացուդ երբեք վտանգաւոր իցէ և ասելն ըզնոյն. Պղնտոս առաց Ա՛ղեքսանդրի զչմարտութիւն, և Ա՛ղեքսանդր սպան զՊղնտոս. Պաղեմոն առաց զնոյն Գարեհի, և Գարեհ զվատեռաց զՊարեդեմոն. Փիլոքսենոս առաց Դիոնեսիոսի զչմարտութիւն, և հատեցաւ ’ի նմանէ ’ի շղթայս։ Ա՛պա հետևանք բանիցս այս են, եթէ՝ պարտ է խօսել զչմարտութիւն, չէ արժան մատնել զչմարտութիւն. վասն որոյ ’ի կնիք բանիս կամիմք յուշ առնել և զայն՝ եթէ և յասել անդ զչմարտութիւնն՝ բաղում ընտրողութիւնք սկսաք են և բաղում խոհեմութիւնք։

ԺԱ. Հրահանգ հպելոյ պղտոցին Ա՛նճայաբերուն։

Անճայաբերութիւնք թուղթ զայն կոչեմք զոր ընդ ընծայիցն առաքելոյ գրեմք առ ոք։

Պարտ

Պարտ և արժան է խոնարհադոյն բանիւք նուճաստացուցանել զընծայն, եթէ իբրև ան բաւականն և թերակատար նշան սիրոյ, և եթէ իբրև անարժան անձին արժանապէս սի րելոյն : Ընդ սուաբ արժան է և աղերս ար կանել՝ մի հայիլ՝ի փոքրկութէ ընծայիցն, այլ ընդունիլ անարդամերծար մտօք. և թէ՝ հայիլ ձէ այնչափ յընծայն, որչափ՝ի մեծութէն սիրոյն՝ որով ընծայն, այլոլքն հանդերձ : Ինչ և՝ի Թղթ. Պետր . ՟է ՟ոամ . ՟ե . իբրև պի՝ի բա ղաւմն՝ մտերմացս առ մտերիմս են ընծայաբե րութիւնք թուղթք :

Պատասխանի :

Պատասխանի թղթոյս՝ ե թուղթն Շ նորհա կալ . որ՝ի Թղթ. Պաղպատար . ՟ի ՟ոամ . ՟ե :

ԺԲ . Ընդ որում և պնուղնս Գրանոցեան . Պարտութեան . ՟լե :

Եւ այսր տեսակի թղթոյ ստիպեցան մար դիկ հնարել զարուեստս՝ համակազրու թիւն . ուստի և գերագոյն ամենայն տեսակաց թղթոց համարին սա, կարևորագոյն գոլով՝ի կենսակցութիւն մարդկան քան զամենեսեան գնո սա . և՝ի կիր արկեալ գրեթէ միշտ յամենե սին՝ի նոս : Ընդ՝ ի թուղթ՝ որում ծանուցա նեմք հեռաւորաց գնրպիսի և իցէ անձնական գիտութիւնս , եթէ գարեբախտութիւնք իցեն մեր , եթէ

ձեզի ձախողութենիք, ևն. և զայս իսկեմք ի մասնաւորի թուղթ Յովհաննու։ Եւ ի թուղթ՝ որով ծանուցանեմք զայնպիսին մի դիպուածս, զորոց զօր ոմն թղթակցին վաճառականք ընդ վաճառականս, այս է՝ որք միանգամ վերաբերին առ Ինկերութի ի առաւելանուն։ Եւ սա իսկ թուղթ ի առաքեանոյն իւր Պրաղաեց։ Եւ ի դարձեալ թուղթ՝ որով ծանուցանեմք զհատատակաց դիպուածս. ելիկ լուրք նոցին քաղաքականք, ելիկ պատմութիքն իրաց նոցա, ևն. և սա իսկ՝ թուղթ Պրալրոց, և Պապականն։

Ի թուղթս Յովհաննու՝ ի խօսել քո առ այլս դանձին բարեբախտութեց իւր զգուշ, արժան է բազում աչալրջութբ դիտել՝ զի բանք քո լինին զարդարեալ ոմ համեստութբ և պարզութբ, առանց ինչ մեծայուսանելոյ զարդիւնա դործոդ, յորժամ էիցես դու քննադատեալ առ՝ ինոյն՝ յանհրաժեշտ ինչ հարկէ. և՝ ի վեր քան զաւետնայն պարտ է փախչիլ՝ ի բազդատելոյ զքեզ ընդ այլոց։ Կանոնքն՝ զորս մարթի ճշդանակել յաղագս այսր դէղեցիկ աչալրջութեն, են նոքին իսկ կանոնքն՝ զորս պատուիրեն գիրք Պաղաբալարուե պահել՝ ի կենակցութեն անդ ընդ մարդիան. զի՛ք այլ ինչ խոհ, բայց՝ զի նոճազ արժանի գտանի ներողութբ, նա՝ որ յանցանէ զնոքիմբք՝ ի թուղթս, քան՝ որ՝ ի խօսս. իբրև զի՝ առաւել դիւրին իցէ՝ ի դրելն անդ զգուշանալ խնամով յախտէ ոչ նայնասիրութբ իւր փառասիրութբ, քան՝ ի խօսելն։

Յայսպիսի ծանուցմանցն պահանջէ համառօտութի՝ Պրա՝ որք միանգամ ձգին երկայնմեծ՝ ի առաս ըստ մանրատարատութ պարագայիցն,

յոր-

յերևան ածեն առաջի այլոց զառաւելազանց սէր անձանց իւրեանց։ Որք միանգամ խոհականքն են և իմաստունք՝ ի մարդիկ, մեծաւ խնամով զգոյշ կան յընծայելոյ սեպհականն արդեանց զբարեյաջող ելս իրացն. այլ՝ ի ձեռս առնուն զայլ ինչ պատձառս, և զնոսին յուշ ածեն ընթերցողին. օրինակ իմն՝ զբարութիւնն ձածային. զպաշտպանութիւն մեծի ուրուք. զբախտախնդիր բարեկամէ, և զայլն ևս։ Որ երևի մարդ արժանի իւրումն բախտի, քայց՝ ի ցուցանելն զանձն անարժան այնմ։

Սոյն օրինակ և յողբալն քո առ բարեկամիդ զձախորդութեդ անձինդ կիմ զընկալեալ անիրաւութեդ, պարտ է համաստաբար իմն յարդարել զբանդ, առանդ կարի իմն ամէնցուցանելոյ զնոսին. և առանդ առաւելազանդ իմն օրէնսակաւ յորդելոյ զերախտիս ծառայութեդ՝ զոր արարեալ ես քո նմա, զորմէ առեալ ես՝ ի գանգատել։

Ի թուղթս Աֆառականութենէ կիրթողութեդ, պարտ է ասել զայն՝ որ պարտ է, և ոչ ասել ինչ առաւել. ահա քեզ բովանդակութիւն այնր ամի, յորում հաստատեալ է յարդ այսպիսի թղթոց։ Օ՜ ուշարձախոհութիւնք ամենևին օտար են և հերքեալ յայսց թղթոց. քանզի չէ արժան այնմ՝ որ զբազում իւիք զբաղեալ լիցի, ծախել ժամանակ յայսպիսի ցոյցս բանից։ Այլ սակայն ըստ պատշաճի իրացն գրելոցյարել զկին և խորհրդածութիւնս յանկաւորս, չինչ տարադէպ։ Ի սոսա առանց յառաջաշաւիղ բանից պարտ է մուտ առնել՝ ի քոյն անդր նպատակ բանիցն. և առանց խնդրելոյ զձևն նոցման՝ անցանել՝ ի միոյ պարբերութենէ՝ ի միւսն։

միւսն : Յայսպիսի թուղթս պէտք են կարի
մին բացայայտութենէ զանից և համառօտութենէ :
Նախ քան զգրելն պարտ է ի քննութի մաս-
ցանել ընկան՝ զորոց հանդերձեալ ես գրել
հանդերձ ամ պարագայիւքն՝ որ պահանջին
առ քաջ ծանօթութենի իրացն . որպէս ցի գե-
ղեցկացարդ և բարեկարգ լինիցին բանքն :
Ոչ պարտ ըստ բաւականին բացայայտել զայն
ինչ կրս՝ զորս կարծես իմացուցանել սակաւուք
բառիւք . մանաւանդ՝ ի գիտելն զո՝ եթէ նա՝
որում գրես , քաջ ի վէր հասեալ լոյծ իրացդ .
ապա թէ ոչ՝ ի տալտկուն մեծ արկցես զընթերցողդ . կինիք բանիս . խօսեաց համառօտ ,
այլ ոչ թերատ :

Զն անձինք՝ որ կարծեալ , եթէ չկարացին
բացատրել զկրսն . կրկնեն և երկկնեն ի մէջն
և յաւարտն թղթոյն զայն ինչ՝ զոր միանգամ
ասացին ի սկզբանն . հանապազ նորոգ սկիզբն
առնեն խօսել զմի և զնոյն իրացդ . իբրու այն
թէ՝ կամ լաւ ասատկապէս ինն բաղխել հարկանել զլսելիս և զմիտս ընթերցողին : Այս
պակասութի կրկնակի չարեաց է ծնօղ . մի՝ զի
այնչափ կրկնաբանութիք տաղտկալի և պժգալի ընծայեն զթուղթն . և միւս ևս՝ զի այնոքիկ
առաւելազանց խնամոյ յայտ առնեն , եթէ
չեն ինչ ի բարի կարծիս վէր հանձարոյ և խելացի անձինն՝ որում գրեն . Ոչ հաւասար համարութիւն վէր խելամտութենէ այլոց , յանիրաւութենէ ասկի համարեալ է նոցա :

Պարտ համարիմք ծանուցանել և զայն , զոր
գրէ Եղինակ ոմն գրոց Տամակագրութենէ ,
եթէ ոչ թուի արժան ի ձեռն թղթոյ ծանուցանել զայն ինչ իրողութիս , որք բազում
գաղտնութենէ պէտս ունիցին յինքեանս , իբրև

զի

զի բազմադիմի անտեղութիւնք և անկարգութիւնք մարթին զչեռ գալ այսմ՝ զոր անհնար է թուիլ, և յորոյ պարտ է խուսել առն խոհական։ Եւ թէպէտ առ՛ի զդիմ ունել անտեղութեցս, է զի վարեն ամանք յայսօրինակ թուղթս՝ զայնպիսին լիմն ծածկադրութիւս կիմ նշանագրիս՝ որք արգէն խակ ծանօթք իցեն թղթակցելոցն. այլ թէպէտ զայն, զի բազումք յայսպիսի ծածկագրութեց են դիւրայածք և դիւրիմացք, նոյն խակ գործածումն այնոց կինքն բարձեալ ցուցանէ զկերպարանս իմն գաղտնի խորհրդոյ, որ է միշտ վտանգաւոր կիրառութիս, ևս. քանզի կասկածն բնաւորեալ է բազում զաչս քինեաց և անմտադիր անձանց. և գործ կիմ բան՝ որ միանգամ անկաւ ընդ կասկածանսը, կիսով չափ ծանուցաւ։ Եւ որոյ բանքս են յաղագս այնպիսի ծածկագրութեց կիմ նշանագրացս, որք մարթին՝ ի կասկածանս արկանել զօտարս։

Արթ էր յարել յայս տեսակ թղթոյ և այլ ոչ սակաւ բանս, այլ շահաստիրութիւնն կիմ նոյն խակ բերումն գործառնութեց ուրուք՝ յայսպիսի թուղթս գաւառաւ է իւրաքանչիւր ումեք այնչափ քաջութիւք և այնչափ գեղեցիկ կրթաւնօք, մինչ զի չէ հնար այլոմ ումեք կատարելոք ինչ։

Եւ ինչ ինչ հրահանգք վէս թղթոյ՝ որ առին Կորաղոյ և Պատմականք։ Նուղթն Կորաղոյ ոչ է երբեմն. Տարեդրուն կիմ Որդրուն՝ ի սմա պարտ է վարել լուրջ իմն և անպայծառ եղանակ բանից՝ ի նմա մարթ է վարել զոհարթաբանն իմն և զոհարձախոս ոչ բան։ Երկրորդս խնդրե, զի պատմուն մի լցի

միջա-

միջահասակ, առաջնոյն մարթ է ընդունել խորհրդածութիւնս յանկաւորս և սեպհականս պատմութեանն :

Ո՞վ պարտ գրել զնոր կտակարանս . ևն ինչ ինչ զորս սերն քրիստոնեական՝ այլ և լոկ մարդաբարոյութիւնն պարտս ունի՛ ի վեր դնել՝ ի ծածկել զերկեղիկ խիղճ քոյոյդ . յայտնախոհաց սակն է այն առնոյն՝ որ միանգամ հայի՛ ի նուիրատուութիւն իմն պատուոյ և համարման մերձաւորաց . ևն և այլք՝ զորս խոհեմութիւնն արգելու պիտի՛ ի համբաւելոյ . ՝ի տոկին սակն է այն ևամ՝ որ միանգամ հայի՛ ի կառավարութիւնս Տէրունեն . զորոյ չմատուցանել մեծ է խոտել սակաւ , և վտանգաւոր յոյժ խոսել վաղվաղակ և անխորհուրդ իմն բերմամբ : Ո՞ն և ինչ ինչ նորատրութք , որք և ոչ արժանի իսկ դատանին գրուելոյ . նորատրութք պարտին լինել երևելի ինչ միմ ըստ ինքեան , միմ գիտել վա՛ նոցա՝ որոց հաղորդես ընտրես :

Ա՛ի գրեր ընդրատրութս , մինչեւ ևցեն քաջ ըստուգեալ . ապաքէն ուսումնասիրութ իմն ցանկալի է ոմանց լինել առաջին՛ ի դիտել զայնս և՛ի համբաւել առ այլս . սակայն և այն յայտնի է աներեւոյն , դի ծանր է և գժկամակելի յոյժ անձնասիրութիւնք մերոյ յետս կոչել զառաքեալսն մեր , յորժամ յանդիմանեալ խոստովանութեամբ զանձինս ստուի լսոցն . և այն դի՝ պարտապանս իմք առնել զնոսն :

Ա՛ի եղիցիս գու համբաւարերս ցառագինն լսոց . դի մի թերևս կասկած իմն չարամիտ ևրկեցես զքե . և եթէ հարկաւորեսցիս ծանուցանել զայնս , պարտ է՝ դի խոհեմութիւնք ընտրեսցես զժամանակն առելոյ . և յասես՝ հանդերձ յաւակցութիւնք իմն յարդարեսցես զբանսդ . որով

սի-

սիրեն մարդիկ լսել զցաւագինն լուրս խրեանց։ Պօղոս և այլ ինն եղանակ պատմէլոյ զցաւագինն լուրս, որ թէպէտ և ոչ ՚ի վար արկանէ զխոհեմութիւն յընտրելն անդ զժամանակն ասելոյ զնոսին, այլ սակայն՝ պատմէ այնպիսի ինն Ճարտարութիւք կամ ընդ այնպիսի ինն պատրուակաւ քան և գործոց, մինչև ոչ միայն ոչ ամբոխել խռովուիք լսողին զնոսա, այլ և ոչ այնչափ վշտանալ և ցաւիլ՝ որչափ կարծիւր. և երբեմն զոճարթացուցանել իսկ զսիրտ (*)։ Պայկայն ոչ ամէն ի տուեալ այս եղանակ, այլ սակաւուց ՚ի մարդկանէ. վասն որոյ չէ պարտ ամէն անխտրաբար վարիլ եղանակաւս. քաղցումք բազում անգամ ՚ի կարծել լինել Ճարտարախօսք, գտանին անխոհեմք. յորմէ ղհետ գան անտեղութիւք և վնասք մեծամեծք։ ՚Ի դրելն առ ոք զինչ և իցէ պատմութիւս, պարտ է խնամով ղհետ երթալ կենդանի ինն

Ե և

(*) Ցօրինակ ասացեալոցս, կին ոմն արամբէ սաստկապէս վշտանայր ընդ ոչ առնուլն լուրս ինչ զամուսնոյն՝ որ դրնացեալ էր ՚ի մարտ պատերազմի. քանզի ոչ գիտէր, եթէ անկեալ էր նա ՚ի մարտի անդ։ Եւ զի ՚ի միտս կասկածոտս էին գիտողքն, եթէ ընդ լսելն զայն յուսահատեցի կինն, վասն որոյ և ոչ ոք իշխեր ծանուցանել նմա զայն։ ՚Ի դիտողաց անտի ոմն առաւել սրտեայ քան զայլս՝ գնաց յայգելուսն կնոջն. և յանկանելն կնոջ զբանիւք վասն ցաւոց սրտին և վասն կասկածանացն՝ եթէ մի արդեօք մեռեալ է ցկէ ամուսինն իւր, սակ ցնա այլն. եթէ այգուհի ինչ սահմանեալ լիցէ առ յայ վասն ամուսնոյդ, զի՞նչ առնէիր յայնժամ. յոգւոց եհան յայնժամ կինն և ասէ հառաչմամբ, հոգեկ զանձն իմ ՚ի վայր ընդ պատուհանն անդէն ընդ լսելն զայն. յայն բան կնոջն իսկ և իսկ յարուցեալ այգելուսն, սկսաւ բանալ զնմ պատուհանս յարկին. ՚ի միտ էառ կինն զայն՝ զոր նա կամէր ասել ցնա. այլ եղանակն՝ որով ասէր զայն, խաղաղացոյց զցաւն. և վայրկ մի ևս՝ և ՚ի ծաղր շարժէր զկինն։

և լուսափայլ և զօշարթապին տարաղու քա-
նից, առանց խառնելոյ ինոսա խօսս աւե-
լորդս, մեղկս և մթինս. որք են էական պա-
հասուածք ի պատմուճս։ Այս պակասուքք
կարի լաւ տաղտկացուցանեն զընթերցօղն. և
պատճառս տան առ ոչինչ համարելոյ եթէ
զնեղինակն, և եթէ զգործս նորա։ Ի սոցա-
նէ թէպէտ և ամ ուրեք պարտ է փախչիլ,
այլ առաւել ևս ի պատմուճս. ի Քարտարա-
խօսուճ մասին չիք ինչ՝ որ երևեսցի առաւել
զժուարին քան զպատմուճի. որ ի լինելն
գեղեցկայարդար, բարեկարգ, ընորհալից և
քերականական, մեծարգի է յոյժ։

Պարտ է պատմուճն լինել և համառօտ. եթէ
կամիս, կարես տեսանել ընդարձակագոյն ի
գիրս Քարտասանուճե և զայլ յատկուճիս
պատմուճե. յորս սակս առաւելագոյն փոյթ
եղիցի մեր ի տալ զօրինակս նորա ի Պաան. է։
Ուր խօսին օրինակք, աւելորդ են հրահանգք.
իբրև հարցաւ Պրիատոտել, եթէ զի՞նչ իցէ
գեղեցկուճին, ասէ. Ծոյլ պառաւ, կոարաց առ-
նել զկնդեղդ զայդ։

Պատասխանիք Թղթոց յայտնի են. իբրև զի
առ ոսոա լինի պատասխանել՝ երբեմն ցաւակ-
ցուճք, երբեմն ուրախակցուճք, երբեմն չնոր-
հակալուճք, այլոցքն հանդերձ. ըստ պատշա-
ճի իւրաքանչիւր Թղթոցն։

Այս ամենայն Քրահանգք Թղթոց եթէ ի
հասարակի և եթէ ի մանաւանդ, յուսամք՝
եթէ շատ իցեն յըստմանեայ իմն կրթու-
ճէ ամցն նոցա՝ որք միանգամ գլխովին անտե-
ղեակ իցեն արհեստի՝ համակադրուճե, և

ըստ բերման իրաց հարկաւորեսցին՝ ի գրուճն նամակաց. և թէ՝ փոքր՝ ի շատէ գիտուիս ծուլքս՝ զորոց զհրահանգս տուիս՝ ի մանաւանդ ի, հրահանգեսցին և յայլ անհամար գնալ ուսանիս կիսպարտայս մանաւանդ, որք զոր առնեն ընդ առաջ լինին՝ ի նամակագրութիւն, և յորոց ոչ սակաւ այլայլութիւն մարթի ընդունել իբրաքանչիւր տեսակ թղթոց։

Արժան էր մեզ ձգել երկայնել և յայլ բազմապատիկ հրահանգս վասն իբրաքանչիւր թղթոց, եթէ ոչ խնդայաք՝ թէ թերևս ընդդէմ ելցէ այն վախճանին, զոր առաջի եդեալ էր մեզ իբրև հետապատակի։ Այլ մանայն մարդիկ գիւրամուռք լինին յօժարեալ են՝ ի նմանիլ. այլ բազումք՝ ի նոցանէ ապաքէն ընդօրինակեն, քան եթէ նմանին. յորմէ պէտ պայ՝ զի առաւելուն քանից առաւել ճշմարտութիւն պատճառք եղիցին նոցա, քան եթէ օգուտ. իբրև զի այնօրիկ անպատուղ իբրև զերկիր խոպան թողուցեան զիբրաքանչիւր ձիրս բնութիւն, և գտուլ իբրև զերկաթ ժանգահար պահեցեն զմիտս իբրեանց։ Եւ այն զի վախճան մեր է, առաւել քանիւք՝ ի բազմանն գիւտ կրթել զուրիս և յօժարեցուցանել զհետզհետ. և որպէս քանիս կամք են ասել՝ ցուցանելոյ նոցա միայն զմի ինչ՝ ի կարևոր տեսութեցն, գնել զնոսա՝ ի ձանապարհն խորհելոյ, և ապա թողուլ նոցա ընդքնին յառաջադիմ խաղալ նմանիլ և ջանիլ՝ ի ծնաւնդս միտաց իբրեանց, յոր և յաջողեսցին, եթէ կամեսցին։

ՀԱՄԵՄԱՏՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԱՀԱՆԳԱՑՍ

Ի լեզուս աշխատհաբառ։

ԿԵՐԱՒՈՍՏՄՈՒՆԴԸ պահելով, ինչ որ խոստացանք առաջաբանութենէ մէջը, սկսինք հիմա առ ամէն թուղթ գինել լաւ վարժութեան համառօտ տուեալը՝ (առիթ՝ ի զատնալ ուրիշ շատ հարկաւոր կանոնները և չանգամանքները տեղն ի տեղը) գնել աշխատհաբառ լեզուով։

Ա՛զգիս հիմակուան վիճակը նայելով, թուղթ գինելու վարժուն մը աշխատհաբառ լեզուով շատ հարկաւոր է. ինչու որ ազգին մէջէն դրաբառ հասկցողը քիչ լլլալով, շատոնք ըրիած կրթնային հարկաւոր գիտուն մը, ինչ-պէս է թուղթ գինել գիտնալը։

Ա՛ւելի՝ որ մեր առաջս բնելուն վեր՝ ի վերանոյ նայի նե, կրնայ ըսուի՝ թէ վերի լոյսը գրաճնե-լը՝ առանց դրաբառի աշխատհաբառ լլլալ միան։ Նայց չէր կրնար լլլալ. մէկ մը որ առ մեր աշխատհաբառ լեզուն շատ ազդեաւ լլլալ, թէ բառից կազմանե, և թէ խոսելու կերպն կազմանե, չէնոնք կրնար՝ (մանաւանդ առաջին դարձածներու մէջ) ամէն ուղածնիս

աղեկ մը բացատրել. և երկրորդ՝ Թէպէտ և գրաբառին մէջը ամէն եղածները՝ կարենայինք ալ աշխարաբառ բացատրել, ան ատ միկ մարդիկներուն (որոնց համար է ատ համառօտութիւնը), կիմաւէլորդ մը պիտոր լլլար, ինչու որ անպէսները հասարակօրէն երկնէն կըձանձրանան և չեն օգտիր, և քիչ խօսքերով կըշատանան և աւելի շահ կըտեսնեն. և կիմ ամէն խօսածնիս իրենց պիտի չհիմնար ծառայել. ինչու որ քիչ մը բարակ խօսելու կերպերն ալ կան անոնց մէջը, որ աշխարհաբառ ալ լլլալով՝ անպէսները չեն կրնար աղեկ մը հասկընալ. ուստի մենք ալ՝ որ որչափ կարելի է նէ չանայինք որ թուղթ շինելու վարժուին ներուն վրայ կիսկատար չի գրենք, գրաբառին մէջը՝ ամէն խօսելիքները տեղն ի տեղը դրինք, և անոնց մէջէն որ բանն որ միկ ուսումնական մը կրնար ծառայել, համառօտելինք աշխարհաբառ դրինք։ Ասկ ատոր էտևէն եկած կանոնները և հանգամանքները, (որոնք որ արդէն ամէն մարդ հեշտ կրնայ հասկընալ և աշխարհաբառ լեզուով գրեթէ բոլորը կըներայ բացատրըվիլ), տեղն ի տեղը դրինք միան աշխարհաբառ։

Ինչ ատ աշխարհաբառ համառօտութիւնը աւելի պատշաճ երևցաւ հոս անմիջապէս գնել գրաբառին էտև. որպէս զի՝ ան էտևի եղած կանոններուն և հանգամանքներուն հետ, որ միան աշխարհաբառ են և հոս առջի մասին մէջը կըլնան, ամէն աշխարհաբառը մէկ տեղ գրված լլլան։ Այլ ատոնք ամէնը դեռ չըգրած, առաջ պատշաճ կըտեսնենք՝ որ մէկ քանի գիտելիքներ խօսինք Թղթուն հիմ բարդութեան վրայ։

Թուղթ

Ծուռը կամ բարեպաշտ ըսածնիս մէկ բանը ընե՛, որ հեռասոր մարդիկը մօտասոր կընէ. և իբր թէ մօտանոյ մէկ մէկու հետ խօսիլ կուտայ. շատ հին ժամանակէ՛ի վեր ըսկսաւ այս մէկ մէկու Թուղթ գրելը. անչափ՝ որ կրնանք ըսել, թէ ջրհեղեղէն առաջ երբոր ըսկսան մարդիկ շատնալ և մէկզմէկէ բաժնըվելցան, ըսկսան նաև անատեղը հարկաւոր բաները մէկ մէկու Թղթով իմացնել։

Ա՛ս Թուղթը վեց մաս ունի։ Ա՛ռաջինն է՝ Վերնագիրը. որ Թղթուն Հասցէն ալինտ առջի տողերը կըգրվի։ Երկրորդն է՝ Սա կազմութիւնը, որ Թղթուն մէջի եղած պատվոյ անուններն են, որ ամէնն մէկ մարդու՛կու տանը, իրենց աստիճաններին նայելով։ Երրորդն է՝ Վերջաբանը, որ Թուղթը վերջացնելէն ետև կըգրըվինք։ Չորրորդն է՝ Ծուռականը. որ գրված Թղթին տարին և ամիսը կըցըցնէ։ Հինգերորդն է՝ Ստորագրութիւնը. որ Թուղթ գրողին գրված անունը և մականունն (լաղապն) է՝ Թղթին ալինտ վարի տողերը։ Վեցերորդն է՝ Սակագիրը, այսինքն՝ Դասցէն. որ ծալված Թղթին կէս երես պահարանին վրայ կըգրվի։ Ա՛սոնց ամմենուն վրայ տեղն՝ի տեղը վարը կրխօսինք։

Ծուռը Թուղթը շատ տեսակ ունի. ասոնցմէ տեսակ մը կան՝ սրոնց մէջի բանը՝ Թուղթ գրողին կըվերաբերի. ինչպես են՝ Խնդրուածոյ. Ա՛նմեղադրութիւն անձին. և Խնդրելոյ գնեըուածին Թղթերը։ Կան՝ որ Թուղթ առնողին կըվերաբերի. ինչպես են՝ Նորհաւորութիւն. Ուրախութիւն. Յաւակնութիւն, եւ. Թղթերը։ Այս գարձեալ մէկ տեսակ մը, որ ոչ Թուղթ գրողին, և ոչ Թուղթ առնողին կըվերաբերի.

հատած ուրիշ երկրագործ մարդու մը. ինչպես է
Յովնաձնարարութիւնը Թուղթը:

Պէտք ան կարդը պահելու, ինչպես որ վերը
գրած եմ, մէջը շարելով, գնելով հինա ան
ամէն Թղթերուն ու անոնց պատասխանները
րուն ալ արժանութիւնը: ա. Ընդհանրապես: բ.
Խրախուսելով: գ. Յաւակնոտ: դ. Նկարագրե-
լը: ե. Ընդհակառակ: զ. Դողալ: է. Նախա-
նձոտելը: ը. Յանկնատրտունջ: թ. Անդրանիկ:
ժ. Յոյժ: ժա. Սրտիտոս: ժբ. Յանդի-
ման: ժգ. Պատանալեայ: ժդ. Նամակագրու-
ըն անկին: ժե. Անդրբելոյ պնեցուն: ժզ. Հրատ-
բանոյ: ժէ. Ստիպոյ: ժը. Նաճայոսբերուն:
ժթ. Ծանուցման:

Ծոռուն շինելու վարժութիւն:

ա. Ընորհաւորութիւն Թզենուն աչքի լուս
ընելով կըշնահաւորենք մեկնին նրան
բարեբախտութիւնը հիմերևելի տօն մը:
Ծոռ որ քեզնէ մեծին հիքօս բարեմարիտ կըզգես
ան Թուղթը, ցըցուր նրան՝ Թէ պարտական կը
ձանչնաս քեզ՝ որ զինքը պատռեցիս. Թէ որ քա-
րախանիդ կըզգես, վկայէ Թէ բարեկամական
սիրոտդ կըհարկաւորին՝ որ նրան հետը խօսիս.
մանաւանդ անպիտի օրերը, որ դիտես որ ուրա-
խութեն մէջ կու լայ՝ աչքի լուս ընելու առեներ, համա-
ռօտ կերպովմը մէջ բեր նրան բարեբախտութիւնը,
հիմ տօնին մեծութիւնը, ևն. և քու ձըշմարիտ
ուրախութիւնը նրան աշխատութիւնը համար. ան-
կէ՝ ի գատ ցըցուր նրան քու բարի սիրտդ, ո-
րով որ կըմիսիթարիս՝ որ ինքը միշտ և անպա-
կաս ան բարեբախտութենները վայելէ. և ան՝
աւելին նրան պատրաստէ:

Ո՞ս Թուղթս պէտք է որ համառօտ գրես. քանի մեծերը պէտք է որ ընդհատուրթ պատմես. քու հատատարներուդ կիրքարեկամներուդ՝ թէ որ ջանաս՝ անպակաս առ Թուղթը գրել, բարեկամութիւնը և սէրը կնվիէցնես։ Ընդհեռն շատ աչքընդացուն պէտք է քանեցնել բարեկամութեան հետ. կան մարդիկ՝ որ մէկ պատճառի մը համար չեն համաձայնիր առաջ իրենք խոսելիրենց բարեկամացը հետ. թէ որ այսպիսի բարեկամ մը ունիս նէ, պէտք է որ դուն առջևը առնես ամէն բսկսիս անոր հետ խօսիլ աւելի ընտանութիւն մը. ցըցնելով քեզ ինչպէս պատրաստ կան ծառայ մը՝ իր ամէն ծառայութիւնը կատարելու։ Ո՞ս հեռուսալ պէտք է որ վարվիս նաև ան բարեկամներուդ հետը, որմէնք որ գիտես որ նվիրելոջ ծանրակացութիւնմը ունին։

Պէտ. Պէտք է որ ընդհակառակն մը ընես, որ այսպիսի Թուղթ մը կըդրեկոր քեզի՝ յուսնելով իր ձգմարիտ բարեկամութիւնը, իր մեծ սէրը, իր աղեկ քաղաքավարութիւնը։ Մէ որ դուն այ իրեն ընդհատուրեու քանմը ունիսնէ, ընդհատուրի. հապա թէ չէ՝ դուն այ իրեն համար սրտանց բարիքներ մաղթէ։ Մէ որ հատատարիդ կըդրեսկոր պիտը, և պատշաճ կըտեսնես նէ, նայէ որ քաղաքավարութեր մը Թուղթի խընդրես իրմէ. ինչու որ՝ դուն առաջինը չեզած իրեն ընդհատուրեու գրելու։

է. Վրաստակցուե Թղթովը մէկին աջողութիւնը և բարեացը վրայ կուրախանանք։

Ո՞ս Թղթիս մէջը ըսցուր, թէ սրտանց կուրախանամ կոր. և թէ որ դիմացինիդ պատշաճ կըտեսնես ըսելու, աս ալ կրնաս իմացնել, թէ

քեզի անանկ կերևնայ կոր , թէ դուն կըվայ-
ելես կոր ան բարիքը , քան թէ ինքը : Կըը-
նաս , թէ որ պէտք ըլլայ , դովասանքմընալ
պրէլ , չէ թէ միայն իրեն վրայ , որ արժանի
ըլլալով կըվայելէ կոր ան բարեբախտութիւնը,
հապա նաև բարեբախտութեը վրայ , ըրծնելով
անոր մեծութիւնը , անոր օգուտը . ևն :
Բարեկամներուդ պէտք է որ աս թուղթը գը-
րես , որ երևնայ՝ թէ ձշմարիտ բարեկամ ես .
բարերարներուդ պէտք է որ գրես , որ ապե-
րախտ չերևնաս . քու հաւասարներուդ պէտք
է որ գրես , որ իրենց աջողութեը բարեացը հսկ-
մար նախանձոտ մը չերևնաս :
Կուզես որ սրտանց գրված երևնայ աս թուղ-
թըդ , առաջ սրտանց ուրախացիր մէկին բար-
եացը վրայ , վերջը գրէ ինչ որ կուզեսնէ :
Կան դիպուածներ , որոնց վրայ պէտք չէ եր-
կար գրել աս թուղթը . ինչպէս՝ երբոր մէկը
զաւակ մը ունենայ , որ անդրանիկ չէ . երբոր
բարեկամդ մօտիկ քաղքներէն իրեն տունը
դառնայ , թէպէտև հոն շատ ատեն կեցած ըլ-
լայ , ևն : Կան ուրիշ դիպուածներ ալ , որոնց
վրայ կրնաս երկար բռնել աս թուղթը . ինչ-
պէս է մէկ երևելի աջողութի մը՝ որ մէկին կը-
հանտրսի . մանաւանդ երբոր գիտնաս , թէ
ուրախակցութիդ երկրնցնելը իրեն հաճոյ ու սի-
րելի կըլլայ : Բայց ընդհանրապէս ջանա , որ
կարճ բռնես աս թուղթը . պէտք է որ գիտ-
նաս , թէ գուն միան չէս՝ որ ուրախակցութի
կըգրես մէկիմը . ուրեմն պէտք է որ թողուս՝
որ ինքը ուրիշներուն ուրախակցուէ թղթերը
նայ լսելու ժամանակ գտնայ :
Պէտք է որ սրտանց շնորհակալութի մը գը-
րես իրեն այնպիսի ձշմարիտ սիրուն , որով որ քու

աջո-

աչքդ ուղիղ վրայ արտանց կուրախանայ կոր։ ըլլալ
նելով իրեն՝ թէ դուն ալ միշտ նոյն ուրախութիւնը
ունիս սրտիդ մէջը իրեն բարեբախտութիւնը հա-
մար . և թէ՝ միշտ բարութեն և աչողութեն իրեն
համար սրտանց կըմնգրես աստուծմէ , ևն ։

Ե . Յաւակցութեն թղթովը՝ մէկին հանդի-
պած ձախորդութիւնը վրայ կըցաւինք ։

Ցըցուր իրեն՝ թէ աս ոլբալի աշխարհիս մէջ
տեսակ տեսակ նեղութիւններ՝ ցաւեր՝ միշտ ան-
պակաս են . ան ատենը համառօտ կերպով մը
յիշէ նաև իրեն գլխէն անցած փորձանքնալ .
ու քու կողմանէդ իրաւունք տուր, թէ իրաւը-
նէտէն ամէն մարդ մեծ ցաւ մը կունենայ
սրտին մէջ, թէ որ ատպիսի փորձանքի մը հան-
դիպիս ։ Ինծի է որ ցըցնես իրեն քու սրտանց
ցաւդ իրեն ցաւոցը համար . անպէս՝ իբր թէ
ամէնն ալ դուն ես ատ ձախորդութիւնը ատ ցաւուն
տէրը , քան թէ ինքը . ցըցուր իրեն նաև քու
պատրաստ՝ որով կրնայիս ըսել՝ թէ որ կարե-
լի ըլլար , քեզի առնէիր իր բոլոր ցաւը . որ
ինքը անկէց խաղցնելով՝ միշտ ուրախութեն մէջ
ըլլար ։

Յաւակցութեն թղթին մէջը , ըսդուշ կեցիր որ
մէկ ուրախ կերպ մը խօսելու չկրնանես, կամ
մէկ զուարճախօսութիւն (շահսայ) մը չընես .
աս թուղթը սպասին կերպեր չվերցներ . մա-
նաւանդ՝ երբոր գիտես որ այսպէս խօսելով
դիմացինդ դժարը կըբերես . որչափ ցաւե-
լով մը խօսիս ցաւոց մէջ եղած մարդուն
հետ, այնչափ իրեն ցաւը կըթեթևցնես . բայց
մէկ բանէ մընալ պիտոյ զգուշանաս , որ եր-
բոր իրեն ձախորդութիւնը վրայ , կամ քու ցաւոդ

վրայ

վրայ խօսիս նէ, այնպիսի կերպիմինալ չիթա-
նեցնես առ խօսակցուեդ մէջը, որ գինքը ա-
վելի ցաւու մէջ խօթելով, բոլորովին սիրտը
կատրես հիւանդահատուելէն ձգես գինքը. ցա-
ւակցուի պրեստուդ վախճանը ան չէ, որ իրեն
ցաւը եվելցնես, հապա օրչափ որ կրնաս նէ՝
թեթեւցնես: Ա՛ս թուղթը պրեստուդ առնուլը
կրնաս նայիլ ան բաներն ալ, որ հիմա առկէց
եաև պիտոյ գրենք:

Պէտ. Պատշաճ է՝ որ իրեն իմացընես, թէ
գուն առանց տարակուսելու մը կրձանչնաս
ինծի իրեն ձշմարիտ ու սրտանց սէրը, որով որ
կրզբսիկոյ քեզի առ թուղթը, և թէ՝ սրտանց
ընդհակառակ կրլլասկոյ իրեն այնպիսի սիրուն,
որով որ սրտանց կրցաւիկոյ քու ցաւոդ հա-
մար: Ա՛սկէ՛ն զատ իրեն ան ալ իմացնէր թէ
այնպիսի ցաւակցութիւնը շատ թեթեւցան քու
ցաւերդ, ևն:

Ը. Ա՛խիճարուե թղթովը՝ կրջանանք կերպ
կերպ խօսքերով ցաւու մէջ եղած մարդը միխ-
թարել:

Կրնաս իրեն միտքը ձգել ան բանը, թէ աշ-
խարհիս տեսակ տեսակ նեղութիւնները, ցաւերը,
փորձանքները նոր բանմը չեն. հապա միշտ եղե-
րեն, միշտ կրլլան, և միշտ պիտոյ է որ ըլլան.
որովհետև աս աշխարքս չէ թէ հանգչելու,
խնտալու համար եկերենք, հապա շատ նե-
ղութիւններ քաշելու, շատ արցունքներ թափե-
լու, որ վերջը անդին հանգչինք և ուրախա-
նանք. անչափ՝ որ թէ որ նեղութիւն մը մեզի
հոս չըհանտիպինէ, պիտի զարմանանք. ու-
ոտի փորձանքի մը համար ոչ անչափ պէտք է որ

տակին

տակին ու վրայ ըլլանք, ոչխարի ջանանք որ համբերենք։ Ինծոտ իրեն յիշել նաև ուրիշներուն օրինակը. որ շատ փորձանքներու մէջ մտնելով ելլէ ձախորդութենէ մէջ ընկած մարդու մը հետ անպիտի բան մը կամ անպիտի կերպով մը խօսիս, որ ինչպէս դինքը անկասկած կորսնցնէ յուսացը նես, որ ալ ատոնկ ուսուցուածը մը չունենայ՝ իր հոգուսած երջանկութիւնը (առողջութիւնը) նորանոյ ձեռք ձգելու. եւս մի որ ինքը իրեն յուսան

էր

տակին ու վրայ ըլլանք, ոչխարի ջանանք որ համբերենք։ Ինծոտ իրեն յիշել նաև ուրիշներուն օրինակը. որ շատ փորձանքներու մէջ մտնելով ելլէ ձախորդութենէ մէջ ընկած մարդու մը հետ անպիտի բան մը կամ անպիտի կերպով մը խօսիս, որ ինչպէս դինքը անկասկած կորսնցնէ յուսացը նես, որ ալ ատոնկ ուսուցուածը մը չունենայ՝ իր հոգուսած երջանկութիւնը (առողջութիւնը) նորանոյ ձեռք ձգելու. եւս մի որ ինքը իրեն յուսան

էր

չի հանգիստ, դուն ամօթ կըքաշես։
Պետ. Պատշաճ է՝ որ դուն ալ իրաւունք տաս
իրեն խօսքերուն՝ իրեն պատճառներուն, ո-
րով որ քեզ կըվախնալու կոր. իբր թէ չէ թէ
միան խելքով գըլած են, հապա նաև ձիմա-
բնա են։ Ա՛սկէ՛ ի զատ ընորհակալ ալ ըլլաս
իրեն, որ մեծ սիրով մը և կերպ կերպ խօսքե-
րով կուզէ կոր քու ցաւերդ քենէ փարատել
(տեսք ընել)։ Ա՛վելի կերպով մը քու ընորհա-
կալութիդ սկսաւոր ցըցընես ան ատենը, երբոր
քեզ միխիթարօղը բենէ մեծ է։ Ա՛ս ալ իրեն
կրնաս իմացընել, թէ դուն միշտ քու նեղու-
թիդ ժամանակը առանց մոռնալու միտքդ կը-
պահես իրեն միխիթարական խօսքերը. ևն։

ե. Ընորհակալութիւն թղթակը կըցըցընենք
մէկին, թէ իրեն ըրած երախտիքը հիմ աղէ-
կութիւը կըձանչնանք։
Ա՛ս թղթիս մէջ կարճ կերպով մը կրնաս խօ-
սիլ, թէ ուրջատի մեծ ու աղէկ բան է ուրիշին
աղէկութիւն ընել. ինչուան՝ անով կըզարդարվի
աշխարքս. մարդկանց ընկերութիը կըհաստատ-
վի, ևն։ Այն որ մեծ բան մրնէ ըրած երախ-
տիքը, պէտք է որ անոր մէկ գովասանք մը
տաս. բայց թէ որ անպէս չէ նէ, իրեն սիրուն
մեծութիէն՝ որով որ ըրաւ, կրնաս մեծցնել
ալ զայն երախտիքն ալ։ Ետև ցըցուր իրեն, թէ
սրտանց կըձանչնաս իր ըրած բարիքը, և քեզ
պարտքիան կըձանչնաս իրեն, և միշտ առանց
մոռնալու միտքդ կըպահես գտած երախտիքդ։
Ընորհակալութիը մէկին երախտեսյը հասնար
մէկ պարտքիանութիմրնէ, ուսկից որ յաւիտ-
եան չես կրնար ետ կենալ. հապա թէ չէ՝ ա-

պե-

պէրախտ կ'երևնայ , և գեղացի կօպիտ մարդ մը կըսեպլլիս ։ Ա՛ս ընօրհակալութիւ պատշաճ է՝ որ մէկ քաղաքավարեալն և ուրախ կերպով մը ընես . որ դիմայինդ վրադ կարծիք մը չերթայ , թէ քեզ իրեն պարտական ձանչնալը՝ քեզի դժվար մը կու գայ կոր , կիմ մեռնիս քեզ մը կրսեպես կոր քեզի ։

Մէկի մը ընօրհակալուն ընելու ատենը մէկ երախտիքի մը համար , մտածէ թէ արդեօք քու խնդրելդ առաջ ըրաւ ատ երախտիքը . արդեօք առանց դժվարելու մը ցըցնելու ըրաւ . արդեօք առանց ուշանալու մը ըրաւ . արդեօք քու խնդիրքդ ավելի ըրաւ , նէ . և ասոնք յիշէ իրեն առջևը . ատ խօսքերով կրցըցընես իրեն , թէ դուն ըրած երախտեաց մեծութիւը կըձանչնաս կոր ։

Պէտ . Ընօրհակալութե թուղթը թէպէտ և ուրիշ թղթերուն պատասխանն է , ինչպէս վերը տեսար , և վարն ալ պիտոր տեսնաս , բայց տեղ կուգայ՝ որ ինքն ալ ուրիշ պէտ մը կրնայ առնել . ինչպէս երբոր դուն մէկին աղքատներն հետ բարեկամին , ևն , երախտիք մը ըրած ըլլաս . և անկէց յետոյ քեզի ընօրհակալութե թուղթ մը գրէ . ան ատենը դուն ալ պիտնը գրելու ըլլաս նէ , կրնաս իրեն քաղաքավարութիւ մը իմացընել , թէ քու ըրած երախտիքդ անպէտի բան մը չէր , որ ինչպէս անպէտի ընօրհակալութե թուղթ մը արժանի ըլլար . անոր համար ալ անչափ՝ քու ըրած երախտիքդ պատճառ մը կրսեպես կոր իրեն այնչափ ընօրհակալութիւը , որչափ իր անպէտի գործոնալն քաղաքավար ու մարդավար բնաւորութիւը . ասկէ ՚ի գատ ցըցուր քեզ պատրաստ ու յօժար նաև իր ուրիշ ծառայութիւները ընելու ։

Մեկ հարկաւոր գործընկեր մը կայ, որ մեկին երախտիք ընծայ մարդը՝ պէտք է որ պահէ. երբոր երախտիք դանձայ մարդուն հետը խօսելն է, չի վայլեր ամեհևևին՝ որ ինքը անոր դիմացը իր ըրած երախտիքը յիշէ. ասիկայ գիմացինը ամչցընել է, որ քաղաքավարութիւնն շատ դէմ է։ Մեկ որ կուզես՝ որ ուրիշները յիշեն ըրած երախտիքդ, դուն պէտք է՝ որ մոռնաս. երբոր մեկ անգամ մը պարծենկոտութեամբ ըսիսես խօսիլ ըրած երախտիքիդ համար, ան ատենը անոր ծածուկը անոր արժանիքը բոլորովին կրկիսրանցնես. ատ բանը նշան է՝ թէ մեկը ազնուական աղգէ չէ. ատ բանը անանք կրնաեն՝ որոնք որ աչքբծակ չըսես բնութե տէր են։ Պատժանդի չես, որ միտաւոր անուանովը բարերար կոչվիս, թէ որ ըրած բարերարութիւնդ համար, որ մեկին յուշցուցերես, հատուցում մը կուզես ընել, կիմ քու պարծենկոտութիւնդ, կիմ դիմացինդ ամչցընելով, կիմ ոչնաւով՝ որ անիկայ ըրածիդ համար քեզի գէշ ըսի մը ըլլայ։

Ը. Պատուհիտ թղթովը մեկին զարմանալի վարդը կիմ երևեցնի գործքը կրկռվինք։

Պատ թղթիդ մեջը կրնաս ասպիսի բան մը խօսիլ, թէ ինչպես աս լուսաւոր գեղեցիկ արևս մեկէ մը չի կրնար ծածկըվիլ, ասպէս ալ կրնան ան երևեցնի գործքը, ան զարմանալի վարդը, որ բոլոր աշխարհս անուն հռոմեր է, քենէ ծածուկ չէ, դուն ալ գիտես։ Պէտք է որ կրնան ան գործքերը առաջ բերես, ըրցնես անոնց շատհատուր ըլլալը, անոնց հարկաւոր ըլլալը. և՛ն. իմացնես կրնան նաև քու և ուրիշներուն ուրախ

խօսիլ

խոստովանելը և քահանայի տալը, որով որ իր փառքին պարծանքին համար կուզախանանայ ասոր։ Ընդհակառակն՝ որ աս Թղթին մէջը կրնան խոստովանանիս հոգևորականաւ մը. Թէ քու աս աղքատութիւդ դժուարանքդ՝ ոչնչացի որ պէտք է նախ՝ հիմնարար գինքը պատուել, ու կրնան ան մեծ մեծ գործքերը գործել։

Այս մեկին դժուարանք տալուդ ատենը, պէտք է որ շատ զգուշանաս, որ չըլլայ Թէ ատ խօսքերուդ մէջը մարդահաճութիւն կամ երեսպաշտութիւն մը քանեցնես. դժուարանքը այն ատենը միայն հաճոյ կըլլայ խելացի մարդու մը, երբոր կատարայ Թէ ինքը կրնայ արդեանցը հաճոյ արժանի է անոր. խելացի մարդը երբեք պաշտութիւն ընող մարդը մեկին կըձանձնայ և անպիտանի երեսը չուզեր առնել. պէտք է որ դուն խելացի մարդու տեղ դնելով դիմայինդ, անպէս խօսիս կրնան հետ։

Պէտ. Ո՞ր նորհակալուն մը ընելու է, չէ Թէ կրնան դժուարանքներուն համար, հապա կրնան անպիտան առանց նախանձու սիրուն, որով որ քեզ կուզէ հոգևոր դառնալ. կրնան դժուարելը քեզ ալ նարժան պիտոյ ըլլըլնես. մինչև որ Թէպետ և դժուարէ արժանի բանմընալ ըսած ըլլայ նէ, որովհետև ան է ընողը, դժուարութիւնը կրնան կըվայելէ, քան Թէ քեզի։ Պատիժ բան մընալ կրնան կրնաս ըսել, երբ Թէ դուն անպէս միտքդ դրեր ես, որ չէ Թէ ինչ որ ես նէ՝ անոր համար կըդժուարիս հոգ, հապա ինչպէս որ այնպէս է որ ըլլայ՝ անպիտի դժուարելն դործքերուս էտեւէն գնալ։ Դատ կարօտ քեզ ըլլցուր կրնան ապօրինութիւնը օգնականուէ, որ ասկէց ետև կարենաս բարի և պիտանի դործքերուս ձեռք զարնել. երբ Թէ ինչ որ մինչև հիմա ըրեր ես նէ, բան մը չեն։

է. Պետանուէնէ Թղթուելը մէկին ողջուելը, ինչպէս ըլլալը մեծ սիրով մը կըհարցնենք. և իրեն կերպ կերպ բարեհամուէնէ նշանները սրտանց կըցըցնենք:

Պուզես որ մէկին հետ ունեցած բարեկամուէնդ ձիդ և սերդ չկտպաղի, պէտք է որ երբեմն երբեմն առանց ծուլանալու ձեռք զարնես առ Թուղթը գրել: Մէկ սիրով մը իրեն վիճակը, իրեն ողջուելը հարցնէլ. ցըցընելով՝ Թէ շատ կըփափաքիս իմանալ. և միշտ կըբաղձաս և կաղօթես, որ ինքը անպակաս ողջուէ և աջողուէնէ մէջ վայելէ. և Թէ՝ միշտ մէկ առնէն (տիւշիւշի) մը կընայիս կըսպասես, որ քու ծառայուէնդիդ սրտանց իրեն յուշ ունես: Ի մայրը իրեն նաև քու կարօտդ պինդը տեսնելու. և քու ինչպէս ըլլալդ ալ իրեն գրէ, կատ բան յըցընելով քեզ միշտ իրեն աղօթքին: Ու բան խօսելու կերպերը կիմ գըժարձախօսուէնները կընաս առ Թղթիդ մէջը բանեցնել: Մէկ մը կընաս դիմացինդ միտքը պատկեցնել, Թէ շատ ու սրտանց սիրելի է քեզի, Թէ որ իր աղէկ ու գարմանալի բնաւորուէնները մէջ բերելով գովէս, ու խոստովանիս՝ Թէ աստնք գիտնալով գուն՝ պարտկան կըձանչնաս քեզ՝ որ իրեն հետ մտերիմ (սըխ) բարեհամուէնէ մը կատպէս:

Կան բաներ, որ պէտք է որ գիտնաս և պահես առ Թղթիս մէջ. որովհետև ինչպէս որ քսինք նէ՝ շատ ընտանուէնէ մը կըգըվի առ Թուղթս, նայէ որ քու ամէնն խօսքդ և խօսելու կերպդ անպէս մը ձգես, որ երևնայ Թէ սրտանց ու անկեղծ մտաց առաջ կու գայ կոր. առ Թղթին մէջը աւելի սիրտդ պիտի խօսի,

քան թէ միտքդ . կուզե՞մ ըսել՝ թէ ինչպէս որ
արտասոյ մէկին հետ ձշմարիտ բարեկամուհիե
սէրը չունենաս նէ , չես կրնար աս Թուղթս ա-
ղէկ մը գրել ։ Այլ աս ալ պիտի դիտնաս , որ
ամէն բանդ ամէն խօսքդ պէտք է որ խոհե-
մութե՛ ու խելքով հաւասարես . ուստի թէ-
պէտ և ուզենաս մէկին հետ խիստ ընտանու-
թե՛մնալ խօսիլ , պէտք է որ անատեննալ
զգուշութիդ ձեռքէ չի Թողուս . շատ անգամ
կըհանդիպի որ աս խոհեմութիը աս խելքը չի-
բանեցնելով ու չափէ դուրս ընտանութե՛ մը
մէկին գրելով , եաքը զղջայերնիք . քու գրած
Թուղթդ կրնայ ըլլալ՝ որ ժամանակով քեզի
դէմ ելլե , քու հետդ պատերազմի . բարեկա-
միդ սիրտը կրնայ ըլլալ՝ որ փոխվի . միթէ չէ՞ ե-
ղած՝ որ նաև քաւսուն տարվան բարեկամու-
թէ՛ետև՝ մէկը իրեն բարեկամէն խաբվի ։
Պէ՛ս . Պատշաճ է , որ իմանանս իրեն՝ թէ մեծ
ուրախութի՛ մը ունեցար , երբոր իր սիրոյ
Թուղթը առնելով՝ իրեն ողջունը առողջունը
իմացար ։ Ո՛ւ ինչպէս ըլլայդ ալ իրեն պէտք
է՝ որ իմացընես . և թէ՝ շատ կարօտով կըբաղ-
ձաս իր տեսութը . և թէ՝ միշտ կըփափաքիս՝
որ մէկ առիթ մը ձեռք ձգես , որ իրեն պէտք
եղած ծառայութիները կարենաս մեծ սիրով
մը կատարել . և թէ՝ անպակաս աղօթող ես
իրեն ողջութիը և աջողութիյը համար , ևայլն ։
Ինչ որ վերը ընտանութե՛ Թղթին մէջը խոսե-
ցանք նէ , իր պինդը գրելու առեն՝ անոնք ալ
կրնաս աչքէ մը անցընել . ինչու որ երկուքնալ
ընտանեկան Թուղթ ըլլալով , նոյն խօսակցիկ
երկուքին ալ կրնայ ծառայել ։

է. (3) Յանձնարարուելէ ետք ծուլութիւնը մէկ մարդ մը կամ մէկ գործք մը մէկէն կըսկսանձնենք։

Ով որ քու մտերիմ բարեկամդ է, որուն որ կըզբեսիդր աս թուղթը, և անոր ուրիշ անգամ ուրիշ մարդիկներ յանձնաբուս, կրնաս ցըցընել իրեն՝ թէ իրեն ան մտերիմ բարեկամուելէն ապաւինելով (տակից ըլլալով) կըգրես աս թուղթս, կրնաս նաև յիշել իրեն ուրիշ անգամի յանձնարարուիներդ. բայց այնպիսի կերպով մը՝ որ չերևնայ թէ դուն կրկարծես թէ ինքը անոնք մոռցեր է. ասալ պիտի նաս որ՝ այսպիսի բարեկամներուդ պէտք չէ անչափ երկար քաշել աս թուղթը։ Բայց թէ որ անպիսիներու մը կըզբես կոր, որոնց հետ որ անչափ ընտանուելի մը չունիս, կրնաս ցըցընել՝ թէ իրենց բարի արաին, իրենց գործերը քու յոյսդ գնելով, կըհամարձակիս կոր աս քանի գրել, կրնաս նաև մէջ բերել առ յանձնարարուելդ հարկաւորութիւնը, եւ։

Պէտք է որ մէկը յանձնելու առեներ խմացնես անոր ամէն կարօտութիւնը, պէտք եղած քանները, որոնց համար որ կըյանձնեսկոր գինքը։ Ասկէ՛ւ զատ գործելով մը գինքը խմացուր նաև իրեն ինչպես մարդ ըլլալը, իրեն քարքը. իրեն աստիճանը. իրեն գործքին մէջ աչքընտացութիւնը, եւ։ Բայց թէ որ այնպիսի անձ մը ըլլայ անկախ, որ մեծ գործ մը չի կրնայ տանիլ, ան առեներ վեր՛ւ վերանոյ գործ մը գրելով անոր վրայ, ըսկսի գործել զանի՛ որուն որ կըյանձնեսկոր. մէջ բերելով իրեն աղնիւ քարքը, իրեն սէրը գործելիքը, իրեն առաքինութիւնները, եւ. որով որ միշտ կուզէ և կըջանայ ամէնուն առջև կուզի և երախտիք մը ցու-

ցուր

ցունել ։ Ասոնք պիտի լսով՝ խնդրուածքմընալ
ըլէ , որ սիրով ընդունելով աս թուղթդ , որ
չափ որ կարելի է նէ , գլուխ հանէ քու խըն-
դիրդ ։ Ամէնեան յանձնարարութիւն պրնլը ,
մէկ խնդրուածք մընէ ուրիշին համար , նայէ՛
մինչ որ վարն ալ ասկէ եաւս պիտոր գրենք ։
Պիտի . Ծէ որ գրած յանձնարարութիւնը կատա-
րես պիտոր նէ , պատասխանը պրելուդ առե-
նը՝ կրնաս իրեն ցըցընել քու սրտիդ ուրախու-
թիւը՝ իրեն այնպիսի բարեկամական համարձա-
կութիւ և սիրով թուղթ գրելուն համար , և
քու կամացդ յօժարութիւը՝ որ սրտանց պատ-
րաստ ես կատարել իր յանձնարարութիւնը , իբր
թէ դուն ալ այնպիսի առթի մը կրսպասէիր ,
որ քու ծառայութիւդ արժանի ըլլաս ցըցընել
այնպիսի բարեկամի մը ։ ևձ ։

Նակ թէ որ մէկ պատճառի մը համար ատ
յանձնարարութիւնը կատարելէն ետ պիտոր կե-
նաս նէ , պէտք է որ ցըցը-
նես իրեն , թէ շատ դժարդ կուգայ կոր անոր
համար՝ որ քու ետ կենալդ իրեն պիտոր խմա-
ցընես ։ Ծէ որ կարելի է նէ , ետ կենալու
պատճառդ ալ իրեն խմացուր . վրա բերելով
թէ դուն միշտ պատրաստ և յօժար ես իր ամ-
մէն ծառայութիւը կատարելու մէնծ սիրով և
բարեկամութիւ ։ ևձ ։

ք . Խնդրուածոց թղթովը՝ մեր կամ ուրիշին
պէտք եղած բանը մէկէն կրխնդրենք ։
Ա՛ս թղթիս մէջը կրնաս այսպիսի բան մը ը-
սել , թէ՝ թէ որ դուն իրեն բարի սիրտը ու-
նիս , չի կրտնանիր նէ , իրաւունք որ չեիր հա-
մարձակիր այսպիսի թուղթ մը ձեռք ղարնել ։

Ինդրելուդ առնենք՝ պէտք է որ խոնարհական հերպով մը ցըցընես քու կատարումդ այն բանին՝ որ կըխնդրես կոր։ Ըղէկ կըսես թէ որ այսպիսի բան մընալ դրես, թէ քեզի ուրախութիւն և պարծանք մը կըսեպես կոր, որ ամէնքն իրեն կատաղ կըդանըվին, քան թէ ուրիշի մը։ Ա՛ս բանս ալ՝ պատշաճ է որ խոնարհես իրեն, թէ մեռնիս յուսով մը կըյուսաս, որ խնդրած բանդ ձեռք ձգես։

Գայց աս ալ գիտնաս որ մէկ բանիմընալ յաւիտեան չես կրնար ձեռք բերել, թէ որ խոնդրելուդ առենը բսխես քու վրադ երկան եղիկան խօսիլ, իբր թէ ուղենաս արժանի մը ցըցնել քեզ աղ ընորքիդ՝ որ կըխնդրես կոր։ Ա՛ինին երանութիւնը ընել ուզող մարդը՝ այսպիսի հերպերէն խնայտ գժաբըդ կու գայ. մարդս չուզեր ընորք մը ընել ան մարդուն, որ ուզած բանը պարտքի մը պէս կուտէ։

Խնդրած բանդ թէպէտ և միշտ մեռնիս բան մընալ չըլլայ, բայց գոնն մեռնիս բանիմը տեղ գնելով խնդրէ։ Ինչպէս գժուարին բան մը նե ուզածդ, չէ թէ միան պիտոր չիծածկիես անոր գժուարութիւնը, հապա նաև խոնարհես իրեն՝ թէ գժուարին ընելը գոնն ալ կրձանչնաս կոր։ առալ ամէն պատրկանութիւն մը վրադ առնելով դիմացինիդ աչքը կըմըտնես, և խնդիրդ կրնայ աջողիլ։ Ա՛ն որ այսպիսի մարդէ մը կըխնդրես կոր մէկ բան մը, որ գոնն անոր աոնոյ ամէնէ ուրիշի մը ընդհաս, ամէկ նայի՝ որ թէ որ ըսած բանիդ իրեն չիշես պիտոր նե, այնպիսի հերպով մը չիշես, որ երևնայ չերևնայ՝ թէ գոնն այնպէս բանը կըսուտ ծես կոր։

Ա՛էկ հերպ մը կայ խնդրելու, ուսկից որ շատ ալէ

պիտոյն զգուշանաս, այսինքն՝ չըլլայ թէ հոյստուելէ մը խնդրես մէկ բան մը։ Երախտիքը ընող մը աս կերպիս՝ ալ չկրնար համբերել։ այսպիսի կերպով ամէն մէկը մէկին կըհրամայէ՝ որ իր ուզածը ընէ, քան թէ կըխնդրէ։ Ա՞ս բաներէս՝ ի դատ՝ աս ալ պէտք է որ դիտնաս։ քու մտերիմ բարեկամներդ ամէնի հաճարձակուելէ մը պիտոյ խնդրես քու խնդիրքդ։ խնդրելուդ առեներ կրենոյ հետ անանկ կերպ պէտ վարպետուներ պէտք չէ որ բանեցնես։ հապա թէ չէ՝ կըցրտցընես թէ քեզի սրտանց բարեկամ չեն։ բարեկամդ շատ դժուարը կըբերես, երբոր կրեն հետ օտար մարդու մը պէս կըվարուիս։

Ա՛կի ուրիշ տեսակ մընալ կայ աս թզենիս, որ կրխնդրենք մէկէն, որ մեզ կրեն բարեհամ ձանչնայ։ Ա՞ս տեսակ խնդրիքդ մէջը պրեթէ միշտ պէտք է որ քաղաքավարական կերպեր բանեցնելով, գովասանք մը խօսես կրեն վրայ։ բայց շատ վարպետ կերպով մը, որ առանց ինքն երեսպաշտուն մը չերեւնայ։ Ա՞ս աս պիտոյ զգուշանաս, որ դիմացինդ կարծիք մը ընայ չերթայ, թէ դուն քու շահուդ համար կրխնդրես կոր աս բանս։ Այն թէ որ կրհասկաւարիս՝ որ քեզի գովասանք մընալ տաս աս թզենիս մէջը, ջանա՝ որ շատ սարկեշտ կերպով մը ու անանկ աչքըբացուելէ մը խօսիս քու վրատ, որ չըլլայ թէ ան բանով՝ որով որ կուզեկիր անոր սիրելի ըլլալ, տեղի մը ըլլաս։ Պէտ։ Ա՞ս թզենիս պատասխանը տալու տեղը, յանձնարարուելէ թզենին սիմնը կրնաս նայիլ, որ հիմա տակէդ առաջ վերը դըբնիք։

Ձ. Յորդորանաց Թղթոյն՝ մեկը կըսորդո-
բենք որ մեկ բանի մը ձեռք զարնէ, կամ մեկ
բանէ մը ետ կենայ։

Պօղ Թղթէն մեջը կրնաս այսպիսի գովաբանք
մը գրել, թէ արդէն շատոնցմէ գիտնալով
գուն իրեն ան մեծ խոհեմութիւնը՝ որ քիչ մարդ
ունի, որ սիրով և յօժարութիւնէ կուզէ լսել ու
ընել ուրիշին խորհուրդնալ, կըհամարձակիմ
կոր այսպիսի յորդորանք մը գրել իրեն առ քա-
նին ան բանին վրայ։ Պէտք է որ քու յորդոր-
ուդ սատճառը գիմացը բերուիլ, ցըցընես իր-
րեն՝ թէ ուրիշ մեծ շահ կրնայ ընել, ուրիշ
փառք իրեն կրնայ ունենալ, որքան օրհնենք-
ներ աստուծմէ կրնայ ձեռք բերել, թէ որ ան
բանին ձեռք զարնէ. կամ որքան մեծ վնասնե-
րէ, որքան անունաւերուէ աղատ կըլլայ, թէ
որ ան բանէն ետ կենայ։ Ցըցուր իրեն նաև աս
ալ, թէ գուն իրեն շահուն՝ իրեն պատուին
նայելով, մեծ սիրով մը բարեկամուէ մը կը-
գրես կոր աս Թուղթը։

Վնաս սղտիկներուն հետ կրնաս քիչ մը
խնամանական (հէօքմ ընօղ) կերպի պէս բան
մընալ բանեցնելով՝ գրել մեկ յորդորանք մը,
բայց շատ խոհեմութիւնմընալ պիտի բանեցը-
նես, որ չըլլայ թէ աս կերպովդ իրեն գժա-
րը բերելով՝ բոլորովին գլուխ քաշել տաս քե-
նէ. անոր համար աս կերպս ամմենուն տըված
չէ։ Ե՞ աս անգամ ալ կըհանարեպի՝ որ մեկին
յորդորանք մը տալուդ առենը, վնաբը դուխ-
լով մը՝ խելացի ու մեծ մարդու տեղ դնելով
մը, անանկ պիտոր խօսիս։

Նըբօր պիտնաս, որ մեկը թէպէտ և ձանձ-
ցաւ ու խելքը պահակեցաւ՝ որ տըւնած յորդո-
րանքդ

բանիդ աղէկ քանմընէ , բայց անձրևածուճ
ինչ վախճուտուճ մը հասնար չկրնար կոր
անոր ձեռք զարնել , սիրտ տուր իրեն՝ յիշեցնե-
լով իրեն ուրիշ առեներ ըրած քանները , (թէ
որ ըրերէ նէ . և ան փառքը , ան շահը , ան
գովասանքը , որ իրեն ան ըրածներով ինքը
ձեռք ձգեց . ասկէ ՚ի զատ նաև ան իրեն թշնա-
միներուն արտմուելիքը , ամօթ ընկիլը , որ ան
առենը երևցաւ) ։ Նապա թէ ըրած չըլլայ .
ցըցուր դիմացը բեր՝ իրեն հատակակիցներուն
և նոյն աստիճանի մէջ եղողներուն օրինակը .
թէ ինչ սրտով ու կարճուելէ մը ատոր նման քա-
ներ ձեռք կըզարնեն ու գլուխ կըհանեն կոր .
ուրիշին օրինակը զարմանալի կերպով մը մէկ
անձրևած մարդու մը սիրտ կուտայ ։ Ա՛ռդ-
կայ՝ որուն որ շատ աչքըբացուելէ մը և վարպետ
կերպերով մը պիտոյ գրես քու յորդորանքդ .
մարդ ալ կայ՝ որ մէկէն չիտակէ ՚ի չիտակ խօս-
քերով կրնաս յորդորել մէկ քանի մը ։
Պուղեմ որ քու ամէն տրված յորդորանքդ խօ-
սածդ աւելի տեղն գտնայ մէկի մը դիմացը ,
առաջ ցըցուր իրեն՝ թէ դուն ալ իրեն կողմն
ես . դուն ալ այն մտաց , այն կարծեաց վրան
ես , որ ինքը ունի . ետև քու կարծիքդ մէջ
ձգէ . առաջ իրաւունք տուր իրեն բերած
պատճառներուն՝ որով որ քու յորդորանքիդ
դէմ կրնայ կոր , ետև ըսկսիլ խօսիլ , մինչ որ
կուշտես նէ ։
Պէտք . Ով որ գրած յորդորանքին ձեռք պիտի
տար զարնես նէ , պատշաճ է՝ որ ցըցընես թէ
իրեն այնպիսի բարեկամական համարձակու-
թիւը վրայ շատ հաւնիս , որով որ քեզի այն-
պիսի խելօք յորդորանքներ կըգրէ . ընտրհա-
կառակ պիտոյ ըլլայ իրեն անկեղծ սիրուն , որ իր

ամէն խօսածներուն մէջը իր բարեկամին ա-
զնիւթիւնը և փառքը պարծանքը կուզէ. իրեն
յորդորանքին համար թերած պատճառներուն
դուն ալ իրաւունք պիտոր տաս, խոստանա-
լով՝ որ ոչխարն որ ձեռքիդ գայ նէ՝ ջանաս կա-
տարել. ևն։ Այսչափ թէ որ ձեռք պիտոր չկրա-
նես նէ, պէտքը գրելու ատենը՝ կրնաս շնորհա-
կալութիւն մը՝ գովասանք մը տալ իրեն այնպիսի
սիրուն և բարեկամութիւնը վրայ, որով կու-
գէ՝ որ իր բարեկամը այնպիսի բաներու ձեռք
զարնելով՝ փառաւորվի ու անուն հանէ. իմա-
ցուր քու չըկրնալդ, և սրտանց յօժարութիւնդ՝
որ գրածը կուզէիր կատարել, թէ որ խափա-
նօղ պատճառ մը դիմացդ չելլէր. ևն։

ձա. Խրատու թղթովը՝ մէկը կրնար ուրիշ բան
ալ բանս ընէ, ինչպէս բանէն եաւ քաշվի։ Յոր-
դորանքը հաստատակօրէն հաւաստար մը հաւա-
ատարին կըտրէ. խրատը մեղմը պզտիկին կու-
տայ. յորդորանքին մէջը հրամայելու եղանակ
չես կրնար բանեցնել. բայց խրատու մէջը
հրամայական կերպ ալ կրնանկ։

Կրնաս ասա թղթիդ մէջը ինչէն խմացնել քու
ձիմարիտ և սրտանց փափաքդ, որով որ կու-
զես կրբաղձաս՝ որ միշտ իրեն բարի անունը
ըսես. նմանապէս քու սաստիկ ցաւդ ալ տըրտ-
մութիւդ ալ, երբոր իրեն վրայ մէկ աղէկ անուն
մը չըլսեսնէ. ցըցնէր իրեն՝ թէ սա պատճառ-
ներուս համար կուզես դրել իրեն սա խրատ-
ները, որ ան բանէն եաւ քաշվի, ինչպէս բանին
ձեռք զարնէ։

Յորդորական կերպերը նայիս պիտոի որ ավելի
բանեցնես սա թղթիդ մէջը. վո՛ղ մէկ մարդ
մը՝

մը՝ որ ինքը իր գլխուն ազատ իր կամքին տէրն է, աւելի յորդորանքով կը շարժի, քան թէ հրամայելով։ Ընդհատ իրեն անուշ հերոսով մը խրատ տալ հանդիսաւ, թէ պէտք է որ երբոր խրատ մը լսենք նէ, մանուկ ընենք ցրցընելով իրեն՝ թէ ծրչալի աղէկ, ծրչալի հարկաւոր քան է խրատը, ինչպէս կրնանք ըսել, թէ՝ թէ որ աս խրատ տալը աշխարհիս վերնայ նէ, աշխարհիս մէջ մէկ աղէկ մարդ մը չէ՛ինք կրնար գտնել. մի՛ ըսեր ծրչալի բարեկ ըլլայ, ծրչալի խելացի ըլլայ մէկը, իրեն պակասութիւնը չիկրնար տեսնել, ուստի և չիկրնար ուղղել։ Կը հանտրպի երբեմն՝ որ աս խրատ տալու աշխատելը, յանդիմանութիւնմըն ալ պէտք կ՛ըլլայ խառնել. թէպէտ և մեծաւորը ըլլաս՝ իշխանը ըլլաս անոր՝ որուն որ պիտոյ գրես այսպիսի թուղթիմը, պէտք է որ առաջ աղէկ մը մտմտաս և անպէս խոհեմութիւն մը գրես՝ ինչ որ պիտոյ գրես նէ. թէ որ անոր բնութիւնը ձեռք չիտաս, որ դուն խատուբ մը (հիմ սէրթ հերոսով մը) վարվիս հետը, նայէ որ միշտ անուշ հերոսով մը ձգես քու թուղթդ. իմայնելով իրեն՝ թէ մեծ ցաւ մը կրքաշես հոգ, տեսնելով որ այսպիսի առաքինի անձը, այնպիսի աղէկ բնութիւն տիրը՝ այնպիսի պակասութիւն մը մէջ է. կրնաս նաև մէկ պատճառով մը՝ մէկ բանով մը իր պակասութիւնը պզտիկցնելով հիմ վրայէն քերելով՝ անպէս գրել այսպիսի խրատ մը։ Ա՛ս թուղթը որ կը գրես, վերը յորդորանաց թղթին մէջ տալ կրնաս նայիլ։

Խրատու թղթին տակը հերիաթան նաև ան տեսակ թղթերը, որ կըսվին Ֆապրոյական. որոնց մէջը հոգևոր բաներու վրայ, ածային և մարդկային առաքինութեց վրայ, աշխարհիս ունայնութ-

թիւնը

թեր վրայ կը խօսինք։ Ա՛յսպիսի թղթեր հա-
սարակօրէն հաւաստի մը իր հաւաստին, քա-
րեկամ մը իր բարեկամին կը գրէ։ Ա՛ս թղթե-
րուս մէջը՝ այնպէս վարուիլ խօսելու կերպեր
պէտք չէ բանեցնել. հապա շիտակ ՚ի շիտակ
ու բնական կերպով մը ձգմարտութիւնը խօսե-
լու է։

Ա՛կ հարիւրաւոր պզտուշուն մը կայ աս տեսակ
թղթիս մէջ, որ ինչպէս որ պէտք է նէ՝ շատ
անգամ չիպահվիր. որուն որ կուզես դրկել
այսպիսի թուղթ մը, առաջ անոր ինչ մարդ
ըլլալը ձանչցիր, եւս գրէ. որ ըրլայ թէ մէկ
աշխարհասէր, հեշտասէր մարդու մը, կամ մէկ
անձնդի մը գրես լավ այսպիսի պատուական թուղ-
թը, քու մարգարիտդ անոնց ոտից կոխան ը-
նես, ինչպէս որ կըսէ Ա՛ծ ամէն մեր։ Ապա այն
կրնաս նաև այնպիսի մարդուն գրել, թէ որ
գինքը վաստակէ լուս յոյս մը ունիս։

Պէտ. Ձգմարիտ և սրտանց վստահագանօքմբ
ընդունելով գրած խրատները, պէտք է որ
շնորհակալ ըլլաս՝ որ միշտ քու տկարութեդ ա-
ռաջ երթալը մարդ ըլլալը կուզէ։ Պէտք է
որ առանց կերծաւորուհ խոսոտմանքմբնալ
գրես, թէ որչափ որ կարելի է նէ, միշտ կը
ջանաս բոլոր գրածներդը պահել և ըլլալնել
քու վարմունքիդ մէջը։ ՚ի՛ե։

ձէ. (*) Ձանդիմանութէ թղթովը՝ մէկը երբեմն
գէշ գործքին համար կըյանդիմանենք, որ
ուղղի։ Ա՛ս թղթիդ մէջը շատ խոհեմութէ
պէտք է որ բանեցնես. որ չըլլայ թէ չափէ
դուրս սրդողած կերպով կիւ նախատինք տա-
լով մը մէկին գրես ատ թուղթը. որով որ դի-
մա-

մտցնելիդ առնելին շահ մը չես կրնար ընել։ Կրնաս իրեն իմացնել, թէ դուն ալ շատ կը զբաղիս վարիս կոր, որ անանկ բան մը դիմայդ եկաւ, որ դուն պիտի հարկաւորիս զինքը ատ առնել։ բայց ան ալ իմացնէր, թէ միան իրեն ան վարմունքը, ան գործքերը պատճառ կըլլան կոր՝ որ դուն առ թուղթը գրես։ Կամուղ կերպով մը ըրած գործքերը իրեն յիշեցնէր ու զինքը ամչցնէր։ Ըն կերպը՝ ան երանակը միշտ բռնէ քու յանդիմանուելդ առենը, որ իրեն աւտայը նես՝ թէ դուն չէ թէ զինքը անարդելու կամ վար ղարնելու համար կըխօսիս կոր, հապա զինքը սիրելուդ և զինքը ուղղելու համար։

Նաև քու պարտքանուելդ համար։

Պզտիկ պակասութէ մը համար յանդիմանելու ըլլաս նէ մէկը, պէտք է որ կամուղ կերպով մը ձգես քու յանդիմանութիդ՝ կամ զուարճալի խօսուածէ (շահայի) մը դարձնելով խօսքդ, կամ իրեն վրայ գուլատանքով մը անուշցնելով խօսելու կերպդ, ու իրեն միտքը արդաթացնելով։ Ըսպիսի կամուղ յանդիմանութիը մեղադրանք կըսուի։ երբեմն այսպիսի մեղադրանք մը կըհանդիպի գրեթէ բարեկամի մը, շատ սիրտը զգուշանաս, որ իրեն չըըցնես՝ թէ դուն իրեն հաւատարմուելը կամ բարեկամուելը վրայ կասկածիս կոր, (թէպէտ և ինքը երբեմն անկէց թեթև կերպով մը պակասած ըլլայ)։ շատ անգամ ան ատենը հաւատարիմ կըլնես մեկը, երբոր իրեն կըցնես, թէ դուն հաւատարիմ կըսեպես զինքը։

Ամրդիկ կան՝ որոնց դէմ մեկ պակասութէ մը համար աւելի պիտոր գանկտիս, քան թէ յանդիմանես։ և ատ կերպով քու ուղածդիդ աւելի հեշտ կրնաս հասնիլ։ մարդիկ ալ կան՝ որ

հետեւին աւելի հասարձակութիւն մը կրնաս խոսիլ. քու ըրած քարոզդ՝ որ իրենց ցըցուցերես կրնաս եղեսնին տալ. իրենց խոհմանքը քեզի կրնաս վկայ բերել լինիր. բայց ամէն առիթ նայիս պիտոյ՝ որ խոհեմութիւնը ձեռքէդ չի թողուս։

Պէտ. Ես թղթիս պատասխանը գրելու ըլլաս նէ, առանես որ յանդիմանութիւնէ արժանի գործ մը չես ըրեր նէ, կրնաս թուղթ մը գրել անմեղադրուելէ անձին, որ վարը ձեռ հասմարին մէջը պիտոյ դնենք։ Բայց թէ որ արդար ըլլայ յանդիմանութիւնը, պէտք է՝ որ խոհեմութիւն մը թուղթին խնդրես, և իմացնես՝ թէ դուն ալ կրնանչնաս կոր՝ որ իրեն սիրուն առաջ կու գայ կոր ան յանդիմանութիւնը, և ցըցնես իրեն, թէ արտասոյ էտևէ ես՝ որ քեզ ուղղես. որ իր ան սիրով յանդիմանութիւնը պատուով ընդունի։ Այսչէ վարն ալ ձեռ հասմարին մէջ եղածները։

Վէկ տեսակ թուղթմընալ կայ, որ կրսվի Պատասխանող թուղթ. որով մէկը ղմէկը յանդիմանելու առիթը, կրսկրսի անոր անարդանքները խոսիլ։ Ես թուղթս արժանի չէ, որ առիթը թղթերուն կարգը անցնի. որովհետև չէ թէ միան գրելու թուղթ մը չէ, հապա նաև մարդ գրել նէ, շատ կրսխասի ու խեղճացներուս առջևը շատ պատասխանատու մարդ մը կերևնայ։ Բայց առ թղթիս պէտքը գրելուն վարժութիւնը պատճառ է որ դնենք։

Ով որ մէկը քեզի անարդանք մը գրեց. և կրտեսնես որ՝ պատճառ մը չունի գրելու, կրնաս խոսիք ընդունիլ իր անարդանաց անիրաւ ըլլալը, գրել թուղթ մը անմեղադրուելէ անձին. Համար. ձէ. բայց աղէկ պիտոյ նայիս, որ ըլլայ թէ դուն ալ հպարտացած ընդունիլ՝ առնար

ներդրանք դրեւս իրեն , հասպա թէ չէ՝ դուն ալ նոյն յանցանքին՝ նոյն մեղայ տէրը կըլլաս ։ Ուրիշ թէ որ մէկ պահուհեդիմը համան անալ գանք գրած ըլլայ քեզի , թէ որ ուզես այնմանը գրել , կրնաս՝ քու պահուհեդ ձանչնալով թուղթի մը խնդրել . և դիմացինէդ առնէձանը ու վինձակը նայելով , կրնաս նաև իմացնել , թէ իրեն ան թղթին համար՝ որ մէկը յանդիմանելու առեներ՝ անարդանք ալ կրնասուհէ ։ Դարձ՝ թէ անիրաւ տեղ ըլլայ անարդանքը , և թէ մէկ պատճառիմը համար , որովհետև սիրոյ առաջ եկած յանդիմանուհի մը չէ , հապա անարդանքմընէ՝ որ կիր չար սրտիմը , կիր խնդրի կրքիմը առաջ կուգայ , շատ անգամ աղէկ կրնես՝ որ ամենևին պատասխանն ալ չիդրես . մէկ գանուած մը չես կրնար անչափ սաստիկ խօսիլ անարդանք տըվողին սիրտը , ինչպէս երբոր ձանմը չըհանելով՝ բանի տեղ չըսեպես իր անարդանքը . ուրիշին տըված անարդանքը՝ բաւական անարդանքմը կըլլայ իրեն անձին՝ ամէն խելացի մարդկանց առջեւ ։ Պահայն թէ որ դիտնաս՝ որ ատ անարդանքովը ուրիշը կրնայ վըրադ գայթագղել , պէտք է՝ որ ան ատենը պատասխանը տաս ։

ԺԶ . Պատնաւելայ թղթովը՝ մէկին ահ կուտանք աչքը կըվախցնենք , թէ ղինքը պիտոյ պատժենք , թէ որ իրեն դէշ գործքերէն ղինքը չուղղենք ։

Ա՛ս թղթիդ մէջը մէկիկ մէկիկ իրեն գործքերը յիշելով , իմացնես պիտոյ իրեն՝ թէ դուն միաքդ դրեր հաստատերես , որ թէ որ իր ան գործ-

գործքերին չի գալով եւ չիկենայ նէ, իրեն պատիժը պիտոյ տայ։ Ըս բանս ալ կրնաս ընել տալ, որ ասկէց առաջ քու յանդիմանուելէ թէ (թէ որ իրեն գրերուս նէ), ամենևին հոգը չեղաւ որ գինքը ուղղէ։ Ըս ալ կրնաս իրեն ցըցընել, թէ աս վախս տալս ալ սիրոյ առաջ կու գայ, որ պատժելէն առաջ գինքը կզգուշացնեմ որ պատժէն խալսի։ Ըսկէց՝ և գատ կրնաս նայիլ մինչ որ վերը յանդիմանուելէ թղթին մէջ ալ գրեցինք։

Պէտ. Ով որ արդար ըլլայ սպասնալիքը, և պատասխանը գրել ուզենայ, վերը յանդիմանուելէ թղթին պէսնը կրնայ նայիլ։ Այլ թէ որ պարապ տեղ ըլլայ, անմեղադրուելէ անձին թուղթ մը գրի, որ հիմա ասկէց ետև պիտոյ գնենք։

ԺԲ. Անմեղադրուելէ անձին թղթովը՝ մեր պատճառները առաջ բերելով կրնայինք որ մեզ մեկին դիմացը արդար ցըցուներնք։ Կրնաս այսպիսի կերպ բան մը խօսիլ իրեն, թէ ինչպէս ինք ալ խիստ աղեկ գիտէ, աս պահուընս էվէլօք մը կըհանդիպին մարդկանց մէջը, որ մեկին ըրածը կամ խօսածը՝ աղեկ մը չըդիտցած՝ կերթան շուտով մը ծուռ ումուռ ուրիշին անկաձը կըհասցնեն։ Պէտք է որ իրեն ցըցընես, թէ դուն ձշմարտութիւնը սիրելուդ համար, իրեն միտքը շիտկելու համար, քու բարեկամութիւնդ նորանց հաստատելու համար, ըս. բանը ինչպէս է նէ՝ աեղն՝ի տեղը շիտկէ՝ի շիտակ իրեն կիմացնեսկոր. Թէ արդեօք անանկ բան մը եղեր է, ինչպէս եղեր է, ինչու համար եղեր է, ըս։ Աղեկ կրնես, որ

որ խանարհումը ընդունելով հնազանդես , որ ինք ալ սըրտանց ընդունելով քու խօսածներդ առանց մէկ տարակուսանքի մը , իրեն միտքը քու վրադ շինակ ։

Ինչա պիտոր նայիս , որ այսպիսի թուղթը շատ պարկեշտ ու անուշ կերպով մը ձգես . մանաւանդ երբոր քենէ մեծերուն առջևը քեզ կուզես արդարացնել . սրդոզած կերպ մը , տաք տաք խօսելու եղանակ մը ամենևին չի վայլեր որ աս թղթիկս մէջը բանեցնես ։ Ե՞ աս մարդիկ կան՝ որ զիրենք մէկ պահանջե մը՝ համար արդարացնելու առենը՝ որով որ ուրիշն կրնա զադրըվին կոր , ալ մեծ պահանջե մէջ կըմնին . ինչու որ՝ աւելի կրնայնին որ իրենց առաքցած գլխովը խեղճութեամբ դուրս տալով՝ դիմացինին վրէժը (հայիցը) առնէն , քան թէ զիրենք արդարացնեն ։ Ա՛յսպիսի կերպերն շատ պիտոր զգուշանաս , որ չըլլայ թէ քաղեկացդ՝ որ արդէն վրադ քիչ մը ալըրվի՝ րնէնք քոլորովին քակիլն գայլի քենէ ։

Պետ . Ա՛սոր պատասխանը դուն ինծի , ասիկա է որ դուն ալ վկայես , թէ մարդս՝ չէ թէ միայն ուրիշին վրայ ծուռ պատմելովը կրսխալի , հապա նաև ան ծուռ պատմածին շուտով մը առնելովը առանց քաւականն քննելու . Թողուելմընալ պէտք է որ խնդրես , որ դուն ալ սանկ կերպով մը սխալեցար իրեն դէմ . և յըցցնես իրեն՝ թէ սրտանց ընդունելով իր ամէն խոսածը , քոլորովին միտքդ շիներ ես իրեն վրայ ։

ձե . Ընդունելոյ դնեցուածն Թղթովը՝ մեր ըրած պահանջը Թերը համար մեկնն Թողութիւն կը խընդրենք ։

Պետք

պէտք է որ ըլլայնես իրեն, թէ դուն ամէն դիտաց Հանչնալով քու սրտիտ, խոնարհու թիւը կրնայ ըսել՝ որ քեզի Հոգուն տայ։ Ան որ պէտք ըլլայ, և դիմացինդ ձեռք տայ ըսելու, աս ալ կրնաս գործել իբր թէ յորդորելով զինքը՝ որ Հաշտըվի. թէ՝ յանցանք մը ընդունին Հոգուն տալու ու Հետը Հաշտըվիլը, չէ թէ միայն մեծահոգի մարդու մը գործ է, Հապա նաև ամէն նմանութիւնէն, որ միշտ մեղ կընէրէ ու կողորմի. և թէ՝ մարդ մարդու Հոգուն տալով ու Հաշտըվելով՝ չէ թէ միայն իրեն Հաւասար մարդկանց ներելուն Հեշտ ըլ ժանի կըլլայ, Հապա նաև ամէն։ Պէտք է որ իրեն խմացնես, թէ դուն իր գործած սրտին ապաւինելով, մեծ յոյս մը ունիս՝ որ խնդրածդ ձեռք պիտոր ձգես. ասկէ՝ ի զատ՝ իրեն խոստանալ սրտանց լսէ, թէ ասկէց ետև՝ ոչափ կարելի ենին, կըջանաս՝ որ ատանկ պակասութիւններէն ետ կենաս չընես։ Վերջ ի Համարը, խնդրուածոց Հոգիին մէջն դրածնելը նաև կրնաս սկզբի մը անցընել։

Պետ. Ասոր սկիզբն մէջը առանց կեղծաւորութեամբ խօսքերով սիրտ պիտոր տաս դիմացինդ. իբր թէ՝ ամէնքնիս ալ բաւական ըլլալով՝ պէտք է որ աս քանին ան քանին մէջը պակսինք. և պղտիկնալով իրեն ըրած պակասութիւնը՝ խմացընես, թէ սրտանց իր խնդրածը կուտաս. աս ալ իրեն կրնաս ցըցընել, թէ դուն քովտովին մոռցեր ես, ինչ որ եղեր գայեղ. անանկ որ՝ իբր թէ քու մէջդ և իրեն մէջը բան մընալ Հանտուպած չըլլար։

ԺԴ. Երանելոյ Թղթոյն՝ մեկը մեծարե
լով կըկանչենք որ հրամմէ մեզի գա ։
Դժրկան խօսքեր պէտք չէ աս Թղթին մէջը ։
Որնաս իրեն ասանկ բան մը գրել, թէ ձիմա
րիտ քարեկամուն սերը չըտեսնել լավ զբարեկա
մի՝ շատ երկան չիկըրնար համբերել. և թէ՝
դուն այսպիսի սիրով մը կըհարկաւորիսկոր ի
րեն հրամմէ եկօ ըսել։ Էկ կանդրօճածմընալ
սրտանց ընելու է, որ ինքը ետ չիկենայ յանձ
առնէ քու սիրով խնդիրքդ կատարելու ։ Ո-
րովհետև մտերիմ քարեկամներուն հետարար
հօրին կըզրկվի աս Թուղթս, նայէ վերը է հա
մարը՝ ընտանուե Թղթին մէջն ալ, թէ այս
պիսի քարեկամները ինչպես պէտք է որ մեկ
մեկու հետ խօսին ։
Պէտ. Աս Թղթիս պէտքը գրելուն կերպը, թէ
յանձն առնէս կատարել դիմացինիդ խնդիր
քը, թէ յանձ չառնէս, կրնաս տեսնել վերը
ի համարը յորդորանաց Թղթին պատասխա
նին մէջը ։

ԺԵ. Որհրդոյ Թղթովը՝ մեր մեկ բանին հա
մար ուրիշին խորհուրդն ալ կիմ կարծիքն ալ
կուզենք լսել ։
Ով որ կուզես որ շատ անգամ բանդ ձախող
դուրթե մը մէջ ըլնելով, աջողուի մը գտնէ,
պէտք չէ՝ որ քեզ կիմ ծուլուի մը կիմ ինք իրեն
հաւնիլ մը արգիլէ, որ դուն այսպիսի Թուղթ
մը գրելէն ետ կենաս. մեր խորհրդուն մեր
խոհեմութե պակասուլը՝ մեր քովի եղած մար
դիկներըլ՝ որ կրձանչնանք թէ խելացի են՝ կըը
նան լեցընել։ Որ համար կրնաս ասանկ բան

մը խօսիլ առ Թղթին մէջը, թէ ով նախախնամութիւնը մարդկանց ընկերուելն տրված, որ մէկ մէկու օգնելուը ինչ բանով որ ըլլայ, ընծայ աշխարհս, և ամէնն մէկուն գործքնալ հեշտ կերպով մը աջողուելն գտնէ։ Պէտք է որ տեղն ՚ի տեղը քու գործքիդ ինչ ըլլալը, ինչպես ընելը իմացնես, և ցրցընես՝ թէ բաւական չըսելով քու խորհուրդդ քու մտածմունքդ ան բանին համար, որուանց կըփափաքիս՝ որ իր կարծիքն ալ, իր խորհուրդն ալ լսես, գիտնալով՝ որ ինչպես երկու աչքը աւելի կըտեսնէ՝ քան թէ մէկը, ասպէս ալ երկու միտքը աւելի կըմտածէ՝ քան թէ մէկը։ Կրնաս, թէ որ դիմացինիդ պատշաճ կըտեսնես ըսելու, մէկ քաղաքավարական կերպ մընալ իրեն բանեցընել. իբր թէ՝ քու բանիդ համար զինքը աշխատուիլ մէջ կըխօթեսկոր։

Դայց աս ալ պիտոր գիտնաս, որ քու ներսի բարեկամներդդ համարձակուիլը մը պիտոր խնդրես խորհուրդը. իրենց հետ խօսելու կերպեր պէտք չէ՝ որ բանեցնես. իսկ որոնց հետ որ անչափ ընտանուիլ մը չունիս, պէտք է որ առ ալ իմացնես իրենց, թէ դուն ուրիշներէն աւելի զիրենք ձանձնալով խոհեմ և խելացի, որ իրենց խելքը կրնան ամէնն բանին տակէն հլել, իրենց աղէկ խորհրդովը ամէնն բանին ձարը գտնել, անոր համար իրենց կըընտիսկոր։ Պատշաճ է որ այսպիսիներուն խոստմունքմը նալընես, թէ իրենց խորհուրդին մըտիկ կընես. քեզ իրենց պարտկան կըձանչնաս. Եւ ետը ը համարը խնդրուածոց Թղթին մէջ գրածներն ալ կրնաս աչքէ մը անցընել։

Պէտ. Խոհեմութիւնը չէ թէ միայն չարդիլները մեզի, որ մէկին խորհուրդ տանք ան բանին համար,

մաը , որ ինքը աղէկ մը չիտէ . հապա պարտք մընալ մեր վրա կըդնէ , որ մեր կարծիքը մեր դիտցածը ըրուցենք մէկ խոնարհութ մը ։ Ո՞նոր համար աս Թղթիս պինդը դրելու ատենը՝ պէտք է որ քու տկարութիդ՝ դիմացինիդ խոստովանելուվ , իմացնես իրեն՝ Թէ աս քու բաներկամական սիրուդ կըյորդորվիս կըհարկաւորիսկոր՝ որ քու աղբըտուկ խորհուրդդ իրեն դրես . խորհուրդդ ըսելէն ետև պէտք է որ իրեն խոհեմութիդը իրեն խելացը յանձ առնես Թողուս . աս ալ իրեն ցըցնէր՝ Թէ դուն կըվախնաս կոր՝ որ չըլլայ Թէ ան քանին վրայ աղէկ մը չիկրցար մտածել . կամ Թէ՝ չըլլայ Թէ ծուռ կերպով մը մտածած ըլլաս . աս ալ իրեն դիմացը ձգէ՝ Թէ կրնայ ըլլալ , որ անանկ դիտաւճած մը մէջ մտնէ , որ Թէ որ ինքը տըվածխորհուրդդ բռնէնէ , բանը առաջ չիկրնայերթալ ։ Որու տըվածխորհրդուդ համար պէտք է որ այսպիսի զգուշութիներով խօսիս , մանաւանդ երկբայական (շինկելի) բաներու մէջ , որ չըլլայ Թէ ետև դուն պատասխանատալու ըլլաս իրեն քանին՝ երբոր աջողութիդ չգտնէ նէ . կամ ղղջաս քու խօսածիդ համար , կամ գանկատներ լսես տըվածխորհրդիդ համար ։

Ա՞ս ալ դիտնաս՝ որ մէկը քէնէ չուզածչըհարցուցածդ , դուն քու կարծիքդ քու խորհուրդդ մի՛ ըրուցեր . միան Թէ երբոր պարտականութ մը չունենաս քէնէ ըրուցելու . ինչպէս հարմի՛ , որդին չուզածալ՝ ինքնիրէն պարտական է խորհուրդ տալ անոր . ասպէս ալ վարպետը իր աշկերտներուն , բարեկամը իր բարեկամին . քայց աս դիտուճածներէն դուրս՝ դուն մի՛ խօսիր , քանի որ քեզի չեն հարցուցած ։

Կուզեմ որ ալէլի անդին տրված խորհուրդը ուրիշին դիմացը, տալուդ առնելը՝ մեծուքե կամ հպարտութենե նշան մը մի ըլլար անոնց վրա որոնց որ կըսես քու խորհուրդդ. չես կրնար յաւիտեան քու ըսածդ անոնց հաւնեցնել խելքը մտցնել, երբոր մէկ մը կարծիք երբ թան վրադ, իբր թե՝ դուն տիրել կուզեսկոր իրենց վրա. և ամենն քանէ՝ իվեր ալիտոր ըզդուշանաս, որ խորհուրդ տալուդ առնելը՝ մէկ պզտիկ կամ ոչինչ նշանմընալ խարդախութենե չերևնայ քու խօսածներուդ մէջը։

Ժբ. Ինծ այաբերուքե թուղթը ան է, որ մեր խրիստոնեայ ընծային հետը մեկին կըդրենք։ Այս թուղթս ալ՝ երկան խօսքեր չխվերցներ։ Պէտք է որ քաղաքավարական և խոնարհական կերպով մը քու ընծադ պզտիկցնես. իբր թե՝ չէ թէ միան իրեն մեծութենը անարժան քան մընէ, հապա նաև քու սէրդ՝ որ իրեն վրայ ունիս, չիկրնար ինչպես որ պետք է նէ՝ յայտնել ըզքեզ։ Ազէկ կրնես՝ թէ որ ատանկ քան մը նալ ըզուցես, թէ՝ ընծային պզտիկութենը չնայի, հապա սիրուն մեծուներ՝ որով որ իրեն կրնծայես կոր. ևն։

Պետ. Այս թղթիս պիտոյն չնորհակալութեան թուղթն է, որ վերը ե համարին մէջը դըրինք։

Ժգ. Անուշման թղթովը՝ մեկին մեկ քան մը կիմացնենք։

Ինչպէս հարկաւոր է աս տեսակ թուղթս, որ աւոր պատճառովը մըտաւ աշխարհիս մէջ թուղթ ըլլալը, որ հեռաւոր մարդիկ մեկմեկու պետք

Եղած

եղած քաները լսնացնեն։ Երեք տեսակ ուսմ
ան Թուղթս, մէկը մանաւորապէս կըսվի
Թուղթ Տիտոսեան, որով որ մեր դլուխը հան
տըպած աջոզ կիմ ձախորդ դիպուածները և
մեր ըրած գործքերը՝ մէկի մը կիմացընէնք։
Երկրորդը կըսվի Թուղթ Ա Տիմոթէոսի կիմ
Երեքն, որով որ վարժարանները իրենց ա
ռաւտրի քաները իրենց ընկերներուն կիմացը
նեն։ Երրորդը կըսվի Թուղթ Պատմական կիմ
Երկու, որով որ մէկ քանի մը պատմութիւն
և տեսակ տեսակ լուր (խաստար) մէկին կը
պրենք։

Տանուդման Թղթին մէջը քու աջողութիւնե
րուդ կիմ գործքերուդ վրայ խօսելնին, շատ
աչքբացութի մը պիտոր քանեցնես, որ քու
ամմէն խօսածդ պարկեշտ կերպով մը ձգես,
առանց մեծցնելու քու ըրածներդ. և ամմէն
քանէ առէլ պիտոր զգուշանաս, որ խօսելուդ
ատենը քեզ ուրիշներու հետ վիճաբանութե
(չախշտրըմիշ ընես)։ Այս տեսակ Թուղթը
համառօտ ալ պիտոր ձգես. որոնք որ շատ
մանտրը մտնելով կըպատմեն իրենց վրայ նէ,
կըցուցանեն ուրիշի՝ թէ իրենք զիրենք եվ ընչ
մը քանի մը տեղ դրեր են։ Ասկ որոնք որ խել
քով կուզեն վարվիլ իրենց խօսելու ատենը,
շատ կըզգուշանան՝ որ իրենց մէկ աջողութե մը
վրայ պատմելնին, անանկ չըդըդրնեն՝ եթէ
թէ իրենց արդեանցը համար անիկայ հանտը
պած ըլլայ. հասկա ուրիշ պատճառներ կը
գտնեն ան աջողութեը, և զանոնք կըցիշեն իրենց
գիմացինին. երբեմն ըսելով՝ թէ այ քաջութիւ
և ոգւոմութիւնը աս աջողութիւնս ձեռք ձգեցինք.
երբեմն՝ թէ մէկ մեծ մարդու մը մեղմ տի
րութիւն ընելովը. երբեմն՝ թէ բարեկամներու

ձեռքովը, եւ։ Պարզ ան ատենը իրեն բաւական իրեն աջողուելը արժանի կերեւնայ, երբոր ինք գինքը անարժան կըցըցընէ անոր։ Ըսպէս ալ քու ձախորդուելդ ալ մեկին դրելու ըլլաս նէ, նայիս պիտի որ պարկեշտ եւ հաւատամ կերպով մը ձգես քու թուղթդ, առանց բանը շատ թռցնելու եւ փոթռցնելու։

Ա աձառականութենէ կամ յորդութենէ թղթիդ մէջը՝ թէ որ աս մեկ բանս աղեկ պահես նէ, բոլոր թուղթդ շատ հնարօք եւ աղեկ կերթայ. ՚ի՛ ան բանը ըսէ, որն որ պէտք է ըսել. եւ աւելի բան մի՛ գրուցեր։ Օ՜ ուշարձախօսութիւներ ամենեւին աս թուղթս չխլեըցընէր. մէ գլխ ուղ որ շատ գբաղանայ (տաղտաղայի) տէր է նէ, չի վայելեր անոր, որ այսպիսի կերպեր բանեցընելու առեն ծախէ։ Ըս թղթիս մէջը աւանդ առաջաբանութի՛ մը ընելու մեկէն բանը իմացնելու է. շատ պէտք նայիս որ աս թղթիդ մէջը խոտակ եւ համառօտ խօսիս. պէտք չէ որ խօսքդ երկնցնես, երբոր գիտես որ գլխ մացինդ երկու իրեք խօսքով կըհասկընայ. հապա թէ չէ՝ իրեն շատ դժարը կըբերես. մեկ խօսքով մը ըսեմ, նայէ՛ որ կարճ ըլլայ խօսածդ, կիսկատար չըլլայ։

Կան մարդիկ, որ կարծելով թէ բանը չի կըըցան աղեկ մը հասկըցընել, երկու իրեք անգամ կըդառնան կըղուրցեն թղթին մէջը ան բանը, որն որ մեկ անգամ մը թղթին ըսկիզբը ղուրցեցին. նոյն բանին վրա առանց ձանձրանալու միշտ նորանոր կըսկըսին խօսիլ. այսպիսիները անանկ կըցըցընեն՝ թէ կուզենիր բունուճ (գօռոզ) մը գիմացինին խելքը գլուխը խօթել իրենց ղուրցածը եւ այնպէս հասկըցընել անոնց։ Ըս պակսուխս երկու չարիք

կը-

կըծնանին . մէկ մըն՝ որ անչափ անգամ դառ-
նալով նորանց ղուրցելով նոյն բանը , եվ ըսե-
ձանձրալն և դանելի ղղվելի բան մը կըսեն ի-
րենց Թուղթը . կըկարծեն Թէ երբոր իրենք
գրելով չեն ձանձրանար նէ , դիմացինն ալ լսե-
լով չձանձրանար ։ Այս երկրորդ՝ անչափ եր-
կնցնելովը և չափէ դուրս էտևէ ընելովը՝ որ
դիմացինին միտքը մոռցնեն իրենց խօսածը , կը-
ցուցունեն՝ Թէ ուրեմն իրենց դիմացինը խե-
լացի մարդ մը չըսեպելով՝ շատ տխմար և հասա-
մարդու մը տեղ կըդնեն նկոր . և ասով շատ ան-
գամ՝ ուրիշներուն դիմացը իրենք անշնորք և
կոպիտը կըսեպվին ։ Այս տեսակ Թղթին վը-
րա՝ ալ շատ բաներ կրնար խօսվիլ . բայց ամ-
մէն մէկ բանին բերումը (կեվնը) . կիմ շահա-
սիրուն ըսածնիս՝ որ այսպիսի Թղթերու մէջ
շատ կրնայ մտնել , անանկ գեղեցիկ անանկ
վարպետ տուն մը կուտայ ամմէն մէկ մար-
դու , որ մէկ ուրիշ տրվեցնող մը որչափ որ ջա-
նայ նէ , չկրնար անոր հետ գլուխ ելլել ։
Պատմական կիմ՝ Այրարատոյ Թղթին մէջը ու-
րախ ղուրցելու կերպեր և զուարճախօսութիւներ
կրնան մտնել . ասկէ՛ ի զատ պատմութիւնը պատ-
մելէ ետև՝ կրնայ մէկը իր քովէն խելացի և
յարմար մտածմունքներով ընել ան պատմու-
Թիւնը վրայ ։ Ամմէն լուրը պէտք չէ որ գրես .
լուր կայ՝ որ քրիստոնէական սիրուն համար՝
կիմ միան մարդավարութիւնէ համար ալ պարտք
կան ենք ծածկել պարտկել . ինչպէս են ան
ամմէն լուրը՝ որ ուրիշներուն անուշ ան կիմ պատ-
ւուն կըդպչի . լուր ալ կայ՝ որ խոհեմութիւնը մե-
ղմ Թող չիտար՝ որ տարածենք . ինչպէս են ան
ամմէն բաները՝ որ տերութիւնէ (տէօվլէթին)
հատուածները կրնայի . լուր ալ կայ՝ որ գրե-

քու ալ արժանի չէ. աս պիտոր նայիս՝ որ գրած
լուրդ լսելու արժանի բանմընաալ ըլլայ։ Պէկ
լուր մընաալ՝ քանի որ չէ ստուգված (սահիհ չէ
եզած) մի գրեր. աս յայտնի է՝ որ մարդուս
շատ դժարը կուգայ՝ որ իր մէկ անգամ լսա-
ածը ինքը ետ դարձնէ սրբապրէ, երբոր տես-
նէ որ աւելի գրած լուրը սուտ կելլէ կոր։ Ին-
քըմը կըհարկաւորիս՝ որ ցաւալի լուր մը մէկին
իմացնես, պէտք է որ դուն ալ ցաւելով մը
պատմես. ասկէ՛ի զատ պէտք է որ խոհեմու-
իմացնելու ատենն ալ դանես ու անպէս պատ-
մես. որ չըլլայ թէ մեծ խռովուե մը կիմ մեծ
վնասու մը մէկին պատճառ ըլլաս։ Ինչ պատ-
մուլն որ պատմելու ըլլաս նէ, նայիս պիտոր՝ որ
կարգաւորեալ և չնորօք կերպով մը պատմես.
աւելորդ խօսքեր կիմ մուխ խօսքեր մէջը չի-
խառնես. ասկէ՛ի զատ նայիս պիտոր՝ որ հա-
մառօտ ալ ձգես։ Ես տեղըս՝ ուրիշ բաներ ալ
կրնայինք ըսել պատմուե վրայ. սակայն զա-
նոնք վարդ է. մասին մէջը պիտոր գրուցենք՝
գանազան օրինակներ տալով. ուստի ուր տես
որ օրինակ կայ նէ, հոն խօսիլը աւելորդ է.
երբոր Ֆիլոտոտէսի հարցուցին՝ թէ գէպէ ցկու-
թիը ի՞նչ բան է, պատասխան տուաւ, թէ՝
թօղ տուէք որ կուրերը հարցընեն աս բանդ։
Վերջ. Ես տեսակ թղթերուն սկիզբները յայտ-
նի են. վա՛ղ ամէն մէկ կին բանին նայելով,
երբեմն պէտք կըլլայ՝ որ ցաւակցուե մը սկիզբ
գրես. երբեմն՝ ուրախակցուելը մը. երբեմն՝
շնորհակալուե մը, եւ։ Ես ամէն բաներուն
՛ի զատ՝ որ ինչվան հիմա խօսեցանք, կան ու-
րիշ հարկաւոր կանոններ ալ, որ մէկը՝ թուղթ
կիմ պատասխանը շինելու ատենը՝ պէտք է որ
գիտնայ ու պահէ. գարձեալ՝ կան ուրիշ հան-

գա-

գամանքները կիմ խրատները ալ, որ մեկը՝ շինած Թուղթը դրելու առեները պիտոր պահէ : Ետոյ կանոնները գնենք, վերջը հանգամանքները :

Ընդհանուր կանոններ, որ Թուղթը շինելու առեները պէտք է գիտնալ ու պահել :

1 Ինչ որ վերը տեսակ տեսակ Թղթերու վրայ խօսեցանք նէ, խորհրդով վարժարանի դրինք՝ անոնց անունը. ինչու որ՝ միտքերնիս ան էր, որ ան խօսքերով Թուղթ մը շինել չի պիտցողներուն սորվեցնենք ըլլալնենք, Թէ մեկ տեսակ Թուղթ մը առանկ կերպով կրնայ շինվիլ. որով որ գիրենք մեկ մը յորդորելով, երբենց Թուղթը վերջը՝ որ իրենցմէ ալ՝ ուրիշ բաներ ալ մտածելով աղէկ գեղեցիկ ու յարմար կերպով մը շինեն իրենց պէտք եղած Թուղթը. հանոն չըդրինք անոնց անունը, որ չըկարծըվի՝ Թէ անոնցմէ դուրս ուրիշ բաներ ալ չի կրնար մտածվիլ ու գործըվիլ. մենք քիչ խօսքերով ուզեցինք այնպիսիները վարժել, որ ալ շատ կերպ կերպ վայելուչ և խելօք խօսքեր իրենց քովէն գտնեն ու բսեն. և կըյուսանք որ կըլլայ, Թէ որ մեկ մը իմաստուն և գիտուն սերը իրենց սրտին մէջը ունենան նէ, Թէ որ առանց ծուլանալու՝ քիչ մը միտքերնին աշխատըցնելու ջանան նէ :

2 Այլ ինչ որ հիմա պիտոր խօսինք նէ, հանոնները են. որ Թուղթ շինելու առեները շատ հարկաւոր է՝ որ գիտնայ մեկը և միշտ աղէկ մը պահէ : Ետոյ մանաւանդ մեզմէ կըպահանջէ որ (Թէպետև մեկ տեսակ Թուղթ մը զարմանալի վարպետ կերպով մը գիտնանք շինել), առ

երկու քանս ալ աղէկ մը նայինք մտածենք չի-
նելու ատենը. այսինքն թէ՝ ոմն է գրօղը, և
որո՞ն կըգրվի կոր։ Ա. երկու մտածմունքս
պիտոր կաւտալարէ քու լեզուդ՝ խօսելու ատե-
նը. և քու գըրիչդ՝ գրելու ատենը։ Ա. յայտ-
նի է՝ որ մարդ չկայ, որ ինքնիրեն չըգիտնայ՝
թէ ինքը պարտըկան է որ իրմէ մեծին անպէս
կերպով չիգրե, ինչպէս որ իր հաւասարին
կըգրե. բայց շատ մարդիկ կան՝ որ աս սէքը-
բացուիը աս խոհեմութիը իրենց թղթերուն
մէջը չեն գործածեր. չեն նայիր թէ ինչ է ի-
րենց վիճակը ատոնք անելու, և ինչ է դիմացինին
ատոնք անելը, կացութիը. ուրեմն ըսենք
բարքը։

Ա. Պէտք է որ մէկին թուղթ գրելուդ ատե-
նը նայիս, թէ դուն արդեօք անկէց պզտիկ
ես. արդեօք անոր հաւասար ես. արդեօք ան-
կէց մեծ ես։ Ա. որ քեզնէ մեծին կըգրես
կոր, պարտըկան ես՝ որ շատ խելքդուլ ու ղդու-
շութիը ջանաս, որ անանկ խօսք մը կամ անանկ
խօսելու կերպ մը չգըտնեցնես թղթիդ մէջը.
որով ցըցընես թէ դիմացինդ քեզի հաւասարի
մը տեղ կըդնես կոր, հապա միշտ այնպիսի
խոնարհական կերպով մը պիտոր վարվիս հե-
տը, որ ցուցունես իրեն՝ թէ դուն անկէց
պզտիկ ըլլալդ կըձանչնաս կոր։ Ա. Ինչպէս մը
տանք. թէ որ մէկը իրմէ մեծին թուղթ գրե-
լու ատենը, յանձնէ իրեն՝ որ իր դիացին մէկը
պատուէ կամ բարեւէ, շատ մեծ հոպտուիթի մը
կընէ, ու դիմացինին պատիվը չիպահեր՝ ինչ-
պէս որ պարտըկան էր. ինչու որ՝ իրմէ մեծը
իրեն հաւասարի մը պէս սեպելով՝ անոր գործք
մը կամ ծառայուի մը կատրստարէ, որ իրեն չվ-
ճայլեր։ Ա. Մեծերը միշտ պիտոր պատուես յայտ-
գես,

պես ։ բայց անանկ ալ պիտի չըլլայ՝ որ դիմացինին չափէ դուրս ու գեղացնակ նուճաստուէն մը երեւցնես ։ Ան որ քու հաւասարիդ կըդրես կոր, աղէկ պիտոր նայիս՝ որ այնպիսի եղանակ մը չիբռնես խօսելուդ ատենը, որ դիմացինիդ կարծիք երթալ տաս վրադ, թէ դուն իրմէ մեծ մը կուզեսկոր երեւնալ, հապա միշտ այնպէս պիտոր շարժիս խօսիս հետը, որ իրեն հաւասար ըլլալդ ցըցընես ։ Ան որ քեզնէ պզտըկին կըդրեսկոր, թէպէտ եւ նայիս պիտոր՝ որ քու պատիւդ քու ծանրութիդ պահելով՝ այնպէս խօսիս հետը, բայց աս ալ պիտոր նայիս, որ հպարտութէն կիր դիմացինդ բանի տեղ չըսեպելուն նշան մը չերեւցնես խօսելուդ ատենը ։ Է ։ Պէտք է որ նայիս, թէ որուն որ պիտոր դրես նէ, արդեօք եկեղեցական՞ն անձ մը նէ ։ արդեօք հարճաւոր մէկ մը նէ, արդեօք այնպէս ալ մարդ մը նէ, որ թէպէտ եւ հարստութի մը չունենայ, բայց անուճանի ու պատուաւոր մը նէ ։ Ան որ եկեղեցական է նէ, պէտք է որ միշտ աւելի մեծարանքով ու յարգութէ մը իրեն պատիւը պահես քու ամէն խօսքերուդ մէջը ։ եւ աւելի պարկեշտութէ մը առանց համարձակութէն վարվիս իրեն հետը ։ Ան որ հարուստ մէկ մը նէ, աս պիտոր դիտնաս՝ որ թէպէտ եւ իրաւ որ միան շատ ըստակ ունենալը մէկին վըրայ մէկ աստիճան մը չէվէլցընէր, բայց գրեթէ ամէն մարդիկ կըկարծեն թէ կէվէլցընէ ։ եւ չէ թէ միան կըկարծեն, հապա նաեւ ձշմարտութէն մը պէս կուտան ։ պատճառը, վըր ղի հարստութիը եւ փառք սիրելը փառքին էտեւէ ընկնիլը՝ մէկզմէկու անպէս սիրելի եղբար են, որ մէկ մէկէ յաւէտեան չեն կրնար քաժնըվիլ ։ եւ հարուստները կըկարծեն՝ թէ

իրենք

իրենք պրեթէ միշտ վէր են ան մարդիկներէն՝ որ թէպէտ և իրենց նոյն վիճակը ունին, բայց իրենցմէ քիչ բաւակի տէր են. անոր համար դուն ալ այսպիսիներուն կարծեացը և աչխրհիս առ վորուները հետևելով, ասոնց թուղթ մը պրե լու ըլլաս նէ, պատուով մը պիտոր վարվիս հետերնին։ Ով որ անուճանի և պատուաւոր մէկ մը նէ, նայիս պիտոր որ այսպիսւոյն հետ ալ ղգուշուի մը բանեցնես վարվելուդ ատենը. վ՚ո՞ր վն մարդ կայ՝ որ թէպէտ և մեռնի մը չըլլայ, թէպէտ և հարուստ մը չըլլայ, թէպէտ և պաշտօնեի (մանաւանդ) մը վրայ չըլլայ, բայց այնպիսի բաղ բաներ մը հանդիպած կրլլայ, որ մեռնի մեռնի մարդիկներուն աչքը մանելով սիրելի է անոնց. համարձակ հետերնին կրնաս կենալ կրլլայ. խօսքը առջևնին դետինը չըյնար։ Դարձեալ՝ մարդ ալ կայ, որ այնպիսի եղա նակ մը ծանրուն մը ունի իրեն վարվելու շար ժելուն մէջը, որ չէ թէ միան իրեն հաւասար ներէն ավելի մեծարանքով մը կրպատուի, հա պա իրմէ ևնծերէն ալ. ուստի այսպիսւոյն հետը թէ որ դուն ինչպէս հաստատակ մարդու մը հետ վարվիս, այնպիսի համարձակութիւն և ընտանութիւն մը հետը խօսիս, որ ինքը քենէ մեծերէն անանկ վարվիլ իր հետը չէ տեսած, ա նիրաւութիւն մը ընել կերևնաս իրեն, և շատ պժարը կրբերես։

Ձ. Պէտք է որ պրելուդ ատենը դիմացինիդ ինչ բնութիւն տէրը ըլլալն ալ նայիս. թէ ար դեօք բնութիւն մաղձոտ մարդ մը նէ, թէ ու րախ սրտով. արդեօք անուշ բարքով մը նէ, թէ սրդողկոտ. արդեօք հետը դիւրաւ վար վելու մարդ մը նէ, թէ ամէն պզտիկ բանէն առնուելով մը նէ. արդեօք բարեկիրթ մարդ մինէ.

ՀԱՐ ։ ասկէց՝ի զատ ան ալ պիտոյ նայիս , թէ արդեօք շատ գործքերու մէջ զբաղեա՞լ անձ մը նէ , թէ պարապ ։ Ա՛ս ամէնն քննուելիքը , որ մարդուս վրայ կրնանք մտածել , պարտք մը կըդնեն մեր վրայ , որ անոնց նայելով աւելի կամ քիչ նկատմունք (սայդը) ունենանք , և այնպէս վայելուչ կերպով մը մեր ամէնն խօսքն ալ անոնց յարմարցընենք ։ Ա՛ղճատ մարդու մը հետ՝ չափէ դուրս ուրախ խօսելու կերպերը պէտք չէ որ բանեցնես ։ արդողկոտ մարդու մը հետ՝ մանաւանդ խոհեմութիւն մը բանեցնելով՝ իրեն արդողելու պատճառ մը նայիս պիտոյ՝ որ չմտաս ։ ամէնն պղտիկ բանէն առնըվազն հեռը՝ աւելի զգուշութիւն մը ըսելիքդ առաջ ա՛ տոյ չափես ու այնպէս ըսես ։ նաև այնպիսւոյն հետը շատ խօսելէն պիտոյ փախչիս ։ բարակ մարդու հետ՝ թէ որ հետը վարվելու ընդունակ չունիս նէ , կարճ պիտոյ խօսիս , և իրեն խոսածներուն՝ առանց դէմը առնելու՝ մըտիկ ընես ։ գործքերու մէջ զբաղած մարդու հետ պէտք է որ կարճ խօսիս,հարկաւոր ու պէտք եղած բաները միայն խօսի՛ , աւելորդ բան մի՛ խօսիր ։ վերջապէս ջանաս պիտոյ՝ որ ամէնն քնուե քեզ խոհեմութիւ և քաղաքավարութիւ մը յարմարցընես ։ Ա՛ւել բան մը չիկայ , որ այն պէս պայծառ հայելի մը պէս՝ մեր ինչ ըլլալը մէկին ցուցնէ , ինչպէս է մօտանոյ բերնով ու հեռուվանոյ թղթով խօսիլը ։ խնամատարը մը մէկ չըձանչցած մարդումը կրսեր թէ՝ խօսի՛ որ քեզ ձանչնամ ։ Ա՛նպէտ և իրաւ որ մարդու հետ վարիլը՝ մարդուս շատ դժուարին բան մը նէ , ինչպէս որ կրսէ Ա՛ենեքայ փիլիսոփան ։ քայց ան մարդուն է դժուարին , որ կիմ խնամատ անխոհեմ,կիմ խիստ հպարտ մարդ մը ըլլալով,

ամէ-

ամէն մէկ մարդու բնութիւը չուզեր Աստուած
և զինքը անոնց յարմարցնել։

Գարդու հետ վարվիլը, որուն վրայ որ մենք
կարձ խօսեցանք, քաղաքավարութենէ դրբէն
տեղն ի տեղն կըսորվինք, նոյն քաղաքավարու-
թիւնն է՝ որ մէկը մէկին հետ խօսելու ատենը
և մէկին թուղթ դրելու ատենը պիտոր պահէ.
տարբերութիւը միան ասիկայ է, որ թէ որ
թղթիդ մէջը քաղաքավարութիդ պակսիս նէ,
աւելի յանդգնաւոր կերևնաս, քան թէ երբոր
խօսելուդ ատենը պակսիս. ինչու որ՝ դրելուդ
ատենը աւելի ժամանակ ունիս քու դրածիդ
վրայ աչքըբացուն քանեցընելու, աւելի դիւ-
րաւ ան ատենը խօսածներդ կրնաս չափել,
քան թէ խօսելուդ ատենը։ Ըս կանոններէ
ի զատ, ան ալ պիտոր նայիս, որ թուղթդ
ըլլայ քնաւկան կերպով մը, բացայայտ, պարզ,
համառօտ, և կարգաւորեալ. որոնց վրայ հի-
մա խօսինք համառօտ։

Ը. Քնաւկան կերպով մը դրած կըլլայ թուղ-
թըդ, թէ որ անպէս գրես, ինչպէս որ մէկին
հետ մտադրութիւ մը կրխօսիս. քու թղթերդ
իբր թէ պատկերք մը պիտոր ըլլան քու քնա-
կան եղանակաւ խօսակցութեդ. թղթիդ մէջը
այնպիսի եղանակաւ մը պիտոր չխօսիս, որ
երևնայ թէ՝ չափէ դուրս արուեստ կիմ վար-
պետուի մը ուզերես քանեցընել. թուղթը
ուրիշ բան մը չէ, բայց եթէ հեռաւոր մարդ-
կանց մէկ մէկու հետ խօսակցութի մը։ Բայց
թէ որ մէկը՝ (ինչպէս կան շատ մարդիկ), խո-
սիլն ալ ինչպէս որ պէտք է նէ՝ չիտէ նէ, ա-
ռաջ քաղաքավարութենէ դրբէն խօսիլը սորվի,

վերջը թուղթ դրելու ձեռք զարնէ։

Թ. Բայցայայտ այն ատենը կըլլայ թուղթդ,

եր-

երբոր այնպիսի կերպով մը դրես, որ դիմացինդ խօսածդ հասկընայ։ Նաւական չէ, որ դուն աղէկ մը մտածես մէկ բանին վրայ. հապա պէտք է որ աղէկ մընաս դուրցես. բաւական չէ՝ որ դուն քու խօսածդ հասկընաս, հապա պէտք է՝ որ դիմացինդ ալ հասկըցընես. շատ մարդ կայ, որ դժարը կուգայ երբոր դիմացինը իր խօսածը չի հասկրնար նէ. բայց աղէկ մը նայիր նէ, կըտեսնէր՝ որ շատ անգամ ինքը չկրնար հասկըցընել. գեղացի կիս վարի աստիճանի մարդ մը աս պահուն ինձ ուղնեննալ, չի մեղադրվիր. բայց տրված մարդ մը կիս աշխարք տեսնող մէկ մըն՝ աս պահուս ուղնեննալով, մեղադրանքէ չի կրնար խոյըսիլ։ Յառաջ գրելուն վախճանը այն է, որ դիմացինդ քու միտքդ հասկրնայ. թէ որ հասկրնալի բառով մը չի խօսիս, թէ որ հասկրնալի կերպ մը չի բանեցրնես, ինչ օգուտ կրնայ ելլել այնպիսի թղթէն. մէկը կաշխատի գրելու, մէհալը կաշխատի կարդալու, և երկու դիսայ ալ ատենը պարապ կըծախվի առանց մէկ պտղոյ մը. ասկէց՝ ի զատ արժանապէս կրնաս լսել քու վրադ. այն իմաստնուն խօսքը, թէ՝ Յորդորել հասկըցնել էր ոսկեր նէ, կրնայիր բոլորվին ալ չհանել։ Բայց չէ թէ միայն օգուտ մը չէ լլլեր, հապա շատ անգամ ալ մեծ չնաստներ կրնայ հանդիսանալ այսպիսի անզգուշութենէ, մանաւանդ երբոր հարկաւոր թուղթ մը ըլլայ գրածդ։ Սակայն կրնայ երբեմն մէկը իր թղթին մէջ այնպիսի կերպով մը խօսիլ որ դիմացինին ալ մակաբերելու բան մը թողու. բայց դիմացինին ալ խելքին այչքըքաշուելը նայելով՝ պէտք է ընել ատ բանս։ Ինչ կաւոր բաներու մէջ պէտք չէ ատ կերպս բա-

նել

նեցընել. և ոչ սյնպիսի մարդուն, ուսկից որ պարտական ենք՝ որ նկատմունք մը ունենանք։ Ը. Պարզ ըսելովն կ'ինամանանք, որ մեկ Թուղթ մը անանկ շատ գերազանց կ'ի՛ չափե դուրս վարպետ Հարտասանական ձևերով զարդարած չըլլայ, զ'ինչ ամմէն տեղ. և առանց նայելու ինչ տեղ որ ըլլայ՝ անչափ խելք անչափ բարակ խոսելու կերպերը մէջը բանեցուցած չըլլայ, որ ինչման լսողին ականջին զարնէ։ Այսպէս պարզ որ կըսեենք նէ, անանկ ալ սիտուր չ'ինամցվի, թէ Թուղթ մը զարդարանքներնալ, Հարտասանական խոսելու կերպերնալ սիտուր չունենայ. Թէ որ երբեմն մեկը բերնով խոսելու տեղը գերազանց Հարտասանական կերպ մը կըբռնե նեցընէ ու անանկ ընտրօք մը կըձգէ իր գործը ծընէ, մեկը չ'կրնար տարակուսիլ, թէ Թղթի մէջ ալ մեկը նկիլօք չի կրնայ բանեցընել. բայց ինչպես ամմէն բանը, այնպես ան կերպն ալ չափով, խոհեմութիւ և վարպետութիւ սիտք է բանեցընել։ Գլխավոր այն է. որ ամմէն գործը ծը այնպիսի կերպերով չիզործեկ. հապա տեղ տեղ, ուր որ բանին շատ յարմար կ'ուզայ նէ, որ խիստ ցոմաք խիստ անհամ բանմընալ չերևնայ խոսածը. հապա Թէ չէ՝ ան տեղը ալ Հարտասանական Հատ մը կ'ի՛ բանտատեղծութիւն մը կըլլայ Թուղթը, քան Թէ՝ Թուղթ։ Խոհեմութիւնը այն է, որ ինչ տեսակ Թուղթ ըլլալն ալ նայի, վերջը այնպիսի կերպեր մէջը բանեցընէ. Թէ որ յանձնարարուհ Թուղթ մը նէ. Թէ որ վաճառականութեան Թուղթ մընէ, ևն, ատ կերպերը մէջը չ'ինայե՛ր՝ որ բանեցընէ. իսկ Թէ որ գովուհ Թուղթ է, յորդորանաց Թուղթմընէ, ևն, կրնայ ան ատենը չափը պահելով բանեցընել. ասկից՝ ի

զատ դիմացինին ինչպիսի մարդ ըլլալն ալ պիտոր նայի, վերջը Ձարտասանական կիմ վարպետ կերպով մը գրէ. գեղացիի մը կիմ հասատ մարդու մը ան կերպով գրէ նէ, նոյն եր թէ ամենևին բան մընաալ գրած չըլլար։ Պատասխանուն ան է, որ թէպետ և մէկը այնպիսի կերպեր ալ բանեցընէ, բայց անանկ պիտոր չընէ, որ երևնայ թէ ինքը կուզէկոր, որ դիմացինն ալ իմանայ Ձանչնայ եր կերպ բանեցընելը. Ձարտասանուն բանեցընելն ալ՝ մէկ կերպով մը պէտք է ծածկել. անպէս բնական եղանակաւ մը պիտոր ընդայ կերպ բանեցընելը, որ անանկ երևնայ՝ թէ բանը ինքնիրէն կըգերէկոր, որ ինքը ատ կերպը ատ Ձարտասանուն բանեցընէ։ Պատասխանուն ան ատենը կըլլայ, երբոր մէկը թղթին մէջը՝ միան շատ պէտք եղած տեղը բանեցընէ ատ Ձարտասանական կերպերը. երբոր մէկ անգամ դուրս յած բառը, կիմ բանեցուցած ձևը, կիմ իրեն մտածած գատ խօսելու կերպը՝ վերը վարը թղթին մէջը էիդաունայ նորանոյ գրէ. Հապա թէ չէ՝ դիմացինին ան ատենը մէկէն կիմայը նէ՝ թէ ատ Ձամբով ինքը զինքը կուզէկոր ցըցընել. և թէ՝ ինքը իր անպէս խօսելու կերպին շատ հաւնելէ։

Պատճառները՝ որ գեղ Ձարտասանուն կիմ ատոր նման ուսմունքները սորվելու հետ են, կիմ նոր խալըսելէն անոնցմէ, երբոր թուղթ մը գրելու կըլլան նէ, ատ իրեք պահուն մէջը շատ անգամ կըյնին. այ՝ ոչ տալիր կը նային. ոչ խոհեմուն կըպահեն. ոչ վարպետուն կըբանեցընեն. իրենց վարպետուն բանեցընելը թղթին մէջը՝ ան է, որ ուրիշ ոք կրնան նէ՝ կըջանան իրենց դիմացինին երևցը-

նել լըցընել, թէ ՀարտասանուԹի կարդացո-
ղըն, կըհասկընան, գիտեն անոր ձևերն ալ
բանեցընելու. իրենց խոհեմուԹիը դրեԹէ
միշտ անխոհեմուՀի է. ինչու որ ամմէն տեսակ
ԹղԹի մէջ և ամմէն տեսակ մարդու կուզեն
իրենց կարդացածը ծախել. իրենց բունած
չափը շատ անգամ չափէ դուրս է. ինչու որ
իրենց անհամ բան մը կերևնայ խօսածնին,
Թէ որ ամմէն խօսածնին Հարտասանական
ձևով մը զարդարված՝ լըսողին ականջին չի
զարնէնէ. իրենց խելքը գլուխը լեցուէրէ
Հարտասանական ձևեր սորվելու, անոնց օրի
նակները նախնեաց գրքերուն մէջը կարդա-
լով. անոր Համար մէկին ԹուղԹ մը գրելու
ատենը աս իրենց պակասուԹիները չեն Հանչնար.
բայց այսպիսիներուն ուրիշ բան ըսելու չէ,
Հապա՝ Թէ զատ գիտուԹի է ՀարտասանուԹի
գիտնալը, և ՀարտասանուԹիը ըստ տեղւոյն
բանեցընելը. զատ բան է Հարտասանական
Հառ մը չինելը, և ԹուղԹ մը գրելը. զատ
բան է ան Հարտասանական զարդը՝ որ մէկ
վարպետ գրագիր մը իր ԹղԹին մէջը կրբանե-
ցընէ, և զատ բան է իրենց բանեցուցած Հար-
տասանուԹիը, որ հին ատենը մէկ խմաստուն
մարդ մը կրկոչէր՝ Օ արդ ֆառաթրուէ. վերը
ջաւէս՝ զատ բան է ոնան գրքեր կարդալը, և
ինչպէս որ պէտք է նէ խօսիլ գիտնալը, որ
գրքերով ոնանդամայն և մարդկանց հետը
վարվելով կըստորվըվի։

Ե. Համառօտ կըլլայ ԹուղԹդ, Թէ որ ինչ
որ խօսիս նէ՝ մէջը այնպիսի բան մը չիխառ-
նես, որ կիմաւերդդ ըլլայ, կիմտերցին յարմար
չիգայ, կիմարդէն մէկ անգամ՝ մը զուրցած
ըլլայ. առկէց՝ ի զատ՝ որչափ կարելի է նէ, ը-

ան-

աելի քաներն ալ այնպիսի կերպովմը պիտոր
ըլլնան , որ քիչ քաւոով շատ քան հասկըցվին ։
քայց անանկ ալ պիտոր չիմացվի ըսածնիս , որ
մեկը ուզելով համառօտ գրել իր թուղթը ,
ամմէն պէտք եղած քանը չիդրե՝ մանաւանդ
հարկաւոր կի պիտանի թղթերու մէջ ։ ան ա-
տենը չէ թէ համառօտ կըգրե, հապա կիսկա-
տար ։ Ա՛ս ալ պիտոր նայվի , որ ջըլլայ թէ շատ
համառօտ գրելուն սպատճառաւ , քացայայտ
ջըլլայ թուղթը ։ համառօտութե չափը ան է , որ
մեկ գրագիր մը ամմէն մեկ տեսակ թղթուն
նայելով՝ անպէս խոհեմութե մը գրե թուղթը ։
թուղթ կայ՝ որ մէջը երկան քաներ մեկը չի
կրնար խօսիլ , ինչպէս որ վերը աս տեսակ
թղթերը խմացուցինք ։ խօսին նէ՝ աս կանոնիս
դէմ կելլէ ։ թուղթ ալ կայ՝ որ շատ խօսքեր
կրնայ վերցընել ։ ինչպէս են յորդորանայ , մխի-
թարութե , ևե թղթերը ։ անչափ՝ որ թէ որ
մեկը անոնց մէջը չափէ դուրս քիչ մ՚ալ խօ-
սին նէ , դարձեալ աս կանոնիս դէմ կելլէ ։ ու-
րեմն ամմէն քան իր չափը ունի , որ թէ որ չա-
փէն դուրս ելլէ , կամ խնայ քիչ ըլլալով կամ
խնայ շատ ըլլալով , իր աղէկութը կըկորսնցնէ ։
Ա՛ն որ իշխանի մը կամ մեծ մարդու մը մեկը
գրելու ըլլա նէ , նայի պիտոր որ մանաւանդ
ան ատենը սովէլի համառօտ քունէ թուղթը ։
ատոնք ինչպէս միշտ կըսիրեն՝ որ կարճ խօսին ,
ասպէս ալ միշտ կուզեն՝ որ մեկը իրենց հետ
խօսելու ըլլա նէ , կարճ խօսի ։ իրենք ինչպէս
թղթերնին միշտ կարճ կըբառնեննէ , անպէս
ալ դէպ՚ի իրենց գրած թուղթը կուզեն՝ որ
կարճ ըլլայ ։

Ե ։ Կարգաւորեալ ան ատենը կըլլայ թուղթը ,
երբոր ուր քանին վերայ սկսար խօսիլ նէ , անը-

կայ բոլոր լինելնես, վերջը ուրիշ բանի վրայ խօսելու ձեռք զարնես. երբոր մէկ անձի մը վրայ խօսք բացիր նէ, բոլոր պատմելիքդ ան առենը լմնցնես, էտև սկսիս ուրիշ անձի մը վրայ պատմելու. որ չըլլայ թէ զատ զատ բաները մէկ մէկու հետ խառնելով՝ շատ անկարգ և խառնափնդոր բան մը ըլլայ ձեռքդ. ու դիմացինդ չէ թէ միայն շատ ձանձրութիւնը և դժարը թերես, հապա նաև այնպիսի գրած թղթիդ համար լսես անկէց ան բանը՝ որ մէկ անգամ մը Աէօվրատոս փիլիսոփան ըսըրցեց. ասիկայ երբոր մէկ անգամ մը նստած՝ մէկ չխօրված տգէտ Ճարտասանի մը խօսածներուն մըտիկ կընէրկոր, եւաւ ան Ճարտասանը հարցուց աս փիլիսոփային, թէ ըսածներուս մէջէն՝ որո՞ն հաւնեցար, կամ թէ՝ ասչաւ բան խօսեցայ նէ, որը աղէկ խօսեցայ. փիլիսոփան պատաւ սկսնը տրվալ, թէ՝ ան բանին հաւնեցայ, որն որ դուն դեռ չես սորված. և ան բանն է աղէկ՝ որն որ դուն չխօսեցար։ Սակէ՛ի զատ մէկը թուղթ շինելու առենը պիտոր նայի, թէ թուղթը քանի՞նչ բանի վրայ է, ու անոր վրայ առաջ խօսի, էտև ուրիշ բաներու վրայ. որ՝ թէ որ դէմառօրաբար թուղթը շնորհակալութիւն ընելու համար է նէ, բայց միանգամայն և բան մը խմայընելու. առաջ շնորհակալութիւնը պիտոր ընէ, էտև խմայընելու բանը դրէ. ևն։ Նապէս ալ մէկ թղթի սկսնը դրելու առենը՝ հասարակօրէն աս կարգը կըսպահվի. որ մէկը առաջ գրած բաները ուրիշ բաներու վրայ դրէ՝ թէ որ պիտոր դրէնք։ Աս ամէն կանոնները՝ թուղթ գրելէ չիպոտ ոչ մը չի կրնար ուրիշ ձամբով աւելի հեշտ

ասրվիլ ու իր թղթերուն մեջը պահել, ինչպէս ուրիշներուն վարպետ չինած թղթերը տեսնելով կարդալով. կըպատմըվի՝ թէ Ռէմոսթենէս՝ որ հին ատենը հռովմընեըուն պինտ անուանի ճարտասաններէր, ինչվան եօթը անգամ նստաւ օրինակեց Դուկիդիտէս ըսած իրենց պերազանց պատմադրին պատմուճե գիրքը, որ ան ձամբով աղէկ վարպետուէ խօսելու կերպը սորվի։ Ինէմ ուզեր ըսել, թէ անչափ անգամ մէկ նորաւարժ մը առնէ պիտի ուրիշներուն վարպետ թղթերը օրինակէ. հապա՝ թէ որ մէկը՝ վարպետ գրադիրներուն վարպետուէ թէ գեղեցիկ չինած թղթերը առնէ քիչ մը ժամանակ աղէկ ջանքով ու մտադրուէթէ մը կարդայ նէ, շատ դժվար կերևնայ՝ թէ ինքն ալ անոնց վարպետուէն քան մը չիսորվի։ Ու թէպէտ և թուղթ չինելու արհեստին մեջը առաջնորդումներնալ չունենայ նէ, ատ քաւականան առաջ երթալը պիտոր սեպվի, որ մեծ մեծ սխալները կըձանչնայ ու ջընէր։ Ինչպէս վարուց մեջը, անպէս ալ մէկ արուեստի մը մեջ՝ դէպ՛ի գէշ կողմը չերթալը, դէպ՛ի աղէկ կողմը առաջ երթալմընէ։

Ա. Թուղթն գրելու հանգամանքներ։

ՊԷկը թէպէտ և վերի ամէն դրացներըը գիտնայ ալ՝ բաւական չէ, երբոր՝ առ թուղթ գրելու հանգամանքներն ալ՝ որ հիմա պիտոր գրենք, չիգիտնայ նէ։

ա. Թուղթն ձախ դիտայ հասարակօրէն մէկ մատնաչափ մը լուսանոց պէտք է թողուլ. բայց

աւելի՝ թէ որ մեռած մարդկանց կըդրվի կոր (*):
Է. Աղթուն վերնագիրը վերը ձակատը պինտ առջի տողերը պէտք է դնել. Թղթին վերի ծարէն մէկ մատի մը չափ ցանքով վար ըլլայ. և նայելու է՝ որ (թէ որ երկան է վերնագիրը) առջի տողը ինչվան թղթին ծարը հասնի, և վերի տողը վայելուչ կերպովմը վերինին մէջ տեղը ըլնայ. անկէց ետև երկու իրեք (կամ աւելի աւ՝ թէ որ մեռած մարդիկներու կըդրվի), մատնաչափ մը պարապ տեղ ձգելով՝ պէտք է Թուղթը ըսկսիլ:
Ը. Ոչ վայելեր, որ մէկը ինչվան թղթին պինտ վարի տողը իջեցընէ իր գրածները. հապա մէկ տողի մը չափ կամ աւելի վեր՝ պէտք է վերջացընել գրած երեսը:
Թ. Աղթուն առջի երեսը լըմնալէն և դարձընելէն ետև, առջինին պէս դարձեալ ետևի երեսն ալ լուսանց Թողլու է. երկու տողէն պակաս բան չինըրնար անցըվիլ ետևի երեսը. առջի երեսը ուսկից որ ըսկսաւ բուն Թուղթը, ետևի երեսն ալ անկէց պէտք է ըսկսիլ գրել: Բայց կրնայ մէկը նաև վերնագրին տողէն ըսկսիլ, երբոր հասարակ մարդու մը կըգրվի, և գրելու շատ բան կայ նէ:
Ժ. Բարևները, որ մեր կողմանէ կամ ուրիշին քերնէն մէկին կըդրենք, միշտ թղթին բանեքը լըմնալէն ետև դնելու է:

Ձ.

(*) Առջի ժամանակները Եւրոպացիք սովորութիւն ունէին՝ Թղթին ձախ դին երկու իրեք մատնաչափ լուսանց Թողլու. ոմանք աւ կայլին՝ որ Թղթին աջ դին աւ լուսանց կըԹողուին: Բայց հիմա ոմանք սովորութիւն ունին, որ ձախ դին աւ (մանաւանդ ընտանի կամ առուտրի Թղթերուն մէջը) առանց լուսանց մը Թողու, մէկէն կըսկսին Թուղթը:

Ը. Ծղթին վերջաւորը աս. կերպով կըգրվի. ամմէն բանը գրելէն ետև կըդրնենք, ծղջ լեր. եարը անոր ներքևը՝ Թղթին ալէլի դէպ ՚ի ձախ կողմը, ամմէն մէկ մարգուն աստ ձանին նայելով՝ մէկ բան մը կըդնենք. ՊՐ. Ա.ղնուամեծար և քաջատոհմիկ Ա.ղնուակա նուելեդ. ևձ. (ինչպէս որ վարը Գ. մասին մէջը կըտեսնես). և աս բանէս ետև միջա կէտ կամ վերջակէտ մը դնելու չէ. Հապա թէ որ բանմընալ մէկը դնել ուզէ նէ, կամ ստո րակէտ կամ գուծ մը դնելու է. ինչու որ աս բանս վարը ստորագրուած հեղը կըկապվի աս պէս. Ա.ղնուամեծար... ազնուականուեդ ՚ևձ։

Է. Ծղթին ընծայականը, երբոր մեծին է գիրը, միշտ պէտք է՝ որ վարը Թուղթը լըմնալէն ետև՝ գրվի, և ոչ վերը վերնագրին ներքևը. երբոր հաւասարին է, ալ աղեկ է գարձեալ ան կերպը բռնել. երբոր վարինին է, կրնայ մէկը նաև վերը անմիջապէս վերնագրին տակը դնել։ Ծուճականը վարը գրելու աւեները՝ աստէս պիտոր գրվի. վերջագիրը՝ ՊՐ Ա.ղնուականուեդ ևձ, դնելէն ետև, անոր տակը դէպ ՚ի ձախ կողմը՝ լուսանցին մօտ, տուաջ դնելու է անտեղը՝ ուր որ Թուղթը գրվեցաւ. ետև տարուան Ծուճականը. ետև ամսուն (*), որ աւ տեղն որ Թուղթը գրվեցաւ։ Ծուճականը միշտ

(*) Նշդոպացիք բոլոր՝ որ երեջ Թղթերուն մէջ, նաև ամ մէն բանի մէջ ուր որ տարուան ու ամսուն Ծուճականը պիտոր դնեն, ավելի պատշաճ կըտեսնեն՝ որ տուաջ ամիսը դնեն, եարը տարին. ինչու որ՝ տարվուն մէջը ամիս ներըը էտև էտև փոխվելով, Թուղթ առնող մը տուաջ չի կրնար տեսնել, Թէ ո՞ր ամսուն գրված է Թուղթը։

հարկաւոր է դնել, մինդ հարկաւոր թղթե-
րու մէջ, անշուշտ որ թէ որ մէկ թուղթ մը կո՛ծա-
կան չունենայ, որովհետեւ մէկ ամենահարկա-
ւոր մասէն պակասած կըլլայ, անպէտ ամե-
նևին կրնայ չիդար՝ երբոր մէկը անկէց բան մը
հաստատելու համար՝ վկայութիւն կը բերէ։
ը. Կո՛ծականէն վար՝ թղթին դէպ՚ի ազջ կող-
մը դնելու է պատթափրուիլը. որուն մէջը չորս
բան կը մըտնէ. մէկ մը խոնարհական բառ մը՝
(երբոր հաւասարը հաւասարին, և պզտիկը
մեծին կը պզտիկցնէ) դիմացինին պատուոյն ու մե-
ծութիւնը նայելով, ինչպէս որ վարը ձ մասին մէ-
ջը կրտեսնես. երկրորդ՝ պրոպլին անունը. եր-
րորդ՝ իրեն մականունը. չորրորդ՝ իրեն վիճա-
կին կամ պաշտօնին անունը։ Ո՛րենց մարդկանե-
րուն նաև հաւասարներուն գրելու աոեն,
թղթին պինտ վերջի տողերը դէպ՚ի քունջը
դնելու է սովորաբար։ Թակ երեւելի մարդ
մը՝ վարի աստիճանի անձի մը գրելու ըլլայնէ,
սովորաբար մէջը խոնարհական բառ մը չի մըտ-
ներ։ Ինչ որ վերը առանց թուձականի թղթի
մը վրայ ըսինք նէ, նոյնը իմացիր նաև ան թղ-
թին վրայ, որ սովորաբար մը չունենայ։
բ. Ո՛րենց անքաղաքավարութիւն և կոպտու-
կըլնէ մէկը, երբոր այնպիսի թուղթ մը կը-
խրկէ մէկին, որ մէջի գրերը չիկրնայ կար-
դացվիլ, տողերը քերած կամ ավըշտրկած ը-
լլայ, բառերը պակաս կամ երկու անգամ գրած
ըլլայ, թանաքով կամ ուրիշ բանով մը թուղթը
աղտոտած ըլլայ։ Պետք է որ՝ որչափ կարելի է
նէ, աս պակասութիւններէն աղատ ըլլայ թուղթը.
Հապա թէ չէ՝ իր այնպիսի թղթին հետը՝ իր
պատկերքն ալ մէկին կրխրկէ, և ինչ աստիճա-
նի մարդ ըլլալը անոր կրցուցուանէ։ Ասկէց՚ի

ղատա

զատ՝ մուսացիօսաուէ և գրողին անմտադրուէ նշան մը նէ՝ լուսանցը քան գրելը, որ թուղթին մէջը պիտոր անցնի. կամ թուղթը բոլոր լցնելէն եաև քան մընալ ետևէն ալ լցընելը՝ որ վէրի քաներուն հետը պիտոր կապվի, որ Յետագրե կրսեն. սանոյմէ ալ՝ որչափ որ կարելի է նէ՝ պիտոր զգուշացվի ։ Դայց յետադրուէին երբեմն մեղադրանքէ աղատ կըլլայ, երբոր հարկաւոր նմացընելու քան մը՝ թուղթը գրելէն եաև հանդըպած կըլլայ ։ Յետագրուէին գրելու սահմանը լուսանցը անոր գիմացը երկու տող կըդրվի այսպէս. Յ. Գ. որ կընշանակէ. Յետոյ Գրուեր ։ Պէտք է նաև՝ որ որչափ կարելի է նէ, մաքուր և ազեկ ըլլայ թուղթը, որուն վրայ որ պիտոր գրվի ։

Ձ. Երբոր մէկը երևելի անձի մը պիտոր գրէ, պէտք է որ իրեն ձեռօքը գրէ բոլոր թուղթը՝ ինչևան ստորագրուէին. ինչու որ՝ մեծուէի մը ցցցընելու նշան է՝ երբոր մէկը այսպիսի մարդկանց թուղթը՝ ուրիշին գրել կուտայ, և վերջը իրեն ձեռօքը կըստորագրէ ։ Դայց եթէ քեմն բռնադատող հարկաւորուէի մը կրնայ անմեղագիր ընել զանա քանա. ինչպէս երբոր մէկը կարողուի չունենայ իր ձեռօքը գրել. կամ երբոր այնպիսի հարկաւոր գործ մը վրան գայ, որ ուրիշ բանի հետ ըլլալու ամենևին իրեն թող չիտայ ։

Ձա. Երևելի մարդկանց գրելու ատենը, պէտք է միշտ ամբողջ թերթի (գատարտայի) մը վրայ գրել. և թէ որ կարելի է նէ՝ թուղթին շրթունքն կամ եզերքն ալ ոսկեզօծ ըլլան (*) ։

Իրենց

(*) Եւրոպայի մէջ տեղ կայ, որ ազատ թուղթ մը գրե-

լու

Խրենց պատիվ ջնտալ մը կըսեպակի, երբոր ի բենց գիրը պզտակեկ թղթի մը վրայ գրվի։ ձէ. Թղթին մէջը զգուշանալու է, որ կիսատ բառով բան չգրվի. պատվով աւ գրելու է՝ բայց՝ ի այնպիսի պատիւներէն, որ շատ սովրեալ բանան են և հեշտ կրնան կարդայվիլ. Թուշանշան(բախատ) աւ պէտք չէ գործածել թղթին մէջը, բայց՝ ի սա Թուշականներէն՝ որ տարին կիմանվին կըցըրնէ. որ՝ պէտք չէ կիսատ գրել այսպէս. Ա ուկ". Կոսա", ևձ. Հապա ամբողջ՝ Ա ուկաս. Կոստանդնուպոլիս. և ոչ պատվով այնպէս, վՀուկն. ևձ. Հապա բայց՝ վաճառականբայց կրնայ գրվիլ պատվով՝ ամբ. վաճառականնուքի, ևձ։ Ա ուրձեալ՝ պէտք չէ գրել այսպէս. Ա՚ն մարդը 30 տարեկան էր. Հապա բայց, եուսուն տարեկան էր. և ոչ՝ Հոն 400 մարդու չափ կար, Հապա արձակ՝ շորս Հարիւր։ Այսկայն կրնայ գրվիլ այսպէս. Թէ՝ աս գիրքս շինվեցաւ յամին 1802, ի 29, Հոկտեմբեր ամսուն. կամ՝ գրած Թուղթդ ի 1801, ի 10, դեկտեմբերի, աւ ի 1802, ի 12 յունվարի։ Բայց տուրևառուբ Թղթերուն մէջը՝ որոնք որ աւելի զգուշաւոր են, առաջ կիմ խրկած ըսած կինն Համրանքը կիմ որչափ բան ըլլալը, կըջանան՝ որ երկու անգամ գրեն. մէկ մը Թուշականով կըգրեն, մէկալն ալ բայց առանց Թուշականի. որ՝ 2000 ՀՀ. այսինքն՝ երկու Հազար շորսուշ. որ խատրախուն մը Համրանքին մէջը չնկրնայ մանել։

ձէ.

յոր ըլլան նէ, սովորուն ուղին՝ որ չրթուղքը ան նէրսէն Թղթի վրայ գրեն։ Մեկը՝ որ առէ որ գրանըվինէ, ան առէնն սովորուն պիտոր Հեռաւ։

ձէ. Թուղթը կնքելէն առաջ՝ պէտք է մէկ անգամ մը աչքէ անցընել, և սխալներէն սրբել. նաև վրայի ցանած փոշին (թօզը) մաքրել. ինչու որ թուղթը անպէս սխալ ու փոշոտ ըլլալով՝ կրնայ հարցասողին դժգոհ և դղրդիլը պատ։

ձը. Ծալած թղթին ձևը երկան քառակուսի (տէօրթ քէօշէլի) պիտոր ըլլայ. հասարակ սովորութիւնը նայելով՝ չորս մատնաչափ մը կըլլայ լայնքը, և վեց մատնաչափ մը երկանքը։ Այլ երեւելի մարդկանց թղթին ծալքը հասարակ սովորութէ դուրս ալէլի մեծ բռնելու է. և միշտ պահարանի մէջ դնելու է։ Թուղթը կրնայ շատ կերպ ծալլըվիլ. սակայն մենք չըգիտցողներուն համար՝ մէկ հասարակ կերպ մը միայն դնենք աս տեղը։ Հաւաջ թուղթը լայնութէն պէտք է երեք ծալլել. անանկ որ երկու շրթունքը թղթին մէկզմէկու դան, ու քիչ մալ անցնին։ Ետքը պէտք է թղթին երկայնութին ալ նոյնպէս երեք ծալլել. սակայն աս ծալլելու առեն պիտի նայվի, որ թղթին վերի և վարի շրթունքները անղրտար դան մէկզմէկու վրայ, որ կընիքը զարնելու բաւական տեղ ըլլայ։ Ետքէն աս երկու ծայրերը մէկզմէկու մէջ անցընելու է. ու կնիքը պիտի մէջ տեղը զարնվի։ Սակից՝ ի գատ ուրիշ կերպով մալ կըլլայ, որ կրնայ մարդ առանելով ուրիշներուն ցնծելով սորվիլ։

ձէ. Հնարքով կնքել թուղթը՝ պատուավոր բան մը չէ. պէտք է Պետրոսի մոմը գործածել, որ է՝ լէօհ (*)։

ձը.

(*) Եւրոպայ առեղ կայ, ուր ոչ թէ թուղթերը սպանիոյ մո-

ԺԲ. Ա այլեւս սովորութիւնն է, որ մէկը իրեն առանձին նշան կամ պահպանիչ մը ունենայ, որ կրծլի՝ կոչի, և անով հինգ իր ամէն Թուղթը. ԺԳ. Ա՛ղթին վախճանը կամ հասցէն պահպանին վրայ կը գրվի. կամ թէ որ պահպան չունենայ՝ ծալած Թղթին վրայ, ո՛ր շատ վարէն, և ո՛ր շատ վերէն. գնելու անունը, մականունը անձին՝ որուն որ կ՚ընդհանրական Թուղթը, հանգերձ իրեն աստիճանին, պաշտօնին ու պատուոյն անուններուն, որ վարը է. մասին մէջը օրինակները պիտոյ տանք. ետքը նեղքեւը՝ ձախ կողմը գնելու է Թաղը (մահակին՝) ուր տեղ որ ինքը կը բնակի. ետքը անոր տակը դէպ՚ի աջ կողմը քաղքին անունը, ուր որ պիտի երթայ Թուղթը: Ա՛ն որ քաղաքը անծանօթ մը ըլլայ նէ, ան ատենը գաւառն ալ հարկաւոր է դնել, ուր որ ան քաղաքը կ՚ըլլայ:

Պատանք են Թուղթ գրելու գլխաւոր հանգամանքները. ասոնցմէ գուրս կան ուրիշ հանգամանքներ ալ. բայց անոնք կամ շատ մանտր բաներ են, որ մենք գրելու արժանի չըսեսլենք. կամ աւելորդ են՝ հիմակուան մեր աղքին վրայ ձգնակին կամ սովորութիւնը նայելով: Ինչ որ գրեցինք, թէ որ մէկ ջոկտացօղը գիտնայ ու չանայ պահելու, իր Թուղթը աղէկ ու կատարեալ կրգրէ. հապա թէ չէ՝ չէ թէ միայն կիսկատարը կերևնայ իրեն գրած Թուղթը, հապա նաև գիտցողին գիմացը ծիծաղելի կ՚ըլլայ: Կրնանք բանի մը նըմանցնելով ըսել, թէ՝ Թուղթը վերի գրած վարժութիւններով, կանոնները

մէկին անապատն տեսակովը կը կնքեն. պէտք է միշտ տեղին սովորութիւնը նայիլ ու պահել:

ներով չինուած ըլլալով, ե՛ւ ինչպէս մէկ մարմին մը՝ որ հոգի ու ունենայ և բոլոր անդամները սահմանուած ըլլայ ։ բայց ինչպէս այնպիսի մարմնին ամէն դիտց զգալի տպաւորութիւն ընդունելու հատուածով մը ծածկած ըլլալով, դանելիմինէ տեսնողին առջևը, առանց այլ թուղթեր՝ թէ որ աս հիմակուան գրած հանգամանքները իր մէջը չունենայ ։ Ասոր համար կըսուի որ ինչպէս չիւիտացողները, որ աս թեթև բաները ալ չանան ձիտնալու պահել ։ չըմտածեն թէ՝ թեթև բաներ ըլլալով՝ կրնան չիպահել ։ ինչու որ՝ մանաւանդ թեթև ըլլալուն համար ու ամէն հեշտ պահվելուն համար, աւելի պարտական են պահել ։ ասկէց ՚ի զատ՝ շատ թեթև բաներ կան աշխարհիս մէջը՝ որ մէկը չիւիտնայնէ (թէպէտև ուրիշ մեծ բաներու գիտցող ըլլայ), մարդկանց առջևը բան չի գիտցող մը կրսեպվի ։ և թէ որ գիտնայ՝ (թէ սիեա և ուրիշ մեծ բաներ չիւիտնայ ալ), բան գիտցողի մը տեղ կրդրվի ։

Ա՛ինչև հիմա ինչ հանգամանքներու վրայ որ խօսեցանք ենք, ուզելով մէկ պատկերքովմը նաև ցրցընել չգիտցողի մը, գնենք մէկ օրինակ մը, որ իբր թէ մէկը մէկ վանքի Ա՛ւաջնորդին մը կրգրէ ։

Անունք.	Յարփոյանէժար Օր և Վերապատիւ Տէր (այս անուն), ի համբոյր յարփահան ամէ ոմոյ, կնոքած։
Մականունք.	Ընտիփափէժ նահակ Յարփոյանէժար և Վերապատիւ Հայրապետիւ Հերոյ, եւն.
Անբնագիր.	Ի՛նչ լերուսք. Վերապատիւ և Արքեպիսկոպոս Հայրապետիւ Հերուսմ,
Թուականք.	(այս անուն Վարպետն) 1805. ի 2. Յունիսի.
Սպրագիրք.	Գրուածս և անարժան ծառայ (այս անուն և այս մականուն)։

Մակագիր.

Տէր Յարփոյանէժար և Վարդիկանէկ Հայր և Տէր. (այս անուն և այս մականուն). Վերապատիւ և Արքեպիսկոպոս Հիմնադրեալ ամէն Հոխոփին (այս անուն)։

(այս նիշ Վարպետն).

(այս անուն Վարպետն)։

ՄԱՍՆ Ը։

Օրինակք Թղթոյ լատին զանազան Տեառտիայ։

ՅՄՄԷՆ ԲԱՆԸ ԱՆ ԱՏԵՆԸ կրնանք ազէկ մը խմանալ, երբոր առ երկու զգայարանքս՝ լսելիքը ու տեսանելիքը մէկ տեղ գան. այսինքն՝ երբոր նոյն բանը լսենք՝ միանգամայն և տեսնենք։ Մասատասկրնեորը՝ մարդս պզտիկ աշխարք մը նէ ըսէն. առ պզտիկ աշխարհիս մէջը առ երկու զգայարանքը երկու ազատորքն են. լսելիքը լսանի կրնմանի, և տեսանելիքը՝ արևու։ Ուանի ու արևուն մէջը որչափ տարբերութիւն կայ նէ, անչափ աւ՝ լսելուն ու տեսնելուն մէջը։ Ինչև հիմա ինչ որ խօսեցանք նէ, միան լսելմընեը, թէ այսպիսի և այնպիսի վարժութիւով, կանոններով և հանգամանքներով մէկ Թուղթ մը ազէկ մը կրնայ լմննալ. բանծներըը հիմա օրինակներով աւ տեսցընենք. առաջ առ է. մասին մէջը՝ Թղթերուն օրինակները տալով, եարը է. մասին մէջը՝ մակադրութիւնները՝ այսինքն՝ պատուոյ անուններուն օրինակները։ Թղթերուն օրինակները ջոդրած, առ երկու բանս պատշաճ կրտեսնեմ՝ որ իմացընեմ։ Ալա՝ թէ առ օրինակներուն մէջը

Թըղ-

թղթին ուրիշ մասերը, որ՝ վերնագիրը, սատ
րագրութիւնը, եւ, չենք դներ. ինչու որ՝ անոնք
վարը տեղն՝ի տեղն պատ պիտի դնենք: Երկ
րորդ՝ թէ թէսթ եւ ամմէն մէկ տեսակ
թղթուն պատասխանն ալ դրինք ետեւէն,
բայց նոյն տեսակի մէջ եղած ամմէն թղթե
րուն ալ պատասխանը դնելը՝ աւելորդ սեպե
ցինք. ինչու որ մէկ երկու պատասխանէն՝ նոյն
տեսակ եղած ուրիշ թղթերուն պիտնը դրե
լուն ալ կրնայ մեկը վարժիլ: Ու աս ամմէն
օրինակները՝ որպէս զի ամմէնուն ալ կարենայ
ծառայել, գլխինք երկու լեզուով. դրաբառ եւ
աշխարհաբառ. ամմէն մէկին առաջ դրաբա
ռը, ետեւ անոր տակը պզտիկ դրով աշխարհա
բառը:

Հիմա մենք ինչ վախճանի համար որ աս օրէ
նակները տպեցինք նէ, կուզենք եւ կրկիսափա
քինք՝ որ մեր կարդացողներն ալ ջանան՝ որ
նոյն վախճանը ձեռք բերեն. վախճաննիս ու
րիշ բան չէր, բայց եթէ՝ որ աս քիչ օրինակնե
րով մէկ գրչիւ մը մէկ յորդորանք մը տանք
թուղթ գրելու նորաւարժի մը, որ առջեւի
քան լսելէն ետեւ եւ առջեւի օրինակ տեսնելէն
ետեւ, սիրտ առնու ձեռք զարնէ՝ նրբեն պէտք ե
ղած թուղթը իր քովէն շինելու եւ գրելու.
չենք ուզեր՝ որ աս օրինակները աւելի մեծ
ըլլայ այնպիսւոյն, երբոր մէկ մը ծուլութիւնը
վրան տիրելով ու միտքը քիչ մը աշխատցընել
ջուղելով՝ ըսկսի առանք աւելի քաւ առ քաւ
օրինակել, քան թէ՝ առնցմէ նրբեն օրինակ
առնել:

ԹՈՒՂԹ ԸՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ։

Ի շնան ոմն շնորհաւորէ գրով նորապսակ Հայրապետին պետրոս Ա. (*)։

Արքայնուլթեան ձերոյ ընկալեալ զսէրարթարար լուր, ոչ բաւէ խաղալ յառաջ ապաձեռն գրչուին նախմանկիս՝ ոլորել, ծարեալ և ներիցս երանեալ Արքային Տէր մեր հոգևոր, եթէ ոչ՝ ի ձերմէ Արքուէ տացի համարձակուն յեփնեալ քումդ ծառայի խօսել ծառայուլթե նամակաւս ընդքումդ ուճարեալ Արքուլթե։ Անանաւանդ այսօր՝ յորում ընտրեալ յանեղական աջոյն, տօնար մեզ որդւոցս գերաճայրեալ հայր հայրանոյ և քահանայապետական գլուխ քահանայապետուլթեոյ եկեղեցւոյ։ Գանդի այսօր փափաքին անձկանօք որդիք քո մերձենալ և յարել՝ ի քո Արքուլթիդ։ զի որպէս այսօր յուցար որդւոցս Հայր հանրական, նոյնպէս և մեք խնդրեմք յուցանել և ընծայել զմեզ Արքուե ձերում՝ իբրև որդիք հարազատք և հաւատացեալք։ Նա զի այսօր ընծայաբերեալ յածեղէն ընտրուէն փեսայդ գեղապատշաճ, մտեր յառաջատան լմանալի՝ ըստ հարսին քոյ եկեղեց-

Ժ K ւոյ

(*) Ա՛ս Թղթիս և ասիկեց հետևինին ալ խորհրդով ջնջք դներ տակը իրենց աշխարհաբառը. լինչու որ կուզինք ի մայրնել, թէ ավելի վայելուչ է՝ որ այսպիսի անձանց՝ (մանաւանդ առ առաջի Թղթերուն մէջը) գրաբառ գըր-ված, քան թէ աշխարհաբառ։

ասէ, վերապատուական անխոնջելի հայրանօք սիրոյ՝ անարատ քօղափարդ հարսին լուսոյ եկեղեցւոյ, ցնծամբ և մեք մանկունքս առաքեալսն քարեբանելոյ զանմահ Թագաւորն մեր զքո, որ ընծային նախանձառութեան յարուցանէ ժառանգս սուրբս և արժանիս Աստուծոյն սրբութեանն, որպէս և այսօր զերիցս երանեալ Սրբութեանն արհիական Գէղեարդ մերոյ։ Ապա որով և այսօր ծառայքս և որդիք բերկրեալ սրտիւ և խոնարհեալ անձամբ՝ ի համբոյր լուսահետ ոտից՝ և աջոյդ Սրբութեանդ՝ անարժան ըստ թամբք, մաղթեմ՝ հեղցես՝ ի մեզ զյօդ ընծաձիր և ընծասարդև օրհնութեանդ լուսընկալ և լուսացոյց աջոյդ, որ հովանասեաց երկնընթաց հաւատացեալ քո հօտիս, և քահանայապետ ամբիծ դասակարգութեանդ քահանայութեդ եկեղեցւոյս քոյ։ զոր տացէ մեզ տեսանել երկնաւոր քահանայապետն քո ընդ յամայր ամն ընտրեալ խաղաղութեամբ յաթոռդ սրբութեանդ, լուսաւորելով համասփիւռ զօրդիս քո՝ որ քումդ վիճակեցաք լինել ընդ հովանեաւ դասաւանդ արքայութեանդ. և փառաբանեմք առ՝ ի քէն լուսոյդ՝ ի լուսաւորութեն անձանց մերոց։ Որպէս զի հնար հեալ մեզ ձեր՝ ի քեզ ընդ երկայն աւուրս՝ ի փառս և՝ ի բարձրութեդ ամենայաղթ եկեղեցւոյ իւրոյ, և մեք անարժան որդիքս ձեր բերկրեալ՝ ի սիրտ և՝ ի հոգի՝ վայելեալք ցնծասցուք ընդ երկայն աւուրս՝ ի լոյս գոնարթատար Սրբութեանդ ձերոյ։

Ի ՀԱՆԴԷՍ ՈՐ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԷ ՇՆՈՒԱԾ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ Ո՛ՍԿԵՓԱՅԼ ՎԱՆԱՑ ։ Ա ։

Հնուէ տարփանամբ՝ որ ինչ՛ի մէնջ սիրոյ քա-
րեհամուեցեալ պարտք՝ առ ձերդ յարգոյա-
մեծար և գերապատիւ Հայրութիւն , այսր ուղղ-
ւանիմ ընծայաբերութեամբ նուաստիկ յաւուրս յայս-
միկ , որ օր է բերկրապատար ցնծութեան ոչ միայն
բոլանդակ ազգաս մերոյ առաքնորդելոցդ , այլ
և իմ իսկ դլխովին , յորում գերապատիւ և
յարգոյամեծար Հայրութիւն ձեր ընտրութեամբ ազգ-
ասոյդ միաբանիցդ կարգեցաւ յաթոռ առաջ-
նորդութեան սուրբ և մեծափառ Ուխտիդ • զոր
և համարիմ եղեալ արդարև ազգային ընտրու-
թիւն : Վասնզի գիտեմ զյարգոյամեծար գե-
րապատուութիւնն անձինդ՝ զարդարեալ ամենայն
կատարելութեանբ մասամբք • որպէս իմաստութիւն՝
լսատ նմին և առաւել ևս բազմադիմ առաքի-
նութիւք • զգօն՛ի խրատոս , խոհական՛ի կառա-
վարել , փոյթ՛ի խնամել , հանճարեղ յուսոյ
ցանել , և քաղցը՛ի քաղաքավարել • երբև
հայր ձխմարիտ խնամածու որդւոց • և ամե-
նայնիւ ժրացեալ՛ի պայծառութիւն հոգևակաւոր
Ուխտիդ սյդօրիկ բազմապատիկ գործ նմա-
ւելիք : Ասաւ Թէպետ և երջանիկ փոխուիս
յարգոյամեծար և գերապատիւ Նախորդինն
ձերոյ՝ մերոյ հօրն՝ կարէ տրտմեցոյց զմեզ ,
այլ անդէն՛ի ցնծալի լուր ընտրութեանդ գերա-
պատիւ և բարերջանիկ Յաջորդիդ՝ բերկրեցաք
ամենեքեան • որ ոմն զինս , նոյնպէս և զձեծա-
կրօն և զներանձնացեալ միաբանիցդ զսուգ-
ընդ անջատումն հօրն խրեանց՝ փոխեցեր՛ի
լանդուն , յորժամ արժանապէս պատուով վե-

բաբաղմեցար յամէ-ոռ նորա. որք ցնծացան ՚ի քեզ ի բերև յառաջինն իւրեանց հայր. որոց և ես այսօր գոլով ընդ-ակից, հայցեմ մանաւանդ ել և ինձ ընդ նոսա զնորհաձիր օրհնուիդ, որ խոնարհեալ կամ յարդուլ ՚ի համբոյր ոք աջոյդ. մաղթելով ՚ի տնէ շնորհել զբերաբա-տիս ՚ի պարծանս ընդ երկայն աւուրս ՚ի սպաս ծանս մերոյ ազին՝ դէտ անքուն և առաջնորդ պայծառ այդմ մեծաւիտառ և հռչակաւոր Ուխտի:

Ի՛աբեկամ շնորհաւորէ Բարեկամ շնոր պարի. Գ:

Երեկոյթիս փափաքանաց սրտի իմոյ ՚ի սին ամի՝ քեզ նուիրեմ յառաջին աւուր սորա մի

Թուղթ Շնորհաւորութեան:

Գ. Պինտ առջի բայձանքս՝ որ ես սարի պիտոր ունե-նամ մտերիմ բարեկամս, այն է՝ որ կըբաղձամ որ սարս-պինտ առջի օրէն ըսկսելով օրերդ երկան ըլլայ, և ամէն տեսակ բարիքներով լեցված ըլլայ. բայց բարիք ըսելով ոչ այնչափ մարմնաւոր բարիքները կուզեմ խմանալ, որչափ հոգւոյն՝ որոնք որ հրամանքդ (ինչպես որ գիտեմ) կը-սիրես ամէն բանէ ՚ի վեր: Այո զի գիտես՝ որ մարմնոյ բարիքը անչափ նուաստ բաներնեն, որ արժանի ալ չեն՝ որ ես մեր սիրտը որ պինտ մեծ բարեաց համար ըս-տեղծվերէ՝ այսինքն՝ ձեզ համար, ու յաւիտենական բա-րիքներու կըբաղձայ, ասոնց համար ըսեմ: Տարիքները կանցնին կերթան. և մեր մահը որչափ կերկրննայ նէ, այնչափ կըկարձրնայ. և որչափ կուշանայ նէ՝ այնչափ շու-տով վայր կըհասնի: Սակայն ՚ի վեր այսր ամէն կըխնդրեմ աստուծմէ սիրելի իմ, որ մարմնոյ դիէն ալ տայ հրամա-նոցդ ան հանգիստ կեանքը, որով որ կրնանք հանգիստ հոգւով մը երեն ծառայել. տայ միշտ և ան չմարիտ սրտի ուրախութիւնը, որ մաքուր և ազէկ խմմանքէ մը կրնայ ա-ռաջ գալ. ասկէց ՚ի զատ աշխարհիս ան ամէն բարիքը, ո-րոնք որ մէկ բարեպաշտ մարդուն (ինչպես կըմանչնամ գիրամանքդ) աւելի ծարաւը կըբերեն՝ որ անդին բարիք-ները ջանայ ձեռք բերել. ինչու որ՝ ազէկ գիտեմ, որ աշխարհիս բարիքները քեզի պատճառ կըլլան՝ որ անոնց մով յաւիտենական բարեաց արժանի ըլլաս:

մեռելիմ իմ և բարեկամ. մաղթելով քեզ աւուրս երկայնս և երջանկաւետս. այլ երջանկաւետ ասելով՝ առաւելապէս զայն կամիմ ասել, որ Հոգեկանին վիճակեալ է մասին՝ առաքինի կարգաց և քաջողջուն ներքին մարդոյս. որոց սկիզբ առաւել քան զայժմ՝ ձանաչեմ ըզմտերմութիդ ։ Բայց զի պիտես իսկ քաջ, եթէ մարմնոյ բարեմասնութիք այնչափ ի դուշնաքէից են համարի, մինչ զի չէ իսկ արժան՝ եթէ սիրտ մեր՝ որ ստեղծեալ է վերին հաղորդին բարւոյ, և բնաւորապէս տարփմամբ ձգի ի դիւտ անեղրական բարեմասնութեցն, ի խնդիր երթայ նոցա ։ Ընդհանուն ամք. և վախճան կեանս՝ որչափ յերկարաձգի, այնչափ համառօտի. և որչափ յամր գայ, այնչափ արագէ ։ Սակայն և ոչ մեռելոյ մտերիմ իմ դադարեցոյցեալ մաղթել քեզ ի տնէ զայն անդորրաւէտ կեանս մարմնոյ, յորում կարիցեմք ծառայել միայ նաղաղութիւն Հոգւոյ. զայն բերկրական խնդութիւն արտի, որ պտուղ է բարիոք և առաքինի մտացն խղճի. և զայն ամ բարիս և քաղցրութիւն աստի կենացդ, որովք առաւելապէս յորդեսցիս ի սէր անտի բարեաց. քանզի հաստատաւել պիտեմ, եթէ բարիոք վարիս կենցաղոյդ անօքս, որպէս ի չինուն ամ մարդկան, նոյնպէս և ի ձեռս բերել նոքիմիք գործոց նահանջ ։

Պատասխանի. Գ ։

Բայց իսկ ի վերջ հասեալ եմ մտերիմ սիրոյդ, եթէ անգութ են քո խնդրուածք բարեաց վերա

Գ. Պէտ. Առանց տարտակուսելու մը գիտեմ սիրելի իմ, որ միշտ քու բարի խնդրուածներդ անպակաս կըլլանկոր
ին

իմ. իբրև զի և ես անդուլ քաղեմ զպտուղ աղօթից քոց յերջանկաւէտ աւուրս կենաց իմոց։ Ընդ այնոսիկ խնդրուճածս ընկալայ և զայսր նամակի քո իշձս բարեայվ ես իմ՝ ամ տարփմամբ և շնորհակալութ, որովք խնդրես ինձ երջանկանալ դերագոյն երջանկութենն մասամբք՝ անդէն ի սկզբան տարւոյս։ Գեղեցիկ է ինկս ցուցանես ինձ սիրելի իմ, եթէ կեանք մեր անցանեն իբրև ստուեր և իբրև յանուրջս. հաստատեալ գիտեմ՝ եթէ յայմ վայրկենի ա ռանց իմանալոյ գեմ եգեալ գնամք առ յաւիտենականութին. և թէ՝ մահ բարեկամացն՝ հանապազօր զմերն մեզ առնէ մահ. ա պա յանցանեմ յանցանս մեծ, եթէ կետ այս չափ գեղեցիկ վարդապետութ և անվրէպ ուսմամբ վարժեալ իմ՝ ի գիտութեի կենաց և մահ

հու,

ինձի համար. ինչու որ ես ալ միշտ անպակաս ուրախ և աջող օրեր կունենամ կոր. գիտեմ որ առ քու աղօթիցդ պտուղն է։ Մենծ շնորհակալութ մը շնորհակալ եմ հրաշ մանոյդ Ձմարիա սիրուն, որով որ առ Թղթովդ ալ կուղես՝ որ ես մեկէն ուրիշոյ բակիսքեն առիքնեբով լեցվիմ։ Շատ գեղեցիկ կերպով մը կըսըցընես ինձի, թէ մեր կեանքը էրազի մը պես են և առուեբի մը պես կանցնին կերթան. գիտեմ՝ որ առիքեն վայրկեան (Թաքը. քե) առանց իմանալումը դեպ ի յաւիտենականութիը կերթանք. և թէ՝ մեր բարեկամներուն մահը միշտ մեր մահը մեզի կիմացընէ. ուրիշն մենծ յանցանք մը կընեմ, թէ որ իմ կենացս և իմ մահուանս վրայ առջի Ձմարիա բաները գիտնալէն էտև, չեմ չանար՝ որ զիս բոլորովին իմ ստեղծողիս ընծայեմ։ Իսկ ան բարի խնդրուճածքներուն համար, որ մտերիմ սիրովմը կընդունես առաուծմէ ինձի համար, ես ալ նոյն սիրով կընդունեմ՝ որ առ աչխարհիս մէջ երկան ու բարի օրեր վայելես, որպէս զի անպիի աշխարքը վարձդ ու փառքդ հվելնք շատ ըլլայ։ Թղթիս վերջը կաղաչեմ սիրուդ, որ առէպ առէպ (սրիս սրիս) Թուղթդ դրեըով, մեզի որպիսուհիդ իմացնես. գիտես՝ որ բարեկամներուս ալ ամէնն էտևէ խնդրուս բան մը չկայ, ինչպես բարեկամներուս վրայ բան իմանալը։

հոս , ոչ գիտեմ այնքիմ տալ գատեղծուճածս քո
ըրանուձեր ստեղծողին ու ։ Հայր փոխարէն
բարեմաղթուձեդ մտերիմ սիրոյդ՝ մաղթեմ և
ես քեզ նոյնին սիրով կեանս ձիդս առաւելեալ
պործովք բարուձե , ՚ի պատձառս քեզ մեծաց
վարձուդ ՚ի կեանս անմահուձե ։ ՚ի վերջէ աղա-
չեմ զմտերմուձիդ . մի դանդաղեսցիս առեալ
ատեպ նամակիդ պրուբ առնել զմեզ ծանօթա
վիձակի անձինդ . քանզի դիտես՝ եթէ չիք ինչ
այնպէս խնդրելի բարեկամաց , քան լուր ըզ-
բարեկամաց ։

Ողբն Ղնորհաւորէ Ծնողացն Ղնոր Որբէ . Ն ։

Ե Երեմիատպիտուձեն պարտուց այնչափ ուժ
գինս բերիմ ամենափափաքելի ծնունդք իմ ,

ե . Երեմիատպիտուձէ պարտքը անչափ մեծ մը կըձանչ-
նամ, որ էվէլքէ հարկաւոր մը կըսեպեմ՝ որ նոր տարուըս
գինս առչի վայրկեաններըը ուրիչ բանի չնծայեմ, բայց
եթէ իմ որդիական պարտքս ցըցընելու ։ Ինչ որդեա-
կան ուէր որ ունիմ հրամանոցներուդ՝ սրտիս մէջը , և
ձեր երեմիատցը ինչ ձանչցուի որ ունիմ մտացս մէջը ,
չեմ կրնար բերնով բացատրել ։ Կըհամարձակիմ ըսել սի-
րելի ծնողքս , թէ գիս անարժանը ամենևին պիտոյ չի-
տեանէք ձեր ան մեծ սիրուն , որով որ գիս կըսիրէք . ին-
չու որ՝ իմ սրտանց ջանքս ալ միշտ ան է՝ որ ձեր ուղածը
ձեր փափաքը միշտ կատարեմ ։ Նոր տարին չէ պատձա-
ռը , որ գիս կըհարկաւորէ , որ ես ատ որդիական երախ-
տապիտուձես պարտքը ձեզի ցըցընեմ . վո՜ւ գի՝ ատ պարտքս
այնպիսի յաւիտենական օրինք մը կըձանչնամ, որ ոչ մեկ
ժամանակը և ոչ տարուըս նորութիւնը կրնան փոխել . ոչ
կրնան եվէլցընել , և ոչ կրնան պակսեցընել . ուրեմն տար-
ւոյս առչի օրը միան յատկապ ժամանակ մը կըսեպնեմ ին-
ծի , որ հրամանոցներուդ արժանապատուձուձը խնացնեմ,
թէ ամենևին մեկ բան մը չնկրնար գիս ձեզմէ բաժնել , որ
ձեր հետը սիրով ու պարտկանուձէ անպէս մը կապվիլը
եմ, որ յաւիտեան չեմ կրնար քակվիլ ։ Բարի խնդրուածդ
նոր ձեզի համար միշտ կըմնդրեմ առտուձմէ . չէ թէ ա-
նոր համար՝ որ ես ալ ձեր բարեբախտուձիներէն և աղո-
ղուձիներէն պիտոյ վայելեմ, հապա՝ վո՜ւ գի պարտկանուձս

և

մինչև պատրաստ վարկանիմ անհրաժեշտ՝ ոչ յայլ
ինչ ծախել զառաջինն վայրկեանս նորոյ տալ
տայս, քայց՝ ի ցուցանել զորդիական պատրաս
համառ ձեզ։ Ես բաւեմ քանիւք քաջայայտել՝
որչափ ինչ միանգամ իղձ փափաքանաց առ
սերդ Ծնողական ունիմ՝ ի սրտի, և ընդհա
պարտ Ձանաչումն անփոխարինելի երախտեաց
ձերոց՝ ի միտս։ Յանդգնիմ ասել որդեսէր
Ծնող՛ք իմ, եթէ ոչ երբէք արդեօք դասջիք զիս
անարժան մեծի սիրոյ ձերոյ՝ որով սիրէքդ զիս.
իբրև զի հանապազ և ես ինքն դուն դործեալ
եմ ոչ ուրուք չափ կատարել զայն ՚ձեմ՝ զոր առա
ւել զիտեմ Հաձոյական և ախորժելի ձեզ։
Ապաքէն ոչ եթէ զի հասեալ ժամանեցաք՝ ի
սկիզբն տալոյս, վ՚ր այնորիկ ստիպեմ տալ
ձեզ զայս վկայուն որդիապարտ երախտագի
տուե. քանզի օրէնք յաւիտենական անաղարտ
տեսի խոստովանիմ զսա, զոր ոչ ժամանակ ինչ
աւուրց և կիմ փոփոխումն տալոյ մարթի վը
խել յիս, ոչ յաւելուլ և ոչ նուազեցուցանել։
Ապա զսկիզբն տալոյս առնում ինձ միայն
երբև քաջագիտուն ինն ժամանակի առ՝ ի հա
ստատմացուցանել Ծնողական գարձրուե ձե
րում, եթէ չիք ինչ այնպիսի՝ որ զիս կարաց
ցէ քեցել առ՝ ի ձէնջ՝ որ կապեալս եմ ընդ ձեզ
անխզելի կապանօք պարտուց և սիրոյ։ Խնդրը
ուածս բարեաց առ՝ ի սրտէ խնդրեմ միշտ յայ
ս՚ձեզ. այլ յաւնեալն զայս՝ այնչափ ինչ օգուտ

դի-

և որդիական սէրս զիս կրնարկաւորէ, որ առ խնդրուածք
քը խնդրեմ առատուծմէ՝ որ ձեզի երկան օրեր պարգևէ
ամմէն բարեբախտութիւններով լեցուած. ես ալ որչափ կարե
լի է նէ կրնամ՝ որ անոնց վրայ ավելի բան մը գնեմ
իմ կողմանէս՝ իմ յարգութիւս և իմ կատարեալ հնազան
դութիս, որուն որ պարտական կրձանչնամ զիս, քանի որ
շունչս վրաս է։

պիտեմ ձգել և յիս , մինչ դի երկնչիմ ամենա-
սիրելի ծնողք , եթէ շիտեսջիք զենաւորա-
պէս գիտաւմիս ՝ ընդ որդիական պարտուցս ։
Սակայն՝ի վեր այսր ՝ամի՝ միայն ձգեալ՝ի հնոր-
հապարտ սրտէ և՝ի ծնողական ձեր սիրոյ՝
մաղթեմ վե ձեր երկայն աւուրս ՝ամ բարեմաս-
նութիք լցեալս ։ յորս և ես ձգնիմ առնել յա-
ւելուած ինն բարեաց ըստ կարի՝ որդիապարտ
իմովս յարդանօք և անթերի հնազանդութիք ,
որոյ՝ և պարտական զանձն դաւանիմ յ՝ամ
ընթացս կենաց ։

Պատասխանի . Ը .։

Արդարև ինչ միանդամ խորհուրդս բարեաց և
կարծիս քաջալաւութե ունիք զսիրատուն որդ-
ւոյդ, այն ՝ամ սկսեալ հաստատեցաւ՝ի միտս
մեր՝ի դէղեցիկ բանիս շնորհագիծ նամակիդ
երախտագիտութե ։ Ո՝նամբ սկսիկալեալ մե-
ծապէս յուսալ, եթէ նոյն իսկ խնդութի՝ զոր
մեք

Ը . Պէտ . Ինչ բարի կարծիքներ որ ունէիք մեր սիրա-
կան որդւոյդ համար , անոնք ամէնը ավելի կերեւումը
հաստատութեան մեր մտքին մէջը , երբոր աս երախտագի-
տութեդ շնորհալի գիրը առինք կարդացինք ։ Մենծ յու-
սով մը կըսպասենք , որ աս մեր սրտին ուրախութիը՝ որ ու-
նինք քու վրադ , քեզի աղեկ յորդորանք մը ըլլայ , որ դուն
ալ շնորհը և մեր ծնողական օրհնութիը՝ ինչ աղէկ ինչ գե-
ղեցիկ ձամբայ որ բռնեբես նէ , անկէց ետ չկենաս ։ Ան
ամէնն բարեբախտութիներէն՝ որ ունինք կիմ պիտոր ունե-
նանք՝ ավելի սիրելի ավելի բաղձալի են մեզի քու խնդրե-
նէաձդ՝ որ մեր բարեբախտութեց մեր աչողութիը համան
կընես . ինչու որ՝ կրձանչնանք որ աս խնդրուածներդ
որդիական սիրոյ ու պարտկանութէ առաջ կուգան , քան
թէ սովորութէ մը կիմ ուրիշ պատճառէ մը . և թէ որ մենք
ալ խնդրենքնէ ատոնց մէ՝ որ քու խնդրուածներդ լսէ ,
ասիկայ մենծ շահ մը կըլլայ մեր սիրական որդւոյդ . վր
զի ան ասոնք մեր ծնողական գթութն նշաններըը քու վրադ
ավելի կրնաս տեսնել ։

մեք խնդամք վե՛ք ի սրտի, տայէ քեզ քաջ ջալեթս բարեաց յաւերժանալ՛ի նոյն բարեշաւիղ ընթացս կենաց, զորմէ բոլոն հարեալ ես ընդ հոգևանեաւ խնամոց ՚ն և մերոյ ծնողական օրհնութենե։ Խնդրուածք քո վե՛ մերոյ բարեմասնութեդ՝ առաւելապես հաճութե ախորժելի են մեզ քան զիմ բարեմասնութենս՝ որոյ մեքս եմք վիճակեալ և կիսանկիմք վիճակիլ. եթէև զի յոտիսպատրատ սրտե ձանաչեմք յաւաջ եկեալ զքո վե՛ մեր խնդրուածս, քան՛ի առվորութենէ կիս յայլ ինչ պատճառաց. և եթէ խնդրեացուք և մեք յիդ՝ զի լսել լիցին խնդրուածք քո, ՚ի մեծաշնորհ օգուտ հղկի այդ սիրատանութդ որդւոյդ. քանզի յայնժամ տեսցես առ ՚ի մէնջ առաւելապես դոյդս ծնողական խանդակաթ սիրոյ մերոյ ՚ի վե՛ր քո։

Ո՞նդ գարձեալ շնորհաւորէ որդին ծնողաց։

ԵԹէ ՚ի դլուխս ամիս փոյթ է բարեկամաց ցուցանել միմեանց զգեղեցիկ օրինս բարեկամու-

թ։ Թէ որ բարեկամները առաքոյս բոկիքը կըլանան մէկ մէկու ընտանութենե գրկրով ցըցքնել կրնոց բարեկամութենը, ոչգամ հատա մեծ պարտքնութե մը նէ իմ որ գիտնան նոնաստաութես, որ ձեր ծնողական արժանատաք, ոճութենը ընծայեմ զիս առօր ինչպէս մեկ օրդի մը, որ ձեր առատ առատ երախտիքը միշտ առեր եմ։ Ընոր համար կաղաչեմ առնասիրելի ծնողքս, որ առ իմ որոտանց որ գիտնան յարդութենս ընդունիք, որ մեծ սիրով և մեծ խոնարհութենէմը բոլոր զիս ձեզի կընծայեմ. ինչպէս առ կենդանութենս որ ունիմ՝ ձեզմե է նե, անպէս ալ ձեզի համար կապրիմ կոր. և ինչպէս մարմնոյս կեանքը՝ որ կըվայելեմ՝ ձերն է նե, անպէս ալ հոգւոս կոչմանե թէ որ ալիկ բան մը ունիմ նե կիմ թե որ պիտոր ունենամ նե, կրնոստաբլանիմ՝ որ ձեր բարի օրինակներուն և բարի կրնթութեներուն պատուդն է, որոնցմով պզտկութենս ՚ի վեր իմ հոգիս անուցիք։ Ընանք են առատ առատ անգին երախտիքներըը, որոնց համար չեմ կրնար՝ ինչպէս որ պէտք

է

տուն մտերմութիւն զրոյց, օրշափ եւս խոնարհ ոգի
պիտանի նուիրատուն պարտք իցէն անխուսափելի՝ ընծայել զնա ծնողական արժանապատուհան ձերում՝ ի սին աւուր իբրեւ որդի ընդհատարար՝ բազմամանեայ երախտեաց ձերոց ասպնջական։ Եւ որոյ մաղթեմ ընկալարժան ապատիճ՝ եւ ամենափափաքելի ծնողք՝ զիմ աւ՝ ի արտէ որդիապարտ յարգանս, որ խոնարհ կամ առաջի ձեր՝ ամ տարիմամբ տալ նուիրել ձեզ զանձն իմ բոլորապատուղ։ քանզի ոչ ձեօք ընչեմ զկենդանական շունչս, նոյնպէս եւ կեամ վճ ձեր։ Եւ որպէս ձեր են մարմնոյս կեանք՝ յորում վայելեմ, նոյնպէս եւ զհոգւոյս բարեբաւութեց ինչ մասուն՝ (եթէ ոչնիսիմ ինչ կիրեթէ կալոյց առ յաստոյն,) ձեզում զիտեմ եւ խոնարհանիմ լինել պտուղ բարեզգեաց օրինակաց եւ զեղեցիկ գաստիարակութեան՝ որոյ զբ անդատին՝ ի տղայ տիոց խոյ անուշիկ զնեղքին մարդս՝ առաւել քան զարտաքինս աննդարար կալմամբ։ Այս են ահա երախտիք բազմամանեայ եւ անփոխարինելիք, որոց չեմ բաւական ըստ արժանեացն ուղնել զնորհս եւ տալ փոխարէնս։ սակայն որ ինչ ի ձեռս է, մաղթեմ յոյժ մեծասիս տարիմամբ անդուլ խնդրուճածովք՝ յերկարաձգել ձեզ զաւուրս երանաւէտ կենաց, տալով փոխարէնս բարեաց արժանապատիւ ծնողացդ, որոց եւ երախտապարտ յոյժ ի կեանս իմ ձանաչեմ զանձինս նուիրատուել ։

Պատ-

է նէ՝ զնորհակալ ըլլալ ու հատուցում մը ընել. բայց որն որ կրնամ նէ՝ միշտ կը ջանդրեմ առատաձեռ սրտանց՝ որ ամէն աղոտաշնորհ օրերնիդ երկնցնէ, ու ինքը հատուցումը տայ ձեզ ամենապարելի ծնողացդ, որոնց որ իմ նուիրատուելս պարտական կը ճանչնամ՝ քանի որ շունչս վրաս է ։

Պարտականութիւն կրօնաւորին վերնագրութեան պատճառ. Ա։

Պարտական դասիս զանձինս նուիրասարութեան յամենայն ժամ ընծայել ձերում տէրութեանդ զամենապատիւ յարգութեանս։ Զանգղի հանապազ զիս, և հանապազ զձեզ. զիս՝ իբրև միշտ պարտական՝ ի պատուել զձեզ. և զձեզ՝ իբրև միշտ պարտատէր՝ ի պահանջել լինել յարգութեան։ Զայդ էր հնար, յամենայն վայրկենի ցանկալի ցուցանել առ տէրութիդ զպարտս զայս. նա զի և Ա՛ւգոյ այլ ջեջափոյն պապիճ սրբոնափառունիցն, զոր քեզ զպարտս պատճոյն արժանապէս հատուցանիցէն վերափառունիցն. որպէս վկայէր Աւրիսիդէս. այլ սակայն զժկամակութիդ սրտիս խոստանալ զիս յայսմանէ բացակայութեան վայրացս։ Զայդ սակայն գնոյն գործեմ զկնի զամենայն առիթս՝ յորս հնար է ինձ ընծայել զպարտս զայս և զհնազփոխարէն ցանկութեան սրտի, ընդդրկել ամ առ մամբ.

Ա. Պարտական մը կըսեպեմ իմ նուիրատուիս, որ հրամանոցդ տէրութեանդ ամէն ժամանակ իմ յարգութիւնս ցըցընեմ։ Ինչպէս որ՝ ինչպէս միշտ պարտքիանմէ կրնանիչ նամ պահուիլու զերծանելդ, նոյնպէս և զերծանելդ կրնանիմ միշտ պարտատէրմէ ինձմէ պահանջ ուզելու։ Թէ որ կարելի ըլլար, ամէն վայրկեան կրբաղձայի հրամանոցդ առ պարտքիանուիս ցըցընել. ինչպէս որ՝ ամէն վէրի ինձ պարտք մը ունիմ ընելու պէրինէրուան, զոր երբեմն ընդմէ ինձէրուան պարտիմ՝ ինչպէս որ պէտք է նէ խոպան. բայց առերեսս հեռաւորութիւնը ակամայ զիս առ բանիս կրնափաշնէ։ Սակայն կրջանամ՝ որ ամէն առիթներուս մէջ, առ բաղձանքս առ պարտքիանութիս հրամանոցդ ցըցընեմ։ Ուսոի առ մենծ ու սքանչելի օրս ալ, որ մեր փրկչին Յիսուսի Ծնունդը (Յարութիւնը, ևն), կրտօնենք, իմ նուիրատուիս յարգութիւնը հրամանոցդ ցըցընելով նուիրատու Թզնիոյս, առ բախակից կրլլամ հրամանոցդ՝ որ աջողութիւնս առ ուրախութիւնս օրերը կրվայելէք. և կրմնդրեմ նոյն փրկչին՝ որ զձեզ ամէն բարիքներով լեցընէ, ու շատ տարիներով զհրամանքնիդ առ օրերուս հատցընէ. որ խաղաղութիւն երկան ժամանակ առ մենծ օրերուս ընորհը վայելէք։

մամբ։ Ա՛ետոյ և՛ ի հրաշափառ աւուրս յայտնիկ՝ յորում ծնանեալ ցնծութիւն ընծայեցին հովիւքն և մրկէին, (զ՚ձարուն, լեռ.) և ես ինքն՝ ի վկայուն ամենապարտ յարգուն խմոյ առ տէրտուիդ, սակաւամանանեայ բանիւք յաղքատս մատաց յայտ առնեմ զինդակցուն իմ մեծ ընդվայելել ձերում տէրտուիդ բարեմասն երջանկութիւն՝ ի ցնծութիւն աւուրս մեծի. մաղթելով՝ ի տնէ ընտրել զձեզ ամենայն պարգևօք բարեաց, և տալ ձեզ երջանկաւէտ կենօք յամայր ամս հասանել մեծի աւուրս, և՛ ի շնորհս սորին վայելել։

Հորիւածութիւն անդրանիկ պաշտոնի. ՃԱ։

Ո՞ ուրախարար համբաւ ծննդեան ձեր տղոյ՝ և անդրանիկ պաշտոնին ձերոյ՝ լուեալ իմ

ՃԹ. Լսելով ատ ուրախալից լուրը ծննդեան ձեր անդրանիկ զաւկին ու մեծապէս ուրախանալով, չեմ կրնար չգրել ատ շնորհաւորութեանս և ուրախակցութեանս գիրս. ինչու որ՝ Ուրախութիւն մը ոնէիր մարդ՝ լինիր լինելու։ Գիտեմ որ բոլոր ձեր տունը հիմա մեծ ուրախութեամբ մէջ է. իմ տեղս ուրախանալ ձանձեր կըլսեմ կոր անկից. ինչու որ՝ նոր ձան մը աւօր ձեր տանը մէջը կըլսվիկոր, որ մինչև հիմա չէր լսված աշխարհիս վրայ. սակայ է նոր ձանը ձեր նորածին զաւկին, որ օրչափ որ ձեր ականջին ա նաչ կուգայ։ անչափ ալ ձեր սիրտը ուրախանալ կըլեցը նէ. կրնամ ձեր տանը աւօրվան ուրախութիւնը վրայ. կըփափաքիմ՝ որ ես ալ հոն գանըվիմ և կենդանի ձանով քու խնդութիւդ վրայ խնդայի։ Սակայն ինչ որ հեռվանց ու մտանց հաւատար կերպով մը կրնամ ընել նէ, կրխնդրեմ աստուծմէ, որ ատ անդրանիկ օրհնուած ծաղիկը՝ իր հայրական դիմուքը ամէն փորձանքներէ պահէ, և մեծցնէ. զարդարէ հոգւով ու մարմնաւոր կատարելութիւնք. իրեն ամէն բարի գործքերու մէջ աջողցնէ ատ. որ ձեր տանը պայծառութիւն ըլլայ, ու ձեր աղգին յաւիտեան ա նուն պարծանաց ըլլայ. որով որ դուք ալ իրեն վրայ խընաք. և ձեր հիմնակվան ուրախութիւնը ամէն կողմանէ վերջը կատարեալ ըլլայ։

իմ ախտիւ տենչանօք և ցնծայուսլ ի հոգի, ոչ հանդուրժեմ լռել ի խնդակցութենէ նամակիս. իբրև զի Ձեր ցնծայեալ անհնար եղէ ոչ խոսել։ Լուեմ ես սաստիկ պտուն ձեր քոյորովին խրախսեալ. և ի բայական վայրկեա լսեմ ձայնս ցնծութենի ինամ. քանզի լսելի եղև այսօր ի ձերում տան ձայն լինն նորալուր, որ ցարդ ոչ էր լսեալ յաշխարհի. ձայն ասեմ նորալուր նորածինն մանկանդ ձերոյ՝ զոճալիթարար ծնողական լսելեացդ՝ առաւել և առաւել արտի. խընդամ և ես ընդ սերնիեան աւուր հրճուանն տան ձերոյ. ցանկայի զի և ես ինքն անդ պիտեալ՝ հիւնդանի քարքառով ցնծալի ընդ ձեզ ծուխ ձեր։ Այլ սակայն՝ զոր ի հեռաստանէ և ի մօտոյ հաւասար չափով մնրթէ ինձ առնել, մաղթեմ յոյժ՝ զի զայդ անդրանիկ շառաւիղդ օրհնուի՝ հայրական աջովք խնամով պահեսցէ անտեսանի յամենայն արիածից, հասուսցէ ի զեղեցիկ չափ հասակին, զարդարեսցէ բաղմադիմ կատարելութիւք հոգւոյ և մարմնոյ, յաջողեսցէ նմա յամենայն գործս բարելաւութիւն և պայծառութիւն տան ձերոյ. որպէս զի անուն պարծանաց եղիցի յաւիտեան ձերում ազգատոհմի. որով և դուք զոհարձացեալ քերկրեսջիք խնդալ. և այժմեան ուրախութիւն ձեր՝ անվհատ ամմասամբք կատարեսցի։

(1) Նոաղ շնորհաւորեն որդւոյն վը ընծայելոյ նը ի հարկ վհանանցութենե. ի։

(2) Ընծուկն է անդամոնէլն սրտից մերոց՝ մեծ ասե-

ա. Անդամոնէլն ուրախութի մը եղաւ մեր սրտին առ ա-ւետիքդ, որ մեզի կըգրես սիրելի որդեակ մեր։ Այսօր կատարվեցաւ մեր ծնողական սրտին ասչափ առեղնական փափաքը, որով միշտ կըբաղձայինք որ քեզ մեկ այնոսիկ պե-

առեառեայ լուրդ՝ զոր զրեա առ մեզ ցանկալի որդեակ մեր։ Պատքէն այսօր լցաւ քառասնաժամանակեայ խղճ փափաքանաց Ծնողական սրտից մերոց, որ հանապազօրեայ բերմամբ ցանկայր տեսանել զքեզ վերամբարձեալ՝ի գերապանծ վիճակ կենաց, մեծարեալ փառօք յայ և՝ի մարդկանէ. օրպէս և յաւուր յայսմիկ. յորում ածային հրաւիրանաւն ընտրեալ՝ հոչեցար ընտրհատարդև օծմամբ՝ի մեծ պատիճ և՝ի կարդ տուրբ Քահանայուէ։ Պնդ որ առաւելապէս խնդութիւնք, քան՝ եթէ ընդ գաւառական սպասկ առեալ՝ի գլուխդ՝ քաղաքիս յաճոյս եբրև խլեան աշխարհի. եբր դի մեծ ևս ես պաշտօնեայն յայի, քան զպաշտեայն աշխարհի։ Պպա գերաշնորք ևս սպասկ եղեր դու կարգաւոր այդոքիկ՝ տանդ քում. և պարծանք փառաց մեզ քո որդեակեր ծնողացդ։ Պայլ զայս ծանիր որդեակ մեր. զի ծրչափ պատիճ մեծ առեր յանձն քո, նոյնչափ և քեռն ծանր և մեծ պարտս ընկալար՝ի քեզ. վասն որոյ աղ հոգւոյն սոյ օգնական լիցի քեզ՝ի տումէ և՝ի գիշերի. որպէս զօրացեալ առաքինասէր վարուկօք հնդցես անսասդիւտ հնոք ըստ մեծի կարգիդ՝ անթերի լրումբ պարտաւոյդ՝ ըստ

հաւ-

գերապանց վիճակի մը մէջ տեսանինք, որ առաւօտէ ալ մարգիանցմէ ալ փառաւորվիս. ինչպես առ օրս՝ որ ձեռնադրեցիր ընծորդը և օծուելը ընտրելեցար ու առիր առ մենծ պատիվը և քահանայութեան նոր կարգը. որուն վրայ աւելի հոգեբանանք՝ քան թէ երբեմն Թագաւորական պսակ մը գլուխդ առած աշխարհս նշմարող ըլլայիր. ինչու որ՝ աւելի մենծ է յոր ոպատաւորը, քան աշխարհս տէրը։ Ուրեմն շատ գերապանց պսակ մը եղար դու քու տանդ առ կարգովդ, և փառք պարծանք քու որդեակեր ծնողացդ։ Բայց առ գիտնաս որդեակ մեր. որ ծրչափ մենծ պատիվ մը քեզ առիր նէ, անչափ ալ ծանր բեռ ու մենծ պարտքիտ նուէ մը առիր քու վրադ. անոր համար գիշեր ու ցորեկ

ձեր

կամացն ՚ի. և արժանի լինիցիս գովեստիւ և մեծաց սպասից ընդ քարն և հաւատարիմ ծառային յանմահականձ ՚ինել ՚ի փառս իւր, և ՚ի լուսապատար ցնծութիւն սրտից մերոց: Ո՛վ վերայ այսր՝ յանձնեմք սիրոյ սիրելի որդւոյդ մերոյ, զի անմոռաց կալցես զիշատակ ծնողաց քոց ՚ի ժամ կալոյ քո առաջի սրբոյն սեղանոյ ՚ինամիւ բերել ՚ի հօր զանմահ գառն ՚ի զքո. մաղթեալ մեզ զմեղաց թողութիւն, և զաւետաղօր ձեռին իւրոյ զհովանաւորութիւն: Եւ մեք իսկ ըստ մերում կարի անպակաս արասցուք զմեր վասն քո զաղօթս. որպէս զի զսրբութիւնէ պաշտօնդ սրբութիւն կատարեսցես ընդ երկայն աւուրս ՚ի փառս հոչոյին զքեզ ՚ի:

Ց. ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ՅՈՎՀ.

ՈՎ ձեռքդ վայելէդ անպակաս ըլլայ, քեզի օգնական ըլլայ, որ զօրանաս և առաքինի և բարի վարքով քու պարտքդ ամէն գիտց կատարելով՝ առ ՚ի ու մեծ կարդդ անաբատ պահես. ու գովեստիդ և մեծ պսակներուս բարի և հաւատարիմ ծառայի մը պէս արժանի ըլլաս ՚ի ոդորմութէն, որ ՚ի ձէ փառաւորվի, և մեր սրտին ուրախութիւն ալ քու վրադ կատարեալ ըլլայ: Ասկէ ՚ի գատ կը յանձնենք քու սիրուդ սիրելի որդեակ մեր, որ միշտ առանց մոռնալու՝ երբոր ՚ի ձեզ սեղանը կելլես՝ որ զքո գառն ՚ի պատարագես հօր ՚ի՝ մեր յիշատակը ընես. և մեղի համար մեր մեղաց թողութիւնը և իր ՚ի ծայրին շնորհաց օգնականութիւնը խնդրես: Մենք ալ մեր կրցածին չափ անպակաս քեզի համար աղօթքնիս կընենք, որպէս զի առ ՚ի պաշտօնդ երկնաւոր սրբութէ կատարես ՚ի փառս ՚ի՝ որ քեզ առ վիճակդ հոչէց:

ԹՈՒՂԹՔ ՈՒՐԱԽԱԿՑՈՒԹԵԱՆ։

Ողջոյնք ուրախակցութեանք բարեկամ առ բարեկամն՝ վասն պատահելոյ յաջողութեանք ի փառ աշխարհաց ի հայրենիս եւր. ԺՒԱ։

Պատճառք են առնելոյն հայրենիք եւրեանց. եւ այնչափ՝ մինչեւ համարձակիմ ասել, եթէ սակաւք այն են ի քաղցրութենէ անտի աշխարհի, որ կարասցեն հաւասարիլ նմա. քանզի՝ Յանկալէ է եւրոպանէիւր ոմեք եւրն. բնաւորապէս պէտ պետք, և պէս եմք եբերկեցոցանեն։ Ընդ՝ զայս անպայմանն քաղցրութի՝ գիտեմ՝ զի ընկալար սիրելի իմ՝ ի սիրտ քո, դառնալով յաջողութեք և քաջողջութեք ի քոյ հայրենիսդ. լուայ ուրախութեք, և խնդակից լինիմ բարեկամութեք ձեծի ցնծութեդ, որով ցնծաս դու արդ՝ ի տեսանելն զորդիս և զընտանիս քո. քանզի գիտեմ՝

ԺՒԱ L տեմ՝

Թուղթ Ուրախակցութեք։

ՅԱՆ. Ընդէն մեկուն անչափ սիրելի անչափ անուշ է իւրեն հայրենիքը, մինչեւ կրնամ ըսել, Թէ քիչ սիրելի բան կայ աշխարհիս վրայ, որ անոր հասնի. ինչու որ՝ ամէն մարդուն իրը իրեն սիրելի է։ Հիմա աս ուրախութեք որ ունեցար դու սիրելի բարեկամս, երբոր գարձար ջողութեք ու առողջութեք քու հայրենիքդ, լսելով ես ուրախակից եմ քեզի բարեկամական սիրովս. գիտեմ՝ որ տեսնելով հիմա քու որդիքդ քու ընտանիքդ, կուբախանաս. գիտեմ՝ որ աս օրերուս կըսպասէիր քու պանդխտութեդ (խարխուլթեդ) առեներ. գոյր հիմա՝ որն որ կուզէիր. ես ալ գոյ՝ ինչ բանի որ կրբաղձայի. վը՞ն քանի որ հրամանքդ առնեդ առղեդ զաւակներիդ, ես ալ իմ հանդստութեն կորսուսերիլ. Աչմարիտ բարեկամիդ պէս միշտ կը հոգայի սիրելոյդ համար։ Եւ ինչպէս հրամանքդ հիմա կրնաս ու կուզես ըսել այն խօսքը, որ մեկ իմաստասէրմը՝

տեմ՝ եթէ հանապազօրեայ տարփանամբ այսոցիկ աւուրց ակնկալեալ ճնայիր, յորժամ օտարացեալն էիր՝ ի հայրենի քնաւորէդ. և արդ՝ գաներ, որում բաղձայիր. գտի և ես՝ որում ցանկայի. վկայեմ սիրոյդ՝ եթէ ցորչափ անմասն էիր դու՝ ի տեսուլէ հայրենեացդ, և ես ինքն անմասն էի յանդորր կենացդ, հանապազ հոգացեալ վասն քո՝ երբէք արդարև մտերիմ. և ոչ դուդ կարօղ էս և ցանկասս ասել այժմ ընդ Սամաստնոյն այնմիկ հուովմայեցւոյ, եթէ Ա՛խակ այն օր՝ էրբ անմահական կեանդ ինձ լուծեցաս, յորոմ պարչայ՝ ի հայրենիս, վնոյն և ես արդ մարգեմ և պարտիմ ասել յորժամ դարձար՝ ի հայրենիս։ Ա՛ղէտեմ յայ՝ զի անդորրական կենացդ հանդուցեալ՝ ի հայրենի երկրիդ, մի՛ և ես դարձցիս յօտարուէն, զի և զիս մի՛ օտարացուս ձեռս յուրախուէն առաւ իմմէ, որով խնդամ՝ ի վերայ խաղաղասէտ կենացդ, երբեւ՝ ի վերայ խնդն՝ և առաւել։

Պատասխանի. Ի՛Ն։

Ընդորրուէն կենաց և քաղցրուէն արտիւսաւելաւ կիս, յորժամ զերծեալ յօտար աշխարհաց՝ երբեւ

մը՝ երբոր շատ ժամանակէ ետև իրեն հայրենիքը դարձաւ նէ, ըսաւ թէ՝ ԱՀՆ ՄԷ օրը ինձի անմահ կեանք մը էրնացաւ, երբոր իմ հայրենիքս դարձայ. նոյն խօսքը ես ալ կրնամ ուսպատրան եմ ըսելու հիմա, երբոր քու հայրենիքդ դարձար։ Կը խնդրեմ աստուածմէ, որ քու առնդ տեղդ խաղաղութիւն բնակեցնէ, չհարիւրաւորիս ալ զառվիլ հեռանալ քու հայրենեացդ. որ գիս ալ չիղրկես առ ուրախութիւն՝ որով որ քու հանդիստ կենացդ վրայ կուրախանամ ավելի քան թէ իմ հանգստասիրես վրայ։

ԺԲ. Պետ. Հանգիստ կեանքը և մեծ ուրախութիւն մը արտ ունեցայ, երբոր ան օտար աշխարքներէ՝ ինչպես միւ ալէկոծեալ ծովէմը խաղրսեալ, խաղաղութիւն եկայ հասայ իմ հայրենիքս։ Բայց ձշմարիտը թէ որ հրամանոցդ

ըսե

իբրև՝ ի մերկեալ ծովէ, ժամանեցին խաղաղաց-
թիբ՝ ի նաւահանգիստս իմոյ հայրենեաց : Այլ
չգիտացուածքիւ վկայեմ քեզ ո՛ արժանապատիւ
սիրելի, եթէ զանվթարն քաղցրուն ընկալայ
՝ի բանից այտի սիրալիր թղթոյ մտերմուեդ .
իբրև զի ոչչափ ինչ ճնայոդդք դառնուէ սրը-
տի էին յօտարուէ անտի իմմէ, որ ընդիս եկին
միտչև՝ ի հայրենիս, զայն ամ իսպառ փարատե-
ցին յինէն քաղցրուէ բանիք նամակիդ՝ որպէս
արդարև ծնունդ մտայ գիմարիտ քարեկամի,
որ ընդ հանդիսիս իմ հանդչիս, և ընդ տառա-
պանս իմ տառապիս . որով և գեղեցիկս կենդ-
դանագրես՝ ի քեզ զկին առածն գիմարիտ, և
թէ Նաբեկամայ՝ հաւարակայ է ամ ինչ . այս քո գըշ-
մարիտ սիրոյ տիպ, զոր և՝ ի վաղուց հետե գիւ-
տէի . և ըստ այդ աներկբայ մտօք : Այդ
եթէ քաղցրուն է բերկրական բնակիլ հաղա-
ղուէ՝ ի հայրենիս, որպէս գրես և որպէս վը-
կայեմ և ես այժմ՝ առեալ զիտուրձ եթէ զդատ-
նուէ օտարուենն և եթէ զքաղցրութէ հայրե-
նեացն, մաղթեմ զառաջնոյն ուչ երբեք առ-
նուլ քեզ զիտուրձ, և յերկրորդս՝ յորում վայե-

ըսկըզբանէ սիրելի բարեկամս, հատուրեալ ուրախու-
թիւն ան առնէր ունեցայ, երբոր քու սիրելուեդ Թուղթը
առի կարդացի . ինչու որ՝ ոչչափ ալ իմ ձամբորդութիւս
ձնացած անհանգստութիւնները որան կար նէ, անոնք ամէնը
քու սիրելուեդ անուշ խօսքերովը բոլորովին վռայես փա-
րատեցան (ան փի էպան) . գիտեմ՝ որ գիմարիտ ու որպանդ
բարեկամիդ պէս՝ իմ հանգստանալս դուն ալ կը հանգըս-
տանաս . և նեղութիւնը քաշելուս համար , դուն ալ կընե-
ղանաս . որով այն գիմարիտ խօսքը գործով կը ցցըցընես
վրադ , թէ Բարեկամին ամէն բանը՝ բարեկամին է . կը ճանչնամ
հրամանոցդ գիմարիտ սէրը , որ չատոնցմէ գիտեի . և հե-
տոյ առանց տարակուսելուս հրամանոցդ գրեն ըսեցի :
Այդ՝ թէ որ մարգուս մեծ հանգստութիւնդ երևն հայ-
րենիքը խաղաղութէ բնակիլը , ինչպէս որ կը գրես , և ինչ-
պէս որ ես ալ հիմայ կը վկայեմ, որ երկուքնալ վրաս

վրը-

լեմ այժմ, փոսիաքիմ վայելել քեզ յետ՝ ի կեանս քո՝ որպես և յառուր յայսմիկ. քանզի և ինձ՝ ըստ հաւատացելոյն այնորիկ քանի՝ անմահական լինի կեանս համարիմ զաւուրսն զայնոսիկ՝ յորս մնասցես դու երջանկաւէտ կեանսդ ի քոյ հայրենիսդ։

Ի՞րաւունք եարեկան վը կուգես՝ ի նագաւորէն յերթալ ինչ ծառայուն ։ Այո։

Պատճ. Ես ինձ մտերիմ եմ և բարեկամ, զի տեսանեմ զքեզ ամբաւձեալ յայդ պաշտօն ծառայութեանդ վեհափառ մերոյն Աւգոսդի։ Պարտ է ասել զձշմարիտն, եթէ ոչ այնչափ՝ ի սիրոյ պատուոյ անձին քերի որ յանկալ ծառայուն հարկանել այնպիսուն խչհանդն, որչափ՝ ի մեծ սիրոյ բաղձանաց սրտի՝ որում արժանի է վեհափառութիւն մերոյս Աւգոսդի. իբրև զի որպէս խմաստասդը սոն խնդրէր յիշխանա, ոչ այնչափ է ահեղ, որչափ սիրելի. անքուն ա կամք հսկէ՝ ի վը ժողովրդեան իւրոյ, և արդարութիւն հաստատեալ է աթոռ նը. և ըստ ժամանակին առ իւրաքանչիւրս՝ ի հնազանդե ղոյ իւրոյ չափէ զվարձս արդարուն ըստ իւրաքան

փոյթ ունի՝ թէ հայրենեաց հանգստութիւնը, և թէ պանդխտութեանն վիշտը անհանգստութիւնը, կուզեմ կրփափաքիմ որ հրամանքդ միշտ հանգիստ կենաք և ուրախութիւն բնակիկ քու հայրենիքդ. վը զի՝ ան խմաստասէրին ըսածին պէս՝ ես ալ անմահ կեանք մը կըսեպհեմ ինձի ան օրերը, որ դուն անդրդուելի ու հանգստութիւն կըբնակիս քու հայրենիդ։

ԺԱ. Ինձ պարծանքը կըսեպհեմ ինձի մտերիմ բարեկամ, որ մեր վեհափառ Թագաւորին առ երեսի ծառայութիւնը մեզ կըտեսնեմ ըհրամանքդ։ Թէ որ ձշմարիտ ը ըսելու ըլլանք նե, մեկը ոչ անչափ իրեն անձին պատուոն համար էտեւ կըյնի՝ որ այսպիսի իշխանիմը ծառայութիւն ընե, որչափ առ արժանաւոր և վեհափառ Թագա

քանչիւր արդեանց և հատուցանել ։ Ո՛հաւա
սիկ և քոյին մաերմութիդ զիարձ էաւ զնո՛ւ
պաշտօնդ մեծ՝ յոր ընտրեալ կոչեցար աւ՛ւ
նմանել ։ Հաստատեալ գիտեմ մաերիմիս, և
թէ այր օգտակար և պիտանի եղիցիս դու մե
ծի Ո՛ւթբայիդ՝ի գործդ յայդ ։ քանզի և աւհա
սարակ յամենեցուն բերանոյ հնչէն գովութիք
վո՛ւ ընտրուե արժանաւոր անձինդ յայդ պաշ
տօն ։ և հաստատակաց ցնծութիւնն ընդ այս՝ մե
ծասիս յոյդէ զուարթութիւն սրտիս , այնչափ՝
մինչև անմարթ է ինձ քանիւք բացայայտել
զնոյն մաերիմ սիրոյ լուեդ ։ Թողեցաւ ապաքէն
վիճակ անձին քարեկամիդ ։ բայց հաստատել
եմ, եթէ ոչ փոխեսցի երբէք սիրտդ ։ յորում
կալայց ես զիմ տեղին՝ իբրև զառաջինն , թէ
ապետ և ջոգեմ արժանի ։ Ընդամ և ընդ այն ,
զի նորոգ աստիճանդ պատուոյ՝ յորում ամ
բաձար , տայ քեզ առաւել ինձն փայլեցուցա
նել և յերևան ածել առաջի՝ամ մարդկան ըզ
գեղեցիկ առաքինութիս աղնուականն ոգւոյդ ;

ւորիս սիրոյն համար ։ վա՛ղ՝ ասիկայ իր ժողովուրդին
ոչ անչափ ահաւորմինէ , որչափ սիրելի ։ միւս արիւնն
աչքովնիը կընայի իր ժողովրդոցը վրա , և միւս արդարու
թիւն ընել կըսկսի ։ և ասկն ժամանակին որ դայ , ամէն մէ
կին՝ իրմէնայ արդեանցը նայելով՝ արդարութի՛ վարձքը կը
հատուցանէ ։ ինչպէս որ հրամանքդ ալ փորձեցիր իմացալ
իր արդարութիը ան երևելի պաշտօնովը՝ որ հրամանոցդ
տրվաւ ։ Գիտեմ առանց տարակուսելու , որ աս պաշտօ
նիդ մէջը հրամանքդ չատ օգտակար և պիտանացու անձ
պիտի ըլլաս տէրութիը ։ վա՛ղ ան ամէնուն բերնէն ալ՝
(ինչպէս որ կըլսեմ) չատ գովութիներ կըլսվի հրամա
նոցդ արժանաւորութը վրայ ։ և աս ամէնուն ուրախու
թիը՝ էվէլջմէ իմ սրտիս ուրախութիը կէվէլցնէ ։ անանկ
որ չեմ կրնար հրամանոցդ սիրելութիը անկայ մէկ բա
նովմը բացատրել ։ Թէպէտև և իրաւ հրամանոցդ վիճա
կը փոխվեցաւ , բայց ինչպէս որ տղէկ գիտեմ, հրամա
նոցդ սիրտը քնկընար փոխվիլ ։ ըսատն և ոչ՝ ան ճշմարիտ

ոգիը՝

և զբնաճին ձիրս հանձարոյ մտերմութեդ. և մաղթեմ՝ զի յառաջադէմ լինելոյ քո ամ աչելոյութե՛ի լրումն պաշտամանդ, գտցես աստուածային ընդհանուր առաջի մեծի Աստուածդ. և առաւելագոյն արդեամբք առաւելագունի հանդիսացիս պատուոյ։

Դարձեալ ոտրանակից լինեն բարեկամ բարեկամի՝ ըստ ամենայնի բառնալոյ նե՛ի պաշտօն ինն ինձարկե. (Ի՛)։

Ընդամ՝ յորժամ տեսանեմ, զի արժանաւորք հասանեն փառաց. և առաւելագոյնս՝ յորժամ՝ի բարեկամն իմ տեսանեմ կատարեալ զսոյն արդարութե պարտս. ոչ այնչափ ցնծամ ընդ քաջագէտ անձինս բարեբաստութե՛ն, որչափ դժկամակիմ ընդ ոչ հանդիսեղեն այնմ իմոյ բարեկամի. և ոչ այնչափ խնդամ ընդ ծառրն ուրուք արժանաւորի փառս, որչափ վշտանամ՝ յորժամ յարդ և արժանիք իմոց բարեկամաց չեն յայտնի առաջի նոցա՝ որք միանգամ կարօղ են փոխարինել նոցա փառս ըստ նոցայն արդեանց. ապա խնդամ արդ մեծա-

ակը՝ ան Հմարիա բարեկամութը՝ որ մեկ միւսու հետ ունինք։ Ան բանիս համար ալ եվեղբմը կսրախանամ, որ աս պատվաւոր աստիճանովդ հրամանոցդ աղնուական հոգւոյն առաքինութիները և հրամանոցդ մեծ խոհեմութը եվեղբ մը կրնան երևնալ ու փայլիլ ամեն մարդկանց առջև։ Կվնդրեմ աստուծմե, որ հրամանքդ շատ բարի անունով ալեկիմը գլուխ հանելով աս ծառայութը, ավելի աիրելի ըլլաս աերուե առջևը, որով և ավելի պատիվներ գտնես հրամանոցդ արժանաւորութը։

Ժ. Կսրախանամ, երբոր կրտեսնեմ՝ որ արժանաւոր անձինքը փառաց կրհասնին. բայց ան տեսնը ավելի՝ երբոր իմ բարեկամներուս վրայ կրտեսնեմ աս բանս. իմ բարեբախտութե՛ս վրայ անչափ չեմ ուրախանար, որչափ կրտրտամիմ՝ երբոր իմ բարեկամս այնպիսի բանի մը չհասնիր. օտար մարդու մը փառքին վրայ՝ (թէպետ և արժանի ալ ըլլայ անոր,) այնչափ չեմ խնամար, որչափ կրվշտա-

նամ՝

պէս՝ի վէր քո սիրելի իմ, զի ընկալար՝ որ պարտ
էր քումդ առաքինուն ։ և առեր յանձն զպաշ-
տօնդ մեծարգի՝ որում ժառանգ հարանդատ ա-
ռաւել զքոյդ ձանաչէի արժանաստատիւն անձն ։
Բայց և զայն գիտեմ և վկայեմ անպատում զե-
տակցութիւն միասցս ի արժանատատիւն սիրելի ,
եթէ ուչ այնչափ պատիւ ձգեաս դու յանձն՝ի
մեծարգի պաշտամանդ , որչափ տուաս դու
նմա մեծատպատիւ և առաքինի անձամբդ ։
քանզի արժանեաւ ես ազնուազգոյն և փառաւոր
տոհմէն և պաշտամանն՝ի ժէջ քաղաքիդ ։
Ա՛յլ սակայն ծուլութի և գերադունի պատուոյ
հասցես ըստ արժանեացդ անձինդ , իղձ փափաք
քանզ սրտիս ուչ երբեք առասցէ շատ վա սէր
բեըդ ։ և յորչափ վեհագոյն պաշտօն առ
բարձցիս , տակաւին լիցի քեզ փոխարինուիդ
նուազ քան զարժանիս արժանատիւս առաքի-
նուեցդ ազնուական անձինդ ։ Յուստմ մեծա-
պէս յուսով՝ի մեր մտերիմ բարեկամուդ , և

L 4 Թէ

նամ՝ երբոր իմ բարեկամացս արժանաւորութիւնը յայտնի
ըլլար անոնց դիմացը՝ որոնք որ կրնան իրենց արդեանցը
նայելով հատուցում մը ընել ։ Ասկից եվրոպիոյ կուրա-
խանամ հիմա հրամանոցդ վրայ սիրելի՝ բարեկամս , ինչու
որ արքին հրամանոցդ (ան երեսելի պաշտօնը) , որ ես
պարտք մը կըսեպէի՝ որ հրամանոցդ պէտք էր հատուցա-
նել ։ վր զի հրամանոցդ առաքինուերը և իսկեմուերը նայե-
լով՝ ատ բանին ձշմարիտ և հարազատ ժառանգ՝ ամենէն
գհրամանոցդ արժանապատուերը կըձանչնայի ։ Բայց ան
ալ դիտեմ և կրմբռնեմ ձշմարիտ սրտով , Թէ ատ պաշտօ-
նը հրամանոցդ մեծատպատիւ և առաքինի անձին վրայ
դալով՝ ամենէն փառաւորվեցաւ , քան Թէ հրամանքդ՝ ա-
նհնոյ վրադ առնելով ։ ինչու որ՝ ամենէն մեծ և աւելի
փառաւոր պաշտօնին արժանի կրձանչնամ գհրամանքդ ։ Ա-
կայն որչափ ամենէն մեծ պատուներուս հասնիմնէ , իմ
սիրտս և իմ բարեկամուիս՝ որ հետդ ունիմ՝ յաւիտեան
չկրնամ ըսել՝ Թէ բաւական է ատ սիրելուդ հասայ ։ և
որչափ ամենէն փառաւոր պաշտօն մը ձեռք ձգեմնէ , դեռ
ան առեննն ալ հատուցումը՝ հրամանոցդ ազնուական ան-

ձին

Եթէ բազմագիմի զբաղանք պաշտամանդ այդ ո՞րիկ ոչ տայեն քեզ մուտանալ զիշատակ մտերիմ բարեկամիդ. իբրև զի հաստատեալ գիտեմ՝ եթէ այդ զբաղանք պատուոյ Թէպետ և փոխեն զվիճակ բարեկամիդ, այլ ոչ զվիճակ բարեկամութեդ։

Պատասխանի. Ի.

Լսնդամ և ես, յորժամ տեսանեմ՝ զի բարեկամք՝ ի բարեկամաց տեսանին արժանաւորք պատուոյ, Թէպետ և չկեցեն այնմ արժանի. քանզի զայս տեսուն գիտեմ Աչմարիտ մտերմանեն լինել պատուդ, որ ոչ կարէ կիր ոչ կամի տեսանել զանարժանութի՝ ի բարեկամն։ Ցոյս ինձ ապաքէն պաշտօնդ այդ. այլ Ճանաչելով զանձին Թերութիս, ես ոչ ունէի ակն նմա. և երկնչիմ՝ եթէ ոչ մարթացայց յառաջադէմ լինել՝ ի սմա այնչափ քաջութ և աչալրջութ, որչափ ակնունին լինէն՝ որ շուրջ են զինեւ։ Ա՛յլ՝ ի վե՛ր այսր առնեայնի աղաչեմ զմտերմու-

ձին արժանաւորութէն վար պիտի ըլլայ։ Մենք յուսով մը կըսուսամ մեր Աչմարիտ և պատանց բարեկամութիւնը, Թէ առ պաշտօնիդ զանազան զբաղանքներդը զիս հրամանոցդ չեն մոռցներդ, որ քու Աչմարիտ բարեկամդ եմ. ինչու որ՝ սիրկ գիտեմ որ առ պատուաւոր պաշտօնը Թէպետ և բարեկամիդ վիճակը կըփոխէ, բայց բարեկամութեդ վիճակը անփոփոխ կըպահէ։

ԺԱ. Պէտ. Կուրախանամ ես ալ, երբոր կըտեսնեմ՝ որ բարեկամներդը պատուոյ արժանիմը կըտեսնեն իրենց բարեկամներդը, Թէպետ և անոր արժանի ալ չըլլան. ինչու որ կըճանչնամ՝ որ առ բանս Աչմարիտ բարեկամութէ պատուդ մընէ, որ իրենց բարեկամացը վրայ չկրնաս կիր չուզեր մեկ անարժանութէ մը տեսնել։ Թէպետ և առ պաշտօնը ձեռքս տըվին, բայց ես իմ անձիս պակասութիւնները աչկ պիտնաշուս, առ բանին չեմ ըսպասեր. և կըվախնամ ալ՝ որ ասկից չկրնամ անչափ աղեկմը անչափ աչքըբացութը մը գըտնի հանել, որչափ որ տեսնօղներս ինձմէ կըսուսան։

մուծիդ, զի աներկբայաբար կալցես զայս ՚ի միտս քո, որպէս և ունիս, եթէ փոփոխումն վիճակիս ոչ փոխեսցէ իւիք զբարեկամութես իմոյ անաղարտեալ օրէնս, որով զձշմարիտ բարեկամն՝ որոց վեհագոյն գործդ ճանաչեմ մուծն, պիտեմ սիրել սերտիւ և պատուել անկեղծութ։ Օ բազանք մարմնոյս՝ որ ՚ի պաշտամանես յայսմանէ յաւելան ՚ի վէր իմ, ոչ լինին խափանարար անհրաժեշտ գործոյս զոր ասես, որով միշտ գործել եմ ՚ի ցուցանել զսէր մտերմութես իմոյ առ արժանապատիւ անձն ձշմարիտ սիրելոյդ։

Աւրախակցութ բարեկամի վը բծիշխութե նը ՚ի մահաբեր հիւանդութ։ Յ. Օ.

Տառապեր յիս հոգի իմ, մերժեալ եր քուն յաչաց իմոց։ ցորվայր՝ յետ լսելոյ իմ միանգամ զդժուարին ախտ հիւանդութե սիրելոյդ, ոչ լսէի զասպաքինութիւն քո առ ՚ինձանէ։

Եհաս

՚Ի վէր այսր ձմի կոպաչեմ հրամանոյդ սիրելութը, որ առանց տարակուսանելոյմը դնես միտդ, ինչպէս որ գրերես, եթէ առ վիճակիս փոփոխութը իմ ձշմարիտ բարեկամութես սէրը մեկ կերպով մը չկրնար փոխել։ որով որ իմ ձշմարիտ բարեկամներս (որոնց մէջը պինա առաջինը կըճանչնամ զՔրիստոսէդ) միշտ սրտանց կըսիրեմ և սրտանց կըպատուեմ։ Ա արմնատուր գործոնքներս՝ որ առ պարծանիս համար վրաս եվեցան, մեկ արդեմը մեկ խափան մը չեն կրնար ըլլալ իմ բարեկամական սիրուս՝ որով որ միշտ պարտական կըճանչնամ զնս՝ որ առ սրտանց բարեկամութես սէրը միշտ գործով յըցցնեմ հրամանոյդ արժանապատիւ անձին։

Յ. Զ. Յետ լսելուս հրամանոյդ առ ծանր հիւանդութը, շատ կըվըշտանայի՝ քանի որ առողջութեդ լուրը չէի առներ։ վերջ հասաւ աւետեաց գիրդ, առն կարդացի՝ և ինչ բանի որ կրպատահէի կըբաղձայի՝ լսեցի ուրախացայ։ մարմնոյդ առողջութը՝ իմ հոգիս բժշկեցիր որ սիրելոյդ համար ցաւով ու վշտով հիւանդացեր։ Ուրիշ կերպով մը չէի կրնար զնս վսխիարել առ ցաւալի գործին վրայ՝

եհաս պատգամաբերը, եհաս հրեշտակ աւետաբեր Թուղթ մտերմութեան առիս, որով ետուր ինձ լսել՝ որում ցանկայի. և բժշկութիւն մարմնոյդ բժշկեցեր զախտացեալս ցաւովքըզհոգի։ Ոչ այդպէս աւետարբուս նամակին անմահիդ էր ինձ միխիթարել զանձն իմ՝ ի վերայ այնպ դաժանքեր լոյծ՝ որ հասեալ էր առ մեզ վա քո։ Ո՞ւմ ես իբրև զայրբ՝ ի մարդկանէ յորս չիք զգայուն ոչ ուրախասէր և ոչ ցաւոց։ Այլ ունիմ խանդակաթ. և իբրև զայր բազ ընդդէմ՝ որչափ կարելիք խոցիմ ընդ կարիս բարեկամացդ, նոյնչափ և հրաձգիմ ընդ քարիս նոցա։ Լեթէ կորուսեալ էր իմ զմտերմութիւն անձինդ, կենդանութիւնս իմ չլինէր ինձ կատարեալ, այլ ունէի ես զնոյն իբրև կիսով չափ մեռեալ. և եթէ ոչ ես ակնունէի վայելել ի քաղցր և ի քերկրական կենակցութեանդ, ոչքինչ այլ իմիք ակն ունէի յամ ի կեանս իմ, քայց թաղծութիւն սրտի և տառապանաց ոչ։ Լե արդ՝ քաղձամ տեսութիւդ ո՞ մտերիմ անձն այժմ

որ սիրելոյդ համար լսերէի, քայց եթէ առնելով առ ուրբախալից Թուղթդ. չէմ ես ան մարդկանցն, որ ոչ ուրախանամ և ոչ ցաւիմ գիտեն ի կըզբան. սիրատ գթով և սիրով լեցեալ է. և ձմեռնիս բարեկամիմ պէս՝ որչափ առաւել կըլճատիամ բարեկամացս նեղութեանդ համար, անչափ ալ իրենց բարեացդ վրայ կըխնամամ։ Թէ որ սիրելի բարեկամէս զատվէինէ, իմ կեանքս ինձի կատարեալ կենանքիմ չէր լլար, հապա պիս ալ՝ իբրև թէ մեռածիմ կըսեպէի. և թէ որ հրամանօդդ անուշ և սիրելի կենակիցոյնդ վայելելու՝ ալ չոյս չունենայինէ, բոլոր կենացս մէջը ուրիշ բան պիտի չունենայի, քայց եթէ տրտմութիւն ու սրտի ցաւիմը։ Հիմա կարօտիմ կըբաղձամ քուս տեսութդ մտերիմ բարեկամիս ավելի սիրով մը, ինչպես թէ իմ մեկ հատիկ սիրելոյս՝ որ գերի զմանեն յարուն առած ըլլար։ Աղիմդրեմ առատածմէ՝ որ ողջ առողջ և հանգիստ կենօք շատ օրերով տեսնեմ զհրամանիքդ այնպէս՝ ինչպես որ հե-

մա լսեցի։

այժմ առաւելապէս եւս տարփանօք՝ իբրեւ ի մեռեալ յարուցելոյ սիրելոյ . զոր եւ ասացէ ինձ որ տեսանել երկայն ամօք քաջառողջ եւ անդորր անձամբ ի վայելուչ հեանալ աշխարհ հիս ։

Յարեկամ բարեկամի լինի ուրախութիւն ՚ի յաղնելոյ նոցա երթալ գաղափարէ ՚ի գալ երկնելէ . ովն ։

( ) զոր ինչ միանգամ անձանց իւրեանց առնեն բարիս բարեկամք իմ, ինձ ինքեան համարիմ արարեալ . յաղագս որոյ եւ ընդ ոտն ունիմ քեզ մեծապէս մտերիմ իմ, քանզի ընդ ոտն ինն մեծ ինձ արարեր մեծափառ յաղթանակաւդ՝ զոր կանգնեցեր ՚ի վէր դատախաղիդ յատենի ալ գարուէ , որպէս դրեա առիս . ցանկայի և ես անձամբ ՚ի մեծի հրապարակիդ հանդիսակից լինել յաղթական սիրելոյդ . և ընդ այլոց քաջ բեկամացն քոց մատուցանել քեզ ոստս մրցանակիդ ։ Գովեմ զարդարուեցեալ առեանն , և խնդամ ընդ արդարադատ յաղթանակ բարեկամիդ . գովեմ զքաջուէն անձինդ յայդ գատ դժուա-

հէ . Ինչ բարիք որ իրենց անձանցը կընեն իմ բարեկամք նէրս , իմ անձիս ըրածին կըսեպեմ . ուստի և մեծապէս շնորհակալ եմ սիրելուեդ մտերիմ բարեկամս . ինչպէս որ՝ մենծ շնորհքն ինձի ըրած սեպեցի առ հրամանոցդ երևելի յաղթութիւնը՝ որով որ արդարուէ յաղթեցիր քու գատախազիդ (տաւաշնիդ) , ինչպէս որ ուրախացայ գրեդ կըլըսեմ : Կըփափաքիմ՝ որ ես ալ հոն հրամանոցդ հանդիսին աչեանդը ըլլայի , և ուրիշ բարեկամներուդ հետ հրամանոցդ յաղթութիւնը երես առ երես ուրախակից ըլլայի : Կըգովեմ առ արդար վճիռը՝ որով որ իմ բարեկամս վատառորվեցաւ , և կըխնդամ բարեկամիս յաղթութիւնը վրայ . կըգովեմ ջհրամանդդ՝ որ քաջուէ ու փառօք առ մենծ ու դժվարին գատը (տաւան) գլուխ հանեցիր . և կըխնդամ առ անհրաւ գատախազիդ յաղթըվելուն վրայ : Ուրախանամ՝ որ ձմարտութեն և արդարութեն սիրոյ մարդկիդ՝ հրամանոցդ հոտան իրաւունքը , և աջողութեդ վրայ կըխընդ-

ժամանակին , և խնդամ ընդ այսրուան անիրաւ դատախազիդ ։ Ընծամ , զի և ամ ուղղադատ և իրաւասէրդ քեզ տան իրաւունս և ընդ քոյդ ցնծան քաջադէպ եղս ։ Յաւելաւ ՚ի վէր ցնծուէս և այն՝ զոր գրես , եթէ " յետ ,, սակաւուց եկից սյդը ՚ի տեսանել զքեզ " . եթէ չէր քո զայդ ազդ արարեալ առնս , համիկ ես ինքն գալ և յարդել զքեզ , և ընդ պարզերես Համարձակուէ դիմայ քարեկամիդ՝ նշմարել և զանկարուէ Թաքուստ Թշնամեացդ . և արդ մնամ անկասելեալ գալստեան քո . և դու վազագոյն՝ որչափ մարթ իցէ , տացես լինձ գիրկս արկանել զքեւ իբրև զյաղթականն սիրելի եաս , և ապահել զյաղթօղդ ՚ի նուճապաս յաղթանակաց . և յայնժամ ցուցից՝ եթէ մեծ է լինձ այսօր խնդուքիս ընդ քարեյաջողդ դէպս մտերիմ քարեկամիդ ։

Ա-բանիպէտութիւն քարեկամի վասն երեսելի ինչ քարեբանութեան առնելոյ նորա . Յով՝ ։

Եթէ ամ որ քնաւորապէս սիրօղ է անձին , ուստի և ընդ քարեյաջողուէս իւր խնդագին , ազգս և քարեկամք՝ որք Ա՛ն անչն են՝ յերկուս

Տող

խրնդան ։ Ա՛ս իմ ուրախութիւնս վասն եվեցաւ անալ՝ որ կըզգես , Թէ՝ աս մտախնիրս քովդ պիտի գամ , հետաւանքիմ . Թէ որ աս բանդ լինձի խմացուցած չըլլայիր , և ես միտքս գրեիի՝ որ գամ և զհրաւանքդ հոն յարգեմ . և ինչպէս հրամանոցդ փառաւորութիւնը , նմանապէս և քու ընչամիներուդ արամութիւնը ամէն ընկիլը տեսնեմ ։ Օրէ օր հիմս կըսպասեմ հրամանոցդ գալստեանը . կըխնդրեմ՝ որ որչափ կարելիքնէ շուտով մեկ օր մը առաջ հրամմես մեզ . ան առնելը ցըսընեմ հրամանոցդ՝ Թէ որչափ մեծ է աս իմ սպասս ուրախութիւնը՝ որով որ կուրախանամիսը սէր բերէսդ աջողութիւնը վասյ ։

Ժ.Ը. Ինչպես ամէն մեկը բնական սիրով մը իր անձը կըսիրե , ու իր քարեբախտութիւնը վասյ կըմնասայ , ասոնց

հարկինս բնակեալ, հարկ է զի ընդ քաջագիտ և լսմիաբանից ցնծասցեն՝ իբրև ընդ իւրեանսին. այս են բերկրական և անասղարտելի օրէնք քարեկամուն. որ կրկնակի ուրախութիւն դիտեն ընուլ միտիտնակի զօրրատս բարեկամաց, յորմէ զուրկ են՝ որք միանգամ զուրկ են ի բարեկամէ։ Ա՛ծորդ և չդիտեմ, եթէ աստանօր զմի՛ն ի ցրկնծուելոյ աստի արկից ի չառ. զինս, եթէ զքոյդ. չիտեմ զերկոսին զսոսա՝ դորս ձկըշմարտութիւն անանջատս համարիմ ի միմեանց. իբրև զի և ես լինքն հաւատար իմն չափով ընդ քեզ վայելեմ ի նոյն օրինօք բարեկամուելոյ։ Նոյնպէս լինձ ապաքէն մտերիմ իմ անպայման ցնծուի՝ տարփալի բարեբաստուելոյդ՝ որում վիճակեցար առ յայ լսօտ արժանեաց անձինդ. տամ և ես քեզ յառաջել ընդարձակուելի խնդալին սրտիդ՝ զինս խնդակցուելի, զքոյն մատուցանելով քեզ. որով և տեսանելով զքեզ առաւել ևս ցնծացեալ, առաւել և ես եզ ցնծակից։ Ձայցեմ աննախանձ սիրով յան-

աշ բարեկամներդը, որ Մէկ անխմբնէն՝ երկու մարմնոս մէջ բնաջնջ, պէտք է՝ որ ինչպէս իրենց, նմանապէս մեխմեխու աչողութեդը վրայ ուրախանան. ասկից ետ գեղեցիկ կանոն մը բարեկամուե. որով որ բարեկամդ սիրտը կրկին ուրախութիւնմը կըլեցվի. որնոր չեն կրնար ունենալ, որոնք որ բարեկամ չունին։ Ասոր համար չեմ դիտեր, թե որ ուրախութե վրայ հինա գրեմ ես հրամանոդդ. արդեօք իմ ուրախութես վրայ, թե հրամանոդդ. աս երկու ուրախութիւնը մեկ մեկու կըխառնեմ, ինչու որ՝ գիտեմ որ մեկմեկ ի զատ բանիս չեն. վե զի ես աշ իմ ձեմարիտ և նեղբին բարեկամութես հաւատար կերտովմը քու հետդ նոյն բարեբախտութիւնը կըվայելեմ։ Ինաւոր անպատմելի ուրախութիւնմը ուրախացուց զինս սիրելի բարեկամս աս բարեբախտութիւնը՝ որ քու արժանաւորութեդ ունեցար աստուծմէ. ես աշ հինա ավելի ուրախութիւն հրամանոդդ սքանչելու կուտամ իմ սրտիս ուրախակցութիւնը, որով և տեսնելով զհրամանքդ՝ որ ավելի կուրախանաս, ես աշ ավելի ուրա-

խաց

յանկնարհ ընարհայն ՚ի , զի ոչ միայն կալցես հաստատուն զվայելս երջանկաւէտ վիճակիդ , այլ և նորոգ ևս և առաւելագոյն բարօրութիւք բերկրեսցիս ընդ երկայն աւուրս ՚ի կաս ՚ի ։

Պատասխանի . ԻԹ. ։

Ընդէ այժմ ՚ի մարդիկ այս քարքառ , եթէ ՚ի մերում ինշամառացեալ ժամանակի՝ չիք յաշխարհի Աշմարիտ քարեկամ , որ իբրև յանձն՝ հայեսցի ՚ի քարեկամն ։ Այլ Աշմարտութի՝ այս քարքառ այնոցիկ է , որք կիր քնաւ քարեկամս ոչ են ստացեալ . և կիր սուտ և ոչ Աշմարիտ քարեկամաց վիճակեալ . վ՚ որոյ է թէ և ես ինքն հաւատայի այդմ քարքառոյ , կիր քնաւ խակ ՚ի բերան առնուլ զայդ , անիրաւ ելի արդիւք յիս և ՚ի քո մտերմութիդ . քանզի որպէս զիս առեսանեմ վայելեալ ՚ի խնամս Աշմարիտ քարեկամիդ , նոյնպէս և ՚ի քեզ առեսանեմ լցեալ զհաւատիս օրինաց Աշմարիտ քարեկամուէ՝ որ իբրև յանձն գիտեն հայիլ ՚ի քա-

քակից կրկամ ուրախութեդ ։ Աննախանձ սիրովդ կաց, խնդրեմ ոչ ոչորմութեն , որ չէ թէ միայն առ քարեբախտ առաջ վայելմունքդ միշտ հաստատուն ունենաս , հապա նաև ուրիշ ալ մնծ քարեբախտութիններու հանդիպիս և շատ օրերով ուրախանաս ։

Յն. . Պէ է . Ա՛ս զրուցս հինա մարդկանց մէջը սովորական մը եղեր է , թէ ա՛ս մեր Աշմարտ ժամանակս այնպէս մի Աշմարիտ քարեկամ մը չկայ աշխարհիս վրայ , որ անանկ աչքովմը նայի իր քարեկամին վրայ , ինչպէս իր վրայ կը նայի ։ Բայց Աշմարիտը ըսելով , ա՛ս զրուցս ան մարդկանց է , որոնք որ կիր քարեկամ մը չունին , և կիր սուտ և ոչ Աշմարիտ քարեկամաց հանդիպեր են . ուստի թէ որ ես ալ ա՛ս խօսքին աւտայի կիր ատիկայ բերանս առնէի , ա՛նպատուէն մը կրնէի թէ ինծի և թէ հրամանոցդ սիրելուէը . ինչու որ՝ ինչպէս զիս կըտեսնես որ հրամանոցդ Աշմարիտ քարեկամուէ անբը կրվայելեմ , անոնց ալ հրամանոցդ վրայ կատարած կըտեսնեմ ա՛ս գեղեցիկ կանոնը

բարեկամն։ Ո՞ւստի սատակեալ գիտեմ յանդնեցուցանել սիրոյ նորոգելոցդ, որում և անկեղծ բանիւք նաղաքանես՝ ի շնորհագիրն նամակիդ. իբրև զի՝ այնչափ անխոչեմ կատարած բարեկամանաւ կատարեալ ես ընդ իս, մինչև ոչ բաւես խոտիր արկանել ընդ ցնծութիւն՝ իմ և քո։ Այլ ոչ կամիս անդատուլ զմոցեալս իմ՝ ի բարեքաստուածն՝ ի քումդ վայելչից՝ ի նոյն առ ներքինն յոգւի բարեկամութեդ. և արդ՝ ասեմ, եթէ և կարես նոքա ոչ. քանզի և որ վայելեմն՝ ի նոյն արդեամբք, չառնուս յանձն՝ եթէ անդատեցի սոյն՝ ի քեզ, ոչ՝ ի սէրդ բարեկամութեդ, և ոչ յարդիւնս բարեկամութեդ։ Այհա բարեկամ՝ որ ցանկալի եղեր՝ ի դարս առաջինս, այլ յայտնեցար՝ ի վերջինս. զքեզ՝ զերեցիկս քաստուգի՝ ոչ մտերիմ անձն՝ այժմ առածդ ա՛ր ինատատեալն, զոր բերեր՝ ի սիզբան նամակիդ։ Ընդհ մեծ ունիմ մտերիմ սիրոյդ.

և

նը բարեկամութեդ. որ քոյ բարեկամիդ վասն անուանդ կը-նայիս, ընչպէս քոյ վասդ։ Առանց տատակուանելոյ զնոտեմբասծս. ընչպէս որ՝ գիտեմ հրամանոցդ ձգնարիս և աբջատանդ սէրը, որով որ անուշ զրուցներով կը խօսիս ընդհալի գրիդ մէջը, եթէ՝ անչափ մտերիմ բարեկամութեամբ կատարեցիս հետս, ընչման քոյ ուրախութեդ իմինէս չես կրնար զատել. և եթէ՝ հրամանքդ ալ քոյ նեղսդ բարեկամուն սիրոյդ նոյն բարեբախտութիւնը կըվայելես, որն որ ես կըվայելեմ։ Ճշմարիտ են գրածներդ, ես ալ անանկ կըճանչնամ. չեմ ուզեր՝ որ աս բարեբախտութիւնս որ ես հիմա ինձ կըվայելեմ, իմն միայն ըլլայ՝ հրամանոցդ չըլլայ. հապա կուզեմ՝ որ ընչպէս հրամանքդ քոյ ձգնարիս բարեկամութեդ սիրովդ ասոնցմով վայելելովդ կըսեռնես, ես ալ իմ ձգնարիս բարեկամութես պարարիանութիւնովս սեպհական ընծի, որ ինձ ալ վայելել տամ հրամանոցդ։ Կըճանչնամ զհրամանքդ մեկ այնպիսի բարեկամ մը, որ հին ժամանակները էտես էին մարդիկ՝ կըփնտռէին, հիմա ես ատ ներջի ժամանակներս գտայ. հրամանոցդ վասդ հիմա ձըզ-մարտութեդ կըպարտիարի առ դերեցիկ խոսքը Աբիատարէ-լին, որ առ չնորհալի Թղթոդ բակիչներըդ դրեցիր։ Մե-

ծա-

և հաստատեալ եմ, եթէ և դու ձանձրանաս գալ այդպիսի. իբրև դո՛ւ եթէ երջանիկ միայն ես դանձն իմ տեսից, և զքեզ ոչ. զատնապիղծն ինձ համարեցայց զերջանկութիւնն զայն։

ԹՈՒՂԹ ՅԱՒԱՆԱՑՈՒԹԵԱՆ։

Յաւանկոսէ բարեկամ ՚ւր Տանուէան ծնողացն. Ի։

Պինդեռ ՚ի խաղաղութեան էին, առ յինս խաւսվեան. և յաւրախաւսէ իմոյ աւուրս զգեցեալ տրտմութեն. և զոյաւսիկ կամակար սրտիւք և մտադիւր անձամբ. քանզի ջառնում յանձն և ամօթ խոկ մեծ համարիմ եղբայրութեան մերոյս, եթէ ՚ի ցնծութիւն քո միայն եղէից բարեկամ և ընկեր. իբրև զի ՚ի վիշտս բարեկամաց առաւելապէս յայտնի լինին բարեկամք։ Վասն արդ՝ յաւիմ ընդ քեզ սրտառուչ սիրով մտերիմ բարեկամ. տառապիմ իբրև կարեվէրը խոցով ընդ վիշտս եղբօրդ. այլ զինչ մեղս ո-

ժա պուտ

ծառիս հնարհակալ եմ ձգմարիտ սիրոդ. և առանց տատրակութեան կաւտամ՝ որ զիս ալ անուանկ կընձանձնաս. ինչու որ՝ թէ որ ես զիս միան բարեբախտ տեսանեմ, և զիրաւունքդ ալ նոյն բախտին մէջը չհաւասնեմ, այդպիսի բարեբախտութիւնը՝ ձախորդութիւնը կըսեպեմ ինծի։

Թուղթ Յաւանցութեան։

Ի. Պատաղութիւնս ասկն ու վայ եղաւ. և իմ ուրախութիւնէ օրերս՝ ինձի տրտմութի դարձան. ասկայն չօժար սրտով կըկրեմ աս նեղութիւնս և մենծ սիրով մը կընդունիմ զասոնք. չանձ չեմ առներ՝ մենծ ամօթմընալ կըսեպեմ մեր եղբայրութիւնը՝ թէ որ ես հրամանոցդ ուրախութէ օրերը միան բարեկամ և ընկեր ըլլամ. ինչու որ՝ բարեկամ մը ան ատեներ ավելի կըփորձվի յայտնի կըլլաց, երբոր իր բարեկամը մեկ վշտաց մեկ նեղութէ մը մէջ կըլնայ։ Ասաւկ հի-

ժա

գուտ ինչ ցաւիլ մինչ խոպառ ։ Ո՞զաչեմ ըզքեզ կարեկից անձամբ ի արժանապատիւ եղբայր ։ Հայեաց դու միանգամ յերկինս ։ Ասէ Թարեաց՝ ի վեր ցաւօդ ։ սրբեա զարտօսր աչաց ։ հատարեացն սուրբ ծնողաց ։ շատ է ապրդ , շատ է ։ գիտեմ և ես յաննենգ մտաց՝ եթէ արժանաւորք են ցաւագինն ողբոց քոց աղնուականքն այնոքիկ , զորս ես իսկ ծանուցեալ էի արդարև երբև վերհագոյնս ամ քարեաց և առաքինեաց՝ որք առ մերսոյս են ժամանակօք ։ վկայեմ՝ ի սրտէ՝ եթէ արժան էր զայնպիսի գործակցութիւն և որդեսէր ծնողս՝ աղեխարշ տապով և յորդահոս արտասուօք ամփոփել՝ ի գիր հանդստեան ։ այլ արդ շատ է ։ մի ստանար քեզ մինչև խոպառ սիրտ հոգած և անձն ցաւած ։ Ո՞ւռաքինիքն այնոքիկ հասին իւրեանց քաղձանաց ։ արդ վայելեն յերջանկութիւն ։ և արդ քումդ քաջախորհուրդ անձին համարիմ դժպատեհ , եթէ առաւել ցաւես ցիս ընդ վերիպել քո՝ ի նոցին խնամոց , քան ե-

ման քու հետդ ես ալ կըցաւիմ ատատիկ ցաւովդ ։ անշատ կըվշտանամ վշտացդ համար՝ որ եբդ ԹԷ սրտով մը սիրտս խոցված ըլլար ։ բայց ինչ օգուտ է մեզ անմխիթար ցաւիլը ։ Ցաւակից սրտով մը կաղաչեմ քեզի մտերիմ բարեհաճ՝ մխիթարէ քեզ ցաւոդ վրայ ։ վերջացնէր ծնողացդ սուգը ։ ատչափ ցաւիլս բաւական է ։ ես ալ գիտեմ ձըմարտութիւ՝ որ ատ քու աղնուական ծնողդդ արժանին են՝ որ գոն ատատիկ ցաւով մը լաս զանոնք ու ողբաս ։ եռ ալ գիտէն Նանչցերէն՝ որ ատ մեր աուենն եղած բարի և առաքինի մարդկներէն անունք շատ գերազանց անձինք էին ։ կըվերկացեմ սրտանց՝ ԹԷ պէտք էր կըվայլեր՝ որ այդպիսի գիտով լեցված ու որդեսէր ծնողքը՝ այդչափ ատատիկ ցաւով և այդչափ արցունք թափելով թաղեիր ։ բաւական է հիմա ատչափս ։ պէտք չէ որ մինչև վերջը հոգով ու ցաւով սիրտդ մաշես ։ Ըն առաքինի ծնողդդ երեսնչ քաղձանացը հատան ։ հիմա երանութե մէջ կըվայելեն ։ ուստի հրամանոցդ խնամատարութիւնը անվայելուչ բան մը կըսե-

պիմ ,

թէ ուրախասցին ընդ երջանիկ կեանս, յորում վայելեն նոքա անդ յերկինս (որպէս հաւատամ) վն աճապաշտ և առաքինի կարգաց իւրեանց, և աստ յերկրի ի քեզ լինքն յարժանապատառանդ ծնունդ իւրեանց՝ որ զհետ կրնթեալ ես բովանդակ նոցին կրօնից քարեխաւսել։ ի կեանս իւրեանց անպայման խնդութեամբ երկրեալն ի քեզ. քանզի զպտուղ ծնողական քրտնաջան դաստիարակութեանց նոցա ցուցանէիր նոցա առաւելապոյն արդեամբք. և յերջանիկ ես իւրեանց յաշխարհէ՝ մեծապէս մխիթարեալք ի վերջ քո՝ մեկնեցան ի քէն։ Կեցին աճապաշտութեամբ և վախճանեցան իբրև սիրելիք ոյ. վայելեցին աստ առաքինի շաւղօք յօրհնութիւնս ոյ, և հասեալ ժամանեցին յայնպիսի լիմն հասակ լրութեան կենաց, յորում այլ քանաւոր ոչ ևս հոգւոյ ղերկայն աւուրց կենաց իւրոց։ Ոյդ՝ եթէ այս պատճառք քանականք ոչ մարթասցին թեթևացուցանել ի մէնջ ղցաւս մեր, ժամանակն առանց լինչ պատճառաց՝ միայն եր-

կա-

պէմ, թէ որ հրամանաւդ իրենցմէ զառաւելութիւն համար տալի ցաւս, քան թէ՝ իրենց այն ուրախ ու երջանիկ կեանցը վրա ուրախանալս, որ (ինչպէս որ հաւատամ) հիմա երկինքը կըվայելեն՝ իրենց այնպիսի առաքինութիւն ու աճապաշտութիւնը համար. կրնամ ըսել՝ թէ երկրիս վրայ ալ հրամանոցովդ ուրախ և երջանիկ կեանք մը կըվայելեն՝ քանի որ կըտեսնեն որ իրենց արժանաւոր ժառանգութիւնը եղար՝ չէ թէ միայն իրենց մարմնաւոր բաներուն, հապա նաև իրենց բոլոր առաքինութիւնը և հմարիտ աճապաշտութիւնը։ Քանի որ կենդանի էին, անպատմելի ուրախութեամբ վրադ կուրախանային, ինչու որ իրենց բարի կրթութիւնը ըսան պտուղը էվէլքդ քու գործքերուդ մէջը իրենց կըցցըներ. և երբոր իրենց երջանիկ մահուամբը աշխարհս կըզատվէին, շատ մխիթարութիւնը լեցված զաւակներ քէնէ։ Աճապաշտութիւն կեցան, և ինչպէս ոյ սիրելիք անպէս վախճանեցան. ոյ օրհնութիւններէն աշխարհիս վրայ բարեպաշտութիւնդ վայելեցին, և այնպէս տարվանդ հասան,

որ

կարաձիդ իւրով յաջորդուձէ յապայս գործեաց
ցէ՝ ի մեզ գնոյն ։ սակայն լաւ ևս համարիմ և
քաջալաւելուչ բանաւորացս՝ զի քանական
փաստք կատաւալար լինիլն մարդոյ , քան եթէ
յաջորդութիւն ժամանակի ։

Յաւակնութիւն ոմեք վը ռեծե երէ՛ յախորդութիւն կամ վկայ ։ ԻՀ ։

Յաւ է ինձ անհնարին ։ զի հանդերձեալ եմ
այսօր ոչ այնչափ բերիլ առ քեզ՝ ի գրուել նա-
մակին , որչափ արտասուիլ ընդ տառապանս
քո ։ յուշ լինձ աճել զաղէտս սրտի քո ։ և իբրև
թէ՝ ի հեռուստ առաի լսելի առնել լինձ զձայն
հառաչանաց քոց ։ և ակն յանդիմանն նկարել
ըզարտասուալից դէմս քո ։ Յաւուրք անհնարին
վարակեալ եմ ես արդ , քանզի լուր լսեայ
տխրագին՝ ի ցաւալից նամակէդ ։ և ես արդ
բռնադատիմ զողորմ ձայն լալոյ իմոյ լսելի
առնել քեզ թղթովս՝ որ ոչ այնչափ մեղանաւ
գրեցաւ , որչափ արտասուօք ։ զի դիտացես՝
եթէ որպէս խնդուեցդ ցարդ էի քաժանորդ ,
նոյն և այժմ ցաւոց քոց հաղորդ ։ այլ սակայն

որ խելացի մարդ մը ալ չհոգար որ ավելն երկան ապրի ։
Ուրդ՝ թէ որ առ ձմարիտ պատճառներս մեր ցաւը մե-
նէ չեն կրնար թեթևցընել նէ , ժամանակը վերջը առանց
մէկ պատճառի մը միան իրեն երկանութիւը մեր ցաւը մե-
զի պիտոր մոռցընէ ։ սակայն ավելի աղեկ՝ ավելի վայե-
լուչ կըսեպեմ մեզի՝ որ խելացի և ձմարիտ պատճառնե-
րով մխիթարվինք , քան թէ ժամանակով մոռնանք ։
ԻԱ ։ Սատակ կըցաւիմ մտերիմ բարեկամն , ընդ
ասօր ոչ անչափ թուղթ մը պատրաստավերեմ գրել հրա-
մանոցդ , որչափ ցաւոցդ համար պատրաստավերեմ լալ ։
արտիդ կսկիծը ինծի յիշեցնելով ։ Ասչափ հեռաւորութիւն
հիմա հառաչանացդ ձանը կըլսեմիրը ։ և իրը թէ աչացս
առջևը արցունքով լեցված տվըներդ կըտեսնեմիրը ։ Սիրտս
տըս լեցված է տնտանեկան ցաւովմը , լսելով առ ցաւա-
կից լուրը ցաւալից գրեդ ։ կըհարկաւորիմ հիմա ես ալ՝

որպէս յառաջնումն յաւելուն զնդութիւնդ եւ մնան խնդակցութք, նոյնպէս եւ յերկրորդումն հոգեպղեցութենէ զցաւդ իմոյ ցաւակցութք. եւ որչափ եղէց կարեկից, այնչափ եւ վշտացդ դիւրիչ։ Այլ էր հնար, եւ զբռնանդակ տրտմութիդ յանձն իմ ձգէին. զի բռնանդակ ունայնացեալ առ՚ի նոսանէ, զտանկիր զուրախութիդ կորուսեալ։ Այլ դու՚ի վէր այսր ամենայնէ իմաստնացիս՚ի վիշտս քո բանիւքս՝ զոր՚ի սէրոյ հաստարձակիմ ասել. եթէ ակամայ տա՛նիս վշտացդ՝ ծանրաբեռն լինիս. եւ եթէ սէրոյ՝ մխիթարութիւն մեծ. ապա ուրեմն՝ զհարց հաւսրն ապա քեզ համաւոր. զանխոնջասիրելին՝ սրա՛ քեզ հաճոյական։ Վասնիք քանիս՝ ջանայցայց եւ ես որչափ կարեմ՝ զայդ ձախորդութիւն իմոյ նպաստիւք բառնալ՚ի քէն՝ որպէս յարգարս սիրելոյ. սակայն եթէ տկարացայց՚ի ամս, կալայց քեզ զօրավիգն եւս զօրաւորագոյն՝ զառ՚ի որոյ պաղատանս իմ առ Հայրն զթութ

թեզ

որ իմ հառաչանացս եւ լալոյ ձանս՝ սիրելոյդ ընդ տամ առ իմ թզթովս, որ ավելի արցունքովս գրվեցաւ, քան թէ թանաքով. որ գիտասա՝ թէ ինչպէս միտվ հիմա քու ուրախութեդդ ես ալ բաժին ունեմ, նոյնպէս հիմա ալ քու ցաւոդդ. սակայն ինչպէս ուրախակցութիւն ուրախութեդ կրկնեցընեմ, նմանապէս հիմա ալ ցաւակցութիւն ցաւդ պակսեցընեմ։ Թէ որ կարելի ըլլար, բոլոր տրտմութեդ ալ ցաւդ ալ ինծի կառնէի, որ հրամանքդ անոնցմէ քու ըրտովին թեւթեւնալով, կորսուած ուրախութեդ գտնէիր։ Ի վէր այսր ամի բարեհամեան սիրովս կըհամարձակիմ գրել հրամանոդդ առ բանս՝ թէ առ վիշտդ առ նեղութեդ որչափ ակամայ որչափ գժարդ գալով կըքաշեմնէ, այնչափ ծանր բեռնէ կըլլայ քեզի. եւ որչափ սիրով կըառանխանէ, այնչափ կըթեթեւնայ քեզմէ. ուրեմն ան բանը որ հարկաւոր է, քեզի կամաւոր բան մը ըսէ. ան բանը՝ ուսկից որ խալըտամ չունիս՝ քեզի սիրելի ըսէ։ Սակայն ես ալ որչափ որ կրնամ նե, կըջանամ որ իմ օգնականութիւնս առ վշտէն առ ձախորդութէն սիրելի բարեհամն ազատեմ, քայց թէ որ առ բաղձանքս չկարենամ գլուխ հանել, որը

առնց

թէեց առ աճ՝ առնուլ ի սկսելոյդ զաղէտդ տարաչուանոյ՝ որպէս զիարդ և հաձոյ լոյծ աճմային քարեբար կամացն։

Պատասխանի. ԻԶ։

Որպէս ոսկի հրափայլ ի հուր ջողչէ, այնպէս և հաւատարմաբ ջողչ՝ հաւատարիմ լինի ի պատուհասին։ ասէր ոմն յիմաստնոց յաղագս ձշմարիտ բարեկամութեան։ զոր և ի քեզ լինքն աւարտեալ տեսանեմ, որ վերհայեցոյն ես ի ձշմարիտ բարեկամն, և մտերմասցոյն ի մտերիմս։ Լաստուոված ոգով յանկանգ մատոյ ձշմարիտ և անկեղծ սիրոյ մտերիմ անձինդ, զի մտերմութեդ արտասուօքդ թզթով յամենքեան արտասուաց ցաւագինն աչացս։ և այսուհանդ մեծ մատուցաւ կարեվիզդ խոցելոյս ի դառն ձախողդաւչ՝ որ միանգեւս ի խաղաղաւէտ գնայի՝ յանկարծ սատանեցոյց զիս ոսկեբաս իմ։ Ո՛ւր է ինձ զի առնիմ բարեկամ՝ որ զվիշտս բարեկամին՝ անձին խորհուրդ համարի։ այս է ինձ մխիթար բարեաց ի տրտմութես, զի անկ

ասանց աղօթքով օդնական կրկնամ հրամանոցդ, ընդ որում սատուածոյ զօրմունչն՝ որ ինչպէս որ իւր ձեռային կամացը հաձոյ է նմ, սա վիշտ սա նեղութիւնը առնուէ վասկդ։

ԻԶ. Վնաս. Ձշմարիտ բարեկամութենէ հանուր կրսկր մեկ լինասասուծնէն, թէ ինչպէս ասկն նրանի մեջ նշխոյնէ, սապէս ալ մեկն հաւատարմութիւնը՝ նեղութենէ ժամանակը նշխոյնէ յայտնի նշանաց։ հրամանոցդ վասդ գործքով կատարեմ սա խօսքս։ որ քու ձշմարիտ և մտերիմ բարեկամութենդ իմ նեղութենս ժամանակը կրտրցնես ինծի։ Ձշմարիտ սրբասուէրը կրնասրվանիմ հրամանոցդ սիրուն և բարեկամութիւնը, որ սա հրամանոցդ արցունքով գրած գրովդ իմ ցաւագին ատացս ատատուհքը գադրեցաւ։ և իմ սրտիս՝ որ սա ձախորդութենը վասդ սատուկ խոցոմքը վերատրվածէր՝ մենձ մխիթարութենիս եղաւ։ Մեծատէս կրնդամ՝ որ այնպիսի բարեկամիկ առնիմ, որ իւր բարեկամին վիշտը ցաւը՝ իրեն անձին կրսեպէ։ իմ սրտմտութս մէջը միան սա

բանս

ձեղջ բարեկամի վիճակեալ եմ. քանզի զքաջ ջամիտ և զձշմարիտ բարեկամն սուգ և տրտմութիւնք բարեկամաց ընտրեն: Այլ վերջին ասացեն՝ ի դառն նեղութես գեղեցիկս ցուցանես ինձ զառ՝ ի խորոց սրտէ աղօթս քո առ Հայրն միխիթարուեցոյ. մաղթեմ և ես զի խոնարհեացն ունկն ողորմածին՝ ի խնդրուածս քո. ապա թէ ոչ՝ կամ ես հպատակ ածային իւամայն՝ որ անքննին գատաստանաւ յինմի զօ գուտն մեր խնդրէ. ժուժեմ համբերատար սրտիւ, մինչև ողորմութիւն իւրով հանցէ յուրա խութիւն զտրտմութիւնս իմ:

ԹՈՒՂԹ ՄԽԻԹԱՐՈՒԹԵԱՆ:

Մխիթարուէ առ մեծ ոմն իշխան վն Տահուճան անդրան կին իւրոյ. Ի՚:

Լաւ աղէտից, այնպիսուն ահա եկեալ հանդիպեցաք ժամանակի, յորում առաջ քան ե ինձ մեծ միխիթարութիւնդ, որ ձշմարիտ բարեկամին ստացեալ եմ. վն ոչ մէկ բարեկամին ձշմարիտ և հաւատարիմ ըլլալը՝ մեկալ բարեկամին սուգը արտմութիւնը յայտնի կընէ կրցընէ: Ընդունակալ եմ հրամանոցդ սիրուն՝ որ առ իմ անառանելի նեղութես մէջ ինձի օգնական՝ անպակաս կընես արտանց աղօթքդ առ ած. կաղաչեմ ես ալ՝ որ ած խնդրուածքդ լսէ. ձեպէտ ես իմ կողմանէս միշտ հնազանդ եմ ոյ բարերար կամացը, որ իր ահքնին զի գատաստանովը ամէն բանի մէջ մեր օգուտը կուզէ. իրեն անհուն գթութէն յոյս չեմ կարեր. սիրով ու համբերութիւ կրքաշեմ առ նեղութիս, ինչվան որ իր ողորմութիը առ իմ արտմութիս ուրախութիւ գարձընէ:

ԹՈՒՂԹ ՄԽԻԹԱՐՈՒԹ:

Ի Գ. Ա՚ստղիկ ցաւալի ժամանակի մէջ ենք՝ որ մահը

ձեռնտէս գքաջս և զառաքինիս և զակնառուս
՚ի մարդկանէ առեալ տանի զաղանն անողորմ
մահն՝ անխտրաբար յափշտակութիւ ։ Ընչեմ
առաջի քաջախորհուրդ տերութեդ ոմն երևելիդ
յիշեանս ասել ինչ յաղքատ իմոյ մտաց յա-
ղագս աւտրելի աղիտիս այսորիկ ։ քանզի զոր
միանգամ խորհիցիմ ասել, դուք ինքնին ար-
դէն գիտակ իսկ էք այնմ քաջուշիմ խորհրդովք
Ոչիտեմ զհոգեկապ տերութիդ ՚ի ձերս իմաս-
տից և ՚ի խորհուրդս քաջութե այնչափ գերա-
ծայրեալ, մինչ զի եթէ դուք ինքնին ոչ գտա-
նիցէք պատճառս ինչ առ ՚ի սխալեցար մատու-
ցանել աղնուական սրտի ձերում, ո այն ոք ի-
ցէ ՚ի մարդկանէ՝ որ զնոյն ժպրհեացի կատա-
րել գործ ։ Այլ սակայն և սուգ է մեզ անկը-
նարին և գժնդակ տագնապ սրտի տեսանել
զպերճ և զպատուական անձնդ հառաչել,
յոդոց հանել, արտասուք ելեալ հա-
ւասալ վիշտս ։ իբրև զի ցորչափ ցաւագին եմ ան-
ձամբ և ՚ի թուխս համակեալ, չինք երբեք մոխ-
լեալ ուրուք և մերոց սրտից ։ Ոչիտեք իսկ ապա-

առանց նայելու առանց ընտրելու՝ ամէնէն առաքինին և ա-
մէնէն երևելին մարդկիններըը՝ անողորմ գազանին պէս կառ-
նէ կլլափշտակէ կըտանիկոր ։ Ա՛ս ոչքաւն թշուառութես
վրայ՝ որ հիմա միշտ կըտեսնենք և կըփորձենքկոր , ես իմ
աչքատ մարքովս չեմ հասնըձակիր հրամանոցդ խնամատուե
առջևը բանմը խօսիլ ։ վո՛ւ ղի ինչ բանմը որ ես կրնամ մեա-
ծել ու բսելնէ , հրամանքնիդ արդէն անիկայ ձեր մեծ և
մատուցքը աղեկ գիտէք ։ Ա՛նչափ խնդրով և խնամատուեթ
զարդարված կըմանչնամ ղհրամանքնիդ ։ մինչև թէ որ հրա-
մանքնիդ ձեր աղնուական սիրտը սխալեցնելու պատճառ-
մը չէք կրնար գտնելնէ , մարդմը չկրնար գտնըվիլ՝ որ
սա բանը կարենայ ընել ։ Բայց սակայն ան ալ մեզի ան-
տանելի սուգ և ատատիկ կսկիծմընէ սրտի՝ որ ղհրամա-
նոցդ մեծատատիճ տերութը տեսնենք որ այնպես հառա-
չես , ցաւիս , և սա հանդրպած վշտացդ վրայ արցունքներդ
թափես ։ ինչու որ՝ քանի որ հրամանքդ սա ցաւու , և

քին, եթէ քան զամենեսեան որ առ մերովքս
ին ժամանակիս՝ առաւել ըղձալի և պատուա-
սիրելի էք ամ մարդկան. և որք միանգամ ծա-
նօթ են հոյակապ ակրաւեդ, ամենեցուն նո-
ցա առ հաստարակ ոգին ըզբուժդ կախեալ կան
ոգւոյ. 'ի քեզ կապեալ են սրտիւք. 'ի քեզ
յօդեալ խորհրդովք. խնդան՝ յօժամ խնդաս.
և արտասուէն՝ յօժամ արտասուէս. և թէ
միշտ ես թաղծադին, միշտ վրէպ են և նոքա
'ի ցնծուէ խաբեանց. ախթարեայ՝ զի ախթա-
բեացես զայսչափ մարդիկ. սրբեա զարտա-
սուս, զի սրբեսցես և 'ի մեր դիմայ զգերար-
տօսն՝ որ անախթար լամբ ընդ արտասուս
աղնուական անձինդ։ 'Ի վե՛ր այր՝ աղաչեմ
զմեծապատիւ տերդ, յուշ լիցի ձեզ. Եթէ
այդչափ գաւն և անախթար ցաւով՝ զոր ցա-
ւիք 'ի վե՛ր վախճանելոյդ, ըզբուն ինն սրտի ար-
հանիք զնամ մնայեալքն քովք 'ի մեծապատիւ

ղաղը

առ աւետրու մէջ էս, մեր ամէնուսս սիրան ալ մէկ հան-
դիսաձը մէկ ախթարուելնէ չկրնար ունենալ։ Ըղեկ գի-
տէք հրամանքնիդ, որ առ մեր առենն եղած ամէնն մար-
դիներէն աւելի հրամանքնիդ սիրելի և պատուելի էք ամ
մէնուն. և ասանկ որ հրամանոցդ մեծապատիւ տէրուհիը
կրճանչնանին, անոնց ամէնուն աչքը հրամանոցդ վրան
է. սրտերնին հրամանոցդ հետը կապած է. կուրախանան՝
երբոր հրամանքդ կուրախանաս. կուլան՝ երբոր վշտա-
ցանքդ լսեն մէջ կրտեսնեն. և թէ որ դուք միա սրտ-
մուռ մէջ ըլլաք, անոնք ալ միտ կրլինդ ուրախուէ զրկած
կրմնան. հիմա հրամանքնիդ հրամանոցդ սիրոլ ախթա-
բեցէք, որ առջի մարդկանց բազմութեն ալ կարենաք
ախթարել, որ անախթար սրտովնէ հրամանոցդ աղնուա-
կան անձին արտասուացը վրայ կուլանք։ Ի հանգամանի
կապաչեմ հրամանոցդ մեծապատիւ տէրուհիը, որ առ
քանոնալ յիշէք. Թէ հրամանոցդ առջի սասակ և ան-
ախթար ցաւովը՝ որ վախճանելոյ անդրանկիդ վրայ ա-
ջան կրցաւիք, ատով մեկալ աղնուական մնացածներուդ
արտերնուն կատրվելուս պատճառն կուտաք. ինչու որ՝
անանք հրամանոցմով պիտոր ախթարվին։ Եւ արդ՝ որով

հետև

զարմիդ. իբրև զի ևս ունիմ նոքա պատանել մխիթարուն։ Եւ ասդ՝ քանզի գնամք հաւատովք, գիտեմք՝ եթէ ուր եմք անդրեւս կորուստ. այլ զանդրանիկդ՝ զոր ասա կորուածը, անդ պատես՝ ի հանդերձեալսն. ապա մի խոպան եղիցի և ցաւն՝ որ վերն նորա։

Ա՛խխարութիւն առ ծնողս վն նահուճան գիաճին որք առին. Ի՝։

Ոչինչ անիրաւիք զօրավարիւթ ծնողք, եթէ զբաւան արտասուս յօղիք աղեխարշ սրտիւ՝ ի վեր սմանիսն ապացառ գառամիդ։ Ի՝ նա հաւատասեալ էր ամ մխիթարուն ձեր. Ի՝ ինձա նշմանք բերիք զձեզ ըմբռնա պատուէր յանկալն յանկալն առաքինուեցեալ ձերոյ. անդատին ի տղոյ տիոցն երևեր նա ամ տեսողացն՝ իբրև ժառանգ հաստատագատ օրպէս խմասատուիթե հանձարոյ ձերոյ, նոյն և խնհական ընթացիկ՝ որ բաստ աշխարհի անառասական բարեկարգուեցոյ. միով բանիւ՝ մեծապէս յուսով յուսացուցաներ նա զծնօղսդ բարեշաւիդ կարդ օրն՝ եթէ զոհար անգին և պատուական հանդերձեալ էր նա վաստկիլ՝ ձե-

Հեռու հաւատաք ունիմք կընտատանք, գիտեմք՝ որ ատ կորուած բանդ անանկ բանիմը չէ՝ որ յաւիտեան չկարենաք գանել. հապա ատ սիրելն անդրանիկդ՝ որ հոս կորուաւ, անդին աշխարքը պիտոր գանեք. ուրեմն իրեն համար եղած ցաւնալ պէտք չէ որ անմխիթարելիմը ըլլայ։ Ի՝։ Իրաւունք ունիք գօրավարուիթ ծնողք, որ ատատիկ կակիծով մը ատչան արտասուք թափիք այնպիսի սքանչելի և պատուական տալի վրայ։ Ձեր ամէն մխիթարուիթիը անկից էր, ձեր սքանչելի առաքինուիթեյ չմարիտ պատակիրը անոր վրայ կրաւանիք. ինչը ուղղիսուիթ՝ ի վեր ամէն առանձնաշնորհ հարազատ ժառանգմէ կերևնար, ինչպէս հրամանատարուց խմասատուիթը և խնդացը, նմանապէս և խոհեմական կառավարուիթը ձեր տանը և ձեր ամէն բաներուն. վերջապէս՝ իրեն ան բարեպաշտ և խնդացի բառնած ձամփուվը՝ մեծ յուսավմը ձեզ կըյուսացնէր

ձերում տան. և զանուն ազգին և զիառա
տհմին մեծապէս պարծանօք դերափայլ պայ-
ծառացուցանել յաշխարհի։ Ա. յլ զայս ամ
ցոյս փոխանակեցին գերագոյն փառք. քանզի
՚ի վիճակ երանագոյն կոչեցաւ մանուկդ առ
յայ։ ՚Ի մակ արդեօք եգեալ էր ձեր յաղնուա-
կանագոյն պաշտամունն՝ որ յաշխարհի՝ սահ-
մանել կարգել զնա. այլ վաղագոյն քան զձեզ
սահմանեալ էր այ՝ ոչ անցաւորօքս ինչ պերձա-
ցուցանել զնա, այլ պատակ անմահուն կապել
՚ի գլուխ նր. և արքայուն անմոռոխ ընծայել
նմա։ Ա՛ՀԾ է ապաքէն միսիթարուն այս սի-
րելիք վ ձեր, եթէ քացղիք միանգամ զայս
հաւատոյ ձերոյ, եթէ զնայդ ձեր որդեակ ՚ի
գեաւաբողբոջ տնոյ իւրոյ յաւիտեանական ՚ի
միջաբեր կենաց աստն. ոչ ծանեաւ զապագա-
նուն այնարհի. ոչ ըմբռնեցաւ ՚ի հաղթս սո-
րա. և իւրն գեղեցիկ առաքինուիք՝ զոր ընդ
իւր տարաւ, ոչ խաթարեցան երբեք ՚ի մեղայ
սորա։ Ա՛ կայեմ ձեզ, եթէ այս խորհուրդք

ոչ

թէ ձեր տանը մէջ ինքը անգին և պատուական գոհար (ձեվտիր) մը պիտոր ըլլար. և ձեր ազգին անունը և պարծանքը մեծ փառաւորութեամբ պիտոր պայծառացը-ներ աշխարհս վրայ։ Սակայն աս ամէն յոյսը հիմա ան-ցեր հեբպ փոխարկեց. ինչու որ՝ զինքը աւելի մեծ ա-ւելի փառաւոր վիճակիմը արժանի ըրաւ։ Ա՛խոքերնիդ դրեբելիք դուք, որ փառաւոր և պատուական պաշտօննե-րու մէջ զինքը խօթելիք, բայց ձեռնէ առաջ ան սահմանե-րեր, որ չէ թէ աս անցաւոր փառաք զինքը փառաւորէ, հապա անմահուն պսակը իր գլուխը կապէ, ու յաւետե-նական թագաւորութեն մը իրեն պարգևէ։ Ա՛սալ ձեզի մեծ մխիթարութեամբ պիտոր սեպվի. տեսնելով՝ որ աս ձեր սիրասուն զաւակը տասնիվ մատղաշ հասակին մէջ աս թշնամոյ ոդորմելի աշխարհէս խաղըտեցաւ. և անոր ուն-այ-նուինելին չխաբվեցաւ. և իր գեղեցիկ առաքինուինելը՝ որ իրեն հետը տարաւ՝ մէկ մեղքովինիալ չաղտեղացաւ։ Սակայն ալէկ դիտեմ, թէ աս մտածմունքները հիմա մէ-

հէն

ան մարթին այժմ հեշտեաւ մօտ ունել՝ ի զօ-
րավարը սիրտ ծնողական. և թէ՝ տակաւին
այնչափ է թաղմ և կենդանի դառնաղէտ
ցաւդ, մինչև ոչ իսկ մարթ է ձեզ տալ տեղի
փաստից և պատճառաց: Սակայն պաղատիմ
՚ի սէր մտերմութեա, մի՛ տայք զձեզ գերի առա-
ւելազանց ցաւոց. յուշ լիցի ձեզ, եթէ և ան-
խուսափելի կարիք վշտաց՝ մարթին լինել քրիս-
տոնէից պատճառք արդեանց. նա՛ ալ՝ վախ-
ճան միածնիդ անդարմանելի է. նա անդարձ
ուղեւոյ մեկնեցաւ ՚ի ձէնջ. և արտասուօք ձե-
րովք ոչ գառնայ ՚ի կեանս առ ձեզ. ապա մա-
տուցէք այլ կոչողին զնա առ իւր նուիրուեա զո-
րութեամբ: Ընկալարուք զվիշտդ զայդ ձեզ
իբրև ընտրեա ինչ առ ՚ի յայ. քանզի տայ ձեզ
տալին առնել քաջագէպ, որով կարօղ լինիջիք
ըստեղծեալն ձեր սիրտ առ ՚ի նմա՝ բոլորանուէր
ընծայել ստեղծողին՝ անթերի և կամակատ
հոգեւոր ձօնեալ ընծային կամացն: Ա՛յնչափ ա-
ւաւ

կէն ձեր ծնողական սրտին ցաւը չէն կրնար գադրեցընել. և թէ՝ գէթ. անչափ նուր և սաստիկ է սա ձեր կսկիծը, որ հիմա իմ ըսած չըմարիտ պատճառներուս չէք կրնար ուշիք մը տալ: Բայց իմ մտերիմ սիրովս կաղաչեմ հրա-մանացներուդ, որ չարիք դուրս կսկիծովմընալ չըլլա-նաք. յիշեցէք միաբերնի՛դ բերէք այն բանը, թէ նաև այն վիշտը այն նեղութիւնը՝ ուսկից որ խալըսուելը չկայ՝ քրիս-տոնէից արդիւնքին կրնայ ըլլալ, թէ որ սիրով համբե-րեն ՚ի փառս այ. հիմա սա ձեր մէկ հատիկ զաւակը ձե-նէ զատվեցաւ անանկ Համբաւը գնաց, որ այլ չդառնար. և ձեր արտասուքը զինքը դարձեալ ասլաղքս չի կրնար բերել. ուրեմն կըմնայ որ դուք հիմա բոլոր սրտովմը սա ձեր մէկ հատիկ սիրելին նուիրեցէք այ՝ որ զինքը կոչեց իր գոլը առաւ: Ա՛ս սրտի կսկիծը ձեզի ասատուածմէ տրված շնորհք մը սեպեցէք. ինչու որ առաջ ձեզի շատ յարմար մէջ-ընտիր կտաւ հիմա, որով ձեր սիրտը կրնաք բոլորովին ընծայել ձեր ստեղծողին՝ բոլորով սրտիւ հնազանդելով իր ձօնային կամացը: Անչափ ավելի անուշահոտմընէ այ

աւ-

առաւել անուշահոտ եղիցին համանուէրդ, որչափ առաւել սիրելի կայ ձեզ ողջակէզդ։

Գլուխ. ԻԶ։

Պարտ և արժան է ընդհատարտ սրտիւ վըկայել սիրոյ քումմ արժանապատիւ սիրելի, եթէ՝ ի սիրոյ սրտի առիւծս գեղեցիկ և անուշ բանիւքդ հնարել փարատել՝ ի մէնջ զցաւս գառնութեանէ սրտի. սակայն և մտերմանիդ քո ինքնին վկայէ մեզ, եթէ ծնողական սիրտ մեր ոչ տառապի՝ ի տուք ընտանեաց, զաւակաց, կամ բարեկամաց, այլ՝ ի տուք միայնոյն։ Զի՞ նախանձք հառաստի ոչ քաջախորհուրդ մտեր իմ՝ զչքնաղատուն առացելոյդ առ՝ ի քէն. զի առեմք անվրէպ՝ եթէ ցաւք մեր օգնեսցեն և ոչ ինչ. ապաք մեր ցաւապինք՝ որք իբրև զաղբերաքուռնս հանապազահոս զարձան մեզ՝ ոչ ևս զաւձին առեսանել առ մեզ զմիածին մեր որդին. և եթէ՝ պարտ է մեզ կամակատուէք սրտի առ ըստրատատուզ ընուէրս սրտից մերոց ընծայ-

ին

առջևը ձեր առ Նոէ ինքնանքը, որչափ ավելն սիրելի էր ձեղի առ ողջակիզը։

Իզ. Պէտ. Մենք շնորհակալութեամբ սրտի կրնանչնանք ձեր ուժանապատիւ սիրելի. որ քու ձշմարիտ սիրովդ կը հարիաւորիս, որ առ քու գեղեցիկ և ձշմարիտ զրուցներովդ մեր սրտին կսկիծը մենե փարատես. սակայն քու սիրելուդ ալ մեղի կըվնասե, եթե մեր ծնողական սիրտը՝ չե թե ուրիշ զաւկներու, կամ ազգականներու կամ բարեկամներու վրայ կըիջեսկծայիր, հապա մեկ հատիկ զաւկի վրայ։ Հրամանոցդ զուրցածներուն ձշմարիտ ըլլալը ապեկ կրնանչնանք. գիտենք՝ որ մեր առջևի զաւկը օգուտ մը չի կրնար ընել. մեր աս ցաւատրին աչքը՝ որ առ օրերս մեղի միշտ վաղուկ ապերախտիմբ պիտ եղան՝ մեր ան սիրատուն մեկ հատիկ զաւակը մեչմով աս կենացս մեջ պիտոր չտեսանան. գիտենք՝ որ պիտոր է մեղի՝ որ աս մեր սիրտը մենձ չոճարուելենամբ զուրգովին ոչ կամայը նոէի քեզը. սակայն քենուը այնուհետ բանիմբնե, որ պատճառ

նե

ին կամացն . այլ սակայն յաղթօղ ի կիր գնՀԹ
առ ժամանակ մի երևի յաղթել բնութին՝ պատ
Հառայ և բանի : Ի վիճակի առ յոյսին՝ յո
րում գտանեմք զմեզ ինքեանս, ոչինչ այլ մար
Թիմք առնել , քայց արտասուել : Կամ
գառն աղէտից , զինչ այլ ոմն բարեկամ մեր
Թարուն մեզ մեռոյ յաշխարհի : Օ որ առաւել
սիրէաք՝ կորուսաք տարաժամ . և չինք այլ որ
Թախծուէս մերոյ զնոցէ ասհման , քայց ելիէ
մահ : Ա՛տերիմ մեր և բարեկամ, մի լքցես
զքո մտերիմդ . մի դանդաղեսցես գառնալ
գրել՝ ի գնդեցիկ և՝ ի քաջախորհուրդ բանիցդ
առ ցաւագին բարեկամդ . ՚ի քո քաջուշիմ
խորհուրդս առաւել էմք ապաստան ՚ի միսի
Թար մեզ՝ քան յայլ ինչ . մաղԹեա՛ ՚ով՝ տալ
մեզ զօրուն գառնալ զնոսաչ՝ որ այսչափ ծանր
բացաւ ՚ի վէր մեր :

Ա՛ԽԷ

Ներս և մարգուս մտացը կըյաղԹէ կիր գանե քիչմը առնն
յաղԹել կերևնայ : Մ՛ենք առ վիճակիս մէջը՝ որ հիմա
կըգտնըվինք , ուրիշ բան չենք կրնար ընել , քայց ելիէ՝
լալ : Ա՛նտանելի ցաւ մը և կսկիծ է մեզի առիկայ . ուրիշ
ալ ի՛նչ միսիԹարուԹի՛ մտայ մեզի աչխարհիս վրայ . որն որ
էվէլքմը կըսկըսինք , յանկարծակի չնկարծած առնը կո
բուանինք . ա՛լ ուրիշ բան չկայ՝ որ առ մեր ոտտանիկ արտ
մուէը վերջ ոտյ , քայց ելիէ մահը : Ա՛տերիմ բարեկամ
մեր՝ կըմնդրինք հրամանոցդ , մի մոռնար քու մտերիմ
բարեկամներդ . քու ցաւագին բարեկամներուդ ատ քու
գնդեցիկ և խնատուն միսիԹարական զրուցներդ նորանց
գրելու հա մի կենար . հրամանոցդ առ ընդհանուր զրուց
ներուն ավելն կրնանք միսիԹարվիլ , քան ելիէ ուրիշ բա
նովմը . կըմնդրինք՝ ազատէ առատուծոյ՝ որ մեզի կարողուԹ
ատյ , որ առ խառը կարենանք առնիլ՝ որ առչափ ծանուրը
ցաւ մեր վրայ :

Պատասխանութիւն առ բարեկեան վասն Տաճուճան հարցակա-
պին. ԺՀ.

ԵՍ գիտեմ քնաւ, եթէ որովհետև իմիք տայ քեզ մխիթար մտերիմ եղբայր՝ ի վեր աղիտիդ՝ որ այդչափ ցաւագինս յարդարեաց զանձն քո: Պատքէն եթէ ինչ յաշխարհի իրաւացի պատճառք արտասուիս, վերհագոյն՝ ի նոսա հաստատիմ և զվախճան ազնուական անձին հաստատիդ: Զիք յաշխարհի առաւել թերկրականն քան զհարազատութիւնն. և զիք յաւ առաւել դառնագոյն քան զանջատումն զոյն՝ զոր մահն արկանէ ընդ մէջ և ընդ հարազատս մեր: Ի վեր այսր ամի մտերիմ իմ և բարեկամ. գոյ և յաւուց սահման և չափ. Թողջ հեթանոս մարդկանդ ողբալ յանչափս. Նոցա Թողցուք մեք զարտասուս անսահմանս: Պատճառքնին ննջեցեալդ՝ որում այնչափ սիրօղ եղեր և այնչափ սիրելի, ոչ խնդրե՝ ի քէն այնչափ արտասուս: Պարթև էր ընթացիկ կենաց նորա լինել և՛ երկարատև. այլ ոչ՝ և՛ երջանիկ.

Ժ. Զեմ գիտեր, թէ ասա սաստիկ ցաւուդ համար՝ որ ազգակ արտմուեիր մէջ խօթեց զհրամանիդ, ի՞նչ բանով մխիթարուեմը տամ հրամանոյդ: Իրաւ թէ որ աչերկնս վրայ լալու արժանի բաներ կանէ, անոնց մէջէն մեկ գլխաւորն ալ՝ ասա քու ազնուական եղբօրդ մահը կըսեպեմ: Հարազատ եղբայրութիւնը որչափ սիրելի ու ուրախացուցիչ բանմընէնե, անչափ ալ սաստիկ արտմուեիր և ցաւը կըբերէ մեզի, երբոր մահը մեր հարազատը մեռնէ կըբաժնէ: Սակայն՝ ի վեր այսր ամի՝ ցաւն ալ արտմուելն ալ իրեն չափը ունի. անհաւատ մարդկինեիրուն Թող տուր՝ որ ատանկ չափեգուրս ցաւելմը լանուրոդ: Աստ քու առաքինի և ճշմարիտ ննջեցեալդ՝ որն որ քեզի անչափ սիրելի էր, անչափ ողբ՝ անչափ լաց քեզմե չուզեր: Իրեն կեանքը աւելի երկար կրնար ըլլալ, բայց աւելի աղեկ աւելի երջանիկմի չէր կրնար ըլլալ. ինքը ծննդենէ՝ ի վեր

նիկ. նա յայմ ’ի կեանս իւր անդատին ’ի ծննդե-
նէ գտաւ բարեբաստիկ. սպա օրհնեցաւ և
բազմապատիկ աղնուականն ծննդովք. եղև
պատկառելի ’ի պաշտամունս մեծարդիս. ըս-
տացաւ փառս առաջի մարդկան, և բազմաց
բարեկամաց գտաւ ասպնջական. սիրելի եղև
այ և փափաքելի տեսողաց ։ Այժ անդր ևս
երկարաձգելին կեանք նր, թերևս վրէպ գտա-
նէր նա և կամ նուազէր ’ի նոցին բազմամանու-
թենէ՝ զոր նա կալաւ մեծապէս փառօք մինչև
’ի վախճան ։ Այրդ ’ի նաւահանգստի նա հան-
գուցեալ կայ. ոչ ևս հողին նախանձու չարակ-
նոզայն կոծեսցէ զնա ։ Այտասուբեալ զնա՝ այն
առաւելապէս մերոյ սրտից է միխիթարուն ,
քան եթէ շուք լինէր դնել պատուական անձին
նորա. եթէ առաջին աւուրք աղէտից սրտին՝
ցօղեցան արտասուօք, այն պատրաք էր՝ զոր ար-
ժան էր հատուցանել քնուն. այլ արդ ժա-
մանակ է պատուելոյ զպատուականն յիշատակ
նորա՝ այնպիսի իմն քաջալայեալ ուրախակաւ ,
որում առաւելապէս արժանի գտանի առաքի-

նի

ձայ օրհնութիւնք շատ ազնուական գաւկըներու ալ հայր է-
գաւ. երևելի ու փառաւոր պաշտօններու մէջ մուտ.
մարդկանց առջևը շատ փառք շատ պատիւ գտաւ. շատ
բարեկամներ ունեցաւ. ու սիրելի եղաւ այ և մարդկան։
Թէ որ ամէնէն երկան երթալ կը կեանքը, կարելի էր՝
որ սուտ բարեբախտութիւնները՝ որ ինքը անանկ աղէկ անու-
նով ու շատ փառաւորութիւնէմը պահեց մինչև կը վերջի
շունչը, ձեռքէն ելլեր կամ պակսէր։ Հիմա ինքը նաւա-
հանգստիմը մէջ դրհանգչի. ասկէց ետև՝ ալ երբեն նա-
խանձոտները մեկ կերպովմը չեն կրնար երբեն բանիը ը-
նել։ Անոնց առաքինի ու երջանիկ անձը ասչափ չալը
ազբալը՝ երբեն անչատ պատիւմը չէ. Թէ որ առջի օրերը
լացով ու ողբով անցաննէ, անկասկած երբև Թէ պարտք մը
նէր՝ որ ան մեր մարդկային քնութիւը պէտք էր հատուցա-
նել. բայց հիմա ժամանակն է՝ որ այնպիսի ազնիւ անձին
պատուականը յիշատակը պատուենք անանկ բանովմը՝ որ ա-

վելի

նի անձն նը. հառաչանք ի խորոց և ողբ ի շրթունս. տրտմութի ի սրտի և արտասուք յաչս՝ ցոյցք են առաւել ցաւոց մերոց: Օ ինչ ասես առնել արժան իցէ. ասա դու ինքն քաջ ախտահարձուդ սիրելի: Օ որ ինչ միանգամ առնէիր արժանապատիւ անձին նը՝ ի կեանս նորա, զնոյն արդ արա նմա ի մահուան նը. խօսեաց ստէպ պատուհասիւք քանիւք զնա նէ. խօսեաց զոլորիս ի նորա. խօսեաց զգէղեցիկ ջանից նորա յառաքինուիս հոգւոյ և ի կենցաղօգուտ շինուածիս աշխարհի. և օրպէս ոչ զատարիս ի սիրելոյ՝ զոր միանգամ սիրեաց ի կեանս առաքինի ննջեցեալ, նոյնպէս և այլոց լիցես միշտ յորդորիչ զնաալ զքաջաւրէն ընթացս ճշմարտաշատ կրօնից նորա. այս են պատուհասական յիշատակք անուանի նորա. ընդ որս առաւել լսալիս քեզ կայ. այս է յիշատակ կենաց նը՝ զոր առաւել լսալիս խնդրել ի քէն՝ քան զողբս. և որով առաւել լսալիս միսիթարեցուս դու՝ քան արտասուօքդ. սակայն յանդիման առնես քեզ

ի

վէրն արժանի կըտեսանիք իրեն. հառաչանքը՝ ողբը՝ արտասուքները և լացը՝ սոսկ ամէնն մեր ցաւուն նշանները են, քան թէ իրեն պատիվը: Ուրեմն ինչ բան որ կընեիք հրամանքնիդ իրեն արժանապատիւ անձին՝ քանի որ կեն քանի էր, նոյն բանը ըսէք իրեն նաև յետ մահուանը. խոտակցուեր մէջ պատուով և գովասանքովը չատ անգամ յիշեցէք զինքը, իրեն գեղեցիկ առաքինութիները, իրեն ջանքը՝ իրեն հոգը՝ որով միշտ էաւէտ էր՝ որ ալեսանի ու օգտակար գործքերով աշխարհս շինուելնէր սար. և ինչպէս հրամանքդ միշտ սիրուէս ան բաներուն՝ որն որ իրեն կեանքը մէջ սիրէց սար քու առաքինի վախճանեալդ, նոյնպէս ուրիշներու ալ յորդորեցը ըլլաս՝ որ իրեն այնպէս ան առաքինուեն ու ճշմարտուեն ճամբան բռնեն. սոսկ ձեն իրեն անուանը պատուհասական յիշատակները, որոնցմով ամէնն կուսանեսայ ինքը. սակայ է իրեն կենացը յիշատակը՝ որ ողբէն ու լացէն ամէնն կընդգրկէ հրամանոցդ. և հրամանքդ սոսկ ամէնն կրնաս մխիթարիլ՝ քան

’ի միտս զաներեւոյթն աչացդ իբրև կենդանի, և կենսակից առնիս ’ի սրտի զննջեցեալ սիրելիդ ։

Ա՛խէնապուռէ առ ոչ վե՛ր մեռելոյ նորա . Լ՚ ։

Ի կեանս աշխարհիս չէք ինչ՝ որ այնպէս զկատարած տրամեցուցանէ զսիրելիս, որպէս մահ՝ ամէնքն անջատումն ’ի սիրելեաց ։ Վ՚խտեմք զայս ապաքէն հաստատուքեամբ և զիտօրձ առեալ. զինչ ապա գեղեցիկ ևս ընտրուքեամբ մեզ արժանի իցէ առնել, թերևս արտասուեալ դառնապէս իսպառ մինչև ’ի խաւարումն լուսոյ աչաց . ոչ է այս ընտրուն գեղեցիկ՝ զոր միտք խորհրդական Թելադրեն մարդոյ . իբրև զի օրէնսի գեղեցիկ՝ եթէ սուգ է անհնարին մահ սիրելեաց, նոյնչափ և գիտեմք հաւաստի գիտուքեամբ, եթէ հարկ է մահ սիրելեաց . Ա՚ ամենայնի՝ կգուղուքեամբ գոյ հնար . եակ յաղագս հանգուցեան ամ մարդկէ էբրև ’է փաղաքանպարբեալ են բնակելոյ . ասէր ոմն իմաստասէր : Սակրատէս՝ յասել ոմանց՝ թէ Ա՚թենացիք զմեզ զվնաս մահու խորհին ’ի վերայ քո, ասէ . “Այո՛ զանգ պնուաս՝ բնութեան . մինչև գեղեցիկս հնքել

ԺՀ N և

թէ արտասուիցք . ասուլ քան ննջեցեալ սիրելիդ կենդանի մի պէս կըտեսնես մարթիդ, և իբրև թէ կենսակից կըլլաս իրեն արտովդ :

Ի՚ . Աչխարհիս վրայ այնպիսի բանմը չկայ, որ անանկ տրտմութեամբ բերէ սիրելեաց, ինչպէս մեկմեկէ մահուամբ զատվիլը : Որովհետև ապեկմբ և փորձառութեամբ ալ գիտենք աս բանս, ավելի խելքովմբ կատաղարվելով՝ ինչ պէտք է որ ընենք . մեր միտքը մեզի չեղըչընեը , որ չափազանց կերպովմբ անվախճար լանք ու ողբանք . ինչուսր՝ որչափ գիտենք՝ որ սիրելեաց մահը տատանկ ու անտանելի ցաւմբ նեղնէ, անչափ ալ գիտենք՝ թէ պէտք է որ մեր սիրելիքն ալ մեռնին : Ամեն բանէ մարդս կրնայ զգուշանալ . բայց մահուանէ խալըսուելու ճարմբ չկրնար գտնվիլ : Երբոր Սակրատէս փիլիսոփայն լսացուցին, թէ Ա՚թենացիք կըմտածենիսր՝ որ քու վրադ մահուան վճիռը տան, ըսաւ թէ՝ Իբենցմէ առաջ՝ իմ բնութիս (ըսելէ) . ուստի չատ խե-

և Իմաստնոյն Հռոմմայեցւոյ, եթէ՝ Աեռելքաէ է այս կեանք։ Ապա ընդ անխուսափելի հարկաւորն ցաւիլ իսպառ անմխիթար, չի՛ դէպ. ցաւիլ չափով՝ այն օրինք են քնուքեն։ Եթէ զմեռանելն սիրելոյ ոչ կամէաք, պարտ էր նմա ոչ ծնանիլ. և եթէ ծնաւ՝ մահկանացու ծնաւ, մահկանացու եկեաց, և իբրև մահկանացու վախճանեցաւ. Հնաբանագործաս իմաստասերը՝ի լսել զմեռն որդւոյն իւրոյ, ասէ. Գիտէի՝ ընէ զմահկանացու ծնայ։ Իւ եթէ արժան էր ասել իմաստուճ անձինդ զձիմարիտն, ոչ այնչափ ցաւեացիս, որչափ միսիթարեացիս. Եթէ սիրելիդ քո այդ ոչ վախճաներ՝ի կենաց աստի, անեղրեակ կենացն զիարդ երբեք կարէր հասանել ըստ արժանեաց առաքինի անձինն. և այն պէ՝ մեռաւ անդորր և երջանիկ մահուամբ, և՝ի բազմադէմ վշտաց և՝ի բիւրեաց պատահարաց ցաւալի կենացս մնաց անփորձ. Կոսխանացիք իմաստուն ժողովուրդ՝ի հնումն՝ լային զծնեալսն, և երանեէին զմեռեալս. իբրև զի որպէս ասէին իմաստասերք,

Պարտ

լաւ ըսաւ ան իմաստունը, թէ՝ Աչս մէր ապրելէ՝ մեռնիլ մըն է։ Ուրեմն ան բանին վրայ՝ որ հարկաւոր է որ ըլլայ, ինչպէս չափով ցաւիլը բնական բանմընէ, այնպէս սալ անմխիթար սրտովմը ցաւիլը՝ չիվայլեր։ Թէ որ մեր սիրելւոյն մեռնիլը չենք ուզերնէ, պէտք էր որ չծնանայէր. և երբոր ծնաւնէ, մահկանացուիմը պէս ծնաւ, մահկանացուիմը պէս ապրեցաւ, ու մահկանացուիմը պէս մեռաւ. Ան իմաստասերը երբոր իր զաւկին մահը լսեցնէ, ըսաւ թէ՝ Գիտէի՝ որ մահկանացումը ծնայ։ Իւ թէ որ հրամանոգ իմաստունը ձգնարիսը ըսելու ըլլանքնէ, ոչ անչափ ալիտոր ցաւիս հրամանքդ առ բանին վրայ, որչափ պիտոր մխիթարվիս. ինչու որ՝ թէ որ առքու սիրելիդ առ կեանքս չնիծողուր չի մեռնիրնէ, յաւիտենական կենացը ինչպէս կըլնար հասնիլ՝ որ երեն այնպիսի առաքինուճքը համալ պիտի էր. Կոսխանացիք ըսած հին առեղը իմաստուն ժողովուրդը՝ ծնածներուն վրայ կուլային, ու մեռածներուն

եր-

Պարտ է մեզ թողուել և՛ ի վերայ նորածինելոցն ողբալ, քանզի՛ ի լարն ընկնանան. եւ՛ ի վերայ վախճանելոցն ուրախ այնպէս. քանզի՛ ի յարքայ աղաւնեցան ։ Ի՛ վեր այսր՝ բառնայ սիրելիք բազմապատիկ զժնդակ մահ՝ ուժամբք երկին յաշխարհէ. իսկ քոյդ խաղաղական և նախանձելի մահուամբ առաջի քո ։ Օ այսոսիկ քեզ յուշ առնեմ ո՞ մաերիմ անձն, քանզի կամիմ՝ եթէ յետ այսչափ արտասուաց առաջնորդական միաք լինիցին քեզ կառավար, և մի՛ մեղկասիրեսցիս. մի արտմտեսցիս յանչափս ընդ մահն՝ որ երևի սիրելոյդ փրկուածի՛ ի չարեաց. ցնծասցիս ընդ մահն՝ որ երևի նման ընկերացն անմահութեան ։

Պատասխանի. ԻԱ՝ ։

Օ որ միանգամ զրեցեր մտերմութիւն սիրոյ, վկայեմ՝ եթէ՛ ի լրուէ խմաստութեն և երկիւղած ծառութեան անձինդ խօսեցար. վկայեմ առաջի՛ ոյդ՝ եթէ պեղեցիկ են և իրաւացի ։ Յանկայի՛ եթէ այժմըն խոկ՛ ի մօտոյ քանք ձշմարտա-

N 2 խօսք

Հրնէկ կուսայն. վա՛ղ՝ ինչպէս խմաստասերները կըսէինեք, Պէտ է մեզի՛ որ ծողվինք ու նոր ծնածիներուն վրայ ողբանք, ինչու որ՝ չարիներուս պիտոր հանդըպին. իսկ մեռածինեըրուն վրայ ասպիտոր չընինք, ինչու որ՝ չարիներէ խաւըեցան ։ Ան ալ հրամանոցդ մեծ վախճարութիւնը պիտոր ըլլայ, որ շատ մարդկանց սիրելիքը շատ տեսակ ցաւալի մահուամբ մեռան. իսկ քուկինդ շատ հանդիստ ու երջանիկ մահուամբ մը քու աչացդ առջևը վախճանեցաւ ։ Ասոնք հրամանոցդ սիրելուները կըմխիթարեմ, վա՛ղ՝ կուզեմ որ աչքի ցաւերէն աչքի արցունք թափելէն ետև՝ ալ հրամանոցդ խմաստութիւնը ավելի կատարվինա, քան թէ արտմուելդ և արաի կսկիծովդ. կուզեմ՝ որ մահուանը վրայ չափէ դուրս չիտրտմի՝ որ շատ չարկիներ քու սիրելիդ ազատեց. ու յախանիաս մանաւանդ այնպիսի մահուանը վրայ՝ որնոր իրեն անմահութիւնը պատճառ եղաւ ։

ԻԱ. Պիտ. Ինչ որ կըսես ինծի մաերիմ բարեկամութիւդ, կըձանչնամ, որ քու խմաստութիւդ և ծնծայաշատութիւդ առաջ

Եկած

ֆոսաք մտերիմ անձինդ պօրծէին յիս զայն ափո-
ւիանս ցաւոց, զոր ապա երկարաւն ժամանա-
կաց ունի կատարել. այլ Թողցես ինձ՝ եթէ
ոչ վաղ ցամաքեսցին արտասուք. քանզի սուղ
է սիրելեաց, որչափ հզօր է նոցայն սէրը, այն-
չափ և ցաւն առաւակառ։ Այլ սակայն եթէ ոչ
էր սահեալ մտերմութեանդ՝ ի դրել առիս՝ ի
գոնէարթարար բանիցդ, Թերևս՝ որպէս մեռ-
ուալէի՝ ի սրտի ընդ մահ սիրելոյն, ոչ էր
իմ ազատ կացեալ և՝ ի մարմնոյ մահուընէ.
ոչ քաւեմ բանիւք չնորհս ունել սիրոյդ նուիրն
հաւատարուք՝ որով Ճանաչեմ զնոյն՝ ի սրտի.
վկայեմ յաննենդ մտաց՝ եթէ (Թէպէտ և ոչ
վաղվաղակի ցամաքեսցին արտասուք,) միսի-
թարեցոյ Ճշմարտապէս և միսիթարիմ՝ ի քէն
՝ի սիրտ և՝ ի հոգի. այսուհետև որպէս աչօք
մարմնոյ տեսանեմ զմեռեալն իմ՝ ի քուն մա-
հու մարմնով, նոյնպէս և աչօք հաւատոյ տե-
սանեմ զնա կենդանի հոգւով, և՝ ի մեծի ա-
ւուրն՝ դարձեալ տեսից զնա կենդանի և մարմ-
նով։

Եկած զրուցներդ են. կըվկայեմ՝ որ ամէն խօսածներդ
շատ խելօք և շատ Ճշմարիտ են։ Կըխոփաքէլէ, որ ատոնց
մավ հիմակուց մէկէն աս իմ սրտիս ցաւը կըսկիծը դադ-
րիր. սակայն Թողուն կըշնորհես ինձի, Թէ որ հիմա
շատումը արցունքս չկարենամ կարել. ինչու որ սիրե-
լեաց վրայ է սրտիս կսկիծը. անոնց սէրը որչափ ատաւիկ
է նէ, անչափալ իրենց ցաւը երկան կըքաշէ։ Սակայն Թէ
որ հրամանոցդ սիրելուները աս միսիթարական խօսքերը
ինձի չիգրեր, կարելի էր՝ որ աս ատաւիկ և անտանելի
ցաւուս, կենացս ալ վնաս մը հասնիր. չեմ կրնար բե-
նակս չնորհակալ ըլլալ հրամանոցդ սիրուն անչափ՝ որչափ
որ մտացս մէջը նոյն սէրը կըձանձնամ. կըխոստովանիմ՝
Թէ (Թէպէտև արտասուքս շատումընալ չիգադրին,)
սըրտիս մէջը էվէլցուկ միսիթարվեցայ և միշտ կըմխիթար-
վիմ հրամանոցմէ։ Հիմա ինչպէս մարմնոյ աչքս իմ սիրե-
լիս մարմնով մեռած կըտեսնեմ, անպէս ալ հաւատքի աչ-
քովս զինքը հոգւով կենդանի կըտեսնեմ. ու վերջի օրը՝
կըհաւատամ որ ոյ ուղղութիւնը դարձեալ մարմնավոր զինքը

կենդ

Նամ։ Ազատեմ զմտերմութիւնդ. որպես փոյթ կալայ միսիթար լինել մատուցանել ընդ մահն այլոց, փոյթ առցին և ի քո աղօթիւք առնել, հոգալ լինել զմահ իմ անատրտունս կարգօք և արժանաւոր պատրաստութեամբ. որպես կու պես ընդ սիրելւոյն իմոյ մահ, նոյնպես և ընդ իմ, ընդ թախծութեամբ սրտի կալցես և միով բառուն հոգւոյ։

Ա՝խիւաթոփել առ ոչ ի՛ պէտէ ե եղէ վշտաց և չա խորթութեան։ Ին։

Եթէ միանգամ ակն արկանիցես ի պատմութիւն աշխարհին, բազում առաւելութիւնս գտցես ի նմա եղեալ գործս արժանիս արտասուաց, քան եթէ խնդութեան. մինչ դու թուի՝ եթէ ոչ յայլ ինչ ստեղծաւ սա, քայց յարտասուս հաղիւանել զբնակիչս իւր. վա՛յ որոյ և գեղեցիկս հոչեցաւ Երուսաղէմ, որ է՝ աշխարհ։ Ա՞սրթ է ինձ ասել ձշմարտութիւնն, եթէ ի կեանն մեք առաւել մեռանիմք, քան եթէ կեամք. իբրև զի ցաւք հանապատաղօրեայ կենակիցք են անանց

N 3 Ջատք

կենդանի տեսնեմ։ Կըմնգրեմ հրամանոցդ՝ որ ինչպես բարեկամական սիրովդ ուրիշն մահուանը վրայ փոյթ ունեցար՝ որ զիս միսիթարես, նոյն սիրովդ փոյթ ունենաս ինձ համար աղօթքդ անպակաս ընել. որ եսալ Ձշմարիտ ծածպաշտութիւնը և աղեկ պատրաստութիւնը իմ մահս հոգամ. որպես զի հրամանքդ՝ ինչպես առ իմ սիրելւոյս մահուանը վրայ, անանկ ալ իմ մահուանս՝ ցաւուդ հետը միսիթարութիւնդ ունենաս։

Ին. Թէ որ աշխարհիս վրայ եղած զանազան պատմութիւնները մեկմէ նայիս, շատ էվելօք շատու արժանի հանդիպած բաներ կըտեսնես անոնց մէջը, քան թէ ուրախալու. մինչև անանկ կերևնայ՝ թէ ուրիշ բանի համար չէ ըստեղծված աս աշխարքս, բայց եթէ իրեն մէջինները շատն շատ նեղուելու համար։ Ձմարտութիւնը մը կրնամ զուրցել, թէ մենք աս մեր ապրելնուս ատենը սովէլն կըմեռնինք, քան թէ կթպրինք. ինչուս որ՝ պրեթէ ամ

մեն

ջատք կենաց մերոյ. և կուտակուԹի ցաւոց՝ մերձաւորուԹի է մահու. և նովաւ հանդերձ ձի: ԴաւիԹ արքայ իբրև բազում հնարիւք փորձ փորձէր ածել վերատին՝ ի կեանս զսիրելին իւր զՄեռեհաս, Դիմոկրիտոս յանձն առնոյր կենդանացուցանել զնա սակաւին գաշամբ, եԹէ ցուցցէ յանուանէ զերիս անձինս՝ ի մահկանացուաց անտի՝ որոց անցուդարձ լիցի կեանս անտրտում և միշտ բարեբաստիկս. և եգեաց զանուանս նոցա՝ ի վէր գերեզմանի մեռելոյն, յարուսցէ զնա. ծանեաւ ԴաւիԹ՝ զինչ միտք իցեն բանից խմաստասիրին. և դադարեաց՝ ի անտի խնդրոյն: Ապա և քո ձախող պատահարդ ցաւոց ոչ նոր ինչ է՝ և ցաւալից կեանս աշխարհիս. և արդ իսկ բազումք այն են՝ ի մարդկանէ՝ որ կցորդ են նմանօրինակ վշտաց. վասն որոյ և ձեմարտուք կայ ինձ առաջի ասել մտերմուԹեդ, եԹէ ընդ կիրսդ ընդ այդ՝ ոչ այնչափ պարտ է տխրիլ, որչափ համբերել. և ոչ այնչափ լքանիլ, որչափ արիանալ. համբերուք և արիուք հասցես յարհամարհուԹիւն

բըւ.

մեն օր ամենեն ժամանակ զանազան վիշտ զանազան ցաւեր մեզ անպակասեն. և ցաւերը մեկմեկու վրայ գալով դիզվելով՝ մահուան պատճառ կըլլան: Երբոր ԴաւիԹ թագաւորը շատ էական կըսներ որ իրեն մեռած սիրելին նորանց կենդանացընէ, ան ատենը Դիմոկրիտոս խմաստասերը աս բանս վրան առաւ աս գաշամբ (խաբուով), Թէ որ ԴաւիԹ մարդկանցմէ իրեք հոգի անուններովը իրեն ցըցընէ՝ որոնք որ միշտ ուրախ և միշտ բարեբախտ կեանքնիը անցուցած ըլլան. որ անոնց անուններըը՝ մեռեալն գերեզմանին վրայ դնելով՝ զանիկայ կենդանացընէ. խմացաւ ԴաւիԹ Թէ ինչ կուզեր ըսել խմաստասերը. և ասով՝ ալ ուրացին էականէն չինկաւ: Ուրեմն ատ հրամանոցդ ցաւալի ձախորդուԹիւնաչ աս ցաւալից աշխարհիս վրայ նոր բանըը չէ. հիմա շատ մարդիկ ալ կան, որ ատոր նմանները ընէց մէջ ընկած կըչարչարվին. ուստի ձեմարիտը ըսելով հրամանոցդ, ատ վշտացդ ատ ձախորդուԹեդ վրայ, ոչ այնչափ

պէտք

բառնուէ չարեաց. քանզի չիք բառնալ անմահա
ձեւի՝ ի սուր և՝ ի բազուկ արիութեե ։ Այնիմ
քեզ ասել, և զոր ասէր Պիղատոսի. և դու
ընկալ ողջամիտ մտօք. եթէ՝ Հաղիւ նմանիմ է ա-
ղեղնաւորի. երբեմն բարձր և ճարպարապէս հարկանէ
՝ի մէջ երբեք՝ ի նպատակ, երբեմն մերձակայ նպատակին,
և երբեմն արտաքս և՝ ի հեռաւոր ։ Այս եթէ հայեց-
ցիս յօրինակս առաքինեացն՝ որ յառաջ քան
զմեզ, և որ առ մեօք, բարւոք առնես. նոքա
որչափ ցաւալից եղիւք վշտացան յաշխարհի,
նոյնչափ համբերութեն պայծառացան. որով և
ժամանակեայ վշտօքս՝ զանժամանակեայ երա-
նութեան ածին զբռնամբ ։ Ողջամտել և զան-
ասւոյն բան, եթէ նեղուքե՝ ոչ միով՝ այլ բազ-
մաւ, պարտ է մեզ մտանել՝ ի հանգիստն աս-
քայուե. նեղուքք՝ որ յաշխարհի, ծանուցեալ
զանցաւոյնսն նորա, փափաքեմք երկնից. յոր-
ժէ ծնանի արհամարհուն աշխարհի, և ատի՝
զոր սիրէ աշխարհ. սորա զհետ գայ սէր բա-
րեաց գործոյ՝ զոր ատէ աշխարհ. և՝ ի սիրոյն՝

պէտք է՝ որ արամիս, որչափ համբերես. համբերութե և
քաջութե մը կրնաս դէմդնել ու յաղթել ամէն ձախողութեց՝
որչափ ալ մեծ ըլլան ու սաստիկ ։ Ասկէց՝ ի զատ կու-
զեմ հրամանոցդ յիշեցընել ան խօսքը Պիղատոսին խոս-
տասխանին, և հրամանքդ շիտակ մտքով խոհացիր. Բախտը
կըսէ աղեղնաւորի մը կընմանի. երբեմն աղեղ ու վրայեփութե մը նշան
առնելով ընկալ ելիցէ մեղի. երբեմն մեղի ծօ. Երբեմն մեղմէ ցած
հեռու ։ Այս եթէ որ հրամանքդ մեծէ առաջ եղած առաքինի
մարդկանց օրինակներուն աչնայիանէ, աղեկ կրնես. անոնք
որչափ ցաւագին փորձանքներով աշխարհիս վրայ վշտացանան.
այնչափ երեսնց համբերութիը պայծառացան. և ասոնց անցա-
ւոր ձախողութիներով յաւիտենական բարեբախտութիները
ձեռք բերին ։ Ցնչեցէք հրամանքնիդ նաև ան Ճըշմարիտ
խօսքը ըսե դրին. եթէ մենք չենթե մեզ, հապա շատ նեղուքի-
ներով՝ արքայութե հանգիստը պիտի մտնենք. ինչուար
ասա աշխարհս նեղուքը՝ երեսն ուռնայնութիը ձանձնալով՝ ար-
քայութիը կըփափաքինք. և ասա աշխարքս՝ և երեսն սիրած
բա-

արդիւնք, որովք և ժառանգուն արքայուն. ահաւասիկ արք նեղին յաշխարհն, մտանեն յարքայութիւն. այնչափ աւելորեւ է Աչմարտուիւնն, զի և վերոյիշեալքն՝ ի լուսոյ Աչմարտուէ հեթանոս խնամատարքը վկայեին, եթէ՝ Աչ ղտնէիք առիթ են առաքինուիւն: Յոյժ լայն մտերիմ եղեալ և այն, զի հանապատղօրդ թշնամուիւնն՝ որ կրի յաշխարհի՝ ոչ միայն քարի զայս ունի, զի զգոս ատելդ չարչարէ, կրկին քաջալերէ. իբրև զի օրհնէս գինեցող յայրողէ լոյս, նոյնպէս և ձախորդուեցդ՝ յաջողութիւն. Ի՛ հրել էնէ ինա՛ ի հղօրէն, խրատեր ոմն ի հնուն, թեղի՛ պատ նմա. զի որ հարայ ինաել, հարկ երբեմն օգտել: Ինչ քանիս, զոր կամիմ միշտ ասել՝ ամսիւնք լեայս ի վիշտս անխուսափելիս. եթէ վիշտ այդ երկար է, թեթև է. եթէ սաստիկ է, սուղ

քանիերը կարհամարհենք. սասղ բարի գործքերը կըսիրենք՝ որոնքոր աչխարհս կատե. սիրելով՝ անոնց հետե կըմնենք՝ և կընենք, որով և արքայուեչդ ժառանգ կըլլանք. և այս պես որոնք որ աս աչխարհս նեղուիններըը կըքաչեն, անոնք կըմտանեն արքայուե հանդիստը. անչափ յոյսովմընե աս Աչմարտուես, ինչման նաև հեթանոս խնամատարներըը կըվկայեին, թե նեղուիը վիշտ՝ առաքինուե պատճառ կըլլայ: Յիչե հրամանդդ ան բանն ալ, թե աս ամմեն օրվան թշուառուիններըը՝ որ աչխարհս վրայ կըհանդիպին, աս մեկ բարիքս ալ ունին, որ՝ որոնք որ շատ կըչարչարուիննե, անոնց վերջը մեկ մեծ մխիթարուե մեծ ուրախութիմբնալ կուգան. ինչպես գիշերն ետե լոյսը կուգայ, նմանապես ձախորդուեե ետևալ աջողութիմը կըհանդիպի. հին առիները մեկ խնամատարնմը կըսիրատէր. թե՝ նրբեր բնե ջեթն ջատմը կըտաչնե, համբերե՛ պեղի՛ փառ երնե. ինչա որ՝ որնոր նրցաս ջատմը հասցընելնե, հրնայ երբեմն օգուպ ալ ընել: Վերջապես՝ ան քանը՝ որ ես իմ ամմեն սիրելացս ասոր համրուցելու իրենց նեղուեց վրայ առիները՝ ուսկից որ խոչընդոտմը չընին, հրամանոդդ ալ կըյիչեցնեմ. թե՝ թէ որ առնեղուեդ աս վիշտդ երկան կերթայ նե, թեթև է. թե որ սաստիկ է նե, կարճ կերթայ. մեկը նրեն կարճուելը, և մեկայլը նրեն թեթևուելը կրնան մխիթարուեմը տալ:

աւուղ է . մին ապրագուլն , և մուան ֆեն ֆեա-
ֆեն մխիթար մատուցանէ ։

Պատասխանի . Ի ։

Ի՞ր անուն մեծ՝ ի ֆշտեաուե Համարիմ ու-
նել այնմ , որ աննիկի բարեկամ Ճնմարիտ ։
Ի ուեմ զբազմապատիկ օգուտին՝ որ ծնանին
՝ի բարեկամաց . զայն միայն՝ զոր մեծ Համա-
կիմ քան զնմա , յուշ առնել կամիմ այդ մտե-
մանէդ ընտհատպատ պատիւ . եթէ ոչ ոչ վշտա-
ցեալ բարեկամի՝ ի պահատել ՚ամ ուստեք միխ-
ֆարուե օգուտ , միակ սիուխանք են Ֆնա կա-
ցեալն և զոհաբերացուցչ բանք իւրն բարե-
կամն . որպէս և յաւուր յայտնի ինձ վշտատես
բարեկամիդ ։ Ոչդ՝ որչափ մեծ եղեն սիռ-
վանքս՝ որով զնուրանամ , նոյնչափ և ընտհքդ՝
զոր Ճանաչեմ . այլ որչափ մեծ են ընտհքդ ,
նոյնչափ և անքաւականն եմ անձամբ ընտհս
ուն ել այնմ զուգահաշիւ բանիւ ։ Ճշմարտուե
միխֆար բանիդ՝ զոր զգխեցեր առիս յիմաս-
տուֆէ և՝ի բարեպաշտուֆէ անձինդ , և եա

վը-

Ի . Պէ՛ . Թէպէտ մէկը Ճշմարիտ բարեկամը սասկ բնին-
անանկ կըսեպեմ, Թէ այնպիսին իրեն Ճախորդուե և Թըշ-
ուառուե մէջն ալ մէկ երջանկուեիը ունի : Որովհետև
սեսակ սեսակ օգուտներու վրայ հիմա չեմ ուզեր դրել, որ բա-
րեկամներէն կրնայ սասսը գալ . անիկայ միան՝ որ ամէն-
Նէն մեծ կըսեպեմ՝ կուզեմ հիմա հրամանոցդ սրբեցուեը
յիշեցընել շատ ընտհակալուեիմը սրսի , որ երբոր մէկ
բարեկամին ամէնն կորսնան ցաւոց ու վշտաց մէջ ըլլալուն
և մէկ բանովմընալ միխֆարուեին չունենալուն իրեն մէկ
հատիկ միխֆարուե կըլլայ իր բարեկամին ցաւակցուելը և
զանազան միխֆարական խօսքերը : Որչափ մեծ եղաւ
ատ իմ միխֆարուես՝ որով որ միխֆարվեցայ , այնչափ և
հրամանոցդ ատ ընտրեը՝ որ սրսոնէդ կըՃանչեմ . բայց որ-
չափ ընտրեդ մեծ է , անչափ ալ իմ ընտրհակալուես չեմ
կրնար մէկ բանովմը բացատրել : Ատ միխֆարական խօս-
քերուն՝ որ հրամանոցդ խնատուեը և բարեպաշտուեը

կը-

վկայեմ մտօք. տայէ ինձ որ քոյին աղօթիւք՝ ղն վկայելոյ և արդեամբք. առնելով ինձ ըզհարկաւոր վիշտս՝ կամաւոր, և տանելով օջ միայն համբերութիւք, այլ և խնդութիւք. իբրև զի ունիմ ՚ի ձեռին զնոսա իբրև պատճառս և իբրև առհաւատչեայս հանդերձելոյ ուրախութեան՝ որպէս ճշմարտաբանեաց ՚ի նամակին. և վկայեմ՝ եթէ չիք ոք այնպէս թշուճառապոյն, որպէս որում ոչինչ պատահէ թշուճառութեան յաշխարհի: Այժմ ծանեայ զփորձ առեալ, զոր երևելին յիմաստասէրս Պղատոն ի բաւաբանէր, եթէ Յաղթօղ լեիցս ամ պրպտութիւն կամ ոգեպաղ ապառնիք, կամ էապէսեամս:

ԹՈՒՂԹ ՅՈՒՐ.

կըզբես ինձի՝ էս ալ կըվըկայեմ մաքովս՝ թէ ճշմարիտ են. պարգեւէ ինձի ձեր հրամանոցդ արժանաւոր աղօթիւքը՝ որ դուրգբովս ալ վըկայեմ, չէ թէ միան համբերութեմը քաշելով ատ ցաւալի նեղութիւնեբս, հապա նաև ուրախութեմը. ինչու որ ատոնք ինձի պատճառմը կըլլան՝ որ յաւիտենական ուրախութեը և հանգստեանը արժանի ըլլամ՝ ինչպէս ճշմարտութիւք կըզբես ինծի հալի գրիպ մեջը. և կըվըկայեմ որ աչխրհիս վրայ՝ անոր պէս թշուճառ մարգմը չի կըգտնար ըլլալ, որուն որ ատ կենացս մեջը մեկ թշուճառութեմը չի հանդիպիր: Հիմա իմ փորձառութես ճանչցայ, ինչ որ ան երևելի իմաստասէրը կըսէր, թէ ՀՂՄՆԻ պրպտութիւն ցաւ կըտանի. նաև յաղթել. կամ փաղաքշմը, կամ բարեկամով:

ԹՈՒՂԹԻ ԸՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ։

Ընդհակալութիւն առ ոչ վն գրկելոյ պանչն ի ջեջ նեղուելէ. Լ.։

Ի՛չ անգիտանամ զանհրաժեշտ սպարտուցա իմոյ մեծուն առ քեզ յաղագս բազմաց դեմ երախտեաց արժանատպատիւ անձինդ. այլ եթէ ուստի սկիզբն կալայց շնորհս ունե՞լոյ՝ անգիտանամ. զոյս միայն գիտեմ և վըկայեմ հաւաստի դիտուբ, եթէ դիւրացնդե՞լն քանք շրթանցս ղնդձս հաւատստուն խորհըրդոյ իմոց թարգմանել լսողին ոչ ունին. վն ոյ հասարակաց բանիւն ստիպիմ և ես վարիլ այժմ, (այլ ո՛չ ի սովորուբ լինչ անխորհուրդ լեզուի) . Կամէ՝ ելնէ բանայր բերդ սիրտ եմ. և դուս ինչպին պեսանէիր զնոյն. ի նմա ահա նշմարին տակաւին ամ յուզմունք՝ որ անցին ի վր իմ. տարբ.

Թուղթ Շնորհակալութեան։

Լև. Վըհանչնամ իմ պարտըկանուբես մեծուն՝ որ զոբ նազան երախտեացդ համար հրամանոցդ ունիմ. չեմ գիտեր՝ թէ ուսկից ըսկըսիմ շնորհակալուբես. սակայ միան տղէկ գիտեմ՝ որ առ իմ բերնիս խօսքերը՝ իմ սրտիս մէջ չեն եղածները հրամանոցդ չեն կրնար բացատրել. ուստի հըհարկաւորիմ հիմա՝ որ առ հասարակաց խօսքը ես ալ գործածեմ, (բայց չէ թէ սովորուբէմբ՝ առանց իմանալու զուբցածս). Կըխոփոխէի՝ որ հրամանոցդ բացվիր սիրտս. և հրամանդդ պեսնէիր զանի. անոր մէջը դեռ կըտեսնըվին մնացորդ նեբը ան ամէն խռովուբիներուն, ան ամէն տարակուսանքներուն և տատանիկ նեղսրտուբիներուն, որոնցմով որ առ օրերս առաջ անտանելի ցաւովմբ կըվշտանայի. առ սրտիս մէջը յայտնի կերևնայ նաև ան ճշմարիտ սէրը՝ որ հրամանոցդ ունիմ հանդերձ մեծ շնորհակալուբեմբ. ինչպես

որ՝

տապնատպը տարակուսի և անձկութիւնք անհնա-
րինք և լքումն յուսահատութ, որովք սաստիկ
պէս հարեալ էր անձն իմ յառաջ քան զառաքե-
զայսոսիկ. Ընդէն արդ անդ անասնի ակնարկ
և խանդակաթն բերութիւն նորա առ քեզ առ միմիթ
Թարգ վշտացեալոյս՝ ընդհատարար ըղձիւք. քան-
զի դու ինքնին փարատեցեր սիրով զաղէտս
անբաւ տարակուսանացն նորա. Հաներ զանձն
իմ յանդորր խաղաղութեն. զարթուցեր ի վէր
իմ յոյս. Հաստատեցեր աներկիւղ զոհութ-
Թուէ ի տառապանն վիճակի բարեմասնութէ.
որով եթէ կամիցիմ տալոյ որպէսզի ասել, նո-
ցուք տուեալ ի կեանս և քեզ զարգարեցայ
նորահիեռուր: Ո՞ սյն որ կոչէ ի բանաւորաց
աստէն, որ ոչ ի միտ առցէ, եթէ մեծ են և
յոյժ մեծ երախտիքս. զոր ի յուշ առնէլն ան-
ձին, եթէ զինչ էի և արդ զի՞նչ եմ, իբրև զի
ի մահուանէ փրկեցայ ի կեանս, չիք ինչ ի
ընդհատարուեց սիրոյնէդ սրտի, որում ոչ
խոստովանեցայց զանձն իմ պարտապան:
Ո՞ւր՝ հայիմ ի քեզ ոչ արժանապատիւ մտե-
ցիմ, հայիմ ի քեզ իբրև ի հայր խնամածու,
իբրև ի մայր գորովական, իբրև յերկրորդ
զինի ու՞յ՝ իմ արթուն պահապան, իբրև ի
բժիշկ,

որ՝ իմ անասնելն առդա արտամուն հրամանդ փարատե-
ցիր խամ մեռն սիրով. Հանգիստ կեանքիդ լինի պար-
գեւիդ. յուսահատութէս զիս ազատեցիր. և անանկ վի-
ճակիմ ժէջ զիս գըրիր, որ մեռնիմ յոյսն ունիմ հիմա՝ Թէ
կորուսած բանաս նորանց ձեռք բերեմ. վերջապես՝ Թէ
որ ապէսիմ ըսելու ըլլամ նէ, իբրև Թէ մահուանէս յա-
րուցիդ առնելով՝ հրամանոցդով առ իմ կեանքս նորանց
ձեռք տգեցի. Եվ էջք մեռն կրնանչիամ երախտիդ, և
միշտ հրամանոցդ ընդհակառ ըլլալու զիս պարտական կը-
խոստովանիմ: Գալած հօրմէ պէս կրսեռեմ լինի գհրա-
մանդ. առաջ ձեռ՝ զիս հոգացողդ գհրամանդ գիտեմ.
իմ առ նոր կենացս պատճառ՝ հրամանոցդ երախտիքդ կը-

ճանչ-

քաժնէն, երբեմն՝ ի լոյս աշխարհս. և յորժամ ինչ միանգամ անուն դեղեցիկ կայցէ յաշխարհի, կամիմ կոչել զմաեղմութիւն։ Վասն այս ինեանց իմոց պատճառաբ երախտիքդ. որչափ ընչեմ, այնչափ յիշեմ. որպէս յետ այ երախտեօքդ կամ կենդանի, նոյնպէս և մինչև՝ ի հող տապանիս տարայց զերախտագիտութիւնս։

Շնորհակալութեամբ բարեխաղաղ։ Լ՚։

Որչափ որ ունիցի բարերարեալս, այնչափ և բարեբանիցի. քանզի փառք ստուերը են առաքինութեան, և այնմ դինի ընթանայ. և մարդ՝ որ առ ընութենական իւր գոյանի երախտաւոր, գերագոյն քան զմարդ ձանաչի՝ ի մարդկանէ. և քանզ անուճանց արժանապէս պատուով լինի ընդունակ. քանզի վերակոչի դիցուցաղն, հոյակապ. և որ այլ ևս իցեն դեղեցիկ անուճանք։ Վասքիւք գեղեցիկ երանգօք պատուա և հարկ ե ինձ այժմ՝ ի սմին նամակի նկարագրել զարժանապատիւ անձնդ. քանզի ոչինչ նուազ երևեցար դու քան զառաջինն դիցուցաղնէն բարերարան՝ որք պատմին՝ ի վէպս. և եթէ ու ըստ միոջէ համիցիմ պատմել զբազմացն

Ձանձնամ. որչափ չունիչ կառնեմնէ, անչափ ալ կըյիշեմ. և ինչպէս՝ առաջ ու վերջը ձեր երախտեօքը կապրեմիրը, այնպէս ալ մինչև վերջին շունչս պարտական կըմանչնամ ձեզ՝ որ աս իմ երախտագիտութիւնս պահեմ։

Լ՚. Որչափ բարիք ընէ մեկը, անչափ արժանի է որ փառաւորվի. Թող որ՝ փառքը նըրև Թէ առաքինութէ շուքին նէ, որ միշտ անոր էտևէն և առջևէն կերթայ. մարդուկ՝ որ իրեն հաւատարմութեանց երախտաւոր կըլլայ, միշտ մարդկէ վեր կըսեպվի ամենէն աւանդուներէ. և շատ պատճառներ փառաւոր և գեղեցիկ անուններ արժանապէս իրեն կըտանայ։ Որոնց եվեչօք արժանիմի կըմանչնամ հրամանոցդ արժանապատիւ անձը. ինչու որ ան առչի երևելի բարերարութեան՝ (որոնց ըրածներէն պատմուձց մեջը կըկարդանք՝)

մեզ՝ ի երախտիս՝ զոր մինչև յարդ ցուցեալ
է առնս մեծապատիւ անձնդ, բազմազոյն
վնասից մուտացեալքն իմ, քան զորս միանգամ
ընդ միտ ածեալ զրեցից. մանաւանդ երկնչիմ
ես՝ զուցէ անարժանութիւն իմ յանդիմանեսցի
առ մեծութիւն բազմադէզ երախտեացդ. շատ
լինի համառօտ բանիւ բովանդակիլ. զի կա-
տարեցեր առնս զամ՝ զոր կարիքիր, և որոց եան
կալօտեի. և բարեյօժարուն կամացդ առաս-
նել պատրաստ կայր ի ընդունել, քան ես ի
խնդրել: Պատճէն բազումք այն են ի մարդ-
կանէ, որ ստանան բարեկամս և սիրելիս ի
ընչից. այլ քո մտերմութիւդ ինչս ստացեալ է և
ստանայ զի սիրելեաց և բարեկամաց: Ոչ մի
ուացայց՝ որչափ կիս է շունչս՝ զանկշռելի ե-
րախտիսդ. ընդունի ունիմ մտերմութեդ, ոչ այն-
չափ բերանով, որչափ սրտիւ. Ճանաչեմ զանձն
երախտապարտ ոչ այլևս ունելք, քայց՝ մտե-
րիմ անձինդ. և ընդ այս խնդամ՝ զի երախ-
տաւորս ոչ զայլ ոք ի մարդկանէ, այլ զքեզ ու-

նիմ

գանք՝) հաւատամբ կըմանչնամ զերամանիքդ. և թէ որ մէ-
կինէ մեկնիկ ուղենամ շարել հրամանոցդ զանազան երախ-
տիքը, որ մինչև հիմա տեսեր եմ, մուցածներս ավելի շատ
պիտի ըլլան, քան թէ յիշածներս. մանաւանդ կըվախնամ
ալ՝ որ առչափ առատ երախտեացդ գիմացը իմ անարժա-
նութիւնս յայտնի երևնայ. կարճ խօսքովմը բոլորը զուբցեմ,
թէ՝ ան ամմէն բանը՝ որնոր կրնայիք, և որոնց ես կա-
րօտ էի՝ ինծի ըրիք. և թէ՝ հրամանոցդ կամաց յօժարուներ՝
աւելի տալու պատրաստ էր, քան թէ ես խնդրելու: Մարդ-
կանց մէջը շատ անոնք են, որ բարեկամներ ու սիրելիք
կըսուանան իրենց շահուն իրենց մեծութիւնը համար. իսկ
հրամանիքդ առչափ մեծութիւնը՝ որ ըսուացերես՝ կըպահես բա-
րեկամաց և սիրելեացդ համար, և միշտ անոնց համար
կուզես ըսուանալ. քանի որ ես շունչս ունիմ՝ հրամանոցդ
առ մեծ երախտիքը չեմ կրնար մոռնալ. ընդհակառակ եմ
սիրելութեդ ոչ անչափ բերնով, որչափ սրտով. և զիս
պարտական ուրիշ մը չեմ ճանչնար, քայց եթէ հրամա-

նոցդ.

նիմ անձին իմոյ . և որպէս միշտ և այժմ պանծամ ՚ի սերտ բարեկամութիւդ . և յայմ ամ ուրեք լինիմ ձշմարտասիրս յանկեղծ դաւաթիս իմ ՚ի սատուածական անձին բարեկամիդ . իբրև զի՝ այնպէս քաղաքավարիս , զի և ես չերևիմ երբեք սուտ ՚ի բանս իմ ։

Պատասխանի . Լ՚Ը ։

Այ՛ էնչ կարի . համաստնաբաներ Սողոն . պահ եա՛ զեղանակ . խրատտաբաներ Թաղէս . որում վայելչանայն գործք մարդկան . և ամենչիւրում կարգի երևի գեղեցիկ ։ Ա՛պա զոր օրինակ տալ գործեր զոր , եթէ ասիոյ միոյ ցորենոյ՝ շաբմարան մեծ պատրաստեր . կամ փոքրահատակ մարմնոյ՝ հանդերձս սկայի , այնպէս եթէ զոք փոքու լինն և չափաւոր չնորհոյ՝ ընծայեսցե մեծ լինն չնորհակալութիւն , արտաքոյ առնէ վայելչականին ։ Ա՛րդ՝ թէպէտ և զօր մեծապատիւ սիրելի , զլխովինն չաւնուցուս յանձն ընդունել զբանս իմ զայսոսիկ յայն միտս՝ որում

ձոգի . և ասոր վասն ուրախ եմ , որ լինչ բարեբար զիրաւմունքդ ունիմ . և լինչպէս միշտ՝ նմանապէս հիմա ալ կը պարծիմ հրամանոցդ ձշմարիտ և մեծերիմ բարեկամութեդ վասն . և իմ առնչեն գովասանքներուս մէջ՝ որ հրամանոցդ պատուականութիւնը վասն արուանց միշտ պարարելան եմ խօսիլ և կրճատիմ՝ միշտ ձշմարիտ խոստմը կերևնամ . լինչու որ՝ այնպէս է հրամանոցդ առաքինի կեանքը՝ գովելի վարմունքը , որ ես ալ ոչ երբեք իմ զուրցածներուս կրնամ սուտ ելլել ։

ԼԳ . Պնէ . Ըստ խելօք կըզուրցեն իմաստունները , թէ չափէ դուրս բանը պէտք չէ որ ըլլայ . առանց բանի մէջ չափ ու եղանակ պահելու է . որով որ մարդուս առանց գործքը վայելուչը կըլլայ , և առանց բան իրեն վիճակին մէջը գեղեցիկ կերևնայ ։ Ա՛րդ՝ լինչպէս մեկը վայելուչ բան մը ընալ չէր երևնար , թէ որ մեկ բուռ ցորենին՝ մեծ շաբմարան (մաղազայ) մը պատրաստէր , առանկ ալ՝ թէ որ մեկը պզտիկ և չափաւոր երախտիքը մը՝ մեծ

թող գրեմ ես զսոսա. սակայն՝ այս քո հրաժեշտ՝ ի բանից ընդունելութիւնդ՝ եթէ վա՞ մեծութիւն ինչ ընդհատից խմոյ կը, զոր ես ոչ ձանաչեմ, զլռելիսն լռէի արդեօք. ապա եթէ այդ ծնունդ է գեղեցիկ առաքինութեանդ, և ընդհակառակս սրտի յորդապոյն բղխումն, որ ազէս և է իսկ հաւատոյ, և ես գիտեմ, պարտ է և ինձ ասել՝ զոր ձանաչեմ իրաւացի, եթէ այդ առածք խմասանոյն, զոր գրեցի վերագոյնդ, ոչ կատարեցան՝ ի քեզ՝ յաղագս այդը նամակիդ ընդհակառակութեանդ։ Վա՞ որոյ պատրաստ եմ քարեյօժար սրտիւ յինէ՝ ժամու՝ այն՝ ակնի ինչ ցուցանել առ մաերմութիւդ, որպէս զի՝ եթէ յայնժամ՝ ի գէպ համարեացիս, ձգտեսցես գոյնս գրեցեալս զայգոսիկ բանս, զոր այժմդ գրես. այլ ինձ յայմ դերագոյն ընդհս համարեալ է, և փառք անմահութեանս, եթէ երբէք գտայց արժանի ծառայել սիրոյդ ըստ արժանեաց արժանասպատիս անձինդ։

ԺԴ Ընդ

ընդհակառակութեանդ ընկ՝ ըզածդ վայելուչ բանդ ջնջեալ։ ի՞նդուկն և առ խոսքերս ինչ մաքով որ ես կըզսուրցեմ, հրամանքդ բոլորովին ալ չընդունիս, սակայն թէ որ առ չընդունիդ իմ ըրած ընդրքիս մեծութէն առաջ գար, (որ ես չեմ ձանչնար), բան մը չէի խօսիր. իսկ թէ որ առիթ կայ հրամանոցդ առաքինութեանդ պատուին է, և հրամանոցդ սրտին էվէլօք ընդհակառակութեանդ առաջ կուգայ, (ինչպէս որ է նէ, և ես ալ կիտեմ,) սէմաք է որ ինչ որ հիմա ձնարիս և արդար կըձանչնամ նէ՝ զսրցեմ, թէ առ իմասանոյ խօսքերդ՝ որ վերը գրեցի, առ ընդհակառակութեանդ գրիդ համար հրամանոցդ վրայ կատարված չիտեցայ։ Ասոնի համ յօժարութիւն ամենեն առեն պատրաստ եմ, որ անանկ բանդ ըզըցնեմ հրամանոցդ սիրելութիւնը, որպէս զի թէ որ առ առենը պատշաճ տեսնէքնէ, ավելի յարմար ըսէքդ գրէք առ խոսքերդ՝ որ հիմա կըգրէք. և ես միշտ մենձ ընդրք մը և փառք մը կըտեսնեմ ինծի, թէ որ արժանապատուհանդ յարմար ծառայութիւնը արժանի ըլլայ ընդունելու հրամանոցդ։

Ե՞նուիհակալտաւէ ոտքուտ առ բծծելչ ոմն բայբեհամ՝ վա
բեռծելոյ պնա՛ ի մահաբեր հիւանդուտէ ։ Լ՚ ։

Որպէս՛ ի ժամանակի անդ՝ յորում գարձաւ յինս շանեցս կենդանական, զառաջինն բար բաւս ընդհատարտ սրտի իմոյ յօդեցի առ ձեզ նորատուեղծ ընչեմս՝ մինչ առ մեզ մնա էիք ։ նոյնպէս և արդ՝ ի մեկնիլ ձեր առ՛ ի միջնջ՛ ի ժամանակին՝ յորում եղաւ՛ ի քաջողջութենէ մահկանացու մարմինս, պարտ վարկանիմ զառաջինն շարժուիլ՛ ի ձէնջ հատատեալ մաբ տանցս՝ առ ձեզ շարժել ընդհատարտ նամակաւ ։ Ոչիք հնար, եթէ անկեղծ երբեք յուշոյ իմատուցս յիշատակ բաղմերախտեան քրտնաջան հոգաբարձուեցդ՝ զոր ցուցիք առիս անխոնջ երկասկրուբ՛ ի մահաբեր խօթուես ։ Այժմ պէս ընդհատ ինձ առ՛ ի ձէնջ գիտեմ և զայն, զի ոչինչ գանդատելիք թողուլ զամենեսեան՝ որ ընդ ձեռամբ ձերով էին հիւանդք, և գալ մուխանակի այլ առնել խօթացեալ բարեկամի ։ օգնական իմ՛ ի մահինս ցաւոց իմոց՝

ԺԷ Օ զիմ՝

Լ՚ ։ Ինչպէս ան առնիր՝ որ իմ կենդանուե չունայ ինձի գարձաւնէ, առչի խօսիլս հրամանոցդ գիմացը ան եղաւ, որ էվէլքիմը ընդհակառ ըլլամ հրամանոցդ՝ ինչպէս որ պարտական էի, նամնաւպէս հիմա ալ՝ որ կատարեալ առողջուիս գտայ, պարտքիմը կըսեպեմ ինձի՝ որ հրամանքդ մենե հեռու ըլլալով՝ առչի գրուելս գրեմ հրամանոցդ առ ընդհակառուելէ գիրս ։ Մ՚աքէս չկրնար էլլել առ հրամանոցդ երախտիքը՝ առ քրանչելեան հոգուդ յիշատակը՝ որ իմ մահկանացու հիւանդութեան մէջը ինձի մեծ սիրով ու յօժարութեամբ ցուցուցիք ։ մենք ընդ որ մը ինձի կըճանչնամ ան ալ, որ առանց ուշանալումի՝ ձեռքիդ առակ եղած ուրիշ հիւանդները կըթողուիք, ու շտապումիս կուգայիք ձեր հիւանդ բարեկամին այցելութիւնը կընէիք ։ պարարհանութենս էվէլքէ մենք է հրամանոցդ, որ անչափ հոգով և կանքով գիմեր ու ցորեկ՝ ինչպէս հրամանոցդ բժշկական վարպետութիւնը, նամնաւպէս առ մաերիմ և ջմարիտ բարեկամութիւնդ ցուցուցիք

ցինք

ջնամ անկողինս իմ դարձուցիք ի հիւանդու-
թէ իմմէ. և զմարմինս՝ որ վայրկ մի ևս իբրև
ձրագ առկայծեալ լինէաք ի կենաց իւրոց՝
վերառիք ի հողոյ տապանիս։ Կայեմ յանդ
կեղծ մտաց մտերիմ սիրոյդ, եթէ ի դժնդակ
ցաւոցն՝ որովք կայր ինձ առաջի տապնատիլ
յերկս իմ յաշխարհէ, եր և այն, զի վրէպ հան-
դերձեալ էր իմ լինել՝ ի քաղցր կենակցութէ
մտերիմ բարեկամաց, որոց վէհ հոգւոյն զքոյդ
չանսխեմ արժանապատիւ անձն։ Այսու-
հետև կամ ես պարտապան ձեզ վասն կենաց
իմոց։

Պատասխանի Ա՚։

Ոչչափ տրտմութի էր ինձ յայցելութէդ անդ ի-
մոյմ առ ձեզ՝ ի դժուարին հիւանդութէդ,
այնչափ և ցնծութի այժմ ընդ քաջառողջ
կենանդ՝ զոր լուայ՝ ի շնորհատիպ նամակէդ։
մեծ է ինձ այս քան զիմոգս կենաց քաջառողջու-
թի՝ յոր վայելեմ արդ՝ ի գիւղատնայուէ իմոյ
առաւելս՝ ի զուարճալի վայրիս։ Ասդի զձեզ
այդր
ցիք ինծի։ մահաբեր հիւանդութիս զիս առատեցիք։ և առ
իմ մարմնոյս՝ որ վերջին հայծր հասած ձրագիսիր պէս մա-
րելոյ վտյ էր, իբրև թէ գերեզմանին յարուսիմ առնել
տրվիք։ Ձնամբիս արտովիմ կրկնատրվանիմ հրամանոցդ,
որ ան առատիկ անառանելի ցաւերուն՝ որոնցմիսյ որ աշխարհ-
քիս զաւակներին չատ սիրտը վշտանայի՝ մեկնալ ան էր։
որ իմ մտերիմ բարեկամիս անուշ և սիրելի կենակցութէն
զրկած սիտար մնայի։ Եվ ես ընդհակառակ եմ սիրուդ։ և
առակից եմ ես իմ կենացս հասարակ զիս միշտ պատրաստական
կըգտանիցնամ հրամանոցդ սիրելութէդ։

Ա՚։ Պետ։ Ոչչափ մեծ տրտմութիմիններ ինծի ան ատե-
նըմ երբոր ատ ծանր հիւանդութեդ կըցելութէնս կրնէի
հրամանոցդ, անչափ ալ մեծ է հիմա ուրախութիս հրա-
մանոցդ կենաց առողջութէդ վրայ՝ որ ուրախալից դրեթե
լսեցի։ ասիկայ ինծի ամէն մեծ կրսեռեմքան իմ կենացս
առողջութէդ՝ ոչ հիմա գիւղատնայուէդ օրերս ատ գոհար-
հետև

այդը՝ ի քաղաքիդ իբրև օր ըստ օրէ յառաջա-
դիմել եղեալ յառողջուն անդը . սակայն և ոչ
առանց ինչ հոգւոց անձին՝ լինելին ինձ ասա հո-
գենորոգ աւետը գեղջս , յորչափ ոչ էի՝ ի վը-
հասեալ հաւաատեաւ կենացդ հաստատուե .
և արդ՝ խնդամ ընդ զուարթարար լծորդ , և
հրաւիրակ լինիմ սիրոյդ իբրև բարեկամ և
խրատ տամ ձեզ իբրև բժիշկ դալ առ մեզ
այսր՝ ի գիւղս ։ մարթիմ ասել՝ եթէ օդ սորա
կենդանուն է ընդոյ . և ջուր սորա՝ գեղ անմա-
հուե ։ Այլից արդ՝ ի տեսուն բանիցդ գրելոց .
ասէք արժանապատում սիրելի , եթէ պարտա-
պան եմ ձեզ վ՚ս կենաց իմոց . այլ ես ասեմ՝
եթէ պարտապան էք ամ իրօք վ՚ս կենացդ՝ ա-
մենաբաւական ձեռինն այ , որ ետ ձեզ կաղ-
մած մարմնոյ հաստատուն և խոստնուած զո-
րաւոր և աքանչելի , որով յաջողեցայք ապաքի-
նել՝ ի դժոխարին և՝ ի սարսափելի տենդէն ,
զորոյ զնմանն չէ՛ էր իմ տեսեալ յաւուրս
բժշկուե իմոյ ։ Այլ եթէ ասացից ձեզ , եթէ

Ո 2 և

Ձալի տէրս կըվայելեմ։ Հոն քաղաքը անանկ թոլուցին ըզ-
հրամանքդ , որ օրէ օր դէպ՝ ի առողջուն երթալու վրայ
էինք . սակայն հոտտեղս աս իմ զուարձալի օրերս առանց
հոգումընալ չէին կրնար անցընել , քանի որ հրամանոցդ
կատարեալ առողջուելը չէին գիտեր ։ Հիմա աս ուրախա-
լից գրածիդ վրայ էվեչքը մը ուրախ եմ. և ինչպէս բա-
րեկամ մը մեծ սիրովմը կընդունիմ հրամանոցդ սիրե-
լուելը և ինչպէս բժիշկիմը խրատ կուտամ, որ հոս գեղս
հրամմիքդ մեր քովը . կրնամ ըսել՝ թէ աս տեղացս օդը
մարդուս կենդանի կընէ , և ասոր ջուրը անմահութենէ դեղմը-
նէ ։ Գանք հիմա հրամանոցդ գրածին . կըսէք՝ թէ ՝՝ իմ
կենացս համար դիս պարտական կըճանչնամ հրամանոցդ ՝՝ ։
բայց ես կըսեմ հրամանոցդ , թէ՝ կենացդ համար ամեն
կոչմանէ պարտական էք ձեզի ամենակարողութեը և
ողորմութը , որ անանկ տղէկ մարմնոյ կազմուածքիդ մը-
վերջ հրամանոցդ , և անանկ զարմանալի զօրաւոր խառ-
նուածքիդ , որ ատանկ ծանր և սարսափելի ջերմիդ կըս-

ցաք

և առանց նպաստակի ձախտաբուծ մերոց պէղոց
ոչ բուժելոյք յախտիդ, ոչ գիտեմ՝ եթէ ձըշ-
մարիտ արդեօք իցեն առացեալքն, եթէ ոչ.
քանզի վկայեմ՝ եթէ ամ առեսակաց տնդից
ի մէրոյ կր գժնդակուբ իւրում այդ ապգ առն-
գի՝ օրում տապնատեցայք գուք այդչափ ժամա-
նակ, և յոգիս ապաստան եղէք ի մահիճս
ձեր, այնչափ՝ մինչև գրեթէ ասպատամբ երևե-
ցաւ բժշկութիւն նորա ի մերոց հնարից. ապա
որպէս բնաւից եթ ձեզ բժշկուի, նոյն և բը-
ժշկականն ձախտարուբ եթ և տայ ձեզ յարդ
քաջազգուբիւն. զե որոյ և զոր ինչ միանգամ
հարգ և պատուէիք Թողն առ ձեզ գրով իմով
յետ բուժելոյ ձեր յախտիդ, որովք սիսայք
յառաջագէմ խաղալ ի քաջազգուբիւն անդր,
զնոյն պահեսջիք և արդ ի քաջապես հաստա-
տուբիւն կենացդ՝ մինչև ի գալ ձեր առ մեզ:
Վուրթայց զգալուստդ, քանզի և մեք որպէս
միու թեամբ առնանել զձեզ քաջառողջ կենօք,

նոյն

ցաք բժըշկիլ, որուն նմանը գեռ ես իմ բժշկուբես օրե-
րը չեի տեսեր: Եւ թէ որ հրամանոցդ ընելու ըլլայ,
թէ առանց օգնականուբ մեր գեղերուն ալ կրբժըշկիւ-
ցար հրամանիդ առ հիւանդուբդ, չմոռնաբ ըսելդ՝ եա՛
պիտեր, թէ արդեօք ըսուծս ձշմարիտ կելլե, թէ չե. ինչու
որ՝ կըվկայեմ թէ ամեն տեսակ կերմերէն շատ առաւել
շատ սարսափելիները առ տեսակ կերմը, որով որ հրա-
մանիդ առաչի առեն չարչարվեցար, մաշեցար, և իրրև
թէ վերջն շունչը հատար. որ ալ ըսեի թէ ատոր բժշկուբը
մեր արհեստէն գուրս ելած կերևնար. ուրեմն ինչպես կը
նուենք ատկա հրամանոցդ առ րբժըշկիվիդ, նոյնպես և րբժըշ-
կական վարպետուբը ատկա և մինչև հիմա կուտայ ձեզի
հաստատուն առողջուիմը. քանի՛ ինչ որ ալ կարգ և պա-
տճիրան՝ հիւանդուբիդ րբժըշկիվելէն ետև իմ ձեռա-
պրանս ձեր բովը թողուցինէ, որով որ առ կատարեալ առող-
ջուբը ըսկըսած գանեվ, նոյնը հիմա ալ պահեք, ինչպան որ
մեզի հրամիքը. որ առողջուբ մեջը ապրիլ մը հաստատվիք:
Մեզի գալդ փութացուբը, ինչու որ՝ մենք ալ մեկ օր մը
քանաչ կըփութանք՝ որ ինչպես ձհրամանիդ առջառողջ կե-

նօք

նոյնպէս և առ պատուհէր լսոտ մերում կարի զարժանապատիւ անձնդ :

ԹՈՒՂԹ ԳՈՎՈՒԹԵԱՆ :

Վասն Թուղթն որ Գրեալ առ այլ Եպարքոսն Կոստ . Լ . Ը :

Արժան համարեցաւ ինձ միանգամ ևս գրել զայն առաքինեալ (զայս անուն) եպարքոսին և ձեր , ձշմարտութիւն առեմ և ոչ առեմ՝ եթէ լսելիւ յանհրաժեշտ ինն հարկէ քննատատեալ բերիմ՝ ոչինչ այլ լսօսել զնմանէ ընդ ձեզ , բայց բազմադիմ դրուճատից քանս : Վասն կայեմ , եթէ՝ որպէս եպարքոսն լսեալ է նա՝ ի մեզ , նոյնպէս և սակաւք այն են՝ ի մարդկանէ , որ ոչ զարմացեալն ընդ նա . և ոչ զովեցեալն զայնպիսի օրինակն եպարքոսի և առաքինեալ : Վասն որոյ և ես՝ եթէ զայ զնորա

Ո Յ զկո

նոր մի առնանք , նմանապէս հոս ալ մեր կրցածին չափ հրաժանոգ արժանապատիւ անձը պատուհանք :

ԹՈՒՂԹ ԳՈՎՈՒԹԵԱՆ :

Լ . Ջ . Երբոր մեկմը զան մեծ առաքինին (այս անուն) մեր բարեկամը միաբան կըլլենք , մեծցնելս կըհարկաւորի՝ որ իր վայ ուրիշ բանչ խօսիմ , բայց եթէ էվէլքը գովասանքը : Կըվերկայեմ . թէ ինչպէս էվէլքը փառաւորութիւն մը անունը տարածվէրէ մեր մէջը , այնպէս ալ քնչ մարդ կայ՝ որ իր վայ չկարծնայ , և չխոստվի զինքը՝ որ պէղեցիկ օրինակվինէ բարի և առաքինի անձանց : Ասոնց թէ որ ես հիմա իրեն տմիչն տեսակ սրանչելի առաքինութիւնները յիշելու ուզեմ նէ , առ Թուղթս իրեն չափը կանցնի . անոր համար ինծի բաւականը կըսեպեմ , որ քիչ բաւ նով շատը հասկըցնելով՝ ըսեմ , թէ՝ թէ որ ինքը ծնողաց ուսինը՝ որ տմիչն առաքինութեց գլխաւորն է՝ շատ կատա

բեալ

պէտ եկանն բարեմասնութեն կամիցիմ յուշ ա
ձել՝ ի բանս , եթէ ոչ արդեօք լաւ չափ նաման
կի . ապա շատ լինի համարեցայց՝ ի սակաւուն
յաւելեալ զբազումն՝ ասել , եթէ զգլուխն և
զհինն ամ առաքինի կարգաց զնծպաշտու
թինն՝ յանձին բարձեալ բերէ զա ամենակա
տար մաքրութիւ , զինչ այլ ապա ասել պարտ է
ցէ յաղագս պատճառելոցն առ՝ ի նմանէ և
այլոց ամ լմանալի դէղեցիկ շինուճածոց ա
ռաքինութե , որովք մարդ բանական յարդարի
վայելուչ աստնջական յորդաբուղխ շնորհայ
հոգւոյն ա , և օթարան ախտաժական ամօթ
ղէն քնուէն : Պատանի պերճ և պատուական
անձն նորա և մարդկայնովքս զարդարեալ ա
ռաքինութիք՝ յընթացս կենաց քաղաքավարու
թե՝ ամ խոհականացն երևի և է խոհականա
գոյն . ՚ի տնտեսականս՝ արթուն . ՚ի միտս՝
զգօն . ՚ի խորհուրդս՝ խորհրդական . ՚ի վաուս
և ՚ի պատիւս՝ վեհանձն . ՚ի դժուարինս՝ արի .
՚ի հատուցումն՝ արդար . ՚ի սարդևս՝ ազատա
կան .

թեալ եղանակաւմբ ունինէ , ալ ինչ ըսելու է ուրիշ տե
սակ տեսակ առաքինութեց վրայ՝ որ անկէց առաջ կուգան ,
որոնցմով մարդս էվէլօք մը այ սիրելի և իրեն շնորհայը
արժանի կըլլայ : Ասոնցմե՚ի զատ նաև մարգկային առա
քինութիներով էվէլօքմը զարդարված կըմանչնամ զինքը .
ամմէն գործքին և ամմէն խորհրդուն մէջ կատարեալ խո
հեմութի և զգաստութինբ միշտ կըբանեցընէ . վաուայ և
պատուոյ մէջ մեծահոգութիւնը կըցըցընէ . գժվարին գործ
քերու մէջ՝ քաջութիը կըգործածէ . հատուցումմ ընելուն
ատենը՝ արդարութի միշտ կըպահէ . տալուն ատենը՝ ա
ռատաձեռնութիւնը կերևցընէ . անուշ և սիրելի է իր կենակ
ցութե մէջ . և իր քաղքին և ազգին բարերարն է : Եւ
թէ որ իր պիտուէ և խնայտութե վրայ խօսիլ ուզենք ,
մեր մէջը զջնաղան գիտուէց ծաղկեցընող զինքը կըճանչ
նամ : Եւ այսպէս՝ առ աքանչելի առաքինութենե տվը և
մենծ գիտութիը որչափ զարդարվածէնէ , անչափ ալ գո
ղչասանքը և փառքը էվէլօք մենծ է . և ես որչափ որ մտե
ծամ

կան . ՚ի կենակցութենէ քաղցը . ՚ի ձեռնարկս՝ մեծապոծ . քարերաբար ապգին և երախտաւոր քաղաքին : Այլ եթէ զգեղեցիկ հրահանգսացն նորա ՚ի հմտութիւս իմաստից բանք իցեն , պէտ է վարժից ՚ի մեզ բազմադէմ ուսմանց . զսակաւ առնեցուն՝ որ այժմ առ մեօք ՚ի նուաճագեալս ժամանակի իցեն իմաստութիւնք և իմաստասէրք : Այլ այսպէս՝ որչափ ձգնագեալ է ՚ի հարստութիւնս առաքինահրաշ կարգաց և քաջակերթից մարդոյ ՚ի շահիդս իմաստից , այնչափ և զօրացեալ գոլովքն՝ այնչափ և յաձախեալ փառքն . և ես որչափ սերտեալս եմ ՚ի մտերմութենս ի մոյ ընդ նմա անլուծանելի կապանս , նոյնչափ և զուարձացեալ ՚ի յիշատակս նր և նորայոցն , որպէս ՚ի խօսելն զնմանէ , նոյնպէս և ՚ի լսելն . և յորմէ հետէ ծանուցեալ եմ ես զանձն , ճանաչեմ և զնա . և որչափ ճանաչեմ , այնչափ և լաւել ոչ գիտեմ . և որպէս ախորժելի է ինձ , եթէ զանմարդի մարդոյ լռեացեն մարդիկ ՚ի պատուասիրաբար խօսելոյ , այնչափ և սիրելի իմոցս ախորժակսց է անհրաժեշտ հետաքննութիւն , եթէ զմարդոյ՝ որ ՚ի վեր է քան

քիմ բարեկամութեամբ իր հետը կապակերտեմ նէ ; անչափ ալ հոգալանամ կըզուարճանամ՝ երբոր իրեն վրայ կըխօսիմ և ինք կըլսեմ նէ . և քանի որ զնա գիտեմ նէ , զինքնալ գիտեր ու ճանչցերեմ . և որովհետև ապէկ մը կըճանչնամ, ուսած և իր վրայ չեմ կրնար չխօսիլ . և ինչպես որ կուզեմ՝ որ անարժան մարդկանց վրայ պատուով մը չխօսվին մարդկանց մէջը , այնպես ալ ինձի սիրելի է ինծի , որ արժանաւորս և առաքինի մարդիկը՝ որչափ որ պէտք էնէ՝ գովեմ և պատուեմ : Թէպէտ ձշմարտութիւն խօսիլ կուզենէ , սասր ալէրլի խօսեցայ աս խօսքերուս՝ որ աս գրիս մէջը գրեցի . և թէ որ ինքնալ ձշմարտութիւնս լսել կուզենէ , պէտք է՝ որ աս իմ գրածներուս համար իր գժարը չկպայ . և թէ որ խելացի մարդկընալ՝ իր աղնուական անձին պատուականութիւնը ձանչցած ըլլայ , ան ալ պարտական է՝ որ աս

զմարդ՝ տայ գոլմնա և առիւ իրաւունս : Ա, ը
Թէ իրաւախօս կամիմ լինել, առաւելապէս
այսօր եղէ՛ ի բանս իմ յայտսնիկ՝ զոյս դրոշ-
մեցի յայս քարտէս նամակի . և եթէ և նա
ինքն կամիցի լինել իրաւացուբ , հարկ է՝ զի
հաձեսցի ճշմարիտ լսել զայտսնիկ իրաւատեր ուն-
կամբ . և եթէ լցի ոք այլ բանաւոր ծանօթ
պատուհասանուն ականատուր անձինն , պարտ
են և նմա՝ վկայել առ յինէն գրելոցս . մինչև
որով իրաւամբք յաղագս բարեկամուն ասէր
իմաստուն ամն ՛ի հնումն , եթէ Օ աբեգան
յաչխարհէ երթէն բառնալ , որ պէարեխմոնէն բառ-
նան ՛ի ջրոյ կենաց , նոյնպէս և ես ասեմ յաղագս
բարեկամացս , եթէ զարեդականն լոյս երևիմք
ոչ տեսանել , եթէ ես ոչ առիւ ՛ի նմա առա-
ւել քան զայն՝ զոր միանգամ դրեցի , և գուք
ոչ առնջիք ճշմարտուն անվրէպ յաստուածն ՛ի
բանս իմ :

Պռովանի բարեկամ վե առնելոյ գործ ինչ երեսելի
. յօգուտ հաստատակաց . Լ Ա :

Ո՞ՉԱՂԳԸ Է ԻՆՁ ԱՅՍ ՆՈՒԱՃ ԳՐՈՒԹԵ ՆԱՄԱԿԻ
ԱՌ ՄՏԵՐՄՈՒՆԴ՝ ԶԱՆ ԶԱՄ ՆՈՒԱՃԱՑԱՆ ՂՔԱՂՂ-
ՐՈՒԹԵՆ . ԼՐԱՒ ՂԻ ԱՌԵԱԼ ԵՄ ՈՉ ԱՅՆՉԱՓ ՛Ի
ԴՐԵԼ

իմ գրածներուս վկայուն ասց . անանկ որ ինչ իրաւամբք
մեկ իմաստուն մը հինաւունը բարեկամուն համար կըսէը
նէ , Թէ Պռոնէ որ մարդկանց վէջէն բարեկամոները վերցնել կո-
ղէնանէ , անանկ ինքնան՝ ըն աբեգանը աշխարհս կողէն վերցնել ,
նոյն իրաւամբք ես ալ հիմա մեղ բարեկամացս համար կը-
սեմ , Թէ մենք ալ աս արևուն լոյսը չիտեմնողնիս պէս կե-
րևնանք , Թէ որ ես՝ աս իմ գրածներէս ավելին երևն
վրայ չիտեսնեմ , և հրամանքդ՝ իմ գրոցյածներուս մեջը
ճշմարտուն չիտեսնես :

ԼԲ . Ա՛ն անգամն Թուղթս՝ որ հրամանոցդ մտերմութենը
կուզեմ գրել , նվէրքիս ինծի սիրելն է և հաճոյ . ինչու
որ՝ ոչ անչափ պատճառներեմ Թուղթիս գրել հրամանոցդ ,

որ-

պրել առ ձեզ, օրըստ ի գրոհատել զձեզ։ Վ[անզի] առաւելապատուհան պատճառք բերիքրօ-
թէ սիրելեաց և բարեկամաց՝ գիտեմ զդժուարն
բարեկամին, յորժամ զարժանապատիւ գործս
նր ունիցին ի ձեռս՝ գովեստից խրատանց պատ-
ճառս. վն որոյ և ես արդ որըստի գոհարձա-
նամ ի գովելոյս ձեր, այնըստի և առաւել ի
առատանելն անդ ի ձեզ գործանի գովեստից
քաղցրագիտ արդիւնս։ Ի գիպ է ինձ այժմ
ի ձեր մտերմութիւնդ վերստաբերել և ձիւնատուտ
խօսել, զոր միանգամ խնայատատերքն ասա-
ցին, եթէ Ձ՞ննապարիտդ ի տուն կա՞ ի հայրենի
գեղեան. ըակ էմատուն ի խելս կա յիմատուէս. և
թէ՝ Օ օրո՞է մարմոյ՝ բնութի՞ է գործ. ըակ գօգուա-
կարն խորհի՞լ՝ խելոյ կա էմատուէ. քանզի լցիք զնս
անպայման ուրախութի՞ ի լուր գոհարթատու
կենցաղոյս և գիւցազնական գործոյդ՝ զոր
խորհեցայք իմատուի՞ և կատարեցիք քաջու-
թի՞՝ մեծապէս քաղեցարեալ առ ազգս մեր։

ար-

որըստի գովել զնրատանդդ։ Ըստ ուրախութեամբ պատճառե-
կըլլոյ բարեկամաց՝ իրենց բարեկամին գովասանքը, եր-
բոր անոր վրայ գովելու արժանի գործքեր առանեն. ուս-
ան և ես գովելովս զնրատանդդ որըստի կըզգոհարձանամ
նե, այնըտիսկ և ամենի կըզգոհարձանամ առանելով հրաժա-
մանոդդ վրայ եվելոյք գովելու արժանի գործքեր։ Ինձ
շատ յարմար և շատ ձնարհիս կըտեսանեմ հրամանոդդ վրայ
գոբրել ան խօսքերդ՝ ինչ որ իմատուասէրներդ կըզուրցեին,
թէ՝ ինչպես պանդուխտ (խարիսպ) մարդիկ՝ միշտ հանե
նն՝ որ իրենց տունը իրենց հայրենիքը հատնին, նմանա-
պէս և իմատուասէրդ ուրիշ բանի անանկ հանե չեն ինդար,
ինչպես իրենց իմատուածնե իրենց խելքը՝ իրենց հայրե-
նացդը բարիքդը ընելու. և թէ՝ ինչպես մարմնոյ ուժո-
վութիւնը՝ մարգուս բնութեն առաջ կուգայ, անպես ալ օգ-
տակար և պիտանի բաներ մտածելը և ընելը՝ մարդուս
խելքեն իմատուածնե առաջ կուգայ։ Ըստ եվելոյդ ուրա-
խութիդ ու ուրախացայ՝ լըսելով ատ իրենեդի և շատ օգտա-
կար գործդը՝ որ իմատուածնդ մտածեցիք և գործեցիք մեր

կա-

արժանի եք դրամատուց՝ ուչ յիմս միայն նոճաս տագիծ դրչէ, այլ և՝ ի բերանոյ ախեղերա կան աղգիս՝ երբև ձչգրիտ ինն օրինակաւ քա ջապէս հաւատարեալ ըստ առաջնոյն մեծագործ և դիւցազունս՝ որք միանգամ՝ ի գարս իւրա քանչիւր երևելեան յաշխարհն. ապա գեղե ցկիկս ասաց՝ որ ասացն, եթէ Վաչագէի գոլ է հանամ, ուչ ըստ՝ ի գեղեցկոց և՝ ի բարեաց էին եղեալ, այլ՝ որ գգեղեցկեան և գբարեան կամաւորեալ գործէին. Ղեքսանդր մակեդոնացի աղաչեալ՝ ի բարե կամայ առնել օրդիս, ասեր. Ա՝ի պագնապէտ. ներողամ յերկնից ինէ գոհանակ էնէ՝ գլանա և գնմա պատրաստ եմ. և գուք թողիք ձեզ անմահ լիշա ատակ՝ ուչ զայլ, բայց զնմանատուիդ և զկատա րեալ հայրենասիրուդ. քանզի միշտ կենդանի եք՝ ի գործ գիւցազնական՝ զոր ցուցիք առ ձեր հայրենիս. և որչափ մեծ են գործքդ, այնչափ և անմոռաց լիշատակ նոցա յուշոյ ի մատից, մինչ զի զոր միանգամ ասէր Ղեսո

նէոս

կատարեցիք, և մեծ բարեբար մը երևցաք մեր աղգին. ամենեն գոհանալի արժանի եք՝ չէ թէ ան իմ ազգատ և նոճատ գրչես միան, հապա նաև բոլոր աղգիդ բերնէն. որ շատ գեղեցիկ եղանակաւ մը հրամանքդ հիմա նման ե զոր մենք առաջ եզած երևելի և մեծագործ մարդկանց՝ որ առեն առեն երևցան աշխարհիս վրայ. շատ աղէկ կը զուրցեր ան խնատուտերը, թէ Եսու էն ըն զանոնք կըսեպես երևելի մարդիք, որոնք որ երևելի մարդկանց պատկ եղերն, հապա որոնք որ երևելի և աղէկ բաներ կըմտածեն ու կընեն: Երբոր Ալեքսանդր Թագաւորը կաղաչեին իրեն բարեկամները, որ իրմէ եաև զաւակ ձգէ աշխարհիս վրայ, կըսեր՝ Թէ ձիշտ վրայ մ՝ վշտանամ. ինչ եպա ինձի յաջորդ կըմնայ ձէ ձ՝ զանգս ա իմ իմատպուհս. նմանապես հրամանքնիդ ալ ձեզ յաւիտենական լիշատակիդ Թողուցիք՝ ձեր խնատուները և ձեր հայրենեաց կատարեալ սէրը. ինչու որ՝ ձեր սա երևելի գործքովը միշտ կենդանի եք աշխարհիս վրայ. և քանի բարեբնիդ օրչափ մենծ է նէ, անչափալ առանց մոռ նալուդ պիտի ըլլայ անոր լիշատակը. և ինչպես մեկ

մարդ

հինս խնամատուն քարերարութեան՝ ի Վրաստիս նոսէ կայսերէ, եթէ քարերարութենն Վրաստիանոսի ամ ուրեք ընդ առաջ լինի ինձ, ՚ի տաճարն, ՚ի հրապարակի, ՚ի պալատան, ՚ի դատաստանարանի, ՚ի տան, զնոյն առասցէ և ազգս մեր զձէնջ։ Լաւ զի՝ և զայդ գործ՝ զորմէ քոյն հարիք և կատարեցիք, բազում կարօղք և բազմաձեռն իշխանք երկնեցին և ոչ կարացին ծնանել. իբր զի՝ Ուղիղ ոչ առաւել կարէ, այնպէս նուճուղ կամեցի. առաս ցնծամ եւ ընդ փառս պարծանաց քոյին անուճանդ. և մտերմութէ սիրոյ մաղթեմ յիս՝ տալ ձեզ զօրութիւն առաւելուլ և յայլ կենցաղօդուստ ազգս՝ ՚ի շինուլթի ազգիս և յառաւելագոյն պարծանս պատուական անձինդ։

Պատասխանի. Լ՚։

Եթէ յաղագս փոքու և դուզնաքեայ խմոց արդեանց՝ ձեր մտերմութիդ ՚ի գէպ վարկաւ գրել

մարդմէ մէկէն առնով բարերարուէ մը տեսնելով՝ կըսէր թէ՝ ամէն բանիս մէջ, ամէն առնէն, և ամէն տեղ ուր որ կըլլամ՝ անկէց տեսած բարերարութիս միտքս կուգայ։ Նոյն խօսքը մեր ազգն ալ հրամանոցդ վրայ պիտոր ըսուցկ։ Ասկէց ՚ի զատ առ գործքը՝ որուն որ հրամանքնիդ ձեռք զարկիք ու մենծ փառաւորութէ մը գըլուխս հանեցիք, շատ մենծ մարդիք և շատ երևելի իշխաններ կըմտածեին կուզէին և չկրցան գլուխս հանել. վո՛ղ ան ալ ձմարիտ է, թէ մէկը որչափ ալ մէկ բանի մը կարողութէն ունի նէ, անշափաչ կամքը պակաս կըլլայ՝ որ անկնայ գլուխս հանէ. ուստի ես հիմա կրնամ հրամանոցդ պարծանաց և փառաւոր անուճանդ վրայ. և ձմարիտ սիրովս կրնամ ասուածմէ, որ հրամանոցդ միշտ ջրութէնը անպակաս ընէ՝ որ ուրիշ պիտանի և օգտակար գործքերով ալ ազգին շինուէնը ըլլայ, որով և պատուական և արժանաւոր անձիդ պարծանքը էվէլցմէ ըլլայ։ ԼԸ. Պէտ. Թէ որ ան իմ ոչնչ արդեանցս համար հրամանքնիդ պատշաճ սեպեցիք՝ որ գովուն գրէք իմ նուճաս-

ուս

պրեալ գոլովք առ իմն նոճաստուածն, եւ առաջ
ւելատոյն իրաստամբք պանտա համարեցայց գա
վել զձեզ յաղտից գոլովեդ՝ զոր ձերոսմբ ան
ւեզծ սիրոյ մտերմութեն դիտեմ պատուդ. յա
զագս աղգասէր բարոյիցդ՝ որով՛ի խնդիր եք
միշտ բարեաց աղգիդ. յաղագս Ճշմարիտ խոն
գաւեդ՝ որով խնդացք՛ի սրտե ընդ միտս քա
րեկամիդ. Թողուա՛ ասել և զբեղեցիկ առա
քինասէրդ քոց բազմադէմ մասունս. որովք
որչափ պարծաբեալդ եք, նոյնչափ և գոլեալ
Պ՝այլ սակայն շնորհ ունիմ սիրոյ գովզիդ, ո
րոտմ միշտ պարտապան զանձն գտանիմ. և
ոչ գոլուեն՝ որոտմ անարժան ինս խոստովա
նիմ. դիտեմ խմաստութէք իրաւագանեալ լ
մատանոյն այնորիկ զբեղեցիկ զայն խրատ, ե
թէ՝ Ձոյժամ գռվէ ոտ պէս, պատատր անչինդ լինել
ի՛ պանդ արատես. իբրև զի եթէ մանն բարեաց
իցէ՛ ի գործս մեր, այն տուրքն են ոտ. իսկ ե
թէ թերի ինչ և մեղանչական, այն աեպհա
կան

տուէս, եւ էվէլօք իրաւունքիդ ուննեալով պարտիկանու
թինդ կրսեալ ինձի՝ որ զհրամանիդ գովեմ առ գովու
թէդ համար, որ կրճանչնամ թէ Ճշմարիտ բարեկամուե
սիրոյ առաջ կուգայ. հրամանոցդ առ աղգասէր բարուցդ
համար՝ որով որ առջակ սրտանոյ ձեր աղգին բարիքը կսե
զէք. հրամանոցդ առ Ճշմարիտ ուրախութէդ համար՝ որով
որ ձեր բարեկամին փառացըվոյ սրտանոյ կուրախանաք.
Թող որ ազէկ կրճանչնամ հրամանոցդ զանազան գեղեցիկ
առաքինութիւնիդը՝ որոնցմով որ որչափ զարդարվածէք նէ,
անչափ ալ զանազան գովասանքներու արժանի էք: Սա
կայն ընդհակառակ եմ հրամանոցդ սիրուն՝ որովհետ իս միշտ
պարտիկան կրնէք. բայց ոչ գովուեդ՝ որ իս անոր անար
ժան կրհիսոսարվանիմ. դիտեմ որ էվէլօքդ իրաւունք ու
նենալով ան գեղեցիկ խրատը կուտար ան իմաստութիդ,
թէ՝ Երբոր մէնք ինչ գովելու ըլլանք, նայէ՛ որ գուն ան ապէնը
ինս վրդ գոփսոփան ընես. ինչու որ՝ թէ որ մեր գործ
քերուն մէջը մէկ բարուհմնալ գտնվինէ, անիկայ ու
րվածն է. իսկ թէ որ՝ պակասուն և սխալանք՝ անիկայ

քուն

կան քնաւթիճ մերոյ . ապա որպէս առաջնոյն պարծանք՝ գովաբանն Հայի՛ ի սկզբնաւթիճն բա-
թեաց յաճ , նոյնպէս և երկրորդիս հեռանալ՝
անարգաւթիճն՝ մերձ ի վայելչական ։

ԹՈՒՂԹՔ ՄՏԵՐՄՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԸՆՏԱՆՈՒԹԵԱՆ ։

Ղաբեկամ քաբեկամի գոտեանէ պմպերմաե էաբ . Լ Ղ ։

Եթէ ինչ կատակածեալ խոհեմ , եթէ բազմա-
ժամանակեայ ըստուգինս նամակաց՝ որ ի՛ մեզն գտանին , թերութիւն ինչ արկցէ զսիրով
վաստակեալս մերոյ՝ որով ի վաղնջուց սերտիւ
կապեցաք ընդ միմեանս . նշանակ զի ոչ ի՛ նոսա
գտանի ինչ սիրոյ գիտեմ զչտուհս զայս , որ
չասի յառաւելութիւն նորուն . քանզի վկայեմ՝
եթէ մտերիմ բարեկամուն ծրչասի քնաւորե-
ցաւ մեծասիտ տարիմամբ բերի՛ ի ցոյց աղ-
տաքինս՝ նեղքին մտերմութեն քոյոյ առ մտե-
րիմն , այնչափ և յոլով անգամ օչինչ փոյթ

ի

քան մեր գործքն է . ուրեմն ինչպէս առլինին համար ե-
զած պարծանքը գովութիւն ոչ կերթայ , նմանապէս վերջի-
նին համար անպատիւքը արհամարհութիւնը՝ մեզ կրվայելէ ։

ԹՈՒՂԹ Մբերմութեն և Ընդհանուրթ ։

Լ Ղ . Ցեմ կրնար ամենևին մեզ կերպովիր կատակածել ,
եթէ առ մեր առջոյ առենական մեկմեկու թուղթ չկրկե-
նիս , պատճառին որուն ըշխոյ մեր ան մտերիմ և շնո-
րհս բարեկամութենէ սիրուն , որով որ շատ ժամանակէ ի
վեր սրտանոյ մեկմեկու հետ կապվերենք . ինչուր՝ կըճան-
նամ որ առ մեր լռութինը մեր էվէլօք մտերիմ և համար
ձակ սիրուն առաջ եկերէ , քան եթէ մեզ պատճէնը . վե-
րջ ի յոյանի է՝ որ մտերիմ բարեկամները որչափ առելի բաղ-

ձաշ

է նորա զսոցանէ. իբրև զի ոչչափ աներկևաճն զնա ար-
ձակումբ վտառհ է ի սէրն իւր, նոյնչափ
և ի սիրելոյն։ Հաստատեալ եմ, եթէ որ-
չափ կրկնեցից զբանս, այնչափ և իրաւունս ա-
ւելոյ առայելոյս՝ առ ի ձէնջ. քանզի դիտեմ՝
ընդ որում առեալ եմ ի խօսել։ Եթէ ընդ
ձերումդ սիրոյ ոչ էր իմ յօդեալ զեղեցիկ
բարեկամութեանդ յօդիւ, ո՞ այն ոք էր ի մարդ-
կանէ՝ ընդ որում զնոյն հաստատէի մտերմու-
թեանդ օրէնս. վկայեմ անկեղծութեա՝ եթէ ընդ
բազմադիմ առաքինութեդ այնչափ է և քաջ-
ուշիմ խոհականութի պատուհականիդ, մինչև
որչափ զովելի համարիմ զնա՝ որ ի ձանաչէլ
զձէզ՝ պատուհէ զձէզ արժանաւոր սիրով, այն-
չափ և յանցաւոր զայրն՝ որ չէտ ձանաչէլոյն՝
զոյն արդարուե սարտս ոչ հատուցանէ ձեզ։
Կրեմ և ես զայս նամակ սիրոյ առ մտերիմդ,
ոչ իբրու այն թէ համարելով ամենաւսմանեալ
տողիւք բանիցս ընուլ բովանդակ զպարտս
մտերմութե՝ որ առ ձեզ, և կիս հատուցանել
ան

ձանօթքն միշտ էտևէ են, որ իրենց ներսի բարեկամութիւնը
արտաքին նշաններով ցոյցնեն իրենց բարեկամացը, ան-
չափ ալ շատ անգամ տուր վրայ անհոգ կըլլան. ինչու որ
ինչպես իրենց սիրուն, նմանապես նաև իրենց սիրելեաց
սիրուն վրայ՝ առանց տարակուսելումը վստահ են։ Ըզեկ
գիտեմ, որ առ իմ ըստ ցածներուս հրամանքներդ իրաւունք
կուտաք. վե զի կըմանչնամ՝ որուն հետը հիմա կըխօսիմ։
Թէ որ հրամանոցդ սիրուն հետ՝ ես բարեկամութիւս չե
կտրվիննե, որուն հետ պիտոր հաստատէի առ իմ բարե-
կամութիս. որուանց կըվերկայեմ՝ թէ հրամանոցդ զանազան
առաքինութեդը հետ՝ անչափ է հրամանոցդ խոհական,
մինչև որչափ գովելիմը կըճանչնամ ան մարդը՝ որ ճանչնա-
լով զհրաշալիութեդ՝ երկրորդ սիրովմը կըսպասվի, անչափալ յան-
ցաւորմը կըսեպեմ զանի՝ որ ճանչնալէն ետև՝ առ պար-
տականութիս հրամանոցդ չկըցըրնէր. և ես առ սիրոյ գիրս
հրամանոցդ մտերմութեդը գրելով, չէ թէ առանկ կըսե-
ցեմ թէ առ մեկ երկու տող խօսքերով կրնամ բաւար իմ
ան

անկեղծի զպատուիս արժանեաց արժանապատ-
տիւ անձինդ , այլ ղն միայն վկայեցեալ սովին
պրուելը , եթէ ոչցափ արժանի վարկանիմ
զձեզ մեծապէս պատուհասիլոյ թէ որպէս առ
յինէն , այնչափ և պարտապան զանձն իմ ՚ի
լսումն այսր վկայութեանդ մատայս՝ արդեամբք ։
Ասաի՝ թէպէտ և բացակայ մայնիմ՝ սրտիւ
և սիրով դէմ եղեալ միշտ գամ առ ձեզ՝ որ
մերձ էք և առաջի էք մատոյ և սրտի իմոյ , զոր
ընդ ձեզ կապեցիք մահրմանէ և ՚ի ձեզ գրա-
ւեցիք բարեմոյն անձին քաղցրութէ և իմաս-
տութէ ։ և դուք ինքնին առաջիք սակս սակս մխի-
թարուելոյ՝ քաղցր և ախորժ բանիւք յաձախա-
գին նամակացդ ։ խոստովանիմ՝ եթէ մտերմու-
մեդ զոճարթարար բանք՝ որ ոչ այնչափ ՚ի
շրթանց բղխեն՝ որչափ ՚ի սրտէ , քաղցրութիք
են ինձ դառնութեանց՝ որ զօրհանապազ ընդա-
ռաջն մեզ յընթացս կենացդ մերոց ։ Ոչչափ
խիթաս ՚ի բարեկամացդ , որք ՚ի բարեկամու-
թէ անդ խրթնանց հանապազօր ոչ այլ ինչ առ-
նեն , քայց եթէ խօսել վարդապետութիս և
խրատս , տալ վճիռս և առաջս վճռ բարեկա-
մու-

անդրդ պատրիանութեան ընել , կամ հրամանոցդ արժանա-
պատիւ անձին պատիւը կատարեալ կերպովիմբ հատուցա-
նել , հապա՝ ես զրոյս կուզեմ խնայրնել՝ թէ ոչչափ մենձ
սիրովիմբ զհրամանքդ պատուիրես արժանի կըսեպեմ նէ ,
անչափ ալ զիս առաւ միշտ պարտական կըճանչնաս ։ Ուս-
ան թէպէտ և մարմնով հեռու եմ հրամանոցդմէ , սրտով և
սիրով միշտ կապուածեմ հրամանոցդ հետ , որ միշտ իմ
մտացս և իմ սրտիս առջեն էք ։ հրամանքնիդ ալ , կըսեմ-
բեմ՝ որ առէպ առէպ ձեր անուշ և հնոտհալի գրերովը
մեզ միսիթարէք ։ հրամանոցդ մըտերմութե զրուցներըդ՝ որ
ամէնն սրտէ կելլեն՝ քան թէ բերնէ , սա կենացս մէջ հան-
դիպած զանազան վիշտը նեղութիը մեղի էվէլցնէն կանուշ-
ցընեն ։ Ոչչափ կըկատածիմ ան բարեկամութերուն վրայ ,
որ ուրիշ քան չեն ըներ , քայց եթէ քարեկամութէ վերայ

վերջ

մուԹԵ, այնչափ և խնդամ ՚ի բարեկամդ՝ որ
ոչ այնչափ խօսիք զբարեկամուԹԻՆ, որչափ
ցուցանէք զնոյն։

(Առաջն ընդունուԹԵ՝ յորում կՀռաշադրուԹյանէ ոչ
կմոռնայն նա ՚է շաղակրատէ առՔնէ. Խ։

Պարտ է ինձ այժմ զեզնեցիկ յանդգնուԹԵ
հանդարձանալ ցոյս բարբառել առ ձեզ ՚ի սի
րոյ մտերմուԹԵ վՀ շատախօսին այնորիկ, կի
ԵԹԷ տպաւորադոյնս ևս ասել՝ ստախօսին
այնորիկ առն, զոր յանցեալ նամակիդ ՚ի գո
վէն ստուք ինձ բազմապատիկ քանիւք գրուՀա
անոյ։ Վնասն լիցի մտերմուԹԵդ, ԵԹԷ ընդ
մտերիմս իմ անկեղծուԹԵ միշտ քննաւորեալ
եմ վարել. զոր պիտեմ ձշմարիտ՝ ասեմ, և
կամիմ՝ ԵԹԷ և դուք՝ որ ձշմարտուԹԵ սիրող
էք՝ միշտ զձշմարիտն ընդդրկեսջիք ՚ի միտս
ձեր. և զոր գիտեմ՝ ստուտ և կիր անխրատ, չկա
միմ՝ ԵԹԷ մտերիմք իմ ուրիցին դնոյն իբրև
ձշմարիտ կիր ածցեն. և ապա՝ ինձ Թուի՝ ԵԹԷ
չատ զսպմանալի լուծս՝ զոր լսեալք դուք ՚ի
նմանէ կիր գնահատէ՝ որոց առիս ՚ի գովուն առ

ժԷ նուք

վարդապետեալ ենէր ու խրատանէր խօսել, անչափ ալ հու
րախանամ կիր մտերիմ բարեկամիդ վրայ, որ ոչ անչափ կը
խօսիք բարեկամուԵ վրայ, որչափ միշտ գնոյնը կըցուցնէք։
Խ. Քարեկամական սիրուս՝ որ հրամանոցդ հետ ունիմ՝
կըճարկաւորիմ՝ որ առաջ էվ.ըսք համարձակուԵմբ խօսիմ
հրամանոցդ՝ առ չատախօսին, կիր ԹԷ որ ավելն չհատկը
զուրցելու ըլլամ նէ՝ առ արատախօսին վրայ, որ հրամանքնիդ
անցած գրին մէջը չատ գովաբանէ գովերգիք։ Գիտեք հրա
մանքնիդ, որ ես կիր մտերիմ բարեկամացս հետ միշտ ան
կեղծ սրտովը կուզեմ վարիլ. ինչ որ ձշմարիտ գիտեմ
նէ, կըզուցեմ. և կուզեմ՝ որ հրամանքնիդ ալ որ ձշմար
տութԵը կըսիրեք, միշտ ձշմարիտ բանը ունենաք ձեր մտացը
մէջ. և ինչ որ գիտեմ որ սուտ է կիր անհրաւ, չեմ ու
զեր՝ որ իմ բարեկամներս ան բանը ձշմարիտ կիր սրտով
մը ընդունին. հիմա ինձն կերևայ՝ ԹԷ հրամանքնիդ ան

ամ

նուբք ընա ՚ի նամակիդ , պատրեալ կայք ձմռան
տուբք ։ Այս ինքնին ՚ի վեր հասեալ քաջասիրտ
պիտուիթք ի իտեմ բռնանդակ զղնարդն առնդ
այդորիկ ։ վկայեմ՝ եթէ ոք վեր ՚ի վերոյ հայեսցի ՚ի քանս զրուցաց նորա , համարեսցի ընա՝
եթէ ՚ի ծայրն հասեալ պիտուիթ՝ վերհպդոյն
առնեցուն էր , որ առ մեօք էրն իմաստուն
և քանասերք ։ այլ եթէ փոքու իմն ընուիթ
պիտեսցէ օք ՚ինոսա , զոցէ արդեօք ընա իբրև
զիմաստակն զայն , որ անդ ՚ի հնուամն կարծեր
Ճարտարախօսել առաջի իմաստնոց ։ յորոց ապա իբրև վարձերիոց Ճարտարախօսուբ իւրոյ
լսեր , եթէ ՚ի բազմադէմ և ՚ի բազմահիւս
քանս նորա այն միայն էր բարի , զոր ինքն ոչ
խօսեցաւ ։ Այնեթէ հաւատասցուք մեք քանից
նամակիդ , պարտ է մեզ համարիլ ընա իբրև
ջրհեղեղս իմն քաջի Ճարտասանուբ ։ այլ հաւատայ ինձ Ճմարտուբ ՚ի սէր անկեղծ մտելումուբս , (քանզի պիտեմ հաւաստի՝ զոր գրեմ ,)
եթէ և ոչ վտակ մի և ոչ ծորան մի հասէ ՚ի նա

ժԵ Ր ՚ի

ամմէն բանովը՝ որ իրմէ կամ իրեն վրայ ըսերէք , որոնց
համարոտ գրերնուդ մեջը զինքը կըդովէք՝ խաբվածէք
Ճմարտուբ ։ Այս անոր բոլոր ինչ ըլլալը ինչ չըլլալը պզտիկ
պիտի . կըվերկայեմ՝ թէ թէ որ մեկը իրեն դուրցածնեբուն իրեն պատմածներուն վեր ՚ի վերանց նայինէ , անանկ
կըսեպէ զանի՝ թէ գիտուբ ծարը հասերէ , ուր մեր առենի
եղած իմաստասիրներէն և գիտուններէրէն գերազանց է ։
բայց թէ որ մեկը քիչ մ՚ինչ քննելով իրեն խօսքերը՝ անանկ
ակնոյ գնէ իրենէ , անոնց առենը զինքը ան իմաստակին տեղը կըդնէ , որ հին առենը անգամմը իմաստուններուս առջև
կըկարծեր թէ ազէկ Ճարտասանուբենը կրնէ ։ բայց վերջը
իրեն ան Ճարտասանուբը վարձք՝ ըսեց ան իմաստուններէն ,
թէ իրեն անչափ խօսածներուն մեջը ան բանը միան ազէկ էր ,
որնոր ինքը չխօսեցաւ ։ Թէ որ մենք հրամանոցդ գրին
զրուցածներուն հաւատալու ըլլանքնէ , պէտք է որ մենք
զինքը շատ եվերջը գերազանց Ճարտասանենէն առղ գրնենք ։
ապակին առաջ ինձի առանց տարակուսելուն , (ինչպէս ոչ
եվե-

՚ի գեղեցիկ Ճարտասանութիւնէ ։ Այլեւ հաւատալ արժան իցէ զանկից առնել այգորիկ , ա պաքէն ոչ այլում ուժեք՚ի բանաւորացն՚ի վէր երկրի թողել տուեալ իցէ հիւ՚ի դէպ իցէ խոսել՚ի կենակցութիւնս մարդկան , բայց նմա . քանզի մինչ առ մեզ՚ի քաղաքիս էր նա , ասէր . եթէ ջնամ տեսանեմ . ջնամ գործեմ . ջնամ դիտեմ . և թէ՝ դէպք սքանչելիք դիպեալ իցեն նմա , և անոք զժուարինք և հրաշատուսմք անցեալ իցեն ընդ անձն նր այնչափ՝ որչափ ոչ ուժեք՚ի դիւացազանց և՚ի թագաւորաց անգամին՚ի սկզբանէ աշխարհի և այսր՝ պատահեալ ինչ իցեն ։ Եւ արդ՝ կամիմ եթէ և այլ ոք շաղակրատ իբրև զնա՝ երևեր՚ի միջի՚ի շաղակրատելն նր . և անդ քաջապէս՚ի միտ առնուաք՝ եթէ երկոքեան նոքա յայնժամ՚ի պայքարելն սաստկապէս քանիւք ընդ միմեանս , զիարդ սահմոս յանդիմանէին զիրեարս . և յայնժամ մեք՚ի նոցին ատելութենէն քաղեաք զչշմարտասէր . և զերկաքանչիւրոյն

առ

եվիլոք ըստոյգ գիտեմ գրածս ,) Թէ գեւ և ոչ Ճարտասանուե աչերտ բռվելու արժանի է ։ Թէ որ առոր խոսքին աւտայինքնե , անանկ սխտոր գընէինք մոքերնիս , Թէ իրմե զատ ուրիչ մարդումը աշխարհիս վրայ հրամայ չէ կայ կամ պատշաճ չերևնար՝ խօսիլ զուրսել մարդկանց կենցաղավարութենէ մէջ . ինչուոր առ մարդը քանի որ առ քաղաքս քովերնիս երնէ , կըսեր՝ Թէ ես ամէն բան կըտեսնեմ , ամէն բան կընեմ , ամէն բանը գիտեմ . և Թէ՝ անչափ զարմանալի գիտուճաճներու հանդըպեր եմ , անչափ զանազան գժվարին գարեր փորձանքներ գլխես անցներեն , որչափ որ աշխարհիս բոսեւծմանէ եռև մէկ Թագաւորիմը մէկ երևելի մարդումը հանդըպած չեն ։ Հիմա կուզէի եսո որ իրեն պես ուրիչ շատզրուցմընալ՝ իրեն շատախօսելու առենը գիմացը ելլեր . մենք ան առենը աղէկմը կըտեսնէինք , որ անոնք երկուքը մէկմէկու հետ տաք տաք խոսքերով կուվելով՝ մէկզմէկ ինչպէս առատզրուց կըհանեին . և ան առենը մենք իրենց առուինեքին Ճշմարտութիւնը կը

հաս

առհասարակ Հանապէտաբ գծանծաղմտուԹիւն։ Եւ
Ես ոչինչ զարմանամ, եԹէ այնչափ շաղփաղ-
փուԹիւնք և մեծաբանուԹիւնք յորդեն ի բերանոց
գրոց. քանզի այր՝ որոյ ամ անդամք լեզու
են, և այն ամ լեզուք ոչ ունին իւրեանց կա-
ռավար զմիտս, և որպէս քանիս մնրԹ է ա-
սել, Ծնանիլ զբանս առանց յղանալոյ, Հարկաւ
որչափ շատախօսէ՝ այնչափ և ստախօսէ. և
որչափ ստախօսէ, այնչափ և անկերպարան
Ծնունդս հրէշից արտաքս վիժէ։ Երկուս
ժամն՝ յորս եղև նմա կենակից լինել ընդ մեզ,
այնչափ քանս հրաշից, այնչափ դէսս անակ-
նուներևիս լսէաք ի նմանէ, որչափ յաման եր-
կուս ոչ էր իմ լսեալ ի կենակցուհիս իմ ընդ
քաղմոց վաճառականաց՝ որք ընդ ամս յոլովս
գոգցէս զտիեղերս ողջոյն չափեալ էին շրջա-
պայուԹիւք։ Երկուս և յերիս աւուրս միայն
յանկն արկեալ նորա զգիրս քաջ պատմագրաց
մերոց, չիք ինչ՝ զորմէ ոչ պարծեսցի գա գե-
տել. գեղեցիկ իրաւամբք ասէ՝ եԹէ ողջոյն

Բ 2 ի

հասկընայինք, ու երկուքինալ ԹեԹևամտուԹիւնը աղէկմը
կըճանչնայինք։ Ես չեմ զարմանար, որ առչափ գառաւը-
կաբանուԹիւններ և առչափ մեծաբանուԹիւններ ատոր բեր-
նէն կըլըսվի. վը զի երբոր մէկ մարդուն ամմէն անգամ-
ները՝ լեզու գարձերէն, և ան ամմէն լեզուները մէկ մըտ-
քովմը չեն կառավարվիրնէ, հարկաւորապէս այնպիսին որ-
շափ շատզրուց կըլըսինէ, անչափալ առուտրուց կելլէ։ Եր-
կու ժամ, որ իր հեռը խօսակցեցանք, անչափ զարմանա-
լի բաներ, անչափ նոր առասկ գիտցուածներ իրմէ լսեցինք,
որչափ որ ես երկու տարվան մէջ չեմ լսած՝ որ շատ վա-
ճառականներուս հետ կընստէի կելլէի՝ որ գրեթէ բոլոր
աշխարքս գալերէին։ Երկու երեք օր միան ինքը մեր ե-
կեղեցւոյ պատմագիրներուն գլքերը աչքէմը անցընելով, բան
չկայ՝ որ ինքը չգտարծի ու չըսէ Թէ գիտեմ. երեն անանկ
վեր ի վերանց առանց մտագրուելը կարգալը պատճառ է,
որ ինքը ԹէպԹա և շատ բան կըկարդայ, բայց քիչ պը-
առուշ անկեց. երեն կըքաղէ։ Ճշմարիտ է ըսածնիդ, Թէ
ինք

Ի կուլ տուեալ է իմ զնոսա. ապաքէն այս
կլանել նորա ոչ ներէ նմա ուշիմ հետաքննու-
թիւն, կիմ թէ ի դէպ եցէ ասել՝ առօղջ մարտ-
գուէշ բանիցն վերծանելոյ՝ իմանալի անուանդ
քաւական հասուցանել խելացի և հանձարոյ
իւրոյ։ Ընդարձակ ասէք, եթէ և ի բազում
խօսս իւր բազմագէմ վիպասիս յառաջ ածէ
ի նոցին գրոց. և թէ՝ տեղեակ երևի նա պատ-
մուեց ազգաց, գաւառաց և թագաւորութեց.
սակայն եթէ և զայն դիտեսջիք յայմ ի բանս
նորա, եթէ ի յիշատակս նորա զիարդ իբրև ի
խառնեալ լինի ծուլօր բան նմանութեամբ ասելոց զմի-
մեամբք հուսահատելոց անկարդաբար տարա-
գոյ պատուակի և յուզի ասեն՝ զոր միանգամ ընդ
թերցեալ է դորա, անդէն ի վերայ հասցիք
զնմատուիթք, եթէ սիրեսի ի բացեայ է գնե-
տուն նոր ի զիգրեալ օրինակէ գիտուիք. և թէ
գիարդ լաւ ևս եր վէս նորա լինել իբրև զան-
գէտ բարեմոյն՝ այլոց ուսնկնդիր, քան այնօրի-
նակ բանագէտ՝ որ տարակուսի է ընթերոց և
յոյժ ապաստան առնէ զուսնկնդիրս իւր։
Ո՞րչափ այժգայն ի բանից նր և յեղանակէ
խօս-

քիք չատ անգամ իր խօսելոյ առեղք զանազան վկայու-
թիւնս անոնց գրքերէն կբերէ. և թէ՝ աչերնիս վրայ է-
զած չատ ազգերուն պատմութիւնները ինքը անգրեակ կե-
րևայ. բայց թէ որ խօսելուն առեղը գիտիք, թէ իր ամ-
մէն կարդացածները ինչպէս անկարգ ու անհասատատ է-
զանակաւմը միտքը առեր է, ու որչափ խառնափնդոտ կեր-
պովմը կըպատմէ, անսառեղը մեկէն կիմանաք՝ թէ իրեն գի-
տուելը՝ ակէկ ու հասատատուն գիտուիքեմը որչափ հեռու
է. և թէ՝ իրեն հասար որչափ ակէկ էր, որ բանմընալ
չկրնար ու ուրիշին խօսածներուն մակիկ դընէր, քան
թէ այնպիսի գիտցօղմը ըլլար, որ իրեն մբակիկ գնահներուն
եվրէջքմը ձանձրանայ ու զզուռմը կբերէ։ Իրեն խօսքե-
րէն և խօսելու եղանակէն անչափ զզուեցայ, որ ես հի-
մա մարդկանց հետ կենցաղավարելու ատեղը ալէլի կընդ-

րեմ

խոսիցն, մինչև ընտրեմ ես արդ՝ ի կենակցու-
թիս իմ ընդ մարդկան լսել առաւել, քան
եթէ խօսել. և սիրեմ առաւել երևիլ անտե-
ղեակ, քան եթէ հմուտ. զի մի արդեօք ես
ասելեացյց յախատ գործս, յոյր սակս մեղադիր
լինիմ նմա։ Եւ արդ՝ ասեմ մտերմութ, զոր
ձանաչեմ ձմարտութիւն. եթէ կամիք լինել և
երևել իրաւասուր և իրաւասեր, մի մերձենայք
՚ի դա։

Որդին գրէ հաւոյն ընդունելիւ առ ծնօղս երախտա-
գէտ մտօք. Իսկ։

Զոյն ինքն կենդանութիւն՝ որով կեամ զօրհաս-
նասցէ, ազդէ ինձ հանապազօր իբրև վկայ
անսուտ, եթէ որպէս ձեր եմ ես զկնոջին,
նոյն և անհրաժեշտ պարտուք պարտասցան
յայմ՚ի կեանս առ պատճառսդ կենաց իմոց.
զոյն դաւանիմ համակար յանձնառուք՝ զոր
լորասցուղ հաձուք և զոհաբերեամբ բարեաս-
տուղ. քանզի գիտեմ, եթէ Ամ պերճախօս է, որ
դիանգամ առ երկեղն և կմ պծիկամակուրիք լինի երախ-
պատիւ։ Եւ արդ՝ զոր ինչ միանգամ՚ի մօտոյ

բեմ լսել, քանեթէ խօսիլ. և ամենևին կընտրեմ որ անտե-
ղեակքն երևնամ քան թէ տեղեակ. որ չըլայ թէ առաջ
առ պակասուք մէջը ես ալ ինձամ, որուն համար որ գինքը
առաջ մեղադրեցի։ Հիմա՝ որնոր ձշմարիտ կընձանչնամիկ,
բարեհամուրեան համար կրսեմ հրամանոցդ. Թէ որ կու-
զէք որ ձշմարտուն լսոչ և ձշմարտութեն սիրող ըլլաք ու
անանկ երևնաք, առ մարդեդ հետու կեցէք։

Թղ. Ես իմ ամէն օրևան կենդանութեան՝ ինձ միշտ ձըչ-
մարիտ վկայիմը պես կըսեկայ, Թէ ինչպես ես բաղդատվին
ձերն եմնէ, նմանապես շատ եվէլաք պարտաբկանութիմնաչ
բաղդ իմ կենացս մէջ պարտաբկան եմ հրամանոցներուդ.
որ առ իմ կենացս պատճառն էք. բաղդ որտովս և մենձ
ուրախութիմը կընդունիմ և կրձանչնամ առ իմ պարտաբկա-
նութեան. ինչուդ դիտեմ՝ որ Ամպերախտ է ան մարդը, որ

վա-

մարթի էր և պատուական էր ինձ ցուցանել որդիա-
պարտ յարդուածի առ աղնուագուն Ծնողսդ,
զնոյն արդ ընկալարուք՝ ի բացական վայրացս
՝ի ձեռն Թղթոյս, զոր առաւելապէս պարտս
ինձ համարիմ գրել առ ձեզ՝ քան զայլ ամ առ-
ասկս Թղթոց առ ամ մարդիկ. և որ ըղձալի
է ինձ մեծապէս տարփանամբ քան զնամ իղձս
միաւորացանաց իմոց. և զոր խբրև նշան և կնիք
որդիական անաղարտելի պարտուցս արձանա-
ցուցանեմ առաջի ձեր. և որով իբրև գուշ-
նաքեայ միջնորդաս՝ ըղձակալի տենչմամբ
պատուասիրեմ առաւելապէս յարգանօք զար-
ժանապատուիս Ծնողսդ. ինձ կնիք ինչ սիրելի
քան զյիշատակ որդեսէր Ծնողացդ. զոր՝ ի
յիշել միանգամ՝ ի վայրկս պանդխտուԹե՛
արտասուեմ՝ ի սրտի և յաչս. զսա որում և
Ալէ՛նէ չաղչրագոյն ոսկէ չան պէտ գտանաս, նա՛է չան
պճնազս: Ի՛մեռնայն տենչմամբ հարցանեմ զոզ-
ջունէ միաւորելի կենաց ընԹացիկ աղնուա-
գուԹ Ծնողացդ. յոր և վայելել ձեզ երջան-
կաց

Վախիմը համար ե՝ համ դիպուը գալումը երախտագէտ կըլլայ: Ինչ որդիական յարգուԹի որ հրամանոցներուդ աղնուագուԹ Ծնողացս մատանց կրնայի ու պարտական էի ցըցնելնէ, նոյնը հիմա ասկսի հեռաւորուԹես տեսնէք խամ ձեր որդ-
ւոյն ան իմ ԹղԹովս, որ ուրիշ ամէն տեսակ ԹղԹերէն աւելի՝ որ մէկ մարդուն կրնայ գրել. էվելօք պարտը-
կանուԹի մը կըսեպեմ ինծի գրել հրամանոցներուդ ան ԹուղԹը. ան ԹուղԹս ինծի ուրիշ ամէն կերպ բաղձալի քաներէս աւելի սիրելի է, որ ինչպես մէկ նշանը և հատ-
ուածուն կնիքը իմ որդիական պարտուցս կընկրկեմ հրա-
մանոցներուդ, որով և ձեռքես եկածին չափ կըդիտեմ մեծաս փափաքանօք պատուել ու յարգել զՀրամանքնիդ. ինծի ուրիշ սիրելի բանմը չկայ՝ ինչպես իմ որդեսէր Ծնո-
ղացս յիշատակը, որ մէկմէ ան իմ պանդխտուԹես օրերը յիշելու կըլլամնէ, սիրտս կերլէ և աչքերս կըլեցվին. ինչուսոր Ա՛նէն՝ ես Երէկն և իր Ծնողացը ալեւոր անուշ բանմը-
նաւ Լինինար ըլլալ: Մեծ փափաքանօքմը հրամանոցներուդ

կա-

հաւէտ խոստովանութիւն ընդ ամս ձիրս մաղթեմ
՚ի նմանէ արժանաւոր սիրով։ Այս ես ծառայ
ձեր և նուաստ որդի՝ մինչև ՚ի կէտ դրուեցէ
քարտիսիս վայելեմ ՚ի քաջողջուն կենայ ընդ
հովանեաւ խնամոց Ծնողական արդիւնաբար
օրհնութենէ ձերոյ և արժանահայց աղօթից։
զորս և մաղթեմ մի առնել Հեռի ՚ի նուաստու-
թենէս զնմա աւուրս կենաց իմոց, և որովք
միայն սկնուանիմ կարել կատարել զբաղմա-
պէմ պարտս իմ առ ձեզ և առ ձեզ, և ուրա-
խասէ լինել պատճառաք որպեզութեան Ծնողացդ։

Պատասխանի. Իմ։

Ընկալաք զգիր մատանոյ որդիական սիրոյ քոյ
ցանկալի որդեակ մեր. և ընդ լուր ողջութե
կենացդ մեծապէս ցնծացաք ՚ի հոգի, Ցեսա-
նելով մեր զգիր շնորհատիր մատանոյ քոյ, զըզ-
քեզ լինքն տեսանեաք ՚ի նմա՝ իբրև ՚ի հայել-
ւոջ. վասն որոյ և որչափ ընթեռնուաք մեք զըզ-
նոյն, այնչափ և յիշեաք զքեզ։ Ա՛ստ մեր և
խորհուրդք զքեն են հանապազ. Թէպէտ և

կենաց ողջութիւնդ կըհարցընեմ. և մեծ սիրովմբ կըմնդրեմ
աստուածմէ, որ շատ տարիներով երջանիկ և խաղաղ կե-
նաց վայելեաք։ Եւ ես ձեր ծառայ և նուաստ որդի մինչման
ատ ժամն ողջ աւուրց եմ հրամանոյնեցուդ Ծնողական օրհ-
նութիւնը և արժանաւոր աղօթիւքը. և կըմնդրեմ՝ որ ըս-
զոր կենացս մէջ՝ իմ նուաստութիւնս զանունք անպակաս
ընկեք. անոնցմով միան կըյուսամ որ իմ շատ էվէլքս պար-
տըկանութիւնները՝ որ ունիմ ձեզ ու հրամանոյնեցուդ՝ կա-
րենամ կատարել, և իմ որդեակեր Ծնողացս ալրախութե
պատճառումը ըլլալ։

Ախ. Պէ. Որդիական սիրուդ մատանոյ գիրը առինք սէ
երկի որդեակ մեր, և քու կենացդ ողջութիւնը լսեցինք էվէ
լօքմէ ուրախացանք։ Տեսնելով մենք քու շնորհալի մա-
տանոյդ գիրը, առաւ կրկ թէ քեզ կըտեսնէինք. ուստի և
որչափ կրկարդայինք նէ, անչափ քեզ կըյիշէինք։ Մեր
միտքը մեր մտածմունքը միշտ քու վրադ են, Թէպէտ և

անջատեալ ես յաչաց մարմնոյ մերոյ, միշտ ա-
ւաջի ես հոգւոյ մերոյ. վասն որոյ և՛ ի խօսս և
՛ի կենակցութիւնս մեր զու հանապազ ընդ ա-
ռաջ երանես մեզ: Զօրք մեր և պատրաստանք
առ ձեզ պահապանն ամենայնի՝ վասն զի են զօր-
հանապազ, պահել զքեզ պահպանողական ա-
ջովն՛ ի բազմութենական արկածից՝ որ ըստ հոգ-
ւոյ և որ ըստ մարմնոյ. և երբև՛ ի վեր թևոյ
իւրոց բարձեալ անդորր խաղաղութիւնն ածել
հաստատանել զքեզ առ մեզ՛ ի քոյ հայրենիս.
անձկացեալ եմք մեծապէս՝ տեսանել զքեզ,
որ հաստատուն ես ծերուն մերում և յաջող
զու մեր՛ ի սպասուածս կենաց մերոց: Մեք
ամենեքին ուղղ եմք վայելեալք յանդորր և՛ ի
բարեվիճակ ընթացս կենաց աղօթիւք քո. և
զքեզ առօրհնեսցէ աջով իւրով սրբով, որպէս
զի՛ ի քեզ կատարեսցին անթերի լրութք սպաս-
ուածիցն նորա ձեռք և կենդանարարք. որով և
ըստ գնդեցիկ ծնողացդ՝ ի քեզ
ինքն առեալ աւազտեսցես զիմաստասիրին
այնորիկ, եթէ Ոչ գնաղս՛ է ժամանակի կենաց պա-
պեսէ, նա՛ ի կեանս և՛ ի յաւիտ անեղ էէ ան. և

մեր մարմնոյ աչացս հեռացերես, միշտ մեր սրտին մէջն
ես. ուսուն և մեր խօսակցուե մեր կենցաղավարուե առե-
նը միշտ զուն մեր գիմացը կելլես: Մեր աղօթքը մեր
ինդրուածքը առ ձեզ՝ անպակաս ամէն օր քեզի համար
կընենք, որ իր ձեռքին կարողութիւնը քեզ ամէն տեսակ
հոգևոր ու մարմնաւոր փորձանքներէ ազատ պահէ. ու
իր գթութիւնը քեզ մեր քովը քու հայրենիքդ խաղաղութիւն
բերէ հասցընէ. էվէլքմէ քու տեսուդ կարօտցերնիք, որ
մեր ծերութիւնը հաստատուին ես, և մեր կենացը յիշատա-
կը սիրտ ըլլաս աշխարհիս վրայ: Մենք ամենքս ողջ ենք,
ու ազօթքովդ հանգիստ և յաջող օրեր կըվայելենքկոր.
քու վրայէդ ձեր օրհնութիւնը անպակաս ըլլայ. որ միշտ կա-
տարեալ եղանակաւմբ իր ձեր և ձեռքին պատուիրանքներուը
կատարելով, և քու ծնողքդ միշտ սիրելով ու պատուե-
լով, առ Ձեռքիս խօսքը քու վրադ կատարվի, թէ Ով

մեր ծնողական օրհնուն լինել սրտիւ և բերա-
նով հանդիման հանապատ՝ ի վեր ջ լինոյ ցանկա-
լի որդւոյդ մերոյ։

Ողորմեա՛ մեզ Տէր ողորմութեամբ, որպէս հրաւիրեալ պէտքեկաս
գալ առ քեզ։ Ամէն։

Եթէ միայն ի յիշատակ բերկրականին եա
ղօհարձանաւ, քանիօ՞ն ապա և ի վայելչին
ի նոյն արդեամբք։ Ա կայեմ՝ եթէ կարի
բերկրական է ինձ կենանիկ լինել մտերմա-
թեդ. որ որչափ սիրոյդ ես ձշմարտուբ, նոյն-
չափ և սիրեցեալ անկեղծուբ. որոյ եթէ յի-
շատակաւն միայն ցնծամ, քանի՛ եւս առաւել
ի տեսանելն զձեզ ամօք։ Այս արդ՝ քանզի
քաղցր է բարեկամի՝ կենակցութի բարեկա-
մաց. և կարի պիտանակելի նոցա բացակա-
յութինն ի միմեանց, ապա իրաւամբք բարե-
կամութես մերոյ՝ խնդրեմ քառնալ յինէն
զգիմամակուխս զայս։ Ա՛ը որոյ և առաչեմ,
մի դանդաղեսցի մտերմութիդ՝ առ լրուա՛ն կա-
ցաց

իր կենացը մէջ իր ծնողքը կզպափչենէ, անիկայ ըլ կենացը մէջ ե-
ըլ ծառնչեն էպե՝ այ սիրելի կըլլայ. մեր ծնողական օրհնու-
թիւնաչ սիրական որդւոյդ վրայէն միշտ անպակաս ըլլայ։
Ինդ. Թէ որ ուրախալի բանմը լսելով միան ես կրնամ
կար զձմարձանալ, սրչափ ապա ավելի՝ թէ որ երեսաչ զա-
նի վայելեմնէ։ Ճշմարիտը կըսեմ՝ որ հրամանոցդ սիրե-
լութեը հետ կենակցութիը էվէչջմը ինձի ուրախութեմբ-
նէ. որ որչափ ձշմարտութիմը ձեր բարեկամը կըսիրէքնե,
անչափալ երեն սրտանց սիրելի էք. և թէ որ ես զհրա-
մանդդ միտքս միան բերելով՝ ուրախութեմբ կուննամ,
սրչափ ապա պիտի ուրախանամ՝ աչացս առչևը տեսնե-
լով զհրամանդդ։ Ընդ՝ որովհետև բարեկամին էվէչջմը
անուշ կուգայ բարեկամներուն հետը կենակցիլը, և շատ
գժվարին բանմընե իրենց՝ մեկմեկե բաժնվիլը, ես ալ հի-
մա իմ բարեկամութես կըհարկաւորիմ խնդրել հրամա-
նոցմե, որ մեզ ուրախացընէք հրամանոցներուդ տեսու-
թիը։ Ասոնի և սա իմ սիրալիր հրաւիրմունքս, որով որ

զհրա-

մաց սիրտդիր հրաւիրատանացս, որով մեծապէս ըղձիմ հրաւիրեմ արդ զմտերմանիդ գալ առ մեզ և առնել մեզ ըղնորհս զայս մեծ։

Պատասխան. Խ՚։

Ո՞վ թէ քաղցր է տեսուն քարեկամի, քաղցրա գոյն է կատարումն կամաց քարեկամի. նա՛ զի և ընորհս ինձ մեծ ընդունի յանձին կամակա տարն. ըստ որում առաւել պատճառ ես ինքն յա ւուր յայսմիկ՝ ի կատարումն սիրտդիրդ հրաւի րանացդ մտերմանել. վ՚ն որոյ և վաղագոյն՝ որ չափ մարթ իցէ՝ խոնարհեալ կամ ընորհակա լութ՚ի լրումն կամաց մտերմանել։ Ո՞չ այժմ ինչ փափաքելի ընուլ զգրեալդ մտերիմ սէր րոյ. այլ ներուցէք ինձ նուիրն սիրոյ, եթէ յա պաղեցից ընոյն, ծչ կամաւ, այլ՚ի հարկէ. քանզի քաղմօրինակ անխուսափելի գործանք պատահեալ են արդ ինձ. յորոց ըստ կարի փու թասիս Ձողոպրեալ զանձն՝ եկից առ մտերմանալ ընորհատրտում սրտիւ՝ լինել հրաւիրակ սէր

ջնրաւանոցդ սիրելութիւնը մեծ սիրովը մեր քովը կընրա ւիրեմ, կազաչեմ՝ որ՚ի գործ գնելու չուշացընէք. հապա հրամմէք մեզի, ու մէկ օրմը առաջ՝ մեզի առ մեծ ընոր քը ցըցընէք։

Խ՚. Պէտ. Թէ որ բարեկամաց տեսուիը անուշ բանմը նէնէ, աւելի անուշ է իրենց կամքը կատարելը. որով և մեծ ընորքմը իրեն կըսպասնայ կամք կատարող բարեկամը. ինչպէս ասօր ես էվէլօքմը՝ կատարելով հրամանոցդ սի րելութիւն սիրալիր հրաւիրմանիքը. ուստի մեծ ընորհա կալութիւնմը պատրաստ եմ՝ որ որչափ որ կարելի է նէ շտապով՝ ի գործ գնեմ հրամանոցդ սէրը։ Կրփափաքեի՝ որ հմանակուց մէկէն գրածնիդ կատարէի. Թողուե կընորհէք ինձի քիրոյ, եթէ որ հարկաւոր բանիմը համար քիչ մը ու շայընեմ. ինչու որ՝ շատ զանազան զբաղանքներ հիմա վրաս ժողվերին. սակայն կրջանամ որ մէկօրմը առաջ զանոնք ետեւնէնուով վրայէս, գամ տեսնեմ զհրաւանքդ, և մեծ

սէր

սիրոյդ՝ ի պատուճեալ զմեր աղքատին յարկ
գալստեամբ արժանաւործար անձինդ ։

(Ո)ուշդ ընպանուելնէ գրեալ առ Բարեկան՝ ընդ ընծայիցն առաքելոյ · ԽԵ ։

Ընծայեցէք սիրոյ չիք հնար գտանել՝ի զգալեացս զուգահաւասար նշան · վասն որոյ և որչափ ինչ ցոյցք արտաքինք մտերմանէ՝ի մտերմացդ ցուցցին առ մտերիմն , նոքա ձշգրիտ պատճառեր սիրոյն լինել օչ ուրեմն · այլ եթէ մարթիցէ առնել՝ ստուերք իմն են նոքա ։ Ողորմածեայ ընծայս իմ , զոր առաքեմ առ մտերիմդ , օչ է յայտարար անթերի՝ մեծութենէ սիրոյ մտերմանելոյ , որով յօդեալ եմ ընդ քեզ · այլ ընկալիցէ զսա հաճութեամբ սրտի՝ զկնի իբրև ըստ օրէր · և որպէս բանիս խնդրոյճածք են այժմ , զգուշնաքեայս՝ որ անարժան է ձերումդ արժանապատուելոյ , համարեսջիք իբրև մեծ , զի՝ի մեծէ սիրոյ ընծայեմ · Էլ ինդրէի , ընդ զինչ է՝ ոչ լինէր , կամ պատճառ լինէր · այլ ընդ որում ոչ [illegible] ։

Ընդ

սիրովդ հրաւիրեմ, որ մեր քովը հրամմիք, և մեր աղքատ տունը՝ ձեր արժանապատիւ անձամբը պատուիք ։

ԽԵ · Ան մենծ ու պատուճական առաքինութենէն սիրուն հաւատար նշանը առ մեր տեսած բաներէն չենք կրնար գըտնել · ուստի և որչափիկ արտաքին նշաններ սիրոյ՝ մէկմէհու բարեկամներէն ցըցընենինք , անոնք սիրոյն քուն պատկերքը չեն , հապա անոր իբրևթէ շուքն են ։ Ա՛ս իմ ազգըտուկ ընծաս , որ հրամանոցդ սիրեբուելթենը կընծրկեմ, իմ մենծ սէրս՝ որովոր հրամանոցդ հետը կատվերեմ՝ չնկրնար կատարեալ կերպովմը բացատրել · սակայն կըխնդրեմ՝ որ ընդունիք զանչափ գոնե ինչպես մէկ անկատար նշանը իմ կատարեալ սիրուս · և առ պզտիկ ընծաս՝ որ ձեր արժանապատուելոյնէն անարժան է , մեծիմը առէք սեպհեցէք , ինչուան մենծ սիրովմը կընծայեմ · Կայէ՛ք՝ չէ , ըն ինչ է՝ որ կըլլայ , կամ կըպատրվի · հապա՝ ըն ինչ պատճառ (կըլլայ) · որով ես ալ ուրախանամ՝ չէ թէ հրամանոցդ ընծայդը խրկելուս համար , հապա սիրդը ցըցընելուս համար ։

տալ և ես ընծայեցայ՝ ուչ յընծայեն զընծայս, այլ՝ ի ցուցանելն զաչեր. և գուբ ընկալցիք ուչ. զընծայ, այլ զսէր։

Պատասխանի. Խ.Օ.։

Ընկալայ շնորհատարտ սրտիւ զընծայս սիրոյ մտերմութեդ, և ընդարձակեցայ ի սէրդ՝ զոր ցուցանէք առիս արժանաւոր ընծայիւք։ Ոչիք ինչ բերկրականի սիրելեաց՝ քան զտեսու[թի]ն նշանի սիրոյ առ ի մտերմաց. զոր՝ որպէս միշտ, նոյնպէս և այսօր ի ուրծատարգև նշանդ սիրոյ՝ որչափ բերկրալից առնէք զմտեր[ու]թիւդ, նոյնչափ և շնորհատարտ։ Ո նորհ ուրնեմ ուրծատիս աեւն սիրոյդ՝ յորմէ շարժեալ պատուհասիրեք զնուճաստուելս ընծայիւք, զոր որչափ ընկալայ ի նշան և ի հինիք սիրոյդ, այնչափ և յանմոռաց յիշատակ սիրոդիդ ի սրտի և յաղթիւնս։

ԹՈՒՈՒ ՂՈՒԿ.

մար. և հրամանքնիդ ալ ընդունիք չէ թէ ընծայմէ, հապա սէրմէ։

Խ.Զ. Պէ. Մենձ շնորհակալութեամբ ընկալայ հրամանոդդ սիրոյ բարեհամուռ ընծան. և եվեչք մը ուրախացայ սիրուդ վրայ, որ կրցրցնեք ինձի աս արժանաւոր ընծայովը։ Ձիկայ մէկ բանմը, որովոր անչափ ուրախանան սիրելիք, ինչպես երբոր սիրոյ նշանը մեկզմեկե կրաեմնեն. և հրամանքնիդ ինչպես միշտ սիրովդ՝ նմանապես աւօրալ աս ուրծատարգև սիրոյ նշանովդ՝ որչափ կուրախացնեք ձեր բարեհամը, անչափ ալ պարտիկան կընեք զանձն։ Եվեչք շնորհակալ եմ ձշմարիտ սիրոյդ, ուսկից ոչ չարժելով՝ կրպաուիլք իմ նուճաստուելս աս ընծայովը. և ես ինչպես ի նշան հրամանոդդ սիրոյն զաուիկայ ընկալայ, նմանապես և անմոռաց մուացս և գործոցս մէջ միշտ կը յիշեմ զսիրելիդ։

ԹՈՒՂԹՔ ՅԱՆՁՆԱՐՁԱԿՈՒԹԵԱՆ ԿԻ ԸՆԾԱՅՈՒԹԵՆ։

Յանչն առնէ ոչ բարեկամ ղբարեկաւն եւր. Խ։

Պարզ եմ, և զմարդասիրութիւն ինձ օրէնս ունիմ տուեալ՝ի բնութէ. ՚ի քաղաքի քնակեմ, սիրատ է ընուլ զպարտս քաղաքական կենաց. Թողութիւն առնել՝ զոր առաւելապէս ՚ի գէպ տեսանեմ առեղծոյս ՚ի գրել. եթէ բարեկամք են իմ, հնարկ է ինձ վարիլ ընդ նոսա իբրև ընդ բարեկամս. եթէ ՚ի ժամու և ՚ի տարաժամու բաղխեն զդուրս բարեկամիս, սիրատ է ցուցանել նոցա զարդիւնս բարեկամութէ. յոր եթէ ակարանամ, դիմեմ և ես առ իմ մտերիմս, որոց մտերմագոյն զձերոյինդ Ճանաչեմ մտերմուն։ Ալ կայեմ անվրէպ դիւռաք, եթէ բարեսէր կամք ազնուականն անձինդ բազմապէմ արդեամբք այնչափ զօրաց եալ

Թուղթ Յանխարարուն։

Խէ. Արովհետև մարդ եմ, մարդավարութիւնը ինծի բնական օրէնքիմբ կըսեպեմ. ինչպես քաղքի մէջ կըբնակիմնք, այնպէսալ քաղաքավար ըլլալու ես պարտաւորեան կըճանչնամ, բայց որնոր տեղւոյս աւելի յարմար կըսեպնեմ զուրցելու, եթէ որ բարեկամներ ունիմնք, հարկաւոր է ինծի՝ որ նրանց հետ ինչպես բարեկամաց հետ վարիմ. Թէ որ յարմար կամ անյարմար ժամանակ եամէ բանիմբ ուզելու ըլլանիմ, պէտք է որ բարեկամութեան արդիւնքը իրենց ցըցնեմ. նակ թէ որ չնկատեցնամ, եսալ իմ մտերիմ բարեկամներուս կըյնեմ, որոնց գլխաւորը հրամանոցդ սիրելութիւնը կըճանչնամ։ Ինձ՝քիմբ գիտեմ և կրկրկայեմ, Թէ հրամանքնիդ հրամանոցդ բարեսիրութիւնը՝ այնչափ զանազան բարեկամութեան արդիւնքներ ուրախութիւնմբ ցուցուցերնիդ միշտ ձեր բարեկամ

ման

Եալ են՝ի ձեր բարեկամս զուարթամիտ յանձ-
նառուբ, մինչև գովին տայք նոցա հանապազ-
ջօր պատճառս յաձախագիր նամակօք ընծայ-
ուիք՝ աչխատ առնել զմտերմուիդ՝ի յանձնա-
պարուիս իւրեանց։ Ա.յլոյ ածապաշտ և բոռ
աչխարհիս կենաց բարեվիճակ, որ նամակաւս
լմոլ այսու յանդիման լինի տէրունէ ձերում,
և մի յիմոց մտերիմ բարեկամաց, որում պար-
տապան զանձն գտանիմ հատուցանել զպարտս
մտերմութեես։ Պետացն հաւաստեաւ զդմա-
նէ, զի նեղուիք բազմագիմիք այսր՝ի քաղա-
քիս յարանց անիրաւաց յոգիս ապաստանն առ-
նեն զնա, և զպարտուիք բազմօրինակք կու-
տին՝ի դլուխ նորա կիւրոց թշնամեաց. վա՛ ո-
րոց և վաղագոյն բոռ կարի՝ ոչինչ հոգայեալ
զանձին հանդստեանէ և զնմա փոյթ՝ի միջ
առեալ, թափեցի զնա՝ի նեղչաց իւրոց. և
արդ առաքեցի զդա այդր առ ձեզ։ Ա.պրեիմ
զնոր ձեռինդ պաշտպանուբ վա՛ նորա՝ի քա-
ղաքիդ, եթէ երթեք և այդր հասցեն թշնա-
միք

մացը, որ ինձեան առով իրենց միջս պատճառումը կու-
տաք՝ որ առեալ առեալ յանձնապարտութեե թղթերով հրա-
մանոցդ սիրելուիը աշխատացրնեն։ Ա.ս բարեպաշտ և բա-
րեվիճակ անձը, որ առ իմ թղթովս հրամանոցդ տէրունէը
կընդունիցանայ, իմ մտերիմ բարեկամներուս միկն է. իս
պարտական կըսեպեմ՝ որ իրեն իմ բարեկամութես պարտ-
քը հատուցանեմ։ Ցետոյ որ հոս քաղաքս շատ զանազան
ներքնիներով անիրաւ մարդիք զինքը կըջարչարեն կոր. և
իրեն թշնամիները շատ տեսակ զրպարտութիներ (խփոխ
բաներ) վրան կըձգեն կոր. ուստի չնայելով ամենևին իմ
հանգստութես և ամ հոգւով հաւէ ինդելով՝ որչափ կարելի
ինձ շատ ջանքս իր ջարչարողներէն զինքը խալըացնել, և առ
տեղը հրամանոցդ խրկեցի։ Կըսնդրեմ, որ հոն հրամանոցդ
զօրաւոր պաշտպանութիը և օգնականութիը իրմե անպակաս
ընէք, թէ որ իրեն թշնամիները հմատալ գան՝ զինքը չար-
չարելու։ Կըվերկայեմ իրեն համար, թէ որչափ անիրաւու-
թիւ ու առնուլ իր թշնամիքը իրեն վրայ կըհասցնեն, ան-

ա-

միք գործս չարչարել զնա ։ Ա կայեմ հաւատ
ան գիտութիւնք , եթէ օրհասն անխրատութիւնք եւ
առաքն խօսին զնմանէ թշնամիք իւր , այնչափ
եւ պաշտպանեսցէ եւ չատագովեսցէ արժանի է
նա առ ի ձէնջ ։ քանզի գիտեմ՝ եթէ արդար
է գործ յանմի , եւ ոչինչ արժանի զրպարտութեցդ՝
զոր միանգամ քաղքաղէն զդմանէ զրպար-
անիքն՝ գործեալ է գործս ի կեանս իւր ։ Ո՛ա
նաչեմ զարդարութիւնդ անձինդ քանզութիւն , մի
որոյ եւ զարդարդ զայդ ընծայեցի արդարութիւ-
նով քարեկամիդ ։ եւ արդ՝ քանզի զարդարն
հատուցանել կամիք ամենեցուն , յարդար քա-
րեկամիդ իմ յայդ՝ աղաչեմ՝ ցուցիք առաւե-
լութիւն զպատուոյ արդեանց արգարութեան ձերոյ ։

Պատչեալ՝ քարեկամ քարեկամի յանկին առանձ պէտ
րեկան . Ասէ՝ ։

Ցարդ զգիր մատանոյ իմոյ յգէն առ մաեղիմ
անձնդ ։ այլ զայս նուազ գիս ինքն գլուսաւին
ահա առաքեմ առ ձեզ ։ այսինքն՝ զմաեղիմ
քարեկամն ։ գիտեմ՝ եթէ գլուսաւին իրաւա-
ցուսկիք զբանս ։ քանզի ինքնին վկայէք՝ եթէ
ոչ

ջանիւ հրամանոցդ պաշտպանութիւն և չատագովութիւն արժա-
նի է ։ ինչու որ՝ գիտեմ որ առիկայ արդար է իր ամենին
ըրածովը ։ և իր կեանցը մէջ անանկ բանմը չէ ըրած , ո-
րուն համար արժանի ըլլայ առ զրպարտութիւններուն՝ որ
իրեն վրայ առուիթ կընդրեն ։ Կընամնիտամ գհրամանքդ՝
որ էվէլգիլը միտ առդարեն կրսիրէք ։ ուստի առ արդար
մեղադայ՝ հրամանոցդ իմ արդարասէր բարեկամիդ կը-
յանձնեմ։ և որովհետև ամէն մեկուն իրաւունքը կուզէք
հատուցանել , կաղաչեմ՝ որ առ իմ արդար բարեկամիս
հրամանոցդ արդարութիւն պատուղը էվէլգիլը ցրցընէք ։
ԽԸ . Մինչև հիմա մատանոյս գիրը կրսիրեին հրամանոցդ
սիրելութիւնը ։ բայց առ անգամ իս բոլոր կրսիրեմ հրամա-
նոցդ ։ այսինքն՝ իմ մաեղիմ բարեկամն ։ գիտեմ՝ որ էվէ-
լգիլը իրաւունք կատարած բանիս ։ ինչու որ հրամանքնիդ

որպէս դուք, նոյն և դա՝ ոչ այլ ոք ևք ինձ, բայց եթէ՝ ի՛ս ես։ Զայդ դա այդր՚ի քաղաքդ վ՚ո վաճառականուե. ունի ընդ իւր բազում վաճառս պատուճանս՚ի քաղաքէ աստի մեր՚ մէ, վաճառաշահ լինել անդանօր։ Յղթով խոստ սյսուհիկ ձեզ յանձն առնեմ զնա. և այ՚ գաչէմ՝ զի զդա ընկալջիք ոամ սիրով. և յեր՚ կիզդ օտարուե հնոյ տարջիք գամ՝ յինչև նոյն պետս դարա.՚ի տեսանելն զնա՝ զիս ինքն հա՚ մարեալջիք տեսանել. և՚ի խնամածելն գամ՝ համարիմ՝ եթէ ինձ զլուսլին խնամարկեք. վա՚ յելջիք ընդ գամ՝ իբրև ընդ ձերում բարեկա՚ մի. քանզի որպէս ես ինքն կապեալ եմ ընդ ձեզ յօդիւ բարեկամուե՝ և նա ընդիս, նոյն՚ պես և՚ի ձեզ յօդեցոյն դա լինել. վկայեմ վ՚ո անձին նորա, (որպէս և մաերմուե՚ն զիւրձ առեալ գնորա՝ ծանիցէ գնա,) եթէ այր ձշմա՚ րիտ է և անկեղծ, հաւատարիմ և արդար, խնաստուն՚ի գնացս և յաջողակ՚ի գործս։

ԺԵ

Ա՚ղբ՚

ալ կըլըկայէք՝ թէ ինչպէս գուք, նմանապէս ասիկայալ ինձի ուրիշ զաս անձմը չէք, բայց եթէ մէկ ասրիշ էս մը։ Ասիկայ հոս քաղաքդ վաճառականուեն համար կուգայ հոր. իր հետ սա մեր քաղքէն շատ պատուճական վաճառ՚ ներ (մալեր) ունի, որ անոնցմով հոն վաստկի։ Ա՚ս իմ եղբ՚ովս հրամանոցդ կըյանձնեմ զանի. և կաղաչեմ՝ որ ձամ սիրով զինքը ընդունիք. և սա օտար երկիրը իր ամ՚ մէն պետանաւորութեը վերակեցուեն ընէք. զասիկայ տեսնելով՝ անանկ սեպեցէք թէ զիս կըտեսնիք. և հրա՚ մանքդ սատր սէր կանգնելով՝ ես անանկ կըսեպեմ՝ թէ քաղաքացին ինձի սիրուեն կընէք. իր հետը ինչպէս հրա՚ մանոցդ բարեկամիմը հետ անանկ վարեցէք. ինչու որ՝ ինչպէս ինքը իմ հետս ձշմարիտ բարեկամուեը կատ՚ վերընէ և եսալ ձեր հետը, նմանապէս հրամանոցդ հետանալ խոսով կրկատվի ասիկայ. երեն համար կըվերկայեմ, (ինչպէս հրամանքնիդալ փորձառուեը պետը ձանչնաք զինքը,) որ ձշմարիտ և առանց կեղծաւորուե մարդ՚մը՚ նէ. հաւատարիմ ու արդար. խնամատուէ կրվարի իր ամ՚ բեն բանին մէջ և գործք առնող մարդմընէ։ Ա՚ս ձեր բա՚

ջե

Ա. Ծ. Ա. Ա. Ա

ինչ Թուխանի ամօթս) յաջողութ և քաջողջութ եկն եհաս դա այսր առ մեզ. յորում առաւել քան զոր գրեալն էիք վ'ն դորա՝ արժանաւոր գովեստս, տեսի արդեամբք. վ'ն որոյ և անյապաղ կապեցայ ընդ նմա բարեկամութ. գիտելով հաւաստի՝ եթէ այսպիսի քաջ բեկամք են, զորոց հարցեալ Կ.ղեքսանդրոս՝ եթէ ուր ունիցի զգանձն, ասէր՝ Ի սուսս. և առաւել քան զոր միանգամ յանձն արարիք ինձ վ'ն դորա, և որչափ ինչ յանձն առնէք ինձ արդ նորոգ բարեկամուիս իմ ընդ սմա, կապտարեցից ի դա կամակար սիրով։

Յանչն առնէ ոչ բարեկամի զրկել ի՞նչ.

Որքան բարեկամութ ուսուցանեն մեզ՝ հաստարձակ սիրով վարիլ առ բարեկամն. և ես զմտերմութ ձերոյ զանկեղծ բարեկամութի՝ ի վաղնջուց իսկ հաստատեալ գիտեմ. մինչ զի զոր Կ.ենանդրոս ասէր խմաստասէրն վ'ն սուտ քարեկամանց, եթէ Որ՝ ի ժամանակի ջբարեկամն գգուճէն, ժամանակին են սիրելիք և ոչ բարեկամին, զնոյն

քովը. իրեն վրայ ինչ արժանաւոր գովասանք որ գրեցրեիքնէ՝ ես գործքով ավելին տեսայ. ուսան և առանց ուշանալումը իր հետը բարեկամութը կապվեցայ. աղեկ պիտնալով որ այսպիսի բարեկամներն են՝ որոնց համար Ալեքսանդր Թագաւորը՝ (երբոր իրեն հարցուցին՝ Թէ իրեն գանձը ո՞ր է,) կըսէր Թէ՝ Ալսոնց գովը: Հրամանոդ յանձնարարուէն ավելն և որչափ որ հիմա իմ վրաս պարտք կըզնէ իրեն հետը եղած աս իմ նոր բարեկամութիս, իմ սէրս էվէլօք ուրախութեմը կըցըցնեմ իրեն վրայ:

Ծ. Բարեկամութ օրէնքը մեզի անանկ կըսորվեցընէ՝ որ հաստարձակ սիրովմը վարինք բարեկամաց հետ. և ես հրամանոդ սիրելութ Ջնմարիտ բարեկամութը չատ ժամանակէ՝ ի վեր էվէլօքմը գիտեմ. անանկ որ՝ ինչ որ սուտ բարեկամներու համար մէկ խմաստասէրմը կըսէրնէ, Թէ Որոշ որ հոն մէկ ժամանակը սէր կըցըցնեն իրենց բարեկամացը, ասոնց ժամանակը ավելի կըտեւէ՝ հոն ըլ բարեկամ-

ևս

զնոյն ջրջեալ իմ՝ ի վեր մտերիմ անձինդ՝ վճ-
կայեմ հաւատալ դիտաւորեալ, եթէ դուք՝ որ
յամենայն ժամանակի պղծէք զբարեկամն,
բարեկամին էք միշտ սիրելի, և ոչ երբէք ժա-
մանակին։ Այսուհետև օրինօք բարեկամանէ վա-
րեալ արդ առ մտերմանիդ, առաքեմ առ ձեզ
զսիրելին որդեակս իմ՝ ընծայելով սիրոյ ձե-
րում նամակաւս այսոսիկ։ Ընդէղի զդա այդը
՝ի քաղաքդ, վարժիլ յայն ինչ արհեսպ, ևս. ինքն
իսկ մանուկն ուշիմ է. և որպէս տեսաւ ան-
դաստին ՝ի տղայ տիոց իւրոց, յաջողակ է ՝ի
գոյն. այլ և դեղեցիկ մօրուք մօլեալ է վհետ
գորա. աղաչեմ զմտերմանիդ՝ զի զդա մուծջիք
նախ ՝ի դերահռչակ վարժարան քաղաքիդ՝
յուսումն լեզուաց. ասպա առեալ դինջիք զնա
առ ոտս միոյ ՝ի ձարտարաց գործին արուեստի.
և յամենայն ինամս նորա վերակացու եղիջիք
գմա, և հսկեսջիք յամենայն գնացս նորա.
որպէս զի ընդ հովանեաւ պաշտպանութեանդ և
տեսչութեանդ ձերոյ՝ որպէս յարհեստին իւրում,
նոյն և ՝ի քաջալաւուն վարուց յառաջադէմ

եւս նոյնը հրամանոցդ սիրելութիւնը վասն դարձընելով՝ կը-
վճկայեմ, թէ հրամանքնիդ՝ որ ամէն ժամանակ անպա-
կաս ձեր սէրը ձեր բարեկամին կրցըցընէք, միշտ բարե-
կամը կըսիրէք, և ոչ երբէք ժամանակը։ Նոյն բարեկա-
մութեանդ օրինօքը հիմա վարվելով հրամանոցդ հետը, իմ սի-
քելի որդիս կըսիրեմ հրամանոցդ՝ առ իմ թղթովս յանձ-
նելով զանի հրամանոցդ սիրուն։ Ամիկայ հոս քաղաքդ
խըրկեցի, որ առ պետակ արհեսպին են, մէջ վարժի. խելքով
ազայ է. և ինչպես իրեն պզտիկուէ ՝ի վեր տեսնըլեցաւ
նէ, առ արհեստին ընդունակ է. ասկէց ՝ի զատ շատ սէր
ալ ձգերէ առտը. կաղաչեմ հրամանոցդ սիրելութիւնը՝ որ
առանձ՝ քաղքիդ երևելի գպրատունը իսօթէք որ լեզուները
սորվի. եւս՝ առ արհեստի վարպետներուն մէկին քովը
դնէք զանի, և իր ամէն պիտանաւորութեանը տեսնը վերա-
կեցուն ընէք իրեն. աչքերնիդ վրայէն անպակաս ըլլայ,
որպէս զի հրամանոցդ պաշտպանութեանէ և վերակեցուն ներ-

քեր։

գոյն գա : Ալ ստահ եմ՛ի սէր մտերմութեդ, եթէ առաւել քան զոր հայցեմս՝ ընկալայց՛ի ձէնջ :

Պատասխանի առաքեալեան . ՃՀ. :

Ընդհակայ զընտրհագիծ գիր ընծայական՝ մտերմութեան սիրոյ ձերոյ վէս սիրելի որդւոյդ . և խնդայի ընդ նշան անկեղծ և հաստարձակ սիրոյ քոյ քան զամիս՝ զոր առեր զրոյմեալ՛ի նմա . արդարի ակնկալեալ միայն տարիմամբ այսպիսի սեաց լիզելոց առ՛ի ձէնջ , նոյնչափ և ցնծութիւն իմ այժմ ընդ հասանել ուխտի փափաքանաց՝ գոյ : Արդ՝ մի՛ ինչ ամենևին յայսմհետէ հոգ յանձին կալցիք վէս որդեկիդ . եւ՛ն եհաս գա այսր առ մեզ յաջողութիւք և խաղաղութիւք . և սիրելի ես զնա՝ իբրև զիս որդի . զի և ինքն իսկ՛ի գնացս իւր փարելի ամենեցուն ընծայէ զանձն . և գեղեցիկ ուշիմութիւն յայնպիսուն հասակի՝ յուսացուցանէ զամենեսեան զմեզ՝ եթէ յարհեստն անգ իւրում նա յառաջադէմ գիտցի քան զբազումս հասակ-

կաց

քիը , ինչպէս իր արհեստին , նմանապէս բարի վարուց մէջ ալ առաջ երթայ : Հրամանոցդ սիրուն վտահ եմ, որ խնդիրքես ալ՝ կրնայ հրամանոցմէ տեսնել :

ԾԱ . Գիրդ յոյժ առնելոյ . Հրամանոցդ սիրելւոյն ընդհանրապէս յանձնառարուն գիրը սիրելի որդւոյդ համար՝ առի . և առար մէջը տպաւորված տեսնելով հրամանոցդ բարեխամական և հաստարձակ սիրուն նշանը՝ էվէլօք ուրախացայ . որչափ փափաքանօքմբ այսպիսի նշանաց կըսպասէի հրամանոցմէ , անչափաչ հինա հասնելով առ իմ քաղձանացս՝ ուրախութիւնս չառ կատարեալ եղաւ : Հինա ասկից ետև ամենևին հոգ մի՛նար չունենաք առ ձեր զաւկին վրայ . և կաս հաստատ ասկայ մեր քովը խաղաղութիւք և աջողութիւք . և իմ զաւկիս պէս զինքը սիրեցէք . վի՛ զի ինքնակալ կրնէ վարմունքովը զինքը ամենուն սիրելի կրնէ . և իր առանձին ազէկ խնդքովը մեզ ամենքս կըյուսացընէ , թէ առ արհեստին մէջ ինքը իր շատ հասակակիցներէն ավելի առաջ պիտի

երթ

ցակիցս իւր . զպատճառն զի՝ և յարևմուն ծագման յայտնի է աւուրն վիճակ ։ Ո՞ւմեւնայն ինչ զոր միանգամ գրեաց մտերմութիւնդ առիս վճռատրա , հատարեցի և հատարեցից մեռոգիւր՝ մինչև՝ ի քաջալարժ լինել նոր յայն արհնատ ։

Պատասխանի բառատական . Ա՛ ։

Ա՛եծ ասէս զժկամակութիւն սրտի հայ ինձ առաջի այսօր բերել՝ ի դրութիւն պատասխանւոյ մտերմութեդ թղթոյ . մինչ զի և զ լեռւին լռէի արդեօք , եթէ ոչ բռնադատէի զարձեալ յօրինուց սիրոյ իմոյ՝ զանպիտանութիւս իմ առ սէրդ (թէպէտ և՛ ի կամս ակամայս) յանդիմանել առդ առաջի սիրոյ ձերոյ ։ Ա՛յլ դուք ինքնին մտերմութիւ սիրոյ՝ մաղթեմ՝ տուք սիրտս ձեր վշտացելոյ սրտիս բանիւն այնուհիկ , եթէ Աբ սիրելեաց օգնել ոչ կարեն , անկարողութիւն յուսահատէն . ինչ որ ոչ կարին՝ յանդգնս . համէն մեծ ասէս տեսչ մամբ լսուլ զգրեալս մտերմութեդ յաղագս որ պ ե՛ւ կին ձերոյ իբրև զանխուսափելի ինն պարտս սիրոյ իմոյ . ներեցէ՛ք սիրով՝ եթէ ոչ կարեմ .

երթայ ։ Ա՛ղմէն բանը՝ ինչ որ ձեր սիրելութիւը ձեր որդւոյն համար ինձի գրեցնէ , հատարեցի և կրկատարեմ մեծաւ սիրով , ինչպան ազէկմը վարժի ինքը առ արհեստին մէջ ։ Ծ՛ր . Պ՛ոէ չանչ ըստնելոս . Էվէլօքմը դժվարին կուգայկոր ինձի առօր՝ որ հրամանոցդ սիրելութե թղթոյն պատասխանը գրեմ . անանկ որ բոլորովինալ կըլսէի , թէ որ դարձեալ իմ սիրուս չնհարկուսորէի՝ որ (թէպէտ և ակամայ) իմ անպիտանութեիս հետս հրամանոցդ ծանուցանեմ ։ Ա՛ւ կայն կրկնդրեմ՝ որ հրամանոցդ սիրելութիը մոխիթարուի տայ իմ վշտացեալ սրտիս ան խօսքովը՝ որ կըսէ , թէ՝ Որոնք որ սիրելեաց էին հրնար օգնելնէ , անկարողինին հրաժարնէ . ինչ որանք որ էին տալէրնէ՝ չանչանէնին ։ Մ՛եծ ասէս կրփափաքէի , որ սիրելութեդ գրածներդը ձեր գաւակին համար գլսեի տանէի ինչպէս մենձ պարտականութիմը իմ սիրուս . սիրով Թողուի հրշնարհէք՝ թէ որ չիկարենամ . վե՛ղ մեկ քանի օրէն ետև՝ էվէլօք մենձ և հարկաւոր գործքիմը

հա-

քանզի յետ քանի մի աւուրց յաղագս կարևո
րագունի և անհրաժեշտ գործոյ հանդերձեալ
եմ մեկնիլ՝ի քաղաքէ աստի իմմէ. վը՛ որոյ
և զսիրելի որդեակն ձեր առ ժամս ապաստան
արարի աստ՝ի քաղաքիս՝ի մի ոմն՝ի մտերմաց
իմոց յայս անուանն ևս. զոր դուք իսկ քաջ ձանա
չէք. և ինքնին՝ի վը՛ հասեալ էք նորա գէղե
ցիկ դաստիարակուհեն՝ որոյ տքնի՝ի վը՛ ման
կանց. մինչև զկամս ձեր ծանուսջիք նմա զը
րուել վը՛ որդւոյն ձերոյ:

ԹՈՒՂԹ ՔԽՆԴՐՈՒԱԾՈՑ:

Նաբեկամ՛ խնդրեն ինէ՝ի բարեկամայ. օրինակ իմն՝
զօգնութե՛ի ՛ի ձեծէ հեղութե՛. ՕՎ:

Ի հա ժամանակ ընդունելի, յորում տես
ցէ աշխարհ, եթէ գո՛ն՝ի նմա ձմարիտ
բարեկամք. իբրև զի՝ ձմարիտ բարեկամ՝ի
տարադէպ անցս բարեկամին հանդիսանայ.
յորում և բարեկամութե՛ն առաքինութե՛ զօ՛ար
ձայեալ բերկրեսցի, տեսանելով զդեղեցիկ
պտուղ

հաճար քաղքէս պիտոր եղէմ երթամ. ուստի ձեր սիրե
լի որդինակ հիմակվան հիմն հոս իմ բարեկամներուս այս
անուն մեկին յանձնեցի, որ հրամանքնիդակ ալեկ կըձանչ
նաք. և ալեկ գիտեք իրեն արթուն վերակեցուիը՝ որով
որ կընայի տղոց վրայ. ինչվան որ հրամանոյնեերուդ կամքը
ձեր որդւոյն համար՝ իրեն գրով ծանուցանեք:

ԹՈՒՂԻՒ ԽՆԴՐՈՂԱԾՈՅ:

ԾԳ. Ահա է յարմար ժամանակը, որ տեսնեն մարդիք՝
թէ ձմարիտ բարեկամներ կան եղեր. ինչու որ՝ ձմարիտ
բարեկամը՝ բարեկամին նեղութե՛ ժամանակը յայտնի կըձ
ձայ. նմանապես բարեկամութե՛ առաքինութիւնակ տեսնելով
բարեկամաց վրայ իր գեղեցիկ պտուղները՝ ուրախանայ.
և մեզքակ՝ որ մեկմեկու բարեկամութե՛ վրայ կուրախա
նանք՝

պատուղ իւր՝ պտղաբերեալ ՚ի բարեկամս . յո-
լուսմ և մեք՝ որք խնդամք ընդ բարեկամուհիս ,
ցուցցուք զբարեկամութիւն . եա ՚ի խնդրելն ՚ի
բարեկամէ , և դուք ՚ի տալն բարեկամի . քանզի
զի շուրջ հայեցեալ զամենեքումբք ՚ի մեծի
նեղուեա , ոչ զոք , այլ զձեր միայն մտերմու-
թիւդ գտանեմ ինձ անքոյթ ապաստան , յոր
և ապաւինիմ մեծաւ վստահութիւ . քանզի զկնի
բարեկամուհեն հաւատամ բարեկամիս , նախ
քան զբարեկամութիւն՝ լինիմ քննօղ ։ Կոչին
համարձակութիւ սիրոյ՝ զոր ունիմ և զոր ու-
նիք , գրեմ առ սիրելութիւդ զթուղթս , որով և
ցաւագին անձամբ ծանուցանեմ (զայս ինչ)
վիշտս վտանգի անհնարին տարակուսանացս՝
որ հեղաւ զինև յաւուրս յայսոսիկ՝ մինչդեռ
զրճարձայեալ եի անդորրաւէտ խաղաղութիւ .
այս պատահար դառնութիւ զոսկերս իմ առ-
հասարակ խախտեաց ՚ի կայից . արեամբ եվից
զսիրտս և ոտագնացս սրտաբեկ՝ յուսահատուր
արկ զինև . Ա՛ւ այնպէս ՚ի սիկբանէ չհանդիպել քաջ
բեռին չարչարէ , որպէս հանդիպեալն ես զրիելն անդրէն ։

Զ 4 Ա՛սեր

նանք՝ մեր բարեկամուհիը ցըսրնեննք . եա խնդրելով բարե-
կամէս , և հրամանքնիդ տալով ձեր բարեկամին . վե զի
աս իմ մեծ նեղուեա առեիը՝ ուրիշ մարդմը չեմ դանար
իրեն ապաւինելու , բայց եթէ հրամանոցդ սիրելութիը .
մեծ վստահութիմը հրամանոցդ կըյնիմ . վե զի բարեկամ
ըլլալէս ետև առանց քննելումը կըհաւատամ իմ բարեկա-
միս ։ Համարձակութիւ սիրուն՝ որ մեկմեկու հետ ունինք ,
կըդրեմ հրամանոցդ աս գիրս , որով մեծ ցաւումը կը-
ծանուցանեմ հրամանոցդ (աս) իմ անուանելի վիշտս և
նեղութիս՝ որ իմ հանգստութիե և ուրախութիե օրերուս
մէջ ինծի հասաւ . աս վշտալի վորձանքս անչափ էվեզքմը
տրտմութիե մէջ զիս կրձգեկոր , որ մինչև յուսահատե-
լուս կըլլամ կոր . Ա՛ինը՝ որ բարեաց և աջողութիւ էի հան-
դերձիրնե՝ այնպէս չիվղջանար , որպէս երբոր անանց յեպ յիվենե
եպե՝ անանցմե կըրկիվի ։ Հին ատենը մեկ խմաստունմը կը-
սէր՝ թէ զոա զիբախտութիե ծածկէ , որ ևրևայ թէ զոա ինձմէ

Ըսեր յիմաստնոյ ոմն՝ ի հնումն. Օ՜ անբախտութեանդ տուն ի նախ, զի ոչ ընդհանուն տուրսն արտայեն. այլ ես զանբախտութիւն իմ յայտնեցից ձեզ, զի դուք ուրախ արասջիք զբարեկամ ձեր: Ո՜չ նեղիցայ եմ, զի ոչ միայն կամիք և առնէք՝ յորժամ կարէք, այլ և մեծապէս ցաւիք՝ յորժամ չկարէք:

Պապանանի պորտատիան. Ի՛ր:

Ընդհակայ՝ ի մտերմութիւդ զիմաստութիւդ վստահ դուժաբեր, և արտասուհեցի ընդ անհնարին աղետդ՝ որ պատահեաց զձեզ: Նա արդ՝ ի սիրելեան քանիս զայս ասեմ առ մտերիմդ. եթէ՝ որպէս դիտեք իսկ քաջ, ցանկամ լինել ամենեցուն, որպէս խրատատաքաներ Սոկրատ. եթէ՝ Պատուհեա զնեծութիւնս և զինուս տո ձե երկոցդ է քոյդ. զի՝ զի զհատեալ պատգանան ի վերայ տո պերարատ ձերծեսցես. և դուս նա՝ զի գոյն և հատապարիմ բարեկամ ի վատահախտութիւնէ ժամանակի օգնեսցես: Ոչ որոյ ամ վտութդ այնատուք՝ վատագոյն որչափ և մարթ իցէ, ընդ իմոցս ատատատուհատդ ջանասցայց

յայլ

ատրհատընէն. քայլ ես իմ դժբախտութիւնս կըլսատնեմ հիմացընեմ հրամանոցդ, որ հրամանքնիդ ձեր բարեկամը ատրհատըընէք: Աղէկ գիտեմ, որ չէ թէ միան կուզիք և կընէք, երբոր կրնաք, հապա նաև հվէլօքմը կըլսատնէք, երբոր չկարենաք:

ԴՈ. Պնէ յանձատնէլս. Աղէկ հրամանոցդ ցատալի թուղթը, և ատ վրատալն փորձանքիդ վրայ հվէլօքմը ցատեցայ: Հիմա ատջի բերանը մէկէն ատ կլսեմ հրամանոցդ, թէ ինչպէսոր հրամանքնիդատ աղէկ գիտէք, կուզեմ կըփատքիմ այնպէս ըլլալ, ինչպէս որ մէկ իմատատատէրմը խրատ կուտար, թէ՝ Քու ընդունդ ատ ունդրնիդ երկու բանի համար պահէ. մէկմը՝ որ ատ վրատ եկած ֆորչանէն հեշտ խուլըռնս. և միւսը՝ որ հատապարիմ բարեկամդ ծանօթանաս: Ասատի ամենայն փուղատ՝ որչափ որ կարելի կնիկ չուտատ կըլսանամ՝ որ իմ ցատուս իմ ատրտունէս հետ հրամանոցդ ցատը ատրտունեն ատ փարատեմ՝ ձեռքէս ևկատինչափ

հե-

ցայգ սրբել և զձերն, ըստ տուեալոյ ինձ յոյժ պայման ձեռնտուս լինելոյ մտերմութեանդ՝ ի կապիս նեղուել։ Նա զի՝ Ոչինչ ծնեալ վա՛ռ դայն։ Եւ դուք մի խոպան լքջիք անձամբ. լերուք աներկբայ անպաճոյճ վստահութե՛ի հաստատուն սէր բարեկամուե՛ մերոյ, եթէ առաւելապէս սիրով կատարեսցին խնդրուածք սրտի սիրելոյդ. քանզի և ես քանիցս անդամ աղաժանի գտանիմ զծառայուե՛ սիրոյ հարկանել պատուական անձինդ, այնչափ և խնդամ՝ այնչափ և ընդհակ՛ի ձեզնէ ընդունիմ։

Պատասխանի Բայազատեան. ՌՈՆ։

Ճա՛ռն է՝ յորժամ նեղուե՛ հասանէ առն ցնծացելոյ. և անհնարին պատն՝ եթէ նեղուե՛ն լկկին և ցաւք լկկին յորդեսցեն՛ի վե՛ր. ոչինչ երկարեմ զբանս յարտայայտել զմեծուե՛ն ցաւոցս՝ որ՛ի խոր խաղաղուե՛ գոլով առ հասարակ ձեր և մեր՝ այժմ գառնատիպս չարչարեն զմեզ. կարի՛ իրաւամբք ասէր՝ որ ասէրն, եթէ Ոչ՛ էինչ այնպէս դժուա՛բին, որպէս ցաւ

նեղով սիրելոյդ՝ նեղուե՛դ առեղը. ան ա՛լ յայտնի է՝ որ Մ՛էնք մեր անչէն համար դիան ծնած չէնք։ Ձավազանց տարաժուե՛մն սրտերնիդ չիկոտրվի. մեր հասատատուն բարեկամուե՛ս սիրուն համար առանց տարակուսելոյս եղէք, թէ հրամանոդ խնդրուածքը էվէլքը սիրովմը պիտոր կատարվի. ինչու որ՝ ես ալ քանիսը իմ սիրոյ ծառայուե՛ս արժանի կըլլամ հրամանոդ պատուհանուե՛ը ցըցնե՛լու, անչափ ալ կուրախանամ, և անչափ ալ շնորքմը հրամանոդմե կընդունիմ։

ծնե. Պիտի չանչ լառնելու. Ս՛ենծ վիշտերնե, երբոր մեկին ուրախութե՛ն առնելը նեղուե՛մը վրայ կրհասնի. բայց էվէլքը անտանելի վիչտ է, թէ որ երկու նեղուե՛ երկուցուս մեկին վրայ հասնին. աս վշտացս մեծուե՛ը բացատրելու համար՝ (որոնցմով որ մենք առաջ մեծ հանդրտուե՛մը մեջ ըլլալով՝ հիմա կըշարչարվինքիսը). խօսքս չեմ ուզեր երկընցընել. շատ ձչնարիս կըսեր մեկը ան

խոս-

ըստ ձեծուածին ցաւացն գտանել զբաժակչիս բան։ Որ-
չափ փոփոքելի է ինձ յայմ օրսէ, ի նեղուե
սիրելեացդ իմոց հատանել ընդ ի թիկունս, այն-
չափ և դժկամակուի անհնարին և տրտմուե
կարելիք, յորժամ ի կամել և չկարեմ։ Ի
նեղուելն՝ այս ինչ ցաւագին պատահարացս՝ որ
յաւուրս յայսոսիկ կարեօք հասին ի վր իմ,
ընկալայ զթուղթդ վշտաց, որով և նեղուելի
այլ յաւելաւ ցիս. և ես՝ (թէպէտ և ի կամս
ակամայս) պատասխանեաւս իմով այսոցիկ
յաւելի ձեզ ցաւս ի վր ցաւոցդ՝ դրելով զան-
ձին իմոյ վիշտս. ահա ցաւք կրկին, և արտա-
սուք կրկին. ահա փոխանակ դիւրելոյ սրտի
սիրելւոյդ՝ բռնադատեցայ դարձեալ վշտաց-
ուցանել զնոսին։ Եւդ՝ որովհետև այս այսպէս,
երկայնամիտ ոգւով աճցուք զմտաս, եթէ ա-
նիծ իմն է աշխարհս. ի սմա՝ որպէս որ բարձ-
րանանն՝ խոնարհին, նոյն և որ խոնարհինն՝
բարձրանան. ապա ի բարերար կամս ձեր լի-

ցուք

խօսքը, թէ ՀՀնանկ գիծուածրին բանմը լինայ, ինչպէս ցաւագն
ձեծուենը լափ հաւասար խօսքմը գտնել։ Որչափ սրտանց կրնա-
փաքիմ որ իմ սիրելեաց նեղուե առնելը իրենց օգնուելի
համիմ, անչափ եվելք գժվարս և սաստիկ տրտմութիւն
կուգայ, երբոր կուզեմ ու չեմ կրնար։ (Ա.) ցաւալի
փորձանքիս նեղուե առնելը՝ որ աս օրերս յանկարծ վրաս
հասաւ, առի հրամանոդ ցաւալի թուղթը, որով ուրիշ
նեղուելիքնալ վրաս եվելցաւ. ես ալ հիմա (թէպէտ և
ակամայ) աս պատասխանովս ցաւուդ վրայ ցաւիքնալ
եվելցուցի՝ խնայբնելով հրամանոդ իմ վիշտս իմ նեղու-
ելիս. և այսպէս հրամանոդ սրտին մխիթարութիւնը ըլլա-
լուս տեղը՝ հարկաւորեցայ որ դարձեալ վիշտը տամ
հրամանոդ։ Հիմա կըմնայ, որ մեծաւ համբերութիւ մտա-
ծենք աս ձմեռուանը, թէ աշխարհիս բանը մնացականն
չկրնար ըլլալ. հապա՝ ինչպէս որոնք որ աշխրհիս վրայ
կըբարձրանանք, կըխոնարհինք, առանկ ալ որոնք որ կը-
խոնարհիննք, կըբարձրանան. ուրեմն երկուքնալ հիմա
ձեր բարերար կամացը ապաւինինք, որ ինչպէս որ կամե-

ցաւ

ցուք ապաստան. որ եհարն՝ նոյն և բժշկեսցէ զնե զմեզ ողորմութիւնքն ։

Նաբեկաւ կոնդրէ ՚ի բաբեկաւն խորհուրդ յաղագս երեք գործոյ. Ի.Ը.Ը.

Երկու աչք առաւել տեսանեն, և երկու միտք առաւել խորհին. և գործ՝ որ զխորհրդոյն պակցուցին ունին իւր օժանդակ, դիւրին է ՚ի սկիզբն, յաջող ՚ի մէջն, և երջանիկ յեղյն։ Ինձ թուի, եթէ և ընկերութիւն յայն սակս տուեալ մարդկան, որպէս զի միմեանց ձեռն տուցուք՝ զոր միանգամ կամեսցին՝ գերեցիկ ածցեն ՚ի կատարումն. ՚ի վեր այսր՝ և բարեկամութիւնն առաքինուն՝ որ զօրացաւ ՚ի մարդիկ, ուչ միայն ՚ի սոյն սինդեսոյ զբարեկամս, այլ և հարկեսոյ։ Ոչ օրոյ հայցեմ ՚ի մտերմութիւն ձերմէ ձեռն օգնականութիւն՝ զոր առ ձեւնտուցուք համարիմ վեհագոյն՝ զխորհուրդ իմաստութիւնն ձերոյ. իբրև զի Ոչինչ օգնեսցէն պէնք արտաքոյ, ըն չիցէ խորհուրդ ՚ի ներքս ՚ի սան. և զի Ամասպուան մի խորհուրդ՝ չան պէսպուամ ձեռա

յաղ-

ցաւ որ առ նեղութիւնը մենք քաշենք, այնպէս ալ զթայ մեր վրայ և իր ողորմութիւնքը մեզ ներեսարէ։

Ծ.Զ. Ինչպէս երկու աչք աւելի կըտեսնեննէ, այնպէս ալ երկու միտք աւելի կըմտածեն. մէկ գործ մը որ ուրիշին խորհուրդ հարցնելով կըլլայնէ, հեշտ կերպովմը կըսկըսուի, աշխատութիւնը առաջ կերթայ, և վերջը բարի կըլլայ։ Անանկ կըսեպեմ, թէ մարդկանց ընկերութիւն տրուեցաւ անոր համար, որ մէկմէկու օգնականութիւնը՝ ինչ որ ուզեննէ՝ հեշտ կերպովմը աշխատիլ կարենան. այդ ինչ ՚ի գաւառ՝ նաև բարեկամութիւն առաքինութիւնը՝ որ մարդկանց մէջը տարածուեցաւ՝ աս բանիս մէջ չէ թէ միայն հաստատուեց զբարեկամները, հապա նաև աւոր պարտաւորուի։ Աստի հրամանոցդ սկսելութիւն կընդրկեմ ինձ օգնականուիլ՝ ձեր խմաստութեն խորհուրդը՝ որ ամէն առաջ օգնականուիլ ինձ կըսեպեմ. վասն զի թէ որ տեղը ամէն կերպ զօրութենալ ըլլայ, խորհուրդը ջլացայ, հան-

շահմը

յաղթէ. վկայէր Նեբխադնեսր։ Քանզի հաստատ առաջ դիտեմ զնմանատուն անձինդ և զմոհականն գնացս, որով ամ բանի կարօղ եք քաջիկ խորհրդատուճիք յաջողութիք գտանել ինձ։ Եւդ՝ (այսպիսի և այնպիսի դժուարին ինչ) ընդ առաջ եկ ինձ յայսոսիկ աւուրս՝ ի գոլ ծառնութիս իմ. որում եկն գտանել կամեցեալ, (այսպէս և այնպէս) խորհեցայ առնել. այլ Թէրմա անբաւական և Թէրի խորհրդածուք մի առաջնիկայ իրացս՝ որ ոչ գուշաբաջեայ ինչ է. առաչեմ զմտերմութիդ՝ լսէք զԹէրմա քաջիկ խորհրդոյդ, որով դիտեմ յաջողիլ ի ձախողակս. քանզի արդարև ինդրելիք զինուութի տան բարեկամիդ՝ իբրև ձշմարիտ բարեկամ, ըստ որում և քաջ ինակ հատատեալ դիտեմ։

Պատասխանի. Ը.։

Ճեսկեա և երկուց խորհրդեամբ գործել ինչ՝ ընտրելագոյն իցէ, ասկայն եթէ միւն ան

ջահմը չկրնար ըլլալ. Մէն խելացի խորհուրդը ավելի յաղթօղ է, քան թէ ջոփ մարդկանց ուժը. ինչպէս որ կըսեր մեկ իմաստունը։ Աղեկ դիտեմ հրամանոցդ խնամատութիը և խոհեմութիը, որով որ ապեկ խորհուրդը տալով՝ ամենեն քանը աչքաբացը գլուխ հանել կուտաք։ Ա օրէրա իմ գործքերուս մէջը (այսպիսի և այնպիսի դժվարին բանմը) դիմացս ելաւ. ասոր Նարսը ուզելով ես գտնել. մտածեցի որ (այսպէս և այնպէս) ընեմ. բայց կարելի է որ քաւականապէս և ինչպէս որ պէտք էնէ չմտածեցի ա քանիս վրայ՝ որ պզտիկ բանմը չէ. կաղաչեմ հրամանոցդ սիրելութիը՝ որ իմ խորհրդուս պակասութիը լեցնէք ձեր խնամատուն խորհրդովը, որով որ ձախորդութեան մէջ կրնամ աչքաբացի գտնել. վասն զի աղեկ դիտեմ՝ որ Ձշմարիտ բարեկամիմը պէս միշտ ձեր բարեկամին աղեկութիը կուզէք։

Ծէ. Պէ. Թէպէտև միշտ աղեկ է, որ մեկ բանմը երկու մարդու խորհրդով ըլլայ, բայց Թէ որ ատոնց մեկը

ալիտան ինչ ՚ի գործ անդր , զի՝նչ օգուտ յայն ժամ յերկուցն ինչ . զնոյն նման ինձ Աշմարտա պես և յաւաջնիկայս ։ Ա՚յլ զի որչափ խոստա ւանիլք զանձն դիտել և ոչինչ , այնչափ և ա ռաւելուք յինաստուածե . իբրև զի՝ որպես վը կայեցին ինաստունք՝ որ առաւել դիտէ , այն չափ և նուազ կարծէ դիտել ։ Սակայն զի ստի պեցիք զիս ՚ի ձեր բարեկամուե՝ տալ խորհուրդ ՚ի վէր խորհրդոյդ յաղագս բանիդ այդորիկ , բանադատիմ և ես ՚ի նմին սիրոյ՝ ասել , եթէ այդ խորհուրդ՝ զոր մտերմութիդ խորհեցաւ վը այդր երի՝ թէպետև քաջ է , սակայն և մուսա տկարամտուե մ՚ երևի լինել անթերի , մինչև մարթ իցէ դալին խորհրդով՝ քաջագի պուշ լինի ՚ի գլուխ հանել զնրագ . վ՚ր որոյ ՚ի վերայ այդր խորհրդոյ՝ ընտրեի ես խորհիլ և (զայս ինչ և զայն) , և ապա սկիզբն առնել այդմ . որով և ակնուանելի մեծապես յուսով երջանիկ ելս գտանել իրացդ ։ Ա՚յս է ապաքա նիսդ խորհուրդ նուճաստահասիս անձինս , ո

բոլ

սա գործքին մէջ ամենևին անպէտան ըլլայնէ , անաստենը երկուքեն շահմը չնկրնար ըլլալ . ասանկ է նաև հիմա սա բանիս մէջ ։ Բայց հրամանքնիդ՝ որչափ որ բանիդ չնգիտանալ կրնէք ձեր վրայնէ , անչափալ էվէլքմէ խնամատուն ըլլալնիդ կրցրցընէք . վ՚ր դի՝ ինչպես որ խնամատուհները վկայեցինն , որչափ մէկը շատ գիտէ նէ , անչափալ կրկարծէ թէ քիչ գիտէ ։ Սակայն որովհետև մեր բարեկամուե սիրովը հարկաւորեցիք զիս՝ որ սա բանիդ համար հրամանոցդ խորհրդոյն վրայ ես խորհուրդս տամ , ես ալ նոյն սիրով հիմա կրբռնադատիմ ըսել հրամանոցդ , թէ թէպետև սատր վրայ մտածած խորհուրդնիդ ալէկ է , բայց իմ տկարամտուեես կերևնայ թէ կատարեալ չէ , անանկ՝ որ կարենայ մէկը սա խորհրդովդ աջողութեամբ սա բանդ գլուխ հանել . անոր համար ես կրնտրեի որ սա խորհրդոյն վրայ (այսպիսի և այնպիսի բանմընալ) մտածէին , և վերջը սա բանին ձեռք զարնէին . որովոր է վէլքմէ կրդուսայի՝ որ աջողութեամբ գլուխ հանեմ սակ

կայ ։

ըով զբարեխօսիչն իմոյ մաերմացս խնդրեմ յամենայնի. զոր և ամենայն խոնարհութեբ և հաճակարութեբ ներքոյ ստիկանեմ խորհրդոյ ի մաստուերէ անձինդ, որով բաւական էք ամենայն բաւականութեբ՝ ի դիւտ քաջիկ ևս խորհելոյ պոյ յամենայն դժուարինս։

Ի բաբեկամայ խնդրէ ոչ ներուիլն մեծի յանդգնագոյ։

Պրպէս համարձակ եմ առնուլ ձեր՝ մաերմութեբ արդարացուցանել զանձն իմ յայն ինչ՝ որոյ վերայ ոչ ստիպանիմ՝ ի մտացս խղձէ. նոյն և կամակարութեբ դիմեմ խնդրել ներուման յայսպիսեաց՝ որով տառապիմ՝ ի խղճէ մտացս. նա՛ ըլ՝ և որչափ գիտեմ ըլիս մարդ սխալական, այնչափ և քաջ՝ ի վեր հասեալ եմ անյիշաչար բնութե և ներողամիտ քաղցրութե աղնուականացն անձինդ. յօժարամիտ եմ՝ ի խոստովանել զանձն իմ սխալեալ (յայս ինչ և յայն ինչ) ընդդէմ մաերմութեդ. քանզի մարդ եմ, և

կայ։ Աս է իմ նուիրաստուէս աղքատուկ խորհուրդը, որով միշտ իմ սիրելեացս աղօղութիը կուզեմ. սակայն և ասս մտածմունքս ամ խոնարհութիբ և յօժարութիբ հրամանոցդ խմաստուէ և խոհեմութիը կըյանձնեմ. որովոր ամ ինչն դժվարին բաներու մէջ կրնաք ալ ավելի աղեկ խորհուրդը գտնել։

ԾԸ. Ինչպէս իմ բարեկամութես համարձակ եմ հրամանոցդ առնլը, որ այն բանին համար՝ որուն վրայոր խնդրած չնշանակեր՝ զիս արդարացնեմ, նմանապէս՝ և վերջը յօժարութեմը պատրաստ եմ, որ հրամանոցդ թողուն խնդրեմ այն բանին համար՝ որուն վրայոր խնդրածնիս զիս կրտանչէ. վերջ՝ որչափ զիս սխալական մարդը կըճանչնամ նէ, անչափ ավելի գիտեմ հրամանոցդ աղնուական անձին քաղցրութիը և հեզութիը. պատրաստ եմ խոստովանելու թէ (ասս բանին և այն բանին մէջ) հրամանոցդ սիրելութիը դէմ սխալերեմ. ինչուոր ինչպէս մարդ եմ նէ, այնպէս ալ մարդկային բաները իմէ օտար

բան-

զմարդկայինս ոչ օտար համարիմ լինել ։ Ար-
պէտ և ամաչեմ ընդ յանցանելս Քերակատար
քնուքեա , այլ ոչ այնչափ՝ որչափ ընդ խորչել
՚ի խնդրելոյ զներումն յանցանացս՝ անձանա-
չօղ գտեալ այսմ քնուքիճ . և այն զի՝ որպէս
ախտք մարմնական , ծածկելով ոչ ապաքի-
նին , այլ պատմելով՚ի ցոյցս բժշկաց , նոյնպէս
և հոգեկանքն . ապրդ՝ քայլ մտերմութիւ զյան-
ցանս իմ խոստովանաբար , և դուք բժշկեսջիք
զնոյն ախտահիցաբար՝ հնարհելով ինձ ներումն
սիրողապէս . և զի՝ որպէս վէհանձն գիտեմ
զձեզ , նոյնպէս և զայն՝ եթէ վէհանձին է Թո-
ղուլ պարտաւորին : Որով և նմանեսջիք արար-
չապետին , որոյ որչափ է պահպանելն զարա-
րածս , այնչափ է և անյիշատարութիւնն առ նա ։

Պատասխանի . Ծ[illegible] ։

Ցանց Քերուքեց անհնար է մեզ լինել , վը-
կայէր ոմն ՚ի հնուքն . այլ երանելի ՚ի մեզ՝ ա-
սէր՝ զնա ասեմ , որ սակաւս և կիսիտքաւնս ունէ-

ցի

քանմը չեմ սեպեր : Թէպէտ և կամիչնամ, երբոր աս իմ պակասաւոր քնուքիքս կըսխալիմ, բայց այնչափ չէ , որ չափ երբոր աս քնուքս չենանչնալով՝ յանցանացս համար Թողութիւն խնդրելէն ետև կենամ . ասկէց ՚ի զատ՝ ինչպէս մարմնոյ հիւանդութիւնները չէ Թէ ծածկելով կըրժըշկըվին , հապա բժշկին պատմելով իմացընելով , այսպէս ալ հոգւոյն հիւանդութիւնները . հիմա ինչպէս ես խոստովանութիւ իմացուցի հրամանոյդ սիրելութիւնը իմ յանցանքս , նմանապէս հրամանքնիդ ալ ցաւակցութիւ առնկայ բժշկութիւք՝ սիրով ինծի Թողութիւնը շնորհելով . վը զի ինչպէս մեծահոգի ըլլալնիդ գիտեմնիդ , այնպէս ալ գիտեմ՝ որ մեծահոգի մարդկանց գործքն է՝ որ յանցաւորներուն Թողութիւն տան : Ասով հրամանքնիդ կընամնիք ես , որ որչափ իր սահմանաժամները կըպահպանէնէ , այնչափ իրենց

կըներ է ։

Ծամ . Պէտ . Ճշմարտութիւ կըսէր՝ ով որ կըսէրնէ , Թէ առանց պակասութեց մենք չենք կրնար ըլլալ . ուստի ան

մալը

ցի Թէրսէս. վ'ա որոյ ոչինչ զարմանամ մեծ՝ եւ մեծ անձն՝ ընդ Թէրսէս ստեղծական և Թեբակատարս բնութենէ, այլ դառնեմ մեծապէս պատճառիւքն զիմաստուն և զառաքինի դնոցա զեղեցիկ քաղաքավարութենէ բարեկրթութենէ, որով զհետ կրթեալ էք խնդրել ընթերցումն՝ ոչինչ առդնելով իբրև Թէրսէից խիմն, որով քազմօրինակ յանդուգնեալ է իմ առ մտերմութենդ։ Ընդ՝ կամիմ, զի այնպիսի համարեսջիք զձեզ, որպէս ոչինչ իւիք Թեբացեալ առիս. այս իսկ են բովանդակ կամք իմ. զոր կամիմ տալ պատասխանի առ Թուղթն մտերմութենդ։

ԺԶ ԹՈՒՂԹ ՅՈՎ.

մարգուն միան՝ կրնեք՝ հուսամ երնեկը, որնոր քիչ և հիմ պզտիկ պակասութեց ուր է. անոր համար մեր աս պակասութը և ստեղծական բնութե պակասութեցը վրայ ես չեմ զարմանար, հապա հրամանոցդ բարեպաշտութե իմաստուն և առաքինի վարմունքը էվէլօքմը կըգովեմ, որով որ Թուղթե խնդրելու էտւեր եք՝ ոչինչ բաները պակասութեցմը տեղ դնելով՝ որոնցմովոր ես շատ կերպ հրամանոցդ սիրելութը գէմ սխալերեմ։ Հիմա կուզեմ որ հրամանքնիդ անանկ սեպէք, իբրև Թէ ամենևին սխալանքմը ինձի գէմ եղած չըլլար. ասիկայ է իմ բոլոր կամք՝ որ աս պատասխանով կուզեմ հրամանոցդ ծանուցանել։

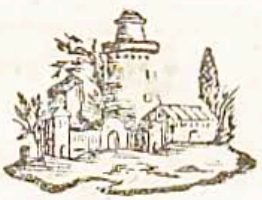

ԹՈՒՂԹ ՅՈՐԴՈՐԱՆ ԱՑ։

Յորդոր հայրապետական ոչ բարեկամին յառնել ի հոգեւոր հաւատարկայ. օրինակ իմն՝ կանգնեալ ի պատմութեան ոսոմանց. Կ։

Որչափ թերկրիմ ես փառս պարծանաց ազգ-նոճական անձինդ՝ ըստ օրինաց բարեկամելոյ եմ, այնչափ և ոչ դադարիմ զօրհասնալ պազ խորհիլ ձեր ի գիւտ այնր ումն՝ որ առաւել լափէս պայծառութեն եղիցին պատճառք քաջանուն անձինդ. և որչափ այս՝ այնչափ և ոչ խորշիմ մաերմութեր սիրոյ լինել առ ձեզ հա-մարձակախօս ես նոցին իրաց։ Յաւելնայն խորհուրդս իմ՝ առաւելապէս ունի պարծանաց քարոզ քաջին անուանդ՝ ոչինչ այլ գտանեմ, քայց զհասարակաց օգուտ ազգիդ. յոր և ձեռն հաս իսկ էք ըստ տուեալ ձեզ յայ կարողութե պոյիս և իմաստութե։ Ա՛յս է՝ յոր խնամով

ԺԷ R յոր

Թուղթ Յորդորանաց։

Կ. Բարեկամութե՝ հրամանոցդ ազնուականութե փառաց և պարծանացը վրայ որչափ կուրախանամ՝ նչափաչ չեմ դադարիր ամէն օր հրամանոցդ համար մտածել գանել բանը, որ ձեր փառաւոր անուանը ավելի փա-ռաւորութե պատճառ ըլլայ. և մաերիմ սիրով ես չեմ քաշվիր՝ ասոր վրայ հրամանոցդ հետ համարձակու-թիւն խօսիլ։ Ամէն մտածմանցս մէջը ուրիշ բան չեմ գաներ, որ անանկ եվեթօք փառաւորութեմը պատճառ ըլ-լայ հրամանոցդ բարի անուանը, ինչպէս ձեր ազգին հա-սարակաց օգուտը, որ կրնաքաշ դէմս հանել, որչափ որ ձեզ հրամանոցդ կարողութի տրվերե թէ խմաստութե և թէ ազնուութե կոչմանէ։ Ա՛ս հասարակաց օգտին համար կըսօրգարեր զմարդիկ ատենօք մէկ խմաստասէրմը, թէ՝

Հետ

յորդորէր զունկնդիրս նոր Կղիտացիքոս, եթէ
Յարհեա՛ մի՛ պղեղաս կ՚ պատաղրատոյնս, այլ պապնիճաւն.
զինչ աղնուագոյն քան զբարերարելն Հայրե-
նեաց. քանզի այնու հետև՝ որպէս ժողովուրդք
Յռովմայ զՕգոստոս կոչէին Հայր հայրենեաց,
և ասէին՝ եթէ այսպիսւոյ իշխանի կամ չէ
արժան ծննդեամբ գալ յաշխարհ, և կամ
մահուամբ բառնալ յաշխարհէ. զնոյն ասաց
ոչ զձէնջ և աղքս մեր ողջոյն: Եւ արդ՝ թէ-
պէտ և բազմապատիկ են արդիւնարար գործք՝
առհասարակ բարեշաւուէ և պայծառուէ աշ-
խարհս սահիթք, այլ ես յայմ՚ ի նոսս ընտրե-
լոյն և շահաւետագոյն համարիմ կանգնել
զմանկանց և պատանեաց աշխարհս՝ բարեկարգ
վարժարան բազմապատիկ ուսմանց. նոքա՛ի
զգօնանալն իւրեանց՝ որչափ խնդասցեն ընդ
յառաջադիմուէն անձանց, այնչափ և ձեզ մե-
ծապէս պարտուք կալցեն շնորհս, և ձեզ ե-
րանելացեն յաւիտեան. որով և ըստ ասելոյն
Պերիանդրեայ՝ ՚ի կենդանոսն պծհանասւոր գոչէ
գովաբէ. և յետ վախճանի՝ երանասւեն: Օ բազմա-
դեմ

Հնէր և զուարճալի բաները մի՛ մպաճէր, հապա ապիհ բաները.
ինչ ավելի ապիհ բանմը կրնայ ըլլալ, քան երբոր մեկը
իրեն աշխարհն իրեն հայրենեացը բարեբարուէ ընէ: անանկ
որ՝ այսպիսի բանմը ընելով՝ անոատենը մեր բոլոր աշխարհը
արժանապէս կրնար զուրցել հրատանոցդ վրայ ան բանը,
ինչ որ Հռոմայու ժողովուրդը Օգոստոս կայսերը համար
կըսէին՝ թէ՝ այսպիսի իշխանիմը կամ չէր վայրէր՝ որ
ծննդեամբ աշխարհքս գար, և կամ մահուամբ աշխարհէս
վերնար. և զինքը կըկոչէին Հայր հայրենեաց: Եւ թէպէտ
շատ տեսակ օգտակար գործքեր կան, որ մեր բոլոր աշ-
խարհը էվէլօքմը կրնան պայծառացընել, սակայն ես ամե-
նէն ավելի օգտակար և աղէկ կըճանչնամ, երբոր մեկը
աշխարհս տղոցը համար՝ գանազան դիտուէնց կարգաւորեալ
դպրաւուէնմը բանայ. անոնք իրենց ուսման կողմանէ ա-
ռաջ երթալնուն վրայ որչափ պիտի ուրախանանին, այն-
չափիկ հրատանոցդ մեջէ պարտըկանուէնքը չնորհակալ
ալ-

զեմ շահս՝ որ ի գալոցայ և ի վարժարանաց ի գեմս ածել և կայտնեաց երկայնաբանել ոչ կամիմ. քանզի քաջ իսկ գիտեմ իմաստուԹիւն անձինդ, եԹէ որպէս աղգի առաւելուԹիւն ոչ այլ ուստեք է, բայց ի մանկանցն առաւելուԹէ, նոյնպէս և պայծառուԹիւն նորա ի մանկանց է. եԹէ մանկունքն են քաջուամունք, ներհունք, և հրահանգեալք, նոյնպիսի տեսցես ապա և զաղգն ողջոյն. և Թէ՝ որպէս շինուԹիւն աղգին է ի մանկանց, նոյնպէս և շինուն նոցա և քաջալաւուն ի վարժարանաց. իբրև զի՝ որպէս բանիս կայդ է ասել, մտանեն անդր արդարև իբրև բանաւորքանքանք, և ելանեն անտի իբրև մարդ կատարեալ. և զի՝ յոր ինչ կրԹին մանկուԹիւնք ի տղայ տիոց, այնպէս ճնան ի կեանս իբրեանց. ըստ որում և տունկք յարմատոց աճեն: Այլ այս վարժարան բան բարեկարգ՝ յոյր սակս համարձակուԹի առեալ ի մաերմուԹէդ՝ յորդոր մատուցանեմ կանգնել ի մէզ, ոչ քաջուամունս միայն յար-

պիտոր ըլլան, և հրամանոցդ յաւիտեան երանուԹէ տան. որով և ինչպէսոր ան իմաստուԹիւնը կըսէրնէ, Քանի որ կենդանի է՝ գովուԹիւն արժանի կըլլա, և վախճանելէն ետև՝ ընդունելի: Տեսակ տեսակ օգուտներըդ՝ որ այսպիսի գպրատունեմը կրնան առաջ գալ, չեմ ուզեր ես հրամանոցդ դիմացը բերել, ու յայտնի բաներու վրայ երկան խօսիլ. վո՛ր զի աղեկ գիտե հրամանոցդ իմաստուԹիւնը, Թէ ինչպէս մեկ աղգիմը շատնալը՝ ուրիշ բանէ չէ, բայց Թէ տղոց շատուԹէն, նմանապէս անոր պայծառուԹիւնալ տղոցմէ է. Թէ որ տղաքը աղեկ սորված են, գիտնական են, մարդավար են, անանուկ կըլլայ վերջը և բոլոր աղգը. և Թէ՝ ինչպէս աղգին չինուԹիւնը տղոցմէկինէ, նմանապէս տղոց չինուԹիւնը և պայծառուենալ գպրատունէն է. վո՛ր զի՝ ինչպէս բանս կըլլաբրե ըսելուն է, տղաքը անբան բանաւորիմըմէս գպրատունը կըմըտնեն, և անկէց կատարեալ մարդումըմէս կելլեն. և անոնք իրենց ալգակիուէն ինչպէս կրկըրծըվինենէ, այնպէս կըմնան իրենց բոլոր կեանցը մէջ: Եւ այս կարգաւորեալ գպրատունս, (ո-

պարկ զմանկուհանն, այլև յաջորդակս և քաջա-
յարմարս որպէս ի հեշտընկալ ուսուցումն զա-
նազան քաղաքական արհեստից, նոյնպէս և
ի հանձարել յանձանց պետական ձարտարար-
ուեստ հնարս, և նորանոր գիւտս արհեստից.
զայս ձշմարտութիւն հանապազ աչօք տեսանէք
և իբր ձեռօք շօշափէք յայլ ազինս, յորս յաձա-
խեալ են դպրոցաց պայծառութիւն և բարեկարգ
ուսմանց փոյթ. իբրև զի՝ այլազգ դէմսավին
յառաջադէմ խաղայ յիւրում արհեստի ու-
սումնական արհեստատեղ, և այլազգ՝ անուան
Հաղագս որոյ և ամ ազգասէր թագաւորք և
իշխանք, որք միանգամ փոյթ և ջան յանձին
կալան ի պայծառացուցանել զազգս իւրեանց
և ի նորահնարուս ծաղկեցուցանել քաղաքա-
կանութիւն և արուեստաւոր հանդիսից ձարտա-
րութիւն, զառաջինն հոգւոյական դպրոցս կատու-
ցանել բարեկարգս, և վարժարանս գիտութեց
վայելչայարդարս վասն մանկանց. որ և առ մե-
րովքն նախնեօքն տեսանի կատարեալ, քանզ ու-

րում

քնուն համարոր՝ հրամանոցդ սիրոյն համարձակութիւնը առնելով՝ կխորհրդուիմիոր զձեզ՝ որ ազգիս մէջը բանաք), չէ թէ միան ուսուցնական և գիտնական կրնէ զաղաքը. հապա նաև աչով և էվէլօքմը յարմար կրնէ զանոնք, որ չէ թէ միան զանազան քաղաքական արհեստները հեշտ սորվին, հապա նաև իրենց քովէն տեսակ տեսակ վարպետ գիւտեր և նորնոր արհեստներ բսահեղծեն. ասոնց մասին միշտ աչքով կըտեսնէք և իբրև թէ ձեռքով մը կըջջափէք ուրիշ ազգերուն վրայ, որոնց մէջըոր շատ դպրատուններ բացված կան, և կարգաւորեալ ժամանց և գիտութեց կանոնը և սկզբ ծաղկած է. ինչու որ՝ բոլորը վին զատ ձամբովմը իր արհեստին մէջը առաջ կերթայ կարգացօղ արհեստատեղը. և զատ ձամբովմը՝ չկարգացօղը: Ասոր համար ամեն ազգասէր թագաւորները և իշխանները՝ որոնք որ էաւել ընկան՝ որ իրենց ազգը պայծառացնեն՝ մարդ ընկեն և զանազան վարպետ արհեստներով ծաղկեցընեն, պինտ առջի ջանքերնին ան եղաւ, որ տղոց համար՝ տեսակ տեսակ գիտութեց կարգաւորեալ դպրոց

քեռւմ մտերմութիւդ գիտե քաջ։ Նոյնն նախանձաւոր և հանդիսաւակից լինել փափաքիմ մտերիմ և աղնուականն անձինդ, որով և նոցին փառաց և քաջ անուանն աղգասիրուե յաղթաց յաղթս հաղորդ։ Նա զի՝ և որպէս իմաստասէրն ոմն վկայէը՝ ի հնումն՝ զմտաւ ածեալ զաղնուականուն բանականին բնուե, Ա՛ՀԴ ԵՄ, և ՚ի ՀԴԱՄԵԱՅ ԾՆԵԱԼ։

Պապասիանի. ԿԱ։

Ի քաղմաց հետէ ՚ի մէջ հասեալ եմ հաստատուԹիք իմաստուե պատուական անձինդ. և այժմ ՚ի ձեռն գեղեցիկ յորդորմանցդ առաւել և ծանեայ, եԹէ այր իմաստնախորհուրդք և սիրօղ աշխարհաշինուե. իբրև զի՝ Նահապետդ քաջ կենայդ էարդ. առաւել եք և մեծասպես սիրով մերոյ հայրենեաց գեղեցիկ աւանքինուե՝ զոր ստակաւք ունին, ԹեպետԵ քաղմօք երևեսցին ունել։ Ընդիմ և ես ինքն սէր աղքի և փափաքեմ յառաջագիմ պայ-

գպատուականներ բանան. ինչպէս մեր Սահմանադրուն ժամանակնով եղած կըտեսնենք. ինչպէս որ ապէկ գիտեք հրամանքնիդ։ Ըստփափաքիմ՝ որ հրամանոցդ աշնուականուենալ անոնց գործոցը էտեւէ ինչ ու նմանն. որպէս զի իրենց փառացը և աղգասիրուե փառաւոր անուանակից ըլլայ. ապէկ ՚ի զատ՝ անագ պիտի մտածենք Թէ՝ (ինչպէս որ հին առեներ մեկ իմաստասէրմը՝ մեր մարդկային բնուԹէ աղնուականուԹիը ճանչնալով կըվերկայերնէ,) Մ Է Ե Ն Ք, և ՄՆԱՑ բաներու համար ծնած ենք։ ԿԱ. Պէտ. Հրամանոցդ պատուական անձին իմաստուԹիը շատոնցմէնէ ապէկ ճանչցեր եմ. և հիմայ աս գեղեցիկ յորդորանքներովդ ալ աւելի ճանչցայ, Թէ միշտ խելքով կըմտածէք և աշխարհս շինուելը կուզէք. վա՛ զի՝ Մարդս կենդանի ինչպէս ենք, այնպէս իրարու հետ իրեն խօսէը. և Թէ՝ եվէլօքմը ունիք մեր հայրենեաց սէրը, որ քիչ մարդիկ ունին, Թեպետև շատոնք գիրենք կերևցընեն՝ Թէ ունին։ Ես ալ ունիմ ազգիս սէրը, և միշտ իրեն առաջադիմուԹիը և պայծառուԹիը մեծ փափաքանօքմբ կուզեմ

ծառուձ հայրենեաց. զոր ըստ բանիդ Ճըշմարտուձ՝ ոչ այլ ուստեք, քայց ի բարեկարգ վարժարանացն գիտեմ հանդերձիլ. խոստ վանիմ մտերմուձդ՝ եթէ առաւել ինձ յորդոր ըեցայ ի կատարումն փափաքանաց ի գեղեցիկ և ի հաստատհին քանից նամակի ձերոյ. գովեմ զպաղնուճական խորհուրդդ՝ որ սակս քարդաւաձուձ բարեաց ազգիս. և յուսամ յողջոմուձին ածցային՝ եթէ ոչ ի գերև ելցէ քաջախոհ հուրդ յորդոր խմաստուձ ձերոյ։

Յորդորէ ոտ պնդերին եւ ի քաց կալ ի մոլուձէ մէտէ. օրինակ էմն ի պապարիուձէ. կլն։

Տնօրք ինձ հրամանն՝ մտերիմ իմ և բարեկամ՝ գեղեցիկ յանդգնուձիւն առնել առաջի ձեր ծայրաքաղ ինչ ինչ ի գեղեցիկ սկզբանց (այն ինչ) Վրոյն՝ զոր ես ինքն ընթերցայ յաւուրս յայսմանիկ. որոյ յարդ և պատուճականուն՝ որ պէս ամենայն աշխարհի յայտնի է, նոյնպէս և ձեզ. որոյ և բանքն գլխովին ծանուցեալ են յայմ խմաստնոց եւ զրև կարի իմն պիտանի՝ որոց

որ հրամանոցդ զսածինպէս՝ ուրիշ բանովմը չկրնար ըլլալ, բայց եթէ կարգաւորեալ դպրատուձնովմը. կը վկայեմ հրամանոցդ սիրուն՝ թէ աս ձեր թղթին գեղեցիկ և ձշմարիտ զրուցներովը էվէլօքմը յորդորվեցայ՝ որ աս իմ փափաքս ի գործ դնեմ կատարեմ. աս հրամանոցդ ազգին չնուճ համար տրված խելացի խորհուրդը մեծապէս կը գովեմ, և կը յուսամ ձեր ողջոմուձը՝ որ ձեր խմաստուձէ յորդորմունքը պարապ չելլէ։

Կր. Հրաման տըվէք ինձի մտերիմ բարեկամս, որ քահանական համարձակուձեամ մէկ երկու գեղեցիկ զրուցներ քաղեմ դնեմ հրամանոցդ առջևը (ան) դրքէն, որ ես աս օրերս կարդացի. աս դրքիս յարդը պատուճականուձիւնն է՝ ինչպէս բոլոր աշխրքիս, նմանապէս հրամանոցդ առ յայտնի է. և իրեն բոլոր խօսքերը՝ ինչպէս որ ամէնն խմաստուձիւնները կըվերկայենան՝ էվէլօքմը շահաւէտ է ասնոնց՝ որոնք որ աշխրհիս մէջ են, և հրամանոցդպէս երևելի

պաշ-

զրոց միանգամ կեան յաշխարհի , և իբրև զձեզ՝ ստանձնեալ ունիմ պաշտօն երեւելի ։ Ի սա ասից ՚ի հեղինակի Զրոյս , ախտ դատարկութեան ոչ միայն է ոխերիմ թշնամի ամ առաքինութեց , այլ և կենաց իսկ գլխովին ։ Ի. յր դատարկ , ասէ , արձանի առաւել նման է , քան եթէ մարդոյ կենդանւոյ ։ լաւ ևս է դեղերիլ յիւր անօգուտս , քան գործել ոչինչ ։ Այո՛ղ են կեանք ։ չգիտանեմք մեք ժամանակ ՚ի կոչուսանել զժամանակն , եթէ կամիցիմք դեղերիլ յօւսումն պարտուց վիճակի մերոյ ։ Ի. սէր երբեմն ոմն ՚ի հեթանոս խմաստասիրաց , եթէ՝ ամէն ընչեաւ մարդկան բարուքիւս , ըսպ որուամ գիտանէ զնուսս արժանաւորս ։ զորս և չափէ ըսպ նոցին վաստակոց ։ ՚Ի մէջ ամ կենդանեաց մեծասիս յարգն համարի պզատոն զմեղրս ։ զոր և բազմօք գրոճատէ վ՚ն իւրոց տքնուեցն ։ և զի ոխերիմ թշնամի է դատարկութեն ։ Հաստատեալ եմ գլխովին՝ մտերիմ անձն , եթէ ոչ օտար ինչ թուեսցին ձեզ գրեալքս ։ և գի

պաշտօնիմբ վրայ են ։ Ինչպես որ սա գրքիս հեղինակը կըսէնէ , դատարկութիւ մոլութիւնը չէ թէ միան ամէն ապրինութեց էվէլօքմբ թշնամի է , հապա նաև կենացալ ։ Դատարկ մարդը , կըսէ , աւելի արձանիմբ նման է , քան թէ կենդանի մարդուն ։ Աւելի ապէկ է՝ որ մէկը անօգուտ բաներու հետ ըլլայ , քան թէ գատարկ կենալով բանմը չընէ ։ կեանքերնիս կարճ է ։ ժամանակը կորսնցնելու մեզ ժամանակմը չենք կրնար գտնել , թէ որ ուզենանք՝ որ մեր վիճակին պարտաւորութիւնները սորվելու հետ ըլլանք ։ Աւելոք մէկ հեթանոս խմաստասէրմը կըսէր թէ՝ ամէն բարէ կոպայ մարդկանց , որ աչերնէ ապտանարոր կըփակէնէ ։ և ան բարէէ՝ իրենց գործոցը իրենց պղատոնացը նայելով՝ կըլսէր ։ Ամէն կենդանեաց մէջ պղատոն խմաստասէրը ավելի աղնիւ կըսեպէ զմեղուն ։ և էվէլօք գովասանքներով կըգովէ զանի՝ որ իրեն ջանքովը իրեն միւս աշխատութեը ասստիկ թշնամիմընէ գատարկութե ։ Էվէլօք ապէկ գիտեմ՝ թէ սա գրածներս՝ հրաժանոցդ առնելը օտար բանմը չի սեպվիր ։ և թէ՝ սա ամէն

տեմ քաջ՝ եթէ այս ամ բանք և սոյնպէս նմանք՝ սատանան և սպէս միշտ ըստ ձերոյդ ախորժակ կայ. իբրև զի և ջանք ձեր են յամենայնի՝ ի ընդ անձերն զպատրաս վիճակն ձերոյ: Պայծառ համարեցայ գրել զայսոսիկ առ մտերմութիւդ, միայն՝ զի և արդ սովին տայ ձեղ պատճառս գիտելոյ՝ որպէս և միշտն գիտէք հաստատուն թե, եթէ մտերիմ եմ ձեր և անկեղծ բարեկամ:

Յորդորէ ոտ պէսպէսին ի բաց կալ յերծոյ ընկ. օրինակ էին՝ ի վրէժխնդրութենէ ընչնամոյն. կվ:

Ընանեայ՝ ի ձեռն թղթոյդ զվիշտս սրտի սփրեցեր. և վշտացայ մտերմաբար. քանզի գրեր՝ եթէ „ Ընդ ի յուզման խորհրդոց և յամբոխման կրից՝ իբրև յալեկոծեալ ինն ծովու տարուբերեալ տատանիմ ի տան իմում՝ անբաժ գլխովին ի խաղաղութենէ կենաց իմոց, քանի՞ցս անգամ անկանի ի միտս իմ յիշատակ իմոց (այս անուն) Թշնամեաց. որ և յայսոսիկ աւուրս դարձեալ ընդհարեալ կայ՝ զթշնամու-

Թէ

դուսյներըը և սոր նմաններըը՝ հրամանքնիդալ կըվկայէք՝ Թէ աղէկ գրվածեն. և կուզէք՝ որ միշտ զուրցըվին, ինչու որ հրամանոյներուդ ջանքնալ միշտ ան է, որ ձեր վիճակին պատրաստութիւնները կատարեալ կերպովմը կատարէք: Ինծի պատրկանութիւնն սեպեցի՝ որ սոնք գրեմ հրամանոդ սիրելուենը, միան անոր համար՝ որ հիմա ալ սա գրովս հրամանոդ գիտել տամ՝ ինչպէս որ միշտ աղէկմը գիտէք՝ Թէ ձեր մտերիմ և անկեղծ բարեկամութիւն եմ:

Կգ. Հրամանոդ գրեն իմացայ ձեր սրտին վշտը նեղութիւնը, և բարեկամութեա վշտակից եղայ: Կըգրէք Թէ՝ „ Հիմա ես էվէլօք մենծ խառվուե և ալեկոծութեմը մէջ կընկնիմ, և բոլորովին իմ կենացս խաղաղութիւնը կըկորսնցնեմ, քանի որ իմ (ան) Թշնամւոյս յիշատակը միտքս կըբերեմ. որ սա օրերուդ գարձեալ հետս զարնըվելով՝ շատ նախատանօք և գարշելի յիշոյներով իր սրտին ատելութիւնը

և

թէ և զատեալն սրտին մեծ ապէս էցոյց ինձ՝ հանդերձ բազմադիմ նախատանօք և սիրտ յիշոցիւք. և ասէ՝ եթէ թշնամւոյս ոչ պահասէ ղէն մինչ խոպատ, ես լռեցի՛ խոպատ. մի՛ լիցի. այլ հատուցից հատուցից նմա վաղվաղակի տանեպատիկ, և զերկիժ չերմացեալ սրտիս թաւնեցից՝ ի գլուխ նորա. այլ արդ լռեալ կամ՝ և մնամ պատասխանւոյ թղթոյս առ՝ ի ձէնջ ,,։ Ա. յոգւիկ են բանք գրոյ ձերոյ. և արդ՝ ոճ գուք լերուք բարեկամի բացիք ինձ զվիշտս ձեր՝ լերուս խնդրելով յինէն վշտակցուն, բացից և ես ձեզ զխորհուրդս իմ՝ լերուք բարեկամի և սիրելոյ անձին՝ խնդրելով՝ ի ձէնջ ուսկնդրութի՛ն. և որպէս գուք այժմ բորբոքեալ սրտիւ պատրաստեալ էք առնուլ վրէժ՝ ի թշնամւոյդ, նոյն և ես բորբոքեալ լերուք հուր սիրով անձին ձերոյ՝ սիրով պատուոյ ձերոյ, կնիք բանիս՝ սիրով յաղթանակութի՛ ձերոյ՝ ի վր՛ թշնամւոյդ, խորհուրդ բարի և յորդոր պեղեցիկ՝ ի սկզբանն մատուցանեմ

ձեզ

և թշնամութի՛ն ինձի ցուցուց. հիմա թէ որ իմ թշնամիս իր քանած համբէն ես չկենարիմ, ես միշա չեմ կրնար համբերել. հապա պէտք է որ իրեն չուտովը հատուցանեմ, և իմ վրէժս էվէլքովը իրմէ առնեմ. բայց հիմակվան հիմա ձանձի չեմ հաներ՝ ինչվան թըղթուս պատասխանը առնեմ հրամանոցմէ ,,։ Ա. առնք են հրամանոցդ դրածները. հիմա ինչպէս հրամանքնիդ ձեր վիշաը ձեր նեղութի՛ն բացիք ինձի ինչպէս բարեկամիմի՝ իբրև թէ իմէ վշտակցութի՛ն խնդրելով, նմանապէս ես ալ բանամ հրամանոցդ իմ խորհուրդս՝ խնդրելով հրամանոցմէ որ մըտիկ ընէք: Հրամանքնիդ հիմա սրտերնիդ ելած պատրաստվերէք՝ որ ձեր թշնամւոյն վրէժը առնէք. բայց ես՝ որ միշա էվէլքովը ձհրամանքդ կըսխրեմ, և միշա ձեր պատիվը կուզեմ. և վերջապէս՝ կըխափսիմ որ հրամանքնիդ ձեր թշնամւոյն չաղթէք, բարի խորհուրդը և պեղեցիկ յորդորանքիմը կուտամ հրամանոցդ՝ թէ Ձոր բանէն մէ չաշըՃվը, հապա բարի բառովմը չոր բանէն չազվէ. անիկայ ձեզի չարիք կընէկոր՝ կատէկոր զձեզ, և յիշոցներով կընա-

խա-

ձեզ բանիւն. եթէ Պե յաղթէր ի կարէն, այլ յաղթեա բարեաւն կարէն. նա կարիս հատուցանէ ձեզ ատելով զձեզ, յիշոցս արձակելով ի ձեզ. զոր մի յաղթիւք ի կարէն յայնմանէ, վոխարէն կարիս հատուցանելով նմա. այլ յաղթեցէք բարեաւն կարէն, ատելութեն՝ սիրով, և նախատանացն՝ արհամարհելովն վնոյն։ Այլ շեմ ձեզ զհեթանոսացն զառածս, որք ի լսոյ բանի միայն առաքնորդեալք՝ վկայեն ասացելոցս. Պատկառեսոս հարցեալ, եթէ վիարդ ոք կարասցէ ցաւեցուցանել զԹշնամին, ասէ. Պնէ գոնեպայծ հպատուցանել նմա բարիս. ասէր և երևելին Պնիաս. Օ՞ի՞նչ եղէ գործ առն խմասպնոյ, ի կարել անդ՝ չկամիլ ընասել. եկ չե՞նչ եղէ գործ առն յիմարի, ո՛չ կարել և կամիլ ընասել. ասէր և Յոլնաղ իմաստուն. Լաղ նարգ և փակր անչին է յօգտարուն երբեմնադրուե, որ ապիկար կանանոյ է աբեկական։ Պնա այն զի՝ կոյր է մարդ ի վառիլ կրնոյն. ուստի և ոչ ուղիղ առաքնորդէ յայնժամ անձին ընտրսամ. և զի՝ բարկացեալն և յիմարեալն ժամ-

մա-

խատէկոր. Հրամանքնիդ երբեն չարեացը չար հատուցանելով՝ նայեցէք որ երբեն ըրած չարութէն չի յաղթըվիք. հապա բարի բանովը յաղթեցէք չարին. ատելուեը յաղթեցէք սիրով, և նախատանացը՝ բանիմբ տեղ չդրնելով զանիկայ։ Հեթանոս մարդկանց ըսածնեըը հիմա հրամանոց կուգեմ յիշեցընել, որոնք որ միան բանականութէն լուսովը վարվելով, ըսածիս վկայութէն կուտան. Երբոր մէկ իմաստասէրիմբ հարցուցին, թէ մէկը ի՞նչպէս կրնայ իր Թշնամին ցաւեցընել, ըսաւ Թէ՝ Երբոր չնայ՝ որ անոր բարիք հատուցանէ. անոնք կըսէին Թէ՝ Իմասպոսան մարդուն գործը ան է, որ երբոր երնայնէ ընասել, լուղէը ընասել. իսկ անդիպ մարդուս գործը ան է, որ չերկնար ընասել, ոս կուզէ ընասել. և Թէ՝ Վրէժխնդրութիւն ընելը՝ նուաստ ու փոքր մարդկանց գործ է։ Ասկէց ի զատ՝ երբոր մարդուս կիրքը կելլայ կըբորբոքինէ՝ ինքը կոյրմը կըլլայ. ուստի անատէնը իր անձին չի կրնար շիտակ կերպովմբ առաքնորդել. բարկացած և խենթեցած մարդը՝ ժամանակովմբ միան մէկ մէկ կըտարբերին. վը զի բարկութիւը՝ կարճատեսնական խենթու-

մանաւանդ եթէ որոշին ի միմեանց. եթէ ոչ՝ բարկութիւն է անմտութեան առաջ։ Այլ ապա դու սիրով սիրես զնա, յաղթեա՛ և անձին քում. անձին յաղթել՝ քան զամենայն յաղթութիւն քաջ է և առաքինի. և զի՝ մեծ ևս տէրութիւն է՝ անձին տիրել. մինչդեռ համարձակեր յասել խնաստուն ոմն՝ ի հնումն, եթէ ոչ կարէ անձին յաղթել. զբարկութեան անչէզ, և ո՛չ հարսպահարել զինակռուողէ բաւ, զայն պիտին ո՛չ դիայն հանգուանապէս գրեմ վեհապետն արանց, այլ և՝ նման աց։ Ոչ եթէ իսկ է ձեր զառաջինն խնաստուն զնմանաստասերին այնորիկ, եթէ Ո՞ւ ջիաձեռ էրս արհամարհել՝ նշանակ է ջիաւէրս առն. և արդ՝ զինչ ևս այլ մեծագոյն համարեալ յաչս բարկացելոյն, քան զվրէժխնդրութիւն թէ թշնամւոյն։ Ա՛սպա լեր վեհանձն, լեր մեծախորհուրդ. ընկալ խնաստուեղդ զբանս, և ցոյց առաքինութեղդ զգործս. և զոր օրինակ ցուցիք զսկիզբն խնաստութեն ձերոյ՝ յասպաղեալսն զվրէժխնդրութիւնն, ցուցէք հատարեալ զնոյն՝ յասպաղեալսն մինչ խոպատ։ Զինիք բա-

նիս.

Թուեմբնե։ Հրամանքդ հնոմ յաղթէ նաև քու անձինդ. մենձ ու անուանի յաղթուեմբնե՝ երբոր մեկը իր անձին յաղթե. էվելօք մենձ տէրուեմբնե, երբոր մեկը իր անձին տիրե. անանկ որ ասենօք մեկ խնաստուենմը կըհամարձակիր ասս խօսքս զուբդեբու, թէ՝ Ո՛վ որ էրնե անձին հընայ յաղթե, իր բարկութիբը հընայ զսպել, և էրնե ըզնամասն նէղութիմը էրկարգմը ընհասըներ, այնպիսի մարդը լէ ըն մեն՝ գէրապանդ երնէլէ մարդկանց հառասար կըեըներ, հապա նաև աց նման կըճանչնամ։ Լսածէք հրամանքնիդ այն խնաստասերին խնաստուն խօսքը, թէ Մէծահոգի մարդու գործ է, որ մենձ բաներըս արհամարհե. բարկացած մարդուն առկիբ՝ ուրիշ ալ ինչ բան կայ՝ որ անանկ մեծ բանմը երևնայ, ինչպես է իրեն թշնամւոյն վրէժխնդրութիբը. ուրեմն մեծահոգի եք դուք հրամանքնիդ. ձեր խնաստութիբը խօսածներս ընդունեցիք, և ձեր առաքինութիբը գործքը ցուցուցիք. և ինչպէս որ թշնամւոյդ վրէժխնդրութիբը ուշացընելով՝ ձեր խնաստութիբը ցուցուցիք, հատարեալ կերպովմը ցըցուցիք զնոյնը՝ մինչև վերջը ուշացընելով։ Մեկ բանովմը վերջա-

յը-

նէս. կամ հղօր ի քան զձեզ՝ որ միաբանին, և կամ տկար. եթէ հղօր՝ խնայեցէք՝ ի ձեզ. եթէ տկար՝ խնայեցէք՝ ի նա։

Պատասխանի. ԿԱ։

Ես ընդէ ընդնամանաչ կամիս, չէրեա՞ ընդ անդրէն բարեկամանալ ուռնիս. կարի իմաստուն թէ զերկիւղ աստուծոյ Պերիանդրը. թէպէտև ես յամբոխել կրնայն սչ միայն սչ՝ ի վէր հասանել քանին, այլ և ոչ իսկ կամէն գնալ. այլ արդ գիտաչ մին յանձն իմ կատարեալ տեսանեմ զնոյն այսօր՝ ի ձեռն իմաստասիրաց թղթոյ մտերիմ եղբօրդ. քանզի արդարև ընչեցիք՝ ի մերկեալ ծուլ խորհրդոյս զքաղցր օգ հեզասուղիչ քաջնեցդ, և ահա խաղաղացաւ սիրտ իմ՝ ի ծփացկան ալեայ խրոց։ Կարի իրաւացն և գերիչ կայ էին քանք նամակին ձերոյ. այլ իմ քանզի ամբոխեալ էին խորհուրդք և ալեկոծեալ սիրտ, սչ կարէի առժամայն համոզիլ նաքօք՝ ի խաղաղուն անդր. և յիշատակ սիրոյ ձե-

ցընեմ խօսքս. անիկայ՝ որ հրամանոյդ ընտամբ հասուցնէ, կամ ձեզմէ զօրաւորմընէ և կամ տկար. եթէ որ զօրաւոր էնէ, ձեզի խնայեցէք. եթէ որ տկար էնէ, իրեն խնայեցէք։

ԿԲ. Պնէ՛ եթէ որ ընդոմն ընելոյ խոչընդոտ չիլնի ընէ գործելու բարեկամ պիտոյ ընելոս. շատ խելօք կըսէր մեկ իմաստասէրմը. թէպէտև ես՝ քանի որ կիրքս եղած գորգոքածներնէ՝ ատ խօսքը չեմ միան չի հասկընար, հապա նաև հասկընալ չեմ ուզեր. բայց հիմա ասօր իմ վրաս կատարած կըտեսնեմ ատ խօսքը՝ հրամանոյդ իմաստուն գրած թղթովը. որով իմ մտացս խառնուածը և իմ սրտիս ալեկոծուածը մեծ խաղաղութեմը խաղաղացուցիք։ Էվէլօք ընդմարիս և շատ գեղեցիկ էին ձեր թղթին զրուցածները. բայց որովհետև իմ միտքս խառնածեր և սիրտս ալեկոծած, մեկէն չեմ կրնար անոնցմով խաղաղուիս գտնել. և ձեր սիրոյն յիշատակը տալն բերանը չեր կրնար՝ իմ թշնամոյս յիշատակին չալթել. եւս երբոր երկու իրեք անգամնիդ գրածնիդ կրկնեցինէ, չալթըվեցայ և անով չալթեցի իմ

թըշ-

ձեռոց զառաջինն ոչ զօրեր յաղթել յիշատակի
պատերազմէ թշնամւոյն իմոյ, զի իբրև կրկնեցի
և երեքկնեցի զբանսդ՝ յաղթեցայ և յաղթեցի
նոքօք թշնամւոյն իմոյ՝ ինդ թէ անձինս, մաք-
րեալ ի մատաց զատերազմին առ նա։ Ցոատո-
վանիմ ընդհատարատ սրտիւ, եթէ ձշմարիտ
բանիցդ յորդորմամբ զգօնացուցեալ զիւտս
եւտուք ինձ ձանաչել՝ եթէ ՝Ներելն լուսափոյն է
քան զվրէժխնդրութիւնն. երբեք պէ այն մարդասէր հպատ
է գործ, և այս՝ անողորմ հպատ. և թէ՝ գազանին է
և ոչ մարդոյ՝ խնդրել, թէ զնուրդ հատուսցէ
խածուածս փոխանակ խածուածոց. չար փո-
խանակ չարի։ Ցանեայ և արդ յարդիւնս բա-
րեկամդ, ոմն և միշտն էի ծանուցեալ՝ զմե-
ծաշահ օգուտն որ ի բարեկամայ. քանզի
ձեւն ուսմեալ փրկեցիք զնս ի գլորմանէ գը-
բոյն՝ զոր ինձ փորել. իբրև զի՝ անձինս պատ-
րաստէ որ չարիս, յորժամ այլում զնոյն խոր-
հեսցի առնել. ընդոր ունիմ երախտապարտ
մնօք մտերմութեանդ սիրոյ ձերոյ, յորմէ շարժեալ՝
շարժեցիք զնս զուուն հարկանել զվէհապուճ-

նէն

թշնամւոյն՝ մանաւանդ թէ իմ անձինս. և իրէն դէմ ու-
նեցած պատերազմս բոլորովին սրտէս մոքրեցի։ Ընդհա-
կառակն թշնամիս սրտի կըձանաչեմ, որ հրամանոցդ ձշմարիտ
խօսքերովը և յորդորանոքդ կրցայ ձանչնալ, թէ ՝Ներելը
ավելի ազնիւ է՝ քան վրէժխնդիր ըլլալը. վը պէ առջինը՝ գիտց
մարդոմը գործ է, և երկրորդը՝ անողորմ մարդու. և թէ՝ գա-
զանիմը կըվայլէ և ոչ մարդու, որ էտւէ իրեն, թէ ինչ-
պէս կրնայ մեկին, չարեաց տեղը՝ չարիքիմը հատցընել։
Ճանչցայ հիմայալ առ հրամանոցդ բարեպարտութեամբը՝
(ինչպէս որ միշտալ ձանչցերէի՝) ան մեծ օգուտը շա-
հը՝ որ բարեկամներէն կրնայ առաջ գալ. վը զի հրամա-
նոցդ ձեռքովը խաչըտեցայ մեկ չարիքէմը՝ որ ես ինձի
պիտար ընէի. ինչու որ մեկը երբոր չարիքիմը ուրիշին ը-
նել կըմտածէնէ, նոյն չարիքը իրեն անձին հրպատրաս-
տէ. մեծապէս շնորհակալեմ հրամանոցդ սիրուն, որ զե-
զեկ առաքինուե սիրոյն յորդորելիք զնս ձեր սիրալիր

խոս-

նէին առաքինութեանց զսիրոյ՝ սիրայորդոր քա-
նիւք՝ զորս որչափ ընկալայ սիրով, այնչափ և
ցուցի արդեամբք։

ԹՈՒՂԹ ՔՐԱՏՈՒ։

Իւրաքէ հայր ղորդին՝ կիթուղանալ ի առաք փաղաքավա-
րութիւն. Կն։

Ա Ինք ինչ, որ այնչափ յաձախեալ իցէ առ
բարեմարդիկ անձինս, ոմն գովուի քա-
ղաքավարուն. և չինք ինչ, յորմէ այնչափ թա-
փուր իցեն նոքա, ոմն ի նմանէ. վ'ի որոյ հա-
նապազօր գտանեմք զմեզ խաբեալս։ Արդ
ծեմք մեզ կենակից ունել զանձինս քաղաքա-
վարս, որք չունին զայլ ինչ, բայց՝ զկեղևանս
քաղաքավարութիւն, որ առ երեսս միայն իցէ.
և որ ոչ այնչափ սեպհական ինչ իցէ անձանց,
որչափ ի փոխ առեալ յօտարաց։ Ընդ առաս
չէ մարթի կենակցութիւնն տևել ընդ երկար.
եթէև

խօսքերովք՝ որ մեծ սիրովմբ ընդունեցայ և գործքով
կատարեցի։

Թուղթ Իբրահ։

Կն. Ձնկայ մեզ բանմբ, որ առաւ քաղաքավար մարդի-
քը իրենց խօսակցութեանն մէջ այնչափ առնուն անցնին, ինչ-
պես քաղաքավարութիւն վրայ գովասանք խօսիլը. և չնկայ
մեզ բանմբնալ՝ ուսկից որ իրենք այնչափ գրկած ըլլան,
ինչպես քաղաքավարութիւն. անորհամար ամեն օր մեզ
խաբվածմբ կըգըտանենք։ Կըկարծենք՝ թէ քաղաքավար
մարդկանց հետը կընտանինք կեցլանք, որոնք որ ուրիշ
բանմբ չունին, բայց եթէ գրսըվանց քաղաքավարութեմբ.
կամ այնպիսի քաղաքավարութեմբ՝ որ ոչ անչափ իրենցնէ,
որչափ ուրիշներուն փոխառածմբնէ։ Այսպիսի մարդ-
կանց հետը նստիլ ելլալը երկան չերթար. վր զի հետերնին
նին

իբրև զի՝ ի կենակցութենէ անդ ընդ նոսա՝ ան-
գին չանապէմք , եթէ պատրաստակեալ է քա-
զաքավարութի նոցա : Խարհամբոյրք են և
հաձոյականք . և ցոր վայր գովին և մարգա-
հաձին՝ երևին լինել փարթի . և եթէ միշտ
ակնածելի լինին՝ ի կենակցայ իւրեանց , մար-
թին կատճիլ իբրև ձնմարիտ քաղաքավարք :
Այլ եթէ յիրս ինչ ընդհարցիս ընդ նոսա ,
կամ ընդդէմ բանս ասցես , կամ դուշնաքեայ
ինն դժկամակութի՝ ինոսա պատձառեսցես ,
(օրինակ ինն՝ մոռանալով տալ նց զպատիւն ,)
արանջեն , քրթմնջեն , տագնապին , ձեռնար-
կեն յանիրաւութիս , և անդաւեն բերանով հա-
սին քաղմադիմի քարբանջանս : Օ այսպիսի
քնաւորութ պարտ է քեզ եպերել , և՝ ի նմա-
նե քայէ՝ ի քայ հրաժարել : Այլ ինչ օգուտ
իցէ քեզ յանկալ լինել հաձոյական , մատու-
ցանել իւրաքանչիւրոցմէք մարդասիրագոյն
և քաղաքավարագոյն ցոյցս , մեծապէս կեղ-
ծաւորութի՝ այլ՝ ի սրտի և այլ՝ ի շրթունս՝
քաղցրախօս լինել առ ամենեսեան , իբրու

այն

Ձին վարվելով խօսելով , մինչն կրնանք ձանչնալ , թէ
կեղծաւորական է իրենց քաղաքավարութիւնը : Անուշա-
կամ խաւնուն կուգան . և քանիսը կըգովվին և երեսպաշտու-
թիւնեը կըտեսնեն , սիրելիմը կերևնան . և թէ որ իրենց
հետ կենցաղավարողներէն միշտ պատվիննէ , կըկարծվին՝
թէ ձնմարիտ քաղաքավար են : Բայց թէ որ ատոնց մէկ
բանին գոչնա , կամ իրենց գէմը առնես , կամ քիչ մ՝ իկով
գժվարնին բերես . (ինչպէս՝ մոռնալով երբեմն իրենց
պատիվը տալ) , կըբարկանան , կըգանգրտին , կըտաքնան ,
ձեռք կըվարնեն անկրաւութիննեը ընելու , և ամենգին
խօսքեր գուրս կուտան : Այսպիսի քնաւորութիւնը սէտք
է քեզի՝ որ արհամարհես , ու անկէց հեռու կե-
նաս : Ինչ օգուտ կրնայ ըլլալ քեզի՝ ատիկա ուրիշներուն
սիրելի ըլլալ , ամեն մէկուն քաղաքավարական կերպեր
ցոյց ընել , հավէտ կեղծաւորութեամբ՝ սիրտը զատ բերանը
զատ անուշ խօսքերը ըլլալ ամենուն հետ , ուրիշներու

հետ

այն թէ մտերմանէ աղաչաւ աշխատ առնել զայլս յառմպէտ գրկախառնութիւնս, եթէ ոչ տացես երթեք զպատուէն քաղաքավարութէ։ Ապաթէ՝ եթէ կարծես լինել կամ համարիլ՝ ի տեսողացն այլ ձշմարիտ քաղաքավար, ունել լոկ միայն զկերպարանս զայս քաղաքավարութէ։ Նաղուամբ՝ ի մարդկանէ շատ համարին անձանց պահել զկերպարանս զայս. ամենայն քաղաքավարութիւնսդ հաստատեալ է՝ ի շարժմունս, ՚ի շնորհալից ինն ժպտիլ երեսաց, ՚ի խոնարհեցուցանել զգլուխն ախորժ առնչանօք. այլ կինչ և իցէ երբ՝ որ ընդդէմ հաճոյից իւրեանց՝ վաղվաղակի անձամբ զանձինս խոյտատակեն՝ ի վեր առնուլ զպատրուհակ կեղծաւորութէ իւրեանց։ Ո՞ւ՝ ի ձանաչել հաւատառեաւ, եթէ քաղաքավարութէի քո իցէ ծուտ կամ ձշմարիտ, փորձեա զնա՝ ի կենսակցիլն քո ընդ անձինս գաւեհիկս, շինականագոյնս, վայրենամիտս, և խեղաբարոյս. եթէ բարւոք կենսակցիս ընդ սոսա, եթէ ոչ հատուցանես նոցա զհատուցումն, եթէ ոչ խօսիս ընդ նոսա

ժ՚է խո-

հետ իբրև թէ մտերիմ բարեկամութեամբ համար՝ գրաբար վանց միան գրկելիլ, երբոր քաղաքավարութէ պատուիրէ վրադ չերկայնես։ Կրնաբվիս, թէ որ միան ատ երևութը քաղաքավարութէ ունենալով, կրկարծես քեզ՝ թէ ձշմարիտ քաղաքավար ես. կամ թէ կրկարծես՝ թէ անով քաղաքավարմը կրկարծըվիս ուրիշներուն։ Շատ մարդիկ կան, որ ատ տեսակ քաղաքավարութիւնը իրենց բաւական կրսեպեն. իրենց ամէն քաղաքավարութիւնը՝ մարմնոյ շարժվածքներու վրայ հաստատված կերեր է. ուրիշին դիմացը ընդոծք խնամալովմը, մարդկանց առջևը սիրով դլուխնին ծռելովմը, կրկարծեն թէ քաղաքավարութէ կընեն. բայց ինչ բանի մէջտր իրենց կամացը դէմ բանմը հանդիպի, ան ատենը խոյտն իրենք զիրենք կրնայտատակեն՝ յայտնելով իրենց կեղծաւորութիւնը։ Թէ որ կուզես ալէկմը խմանալ, թէ քու քաղաքավարութէդ սէնտ է՝ թէ ձշմարիտ, կրնաս փորձել քեզ՝ երբոր գեղացի, կոպիտ, վայրենի մարդկանց

հետը

հաշտարար ոյնս . ասա յայնժամ՝ եթէ ձկնարիւտ
ինչ քաղաքավարուն քո . այլ եթէ դուռդ տա-
րազու վարիս ընդ նոսա և արհամարհօտ գնա-
ցիւք , սուտ է քաղաքավարուն քո ։ Եւ եթէ
՚ի կենակիցուն քումմ ընդ մարդկան , ՚ի տալ
ուրուք քեզ բանիցդ ընդդէմ բանս , կար-
ձամտեսցիս , զայրասցիս , և այլազունեսցիս .
դարձեալ և ՚ի տեսանելն յուսուք թերուն ինչ
ինչ ՚ի բանս և ՚ի գործս , և կիմ որ քեզ կար-
ծեսցին լինել թերուն , վազվազակի անխոր-
հրդաբար ուղղագրեսցես՝ իբրև թէ ձկնար-
ատահրուն լիմն կարծելոյ առնել . և կիման-
գն կարձմտուն իբրեաս հարցես նմա զայն՝
իբրու անաչառուն լիմն կամելոյ գործել , չես
գու ունող դեղեցիկ քաղաքավարուն . իբրև
զի սորա ամենեքեան կամ թանձր լիմն տմար-
գուն և բրտուն գործք էն , և կիմ կարի լիմն
անձնահաճուն և անխոհեմուն պատուղք ։
Պոռն գործեա ոգեւոյ չափ զձկնարիւտն քաղա-

ԺԸ 8 քա-

հեսը կըվարվիս , թէ որ առանց հեսը աղէկ կըտեսնը-
վիս , թէ որ իրենց կոպտուն հատուցումը չես ընդր , թէ
որ հետերնին կոպտուքմը չես խօսիր , այն առենը ըսէ՝
թէ ձկնարիւտ է քու քաղաքավարուն . բայց թէ որ
հպարտուքմը և մարդու տեղ չիսեպելումը կըվարվիս ա-
նոնց հետ , սուտ է քու քաղաքավարուն ։ Եւ թէ որ
մարդկանց հետ կենցաղավարելուդ առենը՝ երբոր մէկը
խօսածիդ գէմը առնէնէ , գուն նեղսրտիս , աչքնաս ,
ու գունդդ փոխես . գարձեալ՝ երբոր մէկին խօսածին և
գործքին մէջ պակսուն մը տեսնես՝ կիմ քեզի անանկ
երևնայ թէ պակսուն մըն է , շուտովմը զինքը առանց նկա-
տելումը սրբագրես՝ իբրև թէ կարծելով թէ ձկնարատա-
սիրուն մը կրնես ։ և կիմ մէկն նեղսրտուքդ անիկայ
իրեն երեսը զարնես , իբրև թէ անաչառուն մը (խաթրը
չընայիլմը) ուզելով ընել , գիտնաս որ աղէկ ու գեղեցիկ
քաղաքավարուն մը չունիս . ինչու որ՝ առ առմէն բանս
կիմ էվէլքմը կոպտուն և անքաղաքավարուն , և կիմ է-
վէլքմը ինքնիրեն հաւնելէն և անխոհեմուն առաջ կու-
գայ ։ Ջանա սրտանց , որ քու վարմունքիդ մէջ ձկնարիւտ

քա-

քաւարան ընդդրկել ի գնացս քո. որ է մեծ ծապկս զարդ բանականիս քնուէ: Օ խրատ զայս տամ քեզ. որով ծանիցես, եթէ հայր եմ այնպիսի, որ զկնի է ամենայն ոգւոյ ընուլ միշտ զծնողական պարտս առ որդին:

Խրատքն ծնողաց զորդին՝ որ ուսանի ի դպրոցս. կ քնակէ ի վանս. ԱՀՕ:

Որու ինքնին վկայես մեզ որդեակ մեր, եթէ միտք մեր և խորհուրդք հանապազ ի տօնէ և ի գիշերի յաճին զքեւ, եթէ զնացուք արդեօք ընդ աձել մարմնոյ հասակի քոյ, և դու յառաջադէմ անդր ձգիս և զարդանաս հոգւով ի վիճակիս յայդմիկ՝ յորում ամենայնի զքեզ ոճծ: Յուշ լիցի քեզ, զի մինչ ասա առ մեզ կիր, մեք ըստ ծնողականս պարտուց զտղայ հասակ քո սնուցանք կաթամբ բարեպաշտութեն և երկիւղին Ա. տօնաք քեզ և ըստ կարի ուսուցանել զսկզբունս գիտուենոյ. և արդ՝ յայսմհետէ քանզի ի չափ հասեալ ես քո, պարտ ես և քեզ մեծապէս ջանիւ ընուլ և զքո պարտս՝ որ առ մեզ.

քաղաքավարութիւնը ունենաս, որ մեծ պարծանք և զարդ մընէ մարդուս: Ա խրատս քեզի կըգրեմ, որ գիանաս՝ թէ այնպիսի հարմընեմ, որ ամենայն հոգւով միշտ եուեէ է՝ որ իր ծնողական պարտքիանութիւնը ցըցընէ իր որդւոյն: ԱՀ. Դուն քենէ մեղի կրնաս վկայել սիրելի որդեակ մեր, որ միշտ գիշեր ու ցորեկ մեր միտքը մեր մտածմունքը քու վրադ են, թէ արդեօք ինչպէս մարմնոյդ կոլմանէ կառնինէ, հոգւովդաւ կըզարգանաս առ վինակին մէջը՝ որ ոճծ գրաւ զքեզ: Յիշէ, որ երբոր հոս մեր քովն էիրնէ, մենք մեր ծնողական պարտքիանութիւնը քեզ պզտիկուց բարեպաշտութեն և ոճծապաշտութեն սնուցինք. և որչափ որ կարելիներնէ՝ գիտուեցոյ ըսկզբունքը քեզի տուիլ տըվինք. հիմա ո. րովհետև չափը հասեր մեծցեր ես, քեզիաչ պէտք է՝ որ է վերջը ջանքովիդ՝ քու պարտքիանութիւդ՝ որ մեզի ունիս կատարես. այսինքն՝ այնպէս վարվիս, այնպէս շարժիս, որ քու ծնողացդ գերախտութիւնդ պատճառ ըլլաս, և կըլլաս՝

թէ

մեզ. այս է՝ այնպէս գնալ, զի ուրախանէ եւ
զիմիս պատճառք քոյ ծնողացդ. եւ յաջողեսցիս
արդեօք ի սմա, եթէ ոմ սիրով ուսինդիր
լինիս խրատակաւն քանից մերոց՝ զոր գրեմք
առ քեզ եւ ոմ խնամով սնուցեսցիս ի կատա-
րումն նոցին։ Ա՛ի զանգիտիցես, եթէ ՀԱՐ
Տայ խրատս գառն է, որպէս ասաց ոմն յիմաստ-
նոց. քանզի անդէն գՀետ երեր և զայն՝ այլ
պրատչն փաղայր յոյժ։ Զի՛ք յաշխարհի վՀատոյն
և շահաւետագոյն քան զուսինդրութիւն խրա-
տուց. և զի՛ք ինչ՝ ի նմա առաւել յոգւի և ան-
պիտան՝ քան զայդ անխրատ. մինչ զի և յիմաս-
տասիրաց ոմն Հարցեաւ՝ եթէ զի՛նչ ծանրագոյն
բառնայ ի վերայ երբ երկիր, ասէր. Ո՛չ Տպէ
անխրատ։ Ա՛ի՛նչ է՝ զոր միանգամ ուսիս, եթէ
զսա չուսնիցիս. մարդ առանց խրատուս՝ ո՛չ երբ
քեզ ուսնիցի լինել մարդ. որպէս զի՝ և զոմն մե-
ծատուն անխրատ տեսեալ Սոկրատայ, ասէր.
ՀՀ կուսակից անասուն ոչի։ Ա՛պա երբ՝ զոր ա-
նեմքս. որչափ ինչ աստ առ մեզ ի տան քոմ
ընկալար ի քեզ ի տղայ տիոց գեղեցիկ սկըզ-
բանն՝ եթէ զբարեպաշտուԹիւն, և եթէ զդի-

S 2 տուր

եթէ որ առ մեր խրատական խօսքերինս որ քեզի կըգրենք՝ ամենայն սիրով լսես, և ոմ Հոգւով Ջանաս զօրձքով կա-
տարել։ Աչխարհիս վայ ուրիշ ոչ մեծ և օգտակար քան-
մի չկրնար ըլլալ, քան խրատ մտիկ ընելը. և ուրիշ ոչ
անպիտան մարդմի չկրնար գտնըվիլ, քան զան մարդը՝
որ ոչ խրատ կուզէ լսել և ոչ լսած խրատը բանել. եր-
բոր մէկ խնամատարներմը Հարցուցին՝ թէ աչխարհիս վրայ
ո՛ր բանն է, որ ավելի ծանր է. կըսեր թէ՝ ՀԱՄԲԱՐ
Տարեր։ Բանիմը ուրիշ չեմ ուզեր, ինչ որ ուսնեցանիլ, թէ
որ խրատ լսելը և խրատ բանելը չուսնեցաս. մարդս առանց
խրատուս՝ չկրնար յաջողական մարդ ըլլալ. մէկ Հարուստ
բայց անխրատ մարդմը՝ ուսանելով անդամները Սոկրատէս,
կըսեր թէ՝ ՀԱՀա մէկ ոակիճ անասունմը։ Արդեօք ինչ որ քեզի
հիմա կուգենք լսեցնել, Ջանա որ պահես. ոչչափ բարե-

քսվը

առաքեցէ, կամ քեզ զնաստ իջուիս սերմանս իմս քաղմարդիւն շահեկանութեաւ՝ արկեալս ի միտս քո և ի հոգի՝ իբրև ի պարարտ երկրի. որ քրտամբք հոգածոցդ՝ որ ես դու՝ սրձակեն ի խոնարհ զարմատս, և բուսանին ի վեր և աճին լինին ծառք մեծամեծք և դեղեցիկք՝ ոստովք՝ ծաղկամբք և պտղովք։ Ո՛չ դու աչ ձեռուցեալ զսերմանան զայնոսիկ, ձգեա նախ ի խորս զարմատս. իմն՝ զոր ասեմքս՝ զհինն քո հաստատեա նախ ամրուք ի վէր առաքելնուեն ածպաշտուե. ապա բուսիր ի վեր կոյս և բարձրացիր, այս ե՝ ժրացիր և կրթեա զանձնիւ զմիտս քո քաջայարմար լինել ի մարդս գիտուեց. ապա արձակեա յարմատոյ անտի ածպաշտուե՝ բարուենակս զանազանս քաղմագիս մի առաքինուեց, և զարդարեա զնաստ բազում գալարագեղ տերևովք՝ որ են բազմագիմ գիտուիք. Ա՛ արդ էարն է ձշմարիտ եմաստուե. ապա գիտուեցն են զարդ. ասէր Պղատոն. ապա զգիտեա զծաղկին դեղեցիկ յոստս առաքինուեցն ընդ տերևովք գիտուեց, այն ինքն ե հաստահիմն և ձշմարիտ սէր առաքինուե և գիտուիե. ո

քովը պղտիկուց ունեցարնէ, նայէ որ առեցընես. պինա առաջ ածպաշտուե առաքինուիը եվելօք հաստատուութեամբ ունեցիր, որ անոր ձեռքովը ուրիշ զանազան առաքինութիւնները հեշտ կերպովմը ունենաս. եաև՝ մեծ չանքովմը ուսման եաև՝ ընկիր՝ որ տեսակ տեսակ գիտութիւնները ձեռք բերես. և քու առաքինութիւնդ անոնցմով զարդարես. Բարի վարդը ձշմարիտ եմաստուիեանէ. և անոր զարդարանդը գեղեցիներն են. ինչպես կըսէր Պղատոն եմաստասէրը։ Եաև Կանայ որ ձշմարիտ և հաստատուն սէրը առաքինութիւն և գիտութիւն քու սրտիդ մէջը ունենաս. որով ամէն տեսակ այդ առջևը փայլես ու երևնաս ինչպես ձշմարիտ առաքինասէրին և ձշմարիտ ուսումնասէրին. և թէ որ այս ամէն բաներն ընես, անկէց եաև ինքիրեն ան գեղեցիկ պատուական քու վրադ կըտեսնըվի, որ ամէն սահեն առաքինի և իմաստուն մարդուն պես կըվարիս կըխօսիս

քով և փայլեսցես իբրև ծաղիկ ոսկեփայլ աւետարանի տեսողացդ, և ծանիցես յաչս աշխարհի իբրև ճշմարիտ առաքինասէր և խնամող ուսմանսէրը. և եթէ զայս ամ արասցես ըստ օրինակիս՝ զոր ասացաք, ապա յետ այնորիկ ինքնին պտղաբերեսցի՝ ի քեզ և պտուղն ցանկալի. քանզի խօսեսցիս իբրև առաքինի և իմաստուն. գործեսցես իբրև առաքինի և իմաստուն. և երևեսցիս դու այնուհետև գեղեցիկ հոգւով և մտօք՝ ի մէջ ամ դասակցացդ. քանզի ջերմեռանդն սիրով առեր՝ ի քեզ զխրատս մեր և պահեցեր. Սակրատէս հարցեալ, եթէ զի՞նչ՝ ի կենդանեաց գեղեցիկ իցէ, ասէ. Ա՛ռյդ խրատոս զարդարեալ։ Ի վախճան քանիցս՝ և զայս խրատ մեր փոյթ յանձին կալջիր կատարել յամ կեանս քո. Ալ երբեք յաղթեալ քո՝ ի սովորական ախտէ տգայամբ տուէ՝ փոխխեսցիս՝ ի տեղւոջէ՝ ի տեղի. այլ կայ այդր՝ ուր կաս. Չանաւ այդր՝ ուր չանաս. ուսիր այդր՝ ուր ուսանիս. զայս գիտեա, զի փոխխուին տեղեաց՝ ոչ զկնե՛լ ուսուցանէ, և ոչ զանխմաստութի՛ւն բառնայ։ Որպէս զի պահպանութ՛ եայսոցիկ ամ՝ տուեալ քո մեզ՝ ի ժա-

և կըպրծես. և քու ամէն հասակակիցներուդ մէջ հոգւով և մտքով գեղեցկիմք կերևնաս. որովհետև ճշմարիտ սիրովը մեր ամէն խրատներս ընդունիր։ Սոկրատէսի հարցուցին՝ Թէ կենդանեաց մէջէն որն է գեղեցիկ, կըսեր Թէ՝ Ջոն մարդը՝ որ խրատով զարդարված է։ Վերջապէս՝ քու բոլոր կենացդ մէջ մեծապէս ջանա որ աս մեր խրատներս պահես. ջերայ Թէ՝ տգայամիտ մարդկանց սովորական ախտէն յայնքան, ու տեղէ՝ ի տեղ փոխվիս. հապա՝ ուրտր եսնէ, հոն կեցիր. ուրտր կըստրվիս կորնէ, հոնտեղը սորվէ. աս գիտնաս՝ որ տեղէ՝ ի տեղ փոխվիլը՝ մարդուս ոչ խելք կըստրվեցընէ, և ոչ մարդկութեան անխելքութիւնը կըվերցընէ։ Որպէս զի աս ամէն դրածներս պահելով կարենաս քսոր ժամանակին տալ մեղ

մոռ զքաղցը պատուղդ՝ և մեք ցնծասցուք ի վէր անձկալի զաւակիդ. և օրհնեսցուք զքեզ՝ որ տնկեացն զքեզ յաշխարհի ի փառս իւր և ի պարծանս մեր։

Պատասխան. ԽԱ։

Ո Ծնողական սիրոյ ձերոյ զդեղեցիկ խրատսդ քանուձիս առ որդիական նուիրատուին՝ ընդ-ունելոյ սա մեծ ցայ ձեմ յարդանօք սրտի, և ընկալայ կամաց կար մտօք. որպէս պարտ և վայել էսկ է որդ-ւոյ լսել և ընդունել պատկառանօք զծնողացն բանս։ Յիմաւմ սրտի՝ երբէք յանցինջ տախտ-տակի գրոշմելոյ զձեմ զբանս խրատուդ՝ զոր ի ծնողական սիրոյ ձերմէ բղխեալ գրեցիք առ նուիրատուին. փոյթ մեծ խնամոյ յանձին կալայ ձեմ ի կեանս իմ պահել զնոսա. խրատքն ձեր կեանք են

քոմ անուշ պատուղդ, որ մենքաղ էվէլօքմը ուրախանանք սիրելի որդուդդ վոյ, և օրհնենք զձեզ՝ որ քեզ աշխարհիս մէջ տնկեց ի փառս իւր և ի պարծանս մեր։

ԿԱ. ՊԲԵ. Հրամանոցդնէրուդ ծնողական սիրոյ գեղեցիկ խրատներդ՝ որ իմ որդիական նուիրատուութեան գրեր էիք, էվէլօք յարգուքմը կարդացի, և մեծ սիրովմը ընդունե-ցայ, ինչպէս որ պէտք է ու կըվայելէ մէկ զաւկիմը՝ որ իր ծնողաց խօսքը չատ պատկառանքովմը լսէ ու ընդու-նի։ Իմ սրտիս մէջը անջնջելի կերպովմը տպաւորեցի ան ամմէն խրատներդ՝ որ ձեր ծնողական սիրոյն չափ էիք գրեցիք իմ նուիրատուութես. ամ հոգւովս կառչ եմ և կըմա-նամ՝ որ իմ բոլոր կենացս մէջ զանոնք բառնամ և պահեմ. մէկը հին աւետնը զաւկիներդը կըխրատէր, թէ (ծնողաց) խօսածը ալէւի պէտ է պահել, ման ըն (իրենց) ուռնցածը. հրամանքնիդալ մէկ ուրիշին ըսածին պէս՝ կըմանամ՝ որ ձեր որդիէս ասելի իրաւունք ընդոտ (ձեր երանութ), ման ըն հարուստ։

Հրա-

են հոգւոյ իմոյ և հաստատուն դլխոյ իմոյ և ամուսնի բոլանդակ կենացդ իմոց. նոցին պահպանութիւն ակնունիմ աներկևան յուսով ժառանգորդ լինել օրհնութեն այլ, և աղնուական դուխ ծնողացդ. և նոքօք զօրեմ ընուլ ըստ մասին զորդեական պարտս իմ առ ձեզ. ուր զբաղանդակին հատուցանել՝ այս յանհնարինն է լինձ մինչև՛ ի կենացս վախճան։ Պահեմ զորդեսեր ծնողագդ, և յայլ նուաստս ոչ դադարիլ դրել առ նուաստութիս զբանս խրատուց ձերոց, որք քաղցր են՛ ի լսելիս իմ՝ քան զնամ քաղցրութիւն. և որովք միայն քաջալերեալ զոքանամ յառաջադէմ անդր ձգիլ յառաքինութիս և՛ ի դիտութիս՝ ըստ անհրաժեշտ պարտուցս։

Ողորկն Քրիստոսական գրեալ Քրիստոսի առ Քրիստոսն՝ վն օրինակի վարելոյ ընդ Տարդիան. կվ՝։

Պատեղեկ պատրոնակ իւրեանց անմարդութիե, չասացից և անգթութե՝ զտին ընդվայրասեր մարդիկ զսովորութի նն խօսից՝ որ զօ-

Հրամանոցն ներուդ խրատներըդ իմ հոգւոյս կեանքն են և իմ բոլոր կենացս հաստատութե և ամրութեմբնեն. զանոնք պահելով՝ մեծ յուսովը կըյուսամ՝ որ այլ և ազնուական դուխ ծնողացդ օրհնութեըդ ժառանգ ըլլամ. որով իմ որդեական պարտիկանութե՝ որ հրամանոցներուդ ունիմ, կարենամ քիչ մ՚ի քիչ կատարել. ինչուր՝ զբոլորը հատուցանել՝ մեկ կերպովը չեմ կրնար մինչև վերջի շունչս կայա չեմ հրամանոցներուդ իմ որդեսեր ծնողացս, որ ուրիշ անդամալ չի դադարիք դրել իմ նուաստութես հրամանոցներուդ խրատներըդ, որ ինձի ամեն բանե՛ ի վեր եվեր մը անուշ կուգան. անոնցմով միայն կրնամ օրըստ աւնել ու զբանալ՝ որ առաքինութեց և դիտութեց մէջ առաջ երթամ՝ ինչպես որ եվեր մը պարտիկան եմ։

կը. Մարդկանցմե ոմանք՝ որ աւելի անուշով մարդ են՝ քան թէ լրջոք, լրննց կոպտութիը՝ մանաւանդ թէ լրննց անգթութը ծածկելու համար, զոմն մեկ խօսելու կերպ-

մը,

բնացաւ յաշխարհի առ մեօք : Ոչքա՛ ի տեսա-
նելն զայր քարեկեցիկ և հանդարտ՝ որ ա-
ռանձնացեալ պատրաստի՛ ի գիրս և յընթեր-
ցուածս . ոչ երևի սահել՛ ի փուղոցս . ոչ չաղ-
փաղուիչ բերի ընդ նոսա՛ ի բանս , ասեն՝ ե-
թէ խոհատասէր է , խորհի՛ ի մարդկանէ , ոչ-
ինչ գիտէ զաշխարհիս , և ընդ մարդկան ոչ
գիտէ լինել կենսակից : Ոչ ցայս վայր զտեղի
առնուն բանքն, այլ գիմեն և յարդիւնս անդր .
քանզի սովին խորհրդով նոքա ոչ վարին ընդ-
նան իբրև ընդ մարդոյ . եթէ թշուառութեց
և ամ՛ վշտասց հանդիպեսցի նա իբրև մարդ ,
համարին՝ եթէ նա խոհատասիրութե՛ն ի վերոյ
է ամի . և ոչինչ պէտք իցեն նմա մարդկայինք
նպաստից և կամ կարեկցութե՛ք քարեկամաց :
Ասատի և խնդակից լինին նմա՝ իբրու այն թէ
գտեալ իցէ նորա յայնժամ առիթ քաջադէպ
՛ի ցուցանել զնոսա հանձարոյ իւրոյ . և դուն
ընդարձակ քայեալ իցէ նմա՛ ի վար արկանել
նոքօք զխոհատասիրութի՛ն իւր . և եթէ երբեք

մը, որ սա մեր աւուրս աշխարհիս վրայ ելիլէօքմը տարած-
վեցաւ : Ասոնք երբոր մէկ մարդմը կըտեսնեն, որ ինքնի-
գլուխն հանդարտ մէկմընէ, առանձնանալ կըսիրէ, գրե-
լու կարգաշուք գիտ է, անկն դուրս չատ չերևնար, և ի-
րենց հետ կենցաղավարելու առենը շատախօս չըլլար, կը-
սեն թէ՝ փիլիսոփայ է, մարդկանցմէ կըքաշվի, աշխարհիս
բաները չգիտեր, և մարդկանց հետ կենցաղավարել նախընչ
ելլալ չի գիտեր : Իրենց սա կերպ խօսքը մինչև հոս չի-
վերջանար, հապա բոլոր ծանօթներին գործքովալ կըցցրնեն . վը-
րէնք սա մտածութիքը անոր հետ ինչպես մարդուն հետ
չեն վարվիր . թէ որ անիկայ՝ ինչպես մէկ մարդմը թշուա-
ռութեց և գանազան վշտաց հանդիպինէ, կըտեսնեն՝ թէ
ինքը իրեն խոհատութիքը մէկ բանիմը տակ չինցայ . և թէ՝
մարդկային օգնականութէ և կամ բարեկամաց ցաւակցու-
պիտանաւորութիւնը չունի : Ասատի և ուրախակից ալ կըլլան
իրեն, իբրև թէ ինքը անտեռնը շատ յարմար առիթմը գտե-
ր իրեն խեղճը իրեն խոհատութիը ցըցնելու . և իրեն իր-

լեցին և ցաւակից, ասեն. իսկ ընդհէր բնաւ
ինչ կարեկից լինել ձեզ. ամօթ ինձ հա-
մարիմ ինոյն. քանզի իմաստասէրը ձչմարիտ
ձանաչէմ զձեզ: Այլ զձեր մաերմութիւն գի-
տեմ որպէս ոչ հաւանեալ այսմ սուտորութեա
խօսից, նոյնպէս և արդեամբք միշտ զընդդէմն
կատարօղ գործոց ընդվայրասէրը մարդկանց:
Այլ իսկ գիտակ եք քաջ ասորհնուրդ սիրելի,
եթէ իմաստասէրն ոչ է՛ի կարդէ անասնոյն.
ոչ է՛ի համարն անղգայ արձանացն՝ որ ձչսրիս
և ձբաւիս որպէս ոչ ձանաչէն, նոյնպէս և ոչ
զգան. վասն որոյ և՛ի պիտոյս նորա քանիւք և
արդեամբք մաերիմ սիրոյ հասանիք՛ի թիւ
կուռնս: Այն է գեղեցիկ քաղաքավարուն և
ձչմարիտ իմաստութեն, որ գիտէ ընդմտանել
և խուզել զիւղձս խորհրդոց այլոց. տեսանէ
յատակ զձչմարտութենն. և գորովական սրտիւ
հնարի սփոփել զմարդ զհաւատսար իւր և ըզ-
քնութենական: Այս է գեղեցիկ իմաստասէ-

րև թէ մէկ ընդարձակ գուռմբ բայվերէ՝ որ ան նեղու-
թենութեան պատճառաւոր ինքը իրեն գիտութեը իրեն ոտ-
վածներբ՛ի գործ դնէ. և թէպր երբեմն ցաւակիցալ ըլ-
լանէ, կրսեն թէ՝ պատշաճմը չեմ սեպեր՝ որ ես հրամա-
նոյդ ցաւակից ըլլամ. աս բանը ինծի ամօթ կրսեպեմ.
ինչուպր ձչմարիտ փիլիսոփայ ձչմարիտ գիտնականմը կը-
ձանչնամ զհրամանքնիդ: Սակայն ապէկ գիտեմ, որ հրա-
մանքնիդ ինչպէս աս խօսելու կերպին չէք հաւանիր,
նոյնպէս գործդրուալ միշտ այդպիսի մարդկանց ըրածին գէ-
մը կընէք: Եվ էլ ոչ ապէկ գիտէք ձեր իմաստութը, թէ
փիլիսոփան անասունմը չէ, մէկ անղգայ արձանմը չէ, որ
քարութենմը կամ չարութենմը չնանչնայ ու չզգայ. ուստի
իրեն պիտանաւորութեե ժամանակը թէ խօսքով թէ գործ-
քով երբէք սիրովմը օգնութե կրհասնիք: Ան է ձչմարիտ
քաղաքավարը և ձչմարիտ իմաստունը, որ ուրիշին ինչ
վիճակի մէջ ըլլալէն կրհասկընայ, և անանկ կրվարվի ա-
նոր հետ. և ձանչնալով թէ ան ալ իրեն պէս մարդմ՝մարդ-
կային տկար բնութենե տէր է, միշտ գթած սրտովմը կրջա-
նայ՝ որ իր նեղութեե ժամանակը գինքը կամ գործքովմը կամ

բուն, որ սակաւ ուրեք և՛ ի սակաւս գտանին. և զոր՝ ի ձեր մտերմութիւնդ տեսանեմ կատարեալ թեալ անկեալ: Այլ ասաղ. քանզի սովին ի մատուցանելոյ և քաղաքավարութիւն պէտ եք այնպիսի ինն վարժարանի, որում աշակերտս գտանիցէք կարի նուճադուն. բայց սակայն ոչինչ նուճադ եղիցին ձեզ և փառք. իբրև զի այսօրինակ իմաստասիրուն և քաղաքավարուն միշտ ե գոլանի, Թէպէտ և սակաւս գտանիցե իւր հետևօղս, կիմ բնաւ խակ ոչ: Այս ինքն՝ որ անձամբ յանձն զիծոյձ առեալ եմ զարդիւնս քարիս պայծր դեղեցիկ իմաստասիրութիւնե և ձշմարիտ քաղաքավարութիւնե անձինդ, մեծապէս ցանկալի՝ ի ընդվայրսաեր մարդիկ ժա. մանակիս զձեր բարեպաշտութիւնդ ունկին ան. ձանց նպատակ, և այն շատ էր նոցա:

ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

խօսքումը մեկնեարե: Ասիկայե գեղեցիկ իմաստասիրութինը, որ քիչ անգամ և քիչ մարդկանց քովը կըգըտնըվի. սակայն հրամանոցդ սիրելուե վրայ եվ եվ էջումը կատարեալ կըտեսնեմ: Բայց աս է ցաւալին, որ հրամանքնիդ ձեր այսպիսի ձշմարիտ իմաստասիրութիւնը և քաղաքավարութիւնը՝ այնպիսի գպրատանին վարպետ եղերէք, որ անոր շատ քիչ աշկերտներ կրնաք գտնել. սակայն այսու ամենայնիւ հրամանոցդ փառքը պարծանքը քիչ ջըլար, վի ըլ այսպիսի իմաստասիրութինը և քաղաքավարութինը միշտ եվ էջումը գտըվելի է, Թէպէտ և իրեն քիչ հետևօղներ գտնէ կամ բոլորովինա չիգտնէ: Ես՝ որ փորձառութիւնէ իմ վրաս առեթեմ հրամանոցդ աս ձշմարիտ իմաստասիրութինե և քաղաքավարութինե գործքերը, եվ էջումը կըփափաքիմ որ աս ազատեղական մարդիկը՝ որ ուրիշ գաղտակ բաներու հետևէ ընկերին, զհրամանքդ իրենց օրինակ առնէին հետևելու. և աս իրենց բաւական կը:

ԹՈՒՂԹՔ ՅԱՆԴԻՄԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՆՄԵՂԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԱՆՁԻՆ։

Յանդիմանեն ծնողք զորդին վասն անբարի գնացեայն։ Կմ։

Ո՛չ երբեք ակնառնեաք՝ զայս օրինակ թուղթ դրեալ քեզ. այլ զոր օրինակ մեք՝ որում այն ինայաք՝ լռեաք զքեզն, և դու զբանս զայսոսիկ լռեցեա՝ ի քոց ծնողաց՝ որոց սպասեալ ինաս մուտդ խղճիւ։ Օ՛ն քեզ, զի դլխաւինն՝ ի քաց տարեալ և ամիրօրհեալ քո զամօթ մարդկային և զերկիւղ ածողին, կենակից լինիս ցոփ և անառակ և դատարկասուն մարդկան քազաքիդ՝ յորում բնակիս. չէն ինչ զարմանք՝ եթէ անամօթացեալ ես քո դլխաւինն. քանզի քաչմուճի յանցաւորացդ՝ որ շուրջ են զքեզ՝ քառնայ զնամ ամօթ. զեզերեալ կաս ընդ նոսա յուտել և յըմպել. ՝ի խաղս և ՝ի թատրոնս, և ՝ի վատնել շուայլութիւնք զինչս. և այն զի

Թուղթ Յանդիմանութեան և Ապերախտութեան անձին։

Կմ. Ո՞վ մեծաւին չէինք յուսար, որ այսպիսի թուղթ մը քեզի գրեինք. բայց ինչպէսզի մեք քու վրագ այնպիսի բանմը լսեցինք՝ որ չէինք կարծեր, նամանաւանդ զուշալ քու ծնողացդ սէրը ես որ լսես առ խօսքերս՝ որոնցմով քու խնամատարդ քեզ հնարս արժանի կըճանչնաս։ Ձեռս ամենայն, որ բոլորովին մեկ դի ձգելով մարդկային ամօթը և ըզգայութիւնը, քու կենակցելդ ցոփ, անառակ և դատարկ մարդկանց հետ կըսես. զարմանք չէ որ բոլորովին անամօթ ալ ըլլաս քու. վա՛յ քու ատ քաչմուճիդ անառակ մարդկանց՝ որ չարս գիդ առերնս, ամէն ամօթը մարդուս վայրկեան մը կըվերցնէ. անանց հետ ուտելու խմելու և խաղալու հետ կըպատրաստես. և ձեռքդ քաց ունեցած կըմսխես. քեզի պէ՛տք

զի քեզ պատրաստ երբ յուշ ածէ նախ, թէ ընդ որում կերկեաս և արբեաս, քան թէ զինչ կերկեաս և արբեաս. զգանգիտիցես՝ եթէ այդ ժամակ սխատ շաբաթէ քեզ՝ ի բնութի դարձեալ՝ յետ ոչ բազում ինչ ժամանակաց զքոյոդ բռնադակ յաճիւն դարձուսցէ. և եթէ նմանեսցիս դու յայնժամ անասունին այնմիկ, որ զտուն հոյլենի անցուցեալ անասուն սեղանոք, և նստեալ ուտէր պտուղ ձիթենւոյ և ըմպէր ջուր, զինչ օգուտ լոյծ յայնժամ առնել առ քեզ. եթէ՝ Ո՛ պապանի. եկն այդպէս հանդարպատ՞ ձաղեալ էիր, ոչ այդպէս աղխապաբար ընկրկէիր: Ա՛ւ՝ ի վեր այսր՝ լքեալ բռնադակ զսէր ուսմանդ՝ յոյր սակս յղեցաք զքեզ այդր՝ ոչինչ ուսանիս. չգիտեմք արդեակ, եթէ որ խաւար կուրացոյց զիտս քո՝ ոչ բաւել տեսանել զյարդ և զմեծաշահ օգուտն ուսմանց, այն՝ որ պայծառաց դոյն է քան զլուսափայլ ակն արևու. մինչ զի քեզ արժան էր՝ եթէ և գանձս ոսկւոյ և աւհանց տեսանէիր դու սիրեալ, և առ նոսին ուսուցիչ, լծորդեալ զտառաջինան և գիմեալ առ երկ

ոչ ապաք էր որ առաջ նայէիր թէ որոնց հետ կուտես կերեր. մեսկոր, քան թէ ինչ կուտես կերամես. չես վախնար՝ որ առ քու գարշելի մխիթարութեն մոլութիներ՝ քեզի բնութենիդ գառնալով՝ քիչ ժամանակէ առաւ քու բոլոր ունեցածդ չունեցածդ մխիթր կըգտանգնե. և քեզ կընմանցընե այն ոլորժելի անասուն զաւկին, որ առնեաք իրեն հօրը տունը բոլոր փնացուցեր՝ զինքը ուտելու համելու տալով, ու վերչին ալքատաւոր մէջ ընկած՝ կերածը և խմածը ուրիշ բան չեր՝ բայց եթէ քիչը ձէթ (զեյթին) և քիչը ջուր. որնոր մէկ խնատասերմը տեսնելով, յանգիմանելովմը կըսէր, (բայց անօգուտ տեղ,) թէ՝ Ո՛ւ պապայ ըէ որ այդպէս լափով և խելօք գառն առաջ կերածդ ըլլայիրնե, հիմա պապանդ աղխապաւոր չէիր ասիկա: Ասկից՝ ի զատ բոլոր ուսման սերնաւ մէկդի ձգելով՝ որուն համարոր մենք քեզ հնա խրկեցինք՝ բան մը չես սորվիր կոր. չենք գիտեր արդեակ, թէ ի՞նչ բանով քու միտդ կուրացան՝ որ ուսմանդ պատուա-

հաս

երկրորդն ։ Ա՛ղեքսանդրոս տեսանէր զԴիոգինէս ննջեալ՝ի կարասւոյ , ասէ . ո՞ կարաս լի իմաստուքեա . որչափ գոլէաց գնա Ա՛ղեքսանդր , այնչափ անմտացաւ Դիոգինէս . քանզի զարթուցեալ՝ ասէ . ո՞ Թագաւոր մեծ՝ պիտէր ինձ կալեր մի բախտի , և ոչ խնէլք կարասով , որում յոչ մերձակային՝ վատաբախտին խնէլք . ուստի յանդիմանէր զնա ոմն՝ի սկրնէլեացն և ասէր . կալեր մի խնէլք ինձ մանուածանդ , և ոչ ծուկս բախտից ։ Ասէ դու Թողեալ զուսուցիչդ՝ գիմես , ոչ՝ի ժողովել զոսկի , այլ՝ի վատնել . ծանդ անմտութեէ է՝ զոր առնես ։ Ի՝ վեր այսր՝ ոչ միայն ոչ հնազանդիս և զնաւ խրատուց վերակացուիդ՝ որում յանձնարարեալ է մեր զքեզ , այլ և արհամարհանօք և վարելալ ընդ նմա , ունչս առնես ամ՝ բանիցն . վայ քեզ՝ զի որ արհամարհէ , արհամարհի ։ Կարծիցես թէ՝ եթէ ընդ ուսուցմանակիցս միայն կալով՝ի գպրոցիդ՝ ուսուցանատեաց վայրաքարշ լիցիս .

հանութիւնը և մեծ շահը չիկարենաս տեսանել , որ արևէն լուսաւոր և յայտնի է . անանկ որ քեզի պէտք էր որ՝ թէ որ ոսկին և ակունքներուս գանձալ տեսնէիր աչքդ , և այնոնց քովը՝ մէկ վարժապետ մը , ոսկին և ակունքը թողուիր ու վարժապետին քովը վազէիր ։ Ալեքսանդր Թագաւորը տեսաւ որ Դիոգինէս խմաստասէրը կարասի մը մէջ մտած քունն էր . ըսաւ , ահա մէկ կարաս մը որ խմաստուքեան լեցուն է . Ալեքսանդր արչափոր գինքը գովէցնէ , Դիոգինէս անչափ պակասաբար երևցաւ . ինչուոր երբոր արթընցաւնէ՝ ըսաւ , ով մեծ Թագաւոր՝ ինծի չէթէ կարասով մը խնէլք պէտք էր , հապա մէկ կաթիլ մը բախտ . որ երբոր չըլլայնէ՝ մարդուս խնէլքնալ վատաբախտութէ մէջ կըլնի . ուստի իր բարեկամաց մէկը , գինքը յանդիմանելով մը՝ ան ատենը ըսաւ . ես մէկ կաթիլ մը խնէլք աւելն կուզեմ , քան թէ մէկ ծով մը բախտ ։ Ինչ գուս հիմա քու վարժապետդ մէկ դի Թողով՝ չէ թէ ըստակ ժողվելու կաւէ ես , հապա մնխելու . էվէլքը մը մեծ անհատուն է ըրածդ ։ Ասոնցմէ՝ի զատ քու վերակացուիդ խրատներուն՝ որուն որ մենք քեզ յանձներենք , չէթէ միան ամենևին մտիկ չես

ընդիմյիս ուսուցմանցն. նա աւանդիկ և անվիճ
ումն պատանի՛ ի հնուսն նստեալ՛ ի թատրոնի
առեր զանձնէ իմաստուն գոլ. քանզի ընդ
բազումս առ խօսեալ եմ՝ ընդ իմաստունս.
զորով ծիծաղէալ Դիմոկրիտէս առեր. և ես
ընդ բազում՝ ապուշս, բայց ոսկայն մե-
ծատուն ոչ եմ: Յամաչեա դու՛ ի նոցանէ՝ որ
հայիս՛ ի քեզ. մանաւանդ թէ չզատակաւին
դու՛ ի քէն՝ յորժամ հայիս՛ ի քեզ.՛ և հասակ
անձինդ.՛ և պատիւ անձինդ. առ որ խրատուն
զքեզ իմաստնոցն բանք. և թէ պարտ է անչափ
յանձինն զգուշանալ. և թէ՝ ՛ի կամիլ գործել զչար՝
չանձինէ երկիւղ՝ առանց վհատի: Յաճախ երբեմն զմտաս
զչարդ ծնողացդ, զանուն ազգատոհմիդ. և
անարգես միանգամայն զծնողս քո և զբռնանդ
դակ ազգատոհմիդ: Ա՛ի որդեակ մեր, մի այդ
պէս. զգոյշ լեր անձին քումմ. դարձ հայեաց
իմաստութեանդ և բարեպաշտութեանդ յանձն քո: Նթէ
չէաք մեք կանխեալ և գրեալ քեզ յառաջ

քան

չէս գնդէ, հատա նաև իրեն հետ արհամարհելով մը կը
վարիս և ամէն ըսածներուն վրայ կը ծիծաղաս. վայ քեզ՝
ինչ ալ ուզես կարհամարհէնէ, ինքը կարհամարվի: Կը կար-
ծեն՝ թէ ուսման ընկերացդ հետ միան կենալով գործոյը՝
առ քու պարտդ ծախելովդ ժամանակը՝ առ քու ուսումդ
մէկ դի ձգելովդ՝ ալիսի ուսուցիչներու ըլլաս. առհասա-
նաև մէկ անվիճ պատանիմըն՝ մարգիանոց բաղմուած մէջ
նստած իրեն անձին վրայ կըսէր՝ թէ իմաստուն եմ, ինչու-
որ՝ չատ իմաստուն մարգիանոց հետ կըսէր՝ ես խօսեցեմ.
առաջ վրայ Դիմոկրիտէս իմաստասէրը խնամալով կը-
սէր, թէ եսալ շատ մեծատուններու հետ խօսեցեմ,
բայց ոսկոյ մեծատուն չեմ: Ընդ ամենայնի դու անոնց-
մէ՝ որոնք որ քու վրադ կընային. մանաւանդ թէ դուն
քենէ առնիս ձեռ քաշէր՝ եթէ որ կրգաւնաս քու վրադ կը-
նայիս. քու հասակդ, քու պատիվդ. ինչպէս որ իմաս-
տուններէն իրենց խօսքերովը քեզ կընտրտեն, թէ Մա-
դուս պէտք է՝ որ ինքը ինքզինքն զգուշանայ. և թէ՝ երբոր շատ
բանէ ընել խոչընդոտի, վկայնալ ընդուծ՝ պէտք է որ դուն ինքդ
քեզի խոհեմ: Ընձա մանաւանդ առհասին քու ծնողացդ յարգը.

քու

քան զայս միանգամ և երկիցս թուղթս խրատու, չէիր արդ առեալ զայս թուղթ կշտամբանաց. այլ զի դու ընթերցար զխրատս, և ոչ ընկալար զնոսա քեզ իբրև դեղս ինձ ամաքս զգուշացուցիչս, արդ ահա ընկալ յօժարութիւն զայս մեր ծնողական կշտամբանս՝ իբրև խաբան ինձ կինդիչ՝ այլ ողջացուցիչ վիրացդ։ Մի՛ երբեք լինիր մեղ որպեսզի մեր կարեվէրք խոցոյ ցաւիլ՝ ի սրտի, յուսահատ լինելով՝ ի պատիժ յանդիմանութեանդ մերոյ. Հ ամի առակեսցի՝ ի մեզ և՝ ի քեզ առնակն, եթէ Որ պարիսն գիտէք, ապականեալ էին. որ՝ ի ծով սերմանէ՝ պչիռանս հերակէն. արեգակն կոտրայ ոչ ծագէ հ ոչ մտանէ։ Ոմն առեալ զայս թուղթ ասիպէցոյց՝ ի ծնողական մեր պատուոյ՝ միանգամայն և՝ ի սիրոյ՝ օրով փափաքեմք քարեխաւսէ անձին քո. ընկալ ասա և զդու որպէսզանգ սիրոյ և պատկառանօք զբանս ծնողաց. և ամի երբեք լինիցիս իբրև զանամիտն՝ զոյսդ ասէ ի մասն

.քու աղքիդ քու ասնդ անուանը, և քու ծնողքդաչ քու աղքդաչ բոլոր կանաչդես։ Ընչ որդի չէ. զգուշ կեցիր. գարձիր՝ խնասուցչ ու բարեպաշտութիւնդ քեզի եկու։ Ոչ որ մենք ասիցէ առաջ քեզի մեկ երկու անգամ խրատու թղթեր գրած չըլլայինքնե, հիմա այսպիսի յանդիմանութիւնդ թուղթդ չէիր առած. բայց որովհետև դուն առ խրատներըդ կարդացիր, և զանոնք քեզի կանուղ և զգուշացընող գիտցուցիր, հիմա առ մեր ծնողական յանդիմանութիւնը՝ յօժարութեամբ առ քեզի ընդուն մեկ առատիկ և լեղի գեղմբ՝ որ քեզ քու հիւանդութիւնդ կը բժշկե։ Ըրլայ թէ՝ մեր որոնն հիվանդ մեծ ցաւմբ և առատիկ վերքմբ առաս, երբոր մեզ քու վրադ յուսահատ ցընես՝ թէ մեր յանդիմանութիւնը քեզի շահմբ չկրնար ընել. և ան առակը ան առներ մեր և քուդ վրադ կատարվի, թէ ՈՀ որ փորը կըխածինէնէ, ակաները կըխփէ. ոՀ որ ծովը կըտէրմանինէնէ, յիները կըլերարէ. արեգակը խոբերուն ոչ կը ծագի և ոչ կըմտնէ։ Դուն ալ ազեկ գիտես, որ առ Թուղթը գրելս՝ մենք մեր ծնողական պարտականութենս ոչ ըսած հարկաւորութեանք. վո՛ր ալ միշտ քու աղեկութիդ հուզենք.

մատուռնն. եթէ Աղ ապէ պատրաստեալ է, անմաքուր է. այլ տայցես մեզ տեսանել յերեսս քո ըստ գոյնն պայն գեղեցիկ. զոր Աբրահամ հարցեաւ յՊլուեթադորաս, եթէ ո՞ր գոյն է գեղեցիկ, ասեր, եթէ՝ Աղ յանօթոյն և՛ է պարկառանայ:

Պատասխանի. Ը:

Ողորմելի ես ինքնին՝ անքարի իմովք գնացիւք շարժեցեր զդատաւորական ձեր սիրտ՝ է գուշակ դառնալոյ առ յետնեալ որդիս: Ո՞անաչեմ զանձն իմ, զի յանցեայ. քանզի ոչ մատուցի աղնիկն գեղեցիկ խրատատրանուեցայ քաղցր ծնողացդ. գիտեմ հաստատուք՝ զի՛ ծնողական սիրոյ և՛ պարտուց գրեք առ յանցուցեալ՝ զդառն միանգամայն և զքաղցր յանդիմանուիս. զի թէպէտ և արմատ յանդիմանուէն դառն է յանցուցելոյն, այլ պտուղն քաղցր յոյժ՝ զնա սիրողացն և նուաւ կրթելոյն յուղղուի անդր. յորոց սակի և զանձինս

ժբ յետ

պինք. ուրեմն գտանալ քու որդիական սիրովդ և յարգու թիդ ընդունիլ քու ծնողացդ խօսածներդը. չըլլաս դուն ամենևին ան անժիտներուներէս, որոնց համար կըսէ և մատուռնը, թէ՝ Ո՛վ որ յանդիմանուելիը կոպէնէ, անմաքուր է. հապա անանկ ընես՝ որ մենք քու երեսիդ վրայ տեսնենք ան գեղեցիկ գոյնը, որ երբոր Աբրահամէ հարցուց Պլուեթադորաս իմաստասէրին, թէ՝ ո՞ր գոյնն է գեղեցիկ, ըսաւ թէ՝ (Աղն գոյնը) որ ամբնալէն առաջ կոգայ: Հ. Պէ. Կըմանաչեմ, որ ես իմ տանիկ գէշ վարմանքովս շարժեցի հրամանոյներուդ ծնողական սիրտը՝ որ այսպիսի թուղթիմը իմ նուաստուես գրեք: Կըմանաչեմ՝ որ եվէլօքմը յանցաւոր եմ. ինչու որ՝ իմ քաղցր ծնողացս տուսնկ գեղեցիկ խրատներուն ականջ չդրի. դարձեալ՝ աղէկին կըմանաչեմ որ ձեր ծնողական սիրուն ու պատրիանուէն կըգրեք ատ յանդիմանուհիները՝ որ իմ յանցանացս չատ յարմար է. թէպէտ և յանդիմանուէնը առջի բերանը շատ գժվարին բանիը կուգայ յանցանք ընծղնեքուն, քայց անով վերջը շատ անուշ պտուղներ կրնան

երև

յետնումն ձանձրանալ սպրդեսցեր որդեսցեր ծնող-
ցայդ. քանզի դիտեմ քաջ, եթէ Յանդիմանու-
ն ծնողաց դեղ է խաղցրաճաշակ. պի օգտել գիտէ և
ձ կաճապարել. և պի՝ որպէս զմեղսն ոչ պի ես խոյս
թոցին առեամ, այլ պի պտղոյն սիրեմ, նոյն-
պէս և զորդեսեր ծնողացդ՝ ոչ յատկաց յանդի-
մանուեն առեմ, այլ յատկաց սիրոյն՝ ոչ դա-
դարիմ ի սիրելոյ։ Պ. Ինչ ուրեմն ոնն ընտրելի
և ծնողացդ արդիւնաբար օրհնութ վաղվաղա-
կի ասպել ի ձեզ զուրախութի ի վր նոճատա
տրտուց ձերոյ, ջերմեռանդն փութալով վոխե-
լով զգնացս իմ ի լաւ անդր։

Տանուտէրք ոչ կղպամբանօք ապառնայ Հայաբապերի
պանն՝ վր անհոգանալոյ նորա ի գործ պաշպանն
երոյ. Հ. Ո՞։

Ուրեմն դարձեալ բաղում անգամ յառաջ
քան զաւուրս զայսոսիկ ի հաւաստարիմ
մարդոց՝ որք այդր էին ի քաղաքիդ և եկին
այսր. եթէ դու ինքն գլխովին լքեալ զպարտս
պաշտամանդ, անհոգայեալ ես ի պահպանու-

ԺԹ T Թ

երեցընել, որանք որ զանի կրսիրեն և կրջանան՝ որ անոյ
շիրենք ուղղեն. ասանց կարգեն՝ կաղաչեմ՝ որ իմ նոճատա
տուհատ սեռեք. վր զի ասիկ գիտեմ, որ ծնողաց յանդի-
մանուրիը անուշ դեղմընե. ինչուորմ կուզե ընել, էն ըն
խածնել. և ինչպէսոր զմեղսն իրեն խոյթոցին հատար
չեմ առեր, հապա իրեն պտղոյն համար կրսիրեմ, նոյն
նապէս իմ որդեսեր ծնողքատ՝ յանդիմանուրիները համար
չեմ առեր, հապա ծնողական սիրոյն համար՝ սիրելեն
չեմ գադրիր։ Կրյուսամ որ ոյ ընտրհօքը և ծնողացդ օրհ-
նութիը՝ իմ նոճատատուրեա վրայ շուտովն գհրամանքնիդ
ուրախացընեմ՝ էվերջ ջանքովն իմ ըռնած ճամբաս գնդ
ի ասիկը փոխելով։

Հ. Ա՛ս օրերս դարձեալ ես չատ անգամ լսեցի հաւա-
տարիմ մարդկանցմ՝ որ հոս քաղաքդ էին և մեզի եկան.
Թէ դու բազորովին քու պաշտօնիդ պարտկանուելը մեկ-
դի ձգելով, իմ տանս պահպանութիը հոգիդ չես ցըցը-
ներ.

Թէ տանս. և ոչ անտեսական աչալրջութեամբ մատակարարես զինչս տալ կերակուր տան իմոյ, այլ վատնես շռայլութեամբ: Կայն զի դրեալ իցէ իմ առ քեզ յառաջ քան զայս՝ բազում Թուղթս. յորս զգուշացուցանէի զքեզ, և յանդիմանի յերեսս հարկանէի զայս գործ քո. և զու նովիմբք ոչինչ օգտեցար. մինչև ար ժանի գտար արդ առնուլ զինեն զԹուղթս ի բաւացի սպառնալեաց: Կ՚ո ոյոյ գիտեաւ ա՛ ներկեայ. զի եթէ և յետ այսր Թղթոյ ոչինչ ուզղուիս և զգաստուի՛ս քեզ ինքն բերցես, հաստատուք եդեալ է իմ՛ի մտի՛ն բաց առնել զքեզ՛ի պաշտօնանէդ, և հանել՛ի տաղտ: Կայս քեզ ահա իմ Թուղթ՝ իբրև վերջին ամ Թղթոցս. սակայն դրեալ այնպիսի իմն սիրով՝ որով տէր որ սիրէ զբազմամեայ ծառայ իւր, և՛ի յանգանեն՝ փափաքէ ուղղուիլ նա՛ ա. քանզի գիտես իսկ դու և վկայեմ ես, զի բազում ամ եղեր՛ի տան իմում և ծառայեցեր հաւատարմութ. ապդ՝ կամիմ զի օգտես

ցիս

նէր. և անոր ծախուցը մէջ՝ խոհեմութեամբ և աչքընայուելով մինչ վճռանեցընելով՝ մեծելով կըվարվիս: Քեզի ասհ մանկան Թղթէս առաջ շատ Թղթեր գրած էի. անոնց մէջը քեզ կըզգուշացընէի, և ասա ըրած գործդ երեսդ կուտայի. քեզի անունդմէ շահիը չտուիր. ինչման արժանի եղար հիմա՝ որ ասա արդար տպատնալեաց Թուղթը իմէ առնուս: Անոր համար առանց ատարակուսելուսմը դիտցիր, որ Թէորո ասա Թղթէս եռևալ չզգաստանաս քեզ չծուզեանի, հաստատութեամբ միտքս դրեր եմ՝ որ քեզ ասա պաշտօնէդ ձգեմ, և արնէս գուրս հանեմ: Ա՛ս իմ Թուղթս քեզի ամէն Թղթերուս վերջինը ըլլայ. սակայն ասա Թուղթըսաւ քեզի կըգրեմ այնպես սիրովմբ՝ ինչպես որ մեկ ուրիշ կըսիրէ իր ծառան՝ որ շատ տարիներով իրեն ծառայած ըլլայ, և Թէ որ յանցանքմբնաւ ընէ՝ կուզէ կըփափաքի որ ուղղի. վո՛ զի գուանաւ գիտես ծառայ կըվըկայեմ, որ շատ տարիներով տուն հեցար և հաւատարմութեամբ ծառայեցիր. հիմա կուզեմ՝ որ գուն ասա իմ Թղթովս օգ-

տիս

ինձ թղթով իմով ասացուիկ և կացցես ի տան իմում։ Հանցանել գործ է առ մարդոյ. միայն անմահն է՝ յաստուած յանցանան. ապա եթէ գու ինքն չկամեսցիս, անշուշտ և ես արարից զոր վերադրեսցէ ասացն, և ոչ խնայեցից. զի Ոչ դիանիցեմ խնայէ ջարոյ, հորտառանել հաի ղբաղիս։

Պատասխանի. ՀՐ։

Տէր իմ Հանդերձեմ Հնազանդութեամբ գլանցանս ծառայութեանդ իմոյ ընդդէմ իրաւանցդ տէրութեանդ առնդ իմոյ. խոստովանիմ առ քեզ զքոյ գծառայ ձեր յետնեալ գլխովիւն ի կատարմանէ պատուոյ պաշտաման իւրոյ, զոր պարտ էր Հաղորդաթեամբ ուրուք ցուցանել առ այնպիսի ազնուական և արժանաւոր տէր։ Վա՛տ արոյ և Հնազանդութեամբ սրտի և նուիրատուութեամբ անձին խնդրեմ յանկիւնացար և յանարգամեծար տեառնէդ՝ ներել յանցանաց ծառայական իմոց պարտուց, և ընդունել զծառայ ձեր իբրև զառաքինին՝ յորժամ ծառայիկն առ Հաստատմունեթեամբ առնդ իմում. գոլով աներկբայ՝ եթէ

ախս և տուն հինաս։ Սխալիլը յանցանք ընելը ամենեն մարդուս գործքնէ. միայն անմիտ մարդն է՝ որ իր յանցանաց մէջը համակոր կըմնայ. իսկ թէ որ գուն չուզես նաս, էսալ առանց կարծեաց՝ ինչդր վերը ըսինք՝ պիտոր ընեմ, և պիտի չխնայեմ. վա՛ղ մ՚ի՛ր որ ասր մարդկան կը խնայենք, բարեփներըս հրոնդնել հոգէ։

ՀԲ. Պէ՛ք. Ճշմարտութեամբ կըմանաչեմ առ՛ք՝ իմ ծառայութիս յանցանքը՝ որ հրամանացդ տէրութեդ գէմ ըրեր եմ. արդանդ կըխոստովանիմ՝ Թէ իմ պարտականութենէս իմ պաշտօնէս եվէլցայ պակսեր եմ. որ այնպիսի ազնուական և արժանապատիւ տիրոջը աւելի կերպովը պարտական էի իմ ծառայութիս պարտքը հատուցանել։ Ասոնք և ամէն խոնարհութեբ և անկեղծ սրտովը կըխնդրեմ գքեզ տէ՛ր որ առ իմ յանցանացս ներէք, և առջինին պէս՝ երբոր ամ հաւատարմութեբ իմ ծառայութիս հրամանացդ տէրութեբ կըպըզտկեն՝ իս ձեր ծառան ընդունիք. Ճշմարիտ

այս իրաւացի ապաւնայիք՝ զոր տիրական գը-
թութիւն սիրոյ ձերոյ կանխեցիք գրելոյ՝ զմու-
շայուցանելոյ զծառայ ձեր յապաղար պատու-
հասէ յանցանաց իմոց , ուչ լինիմ տարապարտ
գրեալք . այլ յօրէ յայսմանէ և անդր պատա-
րեցեն յիս՝ի ծառայ ձեր զպատուհաս սար-
տուց պաշտամանն իմոյ . քանզի թէ և ուչ այլ
ինչ , սակայն նոյն ինքն գթութիւն և հեզու-
թիւն իշխանին՝ տայ ամաչել և գառնալ յանցաւոր
ծառային :

Ա՛նդ գադրիր առանձ ոչ գանչն առ բարեկամդն վե երաց
ինչ. ՀՂ՝:

Ա՛նուն սիրոյ փափուկ գոլով և դիւրամեա-
ռելի , պարտ և արժան է սիրողին զգուշու-
նել զնա՝ անվհատելի՝ի յաչառանայ մարդ-
կան , զի մի իբրև զձրատ շինչանուտ՝՝ի դոյզն
փչմանէ հոգմոյ պակասիցի , և անլոյս խաւարն
տիրեսցէ : Ա՛պաքէն իրաւունս ինձ տայք ա-
ռաւելուլ մտերիմ անձն՝՝ի լուր բանիցս այ-
սոցիկ . վ՚ որոյ երթէ լսէիցէք արդ և զտուէ
պատճառս հովուելոյ սիրոյն՝ որում տառապիք

դուք

սրտովմբ կբնատանամ՝ որ առ սպառնալիքս՝ որ հրամա-
նոյդ գթութիւնդ ձեր ծառային կըզգեցէք զգուշացընելով զնա
իմ արդար պատժէս՝ պարապ չելլէ , հապա ան ուղղուին
ան պատուղը ասկեց եաև տեսանէք ձեր ծառային վրայ՝ ո-
րուն կըսպասէք . ուրիշ բանալ չըլլայնէ , միան գթու-
թիւնը և հեզութիւնը իշխանին պատճառ կըլլայ՝ որ յանցաւոր
ծառան ամբչնայ և զինքը ուղղէ :

ՀԴ. Սիրը որովհետև փափուկ բանմինե , և խիստ դիւ-
րաւ կրնկատի , պէտք է որ սիրողը զանի զգուշութիւնը
պահէ , որ չըլլայ թէ չարախօս և նախանձոտ մարդիկանց
լեզուին երեն հետամուտ հանին , և ձրագիսը պէս կատարը հո-
վիւ մարի ու խաւարի : Գիտեմ՝ որ եվեչըմը իրաւունք կու-
տաք առ իմ բառիս . ուստի թէ որ ըսեք հիմա նաև ան
պատճառներուն առտ ըլլալը , ուսկից որ հրամանքնիդ
իմ սիրոյս պատճեցաք , բայց ոչ ես հրամանոյդ , պիտի
ղըջաք :

պատք առին՝ այլ ոչ ես առ ձեզ, ապաշաւեսջիք
՚ի ձեզ ։ Քանզի վա՞ որոյ մեղադիր եղէք ինձ
թղթովք ձերովք և հօվացայք ՚ի սէրոյս , եբրև
թէ (այսպիսի ինչ եղանակաւ) արարեալ լցէ
իմ (զայն ինչ) գործ , զլսովին օտար է ՚ի
Աչմարտութէ . քանզի ոչ այնպէս , այլ (այս-
պէս) արարեալ է իմ զայն ։ Եւ զի մեղադիր
լինիք ինձ դարձեալ , եթէ (զայս ինչ) գոր-
ծեալ լցէ իմ, ևիմ խօսեցեալ . հաւատացէք
ինձ անշուշտ յանկեղծ սէր բարեկամութեա մե-
րոյ , եթէ ՚ի թիւր համբաւոյ լուեալ է ձեր
զայն . զի զայնպիսի ինչ ոչ միայն ոչ արարեալ
է իմ և ևիմասացեալ, այլ և ոչ յարդ ընդ միտս
իմ երբէք ածեալ . որ արդեօք թիւրեալբե-
րան անխնդիր եհնեզ զբօսա ՚ի Աչմարտասիրիդ
լսելիս ։ Խաւուղ ասէր խմաստունն այն . Ո՞վ
էդէ ջեծափոյն ջար Ֆարդոյ , Դիւն դեա Ֆարդ . իրաւ
ւամբք տայր պատասխանիևս այն խմաստասէր ,
որ Հարցեալ՝ եթէ՝ որ ՚ի գազանաց չարաչար
քաճանիչ , ասէ . ՚Ի վայրենեացդ օչ , ա՛ ինչ . ա՛ չբնչ

զրչաբ ։ Վա՞ զի ինչ բանի Համարոր զիս մեզադրեցիք ձեր
Թղթովը ու Համի պարեցաբ, եբրև Թէ (այսպիսի կեր-
պովմբ) ըրած ըլլամ ես (ան) գործբը, բոլորովին սուտ
է . վա՞ զի չէ Թէ անանկ , Հապա (ասանկ) ըրեբեմ ես
ան բանը ։ Դարձեալ կըմեզադրեբ զիս , Թէ (այսպիսի
բանիլ) ըրած ըլլամ ես , կամ խօսած . աւտացբ լինծի ա-
ռանց երկբայութէմբ մեր Աչմարիս բարեկամութէն սիրուն
Համար , Թէ սա բանը Հրամանբնիդ ծուռ լսեբեբ . վա՞ զի
այնպիսի բան չէ Թէ միան ես գամ ըրած կամ խօսած , Հա-
պա նաև մինչև Հիմա միտբաս չեր ընկած . որ զարմանօս
լեզուն արդեօք ատ բանեբը առանց խնմնառնաց Հրամա-
նոցդ ակռանբը Հատուց ։ Ըսա ազկ կբսեբ ան խնմաստունը ,
Թէ Մարդու ակնէբ մենծ ջարի Հասընօղը ոչ է . Դան՝ մեկալ
մարդը . մենծ իրաւունքմը ունենալով կըպատասխաներ
նաև ան խնմաստասէրը , որուն երբոր Հարցուցին , Թէ որ
գազանն է , որ ավելի դեշ կերպովմը կը խածնե , ըսաւ .
Վայրենի գազաններուն մեջը՝ օյը Ա ինչը . իսկ ընտանիներուն մեջը՝

ասանձայ՝ ընծմոփ և պղպաղօղ։ Ըզաչեմ զմաեը մուծոց, փախերուք՝ ի ծոցանէ՝ եթէև յընտաչնի գազանաց. և զոր միանգամ վերագոյնք գրեցի առ ձեզ վճիռ իմ՝ ընկալարուք բոլան զակ սրտիւ եթէև ձխմարիտ. նա զի՝ եթէ ( ) զնէն է հաւատալ բարեխաւսոյ և յանհաւատալիան էակ, որպէս խմաստասիրեր (Պ.աղէս, քանի՞ օն ասպա առաւել՝ ի ձխմարիտոն. քանզի զոր միանգամ ասացի՝ ձխմարտութիք ասացի՝ ի սիրոյ ձխմարտութեան, զի մի՛ ասուն տեղի գայցէ՝ ի ձխմարտասէր անձինդ. և՝ ի սիրոյ բարեկամուն՝ զի մի՛ հաստատուն նորա՝ որ՝ ի բազմոց հետէ սկսեալ գեցաւ՝ ի մեզ, ՝ի գոյգն ժամանակի անքննաբար մերազգանօքն՝ ի թիւր համբաւոյն քակտեսցի. եթէև զի ամօթ մեծ է՝ որպէս նմին ինքակ առաքինուն՝ բարեկամութիք, նոյն օրէնսակ և մեզ բարեկամացս՝ որ զնոյն առաքինութեան յանձինս բարձեալ բերումք։

Պատ

փառս և պղպաղօղ նարդոս։ Ձաղաչեմ հրամանոցդ, որ հետաքննեսջ փախչիք ասոնցմէ՝ ինչպէս ընտանի գազաններէն։ և ինչ որ վերը իմ անձինս վասն հրամանոցդ գրեցինէ, բոլոր սրտով ընդունիք. թէ որ Աղեքսանդրի բաներուս մէջ հաւատալ բարեխոսներուն՝ անվայել բան մը չէնէ, ինչպէս որ մեկ խմաստասերին կըսեը, հապա օրշոյ ավելի ձխմարիտ բաներուս մէջ. վասն զի ինչ որ ըսինէ, ձխմարտութիք ըսի՝ ձխմարտուէ սիրոն համար, որ չըլլայ թէ ատուխմը հրամանոցդ առջին տեղիք գտնէ՝ որ միշտ ձխմարտուխը կըսխրեք. և մեր բարեկամուէ սիրուն համար՝ որ չըլլայ թէ ան մեր հաստատուն սէրը բարեկամութիքը՝ որովոր շատ ժամանակէ՝ ի վեր մեկ մեկուհետ կատվեցունք, քիչ ժամանակին մէջ բանը ծուռ ըսելովը՝ քակվի. ինչու որ մեծ ամօթիքնէ ատկայ՝ չէ թէ միան բարեկամութիե առաքինութիքը, հապա նաև մեզի բարեկամացս՝ որ նոյն առաքինութիքը մեր վրայ հերևցունք։

Պատասխանի ՀԴ։

Ընդ երթայ զգրեալս մտերիմ սիրելոյդ, և ՚ի միտ առի զյանցանս անխոհեմ սիրողիս. եթե զի խոսել թեթևամիտ դիւրահաւանութ ախտացեալ զհովուեն սիրոյ առ անպատրատ և ձշմարիտ սիրօդդ իմ։ Յաղագս որոյ խնդրեմ անկեղծութ ներել ինձ, քանզի չեմ անձանձ ջոլյանցանացս, այլ խոստովանիմ. և սէր ձեր՝ որ միշտ առատացեալն է յիս՝ իբրև ՚ի մտերիմ, կատարեսցի յիս արդ և իբրև ՚ի մտերիմ յանցուցեալ և ապաշաւեալ. իբրև զի զնառեմ, եթե Ո՞րպս մոռեարնութ խոսովանին պյանդյանս, սէրէ։ Քանզի ծանեայ զձշմարտութեն իրացդ՝ զոր գրեցիք անկեղծ բանիւ վե հասատատեն սիրոյ իմոյ, և ընկալայ և հաւատացի զի բովանդակ սրտիւ։ Վե որոյ զնեզուճագատացան զոյնցանէ՝ որ խոսեցան առաջի իմ զմտերիմ սիրոյդ՝ պատրատ է ինձ այժմ վկայել ըստ բանիցդ ձշմարտութեն, եթե ինձք և ձք ընտանիք են. որք և ոչ եթե առ ՚ի խոսել ինչ

ՀԴ. Պետ. Կարգայն սիրելոյդ գրածներըդ, և անխոհեմ սիրոյս յանցանքը խոստայ. վե զի կըմանչնամ՝ որ թեթևամտութեմբ անանկ մեկին լսածիս առատալով՝ պատճեցայ հրամանոյդ սիրոյն՝ որ անմեղութէ և ձշմարտութեմբ միշտ իմ սիրօդս էք։ Ասսն սրտանց կըմնդրեմ հրամանոյմէ՝ որ ինձի ներիք. կըմանչնամ յանցանքս և կըխոստովանիմ. և հրամանոյդ սէրդ՝ ինչպես միտնէ հիմն, նոմանապես ասկեց ետևալ ձեր բարեհամին վրայէն միշտ անոպակաս ըլլայ. վե զի աղէկ գիտեմ, որ կըսիրէք զանոնք՝ որոնց յանցանքնին սրտանց կըխոստովանին։ Ձշմարտութիմը լսեցի՝ ինչպես որ ձշմարտութէ գրեցիք ինձի. ընդունելոյ և բոլոր սրտով հաւատացի։ Ասսն ան քսոս և չարախօս անձանց համար՝ որ հրամանոյդ սիրուն վրայ առիթս խոսեցան՝ ետևալ հիմն կըմըկայեմ՝ թե անոնք ընտանի ձձեր են և ընտանի ինձեր. որոնք չեմեն խոսելու կարողութիմը ունենին, հատա լսել չեմն կրնար. վե զի

կարողք էին, այլ առ՛ի լռել անկարողք. իբրև զի Աշմարտաւախօսիս միայն իցէ լռել՝ զոր չիցէ հնար Աշմարտութիւն խօսել: Եւ արդ՝ հաստատեալ եմ, եթէ այսուհետև յաղթեցից ես՝ հաստատուն սիրով, և ոչ յաղթեցայց երբեք՛ ի հակառակացն սիրոյ:

ԹՈՒՂԹՔ ԾԱՆՈՒՑՄԱՆ:

Ընտանեաց ոչ ոմեք պանոյս հիւանդութեանէ ոչ ըստ. Եղ:

Ի ընդհատիծ նամակիս ձերում, որ եհաս առիս (յայս ինչ Թուականի ամսոյ ես), խնդրեալէր ձերոյինէն տեղեակս առնել զձեզ զարձեալ զժուարին հիւանդութեանէ (այս անուն) անձկալի բարեկամիս մերոյ, միանգամայն և բժշկական գարմանոյն՝ զոր միանգամ մատուցանեն նմա: Կամակարութեան սրտիւ յօժարեալ եմ՛ ի կատարումն կամաց մտերմու-

միան Աշմարտախօս մարդը կրնայ չխօսիլ ան բանին վրայ՝ որնոր չկրնար Աշմարտութիւն խօսիլ: Հիմա մենք յուսովը կըյուսամ, որ հաստատուն սիրովը ամէն բանի յաղթեմ, և սիրոյ դէմ եղած բաներէն մէյմընալ չկրակ Թըվիմ:

Թուղթ Ծանուցման:

Հե. Հրամանոյդ ընդհակառակ Թղթովը՝ որ (ամուսա առ Թուականին, Եւն) հասաւ իմ ձեռքս, խնդրեցիք խոսիք՝ որ (այս անուն) մեր սիրելի բարեկամին ծանուցանեմ հիւանդութիւնը, միանգամայն և իրեն առած դեղերը՝ գարձեալ հրամանոյդ խոսցընեմ: Երէկ սիրովը պատրաստ եմ հրամանոյդ կատարելու. և անանկ կըսեպեմ՝ իբրև Թէ մենք ընդքովը ապրով հրամանոյդ կըկատարենիմ: Ա-

ծանուց

մուեդ՝ իբրև ընտրհս լինն վարկուցեալ ինձ առ
վաւ ընդունելաւ՝ ի ձեռնջ։ Ցնդեպատ և՝ ի սկզբ
բանէ այսր գժուարին հիւանդութիւնդ առա
մինչև ցայսմիկայր՝ բազում ինչ բարեյոյս բանիւք
դրեցի ես յառաջին թուղթս իմ առ ձեզ վ՚ա
մերձ ընդ մերձ առաքինելոյ դորա յախտին ,
այլ սակայն խոստովանիմ արդ՝ եթէ և ոչ մի՚ ի
բազմայ դրելոց անտի բարեյաջող եղիւք առա
դեցաւ՚ ի վէր դորա . քանզի գժուարին ախտս
օր ըստ օրէ երթալով երթայ և պայրանայ՚ ի
վէր հիւթացելոյ անձինն . այնչափ՝ մինչև չկա
միմ և չկարեմ արդ խոստանալ ինչ ձեզ վ՚ա
փութանակի առողջասե առնել . իբր դի և ոչ
չափ ինչ հաւաստ և յոյս կալեալ էր իմ՝ ի բժիշ
կըս քաղաքիս հի՚ ի բժշկական դարմանս նո
ցա , այն ւամ բռնադատ մեկնեցաւ առ ինձ և ա
յնէն . քանզի և բժիշկք առաւել խօսին , քան
եթէ բժշկեն . և բժշկական դարմանք նոցա
բազմահիւս բանիւք լուրեանոյ առաւել յոր
ացուցանեն զմեզ և զհիւանդն , քան եթէ
օգտեն ։ Ի վէր այսր՝ որ ասուգադոյն է , հի՚

Ծանոթ հիւանդութիւս ըսկզբէն մինչև հիմա՝ Թէոփէտ և
աղչի Թղթերուս մէջը շատ կերպ յոյս արվի հրամանոյդ՝
իրեն չատով առողջանալուն համար , բայց հիմա կրնաս
արվանիմ՝ որ ան գրածներէս և ոչ մէկը եկաւ աջողու
թիւնը եղաւ իրեն վրայ . վը զի աս հիւանդութիս օրէ օր
իրեն վրայ կըծանրանայիկոր . անանկ որ՝ հիմա իրեն
շուռով առողջանալուն վրայ չեմ ուզեր և չեմ կրնար
բանիը խոստանալ հրամանոյդ . ինչու որ քաղքիս բժիշկ
ներուն վրայ կամ իրենց արված դեղերուն վրայ՝ ես ոչ
չափ հասատք և յոյսիս ունենիմ , հիմա բոլորը նամէ
վերցվեցաւ . վը զի բժիշկներնալ ավելի կրնասին , քան
թէ կրբուժեն . և իրենց տրված դեղերը՝ իրենց հմկրօք
Ճարտասանութիք՝ մեղ և հիւանդը ավելի կրյուսայընեն
կոր , քան թէ օգուտը կրտեսնեն : Սակայն որնոր ավելի
բաժնէն է , կիմ որնոր ինձի անանկ կերևնայ , կիսայընեմ
հրամանոյդ՝ որ իր կեանքը վտանգի մէջ չէ . Թէոփէտ և

որ ինձ Թուխն լինել այնպիսի, ասեմ՝ եթէ կեանք գորա չեն՝ ի մտանդն. Թէպէտև բաղմոց աւուրց պէտք իցեն դմա գտանել զապաքինումն յախտին. մանաւանդ յայսպիսումն եղանակի տարւոյ՝ յորում առաւելապէս դիւրին է մարդոյ կորուսանել զառողջութիւնն, քան եթէ ստանալ։ Ի բժշկական դէպսոյն չգիտայ ինչ արդեօք զոր ոչ մատուցին նմա բազում բժիշկք. արտաքոյ միոյ միայն կաթին իշոյ, և զայն սահմանեցին նմա տալ յարբունին զաւուրս ութ. և սակայն ոչ միայն ոչ կարացին օգտակերպացանել նմուանէ զախտացեալն, այլև և զայրացուցին զախտն. չգիտեմ բնաւ՝ եթէ զիարդ հասանելն և կիսիկոչին դաջա բժիշկք. յայտ է ապա՝ եթէ որպէս ձեռնհասեցին այնք խնամատարել առհասարակ զմարդկան ազգէ Հնդկաստան ասէր, եթէ Պարանին Հարիկ անուանմբ և ոչ էջօք, զնոյն Հնդկատարածանէր յասել անդրէնտիս, եթէ Պատանին և բժիշկք բազումք անուանմբ, և ոչ իրօք. պատուհասի ես զբժիշկս քոս ձեռնային զրոյն, այլ սակայն եթէ ի յեն

իր առողջութիւնը գտանելու շատ օրերու կարօտ է. մանաւանդ ատոնց ատ եղանակը՝ որ մարդս ավելի հեշտ կը առողջանը կրկորանցնէ, քան թէ կրգտնէ։ Բժիշկներն դրեթէ բան չիմացող, որ բժիշկնիերը իրեն ալ վատ ջըլան. նշան կաթը միան միայ, ան ալ հրամայեցին իրեն որ ութը օր խմէ. սակայն անով չէ թէ միան հիւանդին օգուտը չկրցան ընել, հապա նաև հիւանդութիւնը ավելի սաստկացուցին. ուրեմն յայտնի է՝ թէ ինչ օրէս մէկ խնամատարելը մարդկանց համար Հնդկաստանի կրնաբերէ, թէ Պարտէի կան՝ որ անուանով մարդ են և ոչ էջօք, նմանապէս Հնդկաստանէն կրնար զրուցել, թէ՝ Շատ բժիշկներ կրգտանըվին՝ որ անուհով բժիշկ են և ոչ իրօք. բժիշկներըը ես կրսպասվիմ, սակայն թէ որ գոնէ մէկ բժիշկ ըլլաննէ։ Երկու օր մէկիմէ սանիք մէկ տեղ կրժողվին՝ որ սա հիւանդութիւնը բժշկելու համար խորհուրդ ընեն. և սակայն իրենց այսչափ խորհուրդ

նե-

ցին և արդեամբք բժիշկք ։ Յերկուս աւուրս միանգամ՝ ի մի վայր հաւաքին զօքս առնել խորհուրդ վասն բժշկութեան ախտին . և ասկոյն յայնժամ խորհրդոց անտի նոցա՝ օձին արդիւնք բժշկականք տակաւին երևեցան՝ ի միջի . հիւանդն կայ և ծնայ՝ ի նմին վիճակի . կարծեն նոքա՝ եթէ լոկիւ խորհրդով իւրեանց՝ նա ապրիցի ։ Ի միում ՆՀ ապի՝ իբրև զարձեալ հանդիսացան օրքա՝ ի խորհրդակցուն անդր , և խորհեցան և խօսեցան օղտաւէտ ժամ , ՝ի վերջոյ ՝ի սովորականն իւրեանց քան կինքեցին զիա՛մ զևօսս , եթէ՝ մաքրուիցի պիտի զմա , և ասկայն օձինչ իւիք կարասցին մաքրել զնա ։ Ոչ եթէ անձամբ հիւծեալ էր հիւանդն , յանցեալ աւուրս վերասին պատուիրեցին առնուլ՝ ի նմանէ արիւն . ինձ թուի՝ և եթէ ՝ի վիճակին յայնմիկ՝ յորում գտանէր նա՝ պարտ էր զօրացուցանել առաւել զբնութիւն , քան եթէ տկարացուցանել . քանզի հինգ աւուրք են յետ այնորիկ , զի ոչ միայն օձինչ օգտ եղեալ յայնմանէ հիւանդն , այլև ևս տկարացեալ

ան

Ներսէն վայ մէկ բժշկութիւնքմը դեռ չերևցաւ . հիւանդը նոյն վիճակին մէջն է . կըկարծեն իրենք՝ թէ իրենց խորհրդովը միան՝ անիկայ կըբժշկըվի : Երբոր մէկ անդամնը տանք գարձեալ խորհուրդ ընելու ժողվեցանէ , մտածեցին՝ վեր վար խօսեցան խէրմը ժամանակ , և վնջը իրենց տովորական խօսքովը վերջացուցին ըսելով , թէ՝ աս հիւանդիս մաքրուիլն պէտք է . և ասկայն մէկ բանովմընալ զինքը չկրցան մաքրել : Թէպէտև շատ տկարացած էր հիւանդը , անցած օրերս գարձեալ հրամայեցին՝ որ իրմէ արուն առնեն . ինծի կերևնայ՝ թէ հիւանդին մէջը՝ բնութիւնը ավելի պէտք էր ուժովցընել՝ քան թէ տկարացընել . վր զի անկից ետև հինգ օր է , որ ան արուն առնելուն վրայ չէ թէ միան օղուտմը չտեսաւ հիւանդը , հապա ավելի տկարացաւ ու ուղեցած ուժ չունալ թափեցաւ : Մեր աս մտերիմ բարեկամն նիս հիմա աս վիճակիս մէջը կըգտնըվի : Հրամանոցդ ա

պօղ

անկաւ յուժոյ: Եւ ամին յայսմ վիճակի կայ արդ մտերիմ բարեկամն մեր: Ընդհուպ մտեր. ծուեղ մեծապէս ունի պետս. որպէս և ինքն խոնարհեալ կինէն պրծել զայս առ ձեզ: Որ ինչ միանգամանսքեաւ այսորիկ անցցեն ըստ սա, ծա նուցից ձեզ բովանդակ՝ յետագայ թղթովքս:

Վերջ ոչ առ այլս պատմառէ Ճանապարհորդութեան իւրոյ՝ այլ ինչն հանդերձ.

Կամիմ զձեզ գիտասցես առնել բովանդակ՝ ծովագնաց Ճանապարհորդութենէ մերոյ յաշխարհս հետաւոր. Ի Պատրայէ մինչև Ի Ջմիւռիա Ի քաղաքն նոցա Ի Սատրաս. և զոր ինչ միանգամ արժանաւորս մերոսիք իսկ աչօք տեսաք Ի քաղաքին՝ յորս միանգամ եղև մեզ գնալականալ, կարգել ձեզ պատմութիւն. այլ սակայն ոչ ցնծաք Ի միտս յայսմ նամակի, այլ Ի զանազանս՝ ըստ զանազան ժամանակաց ինչ բերման: Հանդերձեալ մեր եղանել Ի Պատրայէ՝ և նաւել ընդ ծովն պատրաստ յաշխարհն Հնդկաց, զտաք նաւ մի Ընդկերացոյ՝ որ դեմ եդեալ էր երթալ Ի Սուրաթ, և մտաք Ի նա Ի 8. յունվարի. 1770: Ի պատրաստին ծովն

անդ

զօրքին եվիշտքմը կարօտաւն ունի. ինչպէս որ ինքը խոստ ինդրեց՝ որ ասկայ հրամանոյդ դրեմ: Ասկէց եաև ինչ հանդիպմունքաց իրեն գլխէն անցնիննէ, զանոնք առ Ի անդը եաև Թղթերուս հրամանոյդ կրծանուցանեմ: Ի Ջ. Ինչ Ճամբորդութեն որ ծովով ըրինք մենք Պատրայէն մինչեան Հնդստան Մատրաս քաղաքը, կուզեմ որ հրամանոյդ առնի Ի տեղը ծանուցանեմ. և այն քաղաքներուն՝ որ մենք գացինք կեցանք՝ ինչ լսելու արժանի բաներ մեր աչքով տեսանքնէ՝ հրամանոյդ պատմեմ. բայց ոչ ամէն բանը առ մէկ Թղթովս, հապա զանազան Թղթերուս՝ ինչպէս որ ժամանակին յարմար գտնեմ: Երբոր պատրաստ անցանք որ Պատրայէն երթանք, ու պատրէց ծովովը գեպ Ի Հնդստան նաւեինք, Ինկիլիզի նաւը գտանք՝ որ գէպ Ի Սուրաթ պիտի երթար, մնանք հոն Ի 8. յունվարի.

1770:

անպ երկոց եղև մեզ պատահել ահագին նիա
ւկեկոծութիւն . յերրորդումն նուագպն այնչափ
զայրացաւ ՚ի վեր մեր ծովն , մինչև հատանել
մեզ ՚ի յուսոյ փրկութենէ . քանզի և աւօք խոկ
մեծալք դեմ յանդիման յաւուրջոյ և գինի տե
սանեաք՝ զի քաղաքամ նաւք փոքրիկք՝ որ յայլ
և այլ կողմանց գիմեալք նաւեին ՚ի Ա՛աշ
կաթ՝ չհանդուրժեալք սաստկութենէ ալեացն՝
սուզէին յանդունդս . այլ քանզի նոքա՝ յոր
մնաք՝ ահագին էր մեծութիւն և հաստատաւոյց՝
ուժեղակաբար ինն զդեմ կալաւ ամենի ալ
եացն և ապրեցոյց զմեզ ։ Եւ զերծեալք ան
ակն ՚ալ՝ յետ չորից աւուրց հլանելոյ մեր ՚ի
Պասրայէ , ՚ի 12. յունվ . հասաք հանդէպ
Պուշիրայ . անդ արկեալ խարիսխս և հանդար
տեալ օր մի , յետ այնորիկ դէպ ուղիղ նաւար
կեալ , ՚ի 1. փետրվ . հասաք յայրողութիւն ՚ի
Ա՛աշկաթ՝ ՚ի նաւահանգիստն երջանկին Ա՛
բաբիայ . յերկրորդում աւուր եղեալ մեր ՚ի
նաւէն , ագաք ՚ի տուն (այս անուն) բարե
կամին մերոյ , որ էր փոխանորդ Պաղդիայ
ւոյ պետականին՝ որ ՚ի Պասրա , առ որ և ու
նեաք

1770 ։ Պարսից ծովին մէջ երեք անգամ սոսկալի ալեկո
ծութիւն հանդիպեցանք . երրորդ անգամը այնպիսի ծուխ
մը տեսանք , որ ինչպէս մեր կենաց վրայ յուսահատեցանք .
վե՛ր ին եռնէս ու առչևնէս կըտեսնայինք՝ որ մեր աչաց
առջևը շատ սղտիկ նաւեր՝ որ զանազան կողմերէ գէպ
՚ի Ա՛աշկաթ կընաւէինկոր՝ ան սոսկալի ալիքներու չնկըը
նալով գէմ դնել՝ մեկէն ծովուն տակը կիջնային . բայց
որովհետև մեր նաւը էվէլքմէն մեծ ու ամուր էր՝ ան ալե
կոծութիւնը ոչինչ գէմ դրաւ ու մեզ խաղաղութեամբ ։ Ըզատե
լով անկէց ՚ալ՝ չորս օրէն Պասրայէն եկանք , ՚ի 12.
յունվ . Պուշիրային գիմացը հասանք . հոն երկաթ ձգե
ցինք ու մեկ օրմէ հոն կեցանք . անկէց եռանչիտակ նաւերով
՚ի 1. փետրվարի աջողութիւն հասանք Ա՛աշկաթ՝ որ երջա
նիկ Ա՛բաբիային նաւահանգիստն է . երկրորդ օրը եկանք
նաւէն , և (այս անուն) բարեկամիմը տունը իջանք , որ

վրայ

նեւաք թուղթ յանձնարարուեր՝ ի Պասիայէ, կացաք ի Աշկաթ աւուրս եօթն եւ շրջեցաք ի գնին քաղաքին։ Ընակիչք Աշկաթու են Ղրաբայիք, Պարսիկք, եւ հեատպաշտք. է սա ընդ առերս արաբացի իշխանի մեծի, զոր կոչեն Ինամ. յաւուրսն էր ընդ առնուրբ Փորթուգալաց. ոչք զօրացեալք զբաւամբ ունէին զնա՝ քաղաքս եղեալս առ ափամբ պարսկային ծովոյն։ Երկոքին ամիրայքն քաղաքին կառուցեալը ի վէմ լերանց՝ ունն տուն և մի անուն առ գրան նաւահանգստին, ուր շինեալք ի Փորթուգալաց. ընդ այս միայն գաւառն են մուտք ի քաղաք անդր. քանզի Աշկաթ ամ ուսուցք շուրջանակի պատեալ է բարձրաբերձ և ապառաժ լերամբք։ Այս քաղաք գաւառ առին Ղրաբայիք ի Փորթուգալաց անտի. քանզի յիսուն այր ի նոցանէ եկեալ՝ խնդրեցին ի փորթուգալաց բնակուել ի քաղաքին. և ի թոյլ տալ նց, և ի բազմանալ անդ արաբացւոց առ ամիսս սակաւ, յաւուր միում ամենեցունց ի մի վայր ժողովեալ

մե-

Պատրա եղած Ֆռանսըզներուն գեղապանին վոխանորդն էր. ասոր վրայ յանձնարարուեր Թուղթալ ունէինք Պասրայէն. Աշկաթ կեցանք եօթը օր, ու շրջեցանք ամեանք քաղաքը։ Աշկաթու բնակիչները են Ըռաապ, Պարսիկ, և հեատպաշտ. ան քաղաքս՝ առաջ մենծ իշխանի մը սեփուճ տան է, որ Ինամ կըսուէին. առաջ Փորթուգալներուն ձեռքն էր, որ ան կողմերը զօրացերէին և պարսից ծովուն մէջի եղած ամէն քաղքները իրենց տակը ածերէին։ Քաղքին երիս բերդը՝ որ նաւահանգստին գրան գիմացը՝ լերանց վրայ կան մէկը ան կողմէն ու կալը ան կողմէն, փորթուգալներուն շինածն է. ան դէնէն միայնքարայքը կըմբռնուէլ. վրն ալ Աշկաթ բոլոր չորս գիսց բարձր ու ապառաժ լեռներով պատած է։ Ան քաղքս Ըռաբները գաւառ (Քէնաար) անուն Փորթուգալներէն. վրն կիսուն հոգի անոնցմէ եկան հոս ու փորթուգալներէն խնդրեցին որ քաղքը բնակին. անոնք երբոր իրենց

Քող

մեծ ամեծ ոտ քաղաքին և գօրուն իսկ յեկեղեցի անդր՝ կատարելին զոծ ծննդեան Ցն , առ հասարակ սպասաւորեալ արարածոցն՝ յարձակեցան յեկեղեցին , և զամենեսեան ի սուր սուսերի մաշեալ , գրաւեցին զքաղաքն ողջոյն ։ Ա.ն եկեղեցի կոյ մինչև ցայսօր , զոր արաբացիք արարեալ են շահեմարան ընկոյց ։ ի վեր բարձուրի գրան նորա երևին քանդակեալ ի վիմի նշանք քրիստոնէուն , և գլուք լատին նաւցոց՝ փորձուգալոց բարբառով , զոր տեսաք աչօք իսկ մերովք ։ Շ ինօ՛ մեծ ատենց քաղաքիս սղքատին են յոյժ և անարդ ։ քանզի ի ըստ մեծի մասին ծածկեալ են ավերակօք , եթէ ըստ առաստաղացն , և եթէ ըստ որմանցն ։ այլ քաղաքն է կարի ընչաւէտ ։ քանզի յաշխարհէն Հնդկաց և ի սեղեաց սեղեաց գան անդր միշտ նաւք բազումք ։ և որպէս սեամաք մեք ի փողոցամիջի անդ ի բազում վայրս կուտեալ կան ինչք և ստացուածք արկեղօք և քրձովք ։ այլ սահայն առ ամի արդարատորով հշ-

Թող տալին ու առարքները մէջը օրէ օր շատցան , օր մը երբոր քաղքին մեծամեծները ու զօրքը մէկ տեղ ժողված ժամը Քրիստոս ծննդեան տօնը կը կատարէին , ամէն առարքները ձեռքերնին զինք՝ ժամը թափեցան , ու ամէնքը սրե անցընելով բոլոր քաղաքը իրենց սակը առին : Ան ժամը մինչև սա օրս կայ ։ առարքները գանկակայ ըստակ դնելու տեղ ըրեր են ։ անոր գրան վերի շեմը՝ քարի վրայ քրիստոնէուն նշաններ փորված կերևնան ։ ու լատինացուց գրեր՝ փորձուգալն լեզվով , որ մեր աչքը տեսանք ։ Քաղքիս անդրան շինքը էվէլօքմը ապքտուկ ու անարդ բանմընեն ։ վրն զի շատը խորով ծածկած են ։ թէ՝ առնդերան , և թէ՝ պատերուն կողմանէ ։ բայց քաղաքը եվէլօք հարուստ է ։ ինչուր Հնոստանէն ու զանազան տեղերէն շատ նաւեր անպակաս հոն կուգան ։ և ինչպէս որ տեսանք մենք՝ Համբու վրայ շատ տներ սնոտուկներով ու քրձերով բռատակ ու զանազան վաճառներ (մաղէր) գնված կային ։ սակայն քաղքի իշխանին վախէն՝

իշխանին տրաբայեցոց ոչ ոք է՝ որ մերձենայ
՚ի նոսա : Պարի ինն տօթատուին և քաղաքս .
քանզի թուղ զայն , զի ընդ տօթատուին կլինա-
յիմ անկանիլ սա , փակեալ և ողջոյն շուրջա-
նակին և տպատաժ լերամբք՝ ըստ վերագոյն
պրեղցդ՝ որք ՚ի ջերմանալն իւրեանց տապա-
ցուցանեն առ հասարակ զբնակիչսն , մանա-
ւանդ յամառնային ժամանակս . յամսեանն
փետրվարի գոլով մեր անդ , ոչ կարէաք հան-
դուրժել տօթոյն : ՚Ի քաղաքի աստ եւանէ
Պատրն պատուական՝ պիտանի՚ի դէպս բժըշ-
կական : Ոյոյս նաւակ ցոյս վայր հերիքասցի
յաղագս ձանապարհորդութե մերոյ ՚ի Պաս-
րայէ ՚ի Աշխաթ . գնեցաք մեր ՚ի Աշխաթու
և գնաւարիութի մեր ՚ի Սուրաթ՝ գրեցից ՚ի
յաջորդ նամակիս : Ընդհանուր ձերոյք մեք
ողջ եմք . և ամ փափաքանօք հարցանեմք զող-
ջունդ ձերմէ , և զամենեցուն՝ որք միանգամ
այդր էին մեր աղգակիցք և բարեկամք :

ժէ Յունն

որ շատ աչքբացուցէ ու արդարութի կըդառէ՝ մարդմը
չիկայ որ անոնց մօտիկնայ : Ինվերջը տալ է առ քաղաքս .
վըր գի լծուղ որ տալ կըմնայ տակ կըմնայ , ջուրս գնացալ
(ինչպէս որ վերը ըսինք) տպատաժ լեառներով փակված
է , որ երբեր կըտաքնանէ , բոլոր բնակիչներուն վրայ
երբեմ մեծ կրակ կըծագին , մանաւանդ ամառն ժամա-
նակը . փետրվար ամսուն մէջը մենք հոն ըլլալով՝ ան ատա-
տիկ տաքուն չենք կրնար համբերել : Ան քաղաքս կիզ-
է ան պատճառական Ամպարը՝ որ բժշկական գործերուն
պիտանի է : Մեռ Ճամբորդութե վրայ Պասրայէն մինչև
՚ի Աշխաթ՝ առ Թղթուս մէջը այսչափս բաւական ըլլայ .
Աշխաթէն երթալնիս և դէպ ՚ի Սուրաթ Ճամբորդու-
թինիս հետի մեծ Թղթովս կըգրեմ : Ձեր աղօթքովը մենք ողջ
ենք . և ամենայն փափաքանօք ձեր հրամանացը և մեր ան
առեղծ եղած ամէն աղգականներուն և բարեկամներուն
օրպիսուները կըհարցընենք :

"Լոյնն փաչչեալ գրէ յաղագս Ճանապարհորդութեանն
Եւրոյ , ևս . ՀԼ ։

Որպէս գրեցաք ի նախընթացս նամակիդ , կայեալ մեր ի Մաշկաթ աւուրս եօթն , ի ց. փետրվ. ելեալ մեր անտի մտաք անդրէն ի նոյն նաւ դէմ եդեալ գնալ ի Սուրաթ ։ Ի դիշերին յայնմիկ ի խաղալ մեր ի նաւս հանպատահ անտի , պահեցին զմեզ խնամք մարչին յահապին լինն վտանգէ , որ ի վեր մեզ հասեալ կայր ։ Վասնզի վճռ սաստկութեամբ հողմոյն հնչելոյ և կարի լինն անձկութեամբ դրան նաւահանգստին Մաշկաթու և վճռ ապատաժ լեր րանցն քարձրացեալոյ աստի և անտի նաւահանգստին , ոչ պարզեցին զառագաստս . այլ տուեալ յառաջ խարխխ փոքր մակուկաւն՝ ընկղմեցուին ի հեռաստանէ ։ և քերեալ ի նաւն զծայր պարանին՝ ըստ որ կապեալ էր խարխխին՝ ձգէին զպարանն ի նաւէ անտի , և յառաջ կայս անդր խաղացուցանէին զնաւն ։ Եւ յայմ ճառագս ի տանիլն զխարխխան փոքր , արկաչ

ի V նէին

Հն . Ինչպէսոր նախընթաց Թղթին մէջը գրեցինք , Մաշկաթ եօթը օր կենալէն ետև , ի ց. փետրվարի ե՛ ելանք անկէց ու գարձեալ մտանք նոյն նաւը՝ երթալ դէպ ի Սուրաթ ։ Ան դիշերը՝ որ նաւահանգստեն կուզէինք գուրս ելլալ , խալըսեցանք ամէն մէկ սոսկալի վտանգէմը , որ քիչ մընաց որ մեզ պիտի կորսընցընէր ։ Վր զի սաստիկ քամին պատճառաւը , և ան նաւահանգստին դուռն էվէլքմը նեղ ըլլալուն համար , և ան ատատաժ լեռնեղուն վախէն՝ որ նաւահանգիստը երկու դիտց պատեր են , առագաստ (ելքէն) չբացին . հապա մակուկով (սանտալով) պզտիկ երկաթմը առաջ կըտանէին ու հեռու կըձգէին , և ան երկաթին կապած պարանին (հալսաոին) ծարը նաւը կըքերէին , և զան պարանը նաւէն քաշելով՝ անանկ նաւը առաջ կըշարժէին ։ Եւ ամէն անգամուն՝ որ պզտիկ երկաթը կըտանէին , նաւէն մէկ ուրիշ մեծ երկաթմընալ կըձգէին , որ նաւը անշարժ

մնայ

նեկին՝ ի նաւէ անտի և այլ խարխախ մեծ՝ առ անշարժ կալոյ նաւուն, և ոչ առ մի կողմն միտեալ. և յընկենուլն զխարխախն փոքր՝ ի հե ռաստանէ, և՝ ի բերել հասուցանել զծայր պատրանին՝ ի նաւ անդր, ասպա առնուին՝ ի վեր զխարխախն մեծ, և այնպէս խաղացուցանէին զնաւն յառաջ։ Ի միում նոճսոգի անդ՝ ի հա սանել նաւուն յանձուկ դուռն նաւահանգստին, իբրև տարան անդրէն ընկենուլ յա ւազ կոյս զխարխախն փոքր, և արկին՝ ի նա ւէն զխարխախն մեծ, յետ սպահու ինչ՝ տեսաք յանկարծակի, զի սկսաւ նաւն շարժիլ և դէ մել յաւին կոյս և առ սակաւ սակաւ մերձիլ՝ ի լեառն. զահի հարաք ամենեքին և նաւա պետն իսկ. սկսան ձգել և պնդել զպատրանն մեծի խարխախին. կարծէին՝ եթէ թոյլ է. քայց որչափ նոքա ձգէին, առաւել ևս՝ ի ընդ դէմ հողմոյն խաղայր նաւն և մերձենայր յաւին կոյս՝ հարկանիլ ընդ լեառն. մինչև սրտա թաւի սրտաբեկ լինել ամենեցուն մէզ. ասպա ծանեան՝ զի հատեալ էր պարան մեծի խա րսխին

ձնայ ու դէպ՝ ի մէկ կողմը չերթայ. և երբոր պզտիկ երկաթը կը ձգէին հեռվանց, ու պարանին ծարը նաւը կը քերէին կը հասցընէին, էտև մենծ երկաթը վեր կը քաշէին, ու անանկ նաւը առաջ կը շարժէին: Մէկ անգամին՝ երբոր նաւը նաւահանգստին նեղ դուռը հասաւ նէ, և պըզտիկ երկաթը գարձեալ տարին՝ որ առջևէն ձգեն, ու նաւէն ալ մենծ երկաթը ձգեցին, քիչը ժամանակէ ետև՝ յանկարծակի տեսանք՝ որ նաւը ըսկսաւ շարժիլ ևքիչ քիչ ցամաքը գէպ՝ ի լեռը մօտիկնալ. ատրատիեցյան ամենքը նաև նաւապետը. սկսան քաշել ու ամրցընել մենծ երկաթին պարանը. կը կարծէին թէ թուլ է. քայց որչափ որ իրենք կը քաշէին նէ, նաւը քաշին բռնութիւնը աւելի առաջ կերթար ու դէպ՝ ի ծովեզերը կը մօտենար, որ երթայ լեռան զարնէ. անանկ որ ամենքս ալ ատոնիկ ահու գո ղու մէջ էինք. վերջը խմացան՝ որ մենծ երկաթին պա րանը կտրըվեր է: Կըսպասէին որ գան հասնին ան մար

գնքը՝

պոխին։ Պատերին գաղձն սրանցն՝ որ տարեալ
արկեալ էին զնաարիսխան փոքր յառաջ կոյս. զի
որպէս միանգամն և միւսանգամն ձգեալ զպա-
րան փոքու խարսխին խաղացուսցեն զնաւն և
զերծցին՝ ի վտանգէն. այլ սակայն վրէպ գտան
՝ի յուսոյ. քանզի ի՛ն կարի հեռագոյն արկա-
նէլոյ նոցա զնաարիսխան փոքր, ծայր պարանին
ոչ ժամանէր ՝ի նաւ անդր. և ՝ի նաւին ոչ
գտանէր այլ պարան յարմարագոյն։ Իբրև
յայս տագնապ տարակուսի վարանեալ կային,
չափեցին զջուրն, և տեսեալ՝ զի խորագոյն էր,
արկին վազվազակի այլ խարիսխ մեծ. և նոյն
հետայն արձակեցին Թնդանօթ ազդ առնել
՝ի պատերազմական նաւն Ալ՛նդրիացւոց՝ որ
էկն ընդ մեզ ՝ի Պասրայէ և էր ՝ինեւաւահանջ
գաղթ անդ, գալ և օգնել մեզ. այլ և առա-
քեցին ասր՝ բերել անտի պարան և ձգել մեզ-
նաւն։ Հետ պահօս լինէ՝ Իբրև մեք տարսեալ
պողպատ ՝ի նմին տեղւոջ, եկին հասին արք
՝ի նաւէ անտի, բերեալ ընդ իւրեանս և պա-
րան. և ձգեալ զնաւն զերծուցին յահագին

գիքը՝ որ պղտիկ երկաթը տարեր առաջ ձգերկին. որ-
պէս ալ ուրիշ անգամներուն պէս ան պղտիկ երկաթին
պարանը քաշելով՝ գետ ՝ի առաջ քշին զնաւը և ան առա-
կալ վտանգէն խաղըսին. սակայն յոյսերնին պարապ ե-
լաւ. ինչուսր՝ որովհետև չափազանց հեռու ձգերկին անոնք
առ անգամ պղտիկ երկաթը, պարանին ծարը նաւը չէր
հասներ, և ուրիշ յարմար պարանմբնալ նաւը չէր գտնը-
վիր։ Երբոր առ անտանելի տարակուսանքի մէջ էին,
Ջուրը չափեցին ու երբոր տեսան՝ որ քիչ մը խոր էր, շու-
տավ ուրիշ մենծ երկաթմէ ձգեցին, և խակոյն Թնդա-
նօթով (Թափով) մը ձան տըվին Ենկլեզներուն պատե-
րազմական նաւին՝ որ Պասրայէն հետերնիս եկաւ ու նա-
ւահանգստին մէջն էր, որ գայ ու մեզի օգնէ. սակեց
՝ի զատ մարդկաւթալ խրկեցին հոն՝ որ անկէց պարան բե-
րեն ու նաւը քաշեն։ Գիշերը առեկն եռաւ՝ երբոր մենք
հոն տարաւփած կեցուցինք, ան նաւէն մարդիկներ ե-

վառանդէն. և յառաջ խաղացուցեալ փոյթ ըլլայ՝ հանին արտաքս քան զդուռն նաւահանգստին. յայնժամ պարզեալ զառագաստս, հե՛ռացաք՝ ի լերանց անտի՝ նաւին էինն նաւորդք իբրև եօթանասուն. Թուղ զանհմուտ նաւավարան՝ որք էին իբրև ութսուն. և էին աւհասատարակ հնդիկք. յորոց ոմանք էին կռապաշտք և ոմանք մահմետականք։ Ա՛ւաւրիուն մեր՝ ի Ա՛աշխաթու մինչև՝ ի Ա՛ուրաթ յաջողութեամբ մեզ. այլքանդի արմատ քաղցեալ էին՝ ի նաւն՝ ի Պասրայէ, որ՝ ի սատականալ եօթոյն սկսաւ ապականիլ և թեթևնալ, ի վերայոր և՝ ի Ա՛աշխաթու քարձին ծծումբ քաղցեալ զմեզ զաղշահոտ, լցեալ էին անդր և անասունս և զաղանս քաղցեալս, զի Թիւր երկուքեան և ջուրոյն միայն էր երեսուն և երկու, Թուղ զդուռնս, զկատուս, զայծս, զոչխարս, ևլ հոտ զաղշահոտ ամենեցուն սոցա միահամուռ զոր ծէր՝ ի նաւին. վ՛ո՛ր որոյ և քաղցեալք՝ ի նաւորդքն անկան՝ ի ջ֊ռնձարին հիւանդութի. յո

թոց

կան հասան, պարանալ բերին իջանց հետ. նաւը քաշեցին և ան առակաւ վառանդէն խաղացուցին. և շուտավմբ մեզ առաջ առնելով՝ նաւահանգստին դռնէն դուրս հանեցին. ան առնելը առագաստը բացինք և ան լեռնէրէն հեռացանք։ Նաւը ձամբորդները եօթանասունի չափ կային. Թուղ ան անվարժ նաւավարները՝ որ ութսունի չափ էին՝ բոլորը հնոտոտանցիք, ոմանք հռոմայեցի, և ոմանք մահմետական։ Ա՛աշխաթէն մինչև՝ ի Սուրաթ աշխատ եղաւ մեր նաւարկութիւնը. քանզի որովհետև Պասրայէն շատ ալմաւ (խուրմայ) բեռցուցեր էին նաւը, որ երբոր ապրը կսկծացնէ՝ սկսաւ ուռըվիլ ու թեթևնալ, ասկից՝ ի զատ Ա՛աշխաթուայ շատ գարշահոտ ծծումբ (քիւքիւրտ) առեր էին, նաև շատ անասուններ ու պազանեբայ հոն չեցուցեր էին, որ ձիերը ու չոբիներնը միան եռասուն վերպատը կըսանէին, Թուղ զդուռնները, կատուները, այծերը, ոչխարները, ևն, ասոնց ամենուն գարշահոտութիւնը եվեչոք միտս կըսացընէր նաւու մէջ եղողներուն. ուստի շատ ձամբորդներ ծանոթ հիւանդութենէ մէջ ինկան. ա

նոնց

քոյ մի էի և ես ինքն, որ ըմբռնեալ յանտէ
տատիպղինս ջերման՝ աւուրս եօթն անկեալ
գնէի անտօնաղ և տապալեալ յանձուկ, ՚ի
մէնապինն և ՚ի գալշահօտ անենկի միուժ, յո
ղում էաք անձինք տան. և Թէպետ և յետ
աւուրցն այնոցիկ քուժեցայ ՚ի տատիուԹէ
տենդին, սակայն ցորչափ աւուրս էաք ՚ի նա
ւին՝ էի Թալկացեալ յոյժ և նուաղեալ. մինչև
՚ի հասանել մեզ յաջողուԹիւն ՚ի նաւահանգիստն
ՍուրաԹու։ Եւ այս մինչև յայսմիսիկ։

Գրէ գարձեալ նոյնն յաղագս ճանապարհորդուԹե
եւթոյ. այլովքն հոնդերեյ. Ա՚։

Ի աւուրս յոմն ևս տան Հանուսլարհորդեալ
ես ՚ի ՍմաչիաԹու, ՚ի ւ. մարտի հասաք ՚ի
նաւահանգիստն ՍուրաԹու։ Այս նաւա
հանգիստս հինուի կայ յոյժ ՚ի քաղաքին. վասն
ծանծաղուԹիւ ջուրց ծովուն ոչ երԹան նաւք
մօտ ՚ի ծովեղրն, այլ կարի ինչ քայարձակ
անկըսպետուԹիւ դադարեալ ինան յանդունդս։
քաղաքն ՍուրաԹ ոչ է ՚ի ծովեղրն, այլ ՚ի գե
տափն. վասն որոյ և ժամն քաղուածս սպարտ է ընդ

V 3 Թա-

նանցմէ մեկնել ես էի՝ որ ատրատիեզի ջերմէ մը բռնվե
լով, եօԹը օր անօԹի կրակի մէջ ընկերքէն մէկ նետ
մնաԹ ու գարշահոտ խցիմի մէջ ուր տեղ տասը հոգի կը
կենային։ և Թէպետև ան օրերէն ետև ջերմին սաստ
կուԹիւնը բըժըշկվեցայ, սակայն օրչափ օր օր նաւը կե
ցանէնէ, բոլորովին ոտարացած ու եվէլօքմէ ուժէս Թա
փած էի, ինչվան որ աջողուԹիւ հասանք ՍուրաԹուն նա
ւահանգիստը։ Այսպատիառ աս ԹղԹիուս մէջը բաւա
կան ըլլայ։

ՀԸ. Սմաչիացին ինչվան ՚ի ՍուրաԹ տասնը ինը օր քշեց
ձամփորդուԹիւնս. ՚ի ւ. մարտի հասանք ՍուրաԹուն նա
ւահանգիստը։ Այս նաւահանգիստս քաղքին շատ հեռու
է. ջուրերը ծանծաղ ըլլալուն պատճառաւ նաւերը ծո
վեզերքի մօտ չեն երԹար. հապա եվէլօքմէ հեռու բա
ցը կըկենան. ՍուրաԹ քաղաքը ծովու եզերքը չէ, հապա

դետի

Թանալ նաւակաւ ընդ գետն՝ ի ժամանել՝ ի քաղաքն. և՝ ի չլինել յաջողակ հողմոյ՝ աւուրս երիս ոչ ժամանէ ոք՝ ի քաղաքն՝ ի նաւահանգստեն անտի. քանզի ընդդէմ կան ջուրք. իսկ՝ ի յաջողիլ հողմոյ՝ ընթանայ օրս մի։ Յերկրորդումն աւուրն՝ զերկրորդ ժամաչափ ծագմանն արեւուն ելաք՝ ի նաւահանգստեն անտի, և յաջողակ հողմոյ դիպեաւ՝ հասաք՝ ի քաղաք անդր՝ ի մուտս արեգականն։ Ոմիսս իբրև երկուս եղեւ մեզ դադարիլ՝ ի Սուրաթ. զայսպէս և քաղաքի զհանդամանս կամ ե՛ ինձ արդ սակաւուք կարգել ձեզ պատմութ։ Քաղաքն Սուրաթ ըստ մասին ե՛ ընդ տերութ Ընդղհացւոց և ըստ մասին ընդ տերութ մահմետական քաղաքապետի, զոր կոչեն Նապապ. քանզի բերդն քաղաքին ե՛ ընդ իշխանութ Ընդղհացւոց. իսկ հատավարութ և դատաստանն քաղաքին ե՛ ի ձեռս Նապապին. այլ սակայն անուանմբ եւեթ. զի մեծ ինչ չիշխէ նա առանց դիտելոյ Ընդղհացւոց. և զոր ինչ միանգամ հրամայեն նոքա նմա՝ անվրէպ կա-

տաս-

գետի եզերքն է. ուստի խելմընալ պէտք է որ նաւակաւ գետը քալէ մէկը լինելոնոր քաղաքը հասնի. և երբոր քամին աջող չըլլայնէ՝ երեք օր ան նաւահանգստեն քաղաքը չկրնար հասնիլ. վը զի ջուրերը հոն գէմ են. իսկ երբոր քամին աջող ըլլայ, մէկ օրվան մէջ կրնայ հասնիլ։ Երկրորդ օրը՝ երկու ժամ ետև արևը ծագելէն՝ նաւահանգստեն եղանք, և աջող քամիմբ գացինք՝ արևը մտնելուն առեն քաղաքը հասանք։ Երկու ամսու չափ Սուրաթ նստանք. ան քաղաքիս որպիսութենով հրամանոցդ գրեմ։ Սուրաթ քաղաքին մէկ մասը Ինկիլիզներուն տերութեբ տակին է, մէկալ մասը մահմետական քաղաքապետիմբ տակին է, որ Նապապ կըսեն. վը զի քաղքին բերդը Ինկիլիզներուն ձեռքն է. իսկ քաղքին կառավարութենը ու դատաստանը Նապապին ձեռքն է. սակայն անունով միայն. ինչուոր՝ առանց Ինկիլիզներուն գիտնալու մեծ գործ մը ընբը չկատարեկիր ընելու. և ինչ որ անոնք և

բեն

տարէ. դաշինս կուռեալ են նոքա ընդ նմա, և բաժանեալ զկրաւունս 'ի մէջ իւրեանց. բայց աղաւտեալ նոցա դաշինն՝ մերկացուցա նէն զնա օր ըստ օրէ յիրաւանց նորա. և նա ոչ իշխէ կալ նոցա հակառակ. քանզի յառաջ ջին անդ ժամանակս՝ լինել խռովուածք և սպրատամբութիւնք առ հարքն սորա, ձեռնտուութիւք ընդդիմացոցն կայեալ էր սա քաղաքապետ քաղաքին։ Եւ այսպէս՝ թէպէտ և նոքա ցուցեալ էին նոքա զիշխանութիւն սորա, բայց 'ի հանդէս նորա՝ յելանել և 'ի մտանել իւրում՝ ոչինչ իւիք ունէին. վասն որոյ որպէս յաչս՝ ելանէ նա քաղում զօրօք, փղովք և երիվարօք, քաղում դրօշակօք և թմբկովք, այլովքն հանդերձ։ Սուրաթ՝ լայնանիստ է յոյժ և ընդարձակատարած. և է իբրև դուռն աշխարհին հնդկաց. է և կարի խիտ մարդաշատ։ Բնակիչք նորա են Պարսիկք կրակապաշտք, և մահմետականք. և քաղմադրոյնք քան զսոսա՝ կուապաշտք, յորս են քաղմազգի ազ

V 4 գանգք.

գեն կընդրամայեննէ, անոպակաս կրկատարէ. իրեն հետը գաշն դրերեն, և իրաւունքը երենց մէջը բաժնեբեն. սակայն դաշերնին չխպահելով՝ օրէ օր իրեն իրաւունքները կըբկացնեն. ինքնալ չհամարձակիր՝ որ անոնց դէմ դնէ. վն ալ առենօք սատր հօրը ժամանակը՝ երբոր քաղքին մէջը խռովուէ ու ապստամբութիւն ելաւնէ, Ինկլիզներուն օգնականութիւնը առնկայ քաղաքապետ եղաւ քաղքին։ Ապա ամէն Թէպէտ և սատր իշխանութիւնը իրենք քիչ ցուցերէին, սակայն իրեն հանդէսներուն՝ ուր որ կըմտնէր կելլեր, առնևին չէին մտնկնար. ուստի ինչպէս առաջ՝ մենծ հանդէսովը առնկայ դուրս կելլէ՝ շատ զօրքերով, փղերով ու ձիերով, շատ դրօշակներով (պայրաղներով) ու թմբուկներով, ևն։ Սուրաթ էվէլօք մը մենծ և ընդարձակ քաղաքընէ. սա քաղաքս հնուստաց նին դուռն է. և իր մէջը խոստ շատ բազմութիւն ունի։ Ի բուն բնակիչները են կրակապաշտ Պարսիկներ, ու մահմետականներ. և ասոնցմէ աւելի՝ հնդապաշտներ։ Ասոնց

հնդա-

զանդք. քանզի յոլովք ի նոցանէ չուտեն միս քնաւ. ոչ զձուկն. ոչ զձու. և ոչ զպանիր. և ոչ ըմպեն գինի և օղի. այլ կերակուր նոցա է որիզ և այլ ընդեղէնք և պտուղք. և ըմպե- լի նոցա է հիւթն կաթնանման քղխեալ ի Նարկիլ հոչեցեալ պտղոյն. որք խստապոյքն են ի կռապաշտս Սուրաթու. և պատճա- կան քան զամենեսեան հաւատարին զանձինս իւ- րեանց: Նոքա ոմանք ուտեն միս և ըմպեն գի- նի և օղի: Բայց առհասարակ ոչ ուտեն զմիս կովու, որովհետև մեծ ընծայեն: Ի- տունս մեծատանց են քրմունք՝ որք ձեռամբ իւրեանց եփեն կերակուր, և բաշխեն՝ որոց ի տան անդ են. և իւրաքանչիւր նոցա առ- եալ զբաժին իւր՝ ուտեն մեկուսի ի միմեանց: Նոքա ոչք են ձեռնհաս պահել զքուրմ, այլ իւրաքանչիւր եփէ ձեռամբ իւրով զկերակուր իւր և ուտէ առանձին: Համենայն առաւօ տու ի յառնել իւրեանց՝ գնան և մկրտին ի գետն առք և հանապք. և յելանել իւրեանց ի

կռապաշտներուն մէջը զանազան աղանդներ կան. ին զի սոսկումէ չատը ամենևին միս չեն ուտեր, ոչ ձուկ, ոչ հաւկիթ, և ոչ պանիր. գինի ու օղի (ըսածը) չեն խմեր. իրենց կերակուրն է բրինձ և ուրիշ հնաեղէններ և պտուղ. խաբկանեն կաթի նման մէկ հիւթի մը՝ որ Նարկիլ ըսած պտղէն կելլէ. Սուրաթու կռապաշտներուն մէջը սոսկալի ավելի խստակրօն են. և գլխովնէ ամէնէն ավելի պատ- ուական կըսեպեն: Նոր ոմանք միս կուտեն և գինի և օ- ղի կըխմեն: Բայց ամէնքնալ կովու միս չեն ուտեր. կո- վու մեծ պատիւմը կուտան: Մեծատուններուն տու- նը քրմեր (պռաններ) կան՝ որ իրենց ձեռօքը կերակ- ուրը կեփեն, և սոսկալի մէջ եղօղներուն կըբաժնեն, ամ- մէն մէկը իրենց բաժինը առած՝ մեկմեկէ հեռու կուտէ: Նոր որոնք որ քովըմ պահելու կարողութիւն չունենան, ամ- մէն մէկը իրեն ձեռօքը իր կերակուրը կեփէ ու առան- ձին կուտէ: Ամէն առաւօտ երբոր քունէն կելլան՝ ե- րկու մարդիկ կնիկ մարդիկ հերթան գետը կըլվացվին.

ջրէն

'ի ջրոյ անտի, զան առ քրմունան՝ որ նստեալ
կան առ գետափն. և տան օծանել զձկամաս
խաբեանց կարմիր կամ գեղնագոյն գեղով՝ 'ի
զանազան ձևս. և մատուցեալ նոցա բառամբ
որիզ կամ մաղ, զառնան 'ի տունս խաբեանց և
կան յատկեալ առաջի կռոցն՝ զոր ունին 'ի
տան՝ երբև ժամն երկուս, և ապա գնան 'ի
գործս խաբեանց։ Նոքա մեծատունքն 'ի նոցա
նէ ոչ գնան 'ի գետն, այլ մկրտին 'ի տան. և
'ի մկրտելն՝ առնուն ջուր մատամբ և արտիւն
ատա և անդ. ազդն ազդն արտաղաղէ։ Քրմունքն տան օծանելն դնոցա. և յօծանելն երբ
եանց կան ձեռնամած և կոր 'ի գլուխ առաջի
քրմին։ Ընդ երեկոյս գայ ոմն 'ի քրմաց 'ի
գետն, և նստեալ 'ի գետափն՝ տեսանէ ինչ 'ի
ձեռին ընդունելոյ, և տայ քարոզ՝ որով ժողովեալ են անդ առնման. երբեմն ողբաձայն և
երբեմն ատատկաձայն շարժելովզգլուխն և դէմս
արն երբև խենթ։ Պատիճ մեծ ընծայեն
գետոյն. և արկանեն 'ի նա բազում անգամ

շուշ

ջրին երկարունակ՝ կերթան քրմերուն քով որ գետին եզերքը նստած են, և իրենց Ձկամատնին կարմիր կամ գեղին գուներով՝ զանազան ձևերով օծել կուտան, և մէկ քանի մատ բրինձ կամ մաղ (սիզ) առլով անոնց՝ իրենց առջև կը դնեն կռոցը, և վերջը իրենց գործքին կերթան։ Իսկ իրենց մեծատուններըը գետը չեն երթար. տան մէջը կը կերակցցնեն. և երբոր կերակցցուննէ, մատով ջուր կառնեն, և առտիս անկին զանազան արարողութիւն կը տեսնեն։ Տան մէջն եղած քրմերը գլուխնէ կօծեն. և օծ վելուն առեներ՝ երկու ձեռքերնին մէկմէկու կպած գլուխնին ծռած՝ անանկ կը կենան քրմին առջևը։ Իրիկուան դէմ քրմերէն մէկը կուգայ դէպ 'ի գետը, և գետեղերքը նստած ձեռքը թաղելմէ՝ կը կարդայ. և հոն իր քովը ժողովածներուն քարոզ կուտայ, երբեմն ողբմամբ ձանձրմէ և երբեմն ատատիկ ձանձրմէ գլուխը ոտքերը խենթացնելմէ պէս շարժելով։ Վենծ պատիճմէ կուտան գետոյն։

և

շաբաթ, որով և այլ կերակուր։ Խնամածէն
՚ի վեր ամ կենդանեաց. ՚ի քաղաքս քաղաքս
չինեալ են անկեղանոց վասն նոցա. յոր ժո-
ղովեն զամ կենդանի խեղ կամ կաղ, կամ
յոյժ զառամեալ. և մեծատունք քաղա-
քին կերակրեն զնոսա, այր իւրաքանչիւր
շաբաթ մի։ Խնամակրօնքն ՚ի նոցանէ մեղս
ինն մեծ համարին սպանանել զկենդանիս. և
՚ի տեսանել իւրեանց սպանանել ուրուք զնո-
սա, տան դրամս ՚ի փրկանս և ազատեն։ Ջե-
նաք զբաղումն՝ որք իբրև ձգնաւորք հաստա-
տեալ էին ՚ի նոսա և զլսովին մերկացեալ յաշ-
խարհէ. զի շրջէին մերկ բոլորովին՝ ծած-
կեալ ունելով զամենայն իւրեանց դուրսնա-
քեայ իմն կտաւրով ոսկետակ կապերտով. և ու-
նէին ՚ի ձեռին գաւազան իւրեանց, և վա-
րէին կեանս մուրացկիս։ Այնու և այլք ոմանք՝
որք զոսկետակ ինչ հանգերձ պատեալ էին զան-
ձամբք, և շրջէին քացաւ դլխով. ունելով
հանապազ ՚ի ձեռին զանօթ ջրոյն՝ որով լո-
պէին։

և չատ անգամ հոն շաբաթ, երինճ և ուրիշ կերակուր կը-
ձգեն։ Ամէն հինգշաբթուց վերջ հոգ կըտանին. զանա-
զան քաղքենիներ անոնց համար հիւանդանոց չիներ են. ամ-
էն կենդանին՝ որ խեղ (աֆատա) է կամ կաղ, կամ շատ
ծեր՝ հոն կըժողվեն. և քաղքին հարուստներըզանոնք
կըկերակրեն, ամէն մէկը մէյ մէկ շաբաթ։ Անոնց խըն-
դրակրօններըկենդանիք սպանելը մեծ մեղք մը կըսե-
պեն։ Երբոր կըտեսնեն՝ որ մէկը անոնցմէ կըսպաննէ-
կոր, ըսդակ կուտան ու կազատեն։ Տեսանք շատոնք՝ որ
երբև մէկ իրենց ձգնաւորը և բոլորովին աշխարհէս հեռա-
ցածմը կըսեպէին. ասոնք բոլորովին մերկ կըշրջէին.
բայց իրենց անդամքը ձերմակ կապերտէ կտորովմը ծած-
կած ունէին. վրէրնէն կախած թէզուխ՝ անանկ կըքալէին
ու մուրալով կապրէին։ Ուրիշներ ալ կային՝ որ վրերնէ ձեր-
մակ լաթովմը պատեալ՝ գլխերնուց կըշրջէին, միշտ ձեռքեր-
նին բռնելով ջրին տանջը՝ ուսկիցոր կըխրմէին։ Ասոնք մե-
ռելոն մարմինը կայրեն։ Կառապանները՝ ուրիշ ալ ասոր փու-

պաշ-

ածին ։ Սոքա զդի մեռելոյն այրեն ։ Ընկեր և ջայլ բազմապատիկ սնոտի պաշտամունս կատարեն , զորոց անմարթ է դրել մի ըստ միոջէ ։ Իսկ ի տուրքատուիս զօդ են սոքա և աւազակ ։ Պարսիկք կրակապաշտք ի վաղ ժամանակաց հետե եկեալ են ի հնդիկս . և ի դալ իւրեանց այսու պայմանաւ ընկալեալ են զնոսա հնդիկք , զի զմիս կովու մի ուտիցեն բնաւ . այլ և ի լինել մանկանց ուխտօրեայ՝ բերցեն առ քուրմն իւրեանց՝ զի կարդասցէ ի վէր նոցա և օծցէ զեղով . և նոցա յանձն առեալ՝ կռեալ են զաշինս և հաստատեալ երդմամբ . և այն օրէնք եղեալ է ի նոսա ։ Սոքա պատիւ ընծայեն ամ տարերոյ , և մանաւանդ հրոյ , այլ և արեգական և լուսնի ։ Ի ծագել և ի մտանել արեգական ձեռնամած մատուցանեն երկրպագութիւն . և ի նորանալ լուսնի՝ ժողովին ամենեքին ի մի վայր՝ ուստի երևի , և կան յաղօթս օգուտ ժամս հանդերձ երկրպագութ . և համբուրիւ ողջունեն զմիմեանս առ

պաշտամունքներ ունին . որ մէկիկ մէկիկ մարդ չկրնայ գրել ։ Իսկ առուտրի մէջ ատենք գող են ու աւազակ ։ Պրահմաները չատ ժամանակէ ի վեր հնարքատան եկեր են . և իրենց գալուն առեներ հնոստանցիք առ գաշտին ընդունելութեն , որ կովու միս ամենևին չուտեն . ակնոց ի գլուխ նաև երբոր տղաքնին ութը օրվան կըլլանան , իրենց քրմին քովը բերեն որ անոնց վրայ կարգայ ու գուշովմը օծէ . անոնքալ յանձնառնելով գալն գրերուն ու երդմամբ հաստատուերեն . և անկից մէջը օրինք եղեր ։ Ատոնք ամէն տարերոց պատիվ կուտան՝ մանաւանդ կրակին . ատոնցմէ ի զատ՝ նաև արևուն ու լուսնին ։ Ընկեր ծագելուն և մտնելուն ատենը՝ ձեռքերնին մէկմէկու կկոխ անանկ երկրպագութիւն կընեն . և երբոր լուսինը ծնանելու կըլլայնէ՝ ամէնքը մէկ տեղը կըժողվին՝ ուսկից ոչ կերևնայ . և խնբովը ժամանակ երկրպագութ հանդերձ կաղօթեն ու պագըվելով մէկմէկ կըբարևեն ի շնահաւորութիւն . ատ բանս նաև կատարե-

առ՝ ի ընարհաւորութի. զսոյն առնեն և կուսա-
պաշտք և պահեն ասօն՝ ի նորիւ լուսնի. Ասեամ
ածեն յոյժ՝ ի վէր շանչ՝ որք շրջին ընդ միջոցս,
և. ուչ կասին՝ զի հարցէ որ զնոսա. և թերեալ
քաղաւմ անդամ հայոց Թարան յոլով՝ կոչեն
զջունս, և սրկանեն նոյ. և՝ ի կողկողիլ աղբա-
տայ՝ նոցա ուչ մատուցանեն. Ի մեռանել ու-
րուք՝ ի նոցանէ՝ ի ժամ հոգեվարուքն բերեն
շուն մի փոքրիկ, և մերձեցուցանեն զբերան
նորա՝ ի բերան հիւանդին մինչև՝ ի փչել զպիղծ
հոգին. և՝ ի դարձուցանել լսիսոսին զերեսս
իւր՝ ի նմանէ, համարին զնա մեզաւոր: Ը ին-
ուճածք քաղաքին Սուրաթու ըստ մասին են
ըստ շինուճածոյ տաճկաց, և ըստ մասին՝ ըս
շինուճածոյ եւրոպացւոց. և գրեթէ առ հասա-
րակ են կրկնայարկ: ( )դ երկրին է տօթա-
գին. ՝ի գալ մեր անդ՝ ի սկիզբն մարտի,
ոպաուեալ էին հունձք արտորկից. գտանէաք
մեք անդ յոյնմ եղանակի խաղող, մերձա-
պատ.

նեղը կընեն, ու լուսնի ծննդեան ատն կրպահեն: Եվեք
ջրի հոգ կրատնին շուներուն վրայ՝ որ ձամբաները կը-
շրջին. չեն ուզեր որ մեկը անոնց զարնէ. շատ անգամ Թարմ
(Թազէ) հաց կրբերեն, շուները կրկանչեն ու դիմացնին
կրձգեն. և ապրանքները անգլիէն լաւուալ ուզենէ՝ ա-
նոնց չեն խառը: Երբոր իրենցմէ մեկը մեռնելու կրլա-
նէ, հոգեվարքի ատենը մեկ պզտիկ շուն մը կրբերեն, ա-
նոր բերանը հիւանդին բերանը կրմօտեցնեն, ինչման որ
իր պիղծ հոգին փչէ. և Թէ որ ան շունը անկէց երեսը
դարձընէ, չան մարդը մեղաւոր կրսեպհեն: Սուրաթու
շինուճածքները՝ կէսմը տաճկի չինքին կրնմանի, և կէսմը
եւրոպացւոց չինքին. և գրեթէ բոլորը կրկնայարկ (երկ-
հու խաթ) են: Երկրիս օդը եվեջօք տաք է. մարտին
սկիզբը երբոր մենք հոն հասանքնէ, արտերուն հնձելը
վերջացերէր. մենք, ան եղանակին միջը հոն խաղող կը-
գտնէինք, ձմերուկ, և ուրիչ ամագնայինն և աշնանայինն
պտուղներ և ուտելու խոտեր: Մեր երկրի պտուղնե-
քին հոն չիգտնըվիր. ինչպէս հետաքննու ուրիչ գաւառ-

նեղը.

ոչոտ . և այլ պատուղս և բանջարս ամարային
և աշնանային ։ Ի պտղոյ ծառոց գաւառացդ
մերոց ոչ գտանին անդ , որպէս և ոչ յայլ գա-
ւառս հնդկաց , ոչ դեղձ , ոչ տանձ , ոչ խնձոր
ոչ ծիրան , այլոլքն հանգերձ . այլ գտանին
միայնոսեան և լեմոն . բայց և այն սակաւ յոյժ
և մանր ։ Գտանին անդ՝ որպէս և յայլ գա-
ւառս հնդկաց ազգի ազգի պտուղք անճա-
նօթք մեզ . յորոց պատուճականագոյնքն են՝
Ա՛մբն ամենահամ , Ա՛նանասն , և Նարկիլն
՛ի բազում իրս պիտանի ։ Ի չրջակայս Սուրա-
թու , և մանաւանդ ՛ի քաղաքն մեծ կոչեցեալ
Գուձրատ , գտանին եղինք մեծամեծք , սպի-
տակք և գեղեցիկք յոյժ , զորս ջրեն ՛ի կաւս
մեծամեծք և իշխանք . և ձկեն նոքա զկաւս
արտաքոյն քան զերիվարս . որոց նմանն չգտա-
նին քնաւ յայլ գաւառս , կիմ յայլ աշխարհս ։
Նշանակ՛ի Սուրաթ բաց յայլոց բարուեց , ցոր-
ևան , որիշ , և բամբակ առատապէս . զորս բար-
ձեալ տանին անտի յայլ և այլ կողմանս ։ Ա-
այս ցայս վայր . զձանապարհորդուն մեր ՛ի

Սու-

նեբնակ , ոչ խնձոր , ոչ տանձ , ոչ դեղձ , ոչ ծիրան , ևն .
միայն նռւռ ու լեմոն կըգտանըվին , բայց անոր խոտոր քիչ
ու մանր ։ Ինչպէս հնռստանռւ ուրիշ գաւառները ,
նմանապէս հոռաչ կըգտանըվին զանազան առռատկ պտուղ-
ներ՝ որ մեզի անծանօթ են . առանց մէջերն ավելի պատ-
ուական է Ամբ քան պտուղը , որ էվէլօքմըր համեղ
քանմըտնէ . Անանասը , և Նարկիլը՝ որ շատ բանի պիտա-
նի է ։ Սուրաթու չրջակայ առղվանքը , և մանաւանդ Գուձ-
քաղ քռաջ մենծ քաղաքը՝ խոշոր , չերմակ և էվէլօքմըր
գեղեցիկ եղներ կըգտանըվին , որ մեծամեծներըը և իշխան-
ներըը իրենց կառքը կըլըծեն . առանք ձիերէն շատ կըքա-
շեն կըտանին կառքը . առանց նման եղներ ուրիշ գաւառներ
կամ ուրիշ աշխարքներ քնաւ չեն գըտնըվիր ։ Ուրիշ բերըք-
րեն ՛ի գաւառ Սուրաթի կելլէ նաև ցորեն , բրինձ , և բամ-
պակ առատ . ոչ անկէց տագիս անդին կըտանին կըցըր-

վին ։

Սուրբաթու՝ ի Մատրաս, և զայլն ևս, զրե-
ցից ձեզ՝ ի յաջորդ նամակիս։

Ելին զարձեալ գրե յաղագս ճանապարհորդութե-
նէրոյ. այլովքն հանդերձ. Եմ։

Յաւուրսն՝ յորս էաք մեք՝ ի Սուրաթ, եկին առ մեզ ի Ղնգլիսացւոց՝ ի կողմանցն Դանիմարկայ, որ հանդերձեալէր փուխմոլդաւնալ անդրկն. և զի մեր լցեալ էին սուրբք քնալ կուռն՝ ի Սուրաթ, ըստ որում յառաջագոյն ինակ հառատաւեալ էաք՝ ի միտս, եւլաք անտի՝ ի 26. ապրիլի. և՝ ի յաջորդ սուրբն մնաք յոյն նաւս։ ՚Ի 29, նորին ամսոյ մեկնեցաք՝ ի նաւահանգստեն Սուրաթու, և գտեալ հողմ յաջորդակ՝ ՚ի 1. մայիսի հասաք՝ ի Պոմպայի. անդ արկեալ խարիսխն՝ գտաբերեցաք զայն օր. և յեկիրդուամն առաւր եղեալ անտի, ՚ի 10. նորին ամսոյ հասաք՝ ի Դաղիչէրի. անդ ևս արկեալ խարիսխ և կացեալ օր մի, յետ այնորիկ եւլաք անտի և յաջորդակ հողմով գտաբեալ զաշխարհն հնդկաց յարեւմտից՝ հասաք հանդէպ հուչակաւոր և արդաստալիր կղզւոյն Սէյլանայ։

՚Ի

վէն։ Սուրաթէն գնալ՝ ի Մատրաս Համբորդութիւնս, ես. եւս ի ձեզմէն կըգրեմ հրամանոցդ։

Հց. Երբոր մենք Սուրաթը էինքնե, ան օրերը Դանիմարկայի հոլմերէն Ինկիլիզին նաւը եկաւ հոն, որ գարձեալ շուտովը հոն պիտի գառնար. և որովհետև Սուրաթի նաւահանգստին օրինիս լեցվածը, ինչպէսոր առաջ մենք ըսինք, ՚ի 26. ապրիլի եղանք անկից, և յաջորդ օրը մնացինք ան նաւը։ Այն առուն 29 նին, Սուրաթու նաւահանգստեն գաղեցանք, և աջողքամիմը գանելով, ՚ի 1. մայիսի հասանք Պոմպայի։ Հոն երկաթ ձգեցինք՝ եան օրը հոն կեցանք. երկրորդ օրը եղանք անկից, և նոյն ամառն 10 նին, հասանք Դաղիչէրի. հոնալ երկաթ ձգեցինք և մէկ օրմը կեցանք. եան եղանք անկից և աջողակ քամիովնք հնդաստանու ափնարը արեւմտից կողմեն գտաեղավ ան քաղքերը և անուանի Սէյլան կղզին դիմացը եկանք։ Եր-

քոր

Ի հասանել մեր ի տօթապին յայն կողմն հնդկաց, կալաւ զմեզ անձրեւ բազում, և ընկէց անդ հողմն ուժգին յարեւմտից կողմանէ զոլապոյն. ասէն, եթէ անպատկառ է անդ անձրեւ կամ հողմն ։ Յետ անցանելոյ մեր ընդ Սէյլան, զօրհանատարդ ինձ եւս յայլոզակ հողմոյ, և կեալ ժամանակաց խաղաղութիւն ի 24. մայիսի ի նաւահանգիստն Մատրասու. արկեալ անդ խարիսխ՝ գրեցաք Թուղթ առ (այս ազնաւն) բարեկամս մեր. իսկ նա ի երկրորդումն աւուր առաքէ առ մեզ նաւակ հանդերձ Թղթով՝ ընդունել զմեզ ի նաւէ անտի. այլ (որպէս յետոյ լուաք մեք) էր սատակութիւն հողմոյն և էր ամենի ակնածն՝ որ հանապազ ծիւնն ի ծովահին Մատրասու, որ և յայն աւուրս առաւելապէս զայրացեալ էին, կորնչէին նաւքն և խորտակի յատին ծովուն ։ Ի վաղիւ անդր ի հանդարտել հողմոյն սակաւիկ մի, առաքեաց առ մեզ նոյն այր զոյն նաւակ հանդերձ Թղթով՝ փութալ և իջանել մեզ ի նաւէ անտի. յայնժամ մեռաւ մեր ի նաւ

նաւ

քոյ հնազանդին ան սակալն տաք կողմն հասանքնէ, հան էվէլօք անձրեւմը մեզ բռնեց. և արեւմտից կողմէն հան պատուակ քամիմը սաստիկ կերտովմը կըփչեր. կըսեն՝ Թէ անձրեւը կամ քամին հան անպակաս է ։ Սէյլան կղզին անդնէլէն ետև, ամէն օր աջոզ քամիմը գոանք, և խաղաղութիւ եկանք հասանք Մատրասու նաւահանգիստը ի 24. մայիսի. հոն երկաթ ձգեցինք, և (այս անուն) բանկամիմը Թուղթ գրեցինք. անալ երկրորդ օրը մեզի նաւակիմը խրկեր հանդերձ Թղթով, որ մեզ նաւէն հանեն. սակայն (ինչպէսոր ետքը լսեցինքնէ,) քամին սաստիկ ըլլալուն համար և ան սոսկալի ալիքներուն պատճառաւ՝ որ Մատրասու ծովեզերքը միշտ կըզբոնըվին, և ան օրերը աւելի սաստկացեր էին, կրկործանի նաւակը և հոն ծովեզերքը կտոր կտոր կըլլայ ։ Յաջորդ օրը՝ երբոր քամին քիչը լչեր էր, նոյն մարդը մէկ ուրիշ նաւակիմը խրկեց մեզի հանդերձ Թղթով, որ փութանք նաւ

էն

նաւակ անդր, անցաք ընդ ամենայն ալիս ծո-
վուն ահիւ և դողութիւ քաղցեալ ի գնացս երից
մասին մերոյ ժամու: Ոչ ինչ մօտ եղաք ի
ծովեզրն անդր, սոսկալի ինն տեսարան առ-
աջ անդրանօր. քանզի ի քաղեսել անդ ալ-
եացն ընդ ծովեզին՝ դողդոջս լեռնացեալ քարձ-
րութիւք դիզանային վերևրացեալ, ըստ որս հարկ
ի վեր կայր մեզ անցանել: Ընդ երթև ձարտա-
րութիւն ինն անցուցին զնաւակն յայնկոյս առա-
ջին ալեացն ի զնատանել նորա, տեսաք յան-
կարծակի՝ զի եկն անդրէն լեռնացեալ և քար-
ձրացեալ բազում դղրդմամբ՝ երթև ահագին
ինն պարիսպ. և մինչ մեք զահի մեծի հար-
եալ յոչիս ապատան՝ մնայաք անգէն նոյն
հետայն ծածկելոյ մերս ի նմանէ, քաղեսեաց
առաւակապես բունութիւք զնաւակին, և մղեալ
յառաջ կոյս՝ եհար ընդ ծանծաղ ծովայատակին
յայինկոյս, և դարձաւ անդրէն: Նմին ելս
կրկին անգամ և երրորդ անգամ, և նոյնպէս
հարեալ և մղեալ, հասոյց զնաւակին մինչև
ի յեզրն:

ելն ելբանք. անատնեցք մանուկ նաւակը, և շատ ահով դո-
զով քան վայրկեան միջոցիս չափ անցանք ան ապրատ-
փեղ ալիքներուն մէջէն: Երբոր ծովեզերքը մօտեցանք.
հան սոսկալի բանիս տեսանք. վիմ զի երբոր ալիքները
ծովեզերքը կըզարնըվէլնեն, լեռան չափ փրփրած դիզ-
ված կըվերնայեն. և մեզի պէտք էր որ անոնց մէջէն անց-
նինք երթանք: Երբոր ան առաջին ալիքը ելաւ, և ան-
կէց անդին վարպետութեամբ նաւակը անցուցին, յանկար-
ծակի տեսանք՝ որ լեռան պէս բարձրացած դարձեալ
իրգաւ անդրէն. և երբոր մենք սոսկակ ահու դողու
մէջ յուսահատած պէս կըսպասեինքիոր, որ մեզ մեկէն
ալեաց ծածկէ, ելաւ սոսկութեամբ նաւակին զարնըվե-
ցաւ, ու առաջ քշելով՝ մանուկ ծովեզերքը հան ծանծաղ
տեղանքը զարկաւ նաւակը, ու ետ դարձաւ: Երկրորդ
և երրորդ անգամ դարձաւ եկաւ, և նոյնպէս զարնը-
վելով մեզի ու առաջ քշելով հասուց նաւակը մինչև եզեր-
քը: Առջի անգամն կիր երկրորդին երբոր ալիքը նա-

յերզրն ։ Ի բաղմութեան ազգացն ընաւակին յաւազ
նուժ կին յերկրորդում նուճադի , արքն՝ որ կան
հանապազ ի ծովերզրն , փուշեան ընկենուլ
ի նաւակ անդր զծայր լարին՝ զոր ունին ի
ձեռս իւրեանց , և ձգեն զնաւակն , զի մի
յիետս դարձցի ընդ սլեացն և լուանալեսցի ։
Ոչ այս երեքին ազգք մի գիտեն մեռոյ գտանին
հանապազ ի ծովափին Աստրասու և ի մեր
ձակայ ծովափնեայս նորա . վն որոյ և նաւակք
վայրացն այնոցիկ ոչ են բեւեռակապ , այլ լա
քիւ կարեալ են ընդ միմեանս տախտակքն ,
որպէս զի ի հարկանել նաւակին ընդ գետին
ոեղն տայե և մի խորտակեսցի ։ Ոչ՝ երթալ
մեր ի նաւակէն՝ մտաք ի Աստրաս . և եղև
մեզ լինել անդ աւուրս բազումս ։ Քաղաքն
Աստրաս ի վաղնջուց հետէ է ընդ տէրութիւն
Պոլսոյ . առեալ սոցա զայս քաղաք զա
ւաջինն՝ յիշմանէն Հնդկայ՝ որ տիրէ այնմ
դաւառի՝ ի պատճառս վաճառականութեան
բերեանց , ոչ պատերազմաւ , այլ խնդրոյ

ակին կըզարնըվինե , ան ՚ջարդելքը՝ որ միշտ ծովեզերքը
կեցեր կըտապաեն՝ կընային կըջանան որ ձեռքերնին ու
նեցած ջրվանին ծարը նաւակը ձգեն ու զանկակ քաշեն ,
որ ջըլլայ թե ալեայ հետ եա գառնայ նաւակը ու վտան
գի ։ Աստրասու ծովեզերքը և անոր մօտիկ եղած ուրիշ
ծովեզերքներնալ աս երեք ալիքներս մէկ մէկու ետև միշտ
կըզրանըվինե . ուստի և ան ատեվանքներուն նաւակները
քամով քամած չեն . անոնց տախտակները մէկմէկու հետ չե
վռնով կարած են , որպէս զի երբոր նաւակը ցամաքը կը
զարնըվինե , գէմ չեզնե ու չկոտրի ։ Եղանք նաւակէն ,
մտանք Աստրաս , և հոն չատ օր նստանք ։ Աստրաս
քաղաքը չատ ժամանակէ ի վեր Ինկիլիզներուն պէրու
թիեը տակն է . ատանք ատ քաղաքս առչի բերանը երեից
վառնաւականուե պատճառաս առնն հնուսանցող իչխա
նին՝ որ ան գաւառին կըտիրե՝ խնդրելով և ոչ թե պա
տերազմելով . ետև քիչ քիչ քաղքին բնակուելը ընդարձա
կեցին . եւրոպացւոց բերդերուն պէս՝ հոն ամուր բերդ
մը

Ծով, առ սակաւ սակաւ ընդարձակեցին զտե-
ղի քաղաքին. կառուցին՝ ի նմա և բերդ ամ-
րակառոյց՝ ըստ ամենայնի Եւրոպիոյ. և օր ըստ
օրէ զօրացեալ՝ գրաւեալ են արդ և զինչեան
գաւառին զԱպատան ընդ իշխանութիւն իւր
եանց՝ հանդերձ բովանդակ ազուաթիւր իւրով։
Ինակիչք Մատրասու են Ընդզիացիք, Հայք
և այլ քրիստոնեայք յայլոց ազգաց. մահմե-
տական Հնդիկք, և կռապաշտք բազումք,
որք արտաքոյ բերդին՝ իբրև հարիւր ու-
նին մեհեանս բազումս և մեծամեծս. զորին՝ ի
սոյնս աւերեալ էին Ընդզիացիք՝ յաւերել
նոցա զբնակուսիս եղեալս զբերդսն. այլ յե-
տոյ իւրեանց իսկ ծախիւք շինեալ. ինքնին
քաղաքապետն անդզիացի իւրով ձեռամբ եդ-
եալ է զառաջին քարն հիմանն՝ արկեալ՝ ի նմա
և ոսկի մի կարի խիս մեծ տեսանելով՝ ի տիպ
Ընդզիացւոց հատեալ. և յետ կառուցման
մերձենին՝ այլ և մուտս ևս հաստատեալ էին
այնմ։ Կռապաշտք՝ ի Մատրաս ոչ թոյլ տան
այլոց ազգաց մտանել՝ ի մեհեանս իւրեանց։

ըստ

մընալ չինեցին. և օրէ օր զօրանալով՝ հիմա իրենց իշխա-
նուհի տակը առեր են նաև ան գաւառին իշխանը՝ որ կըս-
վի Նատատ՝ հանդերձ իրեն բոլոր տերութիւնը։ Մատրա-
սու բնակիչները են Հնկլիզ, Հայ, և ուրիշ քրիստո-
նէայք ուրիշ ազգերէն. մահմետական հնուստանցիք, և
շատ կռապաշտներ, որ բերդէն դուրս իրենց բնակուն-
շատ ու մեծ մեհեաններ ունին. ատոնցմէ մէկը Հնկլ-
էնները աւերեցին՝ երբոր բերդին մօտ եղած բնակուն-
ները աւերեցին. բայց վերջը իրենց ծախքովը շինեցին.
Հնկլիզ քաղաքապետը իր յատուկ ձեռքովը՝ հիման առ-
ջի քարը դրեր է, և էվէրջ մեծկակ ոսկեմբնակ Հնկլիզի
կնքով տպած՝ հիմը ձգեր է. և մեհեանը շինելէն ետև՝
անոր եկամուտալ կատեր են։ Մատրաս կռապաշտները
ուրիշ ազգաց Թոյլ չեն իտար՝ որ իրենց մեհեանքը մտնեն,
ինչպես որ ուրիշ տեղ Թոյլ կուտան. և Թէ որ մէկը մտնէ-
նէ, պէտք է որ մեհենին հինգ տոկէ տուժէ (Ձերմակ
տալ)։

ըստ որում այլուր Թոյլ տան. և եթէ ոք մոլե,
պարտի տուգանս տալ մեհենին հինգ ոսկի։
Ընդ ելեալքն և ձկնիւ պահէն զայս օրէնս
նոցա, այլ և դատաւորն ինքնին գլխովին. և
թէ հարկ լինի՝ ի գատաստանի երդմնեցուցա-
նել զոք՝ ի կռապաշտից՝ ի մեհենի անդ Ձկն-
կռնաւն հոչեցելոյ մեծի դիւոյն նոցա, այսոքն
եայ դատաւորին անդրլիայն՝ համառնել լիբրաւմ
՝ի մեհեանն, դնել նախ հինգ ոսկի առաջի
կռոցն, և ապա երդմնեցուցանել։ Ընդ երեկոյս
երեկոյս հատուածն զպաշտամունս առաջի կռոց
՝ի մեհեանս երգովք, ծնծղայիւք, և զանգա-
կովք։ Յաւուր միւսմեանցանել մեր ըստ քնա-
կուն կռապաշտից առ մեհենիւքն, տեսանք
փայտակերտ ինչ գամբեհատարկ, դրօճապօք
և սիւնակօք զարդարեալ, հաստատեալ՝ ի վէմ
սալի. ՝ի նմա քանդակեալ կային պատկերք
կռոց բազմոց այլանդակ կերպարանօք. ՝ի
սմա ամի ամի դնեն զգրօշեալ մեծի դիւ իւր
նանց Ձկնկռնաւնայ՝ և կատարեն տօն մեծ,
ձգելով զսայլն բազմամբոխ մարդկան և շըր-

սայ)։ Ինկինքնեներնալ սա իրենց օրէնքը խստիւ կըպա-
հեն, նաև գատաւորնալ. Թէ որ գատաստանի մէջ պէտք
ըլլայ՝ որ Ճկնկռնաւ բսած իրենց մեծ կռոջին մե-
նին մէջ՝ կռապաշտներին մէկը երդմնցընեն, գատաւո-
րին ինկինքեզ սպատասուրք՝ մեհեանը մտնելնին, առաջ
հինգ ոսկի կռջին առջևը կրպնէ, եւս երդմնցը-
նէ։ Իրիկուններըը մեհենին մէջ կռջին առջևը կրկա-
տարեն իրենց պաշտամունքը երգերով, ծնծղաներով ու
զանկակներով։ Մ էկ օրմը կռապաշտներուն բնակութիւնը
մեհեաններուն քովերն անցնելնին, տեսանք մէկ փայտե
շինքմը գամբեհատար, դրօճագներով (գմաններով) ու
պղտիկ սիւներով զարդարած, ու սայլի վրայ հաստատած։
ան շինքին վրայ զանազան կռջերու պատկերքներ սյլան-
դակ կերպարանքներով փորված էին. տարվէ ՝ի տարի
ատոր մէջը կըդընեն իրենց Ճկնկռնաւ բսած մեծ կռջին
պատկերը, ու մեծ տօնախմբութիւնը կըկատարեն. սայ-

ջեցուցանելով եւ քաղաքն ողջոյն։ Ապ ոմն ի կռատաշուից յապդե քրմացն՝ որ էրն ընդ մեզ, առե ցմեզ. ի ձգել զսայլն՝ ուրեք ուրեք կա-
ռեալ՝ կիսոյ առնու կուռքն, եւ ոչ ընթանայ յառաջ՝ թէպետեւ բիւր մարդիկ ձգեսցեն զնոյն. եւ յայնժամ պատրտ է մեզ զենուլ անա-
ռնս առաջի նորա, զի զայն խնդրե ի մէնջ. ապա յետ այնորիկ դարձեալ ընթանայ։ Յայսմ ժօնի իւրեանց արկանեն ընդ անուճօք սայլին մանկունս ի զոհ կռոցն. քայց ի քաղաքս եւ-
րոպացւոց զայս ոչ իշխեն առնել, քանզի արգելեալ է նոցա։ Ընդ ամ աշխարհն հնդկաց սովորուն է կռապաշտիս օծանել զձակատս իւ-
րեանց գունապոյն գեղովք ի զանազան եւ յայլանդակ ձեւս, առ ի նշանակ պաշտօնա-
սիրուե կի պաշտամանն այլեւ այլ կռոց. զի թէ-
պէտեւ ամենեքեան ընդունին զամ կուռս, քայց իւրաքանչիւրոք միուամ ի կռոց անաւ առաւել ընծայէ պատիւ եւ պաշտօն։ ( )ծանեն քաղցումբ եւ զայարանոցս եւ զանկանջս ընդ ձա-

կա-

ը քաղնուն մարդկանց կրքայէն եւ բոլոր քաղաքը կրջը-
ջեցընեն։ Կռապաշտներուն մէկը՝ որ քրմերուն ազգէն էր եւ մեր հետն էր, բսաւ մեզի, թէ՝ Սայլը քաշելնին՝ տեղ տեղ կուռքը կրսցուշն կրկենայ, ու առաջ չերթար թէպետ եւ բիւրաւոր մարդիկ զինքը քաշեն. եւ անոնք-
նը մեզի պէտք է՝ կրսե՝ որ իրեն առկը անասունները մորթենք. վե զի ան բանը մենե կուզե. անկէց ետև դարձեալ կրսկսի քաշել։ Իրենց առ ոճնին՝ սայլին ա-
նուճոց (Թէքերելէկներուն) տակը՝ կոքին զոհ՝ ոտքերը կրձգեն. քայց եւրոպացւոց քաղքները՝ առ բանս չեն կրնար ընել, ինչու որ արգելած է իրենց։ Բոլոր հնդ-
ուստան կռապաշտները սովորուն ունին՝ որ իրենց ձա-
կատնին գունդգունդ ներկերով զանազան եւ այլանդակ ձեւերով կօծեն, ինչպէս կերմեռանգուն կի զանազան կուռ-
քերը պաշտելու. վե զի Թէպետեւ ամենքը ամեն կուռ-
քերը կընդունին, քայց ամեն մէկը մէկ կուռքին ավե-
լի պատիւ եւ պաշտօն կրմատուցանե։ Ընտանք ձակատին

հե-

քատուն։ Ի կողմանս Աստրատու էիք որ՝ որ
ոչ օծանէք. զի այն է նշան նոցա որոշելոյ յայ-
լոց ազգաց. բայց ի կողմանս Բանկալայի են
յորովք՝որք ոչ օծանենհանապազ։ Առաջաշտ-
քըն եղեալք ի կողմանս Աստրատու դիւ-
րադարձ են ի հաւատս, մանաւանդ անտա-
ռաբնակքն և գիւղականք. բայց դժուարաւ
ի բայ կան ի սնոտի պաշտամանց իւրեանց.
քանզի Թանձրամիտք են և տխմարք։ Պատ-
մեցից ձեզ և ինչ մի հաձոյալուր, և նուաւ
կնքելոյց զԹուղթս. Ոչն աստ յաշխարհիս
Հնդկաց քարոզիչք քահանայքն իւրոսպասաւոց ան-
ան. միոյն ի սոցանէ յաւուր միում ի շրջիլ
իւրում ընդ գիւղօրէս և ընդ անտառս ի գա-
ւառին Հնդկաց՝ որ կոչի Նաքան, ի մի վայր
ժողովէ զբազումս ի հաւատացելոց անտի, և
ականի քարոզել նոցա զհաւատս Քսի պատմելով
նոցա զբուն և հաւաստիամբ և զչարչարանսն Քսի։
Ի խօսել սորա առ նոսա զայսոսիկ՝ ամենեքեան
նորա կարի լինն մտադիւրութեամբ ունկնդիր լինին

հեալը վիզերնինալ անկանինալ կօծեն։ Աստրատու կող-
մերը չիկայ մէկը՝ որ չօծէ. ինչուսր իրենց ուրիշ ազ-
գերէն որոշվելու նշանը անիկայ է. բայց Բանկալայու
կողմերը շատոնք կան՝ որ միշտ չեն օծեր։ Աստրատու
կողմերը եղած հաւատացանելը, հեշտ կըգտնան ի հա-
ւատս, մանաւանդ անտառի մէջ բնակողները և գեղացի-
նեը. սակայն իրենց փուճ պաշտամունքներնէն գժուա-
րաւ ետ կրկենան. վը՛ղ հաստ և տխմար մարդիք են։
Հրամանոցներուդ լսելու հաձոյ բանիրնալ պատմեմ, և ա-
նոնվրջացընեմ Թուղթս։ Հոս հնուստան եւրոպացիներէն
քարոզիչ քահանաներ կան. Դաքան բուած հնուստանի գա-
ւառին մէջը՝ ասոնցմէ մէկը օրմը գնդերը և անտառնե-
րը շրջելնին, հոն տեղն հաւատացանելէն շատ մարդ մէկ
տեղ կըժողվէ, ու կըսկսի իրենց քսի հաւատքը քարո-
զել. կըպատմէ իրենց նաև քսի չարչարանքը լացով ու
հառաչելով։ Քարոզիչը անոնց առ բաներս խօսելու ա-
տանը, անոնք ամմենը եկեղեց ուշագրութեամբ՝ հանգերձ
հա-

նման հառաչանօք հանդերձ. և՛ի լսել և յաղաչս չարչարանացն Քրիստոսի, առհասարակ յարտասուս հարեալ լան ողբաձայն։ Ցեսեալ զայս քարոզչին՝ մեծապէս ցնծայ՛ի սրտի իւրում, եթէ ահաւասիկ շահեցայ ես զայսչափ մարդիկ։ Այլեւս առարտեն նաղխօսս իւր, զոր սանկին և նոքա մի լսատ միօջէ պատմէլ քարոզչին զմեծամեծ գործս բազմապատիկ գոյ իւրեանց։ Այն ջուխեալ քարոզչին՝ մեծաւ սրտմտութեամբ նմի լուռ լինել, և մի՛ ևս յիշել զայնպիսի ինչ։ Ընդ այս զարմացեալ նոցա յոյժ, ասեն ցքարոզչին. Ո՞րպէս տէր՝ զի՛ պատմել քո մեզ զայն քաւմամբ, մեք առնենք ուրախ ունկն դնեաք և լայաք. իսկ դու ոչ թոյլ տաս մեզ պատմել քեզ զաստուածոյ մեծութիւն, և բարկանաս ևս՛ի վերս մեր։ Յայսմհետէ հնչեսցին՝ որ ինչ յաղագս այսց Հանապարհորդեցեալ մերոց պատմագրական Թուղթք առ մտերմուն ձեր. ակնուրնիմ՛ի սիրոյ ձերմէ՝ եթէ և զմեզ ոչ արասջիք անմասն՛ի լսոյ ձերոյ նոցն.

Հառաչելով ասոր մարիկ կըդնեն. և լսելով նաև քրիստոսի չարչարանաց վրայ, ամենքը մեկէն կըսկըսին լալ ու ողբալ։ Ա՛ս բանս որ կըտեսնէ քարոզիչը, էվէլօքմը երեսն սրսին մէջը կուրախանայ, թէ ահա առջի մարդիկը ես վաստակեցայ։ Սակայն երբոր ինքը երեսն խօսիլը կըկարենէ, անոնքալ մեկ մեկ երեսնց զանազան կոքերուն մեծամեծ գործերը կըսկըսին քարոզչին պատմել։ Ա՛ս որ կըլսեսէ քարոզիչը՝ էվէլօք սրդոլելովմը կըչախէ անոնց՝ որ լռեն և այնպիսի բաներ մէյմընալ չկիսէն։ Ա՛ս բանիս վրայ անոնք չատ զարմանալովմը, կըդառնան կըսեն քարոզչին։ Ա՛ս ի՞նչ բան է տէր. դուն երբոր մեզի քու աստուածդդ վրայ կըպատմեիրնէ, մենք ամենքս մարիկ կըդընեինք ու կուլայինք. հիմա դուն մեզի Թուղ չես խաթր որ մեր աստուածներուն վրայ քեզի պատմինք, ասկէց՛ի զատ մեր վրայ կըբարկանասալ։ Մեր աս Հաճարդուշներուն վրայ ինչ պատմական Թուղթ որ հրամանոցդ սիրելուեը դրեցինքնե, անոնց աստեղս վերջ տանք. կըյուսամ հրամա-

մաք

Նոցին. աղօթից ձեւոց մեծ ապէս ունելի՝ պետս, որով յաջողեալ ՚ի գործս ՚ի տարաշխարհիկ օտարութեանն՝ գարձայց ուրախութիւ և պատ տապարեցայց խաղաղութիւ ՚ի հայրենի բնակութիւս։

X 4 ՍՐԱՄ.

Ժանոյդ սիրուն՝ որ մեզ ալ ձեր Համբոյդները լսելէն չիպրկէք. հրամանացդ աղօթքին կվեցքմը կարօտ եմ, որ աս հեռու օտար երկրիս մէջ գործերուս աջողուի գանձելու գառնամ ուրախութիւ, և խաղաղութիւ բնակիմ իմ հայրենի երկիրս։

Ա Ս Ա Ն · Գ ։

Յաղագս Ակատրութեան ։

ՈՒՂԹ ԳՐՈՂԱՆ ԿԱՏԱՐԵ-
լութիւը, վարպետութիւը, և խոհե-
մութիւը իր գրած թղթին մէջը՝ ան
ատնը կերևնայ կըսիսլլ, երբոր ամէն մէկ
մարդուն ինչպես որ պատշաճէնէ՝ պատվոյ ա-
նուններըը կըհատուցանէ։ Սիկայ մէկ պարտք-
մընէ, ուսկից որ՝ մէկը՝ թէ որ քնաւեան օ-
րէնքմը կուզէ պահել նէ, ետ չկրնար կենալ ։
ուստի ամէն Թուղթ գրող՝ ինչպես որ պար-
տական է նայիլ՝ թէ ինչ կըգրէ կոր, այսպէս
ալ պարտական է նայիլ՝ թէ որուն կըգրէկոր ։
ինչպէս որ շատ տեսակ գրելու նիւթերէն ին-
քը կըբնանէ կրնարէ, և իրեն Թղթին յարմար
եղած նիւթը կառնէ կըգրէ, այսպէս ալ ե-
վէօթ աչքըթացութեմը զանազան վիճակներըը
և առտիճաններըը՝ որ մարդկանց մէջը կրգըտ-
նըվին՝ պէտք է որ դիտէ ։ Թէ արդեօք Կա-
ռավարակ մարդոմմը կըգրէկոր, թէ աշնուա-
կանիմը ։ Վաճառականիմը, թէ Արդ տպե-
տ ։ Նախիկապետիմը, թէ Հայրապետ ։
ևե ։ որ ասոնց պատշաճաւոր յատկութիւնքը
ամէն մէկ վիճակին և առտիճանին՝ իրեն մա-
կադրութիւը տայ ։

Ա՝ ա-

Աստիպրոեե բառածնական, ինչպիսով վերնագրե։ Տասին մեջը բանիք, ուրիշ բան չէ, քայց եթէ Աստղիկոնց զանազան վիճակին և աստխաճնեննայելով պատմոց իւր նոր առաւելութեան զանազան անուններ իւր բառերու։ Նախնապրին չորս մասանց մեջը միայն կը մնան ասիկայ։ այսինքն Ա էրնագրին, Ա էրկագրին, Աստրագրոեե, և Աստիկագրին իւր Հայերէն մեջը։ առանց մէ ի զատ կրնայ մանել նաեւ դրած թղթին մեջերը։ Աստիպրոեե օրինակները կուտանք, պատրաստ կըտեսնեմ որ առաջ մէկ հարկաւոր բանիս ծանուցանեմ, թէ թէպետ մակադրութիւնները զանազան կերպով կըլլայ, ինչպես ասօրուան օրս մեր ազգ ին թուղթ դրոշներուն վրայ կըտեսնենք, որ ամէն մէկը իր թղթերուն մեջը մակդիանց զանազան վիճակը և աստխանը նայելով իր քովին մակադրութիւններ կըշինէ, կըզարդարէ, կեվկեղծէ, կըպատկառելնէ, ինչպես որ կուզէ ինչպես որ իրեն ազէկ կերեւնայ։ ասկայն այսու ամենայնիւ ամէն եղանակ ամէն կերպ մակադրութիւ ընդհանրապես երկու տեսակ մակադրութիւն կըբաժնըվի։ այսինքն Հաստատ և Ընդարձակ։

Հաստատ Աստիպրոեե անփոփոխ է, որով մէկը ամէն մէկ մարդուն վիճակին և աստխանին նայելով ձիշդ և որոշեալ բառեր կըդործածէ։ Ընդարձակ Աստիպրոեե հինա իրենց թղթերուն մեջը ասոնց տեսակ մակադրութիւնը կըբանեցընեն։ իրենց մեջը մարդկանց զանազան վիճակին և պատուոյն չափովը զանազան մակադրութիւններ որոշված ու կանոնված է, որ անկէց դուրս չեն կրնար երթալ։ և թէպետ իրենց մէջնալ ասոնց մակադրութեց որոշմունքները և կանոնները կըփոխվին, ասկայն ինչպէս նոր

բանց կոտորվինէ , դալձեալ միշտ համառօտութիւնը կըպահեն ։

Նոկ Ընդարձակ Սահմանութիւնը անհնար է , որ չհիշէ և ոչնչած բաներու կատվածը չէ . հապա ամեն մէկ մարդուն վիճակին և պատճառին նայելով զանազան զարդարանքներով պատշաճցնել կըշինվին Երբեմ ամեն Նախնիք , մանաւանդ Սիսայի մէջ բնակողները՝ առ տեսակ մակարդութիւնը կըվարէին . և հիմա երբեմ ամեն Հրեայք զնոյնը կըվարեն ի բանց թղթերուն մէջ . ինչպէս միևչև հիմա նաև մեր Հզգնալ ընդհանրապէս ։

Նայց ինչվան հիմա ոչնչեալ մակարդութիւնը՝ երբէ հատուածոտ և երբէ ընդարձակ՝ ազգին մէջ չըլլալուն պատճառաւ , աս կոզմանէս ալ շատ տեսակ պակասութիւններ գտնվածոյ մէջ կըկրևնան . որ մէկին թուղթ դրելու ատենը՝ պատվոյ անուններըը՝ կամ շատ չափազանց կերպերով կուտան , որ անպատշաճ և տպայիան բանմրնէ . կամ՝ ոչնչով որ մէկին արժանաւորութիւնը աստիճանը կըպահանջէնէ , անչափ չեն իսար՝ պակաս կուտան , որ մեծ անբաղաքավարութեն և կոպտութիւնմրնէ . աս պատճառով համար հօս՝ ամեն մէկ մարդուն վիճակին յարմար՝ ոչնչեալ Սակարդութիւնը կըդնենք՝ երկու տեսակ , առաջ Համառօտը ,

վերջը Ընդարձակը ։

Նայց ընդարձակ մակարդութե մէկ քանի օրինակ տալը բաւական կըսեպնենք . անչափնայ հազիւատրեցանք դնելու՝ որ Թերևս ազգին մէջ գտնվածջ չափազանց և տպայական մակարդութիւններուն՝ չափ մը դնվի . ուզածնիս մանաւանդ՝ և որնոր աւելի պատշաճ և վայելուչ և պարկեշտ բանմրնէ բարվադրվին մէջը՝

ան

ան ի՝ որ ամէն մէկին թուղթը պրելու առնը՝ աւելի հասառօտ մակադրութիւնը գործածէ, քան թէ ընդարձակը. աւելի նայի՝ որ գիմացինը կարճ և վայելուչ բառերով պատասխանէ, քան թէ երկար և չափազանց պատմոյ առնականներով զինքը մինչև երկինքը հանէ։ Ընչաքաղցութենէ մարդուս խելացի յարմար բանմընէ, երբ որ մէկը զմէկը չափով կըպատուէնէ, անչափ ազգայական, ծաղրական կամ երեսպաշտական բանմը կըլլայ, երբոր չափէ դուրս մէկին պատուհաս ցըցընէ։

Ովհաննէս Մակադրութեան։

Մակադրութիւն Հայոցառօտ։ Առ Հայրն։

Մակագիր. ԱՅ՝ն թղթերուն Մակադրին կամ Հասցէին մէջը, որ մէկը իրենց տալը կըգրէ, կամ եղբօրը կամ զաւկին կամ և ուրիշ ազգականին, պէտք չէ իմացընել՝ թէ հօրը կամ եղբօրը նէ կըգրէկոր, դնելով թէ՝ Առ Հայրն իմ. Եղբայրն իմ նէ. հապա անձին վիճակը և աստիճանը նայելով անանկ դրէ ու Մակադիրը՝ ինչպէս որ օտար մարդկանց կըգրէ։ Մակադրին օրինակները վարը իրենց կարգին մէջը կըտեսնես։

Ա ընդ. Ա՛մենասիրելի և Ա՛րժանապատիւ Տէր եւ Հայր։

Մ էջն. Ա՛րժանապատիւ Տէր իմ և Հայր։

Ա էջ. Ա՛ղջ լերուք. Ա՛մենասիրելի և Ա՛րժանապատիւ Հայրուեդ՝ ի Քս

խոնարհական համբ ար աջոյ ,

Ա՛տրաֆբուե՛ • Ը՛մենանուե՛ատա ծառայ և անուր ժան ոգի (այս անուն ։ այս մականուն) ։

ԱՀ- Ա՛տյան •

Ա՛էրնաֆէր • Գոտրոմատուե՛թ և Ը՛րժանատատիւ՛ Տիկին Ա՛որ խմ ։

Ա՛էրն • Ը՛րժանատատիւ՛ Տիկին Ա՛տյր խմ ։

Ա՛էրշաֆէր • Ա՛ղջ լերուք • Գոտրոմատուե՛թ և Ը՛րժանատատիւ՛ Ա՛տյրուե՛դ՝ ի խոնարհական համբոյր աջոյ ,

Ա՛տրաֆր • Ը՛մենանուե՛ատա ծառայ և անուր ժան ոգի (այս անուն ։ այս մականուն) ։

ԱՀ- Ա՛ղէքյան ։

Ա՛էրթ • Ը՛նձիալի և Ը՛րգոյ Ա՛ղբօր խմդ՝ խոնդալ ։

Ա՛էրն • Ը՛րգոյ Ա՛ղբայր ։

Ա՛էրշ • Ա՛ղջ լեր • Ը՛նձիալի և Ը՛րգոյ Ա՛ղբայրուե՛դ ,

Ա՛տրաֆ • ՚Ա՛ուէատա ծառայ և Ա՛ղբայր (կամ Ա՛ղբայր) (ա • ա ։ ա • մ) ։

ԱՀ- Ա՛ղոյան ։

Ա՛էրթ • Ա՛կրատանուե՛նդ և ՚Ա՛ատիլի Ա՛ղեւոր խմդ՝ խոնդալ ։

Ա՛էրն • ՚Ա՛ատիլի Ա՛ղոյր ։

Ա՛էրշ • Ա՛ղջ լեր • Ա՛կրատանուե՛նդ և ՚Ա՛ատիլի Ա՛ղոյրուե՛դ ,

Ա՛տրաֆ • ՚Ա՛ուէատա ծառայ և Ա՛ղբայր (կամ Ա՛ղոյր

Վ՚ոյը) (ա ։ ա ։ ա ։ մ) ։

ՀՀ— Ալէքն ։

Ալ Էքն ։ Սիրատարմի և փարթևի Ալէքսայ իմայ՝ խնդալ ։

Ա՚Էքն ։ փարթևի Ալէքեակ ։

Ալ Էքվ ։ Ա՚ղջ լեր ։ Սիրատարմի և փարթևի Ալէքսայ ,

Ախտ ։ Սիրելի Հոյը (կիմ Ա՚այը) (ա ։ ա ։ ա ։ մ) ։

ՀՀ— Հօրեղբայրն ։

Ալ Էքն ։ Սիրելի և Ա՚ետծապատիւ Հօրեղբօր իմայ՝ խնդալ ։

Ա՚Էքն ։ Ա՚ետծապատիւ Հօրեղբայրը ։

Ալ Էքվ ։ Ա՚ղջ լերուք ։ Սիրելի և Ա՚ետծապատիւ Հօրեղբօրդ ,

Ախտ ։ Ա՚նշաստծառայ (ա ։ ա ։ ա ։ մ) ։

ՀՀ— այնուհետ՝ որ չաշխարհական կարգէ ։

ՀՀ— Իշխան ոչ երեւէր ։

Ա՚ախտէր , Ա՚ռ պերճ և պանծալի պայազատ

Կիմ Հոյը ։ Դատուն Վերատիառ Տ՚ն և Հոյակապ կատ Իշխանին (այս անուն եւայս մտիկանուն) ։

Ալ Էքն ։ Վերատիառ Տ՚ն և Հոյակապ Իշխանն՝ խնդալ ։

Ա՚Էքն ։ Վերատիառ և պանծալի Իշխան ։

Ալ Էքվ ։ Ա՚ղջ լերուք ։ պերճ և պանծալի և Հոյակապ պայազատուեդ ,

Ախտ ։ Ա՚մենախոնարհ և նուերքեւալծառայ

ռայ (ա. ա : ա. մ):

ԱՂ. Իշխանապետն Տիհնայ:

Պահապետ. Ըստ պերճ և պանծալի Տիհնոյ պետութեան և հոյակապ Տիհնոյն (այս անուն և այս մականուն):

Վէրն. Պետութեան և հոյակապ Տիհնոջ իշխող:

Պէրն. Պետութեան և պանծալի Տիհնոյ:

Վէրջ. Ամէն լերուք. պերճ և պանծալի և հոյակապ Տիհնուէդ,

Պոտ. Ըմեռնախոնարհ և նեղքեւեալծայ ռայ (ա. ա : ա. մ):

ԱՂ. ԱՂ պնուճաչանս:

Պահ. Ըստ Քաջատոհմիկ և Ըզնուճազմեծար Տէր և Պեծազարմ Պատրան (ա. ա : ա. մ):

Վէրն. Քաջատոհմիկ Տէն և Ըզնուճազմեծար Պատրոնի իշխող:

Պէրն. Ըզնուճամեծար և Քաջատոհմիկ Տէր:

Վէրջ. Ամէն լերուք. Ըզնուճամեծար և Քաջատոհմիկ Ըզնուճականուն թեանդ,

Պոտ. Ընուճաստծառայ (ա. ա : ա. մ):

ԱՂ. Պեծապետանս:

Պահ. Ըստ Պեծազատիւր, Ըրժանազմեծար և Պեծաշուք Տէր Պատրան (ա. ա. ևջ):

Վէրն. Պեծազատիւր Տէն և Ըրժանազմեծար Պատրոնի իշխող:

Պէրն.

Ա՛ԷՆ. Ա՛ետ աշտարք և Ա՛ըժանաոսկեծար Տէր։

Ա ԷՐՔ. Ա՛ղջ լերուք. Ա՛ետ ապատիւ և Ա՛ըժանաոսկեծար Տէրուեդ,

Ա՛ՓԱՐ. Ո՛չնաա ևս։

ՀԱՅ՝ Ա ԱՃԱՌԱԿԱՆ։

Ա՛ԱՒ. Ե՛ս Ա՛ըժանաոսկատիւ և Ա՛ետ համբաւ Տէր Ա ԱՃԱՌԱԿԱՆԻ Պարոն (ա. ա. ևս)։

Ա ՔՆ. Ա՛ըժանաոսկատիւ Տէր և Ա՛ետ համբաւ Ա ԱՃԱՌԱԿԱՆԻ ընդառ։

Ա՛ԷՆ. Ա՛ըժանաոսկատիւ Տէր։

Ա ԷՐՔ. Ա՛ղջ լեր. Ա՛ըժանաոսկատիւ և Ա՛ետ ծառհամբաւ Տէրուեդ,

Ա՛ՓԱՐ. Ո՛չնաա ևս։

ՀԱՅ՝ ԵՐԵՒԵԼԻ ՀԱՅՐԱՊԱՏԱՐԱՔ։

Ա՛ԱՒ. Ե՛ս Պատուհական և Ա՛ըդդ Պարոն Ա՛ինադարձն ևս (ա. ա. ևս)։

Ա ՔՆ. Պատուհական և Ա՛ըդդ Պարոնի ընդառ։

Ա՛ԷՆ. Պատուհական Պարոն։

Ա ԷՐՔ. Ա՛ղջ լեր. Պատուհականուեդ ձեռուտ,

Ա՛ՓԱՐ. Ո՛չնաստ ևս։

ՀԱՅ՝ ՂԼՃԱԿԱՅԻՆ ՀԱՅՐԱՊԱՏԱՐԱՔ։

Ա՛ԱՒ. Ե՛ս Պատուհական Պարոն Ղեր ձամչն ևս. (ա. ա. ևս)։

Ա ՔՆ, Պատուհական Պարոնի ընդառ։

Ա՛ԷՆ. Դուք։

Ա ԷՐՔ. Ա՛ղջ լեր, Պատուհականուեդ,

Ա՛ՓԱՐ. Ո՛չնաաա ևս։

ՀԱՅ՝

ԱՀ. ասոյին ԱՀ բհնեսաատոյս, և ատա
ոյս՝ ի ծատաոյական կարգէ։

ՊԱՀ. Ո՞ւր Պարբհնն ես. (ա. ա։ ա. մ)։
Ա ԵՐՆ. Սիրելսւե քոմ՝ խնդալ։
Պ՝ԵՂՆ. Պոմ. կամ՝ Պոմք։
Ա ԵՐՂ. Ա՛ղջ կոր. Սիրելսւեք,
ՍԽՈՐ. Կամակատար (ա. ա. ես)։

ԱՀ. այնոսեի՝ որ յեհեղեցական կարգէ։

ԱՀ. Ծայրապետն։

ՊԱՀ. Ո՞ւր Սրբոսի Նշխոյս երանեսալ և
Սրբազան Ծայրապետին մերոյ և
Ծոգևոր Տ՛ն (այս անուն)։
Ա ԵՐՆ. Նշխոյս երանեսալ և Սրբազան
Ծոգևոր Տ՛էր մեր։
Պ՝ԵՂՆ. Սրբոսի կամ Սրբազնոսի Ձեր։
Ա ԵՐՂ. Սրբոսե Ձերոմ՝ի համբոյր ա-
ռեևախոնարհ լոսոսհետ ոսոի և
աջոյ Սրբոսե,
ՍԽՈՐ. Ո՞ռևանոռեսատ և առեևասպատ
և նեերքևսեալ ծառոյ և յետին որ-
դի (ա. ա. ես)։

ԱՀ. ԱՀ բ՛ եպիսկոպոսանս։

ՊԱՀ. Ո՞ւր Ա սեմական Պարձրոսե Պաշ
բեփառ Տ՛ն (ա. ա։ ա. մ)։ Կամ
ոսԹոս և Ո՞ծարեալ Ո՞ւրհնեալ
կոսպոսն Գաբոսաեին ես (այս ա-
նուն)։
Ա ԵՐ. Ա սեմական և Պարեփառ Տ՛ն Ո՞ծ
[illegible]

արեալ Ա. Հոգիներուն Սրբոց Հոգեհանգստեան պատարագ :

Ա. Էջն. Բարեփառ և Ա. սեմական քարոզ ընել Ձեր :

Ա. Էջ. Աղջ. Երթալ և Ա. Ճարեալ և Բաբեփառ և Ա. սեմական Խոնարհութիւն Ձեզ Ձերոյդ՝ ի համբոյր խոնարհական Սրբազան աջոյ ,

Սարկ. Ընծաստ և յետնեալ ծառայ ձեր :

Ա. Էջ. Ա. Դպիսկոպոսունս :

Ա. Ահ. Ա. Բարեփառ և Վերջանիկ Տէր (ա. ա. ձե) Ա. Մենաստատիչ Հոգիներուն (այս ա. նուն) :

Ա. Էջն. Վերջանիկ Տէն և Ա. Մենաստատիչ Հոգիներուն խնդրել :

Ա. Էջն. Բարեփառ և Ա. Մենաստատիչ Տէր ընել Ձեր :

Ա. Էջ. Աղջ. Երթալ և Ա. Մենաստատիչ և Վերջանիկ Տէրոյն Ձերոյդ՝ խոնարհ համբուրիչ Սրբազանեալ աջոյ ,

Սարկ. Ընծաստ և խոնարհ ծառայ ձեր :

Ա. Էջ. Ա. Հայրապետամուծար և Բարեր-
ջանիկ Հայր և Տէր (ա. ա ձե) Վերատեսուչ և Սրբազանեալ Հոգիներուն (այս ա. նուն) :

Ա. Էջն. Հայրապետամուծար Հօր և Վերատեսուչ Ա. Հոգիներուն խնդրել :

Ա. Էջն. Բարերջանիկ և Վերատեսուչ

Հայրապետ Ձեր։

Ալ էջ. Ամէն աղջ լերուք. Յարգոյանեծար և Սրբասնեաց Հօրդ Հայրապետ Ձերում՝ ի համբոյր յարգական Աբաջոյ, Պատ. ՚Ընծաստ և անարժան ծառայ ևս։

Ամէն։ Ես Պետրոս Եպիսկոպոս։

Ամէն. Ես Պետրոս և Յովհաննէս Տէր (ա. ա. ևս). Ես ծխնաստ և Սրբասնեաց Պատգամաւոր։

Ալ էջն. Պետրոս Տէն և Ես ծխնաստ Պատգամաւորի՝ խնդալ։

Ամէնն. Պետրոս և Սրբասնեաց Տէր Հայրապետ Ձեր։

Ալ էջ. Ամէն աղջ լերուք. Սրբասնեաց և Յովհաննէս Տէրուն Ձերում՝ համբուրելիս Աբաջոյ,

Պատ. ՚Ընծաստ և անարժան ծառայ ևս։

Ամէն։ Ես Պետրոս Եպիսկոպոս։

Ամէն։ Ես Պետրոս և Յովհաննէս Տէր (ա. ա. ևս). Ես ծխնաստ և Սրբասնեաց Պատգամաւորիս՝ խնդալ։

Ալ էջն. Պետրոս Տէն և Ես ծխնաստ Պատգամաւորի՝ խնդալ։

Ամէնն. Պետրոս և Յովհաննէս Տէրուն Ձեր։

Ալ էջ. Ամէն աղջ լերուք. Պետրոս և Յովհաննէս Տէրուն Ձերում՝ ի համբոյր Ես ծաղերից աջոյ,

Պատ. ՚Ընծաստ ծառայ ևս։

Ամէն։ Ես Ամենապատիւ և Սրբասնեաց Հայր և Տէր (ա. ա. ևս). Ես

չակրօն Աբեղայ (կամ Կիանձն) :

Ա Էրն . Ա՛ւ Աւծապատիւ Հօր և Խոստակրօն Աբեղային խնդալ :

Մ Էջն . Աւծապատիւ Հայրուն Ձեր :

Ա Էրջ . Ա՛ղջ լեր . Օրբանեալ Հայրուե Ձերում՝ ի համբոյր Մէ աջոյ :

Պոռ . Ո՛չ ասա ևս :

ԱՂ — Նրէդուհու :

Ո՞ւկ . Ա՛ւ Աւծապատիւ Տէր (ա . ա . ևս) . Աբժանաւոր և Պատուական Նրէդ :

Ա Էրն . Աւծապատիւ Տէն և Աբժանաւոր Նրէդ խնդալ :

Մ Էջն . Աւծապատիւ Տէրուն Ձեր :

Ա Էրջ . Ա՛ղջ լեր . Աւծապատիւ Տէրուե Ձերում՝ ի համբոյր Մէ աջոյ :

Պոռ . Ո՛չ ասա ևս :

ԱՂ — Սարկաւագուհու :

Ո՞ւկ . Ա՛ւ Աբգոյ Տէր (ա . ա . ևս) . Պատուական Սարկաւագ :

Ա Էրն . Աբգոյ Տէն և Պատուական Սարկաւագի խնդալ :

Մ Էջն . Տէրուն Ձեր :

Ա Էրջ . Ա՛ղջ լեր . Պատուական Տէրուե Ձերում ,

Պոռ . Ո՛չ ասա ևս :

ԱՂ — Պոպէդ կամ Տէրտէռ :

Ո՞ւկ . Ա՛ւ (ա . ա . ևս) . Պատուական Պոպէդ (կամ Տէրտէռ) :

Ա Էրն . Պատուական Պոպդի՛ խնդալ :

Մ Էջն . Պատուականուն Ձեր :

ՎԵՐՆ. Ողջ լեր. Պատուհասականութիւն ձեզ
զրոսմ,

ՄԱՐԴ. Ցրուեսցիք։

ՀԱՆ. Մեհենիոս հիմ Հռէդեայս։

ՄԱՀ. Ո՞ւր Պատուհասական Ընդերայր (ա. ա. ևս)։ Խաչահրոն Մխանձն (հիմ Ընթերայ)։

ՎԵՐՆ. Պատուհասական Ընդերայր լինդամ։

ՄԵՂՆ. Ընդերայրուհի ձեր։

ՎԵՐՆ. Ողջ լեր. Պատուհասական Ընդերայրդ զրոսթեդ,

ՄԱՐԴ. Ցրուեսցիք։

Մահապրուեք Ընդոծիկ։

Ընդարձակ մահապրութիւն կարգին մէջը աւելորդ կըտեսնանք դնել նաև ընդարձակ Մահապիրներ։ Ինչ մահապիրներ որ վերը դրինք, զանոնք ամէնն քարուսապրի համաձայն բաւական կրսեպհենք։ Վերջի մահապրին մէջ աւելի համառօտ պիտի ըլլայ, քան թէ երկար։ Իսկ թագաւորն ուրիշ մասունքները, թէ որ մեկը ուզենք կրնայ զարդարել, բայց չափով և պատշաճապես։ Ը.

ՀԱՆ. Նայեր։

ՎԵՐՆ. Ընդունապատիւ Ընդոզի, ամբաւելի Հօր, յողջոյն սրտերանդնաթելոյ, ի համբոյր հայրական աջոյդ՝ որդիապատրաստ թագմանուհեր յարդանաք՝ լինդամ։

ՄԵՂՆ.

Պ էջն. Հայրահանում երախտիք ձեր։

Ա էրջ. Ա՛ղջ լերուք, յաւերժ կենդանուք թէ կենդանացեալ յամայր ամօք ՝ի քա. Զերումդ գերամեծար Հայրուն,

Պատ. Յետին ծառայ և անարժան որդի (ա. ա. եւ)։

Ա՛ղ՝ Պայրն։

Ա էրն. Ընդունելութիւն ծնողի, և մաքրակենցաղ Պօր, արժանապատիւ համբուրիւն մայրենի աջոյ՝ յողջոյն բազմաղեղ աւուրց լինուն՝ յաւերժայիշատակ կենաց երանութեան խնդալ։

Պ էջն. Պայրենի սիրոյ ձեր բղխաւանն։

Ա էրջ. Ա՛ղջ լերուք անապատ կենդանուք թէ ՝ի քա. Զերումդ մայրենի գորովահան սիրոյ,

Պատ. Յետնեալ ծին և անարժան որդի ևս։

Ա՛ղ՝ Ինքէպայրն։

Ա էրն. Սիրեցեր ՝ի քա Ինքեպայր, հոգեշարժ սիրոյ շաղկապաւ ՝ի միաս և ՝ի հասն միացեալ ընդ իս հարազատուն բազձալի. ողջոյն քեզ՝ յաւերժահան և անմոռաց սիրոյ խնդ՝ բազմասգի ամօք բարեկենդանութեան։

Պ էջն. Հարազատահան սիրելոյդ։

Ա էրջ. Ա՛ղջ լինել քեզ ըղձանամ ՝ի յաճմայր ամն երանութեան. Զումդ բազձալի հարազատուն,

Սիրտ. Աղուհացս ծառայ և հնազանդ լեր։

Ա՝ երես Աչքն։

Ա՝ երես. Աչերեցեալ՝ ի քո նազելի Աչդ, ի քումդ հարազատ ձօնեալ՝ քեզ ողջոյն սիրոյ, ի տխուր հարազատական սիրոյդ միաւորուել։

Ա՝ էջն. Հարազատուել անձկալի քեռդ։

Վէրք. Ա՝ղջ լինել քեզ ըղձանամ՝ երկայն աւուրբք ի քո. Հարազատուիմ սիրոյդ,

Սիրտ. Աղուհացս ծնեալ և հարազատ (այս անուն լեր)։

Ա՝ղ՝ Ականջն։

Ա՝ էջն. Ականջ ձգական և տենչալի լուսոյ աչացդ մերոց սիրասնունդ Ականջդ, ծնողական սէր և ընդհանէր ողջոյն և օրհնուէն առաստասդ՝ լուռք երկայն աւուրց, ի ծնողական մեր խնամոց։

Ա՝ էջն. Ականջալի և նազելի որդեակ։

Վէրք. Ա՝ղջ լեր երկայնաձիգ աւուրբք մինչև ցայլիս օրհնուէ. Ականջալի և նազելի Ականջդ,

Սիրտ. Ականջեսեր Հայր (այս անուն լեր)։ և գորովական Մայր (այս անուն լեր)։

Ա՝ղ՝ Հօրեղբայրն։

Վէրք. Ականջատուիչ և թարեացալ սիրտ Հօրեղբօր, յողջոյն ըղձալիս և պատուասիրական սիրոյ, յաւերտարանուէ թաղմակենցաղ երա-

Երանաւէտ ամայ ցնծութիւնէ խրնդ
պալ։

Ա՛ԷՆ. Ո՛հագամեծար տէրութիւն ընդմէն
Հօրեղբօրդ խմայ։

Ա ԷՐՔ. Ա՛ղջ լերուք, յաւերժացեալ նա-
խանձելի կենդանութե՛ն հոգի և
՛ն մարմին. Ձերումդ քաջարհայլ
և արժանապատիւ տէրութե,

Ա՛ՒՈՒ. Ո՛ւռաատ ծիլ լիք։

Հմմ՝ երեսելի Ալեանս։

Ա ԷՆ. Պերատիայլ և սերձաւոր ակա-
նատես Պայտզատ՝ երկնաձիկ զօ-
րութեն զօրացեալ. Պերմ հոյա-
կապ բաղմեալ՛ն վերոյ ժողովըր-
դեան. Պեռ ընտրեալ՛ն միտս
պարծանաց խաչին յեր. Պարք
Հայաստանեայց և շուք պարծա-
նաց տանս Պորգոմոյ, միշտ աճ-
ապէր և քաջագօր Ալեան։

Ա՛ԷՆ. Պերատիայլ և սերձաւորածաւ
սէուռն Հոյակապ Ալեանդ։

Ա ԷՐՔ. Ա՛ղջ լերուք յաւէժաբար ամօք
յոգնաբեղուն պերձութեդ՝ ՛ն
պատկ մերոյս զրօհն. Ձերումդ
սերձաւիայլ և զերուանակ սէուռ-
թե անապրդամեծար Ա՛եծուե,

Ա՛ՒՈՒ. Ո՛ւրախալ և անապրդ ծիլ (այս
անուն լիք)։

Հմմ՝ երեսելի Եղիանաղարդ Տիկնայս։

Ա ԵՒՆ. Ալրևելիլ և ակնանաւոր, հնարհա-
զարդ Տիկին. փառք պարծանաց
և զարդ անկասելուս Տիկնոջ տանս

Ընտանեյ. հնօրհաշուք և ծիրանաթ
փայլ Տիկին :

Պ. Դերաշուք և շքեղափայլ Տիկ
նուն ձեր :

Էրկ. Պղծ լերուք, յաւերժ յիշատակօք՝ հնօրհաձիր հռիւցազնաց օրդուովք բերկրեալ՝ երևելւոյդ շքոյ՝ ի մէջ տիկնանց. Զերումդ հնօրհաշուք և գերափայլ Տիկնուե,

Պատ. Ողջոյնատ և ներքևեալ ծառայ (այս անուն ևս) :

Հմ. Հմ կնոճականաս :

Վ. Բաջագուն և ազնուազարմ, պերճ և պատուական աղգաս, վառազուն նախնեաց՝ երջանկաբազմամարմ յիշատակ, ի մէջ հանդգնեաց ազնուականուհեն Հոխացել փառօք. Զոգ պանծալի Պարոնի՝ արժանայարդ ողջունիւ ամաց երանուե՝ խնդալ :

Ընտ. Բաջափայլ և քաջատոհմիկ աղնուականուհի ձեր :

Վ. Ողջ լերուք յամն ձիւս ազնուականեան և քաջատոհմ կենօքդ՝ ի քե. Զերումդ քաջազուն և քաջեվատազնուականուե,

Պատ. Հեռին և խոնարհ ծառայ (այս անուն ևս) :

Հմ. Ա. Եծապատանաս :

Վ. Ա. Եծափառ և պանծալի տունդ, ի շուք մեծուե քաղքաւաձ գոյից հաստատելոյ՝ աննախանձ առա-

առա-

տասարդն էին օգնական քանզանեամբ և պատուհասական արդեամբ, յորմէ ինամոքելի առնոյ քարեկամեան՝ խնդալ :

Ա՛ԷՆ . Ահա՛ և մեծաշուք տիրուն ձեր :

Ա՛ԷՐՔ . Ա՛ղջ լերուք, երկայն ամօք քան զնախառաջեալ կենաց հասանել՝ ի տէր . Ձերումիք մեծասիրտ և քաղմնահարուստ տիրուն ,

Ա՛ԷՆ . Ո՛ւրախ և խնդարկ ծառայ (այս անուն ևս) :

ԱՂՔ ևրիեվի Վաճառականաց :

Ա՛ԷՆ . Վ՛նասահամբաւ և արժանաւոր ծառ, քանզի ելիր յայսմ խրատ խաղէ՝ յարգիւնս կենցաղոցդ ատարից յամս յաւետ զէղեցիկ խորհրդով զդօնացել ոն Վաճառականիդ, ձօնեացի խնդալ՝ յաւերժական՝ ողջունիւք երջանիկ աւուրց քարեյաջողուն :

Ա՛ԷՆ . Վ՛նասահամբաւ և արժանաւոր ծառ տիրուն ձեր :

Ա՛ԷՐՔ . Ա՛ղջ լերուք, քանզի դիպաւորեդ յաւերժացեալ անքի տէր. Ձերումիք մեծասիրտիւ տիրուն ,

Ա՛ԷՆ . Ո՛ւրախ և խնդարկ ծառայ ևս :

ԱՂՔ ՊՂնախայէն Վաճառականաց :

Ա՛ԷՆ . Ա՛ժանաւոր ծառ և պատուական, քանզանուն անդ քարեհամբաւ Վաճառականին, ի նուէր ընդ-

քաղ-

բազմապատիկ եւ աւելոյ լինելոցն, ցնծասէտ բերկրանօք՝ ի տէր խնդալ։

Պ՝ԷՂՆ. Ընդ ժանեամբ եւ պատուհասական տրտում ձեր։

ՎԷՐՔ. Ո՛ղջ լերուք, բերկրական աւետիքք՝ ի քէն. Պատուհասական եւ քաղցանուն տրտուճ ձերոյս,

Ա՛ՓՈՒ. Ո՛չ ասաց ծառայ ևս։

ՀՀ. ԵՒ ԵՒ ՀՀ ԵՐԿԵՔԱՒՈՐՔ։

ՎԷՐՔ. Ընտրեալ աշտուճք ծագկեալ եւ քնքուշ ծօթացեալ՝ քաղցաձեռն եւ պատուական Պարոնի, յորմէ քաղցրեհամբոյր մեղրիմ սիրոյ, ի նոսա բերկրալից՝ մաղթանաց կէնդանի փափաքելոց՝ խնդալ։

Պ՝ԷՂՆ. Ընտրեալ եւ ծածաներ պատուհասական ձեր։

ՎԷՐՔ. Ո՛ղջ լերուք. յամի հոգեւանին եւ մարմնական ի վիճակեալ բախտի՝ ի տէր. Ընտրեալ եւ ծածաներ պատուհասականաւեդ,

Ա՛ՓՈՒ. Ո՛չ ասաց ծառայ ևս։

ՀՀ. ՏԷՂԱՅՔՆ ՀՀ ԵՐԿԵՔԱՒՈՐՔ։

ՎԷՐՔ. Ա՛ստերիմ՝ ի քէն եւ քաղցրեհամօն Պարոնի՝ քաղմահաս սիրոյ ողջոյն շահ՝ ի տէր։

Պ՝ԷՂՆ. Ընտրեալ աշտուճ մեղրամոմիդ։

ՎԷՐՔ. Ո՛ղջ լեր. երկայն աւետիքք՝ ի քէն. Ո՞ւմէ քնաքեր քաղցրեհամուճ,

Ա՛ՓՈՒ. Ո՛չ ասաց ծառայ ևս։

ՀՀ.

Ամէն ասացին ամէն խնկեցարուցաք, եւ աս-
պա՝ի ժառանգեան կարգէ ։

Ալէլուիա ։ Պատրաստեցաւ եւ սիրելի մեր՝ի
քո, Պատրանք ։ ես ։ քաշուեմ սի-
րոյ ոգւոյն շատ ։

Պէտք ։ Պտուք ։

Ալէլ ։ Ա՛ղջկեր ։ Սիրելուե քուս,

Սուրբ ։ Ա՛ուրհնեմ ես ։

ՅԱՒՆԱՒՈՒԱԾ

Ողնակք Թղթոյ ի Պաւղոսէ։

ՄԵՐՈՑ ՆԱԽՆԵԱՑՆՆԱ. մակաց կամեցեալ տալ առաջնոր փոքուս իմն Ձաշակս նամակաց Պողպատոյ, առաջի առնեմք նամակս ծաղկաքաղ ի նոցին մատենից։ Ոչ անախորժ՝ ոմն հաստատեալ եմ՝ եղիցի այս վերծանելեացն, այլ Թերևս՝ և. բազմոյ խակ՝ որ միանգամ դեղեցկի մօտաբ աշակերտաբար ընծային նամակաբն եկեալ ինեն՝ և ի մէ կամեսցին գալ, կարի փափաքելի ունել զոյն առձեռն ի սմին մատենի։

Նաղմապատիկ են նամակք ի Պաւղոսէ գեղս. այլ մեք ի բազմացն ընտրեմք զընտրելագոյնսն, ըստ բազմոց տեսակացն Թղթոց. և զայն՝ ծայրաքաղ, ոմն ըմ վայելուչ իմն տարաղուձ՝ ասելիին առ ոյսցս նամանախագրին հրահանգեալ ասի ես. յորում կարգի առաւել իմն տեսանին Թուղթք հոյակապ Ուսմանին Պօղոսի Առաքելոսի։ Օ այս ամ Թուղթս ի դիւրընկալ տեսուածի աշակերտելոյն զատանեմք յեղիս տեսակսն մատունս Թղթոյն. ի Սիղէն, ի Ա Եղն. և ի Ա Եղնս ի տոսս ի Թուղթ Թղս Ա Պաւղոս. վն խորհուրդ քանիսն յատկութիւք առակաւուք և ինչ ինչ նախաշաւիղ քաղցոյցս։

Խոսք Ծանուցման.

Ի Յովհաննէ Արեղիւռէ։

Յամենայն կիրակի ի Տարօնոյ գրէք Խոսք Ծանուցման առ Կոստանդին կայսր Յունաց ի Կոստանդնուպոլիս՝ վասն աղետալի անցից Հայաստանեայցս՝ օրէնս նակ զայս։

Ը. Սկիզբն. Արարածն Ինքնակալ կայսր Հռոմայեցւոց. օգոստոս Կոստանդիանոս՝ յիծուստ պսակեալ և սերձացեալ, մեծ և քաջելաղթ Թագաւորք ախոյեանաց, ուժասէրք և քաջեպաշտք, ի հանդիման կենացս հասարակաց՝ հանուրց եղելոցս չիմարիտ խաղաղարարքն. երկնային կիւկ ինն դասուց համեմատք, և շինուած հոգևոր աւետիք. այսքանեաց և այսպիսեաց տղայոց և աղանց ստուգապէս առաջնորդք. ածային արդարև արմաւենի ի տան Տն տրնկեալք։

Աղջոյն ձեղ և խնդուն քաղցրութիւն և սէր հաստատեսցի յայսմիկ հաճութիւնկ կեղեցւոյ, որ թէպէտև ի թշնամեաց աստի գերեալ, և իբրև զանասուն անջրդի խոտանացեալ՝ ըստ նմանութեան մեր անդաստանիցս յորդւոյ, ասիայն կայ և մնայ ի սէր փառացն Աս. Աղջոյն և սա և յինէն ի Յոհաննիսէ Հայոց մեծաց նուիրատուէն

կո

ինոյ , և ընտրեալ և խաղաղուն թագաւորին ընծայ
հօր և ամենայն ջոկ . այլ որք և ընդ նա նոքա են
Պատիւսպասուանք և թուանդակ ուխտաւոր ե-
կեղեցւոյ . որք և դանեալք նոքա և չարչարեալք
և հարուածեալք և հալածեալք եղեալ ի մեզ
հաւիտ և ի ներքուստ ընչից ամենեքին՝ որ
բղխեցան գմարդասիրութիւն չարին գայր մինչեանն,
և ըստ վայրենի մոլորուեալ իւրոց տեղոց գամպ-
ռոտ դառնուեալ և գարհամարհեալ բարիս վրէ-
ժուց անհնարիւց . զոր այժմս համարձակեալ
հարկեցայ անցանել հրաշափառութիւնս սուրբ
մուքդ ընդ արիածս ներգործեաց՝ որ հասին մեզ :
Ընդ սորդ՝ ընտրեա ունելիմ այնմիկ՝ որ սիրտ
առեալ զօրացոյցն զօդաոտակն և զինքնակալ
Աստուածդ յոտնաբինութիւն մեզ . վասն որոյ և
զգաստացանեմ զհայթայթանս հաւքաւոյ նե-
րգործս մերոյ ի ներսոյ լսողութիւնդ բարեսիրա-
տացդ . վասն զի յամենայն զօրութիւն յոյս
ունիցաս ի վերոյ մեր մարմնոյք գատանակոյքն
թշնամոյն չհանդուրժեն . և երբեմն գսեղեխս չա-
րասիրաց տուիմոնօք յանդգնեալ յարձակեցաւ
յանարատ յատուածաստ հարսին եկեղեցւոյ՝ առ
ի յատականել զժառանգութիւն սէն . և քան-
զի յայտնի էր ամենայն սղջաց պահպանու-
կան պարհատ ամրուէ երկիւղն ձերոյ ընդդէմ
թշնամեացդ , և ի հոգևոյն թևոց ինքնակա-
լացդ պատրաստակամութիւն կոյսքդ որպէս ի
վայելուչ քաղաքն , յայնժամ ասպա և առա-
քաստ հարսին եկեղեցւոյ ոչ աղտեղացաւ ի
քնակողէն կեղտուտ :

Ա՛ԷՆ . Յոհ երբեմն անփոյթ գտաք ի ջատա-
գովել լինելոյ ձեր , և զանխոտոր եղև թոյնք գա-
յանակոյտ օձին գանոյ յիրատատ սէծու-
թէդ , և ոչ խոնարհեցաւ պարտաւանութիւն վրէ-

ժուց

ժուժ չարախօսին մերոյ , զարձեալ միւսան-
գամ սկսաւ անխնդեանն տարապարտ տոլել՝
զեռալ՝ ապտղել՝ զանձն՚ի նեղըս սրինանել՚ի
հոգևոր ցանկասպառ յայդեստանս ան զօ-
րութեց . և յաղուցեալ հալածանս ընդդէմ և-
կեղեցւոյ ՚ձեյ , սրկին զդիակունս մարմնոյ
՚ձեյ բարձրելոյն . և տարապարտ ապինաք զբ-
զեղոյ եկեղեցւոյ երթև զջուր հեզոն շուրջ
զերուսաղէմաւ . այլ և քաջուհա պատերազ-
մող ձեռաց լքուցեալ սպանմամբ մեծաւ հարե-
ամբ թօթափեցին . և զ՚Ասխարարուհին
Թոզոմունան աղգէն , զքաղաքականս և զզե-
ջաւիս առհասարակ վախատեալ վարեցին զառն
սաժանամամբ . զոմանս մատնեալ ՚ի բանս
և ՚ի շղթայս և յանտանելի ուոտոյս չարչարա-
նաց , իսկ զոմանս ծախեալ ծառաւէն արով , և
զայլս չարաշուք զրժոդութեբ զերեալս վաճա-
ռախուռ լինել . և մնացեալքն ՚ի չար արբանե-
կուէ չարացն՝ մեծամեծք և փոքունք ցան և
ցիր ցնդմամբ սիրեալքընդ երեսս երկրի զօղ-
եալք և թաքուցեալք ՚ի լերինս , յայրս , և
՚ի փապարս՝ մերկուք և սովալ և սաստնուք
և զոզմամբ ահի , և զառնաշխատ քրտնմամբք
յերկուանս մահու վտանգեալք՝ և երբև զկսկ-
ինչ՚ ինչ՚ ի հոգմոյ տարտաբերեալք՝ զանդաչեն երթև
զկիսամեռս ՚ի վտանգէ նեղութեց . և յայսմ
սաստնայնի ձեռն սատակեալ ոչ վաստակեցաւ
զբազմահազիսոյ երկամէն արեամբ արբուցանել-
մինչև ՚ի սպանելոց անուն լցեալ երեն հիմունք
երկրի մերուս : Օ մինչ քան սուգ սաստկաւոյ
բերկից յազգս Աբգարեան թագաւորունեց , և
բոլորից արևելեցոց զկնասորն . որ հոգ եղաւ
պես արժանացաւ անուանիլ ՚ի ձէնջ որպէս
ձեր՝ ծառայ ձեր . զի առ բարեգործն և խնայող

հայն

կան եւ ինձ ընծայ, եւ չարահաւատից քան առ ամենեսեան գտաւ չար թշնամին. վասն զի ըստ մերոց մանանեայն խնամածուն այն հօտին քոյ ի մեռանել ամպարշտի. եւ վասն ինեալ տագնապեայ չարաչար չարչարանօք զնա՝ որ ի ծերուն պարարտաւէտ հոգեւոր խաղողայգեայ էր գտաքանաղեան աղգս. զի յարչեանս բանդիլ եւ ի խաւարային տեղիս, եւ ի վիհս անհնարինս, եւ յանձուկ վայրս եւ յապիեաս չարաչարս տապնապեալ տառապեցոյց զծերուն՝ նեն. յետ որոյ ապա եւ զառն կոշիկ մամբ, եւ փուքանիհ տանջանօք մատնեաց զնա՝ ի սպառումն որոյն ծարաւոյ, եւ առհասարակ մեք զկեսրէք ճեպեալք՝ ի խնամոյ հաւատոյն ծառային ձերոյ. եւ եղկելիք եւ աշխարհս արեւելեան միշտ շարժմամբ հեծէ, եւ աշխարհն ոդբերեալ հանս արտասուէաց լեռն։ Օ քանզ ապա զիմ նուիրատուգուն զՅովհաննու զնեղուիս բերելոյ՝ ինամոյ. զի բազում տառապանօք տապնապեցոյ, խաւարային քանդիլ, եւ ընկենգիկ լինելով՝ ի գուբ տղոյ, եւ կապեալ երկաթի շղթայիւք, եւ գերանիւ եւ գանիւ, եւ այլ եւս պիսակս հնարիմացուիք, որ բաւական էր քաղել հանել ըղձանչ իմ կենդանին. սակայն յոյսն մեր ըստ գարձեալ զդերուիլ իմ եւ արտաքս կորզեալ եհան՝ ի ժանեայ գիշատչին. եւ ընդ Աղեայի վախտեայ եղէ՝ ի Սարեվ Թայ սիրմնեան՝ ի մարգարէազրուն Դանիէլ բերէ. եւ ընդ Պօղոսի վանդակաւոր կապեցոյց եւ պատուհասս տարապոյն Դամասկեայ եւ վախճան եւս յաղգատոհաս արեւոտցոյն։

Աղէքս. Եւ կրեալ զայս ամենայն, հասեալ գիտ՝ առ գառնս հզօրապետնդ եւ վհատուել

նոյ լինքնակալ Յովսեփոյդ Ի հեռաստա-
նէ աստի խնդրել ողորմութիւն Ի քարեպաշտիկ
և Ի նեղողամիտ խնամածուէդ ձերմէ . ոչ միայն
ինձ , այլև բոլոր ասքանաձեանս գրոհի , շահել
ձեղ ղորդիս ստանել լոյ ծառայինն ձերոյ . և թո-
ղութիւնդիք զմեզ Ի հողոյ աստի՝ յոր և մա-
ծան մեզք մեր . և լուծիք զլուծ Ի պարանո-
յիկ մերմէ , որ Ի ձեռն բռնակալիս այսմիկ
ծանրացաւ մինչև Ի մահ . վա՛ղ ի և ըստ սմին
իսկ պատճառի ընտրեալ իւր ՅՃ զանձինս
բաւեցաղթ Յովսեփոյդ : Ա՛րդ՝ Ի խնամո-
ղորմած և ինքնակալ Պայսերդ ասպառաս-
նեալ՝ հասեալ կամ առ ոտս ձեր . մի զրկեր
զնս և որ ընդ նոս են յերկրպագութէդ ՅՃ ընդ-
հակ նշանիդ , և հանդիպմանն ՅՃ ակարդ Յով-
սեփոյդ . և անձուկ յոյժ ունիմ Ի քաղցր
ամաց գալ առ ձեզ , թէ պէտև արդեօք մինչև
յայժմ . այլ և զկայեանս հանպատրաստեան կե-
նաց խաղաղականաց ընձեռել լմնոյս՝ ըստ օրոց
տակաւն սերձ և պանծալի հզօր Թագաւորու-
թիդ . զի Ի հովանի թևոց ձերոց ամրացեալ
և առկայացեալ՝ արածեսցուք որ Ի մեզ հօտս
ի ՅՃ . և առ հասարակ միտնջենաւոր աղօթս
մատուսցուք առ ՅՃ վա՛ղ խաղաղութէ և յաղա-
հովութէ և բարեհաստատութէ ինքնակալ և
տիեզերաքարող Յովսեփոյդ : Եւ արդ՝
երկնաբերձ և լուսաշուքով Ճառագայթաւէտ
ձեր նշանդ՝ որ արեգակնապէս ընդ երկնայ-
նոյն Ի մէջ տիեզերական և փառաւոր քաղա-
քիդ այդորիկ բնակեալ է , զբնակութէն պաղա-
տան ձերոյ փրկեսցէ յամենայն կորստենէ ա-
պականացու հնարիցն ջարդ . զի ոչ մրրիկ ինչ
ծուխանման վերացոյն Ի ձեռն ծխական ալեաց
օտար հինից . և ոչ ուժգին հողմ ինչ անօրէն

յարձակեսցի և աճիւղ ձմեռն ապականուէ ։ Եւ ոչ կոհակք լեռնանմանք , և ոտիք գոլէք լեացդ կարասցեն երկիւղիւ շարժմանց լուծանել կիմ զրժելդ ։ Քեզայդ , որ ի ծագաց միոչև ի ծագս տիեզերայ քարձրացեալ և փառաւորեալ է անուանդ ձեր ։ այլ մեծասիս խնդասցիք և ուրախ եղիջիք ի գեղեցիկ հանգստեանն ձերում՝ լրուէք խաղաղութիւն ։ և ցնծասջիք ի միկուէ ձերում, մի ևս սասանել յոդոմուէ քարձրելոյն ։ և ժամանեսջիք յօրհնուի քաղցրութիւն նորա , որ սպասիեացն զձեզ հրաշալի փայլուն սպակաս ի քարկ պատուհականէ ։ և քարձրասցի արդարուն ձեր ի զօրուենն քրկ ։ և մեք փառաւորասիս օրհնեսցուք զանուն քո՝ ինքնակալ և քարեյաղթ քարեացասպարտ Աստուած Հօրն Ամենակալ և Յաւիտենից Արարչ ։

Աստղք Ընծայաբերութենէ ։

Ի Գրիգորէ Պատրիարքէ ։

Ընծն Գրիգոր Պատրիարս սուրբ Հայր ոմն վանայ Ընանիա անուն , առաքեալ ընծայ հաց փառազարդ և ականակատ ։ գրէ ընդ նմին և թուղթ ընծայաբերական ։ սկիզբն առնելով օրինակ զայս ։

Ն ։ Սկիզբն ։ յորում ճեղնաբանէ պերճանաւոր հնոյ օրէնացն , երբէք չինչ դիւս պատուհիրեր Աստուածս եւէ՝ ոչ առնել ձեռագործ նմանութիւնք քսոյ ամէն՝ որ ինչ յերկինս և որ ինչ յերկրի ։

Աստ և ածայինն Աստուածս զգուշանալ հրամայէ յիւրումն ածեղէնն օրինադրութենէն , ոչ առ-

առնել ձեռագործս, ուչ ըստնամանաւք՝ որ ինչ յերկ-
կին ի վեր՝ և յերկիր խոնարհ. (ասպա եդեալ
ղձեռագործ բազմապիսման կուռսն հեթանո-
սաց՝ յայտ) . (Պակայն) զայսպիսեացս պատ-
կեր դից զրպարանաւք մոլորելոց և դողայե-
լոց և յուծուստ օտարացեալոց՝ հրամայեր մեծն
և ահագոս այրն՝ ուչ կռվիլ. քանզի վարժեալ
էր ամենայն խնամատուրքն եպիսկոպոսց, յո
ծանօթ գոլով ամենայն մոլորուեցս նոցա, և
ի նոցունց տեղիս կացեալ զբոլոր աշխարհի յոյ
տարագիր լինել և ի խաւարն բնակելն. և
սակս այսորիկ արգելոյր դրօշել պատկերս և
նմանուսն յերկինս ի վեր և յերկիր խոնարհ
և ի ջուրս. այլ ուչ զերախտիսն նոյ և զմա-
տակարարուեցս հրամայեր մուռանալ, այլ մա-
նաւանդ յաձախագոյնս բողոքեր, հաստա-
տել և նորոգել. և ինքն իսկ բանիւ ևն՝ տա-
պանակս և քաւուեցս և սեղան և քրովբէս և
խնկանոցս և աշտանակս, և որ ինչ միանգամ
կահք խորանին և զարդք և զգեստ քահանա-
յին. և այսոքիկ խորհրդով և չափով, ուչ
առաւել կամ նուազ հրամայեր. և ի ձեռն
այսցա նշանս և արուեստս ուչ պատկառէր դրել
յաճախելն մատեանն։

Պէտքն. յորում գովէ պէտ խաչն, զոյանելով երկ
առաւել չան պիտոյիս հին օրինացն՝ զորս նուճեալ վե-
րացոյց, արձան ե մեղ յօրինել գեղեցիկ պարզս խաչս
յեռափորձս. Պրդ՝ որում եցոյց զսեր իւր ի մեզ
(այր խաչելն), և յայտնեաց զիրկուն դուխս
ի մեջ երկրի, յորոյ վէր ջնջեաց զձեռագիրս
մերոյ դատապարտուեցն հրամանաւն իւրով,
որով մերկեաց զիշխանուսն և զպետուսն, և
խայտառակեաց զայն՝ որ երբեմն խաւրեալ
էաց զմեզ, յորոյ վէր էգիր անկիծք՝ զմերն ի

քայ քառնալով, որով հնչեալ գկարծեցեալքն
ոճծ՝ ի գլուսաւորսն, և քարձրանայն գոչմամբն
իւրով գվէմս պատառեաց, գմեռեալս յարոյց,
և գձեռս՝ որ զերկինս և զերկիր ստեղծ՝ ի վէր
դորա ատրաճեաց, զոր արժանի արասր ի վէր
ուսոց իւրոց քառնալ, արժանի սրբասցուք և
մեք ուրախութեբ և հաւատովք, խորհրդա-
ծուբ՝ երկիւղիւ՝ գողութեբ և սարսափմամբ
միշտ ի խոնարհ երկիրպագանել. և ըստ ասա-
ցեալն՝ որ նախ քան զայսոսիկ՝ ի քայ դնել
պատմծանը և գմիթացուցիչ խորհուրդս։ Այս-
թէ ոչ պատկառեր մեծն Պաւիթ խաղալ առաջ
Ջի տապանակին, և ոչ պատձառեր զոչ ընդ-
հակառակ հրամանն ի Միսխոլ ասելոյ, որ
մտացի՝ սգել զմտաւ ած, եթէ դնշանս և զար-
ուեստս, եթէ զպատձառս երախտեացն, որ
ջափ առաւել պարտիմք գյիշատակ փրկութե-
մերոյ ոչ ընդ վայր հարկանել, այլ գպայծ-
ծանս բոտ առաքելոյն Պօղոսի պերճ և սա-
ձոյձ պատուհասիրաբար զարդու յարմարեալ
յուսով յայն՝ որ կենդանի է և անմահնելոյ
ի դմա՝ դուխաւ յիշել զդութ ողորմութենն. գի-
մի ի մոռացութիւն անկեալ ասկերախոտ գըս-

ցուք։

Ա ՂԵՐԶ. յորում պատմէ գյօրինուածոյ խաչին Քրիս-
ոսի գարմեր ակամբ՝ ի խորհուրդ արքանան գնե. և մաղթէ
ընդունել գընծայն. Ա՛յս գկարմիրդ կերտացու-
ցանել՝ կամաւիեալ Քրիս՝ ի գաստակէ ար-
եան և ի հոսմանէ կողինն ներկեալ՝ ըստ ի-
մում սովորաբար մտածուե գյատուկն սրբել,
Քրիս ծանօթ պօղքեզ առաքելոյն յարմարեալ.
և առնելով ի միջակի քառանկեանդ գկայծն
ծայրագոյն ատրոտակ աղիւսանման, զոր եր-
քեմն ի լերինն տեսանէր քառմեալ գնոր. Ա՛ռ

ըն-

ընկալ իբրու խաչակից քո, և լեր Սիմոն կիր
Պետրոս. և առաջի դրաւ այն որ ստեղծն զդա-
և ելն ՚ի գա, ՚ի խորհրդական աղօթս քո, և
յայլոց՝ որք ընդ քեզ միաբանաբար խաչակ-
ցեալ՝ յիշեսջիր զմիմեանս ՚ի տանել գտանել։

Աղջ լեր։

Պարչեալ ՚ի Սափեսրոսէ։

Պրիպոր Սազխատրոս առաքէ յընծայ Տ՚ն
Պետրոսի գետապարձի Յայրապետին՝ խա-
չանշան գաւազան Յայրապետական, սկիզ
հրաշակերտ և անօթ սրբալոյսն մեռոնի.
ընդ նմին դրեալ և Թուղթ ընծայաբերուե
վայելուչ՝ ջահիեալ ոսիւք, զայս օրինակ.

Պ. Սիրելն. յորս՝ օրինակէ՚ն խաչանշան գաւազանն
ես՝ ըստ ընծայէ՝ պիտրիարքէդ խաչէն չես, յոր՝ ել ես
բերելն պատրանքն ես գահանդերձ գաւազանն Սո՚ն
ոչ։

Ընծայեմք քեզ տարեկան՝ նորոյս հասեալ ձեր
քարուե։ Պրասկ ըս քաղցրուե՝ ամիս ե-
կեալ պարտառուե։ Չուպանեցուկ և գաւազան՝
մական տուեալ հաստատուե։ Սոյթ յեղուկ
մակարդական՝ բոլոր ամէն ժառանգուե՝ նշա-
նակ գու յաղթուե՝ ծովահեղձող իշխանուե։
Պահանջող գեռոց յարիւն՝ անդրանկածախ մե-
ռելուե։ Խոպանիչ ըզ վիշապայ՝ կիւսոյ հմայ-
ող կախարդուե։ Պատուիչ ջուրցն մաճեալ
գնդան ալեացըն թանձրուե։ Պատճառ մեղ
փրկուե՝ եգիպտական ծառայութենէ։ Զոդա-
բարձ նշանակեալ՝ օրինակեալըն տէրունեան։
Ընդոյց յեգիպտոսէ՝ մեծ առաջնորդ մեզ փրը-
կուեցէ։

Ա՛ԷՆ ։ յորո՞մ ՚ի ՀԷՂ ԲԵՐԵԱԼ ՀԻԵԼԼՈՆԱՈԱՑՒ ՆՈՒՀԻՐԱՏ-
ՀԱՆ ՓԱՅԱՊ , ԱՆԴԱՀԱՏՈՒՊ ՆՈՑԻՆ ԵՒ ԳԵՐԱՊԱՆՑ ՅՈՒԴԱՅԱՆԷ
ՀԻԱՒԱՆԱՆԱՆ ԳԱՒԱՌԱՆՆ ԷՐ ։ Ա՛Հ ԴԱԲՆԻ ԴՈՒ ՍԱՐ-
ԴԵՆԵԱՆ՝ ԱՅԼ ՀԱՐՄԱՏՈՑ ՄԵՂ ՍԱԲԵԿԱՆ ։ Ա՛Հ
ՓԱՇՆԻՆ ԱՐԱՄԱԶԴԵԱՆ՝ ԱՅԼ ՄԱՄԲՐԵԿԻՆ ԱԲՐԱ-
ՀԱՄԵԱՆ ։ Ա՛Հ ՆՈՁԻՆ ԱՅԺՄ ԵՍԹԵՒՄԵԱՅՆ՝ ԱՅԼ
ԱԱ ԾԱՂԿԵԸՆ ԱՀԱՐՈՇԵԱՆ ։ Ա՛Հ ՍԱ ՈՍՏ ՂՈՄ-
ՈՒԻԱՆ՝ ԱՅԼ ՓԱԽԱՏՐՈՂ ՋՐՈՅՆ ԴԱՌՆՈՒԹԵ ։
Ա՛Հ ԱՅՍ ՏՈՒՆԿ Ե ՁԻԹԵՆՈՑ՝ ԱՅԼ ՀՈՎՀՈՒՄ-
ԿԱՆ ՁԵՂ ԱԵՏՈՒԹԵ ։ Ա՛Հ ԿԱՊԵԱԼ ՅՈՍՏ ՀԵ-
ԲԱԿԼԵԱՆ՝ ԱՅԼ ԴԱՅԻԱՆ ՁՈՐԵՂՈՒԹԵ ։ Ա՛Հ ՆԱ-
ՀԱԿԻՆ ՏՈՒՆԿ ՁԻԹԵՆՈՑ՝ ԱՅԼ ՄԱԿԱՊՐԵԱԼ ՔԱ-
ՌԱԹԵՒԵԱՆ ։ Ա՛Հ ԴՈՐԾԱՐԱՆ ՄԱՀՈՒՆ ՄԱՀՈՒ՝
ԱՅԼ՚Ի ՄԱՀՈՒՆ ԿԵՆԴԱՆՈՒԹԵ ։ Ա՛ՂՆԱՓԱՅՏ ԱԱ
ՔԱՀՈՒԹԻՒԲԵԱՑ՝ ՆՈՐ ՆԱՒԵԼՈՑՆ՚Ի ԲԱՐՈՒԵ ։ Ա՛Ա
ՆԵՐԿԵԱԼ ԵՐԿ ՈՐԱԿԵԱՆ՝ ԿԱՐՄՐԱԿԵՐՏԻՔ ԼՈՒ-
ԱԱՓԱՅԼԵԱՆ ։ Ջ՚ԱՄԱԴՐԵԱԼ ԱՆՏԱՄԱԴՐԱ-
ԿԱՆ՝ ՏԱՌԻՆ ՚Ի ԱԱ ՈՒՂԵՂՈՒԹԵ ։ Ձ՚ԵՏՆԵԱԼ
ՀՈՑԼ ՀԵՂԱԲԱՐ՝ ՚Ի ՎԱՅՐ ՚Ի ՋՈՒՐ ԸՍ ՀԱՆԴԻՍ-
ՏԵԱՆ ։ Ա՛Ր ՏԱՆԻ ՅԵՐԿԻՐՆ ՈՒՂԵՂ՝ ՅԱՒԵՏԱՒՐԻՆ
ՈՒՐԱԽՈՒԵ ։ Վ՚ՈՒՄ ՀՕՏԻՍ ՀՈՎԱՆԱՑԵԱԼ՝ ԱԱ
ՂԱՐԹԱՑԵԱԼ ՅԱՂԱՏՈՒԵ ։

Ա՛ԷՂ ։ յորո՞մ ԽՈՆԱՐՀ ԵԱՆԵՒ ՆՈՒՀԻՐԵ Ձ՚ԱՅՐԱՊԵՓՆ
ՀԳԱՒԱՌԱՆՆ՝ ԱՅԼԵՒՆ ՀԱՆԴԵՐՁ ։ ԵՒ ՏԱՂՆԵ ԸՆԴՈՒՆԵԼ ։
Ձ՚ԱՄԱՐՁԱԿ ԾԱՒԱՅ ԱՍԵՄ՝ ՉԻՄ ԱՐԺԱՆԻ ԺԱ-
ՌԱՆԳՈՒԵ ։ Ո՛ԱՅԵ ՚ԻՆՁ ԹԷ ԱՆԼԱՅԵՍ՝ ՉԻՄ
ԱԻՐԵԼԻ ՈՂՋԻՈՒԹԵ ։ Ա՛ՅԼ ԱԱԻՄ ՀԱՅ ՄԱՂԹԱ-
ՆՈՔ՝ ԱՈՒՐՔ Ձ՚ԱՅՐԱՊԵՏ ՄԵՐ ԾԱՅՐԱՒԹԵ ։ ՚Ի
ՅԱՒՈՒՐ ԿԱՅՐՂԱԿԱՆ՝ ՏՈՆԻ ՀԱՍԵԱԼ ԸՆ ՏԵ-
ՐՈՒՆԵԱՆ ։ Օ՛ ԱՅԴ ԱՌԵԱԼ ՚Ի ՁԵՌՍ ՅԻՇԵԱ՝ ՂԻՍ
ԱՐԺԱՆԻ ՈՂՈՐՄՈՒԵ ։ Ձ՚ԱՆԱՐԻՒՆ ՂԵՆՄԱՆ ՄԵ-
ԾԻ՝ ԱԱՐԱԱԱՓԵԼԻ ՁՈՐԾԱՌՆՈՒԵ ։ Ա՛ՆՒ ՂԲԱԺԱ-
ԿՂԴ ՄԱՆՈՒՃԱԾՈՑ՝ Ձ՚ԱՀԱԱՐԱԿԵԱԼ ՄԱԿԱՑՈՒԵ ։
՚Ի ՄԱՏՈՒՆՆԴ ՍԾԱՅԻՆ՝ ԱՉՈՑԴ ԱԱԵԼ ՔԵԶ ՕՐՀ-

նաւթի : Եւ զանօթ խղճին սրբ՝ կարծրա-
գունի պահպանուի : Ուսուիայլ տրակուի
հաշտարարար կիսորդուի : Եւ ինասցես Տէր
յոչնաբուն՝ ամօք յաթոռ ըզ Սրբուի :

Ծուղք Հրաւիրանաց :

Ի գրոյն Օրինաց :

Երիցս երանեալ ես ուսաւորիչն մեր լոե-
ալ վասն հալածանացն Սղիտազարու
նիւստրացւոյ եպիսկոպոսին և ընկերացն նո-
ցա , զրե առնա ինքն Սղիտազար և առ այլան՝
հանդերձ Տրդատաւ արքայիւ և ամ՝ Նախա-
գարօքն Ծուղք Հրաւիրանաց՝ գալ և քնակել
՚ի Հայս , օրինակ գայս .

Գ . Սկիզբն . Տէր և սիրելի եղբարդ և հա-
լածական մշակացդ վա բանին կենաց . Գրի-
գորիոս Նըքեայ Հայոց մեծաց՝ ՚ի Տէր ող-
ջոյն ասեմք , հանդերձ Տրդատաւ Նըքայիւ
և ամ Նշխանօքս :

Նմոք՝ որ գնածային մշակուինն յանձն առնու ,
հալածական պարտի լինել . գի ոչ առ ամե-
նեսեան ընդունակ լինի ներ քարոզուինն . ոմն
և այժմիկակ լոհաք , գի ելեալք ՚ի ձերոց քնա-
կուեց , յանձն առեք լինել օտար՝ ՚ի վայրաց և
՚ի ծանօթիկ , ոչինչ զմտաւ ածելով զպանդխտ-
տուե ժամանակիս , այլ դեմ եդեալ գնացիք ,
ոչ գիտելով յո՞ չորայք :

Սէրն . Նըդ՝ վասն պանդխտուեդ երանեմք
ձեզ յոյժ . քայց վասն իմաստուեդ՝ ոչ . գի մինչ
գիտեիք գՅովսէս քրիստոնէական հաւա-
տով կեալ , և զաշխարհս ամենայն յանծաշ-

տուն դարձեալ, յօտար և՛ի տարտադէմ երկիր ընդէր երթայ հալածական։ Այո անաւանդ զի գիտէիք, եթէ ամենայն դաւառաց եպիսկոպոսունք պիտոյ են և քահանայք. և տաճարք կանս, ուստեք ուստեք եկեալ են և ժողովեալ։ քայց զինչ են այսոքիկ առ վեցհարիւր և քսան դաւառս Հայոց։ որ և՛ի դաւառն մեր մի քահանայ կամ երկու՝ լոկ թէ հանդիպի։ Այլ դեռ մանկունք երկրին՝ ի գործս են. և ոչ որ է՛ի սոցանէ բաւական քահանայութիւն։ Ասէ դուք այնչափ բազում քահանայս առեալ, տարտադէմ և հեռի ուղևորուիք եւ տուք զձեզ։

Այլ։ Այս արդ՝ զի՛ ի ձերում երկրիդ չունիք զդարձ միսիթարուն, ապա աղաչեմք և խրատեմք՝ ի ձենջ՝ ի մեզ մի վերջանայք, այլ ամենայն վստահութիւն փութասջիք գալ զինեն արանդ՝ զոր յղեցաք առ ձեզ։ Այս եթէ գայցեք՝ զամենայն երկիրդ Այկեղեաց և Հարքայ առաքն ձեր առնեմք. յոր վիճակ և հաստիցիք քնակիլ, ձեզ լինի, և որ զինն ձեր. ոչ չափ կենդանի իցէք դուք և մեք։ Ասէ երբ կէրն Այ՝ ամիկոնեից՝ եթէ հաճոյ թուէսցի ձեզ, ոմն և դուք իսկ ասէիք, թէ զինանակնեան տեղին լինձ տուր. անդ զքո եղբայրն եմ ձեռնադրեալ Այ։ և ըստ կարի աղաչանացն՝ զնուն տեղւոյն փոխեցաք յիւր առելի անուանն (ոյ՛ի մականուանն), հաստատեցաք Այկայ վանք. և այնչափ ջերմագոյն է՛ի սպասաւորութիւն նոյ Կարապետին, մինչ զի գիտեմ զինծ ոչ ածս վանացն ոչ դանդաղեցաւ քարևկիր զինել. թուի ինձ՝ թէ մինչև՛ի մահ այսուհետ ոչ տայ. այլ և մեզ չի արժան առնուլ՛ի նմանէ. զի առանց այսոյ սատարութիւնքն

չինեաց զեկեղեցին, զոր եւս միայն հիմնարկեալ։ Սակայն եթէ ինքն տայե, ՚ի մէնջ լիուլ է. եւ այլեւայսեւլսմ՚ի դասատակերտս եւ՚ի սիմոս նէ. ապա եթէ զայն ոչ, սակայն երկիւղս առնայն առաջի ձեր է. զոր եւ տեսանէք տեղւոյ վայելուչ, այն ձեզ լիցի. յորմէ ոչինչ նուաճագ դառանէք ՚ի մէնջ քան զաստուածապագ. Այդ ելորուք ՚ի Տէր։

Պապանանի հարցան. ՚ի գլ. Ը. էնոէ։

Ա՚յսմ թղթոյ հրաւիրանաց՚ եղեալ ուսուածք չին գրեցին պատասխանի ընկերքն Ղևիատացու եպիսկոպոսքն՝ Ռեկատոր, Ընաստաս, Կոյնոա, Մարկելլիոս, եւն. (զոր եղիատար եհեաղ էր ՚ի Հայս) , երինակ զայս։

Ղ. Ակիբն. Սրբազան և Ընճարեալ և վսաուսաւորեալ Հայրապետիդ Հայոց մեծաց, ողջոյն ՚ի Տէր։

Օ՚ստ՚ի սեզ Հայրապետէդ՝ անթերի սիրով և ոգեխառն մտերմութ, զգաստուճական աջոյ պիր ընծերոյաք ՚ի Հռոմ՚քաղաքի. և յոյժ ուրախութ լցեալ՝ գոհայաք զեզ, և կամեցաք զկնի կոչնակացդ գալ։

Ա՚ԷՆ. Ընչ պատճառս արդելմանս մերոյ Ընդհատար եղև, որ ՚ի միջոցեաս շրջեր. զոր եկեալք ՚ի Հռոմայ՝ ոչ գտաք զնա անդ. ապա հարկ եղև վերնոյա, և վերս տեղեացն ԷՀմի երթալ առ ձերն Ալմաքսս. զոր ըստ տեսչութեն ասյ՝ զԿոյնոա եՀմի հայրապետ ձեռնադրեցին փոխանակ նորի՝ որ վախճանեցաւ. և մեք աւուրիկ եմք ՚ի Կոնստանդիոյ։ Օ՚ր ազգենայուոյ ենքն գնայեալ է Ալեք[illegible]

ոլքե

որք հալածականս արտերին զմէզ ։ քանզի գրեալ է առ մեզ , եթէ զքահանսքս հատուն ակռանց՝ ի յիմ ձեռս ։ բայց նիւստրայիքն ընդէմ պարձան։ արդ՝ ինայիք դուք՝ ի Հիւզանդիայ , մինչև ես յայլ քաղաք երթայց ։

Ա էրզ ։ Արդ՝ մեք մի՛ այնր դանդաղիմք , զի երկիւղ հեռի է ։ և մեք անկար՝ ի նուճաղ կենայ և՝ ի պանդխտուէ ։ և Հեկտոր տանջի՝ ի ջերմուէ ։ և ոչն Աքարկեղէս աստ վատել է յաչսին ։ Բայց արդ աղաչեմք զքեզ երջանիկ մհակդ այ , զի հրամայեսցես մեզ՝ ի պաշտօնեկիցդ քոց , մեզ դրօսել առաքել զրուցատրուն ձերոյմ Հանատարհորդուէ։ և զդալդերկիւղ Հայոց ։ և զառաջինն պատերազմ՝ որ՝ ի քրմայ անտի ։ և զերկրորդ դաշն՝ ի Հռոմայ ։ և զայն պատերազմ՝ որ՝ ի հիւսիսական անտի ։ և զնշխարացն՝ զոր տարեալ ես , եթէ ուր եդեալ ես , կամ զինչ պաշտօնեայս թողեալ ես առ նա ։ և եթէ ումեք յայտնի՝ որպէս առնն ոմանք՝ թէ ոչ ։ Եւ զկնի նմին և զնոսն ուրեք թողեալ , որոյ պարծիմն եկեղեցիքնոցա սրբուէք ։ և կամ թէ զինչ եղև Հպիխան աշակերտ նոցա ։ և կամ ուր են Հղիսազար և Օ՛ենոբ։ Օ՛այս ամենայն ստուգիւ գրեսջիր առ մեզ աղաչեմք ։ որպէս զի յերթալն մեր առ Տիմոթէոս եպս , և առ մեծն Ա՛նթիպատրոս , մարթասցուք տեղեկացուցանել զնոսա գրովիւ Քրիստոսէ ։ Ա՛յս ամենայն մեզ պիտանի է , և ձեզ ոչ դանդաղել ։ Ալ և ընդհանք հոգւոյն ձեզ միասին առ ամենեսեան հաւատացեալս քոց ։ Ողջ լեր՝ ի Տէր ։

Ցուղթ Ղնամեզադրուե անձին։

՚Ի գրեդուե Ա՝ափեսրոսե։

Ա՝ափեսրոս բազում հալածանս կրեալ ՚ի յաչագլուտաց ամանց, գրե Թուղթ անե մեզադրութե՛ անձին առ մաերիմ բարեկամն իւր Ա՝արգիս վգ՝ն։ որ և՝ միաքր ինչ խնթացեալ կասկածանօք Հայեր ՚ի նա, որպես երեք յղնե Թացից առաջնկայ Թղթոյդ։ ակնիղեն առնե լոյ զայս օրինակ։

Ո՝։ Ակնիքեն։ յորս՝մ ղեղմովնեն ղեզադրեր լինե վերպեն՝ ներս՝ մոռացեալ չհին բարեկամո՛ե իւր, և զգործս՝ որ ՚ի չեռն իւր գործեցան ՚ի Հայս։

Ո՝ մակարդակ բոլոր կենցաղակցանս դուզնաքե՛ քեայ ըղձման իմոյ տուիեցայդ, զմի կասկածանօք զմենջ վարկանիս, իբրու մոռացական և զապախտարար այսպիսոյ նախատածանօք Թուե։ Մանաւանդ՝ եԹե առ ընտանիս Հաւատոյ և ուսումնակցութե՛ն։ և մաքրագոյն և անբիծ սիրոյ առ ՚ձ միացեալ։ Ոայց ուրեմն զանոյ կամ լսել քեզ առնել մոռանալ զմեզ և որ ՚ի մենջ եղեալ զօրութե՛ն ՚ձոյ, այն՝ որ զօրացուցանէ զամենայն տկարացեալս։ որ ՚ի ձեռն վաձառելոյն Յուդեփոսի՝ զվաձառօղն յանդիմանել։ որ զանիրաւ հալածեալն յաքեայն ՚ի լերինն՝ ոչ պատկառեցուցանել ՚ի հեԹանոսացն, այլ առաջնորդ խորհրդոյ կացուցանել զնա։ զիտե և ՚ի Ոաբէլոմէն զնոյն նշանս գործել։ և գատաւոր մանուկ կացուցանել զ՚Դանիէլ։ և որք այսմ հետևին։

Ա՝ԷՂՆ ։ յորում յորդոր հայրապետական վերպին հայել յինդին էբրեա անահաս բարեխաղ, յառաջ էնբելով զարդեանս իւր բազմապատիկ՝ զոր արարեալ է առ ազգն ։ և ոչ հայել ՚ի բանս չարաչիզոցն ։ Ա՛յլ դու ոմն վերհասցեն՝ եթէ կամեսցիս՝ ոչ գանգատիկս իբրև զաչառիկոտան և զտմարդիս առ ընկերս և բարւոք ծառայակից , այլ հարցիր ընդ բոլոր յաբեթեան նահանգն ։ զինչ յառուրս յայսոսիկ ՚ի բոլոր տանս՝ մարդապետական եղեալ գործառնուն , ՚ի քաղաքս և ՚ի գիւղեսին , յաւանս և ՚ի գիւղս , յանապատս և ՚ի բոլոր տնօրինական առաջարկուն ։ կամ ՚ի հոգեւորայինն բռնուն խաղաղանալ , զինչ և ՚ի միջագետս ։ և կիսրպիսի պատճառիցուն , մանաւանդ եթէ և բարձրուն մերոյս նահանգի ՚ի եհաս ՚ի ձեռն իմոյ տկարութեանս ։ Ա՛յլ Թողից զայս առնեայն ։ ասա ինձ դու սիրելի՝ զմանիքեցւոցն՝ Թոնթրակեցեացն , որ աւելի քան զերկերիւր ամ ապականեալ զաշխարհս առնեայն՝ արձանագրուցին զայնպիսի ատրուշան իւրեանց վայրաշ մոլութենէ ։ և անհոգաբարձ եղեալ հօտին Քրիստի ՚ի հովիւսց և ՚ի հովիւապետաց , յարքայից և յիշխանաց , և ՚ի բոլոր գրեթէ մարդկանէ , զիարդ ողորմութենին ոչ և աղօթք մերոյ ։ ուսաւօրչին և նահապետին (՚ի ձեռն) իմոյ նուաստուն՝ զայնպիսիսն քակտեաց արձան , և լուսաւորեաց լուսով ճշմարտին իւրոյ ։ զայդ ևս կարծեննախանձու յաչազիոտքն Թագուցանել ։ զոր քաջ գիտեմք , եթէ և զարեգական կասին այնք՝ զի մի ծագեսցի ։ բայց նա ոչ զբնուենն իւրոյ կերպ կամի նահանջել ։

Ա՝ՐԶ ։ յորում յառաջ բերեալ և զարդեանս իւր առաջին վե՛ր բազմապատեան ընդգծանուածոյ իւրոյ , յորդո-

թե վճռեցան՝ հրապարակել զայնոսիկ երբեք բարեկամ՝ առ
յաշակերտան. Եւ զսա այժմ միութեանցիս յայտ
սիկ քոյոյ իմաստասիրական մակացութեդ
հրատարակիլ. վասն զի ոչ եմք երբեք պատ
րեալ ՚ի թարգմանութէ եւս բազում մատեանս
զորս ոչ եմք գտեալ ՚ի մեր լեզուս. զերիտաս
մատեանն Պղատոնի, զՏիմէոսն տրամա
բանութիւնն եւ զՓեդոնէն, յորս բազոր Հառսն
նախապէտականին այն պարծիակեալ կայ. եւ
զայլս բազում յիմաստասիրացն. իւրաքանչ
ջիւր մատեանքս այս մեծապոյն է քան զտա
րեւոր ծնանակսն։ Եւայց եւ գտեալ մերս խակ ՚ի
հայ լեզու գրեալ Աստրգմանչացն զգիրս
Պղոմպեոդորոսի. զոր Պաւելիոս յիշատակէ կա
րի յոյժ սքանչելի եւ հրաշալի բանաստեղծու
թիւն՝ մանաւանդ ՚ի վէր բոլոր իմաստասիրա
կան բանից. գտեալ եմ եւ զԱլիմպոսի եւ զՆեղ
ոնկեան ՚ի հայ լեզու։ Եւայց եւ զերկրա
չափականն զԵւկլիդոսին ականց թարգմանել
եւ եթէ տակաւին կամեսցի ոք երկարանալ
ՄԶ ՚ի կենցաղումս՝ բազում հոգւոյ անձին կա
լեալ զինայեալն բոլոր Յունաց եւ Լատո
թարգմանել ոչ գանդաղեցայց. եւ կարօտիմք
քեզ մերձեցելոյ մեզ օգնականութէ այսոյի
սում իրողութեդ. ապա թէ ոչ աղօթիւք օգ
նեսցես մեզ։

Պատասխանի առ Թուղթն Կ՚Պոլսեցոյ։

՚Ի Շնորհալոյն։

Շնորհալի Հայրապետն մեր առ ընդ ոմն
ժպիրճ, որ բանս անիրաւս նախատանաց
եւ զկծանաց գրեալ էր առ ինքն, գրէր պատաս
խա

Լսանիւ ամենայնի Հոգւոյն յերեսին Թուղթս իւր առնա, օրինակ զայս։

Ա. Սկիզբն. Նախալաք զոր ՚ի քէն դիր սիրոյ և յանդիմանուե, ըզ իմաստնոյն՝ զի բարի առ ընդունել զիւր սիրելոյ, քան զհամարեալ Թշնամւոյ. և ոչ տխրեցոյց, այլ ուրախ եղէ։ Վասն զի ես ծանուցի եմ ինձ, և ոչ անծանօթ էինէն. և այնքան՝ մինչ զի ոչ միայն քոյդ լեզու և գլուխ, այլ Թէ և հատորէն ծննդոց ապաստայ բան և գիր ջանայիմն ՚ի յայտ բերել՝ զոր յիս պարտաւորէլն կիրք, ոչ էին բաւական. մի միայն ունելով յայնց կրից միսիթարուե՝ զգիտելն և զոչ անպիտանն գնոսա։ Այլ վայ ախտացեալ ումն յախտէ, որ խոցի և ոչ ընդոստանու. որպէս մեռեալ մանն մարմնոյ՝ չարչարի և անչարչարելի կարծի էինքեան. որով անթժկելի, եԹէ մարմին ախտանայ յայսոսիկ, և եԹէ հոգի։ (Այլ) քոյդ սիրա, որ ոչ միայն գնոցոյն և զկնոյն օրինաց ոչ ունելով խրատ, լռել ՚ի բարկուԹիէ, և ընդ տարապարտն բարկուԹիէ՝ գեհեն, և ընդ մոռան ասելոյ՝ ատեան, և բամբասոշքն՝ ընդ սպանողն արտաքոյ արքայուԹեան. այլ և յանխուԹս՝ զրահետ բերելոյ այսոսիկ, ոչ առ ատելիս, այլ՝ առ սիրելիս երբեմն. Թէ և արդ՝ կարծեօք ատելի, կիմ ըստ քոյդ սրտի՝ որ առ մեզ, զմերս դատելով առ քեզ. (Թէպէտև) ես ոչ միայն մեղաւոր զանազան կրից, և յանցաւոր բոլոր օրինաց զիս ունիմ, այլ և՝ ոչ մարդ վարկանիմ զանձն իմ, նաև ոչ յանբանից՝ ընդ բնուե օրինաց կապելոց. առ որով՝ փոքր ունիմ զքոյդ դատել զիս՝ յառաջքան զդատաւորն արդար։

Եւ

Ա՛ր Պիղատոսի և Տրդատեանոսի զմեզ հաւատալ. և զաթոռս զայս առնել հաճատուն՝ ոչ և ամենայնիւքն՝ ասելով. Ա՛ր թէ չար առքանչն կամաւ քո ծառայ եղեր՝ մանկնայն և սլոյն. Ա՛ր թէ՝ կոյրդ կուրացոյ ոչ առաջնոր պէ. և կաշառն՝ զոր առնուս, կուրացուցանէ զաչս քո. և վաճառես զաթոռն այդ՝ այնոցիկ, որ քիւր չարեօք լցեալ են. Ա՛ր թէ՝ յեղեղանաստառն և երկու լեզուս չկայ օք՝ ոչ արևատպաշտ և ոչ կռապաշտ՝ քան զՔրիստոս ազգս ամենայն չարեօք լի. Ա՛ր թէ՝ զլուխ այս ամենայն մերձաց և պատճառ գոլ եմ, վկայութիւք երկնի և երկրի և այլ և հրեշտակաց և մարդկան։

Ա՛ր այլ բազում ասացին նման բանք։

Ա՛ԷՆ. Որոյ պատասխանի՝ նախ զայս ասեմ. եթէ անդիտանաս ոք գու իմոց բնութեանց և զանազան ախտից ճանճկելոյն յոգւոջս. յորոց առաւել՝ քան ի քէն՝ ի մտաց խղճէ՝ միշտ գատիմ, տապնատիմ և նեղիմ. զորս եթէ յանկաս գարտուղել, մի երևելիւաւս միայն, այլ ևս ոչ ի զանոյսն՝ որ յիս՝ լսեիցես. որպէս զի տիրապէս գատեսցես, և ոչ՝ ի կարծ։ Ա՛ռանձին և զայս. զի զիս թէ և աւիւ լեզուք գովեցեն յայն բանի՝ որ չէ առիս՝ հոգմոյ հրնչմունք վարկանիմ. և թէ պարտաւէ ոք և գատի յայն ինչ՝ որ՝ ի մտաց խղճէ ոչ գատիմ, ոչ փոյթ ինչ առնեմ։ Նոյնպէս եթէ յորոցն ունիմ, և ասէ ոք, ոչ վա՛ ասելոյն, այլ վա՛ ունելոյն վշտանամ։ Զ՛զուշ բանիս՝ զի մի ես՝ ի գրելս՝ ի չէր բարդեալ հոգւոցս յաձախեցիս հոգս, և մի գու ընթեռնելոյդ ձանձրացիս, այս է. զ բովհետև ծանեալ զիս ես վերագրելոյդ խոտեալ յիս և յածմունսն, և խանգարիչ խորհելի՝ որպէս ոմն ի հնուումն, արա զոր ասեմս

առանց ամենայն կիզծաւորութեց . ժողովեա զինացեալ Ձիւս յողկուզաց աղգիս Իսրայ , և ասա ընտրել մեսբանութիւն ամենեցուն զայր ոք ոչ , որ կարող կնախանձել զնախանձն ոչ . կիմ վիճակաւ՝ ոսպ Աստուած . կիմ յոչ հայ ցելով և յայտնելով՝ որպէս բաղումք . և հասատասել յոճախին աթոռս՝ երկու աչաց ունող դի . դի կարող լինի կուրացս լինել առաջնորդ և ոչ իբրև դիս՝ երկոքեան կոյր : Այլ ես տամ ձեռագիր ոչ , որ ոչ ընդդիմանամ և ոչ հակառակիմ , այլ կամաւ իմով հրաժարիմ զի բայ . և յոյժ ուրախ՝ որպէս զի ծանոյ բեռանց թեթևացեալ . և քեզ ընծայս մատուցանեմ՝ որպէս արդարև սիրելոյ : Զիմ լաւ քան զԱրիգոր ասծաբան , կիմ զՅովհան , և զայլս բաղումս . զի ունիմք կամաւ , և ոչ մանր զի բռնութիւն զի բայ կացին յաթոռոցն . որոյ և գարշապարացն չէ արժանի երեսս , թող թէ համեմատութե : Այլ ես երթիկ յանդ քոյ թէ ինչ տեղւոջ՝ տայ լուծ զբերանս հողոյ , և զաչս արտասուաց , զի նշկահեալ կենայց ի մոյ աւուրս , եթէ գթասցի տէրն :

Ա Էջ . Այլ այս վեց սորին սպաքան շատասցի՝ յուղիղ մտաց , և ոչ զի նենգաւոր շրթանց և խորամանկուեց , այլ՝ որ զսիրտս և զերիկամունս քննէ : Այայց քոյդ թղթի բանք պահեցին մինչև յարդար գատաղութեն օր . զի որ ինչ զի սմա՝ անկրատ առիս զի քէն գատաւմն՝ գատեսցի յուղիղ գատաւորէն : Այնայն ուր կայցես՝ յիշեսցես յաղօթս՝ եթէ ախորժես .

Այղջ լեր :

Ճառք Խրատու։

Ի Գր. Ագաթոպոսէ։

Ագ խաղաղս լուծեալ զաշակերտսն իւրմէ պղծիսէ, եթէ ձեւնադրեցաւ եպս Ագ րատոսիոյ, զրե առնա իբրև արդարև հայր որդիս՝ Թուղթ հոգեւոյ խրատու՝ արժա նավայել եպասիան աստուածանի նը, օրինակ զայս։

Ա. Ագիպէն. յորոմ յայդանէ գիտել իւր յաղագս եպսութե նորա. ի մէջ բերէ և զօրինակս նոցա՝ որ ըստ նորա ի նանուհ պես նախոն յաղագս հովանաւորի։

Ասեմ զքէն մանուկ զոս, զառնդ երբեմն ե լոյ, այժմ հովիւ զքեզ կայսերին. երկս հար ցափորձուեալ խոստովանեալ քո՝ և այլ զկա տարեալն սէր, և զառ՝ի հօրէն ուսեալ զաւա նութեն սկիզբն, և առա զպահպանականն ընկալար իշխանութի, և այն՝ զծայրագոյնն քոյորից հօտի. վասահեալ ուրեմն ածպետա կանին նմանօղ՝ զիւրումն յանտիոքեան տիոք մատաղ էլոյ, զնառաւ ածեր զվրեմիաս և զը ղանիել և զՍողոմոն և զՅովհաննէս և զԵրեմիաս։ Այսքիկ ի հովհօտոյ մե զիմատատիրեսցի տարագոյց. ի մարտիրոսացն՝ նախաւկայ և առաջնոյն սարկաւագապետ Ա տեփանոս. և ի մարտիրոսաց՝ Կիպրիանոս։

Ա. Էջն. յորոմ յայդ առնէ զպարսս և զնեծոութե պաշտամանն եպսական կարգին, ի ջէմս բերելով նմա և զէութ ուրախակցութենն առ պատիւ կարգին. Այլ ինձ յոյժ երկիւղալից և տրտմական հանդէս՝ հան

դերձ ընծայութիւն, զի մեծագոյն հասեր հանդիսի, և մրցանակ մատուի և աչխոյժ ժամանակի բերանեալ, և տիարացելոցն՝ ի հաւատս. և զինչ ոք առ քեզ խրատական կամ զուշացուցանող հաւանեսցի՝ ստեղծանել. կամ թէ ո՞ արդեօք օգնականութիւն քեզ հաւանեսցի կամ զգաստացուսցէ կամ սխալեսցէ. քանզի միշտ այս զայժմ զծուլս կենցաղոյս տեսանեմ յաճեալ զբնութիւն. և զաչեաց՝ ի վեր ծառայելոց ընթացք. և զկոհակացն սղտորեալ զբարձրութիւն. և ո՞ զի նաւապետ՝ մանաւանդ եթէ նաւոհանգիստ. վն զի ժամանակս և նշանակութիւն և ամ ածելոյն պատգամն, զարձակուածն որդւոյն կորստեան մեզ յայտնէ. վն որոյ յաջմաքեալ է սէր և բարեացեալ անօրէնութիւն. այլ ընտրեալքն սպասեն. վասն զի սակս այնոքիկ կարձեալ է գաւուրան։

Ա ԷՐՂ. յորմէ կարգէ առնու պնդութեան բաժանհանոյ եմասին. Ա՛րդ՝ վեր յընտրելոցն՝ զի իբրաքանչիւր գարս այսոքիկ ոչ նուաղին. վեր Նահակ՝ և մինչև՝ ի գենուէն մի հարցաներ զպատուարագին, հեղգացեալ կամ փախուցեալ. վեր Յակոբ՝ և մի ըստ վայրենի որոս յաճեալ՝ վաճառեացես ըստ ոսպան գնորհան. եթէ Ա՛ովսեփ կամ Ա՛հարոն՝ մի զհակառակեն, զմատաչ կարարեն փութա. լաւ համարեալ պատուիրանս պահել, և մի օտար հրով ծախեսցես. իբրև զնդհազար. վեր քաւիչ իբրև զներհեզ, թէպէտ և սրտմտող, զի անցցի բարկութիւնն. և մի հեղգ իբրև զորդիսն Հեղեայ, զի մի տապանակին ոն՝ ի գերութիւն մատնեսցի, և դու ըստ նմին մեռցիս, և այն ոչ գոլիը. մերձ առ երկաթով երթիցես, և եօթն անգամ ըզպարսպօքն շրջեսցես սպզմոսելով, զի տապալեսցէ

լեսցի առաջի ժողովրդեան քոյ. զյորձանան յորդւոյնոսա ՚ի վեր կարկառեսցես, և զառատ բանսյն՝ յաղտաղտուկն առաքել ծով. և անկցես յերկիրն աւետեաց. մեռեր վ՚ա Նաւթայ ձչմարտութենն ՚ի Սաւուղայ։ Պատանձեա սակայն խորհրդին, զի ծնցի քեզ Յովհաննէս. մի եղիցես Այիաւիտայ, զի մի զտասանորդեալն միութեասցես. զհատուածատուն ցրուեսջիր. զաղքնէվաձառան ՚ի քոյ հան. զատեա զտուն ոյ։ Ընդ խարտեան չոճանեայ. յորժամ տասցի քեզ վերծանութենէ իշխանութենս, զհոգւոյն ընթերցցես զօծումն. յորժամ ընկալցես զվերջնումն, ապա անցեալ բազմեսցես։ Ուբրու զՅաքոբոս անիցես ՚ի բարձանց և թափչօք մեռցես. խաչեսցես՝ եթէ հնար է՝ գլխիվայր, զի քեզ զբախտ բացցի։ Ձեզ, երկայնամիտ, պարկեշտ, խոնարհ, և զօրս միանգամ հայցէ ՚ի քէն Պօղոս. զի ՚ի քեզ ամօ բնակեսցէ. և իւր տաճարացուցեալ՝ առաջնորդեսցէ քեզ և յամի յաջողեսցէ, շինեալ ՚ի վէմ վիմին. և մի ըզվիշտն նէր ՚ի բաց հանցես, զի ՚ի քեզ բնակեսցէ և դու ՚ի նմա. մի գժամանակեանս տղմասիսլ և անարդ, և որ յանօծայնն օրինացն օտարոտուսցիս. այլ նոր բարուք յարդարեալ, լից զականջս իմ ցնծութիւն, և լեր որդի լուսոյ և որդի տուընջեան. զի յամի վառաւորեսցի անունն ոյ. և ինքն պահպանեսցէ զքեզ. և եղիցի օրհնեալ յաւիտեանս. ամէն։

Մուտք Յորդորանաց :

Ի Գլ . Ա ապիսար :

Պրիդոր Ապիստրոս գրեր Թուղթ յորդորանաց և համոզելոյ ի հաւատս՝ բազմադիմի հրաշագործութեամբ՝ առ Աբեհիմ ամիրային, որ խնդրեաց ի նմանէ ցուցանել զձանաչարկն Աշմարիտ հաւատոյ , օրինակ գայս .

Ա . Աւետիք . յորում օրինակելով գնաս ի հանդիպումն Աբրահամ , գովէ զշնորհաւորեր նորա :

Ո ղջամբեաւ գտեր զքեզ և զանձկալի միտիս՝ քեզ յօժարութեամբ ի քարի խոհականութի՝ ի վերհագոյն քո խնդրոյս խուզման՝ ծանեայ , իսկ մանկանունդ Աբրահամ ուրախ Աբրահամ , յազգէ Աբրահամու , և օրհնութեն ժառանգորդ . ըստ սոր՝ ի սերոյն հայկեան և արամեան , ի սիսականացն Հայկազն , ի նահապետացն շառաւիղէ երկոքումբք : Ասէ ինձ եթէ յաճախաստ երևեալ քեզ խնդիրս այս , որպէս նախ Աբրահամու : Այո զի աբրահամու՝ ասի՝ նախ ի խնդիր եկանել սքանչելագործութեանցն այդ , որ յերկիր ի մարդկիկ հրաշագործեալ առաքարեալ . և ի զարդու երկնից և ի հաստատուեցն՝ որ կամարն է կապուտակեայ կառուցեալ քանիւն այդ . յայսոսիկ հայելով խոզհեցաւ խնդրատուտ լինել խորհուրդն այդ , ի քաց ընկենել զայմ մարմնական հնարից զբաղումն . քանզի և հնար գոլ նիւթարհեստ աստղաբաշխութե , վն զի քաղդեայ էր . և որ այնմ հետևաքար մարմնական հանճար՝ ի բոլորն սպարտուած

Ա՛ա

ձանաչելոյ : Սակայն մինչև ոչ ի քացեայ եղիցի յայտնանել առնելոցս , ոչ արժանացաւ ձանաչել զնա . և ապա փոխանակեալ զՆաւոս ընդ հաւատոյ , և հաւատովք արդարացաւ , և հաւատովք ձանաչեաց զնա . վասն երևելոյ նման ուծ , և ծանոյց զիւր զծայրագոյն գիտութիւն : Սիրելի է ինձ Աբրահամ հանդիսս . քանզի հինն հաւատոյ զսա խոնարհք յոյ խաբրբ խեալ . (յորոյ) արմատոյ և գոլ Աբրահիմ յառաջ խաղացեալ , այսպիսի գեղեցիկ գիտութիւն և խնդրոյ ծնեալ ի վերոխեալոյն , ծաւիտառեալ և հանդիսացեալ ջանիւ խոկիս հասանել : Ա՛յս ոչինչ զարմանալի է : Ա՛նդի աշխարհին աւագին՝ զորմէ վերագոյնդ գրեցաք , ոչ եթէ խնդրեր զնա՝ որ ոչ էր , այլ զայն , որ էրն , և էն , և եղիցին : Ա՛նդի գիտեր հայրապետն այն՝ թէ գոյ ուծ . սակայն (խնդրեր) ուղղապէս չխոտորեսխոհ լինել՝ ստուգութիւն տեղեկանալ գերբեմն ի ճառացուածն անկեալն՝ ի մոլորութէ հարցն ոչ հետևաբար լինելոյն յայտ գարձուեն , այլ զինի կռամոլուեն մոլորեալք . և գու այսպէս չխարտուեն հետևելով զարգ գարն և զուղիղն ձանապարհ հայցես ի մէնջ : Ա՛ԷՆ . յորոմյանչն առնու յօժարութիւ կապարել զնոքն դեր նէ , և պարտապէս յուսկնդրուելոյ ձեռայինն բաղնէն . Ա՛յժմ կամի կարձառօտ հասանել . սակայն հարկաւորեցայ ի գիմի խնդրոյս քո երկայնագոյնս գրել . քանզի գրեցեր առիս երկարագոյն գրել առ քեզ և զոլզատանականս , և այն անյաղի և փութանակի և առանց հաւատարմութէ : Նա գու այսմ ցանկացար , մանաւանդ մեծագունին կարօտեալ հանձարոյ . այլ ես զնդրեալսն քո փիլիսոփայական թուղթ թիւ՝ ուրոյն ոչ կամեցայ գրել , այլ յայսմ մա

տենիս՝ զկնի խնդրոյ մարդապետականին հա-
տուցից քեզ, հոգետուրական հոյակապ և հա-
մառօտ բան ։ (զի) եթէ ձկնորսացն եմ աշա-
կերտ, սակայն ոչ եմ անտեղեակ աթենաց-
ւոցն ստորոգուեց և հելլենական հանճարոյ ։
սակայն հաւատք մեր ծածկեցին զնմանատու-
թիւն ։ հաւատք մեր աներեւութիցն հաւա-
տան ։ վա՛ որոյ զնմանաբիան նմանամբ, և զան-
հասուածն նորա հաւատով ձանաչեմք ։ Ասէ
զկնդրեցիս քո՝ ոչ եթէ միով գոլեստիւ, կամ
երկուցս, կի՛ երիցս, այլ եթէ բիւր անգամ,
ոչ շատացայց ։ կաժեցար՝ի մէնջ զյոյնն ած-
պետականուե հանդէս՝ որ՝ի կենցաղումն,
և զտնօրինուե մատակարարուն մատենագրել
քեզ ։ Ալ հզօրդ, զոր յինէն խնդրես, զոր
հատուցից քեզ՝ վստահացեալ՝ի հոգին նը,
յոյն՝ որ զորոնօղն իշոյ արքայ կացցաներ ։ և
զհուլիւն՝ թագաւոր և մարգարէ, և զձկնորսն՝
առաքեալս, և յայլ ընտրեալս տայ բարբառել,
և՝ի թիկունս հասանել ։ Ընդ՝ եթէ կամիս
կարօտել, և ողջախոհ մտածութիւբ զբուսա-
փայլ ածաւանդն ասացեալս՝ ուսանել, ա՛ղէ
ան ընթերցի՛ր զածեղէն տառս կտակարա-
նաց ։ քանզի հզօր ես գրչուբ և ընթերցողու-
թիւ արամեան նահանգիս ։ և զտցես յաւե-
տարանն ածպետականին յոն ասացեալս գրել՝
առ եբրայեցիսն ասելով ։ քզի՛ մարգարէք և
արդարք ցանկացան տեսանել զերեսս իմ, և
ոչ տեսին ։ և լսել՝ զոր լսէքդ, և ոչ լուան ։ և
Ասրահամ հայր ձեր կամեցաւ տեսանել զօրն
իմ, ետես և ուրախ եղև ։ Ասե այժմ եթէ յա-
զագս Ասրահամու ասէ տեսանել զօր իւր և
ուրախ լինել, տե՛ս երկրորդ Ասրահամ և ու-
րախ լեր ։ Ասկ՝ ի նոյն ածեղէն տառս սպաս-

զաս

գ.ամայն զ.ացես և զայսոսիկ , որ ո՛չ հաւատայ յիս՝ բարիսն կայ և ճնայ ՚ի վե՛ր նորա ։

Ա ԵՐԿ . յորոմ ցեպ Բացայայտեցոյ նմա գՀաւատոցն ձգՀնատ ընդունել , որ է հրաշալի ինն համառօտութեամբ բովանդակ ածաբանութե՛ , հոգեշարժ բանիւ յորդորէ գնա հեծութեամբ ձիմարտութե՛ն ։ Ա,ւ եթէ բացցես զաչս սրտի՛ց և զառաքաստ մտածուե՛ , քանզ գիտեմ՝ եթէ ամենայն ծածկեա՛ղք խորուե՛ց եգիտուե՛ց ու՛յ յայտնի քեզ լինին , և մերկ առանց սքո՛ղ ել՛ց երևեսցի՛ք ե՛զ . այլ՛ ո՛չ մարմնական աչաց է՛ րևեսցի , և ո՛չ ըմբռնեսցի , այլ հաւատով ի՛ մտոց ընձանաչի ։ Ա,այց՝ ա՛զէ տե՛ս զգուշուե՛ , և մի՛ խրթու զայնոսիկ՝ որ անխորհրդապղե՛ացք են, այլ զգուշուե՛ զիմանալիսն որամադրե՛ա տեա՛ղական զետեղուե՛ ։ (Ա,՚Հա) բարբառի (յո՛) երանաւետական բանիւ՛ն ասե՛լով , եկայք ա՛ռիս ա՛մ աշխատե՛ք և բեռնաւորք՝ և ես հանգո՛ւցից զձե՛զ . առի՛ք զլուծ իմ՝ ի ձե՛զ և ուսա՛ ցո՛ւք՝ զի հեզ եմ և խոնարհ սրտի՛ , և գտջիք հանգիստ անձանց ձերոց . զի լուծ իմ քաղցր է , և բեռն իմ մխքրոպ է ։ Ա,ըդ՝ եթէ պարտ է լսել աւետարանական ձայնին , ի՛կ ընկալ զքաղցր լուծն , և հրաժարեա՛ի հաղո՛ից հրապուրեցուցիչ ։ Ա՛ի խաւտացուցաներ զսիրտ քո , ո՛չ հարքն քո յանապատին . և բացցես զաչս մտաց սրտի՛ց , և հաւանեա՛ հնազանդե՛լ բանին ա՛յ , որ է լոյս փառաց հօր և նկարագիր էուե՛ն նո՛ր . որ կրկե՛ զա՛մ բանի՛ զօրուե՛ խրտով . սրբուի մե՛ղաց մերոց արարեալ՝ նաւտաւ ընդ աջմէ մե՛ծուե՛ն ա՛յ . և որ խրտով խակ արեամբն եանուտ ՚ի սրբութի՛ն սրբուե՛ց՝ առ ՚ի քաւե՛լոյ մե՛ղաց . այն՝ որ ոչինչ յափշտակուե՛ համարե՛ցաւ զինքն լինել հաւասար ա՛յ . և զանձն ու՛ նասնասցոյց զկերպարանս ծառայի առե՛ . հնազ

զանդ էղև մահու չափ և մահու խոտչ. այն՝ որ լոյսն է աշխարհի, ըստ օրումասէ ինքն. լոյս եկի յաշխարհ, զի որք ոչն տեսանենն՝ տեսցեն, և որք տեսանենն՝ կուրասցին: Նա դձ՝ զոհանամ զքեն հայր՝ զի լոսար ինձ. և զայս յաղագս մեր ազօթականա, զոր պատրաբերեաց՝ի մեզ. և որք՝ի խաւարի նստեաք՝ լոյս ծագեաց: Նա քեզ՝ (եթէ) կամեսցիս՝ ծագեսցէ զլոյս ո՞ղորմութե իւրոյ. այն՝ որ առատն է և զոհարթառ ամենեսեան, և կոչէ՝ի ծագայ երկնից յիւր արքայութին. և ծագեսցէ զարեգակն իւր բոլորից: Ընդ՝ այնմ բարի բախտին արժանացեալ եմ, և վիճակեալ ընդ հոլանեաց թևոց նորա, և ամրացեալ ըստ ամրածածուկ աջոյ նորա, և արժանացեալ երից երանեան հոչմանն եռանձնեան Ընծեսականին Քրիստոնեայ անունայ: Ընդ՝ զձամ և փափաքեմ այսմ երանութե և բախտի քեզ հասանել. և ըստ մեզ ֆառաւորել զամենաքո զԸնդութին և զմի ածուին յաւիտեանս՝ ամէն:

Ծաւալք Խնդրոյճածոյ:

Ի Գլ. Ա՝ափսոս:

Ա՝ադիատրա զրկ Թուղք խնդրոյճածոյ առ վէրպ ոմն Գնէորգ, հայցելով՝ի նմանէ առաքել առ ինքն զգիրս մեկնութե Ընդհանուր մարգարէի՝ զոր առաջեալ է Ընտղնկայ երջանիկ ծերոյ. սկիզբն առնելով օրինակ զայս.

Յա. Ակնէքն. յորում յայտ առնէ պէտս և պէղծ ե՛ց՝ի հա-

Ա՝ՆՀԱՏ ասէին փարիսեցիքն ընդ միմեանս՝ ոչ թողու յաղթել պատուիրանաւքն ոմն . միայն եղեն , և ոչ երբեք զգաստ լայն՝ մինչդեռ որ կրէ զինեալ իւր զսուրերն , կիսեթէ՛ ի հոլովել իւր շրջաքերու՝ երբեմն հեռանայ և երբեմն մօտենայ, և յաղթահարել՝ այլ միջոց և առիթ ոտքն չեան իսկ՝ նահատակութեան զմեզ ։ Ա՝յդ պատուիրանք ոմն միշտ և ոմանք զյաւէտն և ընդմշտնջենաւոր յինքեան կրեն շարաբարձեալ զվտեմականն և զվճիտ լուսափայլութենն ներքոծութիւն . միս որոյ անբիծս և զանմարտ միայն զատ՛ ի յինքեան զմերձեցելսն պայծառացուցանէ ։ Օ այսոսիկ և այլոյր զմեզ խրատ ածողայնո՝ խոհակ լծոյկնա ոմն՛ ի տուէ և՛ ի գիշերի ։ Ո՝չՆՁ խոստանայ այսպիսւոյ առաքինութեան հետևողաց, այնք սակ՝ երբոյ զառնիկ գեղաշնտակ՝ բաղմոստեայ՝ յոգնաստաղալիծ՛ ի գնացս ջուրց՛ ի ժամանակի տայ զոյտուղ ինր . և առնու նորա ոչ երբեք թաւսամեալ և խամրեալ թափիեայի թարշամեալ . և զայս յոգունայ մեզ Հայտնորեալ ոչ գ ժողովրին է՝ առաքացոյց քեզ մերձ գնել . մի՛ ի նախատանս խակ խնդրել՛ ի մեզ , քննեցէք զկրս և գտէք զիս ։

Ա՝ԷՆ . յորում գոացանէ պրենկանս էր առ մեհեան Հարգարբուկեն Ներեմիայ , որ առաջեալ է յԱխեբեբա-նէն , զոր և զրուածոյ արձանագրեր բանէ . Ա՝ՀԴ զայսոսիկ զբաղորն զմուտս ածել ոչ երբեք գանգատիմ . միս առնչայոյց մանկանն մարգարէի մակաստացական ընտրեալն մատենի մակացուե հանձար . մանաւանդ զիմայն Յովհաննու ըստ հոգւոյն հօր . այն՝ որոյ անունն առաջադրեա

բաց

ըստանձնեալ ոսկեհօւսն ունել զրկութիւնս . զի մաքուր գոյտակ առանց նիւթոյ գհօւսն՝ ի հրաշալի իւրոյ մտածուեցին արտաքս բերեալ՝ եբր ի քրայէ , այսբար մեզ գմիտան՝ որ քօղարկեալ կայ ի մէնջ՝ ծածկեալ և խըրթնացեալ ի խորհուրդս ոսկրոտ և անուտելի , գայնոսիկ՝ իբրև մանկանց կերակուր յարմար եալ՝ արբուցանէ մեզ կաթին :

Ա էրէն . յորոմ խնդրէք առաւել առ ինձն գիերս ճեռնուէք Աբեղայ՝ գիերեալն յԱսղնկայ . Ա՝ոյ քանս հայցէ ի քէն , զմեհինուն Աբեղայն մարգարէն , զոր գրեաւնէ Աստղնկայ երջանիկ ծայրագոյնն ծերոյ , ընտրհել մեզ . եթէ տակաւին միասցես ի կենցաղումս , ստուգութիւն (ասացուք) գարձեալ ի ձեռս քո . ապա եթէ առ ոչ երթալով ըն հարցն հարկաւոր իրիս , ոչ գատակառիմբ ի քէն . Ա՝ղջ լեր :

Պատմեհանն առ Նուաղին խնդրուածոյ . ի Ա՝ա գեպար :

Պետրոս պետապարձ Հայրապետ գրեր առ Ա՝ագիստրոս՝ խնդրելով յաշակերտաց նը գԱսանին և գՂեւմէ . առ որ գրէ Ա՝ագիստրոս . պէտք հրաշալի գրչաւ՝ արժանաւորեալ ձին խնդրողին , գայս օրինակ .

Ա՝Ա . Ակեղբն . յորոմնախ լուաւ նմանութիւնէ ներբողէ գՀայրապետին բազմարեմ պետութիւնէ . ապա մեծաւ յարգութիւնէ ընդունի գիերն նը . այլովն հանդերձ :

Ո՞վ վեհմակարանն մակարուսնուն սրբազնաբար ընկալեալ քո բոլորն հարց պետականութեց , մաքուր և անարատ լուսաւիայլուբ ի մեզ ձառագայթարձակ փայլատակեալ հեղգութեն և զօրութեն , տաճող և առագուն , անհա

տա

տաբար միտաշարժութեաբ բաղկացուցանես քումմ վիճակելոյ երանաւետական գաւառս. խոկ չարախառնութեանն կինչիչ և հատանօղ տալոյ. ըստ օրումն և գնմանութեի ունելով՝ ոչ միայն այսոցիկ, այլ և առաջինն լուսոյն. յորմէ լրացեալ լուսաւորութեաբ՝ ի լաւագոյնսն յաբամանեալ պատկանեցար պատկեր։

Ծառայ քո Գրիգոր՝ որ ընկալայ զգիրս, և ընթերցեալ ծանեայ զծայրագոյն սիրոյ Աստուածպետդ, որ անդր է քան զմիաս մեր ուռնալ կուԹէ և փխուԹէ։ Այլ առեալ զտառս տախտակի ըղձական, և իբրև միօբը ինչ փակ նաքիմաց մտածուբ վերուկեցի զչայսրանս հանձարոյ, և ողջագուրեալ շրԹամբք՝ ի վէր աչացս եդեալ խանդաղատական խօրհրդով՝ զոհացայ զնոնէ. և արտօսր լինչ Ծորեալ՝ գրկեալ կերտ արեան որակայեալ ծրտաՀօսեաց հայելակս ստորակայեալ՝ Հուսկ երկրի ծռեալ և ծռալ մածուցեալ՝ տակս կատարացոյն քոյ վերատին չինչման զմտաս ածեալ և՝ ի զաբմայ-

ման եղեալ։

Ա՛ԷՆ. յորում յառաջ էերեալ զբանս Հայրապետին՝ որ գրեալ էր առ ինդն Ալեքսանդր՝ Վա աղէքսին Հայաստանեայց, և Վա Տահուճան Պետիանոսի Տահանայի, (որ Ըերկաս որդի լեալ էնէ Ա՛ճգիսպրոսի, և Հմ ոչ յաղգականաց նորա,) ընդհակառակ գարի առ նա. ՚ի ձէզ էերեալ և գնդրէր Հայրապետին՝ որ Վա աղաչէրտացն եղոյ, ընծայ՝ էերկս ընդրկս և երանգս էին ընկալեալ առ ՚ի նմանէ. Գրեալ էր զո ասծայինն նամակին լուսաններկդ աջոյ՝ բան զուարճացուցիչ նոյ և շինչուցանօղ և մխիԹարական՝ ըստ քումմ քահանայապետութեդ վայելչաբար խօսելոյդ։ Գանդի լի եղեալ ատտապանօք ի բոլորն հարուածս բաւականասցես, ի հինից հրոսակաց և

և յարշաւանայ, ոտոտատիղայ և դերբայ, և յետնաձայնին՝ որք հետևաբար ի կենցաղումն կին. որ առաւել քան զհրեայսն հրամգուեիս և աւերումն ընկալաք։ Զամ եղեն ոչ այրարուեան գունդն և ասքանչելեան զօրն. և որ այժմ կիսօրեաբար զօրութիք և գործք արամեան նահանգիս։ Ասկ սակս Պետիանոսի ծառայի քո, և ըստ հրամանի քում ազատանացեալ սպասաւորի, և ձշմարիտ քահանային ոչ միոմանն, սիոմիկ և փարաւոն բանիւ և գործ պատուիրեցեր զիս՝ պայծառ և պոետական առաստութիք. Պատուիրեցիր զքեզ պահապանն իսրայէլի՝ պարծանաց խոչիւն իւրով պարսպեալ ի պատուականդ Թոռ՝ անպայման պարտաւորեալ ամօք՝ մինչև ցդարձուստն իւր։ Ասկ մանկանցս մերս ողորմելով և արժանիս առնելով, հրամայեալ եիք առաքել առ ձեզ, և զայն յոյժ խոնարհութիք և հայցմամբ, ոչ (վայելչ) հոգւոյն հեղուլեիք՝ որ զինի իւր ձգեց։ Եւ կարի յոյժ ուրախ եղէք. վասն զի զգաւնքս այս՝ ի քաջ հովիւն վատահացայ. և՝ ի՝ներքս՝ ի գաւխիք քո մտցեն, քանզ գիտեմ՝ եթէ գոչիչ գոյ, և ոչ գողայցին. և զձայն օտարի ոչ լսէիցեն. և գայլ ոչ յափշտակեսցէ. ի՝ ներքոյ ազատին քո գաւազանի՝ գիրք և փափուկք փարթամասցին. և առաջնորդական քո ցուցմ՝ ի վայրն գալոց և ի՝ ջուրս հանգստեան անուսցէ. զի սաղարթացին և ծաղկեսցին և պտղաբերեցին, և պատուն կայցէ։ Այլ դու ձշմարիտ աստեղային արդարոյն՝ լուսափայլեալ ի քեզբեզ բերով զգօրուն և զունակուն այնմ՝ որ լուսաւոր առնէ զամենայն մարդ եկեալ յաշխարհ, ձի՝ ի լոյսն՝ և ոչ երեսբար. վայ և յաղքատա-

այս

այս և յանտառս եմ և յօդինջս՝ խոնարհաբար հե-
տևիս հայցել . և զի՞նչ առ այս երախտիս մա-
տուցից քեզ լիմմէ . զի՞նչ արդեօք՝ երախտի՞ս
մնատուսցեմ . մի՛ և այս՝ ոչ յատաջադոյն ըսպա-
տատատուն գործիցեն (եռուն առաքեալքն)
յոմէ : Ա՛ըդ՝ ոչ դիցուք երախտիս , այլ մանա-
ւանդ ընկալցուք զերախտիս . քանզի օրպէս
սովորութիւն ոմն է երախտիս հատուցանել զձգնիչն
մեզ առ նա և զապրիչն . և սովորութիւն մեր է՝
(զի) երախտիս համարիմք , յորժամ խոստա-
նամք զառ նա կոյս կեալ . և այս ցանգ սովո-
րաբար՝ ի մեզ կրի :

ՎԷՐՔ . յորո՞մ ընծայէ Հայրապետին պաշտէրսս
եւ՝ զոր խնդրէր . և երանէս պայ նոցա վը փնալոյ
առ նա . և մաղէէ՝ ի Հայրապետէն բաշմապէսի հրա-
շաբանութէ՛ էէրս յորդիս գայիլ՝ ինձ , այլ՝ն հան-
դէրձ . Ա՛ըդ առ ընկալ յինէն ընծայ զծառայ-
քըդ քո և յոյն արեան դնեալ . ըստ այնմ՝ թէ-
պէտև ոչ եա , այլ մանկունս իմ՝ զոր եա ինձ
ետ : Ա՛ւ դու տէր իմ , ընկալ՛ ի ձերկս՝ որպէս
երբեմն յե . սերմանեաւ՝ մատակարարեա , աճել
զարծաթին՝ զմարդասիրան դնել . միշեա զկո-
դին : Ա՛ւ եթէ պայտ էոյէ (առցա)՝ բոկանի
շրջել և ազատաբար զխաչն առնուլ և գալ
զկնի քո , և կենդանարարդ հովիւն հետևել .
Վերևս՝ ի սահատուցիչ այս և՝ ի Թանձրագոյն
մարմնոյս տղմատիպ՝ ոչ քարշիցին , այլ վերա-
բերեալք՝ ի վեր վիմի հաստատ հաստատել
զետեղեալ առհաւատոյն՝ ստշարթացեալք ըն-
հոմանեաւ բազկի ամրութեան . քանզի յորժամ
համբարձցիս՝ կարկառեալ զկուսածաղկիդ
ծայրս մատանց՝ յորմէ լոյս զամպատարածեալ
փայլատակեալ , զկնի կերալ գայլին , ընկալ-
ցին զնաշաղաւն՝ տալով քո . այնմ՝ որ՝ ի վեր

է քան զնա մի միտս և խորհուրդս. և զարուեստ
իւրն համարելով ըստ մինչեւնական գասուցդ՝
ընդ երկնայինսն կցորդաբար, զնա մի կենցաղա-
կանս ի քայ ձգելով գործ, զնաշխատութիւնս ա-
ստենեցուն ընդունելին: Այլ ոչ Յահաննայ
սեաւ՝ և եկիր լուսաւորիչդ Պետրոս, եթէ
նախանձեցայ ես զբարութիւն նախանձն՝ ոչ պար-
տաւանս պարտս վարկանիմ ինձ. երանելի մանր
կանցդ եկելոյ ծնեալ քեզ, և մկրտելոյծառ
լուսոյդ լրանալ. (ոչն) ի ծովէ համատա-
րածն՝ ծիծռանոյ ծամբելեօք առնուլ կաթիլս՝
ոչ նուազեցուցէ, այլ մանաւանդ կերակրէ. և
ոչ տայ նուազուն արեգինն Յառապայթից, ե-
թէ բազումք եղով տեսողաց. այլ նա զիւրն
ծագէ՝ծայրաբար՝ հսկայն այն՝ի Յանապարհ
իւր հիւսուցանող տեսլեամբ: Այդ՝ այսոքիկ
քումդ անեզրական հեղմանդ և մատակարա-
րուեցոյ հանդէս: Այլ Տէր իմ և Թագաւոր՝
եթէ ըստ Օ՛ելեեթեայ յանձն իւր զդուստ ա-
րարիչ՝ծնողիմգոլով, երկնչիմ՝դուցէ զբարձ-
րագոյնն լուծայց պատՅառս՝ հօր տալով վիշտս
նուէն. և հեթանոսաբար կարծիս կասկածա-
նաց արկիչ և ընդիմադրուեն պահանջել. ապա
եթէ անպէտաբար արձակեցից, գուցէ խորթս
ծանիցին. այլ ինձ այսոքիկ լմասցի պատ-
ճառանալ. գաւազանաւ դիպալ, և ողորմութ-
տածել. և ի փառս՝ ոչ միայն զդուստ, այլ և
բազումսդրդիս՝ հօրն երկնաւորին և որդւոյն
միածնի և հոգւոյն կենարարի. որով կեցցես
և փառաւորեսցիս յամ աւուրց երկնի յաՅեծո
Սրբութիւնք քոյ՝ անսասանելի և անսայթաք՝ի
վէր վիմի հաւատոյ հիման առաքելոց և մար-
գարէից. Ամէն լինելիքեղ ըղձամ մինչև ցկա-
տար որդւոյն այ:

Ծնունդ

Թուղթ Յանձնարարական.

Ի Գր. Պապիկեան.

Պարիզ Պատիւ առնում թուղթ յանձնարարեալ առ Գասպիկ ազգայ քաջ տուն որդի Գաստայ վճռ խմաստուն և վստահական կրօնաւորն ուրումն Պրիզորի հնծայեայ, գոլէլով և ընծայելով զնա նմա՝ խնամ տանիլ նր հիւանդութեն և ի պաշտօն նմին մեծի վարժապետութեէ կարգել զնա. օրինակ գայս.

Յոհ. Սիրելէն. յորմէ ընդունայն բանէ յորդոր տալու ընդունել և ընծայել զխնամարուն և խնամել:

Զոր քննասրեալ եմ զկնի երից ներզուլթէն հետևել. ատուգաբար ինձ վարկի նախանձականն տրամախոհականին այն ազնատագայ, որ գրէ յինքրումսքանչէլի տախտակին՝ սակրս վերծանողացն՝ որ ի Զեմարանին. եթէ Օ խոկողան ուսումնականին արժան է գիւտ զանցն պատուհասիլ: Ասէ և զայսոսիկ հրաշալին Պղատոն. Օ խմաստասէրքն պատուհել զաշխարհս մատակարարել. և այսոքիկ ինձ յոգունդ տարացոյց վկայս կատուցանել, ոչ է անձեռնարկելի. ատկայն զքոյն նախնոյ (որ զԱրաւելի զոր նախնին ասէ գազկայ՝ վճռ գոլոյն ի Հրէից քազքատուհեայ՝ որք ի ցեղէն Յուդայ) զինոյ վրկչի հօր՝ հաւանել արժանապէս քեզ գրեմ. Ինձ յոյժ մեծարու էղեն քարեկամքդ ծեր. նաև սիրել զնոսա գրէ. և ատել զատելիսն ոչ կատարեալ ատելութէ. զի մերձենալ

առ ասծ բարի է յոյժ. և ուչ այլ ինչ է հնար մերձենալ, եթէ ոչ՝ դիտութիւբ լուսաւորել զանձն։

Ա՛ելն. յորմամ գովէ ջ՝ երէսս կրօնաւորն և ընծայէ Քրիստոսին. և խնդրէ՝ զի յարտանիս ներ եացցէ ՝ի երէսս Ճեմարան դպրութեանդ. Ա՛յլ և համարձակիմ գրել ՝ի քէզ ուրուք զգացին ՝ի մնացեալոց պայազատաց հայկեան և պալհաւունեան ՝ի րիւզարդ անուանեալ Տիլէտիս, խնդասցի ստուգել Ա՛ստուածութիւն քո. զի այր հմուտ է ասծուղէն գաւանութենէ մերոյ բանիւն. նաև հնուամ և արտաքին գրոց յոյժ տեղեակ. և ըզձայ տենչալ զիմոխազանս իւր ընդ լսել պատարուն քրիստոնէից՝ զի այնու ուչ երբեք շատանայ։ Ա՛ւ կամիմ՝ զի և դա (յ)արբունիս քոյոյ ապարանի առևայցէ՝ արասցէ քեզ Ճեմարան. զի մի՛ ընտրէն ասքանազեան և ասրամեան ՝ի սլրուանիս՝ ՝ի բաղմաց ստատարել՝ ՝ի մնուացուցին անկցի, և այնու ՝ի քաց քարձեալ Ճնորհս Հոգւոյն եղիցի, ուչ դոլոլ կարկատող ցանկի, կամ եթէ շուռմարանասլետ կատակարանացն ՝ոյ։

Ա՛ելլ. յորմամ գովելովիս ջ՝ ապէկ արտոյ վը եմասլատաւերս ե՛, յորտորէ ընդունել զնմասլատաէրն ՝ երէսս, և խնամ պանել հիւանդուելե՛ որ ՝ է յոգնակոտա ընդերցմանէն. Ա՛յլ աստ քեզ ՝ատղամեաս՝ ուչ դանդաղիմ, եթէ զայսոսիկ խոկացեալ տրամախոհեսցիս՝ նախանձու ՝ի քարիսն՝ ազատարել զգերեզմնին մոլուն. զի տեսանեմք զքեզ ՝ի Յոմերական ստգան վերստուել չարաբերութիւն և ստանաւորս հադնելդական կարկատել. զի և դա յայնոսիկ յորդորել զնիմոխեանս այրհեսան հռետորական յորդորեալ շարժել զքեզ մակստատեսցէ, զորին Ա՛րիստոտէլն՝ տր առ Ա՛ղեքսանդրոս. Թողում զ՝ Յոմերոսին՝

ար առ Ա՚քրիստս ՅԾ տաբեանական հանդէս և առ Ա՚թամադէ՝ որ զոգոմպիոս պրէ շարժել՚ի խնդամբել դիւցազանն և յահնատրիել յօնիցն . զի այս է ծայրագոյն խմաստասիրացն դասու , զի իւցազնին պատուհասիրել՝ մանաւանդ զոհմանական ներբողենիւք ։ Օ՞ր հայցեմ ընդունել և յաձախ քննել . և հրամայեաւ զայսպիսի քաջուԹիՀ առաքինիդ (յր ՀՀնծայցին) , որ նուաձեալ յոխոտ խմԹինէ սակս յոգնակուս ընԹերցմանն , զերզովք տածել՚ի բժշկացդ . ոչ զի դիւրաւ յառաջին քաջառողջուԹեան զդա վերադառնալ . զի օրհնեսցիս յաձուսա և՚ի մարդկանէ , և օգուտս յայսպիսի խմաստասէրս առնէ , և երախտիս ծառային քուա լինի ։

ՊՈՒՂՍ ՅԱՒԱԿՅՈՒԹԵՆ ։

՚Ի ՎԻՈՆ ՅՈՎՀ ԱՊԿՂԻՒ ։

ԱՍՏ յաւագ բերելոյ մեծին Յովհաննու կԹղկէսի , Աւկոզայոս պատրիարգն Կոս-Թանդնուպօլսոյ լուծեալ զիշատագին աղէտս աչխարհիս Ասիոյ , զրե ԹուղԹ ցաւակցուԹե առ նա ինքն ՅովՀ . կԹղկիս՝ ցուցանելով դառանել երս աղետից , օրինակ զայս .

ՅՈՎՀ . ԱՒԳՍԷՆ . Ա սեմականի , ծածասիրի և հոգեւոր Ցն և յաւէտ սիրելի եղբօր մերում՝ Յովհաննու կաԹուղիկոսի սի Հայոց մեծաց . ՚Ի Աւկոզայոսէ ողորմուԹիւն ՚ի Տեառնէ .

Լիբ Bb կալ

կարծեմ՝ ոչինչ զանխուսափ է Տէր իմ՛ի քոյոյ
ածելոցդ՝ յորժ տրտմանէ և անպակաս ցաւք
սրտից մերոց յաղագս Հոյոց և Ա. ծայ և Ա.շ-
ուճանից միահամուռ քոյդ հաւատացեալ Հօտից.
որ եհաս՛ի վէր գառն տապնստ չարչարանաց
և նեղուեա՛ի բռնակալացն. զի Թէոդեւմարտ
նամ մեկուսի եմք, և աչք ոչ տեսեալ զվտանգ
Հօտի ձերոյ, սակայն՛ի լսելն՛ի չարչա-
րեալ զաչխարհդ ձեր, յորժ հոծիմք անձամբք
և յոգւոց ելանեմք մեծաւ տրտմութ. խակ ե-
թէ մեք հեռագոյնքս՛ի ձէնջ՝ միայն՛ի լսելն
այսպէս ընկալաք յանձինս մեր առդ դառնու-
թէ, ապա որչափ և առաւելդուք հաղորդ-
եալք՛ի չարչարանս ընդ Հօտից ձերոյ, և Հա-
լածեալքդ և գանեալքդ և Հարուածեալք
յանօրէն և՛ի սիրոջ ապստամբացն։

Ա՛ԷՆ. Եւ արդ՝ զինչ պարտ և պատշաճ է
լինել. և կիր զինչ այնչափ չարութէ իմանալ
մխիթարուն։ Ա.ղդ՝ եթէ թուէսցի Աբգու-
թէդ ձերում, պարտ է նախ զնծային այսօ-
լսելն յամենամեծ վերակարդալ և ձեռս՛ի վեր
առեալ, և գոլորսալ սրտիւ՛ նպատ ողորմու-
թէ հոչել զամենակալն ածք քոյդ Հօտիդ Հայ-
ոց՝ Ա.ծայ և Ա.ղուճանից. և մոյթ յանձին ա-
նել յամի առ Հնարիկ զնման խրատել ածայինս
գիտութէ. և զքաւանդ բանիւն կապել և ար-
ձակել, ոմն և ընկալեալք պատուիրս խչխանուէ
խակ յերկինս և յերկրի. և գադափեցուցանել
գոնէ՛ի հակառակուէ չարուեդ՝ որ ընդ մի
մեանս, և մի առ Թոյլ ինալ՛ի վայրենի գա-
զանուեդ, որք բարկացեալք և գիմեալք են՛ի
ստանուին միմեանց. և գառնալ՛ի մարդկայ-
ին մտածուԹիս և՛ իքրիստոնէական հան-
գարտուԹիս. որուէ թերի խակ՛ի վրկուն ինա-

ցէ.

ցեղոյդ մեռանիցդ մարդկան Հայոց աշխարհին
և Պարսից և Վրաց և Աղուանից ։

Այլ ։ Օ՜յա նաեւ ասասցուք իմ յառաջագոյն
փութայաւ գրով հեռել տալ ձեզ սուղ ինչ
պատմառս յորդորմանս սիրոյ ։ քան սին սակս
առաքելոյսք Թուղթ և առ Կուրապաղատ և
առ Աւազն Սիւնեացդ , խրատելով առ ի
լաւ խրատուդ ձերոյ , և մոռանալ զնոսք մի-
մեանս հարուածն , և նայել ի սէր և ի միա-
բանութի , և ի հաշտ խաղաղութի ընդ միմեանս
և ընդ հասարակ Քրիստոնեայս Հայոց և Աղուա-
նից ։ Եւ արդ՝ պարտ է ձերում Սրբութիդ
բերան ի բերան և Թղթով և պատգամաւք և
եղբօք և քահանայիւք և տրբովք արամբք
դուն գործել և ի լաց ի միջոյ բառնալ զայդ
հակառակութիս դոցա ։ զի այդպէս միախոհք
և միաբանք լինելով, մի ևս կարողացին ի վէր
աշխարհիդ ձերոյ ապականիչ լար ։ և մինչ այդ
այդպէս ի ձեզնէ կազմիցի , ապա և ինքնակալ
և ոճապատակեալ Կուրապաղատ մեր ի դէպ ժա-
մանակի պիտոյից առաքեսցէ զօր բազում յօգ-
նականս ձեզ ։ զի և Կուրապաղատ և և
Աւազն սիւնեացդ և իշխանք և մեծամեծք
Հայոց միաբանեալ մերոյն զօրաց՝ մեծաւ օգ-
նականութեն ձեզ և ձերով մեծ քահանայապօր-
ծութեդ պատերազմեալ ընդ թշնամիսն , կար-
ծեցեալ կօրսաեան արբանեկին սատանայն
վերագոյն գային ։ յայնժամ ապա և զմեզ ան-
չափանուն հակառակութեն՝ որ ընդ միմեանս ե
զինս ապիրատութե՝ և գութ և մեք առ հասա-
րակ գոցա Թողութի չնորհեսցուք ։ և զիւրա-
քանչիւրսցն երեսունս յիւրաքանչիւրսն ըն-
ձեռնութիք , ոմն և վայել է խոկ ձերում Սրբու-
թեդ ։ Այսպէս հեռ խաղաղութենէն հաս-

տատեսցի ՚ի ձեզ. և սրբասիրայք տղօքիք ձեր եղիցի ընդ նոճասատուիճս մերում:

Թուղթ Ախիթարայ:

՚Ի Գրոյն Յովհ. Կրկէտ:

Երանելի այրն այն Աշղոց լուսաւորչապետս աւետեալն հրոյ քնաիկացն Գոճնայ՝ զոր հրեշտակն յահագին երկրաշարժուէ, դրեր առ պանեալն մնացականս՝ Թուղթ Ախիթարայ, օրինակ գայս.

Յիս. Սիրելիս. Ո հասանելոյ քոյոյ սիրելոյ [illegible] կուսն, զոր բաւեն զօրու թիք մանրեալ ՚ամիեաց աճապարն հնձանահար ՚ի բարկութիճ մեզաց մերոց բաղմացելոց, դի տացի հաւատացեալ և սիրուն առեալք իմ և սիրելի եղբարք, որ գաղձոյց յողբ գինդուն ձեր. վ՚ա գի հուր եկեր միանգամայն և վըշրեաց գմայրս մարդկեղէն անտառաց. և ահա լայնութի՚ն ծովու և բարձրութի՚ք լերանց ՚ի բաւեցին արդելուլ զարագալեւ հրամանն: Ա՚ւաղ գառն լուսոյ աւուրն կործանման. վ՚ա գի լքին ծնողք զծնունդս իւրեանց, և տղայք աղէտիւք հրաժարեցին ՚ի ծնողաց. դերեզմանք նոց տունք իւրեանց եղեն. և յարկս իւրեանցն իբր ՚ի դամբարանի Թաղեցան. աւաղ ՚ի վե՛ր քարչարեցելոյդ և հնձելոյդ առ հասարակ հարցդ և եղբարցդ. գի թակարդափակ հնաց ՚ուր զբազմաւն աղբաց ժողովեցդեան իբրոյ աներևոյթ տուսերաւ ՚ի միում վայրկենի ժամու: Ո՚ւ որ երբեմն ՚ի միասին սիրալիր խնդութի՚ն խրախճանեալք բերկրեցիք ծնողօք և եղ-

ելեալոյք և զարմիւք և զաւակօք, այժմ անչ
տանելի տարակուսանօք տոչորել, և ատուեր
անգամ ուչ թողաւ միսիթարուել։

Պ. Էջ. Կայց միայն ոյ և եթ մարդասիրութիւն,
ըն օրում և դիտեք իսկ, զի ոչինչ կայ հոգ ոյ ըզ
ըն մեր միայն զմարդկան ուղղութի և փրկուն. ըն զի
մեր մոռանամք զնճ, և զմեզ ինքն։ Կ. յսպէս
ապա ընտուցեալ զարթուցանեմ ըզ խրատս
ողորմուեն և մարդասիրութեն. քանզի այս
պէս հաւանիմ դատանջելն ոյ՝ ասեն գիրք։
Կարձեալ՝ մի զարմանայք վն անչքննելի նորայն
դատաստանաց, թէ զինչդ կորուսանիցէ զար
դարն ըն ամպարշտին. նախ և առաջին զի ուչ
ոք ի արդար և ուչ մի. ապա չի ինչ իարի ջար,
եթէ մահն՝ որում պարտատիրան եմք, այն մեզ
ըզրիժաքար հաւանիցէ. յետ այնորիկ ապա՝ ոնզ
զարնէն և զանձրևն և զնմ բարութիւնս՝ ի միա
տին վայելելն արդարզ և մեղաւորզ, այսպէս
և զբարժաւկ պատուհասին՝ ի միասին ըմպեն.
խոկ խրատքանչիւրոցն պատճէն և պատուհասն
աւ հանդերձեալ օրն պահի։

Պ. Էջ. Կ. ոչ՝ վն զի այսպես մինչև ցմեզ հաստա
տեալ են իրաւունք ատաչին, անաչառ վարելով
աս ամեն, ընկալարուք զակամայսդ՝ որպէս
կամաւոր. որով յայտնի լիցի խոնարհութիւն և
պիտութիւն և հաւատոյ ձերոյ հանդէս. և ըզ
ատարտակաւն զոհաբանութիւնդ ձեր մատուսջիք
նմ՝ որ միսիթարիչն է վհատուեալ սրտից. որով
և քնաւիանդ խոկ եք նր ընտանութիք ըն քոյ
կան հաւատոցն և ուղիղ վարուց՝ և առաք
քինասեր և ուղղափառ կարգաւ յերկիւղ ածն
հատատութիւնք. և նա տայդ ձեզ հոգի միսի
թարուե, և յոյս բարեաց՝ ի սիրտ ձեր. և բըզ
նակաւն սիրութիւնօք լցուսցե զձեզ ընտացեալդ

ամ՝ պՀօտ և պՀոլիւ, մուտացումն առնելով ծանր և մեծ վշտացդ. և ես չարչարանաց եմ ինձ՝ ի հոլահս տրամուԹԵ՝ հաւասար չարչարել զոց վկայիցն քոյ հաշուԵսցի, հանդուցեալ զոգիս նոցա՝ ի յարկան լուսոյ, և զծանելով զոր պատեաց նոցա, զբանից և գործոց և զմաստուԹենէ, և դասաւորելով՝ ի խոստացեալ քաղցրանն՝ որ պահի սիրողաց իւրոց՝ որ յաւիտենից։

Պատասխանի առ Նաւղին Հիերապաւէ։

Ի Ս՝ ափեսոբ։

Նաեւ ոմն Ս՝ օհաց և Ս՝ անասիկերտի՝ գրեր ԹուղԹի միսիԹարուԹԵ առ Ս՝ ափեսոբոս՝ վանս տարաժամ մահուան հրաշատեսիլ և զգօն մանկան նը. որում առնէ պիտոյ Ս՝ ափեսոբ. գեղեցիկ քանուք, օրինակ զոյս.

Ի՝ Ն. Սիրելդն. յորում խոտորվանի զանձինդ ի հրե նաբաչան բանից եպՒԵն ափոփեալ յանհնարին նաղՃուԵ. ես զնոյն ի պէտս ածէ օրինակաւս լուսոյ՝ որ փարատէն է խաւարէ, և բծիղաց՝ որ փարափէչ են ակռից։

Նանգի բնաւորեալ է զնուն ընտիր և հանուր լուսոյ իւրմէ ի ներքս յերազափոխել զտեսողաց տեսուն, զԹեպետ յորակուԵ կիր՝ ի սրամադրուԵ սուտից՝ նուՃազուԹԵ և զտկարուԹեն ընկալեալ եղև պատահումն. և զԺշկաց յաւուրցինն վերարձարձել զքաղաւորդուն (զհիւանդապետըն)։ Նայեպես զոյդ լուսատեսակ և մաքուր և ճշմարիտ վեմական պայծառուն, զիւն նախմայել և ծմակայել մառաճուն վերարձարձեաց. կամ եԹէ զորակուն խօԹուԹԵս՝ յաւուցինն վերատին արձարձեաց՝ լայնատարած և ընդարձակապոյն սիսիԹարական և զսկացուցիչ քանիւ և գրով։

Ս՝ էջն.

Ա՝ԷՂՆ. յորմա՛ի պէմա բէրբէ պաղէտա ցատոց եարոց ՀՀ
Տահիճան Տանկանան եարոց. Վ՝անզի գիտէ քոյդ մե-
ծահանձար մակամատածուն. եթէ սրպէս ըլ
մարմնոյ պատահումն եհաս ինձ ալեաց, ըղ-
պատանի հրաշատեսիլ և զգոն ծածկիլ (ընդ
հողով), յորմէ ակնունելի ծածկիլ. և զուղիս
լուծէ գարձի սչ գտանել մերձ առիս, և սչ
տեսուծէն սուժանանալ, և ամ տարակուսա-
կան աղետից և շշուառութէ պատահէլ ամ-
ոի. զոր հազիւ հազ միայն աղօթիւք հայցէի
յանպատշաճադոյնն սչ թողացուցանել զիս
ձեռ. այնմ՝ որ առաւել քան զմեզ գթայ, և
տարաձիգ ե նորոյն գրգռանս և գորովումն քան
զՀօր քան զմօր. (և) անդր քան զմեզս գիտէ
զպատշաճագոյնն յարմարել։

Ա՝ԷՂ. յորմա էրատառնա պալով Հրէնարական բանից
եպնէն, անչամբ պանչն Հրէնարէ բազմադէմ օրինա-
ից. Ա՝ոչ օրհնեցի և գոհացայ և գոհացայլց,
բարեբանեցի և փառաւորեցի. քզի գիտեմ՝
եթէ սչ էր պատուհաս. թէպէտ և պարտիմք
պատուհասն գոհութէ ընդունել. այլ ողոր-
մութէն և բարեբանուն և երախտաւորութէն՝
առ իմս տկարութէն և նուաստութէն՝ դնորայն
իմանամք զմատակարարուն. քանզի եթէ պա-
տանին յառաջուն մարմնոյ հասէր, և մե-
զօք տզմատիպ կենդանոյս մեղկեաւ, և առա-
ջի իմ գնայեաւ, ապրարև ողորմելի և շշուա-
ւագոյն համարէի պատուհաս։ Այլ և զայն
ողորմութէ և գթութէ ևս ընկալնուլ հաւա-
նիմք. զի թերևս մերոց հոգւոյ՝ի բազմազան
տարակուսանաց ախտից զվերկուութէն հնարէր
հանձար. գառնագոյն պեղօքն՝ի մերձակայ-
ութեն զմեզ բժշկել, զի զերանութէն բացցէ
մեզ գուռն սգաւորացն. ծիշտի ևս առաւել

պարտիմք այժմ փառաւորել զամենատառատան և զամենաթաւսականն Աստ, (որ) ի մէնջ արժանաց ծոյլ ընկալուլ պտուղ և պատանի՝ արդարև յիւրն պաշտաման և յանմատոյց լոյս առնոյ պատասխանատոյ. և յանձառ և յերանաւէտ կեանս տարեալ՝ ի խոնարհագոյն աշխարհանէ անթիւոցատիկուածէ՝ թագաւորեցոյց. և զայն՝ յաւիտենական և առանց թառամելոյ հուսոյ հան բրաբիոնաւ մաքուր և լուսաշաւիղ գնաց ինք, զոր երանեմ. և պինդ շաղախեալ և՝ ի ծովածուփ կենցաղումս մեղիեալ և եղկելի հինդանուն, յորժամ զմեռաւ աչեմ զայսոսիկ սակս իմ, եղկելի հառաչմամբ հնչեցեմ, և արժանի համարիմ զարեանն հեղուլ զարտասուս։ Սակ լիս ինչ յաչաղիմ՝ նախանձիմ. բայց և սակս զի իմ է, գոհանամ՝ փառաւորեմ՝ օրհնեմ, և եղիսկի անուն ամն օրհնել յաւիտեանս. Թերևս գժառանգուն թին լիմ՝ զոր հոգուսի լինիս ընձալի մանուկ, զի մի՛ քնաւին արատաքոյ լինիցուք, հիմ բարեխօսեսցէ առ այն՝ որ ընկալան. զի և ինձ տացի ժամանակ ապաշխարուել մաքրել զանցանացս իմոց բաղմուն թին, աղօթիւք արթասանդ և ծայրագոյն հարց. Ամէն լեր։

Թուղթ Գոմէտեայ։

Ի Գր. Ա՛ագիոպ։

Պետն Ա՛ագիոպոս՝ առ եղբարս և առ հարս նոյ Ոխտին Սանահնի՝ որք գնդ թեալ էին Թուղթ օրհնուէ՝ ի միջագետս, զի Թուղթ գոմէտ՝ բաղմագին բանիւք ներբողեղեալ զիւրաքանչիւր նոյ գնաստատութիւն և զանմարմին քաղաքավարուն, օրինակ զայս.

Ո՛Ո.

Ա. Ո. Ա. Ակրէն. յորում Ցեստոսեանք՝ երեք բնակչեալ
է զքեր նոցա. Գ. զ զէմս բերէ և զնոյն պատճառ նոցա
առ Ներսն։

Ո սրբատանից և զ՚ի մատնել անմարմնոյն՝
հանդիսատեսիցն միւսոյնաբար կցորդու-
թիւք. Հետաքրքրի՛ զ՚ի գերահատատն՝ խաչակից
ցուածիք միայից, և զմարդաբաղաքական բարե-
կարգութիւն՛ զ՚ի միասին բնակելոյ, խնամատանից
բոլոր արհեստից և մանկացուեց պատրաստ լոյ,
և յաճախատականն բանն միասիրելոյ անբնդմիջ
ջաջար. և եթէ ասել սիրտ է հարց մերոց
և եղբարց՝ ընկալայ զգիր. և՛ ի վեր խնդ
եղեալ զսա հայհոյանել, արատոր և հայհոյանութիւն
ոչ սակաւ հոսեցուցանել՝ արատաբեալ երբեմն
՚ի վտակաց տղբերց. որ և յերկիր ծովայեալ
ծովանան՝ ծաւալեր շինի, յիշելով զհայրական
ծերոյդ ծայրատուհից խնամոն առ մեզ և խըղ-
ճաւոր, և ողորմութիւք բարեկարգուցես։

Ա՚էլն. յորում բարկանան գովելոյ կարգէ պիտակա-
պոմ վարս խոշտանգիցն. Ա՚ր գրելոյ պետու-
թեանն և բոլոյն երկնայինն գաստու և զօրուեց
գերահատատ գտեալք. և ոմանց զանազան
ախտից առաքինուք և ձգնուք սքանչելի և
զարմանալի երևեալ. որ և ոչ՚ի Ակիւթ կիր
՚ի ճշմարտի այսպիսի երբեմն երևել։ Ա՚ան
զի ոմանք՚ի ձէնջ՚ի մարմնոյ փայտից զլիս
առաւօրեալ. և՚ ի հերակուրս մարդկայինն ոչ
հպեցեալ, այլ խոտովք վայրենի շահատեք.
և ոմանց մաշկեօք միայն և առանց պարեգօ
տի և զբեստու, գոտւոյ ամարայնոյ և գոտ-
նամանեաց օդոյ դժնդակուն ձմերայնոյ հիւ
ծեալքն՝ յինքն կրել և զեռնախտի տապտա-
ռել, և տալով և ծարաւոյ հատեցեալ. և ո-

մանք

մանք ծանկաբար ՚ինքերքոյ պատուաստուն պաշ
րեգօտին՝ առաջանաս ՚ի խստագոյն ձարաձև
այծից՝ ՚ի ներքոյ ստորակայեալ. և նմիօրինի
յառաջանին այն՝ պարպատեղմիկս և զկոզս,
և ՚ի պարանոցն հորատել կաշկանդել, բազ
մաժիմիեայ չարչարանաց այսպիսի և վտան
գի համբերել լոլ, և անսուաղուճ և ծարաւ
ուս. և դայն՝ զուարթագին և աչալուրջ լըմբռ
տուչ. և ՚ի մէջ այլ ինչ՝ եթէ ոչ երկել միշտ
յար զգաւթեանն նուճագ, և պատարագել
զանարիւն զենուն. և յառաջանին այսրա
ռելոց խրատանչիւր ոք խզտել զօրէն աղոյն՝
մինչև հեզուլ պատաքս փորոտեացն. և զերդ
ոյիկ պարանոցին՝ որ զմածայինն էր ընկալեալ
մանեակ, ստորաքաշել հատանէր զմարմին.
այսպիսի քաղցր լծոյ հաւանել, զի մանել
կարասցէ ընդ դուռն։ Նոյ ոմն յանտանել
լի կիրս յանձին կալեալ, և հրաշից զար
մանալոյ և մատենագրութեանդ արժանաւոր։
Գանգի ուսել ՚ի մերոյն պարթևէ՝ զբյն Սա
հակայ, եթէ ստացեալ էր նորա աշակերտս
երկաթապատս և բոկանիս և խարտիճապեղե
ալս, պարտ վարկանէր լինել այսպիսի. զան
տանելի կիրս կրօնից յանձին կալեալ, իբրու
զառաստանս հիմ զպարանս ստուարս և քանջ
լորս ՚ի ձարեաց ձիոյ և յարջառոյ, և որ այլք
այսպիսի քուրձ հագնեալ, զոր գժուարին է
տեսողացն ինս հիմ զատողացն տեսանել. որ
եթէ պատճառպարտի ուսմանն միոյ աւուր (հրա
մայէր) զգենուլ, թուի թէ լաւագոյն ինն զմա
հըն համարէր. և ՚ի վեր այսր ամի ոտնակա
պանս երկաթիս և շղթայս և ձեռնակապանս
և մանեակս ՚ի պարանոցի, և այլ հագնեալ
աղխատանման ՚ի ձև խաչին. և զինչ առ այսո

քիկ

քիվ ինձ երկարատևոյնս գրել՝ զոր յայտնի ամին,
և այժմու առեսղացս ձշդութեամբ մատե-
նագրութիւն երևեսցի . քանզի ծանրութիւն
երկաթոյն և թուռատին էր լառնըս ձ և
ին . զոր այժմ եթէ ի մատեանս առաջնոցն
ընթերցեալ էր մեր , կարծեմ՝ եթէ ամին էր
անհաւատալի . և ոսկիք մերկք և զոհանիք ,
և ամենագիշեր սաղմոսերգութիւք , հեղք և
հանդարտք և լուռեիք . և զոյգ ոչ այլ ինչ , ե-
թէ ոչ ընթերցուածն հարանցն վարուց , և հա-
կառակել զգեղեցիկ հակառակութիւն , և զմի
մեամբք ելանել , յամենեղէք և կարօտեիք .
և յերեկոյեայ և յառաւօտ առ հոմիւն և ա-
ռաջնորդն իւրեանց ընծայեիք ձշմարիտ պա-
տանութիւն ՝ երջանիկ խոստովանութիւք . և եթէ
այլ ինչ ընդհանուր մուծուածս ՝ ի նա կրել՝ առա-
ջի արկանել (առաջնորդին) ոչ դանդաղին .
վայ զօրութիւքն ոչ հիւծանիցեք , այլ քաջա-
ջանութիւք իբրու զայն ՝ ի մարմնի բոլոր Ա՞րա-
մեան գտեսլք՝ հանդերձ ամենայնիւ
նմանել ծայրացեալ Ա՞ռաջնորդն ձերոյ ։
ԱՂԷՔ . յորո՞մ ներբողէ և գնդիչեցեալ նոցա . որոյ չէ
բնմին առ՝ պատճէն առ յայ ներկառոյ ֆայլատակեալ
լռասվն . Ա՞ւրդ՝ յայտնի նայելոյ օրենադրու-
թիւնս և կրօնս , և վտանեցոյն առ ամէն նշխարս
՝ ի ձեր ընկնիմս , յորոց լոյս յերկնուստ փայլատա-
կիլ և շող և սիւն արփոյ յայտնէ . ո՞ւր ոչ
յոտատոյն և ըղձատոյն փափաքել և առնչա-
եալ՝ միայն տեսութէ արժանանալ . խոկ ինձ
խրատ՝ ի գեղեցիկ մարդ քեզուն՝ ի տեառնոյ
պատանեացն , պատահեալ վիճակ . ՝ ի գառնև
յանկենցաղ կենդանոյս մատնել , և ՝ ի սրոմբեալ
կան սրբանեալ զանաւիկ զրկել ։ Ա՛յլ խընդ-
բեմբ զուչնութիւն յորգուոյզ վերին սիոնին .

քիլն

ջելի պիտու է ամէ թարուբ պատահաւ գձեզ նա-
խադասել, ոչ և եթէ իսկ կենդանեաց և մե-
ռելոց յոյժ վատահուբ և ձանապարհ առ ած.
ապաքան բաւականացայ։ Այլ կամէի և կա-
միմ ձեզ, և ընծայ լինել ձեր Երանութ առաքել.
ոյն պիտու է ձշմարիտ հաւատալոյն ձեր և եղ-
ջօր. և զայն կամիմ մշտնջենաւոր և օր ըստ օ-
րէ, և ոչ երբեք պակասել՝ ի կեանս իմ. այլ
առ ժամանակս՝ զպատձառն՝ ի ձեր և յընծայ-
ին եղբարցդ ասէք, յաղագս շնորհի խուժա-
դուժ ապրելոյդ, որք ապշաւանօք շրջին. զի մի՝
՝ի փոխձուխս անկցին (առաքել ընծայքն իմ)
՝ի մէնջ եղեալ և ձեզ ոչ օգտեալ։ Այլ՝ ի ձեր և
՝ի խորհրդականս յաղօթս մի մոռանայք (զմեզ)
մի սնոյն ըստ. և դուք եղիջիք ոգի՝ ի ձեր յա-
ծին մեր։

Ա՛ուրէն Ընտանուէ։

՝Ի Վ՛ր. Ա՛ափիսրոսէ։

Ձհնան ումն Ա՛ամիկոնեան խնդրեր՝ ի Վ՛րէ
դարձ Ա՛ափիսրոս. դրեալ առ ինքն զպատ-
մուճն յաղագս ձկանց, առաքեալով առ նա յին-
ծայ Նարինիսիայս ձկունս, և խոստանալով
առաքել և այլս ընտիրս և ազնիւս. առ ասա դրէ
Ա՛ափիսրոս Թուրէն հրկիզն՝ ընտանի պատճառ,
օրինակ զայս.

Յ՛Ն՛. Ա՛ինչքն. յորում ծարաւիրացն բանիւք
յանձն առնու հպատակել զնդերը Ա՛ամիկոնէից՝ որ վա
ձհանոյ.

( ) տալիսէ մշտապէս զգալով ըղձման զո
ր ՝ տրամախոհական մնակատնաւածօրէն միտ
քըն (կատարել) եւ զի հարկաւորեալ ի
պէտս աղուցանական եւ ի տատիկաւեալ վերջոյն
զո սիրոյ ։ Ոչխարք՝ զձկանց իմաստասիրել
ինդրես . եւ քանզի զայս յատուկ ունիս ուրուա
նամակի հատուած , յորում յիշատակեալ եմք
զՅարդոս եւ զԼևկոնայն եւ զՌոսկոնայն , եւ
զԿեսան Յոշնանու՝ ընտան եւ եխեթանայն ,
Լսամիմ քեզ եւ յայսմ տուն ընդ զպատկասելոյն
եռանդեան՝ որում տենչաս . զի մի կարծեսցես , թէ ի մեզ մոռացոյն բնաւին մատեանք
ձծելիքնք կիմ անվաւերականք . (կարդեալ
առա զպատուհաս ձկանց՝ յարկ) . Ո՞յր քեզ
ձկանց փոխարկեն՝ երբոր ի փարթամ կարաս
աեաց ։

Ա՞ԷՆ . յորում մեշապէր լինէ Ա՞ամիկնէին վա առա
փեալ չհանդի , զի էին հինդ եւ տասնդ . եւ փոխնակոցանէ
զնա հաճելոցանել զինդն առոյգ չհամբդ . Ո՞սոյ զոր
այժմ առաքեցեր , թեպետ եւ զթիւն ունէր
կատարել , քսոյ ձեր չկամելք եւ չեչեկեալք .
թուի ինձ՝ ի կարծրուել թէ վիմացն ծպտելոյն
պտելք զսուսա՝ նըթեթել , կիմ թէ հաւուց հոյլ
կլլելք , եւ դձլ յարտաքինան զսուսա պտելք .
քանզի ոչ մարմին եւ ոչ պարտաւորեալ լինի ի
ումա գտաք , այլ ոսկ մարախս եւ չանչ . այս
ոք իմացիր զսուսա Ինչ դու փուքացիր հաճե
ցուցանել զմեզ ձկամբք՝ նորազոյնս եւսուցդս
զնոսա առաքել . եւ յայսմ մի դանդաղեսցիս
կնդրոյ , եթէ ոչ զայնատուն իմաստասիրե
լոյդ իմ (ի զպատմուճս իմոյզիչս ձկանց) զեղ
ջիլ յղուզակս . ո՝ եղիցի հակառակ
ուեցից ընդ իմ քեզ ։

Ա՞ԷՂ .

Ալէպ. յորում կրնան մեղադրուիլ վասն Սահակ իճնէանին՝ որ ուշ առաջնորդ պիտի նշանակուի՝ զոր խռովարար. յորելեալ է նոյն ու այլ կրօնական պատճառ. Խոտաւ ցաւ երբեմն մեզ նպաստ առաքեալ զուրգին, և այն յաւուրս Արմիրախայտ. արտակիտել զնա կարելիւք՝ ի կաղկանջահոս և ի կոհակահ ուժ ականակիտ ափանդ. ինչ ազեհ գոլով քան զիաչդուս եղեխատակի, և քան զԱհաւ կանայն, և ինչ զԱլմանդ՝ որ ի կարմիր ծովն արտաքս եղեալ. փոքր ինչ առնա զյոյնականանն ասելի գոլ ինձ, և չափ հարեալ հանդիպա ևխոթանայն։ Ընդ իմայսմ խոստման խոսիս ցնէ յուսայն նոցին զայսքան երկարութիւն ա ուսոյց կրել առնուսդ քաղցր՝ տրամանկայեալ մտածութ, բազմահանկան խոհուրդ՝ ի մէջ առնէ քաղմաղան խորհրդոյ. կամելոյ մեր գոյշ ուշածս կինին (ըստ իարմնախոյսին՝ զոր առաքեցաւն էր Սամիկոնեանն) զոմանս՝ ի շամփուս հարեալ՝ ի վէր հեփեստեայ (ըստ հնոյ). զոմանս՝ ի սանդ հանդերձ պոսիդոնիւ (ըստ ջրոյ) ամոքել, և զոմանս՝ ի տապակի՝ եփատ ցի խաղովք. և զոմանս՝ զծօրինս կատակ, և զձկնորսականէն մանրատոյն պատկանոյն տուկս. և զայլս որպէսզի ոսկետեսակ քրքմ մով ոեսին մանաւանդ արկել. և յայսոքիկ յանհատն վարին՝ զյաւուրսն յանուանէ թուել։ Այլ ես մինչ յայս խորհրդի զբաղիլ կայի ի բերուեանուրջս՝ զարթուցեալ ոչ տես՝ ի քէն՝ զոր յուսայի։ Ընդ՝ կամ հրամայեա բե նել մեզ՝ ի խոստացեալ ձկանցդ պարգեւաց, կամ զանյուսալին մեզ անհասիցդ ընկալցուք պէս. զի ոչ ինքեանս զօրէն պալինիդեանցն չան՝ որ՝ ի կարմունջն եղեալ և կոզ՝ ի բերանն եւ հալել, զատուէրն՝ ի գեղ տուն տեսել, տեն

ջայլ ըղձայցէ ոմեմ հասանել, ՚ի բաց ընկէ
ցէ և յաւտար վազէ, և ուչ ոմեմ հասէնքմէ
հօրմիւր ՚ի գետէն: Դայլ դու փուճա զիսո
տայէնն առաքէլ. թէ ոչ զինի ոչամ նամակն
Հայեցուցից քեզ՝ Հարցտան բանիւք Հայ
ծանա առասուէ, զի ուչ քաղցուացի ՚ի կո
կոտից քո պարարտուէն Արտիահոյտակ.

Ոսկէ Եղջիւր.

ՑԱՆԿ

Պիտակարգութեանց Պատենից։

Ի Թուաբանէն։ ՟ք։

Նախակրօնքի Համակարգիչն։

ա։ Ինչն համակիլ և առնման Յաւելագրութիւնք։ 1։
բ։ Հինգի Յաւելագրութիւնք։ 3։
գ։ Օրինակ Յաւելագրութեանց Նախնեաց։ 5։
դ։ Պատասխք համակիլ։ 9։
ե։ Տեսակք և բաժանումն Թիւից։ 12։

ՄԱՍՆ Ա։ Հրահանգ յօրինելոյ զԲոլոր քան զինչն փեսակաց։

Թուոյն Հաղափավարութ։

զ։ Հրահանգ հայելոյ զԹուոյն Ընդհատորութ։ 15։
է։ Հրահանգ հայելոյ զԹուոյն Ներքաշութ։ 19։
ի։ Հրահանգ հայելոյ զԹուոյն Յաւելկութ։ 22։
ը։ Հրահանգ հայելոյ զԹուոյն Պխիմարութ։ 23։
թ։ Հրահանգ հայելոյ զԹուոյն Ընդհակառութ։ 28։
ժ։ Հրահանգ հայելոյ զԹուոյն Գումութ։ 33։
ի։ Հրահանգ հայելոյ զԹուոյն Պահեմութ։ 36։

Թուոյն Գործառնութ։

ա։ Հրահանգ հայելոյ զԹուոյն Յանձնարարութ։ 41։
բ։ Հրահանգ հայելոյ զԹուոյն Խնդրմուծոյ։ 44։
գ։ Հրահանգ հայելոյ զԹուոյն Յորդորանաց։ 49։
դ։ Հրահանգ հայելոյ զԹուոյն Խրատու։ 54։
ե։ Հրահանգ հայելոյ զԹուոյն Յանդիմանութ։ 59։
Պճնիկ առ Թուոյն Նախատանաց։ 62։
զ։ Հրահանգ հայելոյ զԹուոյն Սպառնալեաց։ 64։
է։ Հրա՛ հայելոյ զԹուոյն Նշմարագրութ անձին։ 65։
ը։ Հրա՛ հայելոյ զԹուոյն Խնդրելոյ զներումն։ 67։
ժ։ Հրահանգ հայելոյ զԹուոյն Հրաւիրանաց։ 68։
ի։ Հրահանգ հայելոյ զԹուոյն Խորհրդոյ։ 69։
ժա։ Հրահանգ հայելոյ զԹուոյն Ընծայարերութ։ 73։
ժբ։ Հրահանգ հայելոյ զԹուոյն Ծանուցման.
Ընդոյ և զԹուոյն Վաճառին։ Պատմութ, ևն։ 74։

Համառօտութ Հրահանգեցս ՚ի լեզուս աշխարհիս։ 83 = 120։

Հարկաւոր հանգոյն յօրինելոյ զԹուոյն ՚ի լեզուս Տաբատ։ 121։

Հանգամանք դրութ Թիւից ՚ի լեզուս Տաբատ։ 133։

ՄԱՍՆ · Բ · Օրինակ ընդհոս ըստ վանականն պեռակաց՝
'ի լեզուս գրաբառ և աշխարհաբառ։ 143։

Թուղթ Ընդհանրութեան։

Իշխան ոք ընդհատուիկ նորատասակ Հայրապետի · Ա։ 145։
Իշխան ոք ընդհատուիկ զնորոգ ընտրութիւն Աւագ
նորդի վանից · Բ։ 147։
Քարեկամ ընդհատուիկ բարեկամի զնոր տարի · Գ։ 148։
Պատասխանի · Դ։ 149։
Որդին ընդհատուիկ ծնողացն զնոր տարի · Ե։ 151։
Պատասխանի · Զ։ 153։
Զնոյն դարձեալ ընդհատուիկ որդին ծնողաց · Է։ 154։
Սարկաւագունն ընդհատուիկ վերնագաւնի զաւնս · Ը։ 156։
Ընդհատուրեն անգրանիկ զաւակի · Թ։ 157։
Ծնողք ընդհատուիկն որդւոյն վասն ընծայելոյ նմա 'ի
կարգ Քահանայութեան · Ժ։ 158։

Թուղթ Ուրախութեան։

Թուղթ ուրախակցութեան առ բարեկամն՝ վասն գառնա-
լոյ յաջողութիւն 'ի տար Ծաց 'ի Հայրենիս իւր · ԺԱ։ 161։
Պատասխանի · ԺԲ։ 162։
Ուրախակցութեն բարեկամի վասն կոչելոյ նմա 'ի Թագաւո-
րէն յերեւելի ինչ ծառայութեն նմա · ԺԳ։ 164։
Դաձ ուրախակից լինիլ բարեկամ բարեկամի՝ վասն
առնուլոյ նմա 'ի պաշտօն լման մեծարդի · ԺԴ։ 166։
Պատասխանի · ԺԵ։ 168։
Ուրախակցութեն բարեկամի վասն բժշկութեն նմա 'ի մահա-
բեր հիւանդութենէ · ԺԶ։ 169։
Քարեկամ բարեկամի ուրախակից լինիլ վասն յաղթե-
լոյ նմա՝ ի բռնութեամ գառնալոյն 'ի գաւառ երեւելի · ԺԷ։ 171։
Ուրախակցութեն բարեկամի վասն երեւելի ինչ բարեբաղ-
ութեն նմա · ԺԸ։ 172։
Պատասխանի · ԺԹ։ 174։

Թուղթ Ցաւակցութեն։

Ցաւակցութեն բարեկամի վասն մահուան ծնողացն · Ի։ 176։
Ցաւակցութեն ուրիք վասն մեծի ձախորդութեն · ԻԱ։ 179։
Պատասխանի · ԻԲ։ 181։

Թուղթ Մխիթարութեան։

Մխիթարութեն առ մեծ ումն իշխան վասն մահուան անդ-
րանիկին իւրոյ · ԻԳ։ 182։
Մխիթարութեն առ ծնողս վասն մահուան միածնի · ԻԴ։ 185։
Պատասխանի · ԻԵ։ 188։
Մխիթարութեն առ ոք վասն մահուան հարազատին · ԻԶ։ 190։
Մխիթարութեն առ ոք վասն մեռելոյ նմա · ԻԷ։ 193։

Պատասխանի · ԻԸ : 195 ·
Մ խիճարուե առ ոք վե գնարդ և իշե վտաց · ԻԹ : 197 ·
Պատասխանի · Լ : 201 :

Թուղի Ընորհակալութե :

Ընորհակալուե առ ոք վե փրկելոյ զանձն 'ի մեծե նե-
ղութե · ԼԱ : 203 ·
Ընորհակալուե առ բարեկաման բարերարս · ԼԲ : 205 ·
Պատասխանի · ԼԳ : 207 ·
Ընորհակալուե ուրուք առ բժիշկ ումն բարեկամ՝ վե
բուժելոյ զնա 'ի մահաբեր հիւանդուե · ԼԴ : 209 ·
Պատասխանի · ԼԵ : 210 ·

Թուղի Գովեստի :

Գովուե բարեկամի գրեալ առ այլ բարեկամն · ԼԶ : 213 ·
Գովուե բարեկամի վե առնելոյ գործ ինչ երեւելի յո-
գուա հատարակաց · ԼԷ · 216 ·
Պատասխանի · ԼԸ : 219 ·

Թուղի Մերմուե և Ընդունուե :

Բարեկամ՝ բարեկամի ցոյնէ զմտերմուե իւր · ԼԹ : 221 ·
Թուղի ընտանուե՝ յորում զդուշացուցանէ ոք զմտե-
րնին իւր 'ի շաղակրատէ ուսմունէ · Խ : 224 ·
Որդին գրէ Թուղի ընտանուե առ ծնողս ե րախտա-
գէտ մուք · ԽԱ : 229 :
Պատասխանի · ԽԲ : 231 ·
Թուղի մտերմուե՝ որով ոք հրաւիրէ զբարեկամին
գալ առ ինքն · ԽԳ : 233 ·
Պատասխանի · ԽԴ : 234 ·
Թուղի ընտանուե գրեշ առ բարեկամն՝ ընդ ընդ
ծայիս առաքելոց · ԽԵ : 235 ·
Պատասխանի · ԽԶ : 236 ·

Թուղի Յանձնարարուե , կամ Ընծայուե :

Յանձն առնէ ոք բարեկամի զբարեկամն իւր · ԽԷ : 237 ·
Գրեշ բարեկամի յանձն առնէ ոք զբարեկամն · ԽԸ : 239 ·
Պատասխանի · ԽԹ : 241 ·
Յանձն առնէ ոք բարեկամի զորդի իւր · Ծ : 242 ·
Պատասխանի առարատական · ԾԱ : 244 ·
Պատասխանի բացասական · ԾԲ : 245 ·

Թուղի Խրատածոյ :

Բարեկամք ինդրեն ինչ 'ի բարեկամաց · օրինակ նմին՝
զօգնուե 'ի մեծի նեղուե · ԾԳ : 246 ·
Պատասխանի առարատական · ԾԴ : 248 ·
Պատասխանի բացասական · ԾԵ : 249 ·

Բարեկամ ինդրե՛ւ ի բարեկամէ ևեթ վասն իրիք գործոյ • ՃՀ : 251 •
Պատասխանի • ՃԻ : 252 •
Ի բարեկենց ինդրել ոք նեբռւմն մեծ իյանգանաց • ՃԼ : 254 •
Պատասխանի • ՃԽ : 255 •

Թուղթ Յորդորական :

Յորդոր մատուցանել ոք բարեկամին առնել ինչ յօգուտ հատարակաց • օրինակ լինի՝ կանգնելով վարժարան ուսանող • ԿՀ : 257 •
Պատասխանի • ԿԱ : 261 •
Յորդորել ոք զմահրիմն իւր ՚ի բաց կալ ՚ի մեղուէ իմէքէ • օրինակ լինի՝ ՚ի գատարկուէ • ԿԲ : 262 •
Յորդորել ոք զբարեկամն ՚ի լաց կալ յիւրաց ինչ • օրինակ լինի՝ ՚ի վսխճինդրուէ Թշնամւոյն • ԿԳ : 264 •
Պատասխանի • ԿԴ : 268 •

Թուղթ Խրատու :

Խրատել հայր զորդին՝ զգուշանալ ՚ի սուտ քաղաքավարուէ • ԿԵ : 270 •
Խրատուն ծնողք զորդին՝ որ ուսանի ՚ի գպրոցս, կամ բնակէ ՚ի վանս • ԿՋ : 274 •
Պատասխանի • ԿԸ : 278 •
Թուղթ բարեյական գրել բարեկամի առ բարեկամն՝ վն օրինակի վարելոյ ըստ մարդկան • ԿԸ : 279 •

Թուղթ Յանդիմանուէ և Հանդիմդարձուէ անյին :

Յանդիմանեն ծնողք զորդին վասն անբարի գնացից • ԿՓ : 283 •
Պատասխանի • Հ : 288 •
Տանուտէրն կշտամբանօք սպառնայ Հղբայրն տանն՝ վն անհոգանալոյն ՚ի գործ պաշտաման իւրոյ • ՀԱ : 289 •
Պատասխանի • ՀԲ : 291 •
Հանդիմդարձ առնէ ոք զանձն առ բարեկամին վն իրաց ինչ • ՀԳ : 292 •
Պատասխանի • ՀԴ : 295 •

Թուղթ Ցանուցման :

Ցանուցանէ ոք ուսեալ զանգս հիւանդուէ ուրուք • ՀԷ : 296 •
Գրէ ոք առ այլս զպատմուէն Ճանապարհորդուէ իւրոյ՝ այլովքն հանդերձ • ՀՁ : 300 •
Նոյնն գՀՀ գրէ յղեալս ճնճղհորդաւթիւրոյ • ևն • ՀԷ : 305 •
Գրէ գՀՀ նոյնն վն ճնճղհորդուէ իւրոյ • ևն • ՀԸ • 309 •
Նոյնն գՀՀ գրէ յառաջս ճանապարհորդուէ իւրոյ • այլովքն հանդերձ • ՀԹ : 318 •

ՄԱՄՆ· Գ· Յաղագս Մակարեաց: 328.

Օրինակք Մակարեաց:

Մակարեայ համառօտ. Ա. Հայրն: 331: Ա. Մայրն: Ա. Եղբայրն: Ա. Քոյրն: 332: Ա. Որդին: Ա. Հօրեղբայրն: 333.

Ա. այնոսիկ՝ որ յաշխարհական կարգէ: Ա. Իշխան ոք երևելի· 333: Ա. Իշխանազնեան Տիկնայ: Ա. Ազնուականս: Ա. Մեծատունս· 334: Ա. Վաճառականս: Ա. երևելի Արհեստաւորս: Ա. միջակային Արհեստաւորս· 335: Ա. ստորին Արհեստաւորս, և առ որս ի ծառայական կարգի: 336.

Ա. այնոսիկ՝ որ յեկեղեցական կարգէ· Ա. Հայրապետան· Ա. Արքեպիսկոպոսնս· 336: Ա. Եպիսկոպոսնս: Ա. Առաջնորդս վանից· 337: Ա. Վարդապետս: Ա. Աբեղայ երիցունս: Ա. աբեղայ Քահանայս· 338: Ա. երիցունս: Ա. Սարկաւագունս: Ա. Դպիրս և Տէրտերս· 339: Ա. Մխանձունս: 340.

Մակարեայ ընդարձակ· Ա. Հայրն: 340: Ա. Մայրն: Ա. Եղբայրն: 341: Ա. Քոյրն: Ա. Որդին: Ա. Հօրեղբայրն: 342: Ա. երևելի Իշխանս: Ա. երևելի և իշխանազարմ Տիկնայս: 343: Ա. Ազնուականս: Ա. Մեծատունս: 344: Ա. երևելի Վաճառականս: Ա. միջակային Վաճառականս· 345: Ա. երևելի Արհեստաւորս: Ա. միջակային Արհեստաւորս: 346: Ա. ստորին Արհեստաւորս, և առ որս ի ծառայական կարգի: 347.

ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ

Օրինակք Բղխոյ Ինճախնէից: 348.

Թուղթ Ծանուցման· ի Յովհաննէ կաթողիկէ· Ա: 349.
Թուղթ Ընծյեբերուէ· ի Գրիգորէ Մագիստրոս· Բ: 354.
Դարձեալ՝ ի Մագիստրոսէ· Գ· 357.
Թուղթ Հրաբերանաց· ի գրոցն Ջենոբայ· Դ: 359.
Պճնի նորուն· ի գր· Ջենոբայ· Ե: 361.
Թուղթ Անմեպագրուէ անձին· ի Գր· Մագիստրոս· Զ: 363.
Պճնի առ Թուղթն Ճախատանաց· ի Շնորհալւոյն· Է: 366.

Գլխաւորագոյնք Մատենից։

Թուղթ Խրատուս · 'ի Գր · Մատենար · Ը։ 369 ·
Թուղթ Յորդորանաց · 'ի Գր · Մատենար · Թ։ 372 ·
Թուղթ Խնդրաբաժանց · 'ի Գր · Մատենար · Ժ։ 376 ·
Պնդի առ Թուղթն խնդր · 'ի Մատենար · ԺԱ։ 378 ·
Թուղթ Յանձնարարուե · 'ի Գր · Մատենար · ԺԲ։ 383 ·
Թուղթ Յաւակցուե · 'ի գր · Յովհ · Կաթ · ԺԳ։ 385 ·
Թուղթ Մխիթարուե · 'ի գր · Յովհ · Կաթ · ԺԴ։ 388 ·
Պնդի առ Թուղթն Մխիթարուե · 'ի Մատենար · ԺԵ։ 390 ·
Թուղթ Գովուե · 'ի Գր · Մատենար · ԺԶ։ 392 ·
Թուղթ Ընտանուե · 'ի Գր · Մատենար · ԺԷ։ 396

ՅՈՒՑԿ

Այսուհետև նշանագրեալ Պատմիչս՝ ըստ
հայոցմէ Ագաթանգեղոսէ։

Ընծայագրութիւնն անձին Թադէոս հրա-
հանգ՝ գրաբառ. 65։ աշխատիմաբառ.
110։ օրինակք. 292. 363.
Ըստ Թադէոս. 15.
Խարոյակեան Թադէոս հրահանգ՝ գրա-
բառ. 57։ Տաբառ. 105։ օրինակք։ 279.
Պոռնկութեան Թադէոս հրահանգ՝ գրաբառ.
33։ Տաբառ. 94։ օրինակք. 213. 392.
Պործառնութեան Թադէոս. 13.
Պարսից նամակաց. 2. 3.
Ընծայաբերութեան Թադէոս հրահանգ՝
գրբեռ. 73։ Տաբառ. 116։ օրինակք.
235. 354. 357.
Ընտանութեան Թադէոս հրահանգ՝ գրբեռ.
36։ Տաբառ. 96։ օրինակք. 224. 396.
Ոսկեհան Թադէոս՝ գրբեռ. 10։ Տա-
բառ. 85. 135.
Հոգեւորականաց Թադէոս հրահանգ՝ գրբեռ.
76։ Տաբառ. 118.
Ամպրոցից ըներութեան Թադէոս հրահանգ՝
գրբեռ. 67։ Տաբառ. 111։ օրինակ. 254.
Ամպրոսածից Թադէոս հրահանգ՝ գրբեռ.
44։ Տաբառ. 99։ օրինակք. 246. 376.
Ասորդոց Թադէոս հրահանգ՝ գրբեռ. 69։
Տաբառ. 113։ օրինակ. 251.
Արատոց Թադէոս հրահանգ՝ գրբեռ. 54։
Տաբառ. 104։ օրինակք. 270. 369։
Ոսկէ Թադէոս. 139.

Ոսկ

Ծանուցման թղթոյ հրահանգ՝ գրքեր. 75 : Տաբատ. 116 : օրինակք. 296. 349.
Կանոնք յօրինելոյ գլխարկաց. 121.
Կնիք թղթոյ. 139. 140.
Կոնդականոցք գրուածք թղթոյ. 133.
Հասոյք թղթոյ. տես Պահպանք:
Հրաւիրանաց թղթոյ հրահանգ՝ գրքեր. 68 : Տաբատ. 113 : օրինակք. 233. 359.
Պահպանք կամ Հասոյք թղթոյ՝ գրքեր. 9 : Տաբատ. 85. 140.
Պահպանուն՝ գրքեր. 10 : Տաբատ. 85. 328 : օրինակք. 331.
Պէջն թղթոյ. 11.
Պիսիմարուճ թղթոյհրահանգ՝ գրքեր. 24 : Տաբատ. 90 : օրինակք. 182. 388.
Ցանգիմանուճ թղթոյ հրահանգ՝ գրքեր. 59 : Տաբատ. 106 : օրինակ. 283.
Ցանձնարարուճ թղթոյ հրահանգ՝ գրաբատ. 41 : Տաբատ. 98 : օրինակք : 237. 383.
Ցետագրուճի. 137.
Ցոդորանաց թղթոյ հրահանգ՝ գրքեր. 49 : Տաբատ. 102 : օրինակք. 257. 372.
Ա, ախատանաց թղթոյ սկզնուց հրահանգ՝ գրքեր. 62 : Տաբատ. 108 : օրինակ. 365.
Ա, ամակի անուն. 1 : սահման. 3 : մասունք. 9. 11.
Ա, ամակագրուճի նախնեաց. 5 : Ա, ամակագրուճ հնուճի. 3 : Ա, ամակագրուճ պատկեր. 142.
Ա, ղաւորոյ թղթոյ հրահանգ՝ գրքեր. 78 : Տաբատ. 119 : օրինակք. 300.
Ճ, նդհակառուճի թղթոյ հրահանգ՝ գրքեր.

գրքեւ. 28 : Տաբատ. 92 : օրինակք. 203.
Ընտրհատորութիւնք Թղթոյ հրահանգ՝
գրքեւ. 15 : Տաբատ. 86 : օրինակք. 145.
Ուրախակցութիւնք Թղթոյ հրահանգ՝
գրքեւ. 19 : Տաբատ. 87 : օրինակք : 16.
Պատասխանական Թուղթ. 3.
Պատմական Թղթոյ հրահանգ՝ գրքեւ.
78 : Տաբատ. 119 : օրինակք. 300.
Սկզբնապիր Թուղթ. 2.
Սկիզբն Թղթոյ. 11.
Սպասնալեաց Թղթոյ հրահանգ՝ գրքեւ.
64 : Տաբատ. 109 : օրինակ : 289.
Տոհմագրուն Թղթոյ՝ գրքեւ. 10 : Տա
բատ. 85. 136.
Վաճառականութիւնք Թղթոյ հրահանգ՝
գրքեւ. 76 : Տաբատ. 118.
Վերնագիր Թղթոյ՝ գրքեւ. 10 : Տա
բատ. 85. 134.
Վերջագիր Թղթոյ՝ գրքեւ. 10 : Տա
բատ. 85. 135.
Տեսակք եւ բաժանումն Թղթոյ՝ գրքեւ.
12. Տաբատ. 85.
Քաւակցութիւնք Թղթոյ հրահանգ՝ գրքեւ.
22 : Տաբատ. 89 : օրինակք. 176. 385.
Քաղաքավարութիւնք Թուղթք. 13.
Օրինակք Թղթոյ՝ ի նախնեաց. 348.